ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

MERCREDI
1er NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

Directrice : Arpik Missakian

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
Courriel (E-Mail) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Անձնական առաքում)
270 եւրօ (Տարաթաղ առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21.566 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.566

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՀԱԶԱՆԳ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Եւրոպական Միութեան ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէնի վերջին արտայայտութիւններով Անգարայի ընթացքը անդամակցութեան ընդառաջումի ոչ մէկ լուրջ տրամադրութիւն ցոյց կու տայ: Կիպրոսի հարցը կը ծագի ժողովրդավարական բարեկարգումներու անտեսումի, յապաղումի երեւոյթէն որ ուշադրութիւնը կը գրաւէ եւրոպացի շատ մը պաշտօնատարներու:

Երկրորդ դերքի վրայ կիպրական խնդիրն է. Անգարա մինչեւ այսօր չէ ճանչցած Միութեան կողմէ պահանջուած քայլերը. չէ բացած իր նաւահանգիստներն ու դիւանագիտական յարաբերութիւն չէ հաստատած Կիպրոսի Հանրապետութեան հետ:

Թուրքիոյ մասին պատրաստուած տեղեկագիրը կը շեշտէ տակաւին թէ երկրին մէջ չարչարանքի կիրարկումը վերջ գտած չէ, փոքրամասնութեան իրաւունքները բաւարար չափով չեն յարգուիր, զինուորական ոլորտը կը շարունակէ դուրս մնալ քաղաքականին հակակշիռէն: Մարդկային իրաւունքներու, արտայայտութեան ազատութեան մարզերն ալ հեռու են գոհացուցիչ մակարդակ ունենալէ:

Եւրոպական Միութեան ֆինլանտական հերթական նախագահութիւնը Հելսինքի հրաւիրած է Նոյեմբեր 5ին եւ 6ին յոյն Կիպրացիները, Թուրք Կիպրացիները, Յոյները եւ Թուրքերը լուծում մը գտնելու համար Կիպրոսի հարցին: Անգարա իր գոհունակութիւնը յայտնած է Ֆինլանտիոյ այս ճիգերուն համար:

***

Եւրոպական յանձնախումբին Թրքական պատուիրակութեան ղեկավարը Հ. Ե. Քրէչմէր որուն պաշտօնավարութեան շրջանը կ'աւարտի, քննադատած է Թուրքիոյ կառավարութիւնը եւ զինուորական ղեկավարութիւնը: Իր դիտարկումին արդիւնքը այն է որ կառավարութիւնը բարեկարգումներու որոշ տրամադրութիւն ունենալով հանդերձ, զինուորականութիւնը կը խոչընդոտէ անոր ընթացքը:

Թուրքիոյ մասին ամբողջական տեղեկագիրը կը սպասուի որ հրապարակուի Նոյեմբեր 8ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ երկար հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառոյի (Հոկտ. 31) ուր կ'արտայայտուի գլխաւորաբար երկրին ներքին քաղաքականութեան մասին: Նախ, իր ուրախութիւնը կը յայտնէ գործազրկութեան նուազումին համար, ինչ որ յոյս կու տայ Շիրաքի, որ 2007-ին գործազրկութեան համեմատութիւնը կրնայ 8%էն նուազ ըլլալ: Նախագահը կ'ուզէ որ բարենորոգումները դրական արդիւնքի մը յանգին, յանցագործութիւնը կարելի ըլլայ կանխել. գովքը կը հիւսէ Ներքին Նախարարին, որ շատ դժուար պայմաններու մէջ լաւ գործ կը տեսնէ, զօրավիգ է Տ. տը Վիլըփէնի վարած քաղաքականութեան, Իւ.էՄ.Փէ.-ին ալ խորհուրդ կու տայ որ նախապատուութիւն տայ միասնականութեան եւ համախմբումին: Շիրաք 2007ի առաջին եռամսեային կը վերապահէ իր թեկնածութեան հարցը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 83րդ տարեդարձին օրուան -Հոկտ. 29- Պոլսոյ տօնակատարութեան ընթացքին ազգայնամոլներու խումբ մը Պապին մօտալուտ այցը մերժող պաստառ մը պարզած է: «Պապը չենք ուզեր Թուրքիոյ մէջ» արձանագրութեամբ պաստառը կրողները ծաղկեպսակ մը զետեղած են Մ. Քէմալի յուշարձանին: Անոնց պարագլուխը ազգայնամոլ ծանօթ իրաւաբան Ք. Քէրինչսիզը եղած է, յայտարարելով որ այլ ցոյցեր ալ կը պատրաստեն Բենեդիկտոս ԺԶ.ի Նոյեմբեր 28ին նախատեսուած այցին դէմ:

ՍԵՐԲԻՈՅ իշխանութիւնը կրցած է, հանրաքուէով, Հոկտեմբեր 29ին իւրացնել տալ իր նոր Սահմանադրութիւնը, որ 51,6%ով կը վաւերացնէ իր գերիշխանութիւնը Քոսովոյի վրայ: Ոչ-կառավարական կազմակերպութիւններու կարծիքով, հանրաքուէն կատարուած է «խորհրդային ընկերվարական հարազատ ոճով»: Այս նոր Սահմանադրութիւնը կը փոխարինէ նախորդը, որ ի զօրու էր Միլոշեւիչի շրջանին:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Ե. Օլմէրթ ներողութիւն խնդրած է Գերմանիայէն Հոկտ. 29ին, իբրեւ հետեւանք այն «թիւրիմացութիւններուն» որոնք ծագած էին շաբաթ մը առաջ հարաւային Լիբանանի մէջ, իսրայէլեան օդուժին եւ գերմանական ծովային ուժերուն միջեւ: Օլմէրթ շեշտած է գերմանական մասնակցութեան կարեւորութիւնը Լիբանանի միջազգային ուժին (ՖԻՆԻԼ) եւ աւելցուցած որ ասկէ ետք ուղղակի կապեր պիտի հաստատուին գերմանական եւ իսրայէլեան ուժերուն միջեւ՝ արգելք հանդիսանալու համար նման միջադէպերու: Հոկտեմբեր 24ին է որ երկու միջադէպեր պատահած էին իսրայէլեան հալածիչ օդանաւերու եւ գերմանական նաւու մը ու թռանի մը միջեւ եւ Իսրայէլ պնդած էր որ իր օդանաւերը կրակ չէին բացած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ գործազրկութիւնը կը նուազի եւ առաջին անգամ ըլլալով, հինգ տարիէ ի վեր, իջած է 8,8%ի, ինչ որ աւելի լաւ արդիւնք մըն է քան ինչ որ կը նախատեսուէր, ըստ Աշխատանքի Նախարարին: 2005էն ի վեր, 344.700 հոգի աշխատանք գտած են:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ կառավարութեան փոխ-վարչապետի պաշտօնին կոչուեցաւ ծայրայեղ աջ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Ավիկտոր Լիպըրման եւ Աշխատաւորական կուսակցութիւնն ալ, բաւական խորհրդածելէ ետք, որոշեց կառավարութենէն չքաշուիլ: Լիպըրման Մոլդավիայէն գաղթած է եւ բաւական վիճելի անձ մը դարձած էր, մանաւանդ այն օրէն, երբ կոչ ըրած էր որ ռմբակոծուին Իրանը, Եգիպտոսը եւ պաղեստինեան բնակչութեան կեդրոն հանդիսացող վայրերը: Իր կուսակցութիւնը՝ Իսրայէլ Պէյթենու («Մեր տունը՝ Իսրայէլ») նեցուկը կը վայելէ ռուսախօս համայնքին եւ կ'ուզէ Այսրյորդանանի կցումը:

ԷՏՈՒԱՐ ՏԸ ՌՈԶԻԼՏ հրապարակային պատասխան մը կու տայ Լիպերասիոնի մէջ (Հոկտ. 31) իր ծրագիրներուն մասին թերթին ապագային վերաբերեալ: Կը խորհի որ խմբագրական հիմնական փոփոխութիւններ պէտք է ըլլան եւ նոր ոգիով վարել թերթը: Կ'ուզէ որ հաւատք ներշնչող ծրագիր մը ներկայացուի: Ռոշիլտ դրամագլուխին 37,87%ին տէր է իր կատարած ներդրումով, որու հետեւանքով ճամբու դրուեցաւ Սերժ Ժիւլի:

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ յանձնումը սկսաւ եւ Հոկտեմբեր 30ին Ֆեմինան անսպասելի հետեւանքներ ալ ունեցաւ: Արդարեւ, մրցանակին շնորհումէն ետք Նանսի Հըսթընի «Լինեը տը Փայ» հատորին համար, բուռն վէճ մը ծայր տուած է և Ֆեմինայէն արտաքսուած է Մատըլէն Շափսալ, այն պատճառաւ որ «Գըրական Ֆիկառօ»ն հատուածներ հրատարակած էր «Ժուռնալ տ'Իէռ է տ'Օժուռտիւի» հատորէն, ուր գրագիտուհին կը պատմէր անցեալ տարուան մրցանակի ընտրութեան նիստին մանրամասնութիւնները: Զօրակցութեան համար, իր հրաժարականն ալ տուած է Ռեժին Տէֆորժ: Նոյն օրը, գրական Մետիսիս մրցանակին արժանացած է Սերժ Շալանտոն, «Խոստում մը» հատորին համար:

ԵՐԿՐԱԳՈՒՆՏԻ ՋԵՐՄԱՑՈՒՄԸ կըրնայ 5.500 միլիառ Եւրօ արժել, եթէ ոչ մէկ քայլ առնուի կանխելու համար ջերմացումին ազդեցութիւնը, ըստ բրիտանական պաշտօնական տեղեկագրի մը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ Խորհրդարանին նախագահ ընտրուեցաւ կին մը, Հոկտեմբեր 1ի ընտրութիւններէն ետք, որոնք ծայրը ծայրին յաղթանակ մը ապահոված էին ընկերային-դեմոկրատներուն: Երկրին պատմութեան մէջ առաջին անգամն է որ նման դէպք մը կը պատահի: Նոր նախագահուհին է Պարպարա Փրամէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հոկտեմբեր 30ին Նախագահ Ռ. Քոչարեան երկօրեայ այցով Մոսկուա գացած է ու նոյն օրը հանդիպում ունեցած նախագահ Պուտինի հետ: Այս վերջինը «ամօթալի» նկատած է որ իր երկիրը ներդրումներու ծաւալով միայն Գ. դիրքը ունի Հայաստանի տնտեսութեան մէջ: Աւելցուցած է թէ այսուհանդերձ երկու երկիրներուն միջեւ առեւտուրը կը զարգանայ: Նախագահ Ռ. Քոչարեան անդրադառնալով կազի նոր համաձայնութեան որով ռուսական «Գազպրոմ» ընկերութիւնը տիրական դիրք ունեցաւ հայաստանեան կազի մարզին մէջ, ըսած է թէ ատիկա ռուսական ներդրումներու առումով կացութիւնը որոշապէս պիտի փոխէ յաջորդ տարի:

Երկու Նախագահներու տեսակցութեան նիւթ եղած են շրջանային հարցեր, ի միջի այլոց ղարաբաղեանը, նաեւ Ռուսաստանի մէջ Հայաստանի տարուան առիթով երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն առաւել զարկ տալու կարելիութիւնները:

Յաջորդ օրը Հայաստանի նախագահը հանդիպում կ'ունենար Ռուսաստանի վարչապետին, Մոսկուայի քաղաքապետին հետ: Կը մասնակցէր նաեւ Արամ Խաչատրեանի յուշարձանին բացման հանդիսութեան:

Ռ. Քոչարեանի պաշտօնական յաջորդ այցը Նոյեմբերի սկիզբը Ղազախստանինն է:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՃԱՏՐԱԿԻ ՊԱՏԱՆԻ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐԸ

Պաթումի մէջ ուր տեղի կ'ունենար ճատրակի պատանեկան ախոյենութիւնը, մինչեւ 12 տարեկաններու դասակարգին մէջ բացառիկ յաջողութիւն արձանագրած է Ռոպէր Աղասարեան, դառնալով աշխարհի ախոյեան: Իսկ Հրանդ Մելքումեան մինչեւ 18 տարեկաններու մրցաշարքին արծաթէ մետալի արժանացած է, հռչակուելով աշխարհի փոխ ախոյեան:

Ռ. Աղասարեան 11 կարելի կէտերէ 9 կէտ շահած է, անպարտելի մնալով. վերջին փուլին ան խաղացած է ադրբեջանցի մրցակիցին հետ, հաւասար արդիւնք ձեռք ձգելով: Իսկ Հ. Մելքումեան մէկ կէտով միայն ետ մնացած է գերմանացի Ս. Պրաունէն որ աշխարհի ախոյեանի տիտղոսին արժանացած է:

Հայկական հաւաքականին յաջող խաղացողներէն եղած է ամէնէն կրտսեր անդամը Մանուէլ Պետրոսեան: Ան մինչեւ 9րդ եւ 10րդ փուլը առաջիններու շարքին եղած է, բայց երկու խաղի պարտուելով յուսալքուած է. այսուհանդերձ գրաւած է հինգերորդ տեղը:

Մինչեւ 14 տարեկաններու խումբէն Սամուէլ Տէր Սահակեան ութերորդ եղած է, Հայկ Թամրազեան՝ 14րդ:

Ինչ կը վերաբերի պատանուհիներուն, ամէնէն յաջողը հանդիսացած է Սուսաննա Գաբոյեան որ մինչեւ 10 տարեկաններու խումբին 11րդ տեղը գրաւած է:

***

ԼՂՀ

Ի. ԱԼԻԵՒԻ և Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ադրբեջանի նախագահը վերջերս մամուլին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման հոլովոյթին նկատմամբ լաւատես դիրքէ մը յայտնուած է: Ըսած է թէ բանակցութեան Փրակեան ընթացքը խաղաղ լուծումի մը յոյսը կը ներշնչէ: Ատոր զուգահեռ, սակայն, Ի. Ալիեւ տասնամեայ բանակցութեան ապարդիւն բնոյթին պատասխանատու նկատած է հայկական կողմը: Շեշտած է նաեւ թէ Ադրբեջանի հողային ամբողջականութիւնը վիճարկումի նիւթ չի կրնար ըլլալ. Հայաստան պարտի անյապաղ ետ տալ իր գրաւած հողերը, ինչպէս կը պահանջեն ՄԱԿ-ի Ապահովութեան խորհուրդին չորս բանաձեւերը: Ապա կրկնած է Ղարաբաղին ինքնավարութեան բարձրագոյն աստիճանի կարգավիճակ տալու յանկերգը:

Իսկ եթէ բանակցութեան յաջորդ փուլն ալ ոչ մէկ արդիւնքի յանգի, Ադրբեջան պիտի վերաքննէ իր ռազմավարութիւնն ու մարտավարութիւնը:

Այս կեցուածքին պատասխան մը կարելի է նկատել ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի յայտարարութիւնը թէ Ղարաբաղ երբեք պիտի չզիջի իր անկախութիւնը եւ այդ ուղղութեամբ ամէն ճնշում անընդունելի կը նկատէ: ԼՂՀ նախագահը ղարաբաղեան զօրքին ռազմափորձերէն ետք ըրած յայտարարութեամբ կրկնած է թէ այդ զօրքը ի վիճակի է ետ մղելու զինուորական ամէն սպառնալիք: Ռազմափորձերը ան անհրաժեշտ համարած է, յիշեցնելով որ ադրբեջանական կողմը վերջին ամիսներուն բազմապատկած է պատերազմական յայտարարութիւնները:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Նոյեմբեր 1ին (Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3:

ՌՈՒՍՏԱՒՈՐԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Վանայ Ծովուն եւ Արեւելեան Տաւրոսեան լեռներուն հանդիպման վայրը, լայնատարած ձորի մը մէջէն կը հոսի «Հոշապ կամ Խոշաբ» գետը: Այս այն ձորն է, որ ըստ Խորենացիի Հայկ Նահապետը եկած ու իր անունով կոչուած Հայ ցեղին բնակավայր դարձուցած է: Ձորը կը կոչուի «Հաւասոր», այլ անունը՝ «Կիւրփընար»: Իսկ գետին վրայ կառուցուած ամբարտակ մը գոյացուցեր է մեծկակ լիճ մը, փոխելով երկրի քարտէսը: Հոշապ անունին տեղական լեզուով իմաստն է «Լաւ ջուր», որ շրջան մըն ալ վերածուեր էր «Կիւզէլսու»ի, իսկ Հայոց այս վայրերուն մէջ ապրած ժամանակ կը կոչուէր «Անգղ գետ»:

Քանի՜ քանի առասպելներ հիւսեր են մեր գուսանները դաշտը հիւսիսէն եզերող Անգղ գետին, Հայոց Ձորին եւ Ուրարտացի Թագաւոր Մենուային 28 դարեր առաջ կառուցած արուեստական Ջրանցքին մասին, զորս ժողովուրդը վերագրելով Արա Գեղեցիկին սիրահարած Ասորեստանի վաւաշոտ Թագուհիին, կոչեր է «Շամիրամայ առու» (մինչեւ օրս՝ Շամրամ արքը): Այս աշխարհի գուսանները բազմաթիւ երգեր են յօրիներ հետեւելով Շամիրամի ոտնահետքերուն, ինչպէս, օրինակ՝ «Լէզք» կոչուած վայրն ու ժայռը, որուն վրայ Շամիրամ տեղադրել տուեր է Արայի անկենդան մարմինը, որպէսզի յարալէզներ լիզելով ողջնցնեն, «Իլունք» գիւղը, ուր Ասորեստանի Թագուհին կախարդական ուլունքները նետեր է ծով, եւայլն:

Մեր նիւթին հետ առնչուած չըլլալով հանդերձ, պարտինք յիշել պատմաբաններուն Հայկազեան Արամ Նահապետի կամ Արա Գեղեցիկի հետ Ուրարտուի Թագաւոր «Արամի»ի կամ «Արգիշտի»ի նոյնացումը եւ անոնց մղած երկարատեւ պայքարները հզօր Ասորեստանի տէրութեան հետ, ու նաեւ Ն.Ք. Զ.–Դ. դարերուն այս ձորի «Իչ» եւ «Օրտոք» անուն գիւղերուն մէջեւ ապրած եւ սակայն մշուշի մէջ մընացած Երուանդունի Հայ իշխանները:

Ըստ աւանդական պատմութեան, Հայոց Ձորի մէջ տեղի է ունեցեր Հայոց նախահայր «Հայկ»ի եւ Ասուրա – Բաբելացւոց տիրակալ «Բէլ»ի միջեւ ճակատագրական կռիւը: Ճակատամարտին եղած տեղը, այժմու Աստուածաշէն հին գիւղին մօտ, Հայկ կառուցանել տուեր է «Հայկաբերդ» ամրոցը, իսկ Բէլի մահացած տեղը կոչեր է «Գերեզմանք»:

Այս վայրի գիւղերուն այսօր այլափոխուած անուններն անգամ դեռ կը բուրեն հայերէն: Միրախորեան իր «Նկարագրական Ուղեւորութեան» գործին մէջ կը նշէ Հայոց Ձորի հայաբնակ 48 գիւղերու անուններ. Ահա անոնցմէ մի քանին.– Անգղ, Ագրակ, Հանկշտանց, Աստուածաշէն, Բերդակ, Ջերնակ, Իշխանի Գոմ, Խէք (Հայկ), Խորգոմ (Հիւրգոմ), Կալպալասան, Հիլունք (Իլունք–Ուլունք), Հնդըստան, Միւլք, Նանիկ (Հարատենց), Բժնկերտ, Սուրբ Վարդան, Քարաւանց եւայլն, որոնցմէ մէկ մասը այսօր եւս նոյն կամ նման անուններ կը կրեն:

Այս գիւղերէն «Անգղ»ը, որ անունը առած ըլլալու է նոյնանուն գետէն, կը գտնուի Արտամեդի հաւակողմը, գետի աջ ափին, Ոստանի (Կէվաշ) մօտ: Ունեցած է Կապենից Սուրբ Գէորգ անուն եկեղեցի մը, նաեւ 10 վայրկեան հեռուն, Սաչան ջրվէժի մօտ Սուրբ Աստուածածին անուն վանք մը, որ ըստ աւանդութեան հիմնուած է Թադէոս Առաքեալի ձեռամբ: Այս վանքին ու Սաչան գետի անուան ծագումին մասին կայ գեղեցիկ աւանդութիւն մը:

«ՍԱ – ՉԷ՛ – Ա՛ՅՆ»

Կը պատմեն թէ Թադէոս Առաքեալ, իրեն հետ առած Քրիստոսի աստուածամուխ գեղարդը, Տիրամօր քօղը եւ խաչի չիւը, եկեր է այս գեղեցիկ վայրը, ուր մարդիկ կ՚երկրպագեն եղեր կուռքի մը պատկերին: Գիշեր մը, երազին մէջ Առաքեալին երեւցեր է Տիրամայր Ս. Աստուածածին ու ըսեր, որ խորտակէ դիւական կռոց պատկերը եւ տեղը ամուր տաճար մը կառուցանէ, մէջը ամփոփելով խաչի չիւը: Ս. Թադէոս հիմը դրեր է տաճարին, բայց ինչ որ իրենք ցերեկին շիներ են, դեւերը գիշերը քանդեր ու քարերը նետեր են գետ: Ճարահատ Առաքեալը դիմեր է Ս. Կոյսին, որ ըսեր է իրեն.– «Խաչ մը օծէ, խաչի չիւը վրան դիր, եւ պիտի տեսնես Աստուծոյ սքանչելիքը»:

Այդպէս ալ ըրեր է Թադէոս: Այնուհետեւ շինութիւնը անխախտ մնացեր է եւ երբ դեւերը սեւ ագռաւի վերածուեր են տաճարը քանդելու համար, անգղերու երամին յարձակումով ցիրուցան եղեր են: Անգղերը կտցահարելով ագռաւները թափեր են գետ:

Կը պատմուի թէ անգղի վերածուած հրեշտակներէն փախչող ագռաւի երեւոյթով դեւերը երբ ջուրին մէջ կը թափէին, կ՚աղաղակէին՝ «սա – չէ՛ – ա՛յն, սա – չէ՛ – ա՛յն», ուրկէ կազմուեր է «Սաչան» գետին անունը:

Մինչեւ այս վանքին կործանումը, Յովհաննու Կարապետի անունը կրող խորանին փոքր պահարանին մէջէն կաթ կաթ կը բղխէր հըրաշալի իւղ մը, որ դարման կը հանդիսանար հաւատացեալներու ամէն տեսակի վէրքերուն եւ ցաւերուն:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇԷՆ – ՋԱՎՈՒՇԹԷՓԷ

Կը կարծուի թէ Հայկ Նահապետի ձեռակերտ «Հայկաշէն» գիւղն է Աստուածաշէնը, որ ժամանակի ընթացքին նախ դարձեր է «Ասպաշըն», ապա մկրտուեր է «Ջավուշթէփէ», հաւանաբար հայերէն անուան դժուար հնչուելուն պատճառաւ:

Բնիկ Ջավուշթէփէցի եւ «Սարդուրիխինլի» անուն ուրարտական բերդին պահակը Մէհմէտ Քուշքան, որ քառորդ դար աշխատած էր բլուրի պեղումներուն եւ պատմաբան Փրոֆ. Աֆիֆ Էրզէնէն սորված էր կարդալ ուրարտական բեւեռագիր արձանագրութիւնները, մեզի ցոյց տուաւ գետին դէմի ափի գիւղերէն «Նանիք»ն ու «Խէք»ը: Այս վերջինը «Հայք»ին տեղական արտայայտաձեւն էր, որով մենք տարակուսանքի մատնուեցանք թէ Խէ՞քն էր արդեօք Հայկաշէն գիւղը թէ Աստուածաշէնը:

Իսկ Մէհմէտի որդին Էրգին մեզի նուիրեց ափ մը ուրարտական ածխացած ցորեն, ըսելով, որ դեռ երեսունի մօտ կարասներ կան հացահատիկով լեցուն, իրենք 25 տարիէ ի վեր իբր յիշատակ կը նուիրեն այցելուներուն եւ դեռ հազիւ երկու կարասը կրցած են բաժնել:

Քուշքան մեզի բացատրեց, որ Աստուածաշէն կը նշանակէ կուռքեր շինող: Իսկ Էփրիկեան Բնաշխարհիկ Բառարանին մէջ կ՚ըսէ թէ Աստուածաշէնի բնակիչները թէեւ ունին եղեր 500 տարուան Ս. Ստեփանոս անուն եկեղեցի մը, բայց բնաւ եկեղեցասէր չեն եղեր, այն պատճառաբանութեամբ, որ «եկեղեցին ծերացած է եւ այլեւս չի լըսեր աղօթքի ձայնը»: Կը պատմուի նաեւ թէ Աստուածաշէնի բնակիչները չառաւիղն են այն «հաւերուն» (պապերուն), որոնք չաստուածներ (կուռքեր) կը շինէին գիւղին մէջ: Հայկ Նահապետ գալով, կը կործանէ կուռքերու արհեստանոցները, որոնց պատճառաւ գիւղը կը կոչուէր Աստուածաշէն:

Քուշքան մեզի ցոյց տուաւ Աստուածաշէնի մէջ կարմիրով ներկուած երկյարկանի շէնք մը՝ առջեւը ընդարձակ պարտէզով, ըսելով որ մինչեւ օրս այդ շէնքը կը կոչուի Վարդանին տունը, իսկ պարտէզը՝ Վարդանի այգին:

ՀԱՒԱՁՈՐԻ Ս. ՄԱՐԻՆՈՍ ՎԱՆՔԸ

Շամրամի առուի վրայ, մեր օրերուն Արքաւիզի անունը տրուած Կալպալասան գիւղի անունը երկար տարիներ չարչրկեց միտքս: «Կիլպէրէսան», «Կէլ պէրի Հասան» ըսին տեղացիներ ու ցոյց տուին հեռուն, «Գըզըլտաղ» անուն լերան լանջին փլատակ վանք մը, ուր ուխտի կ՚երթան եղեր տեղացի անզաւակ կիներ, կամ ալ տղաքներուն կաթ չունեցող մայրեր: Իսկ Կիլպէրէսան անունին ծագումը ոչ հայերէն, ոչ ալ քրտերէն, այլ հաւանաբար պարսկերէն էր, ինչպէս «Հնդըստան» տեղանունը եւ մի քանի ուրիշ անուններ:

Տեղացի երիտասարդ բարեկամ մը, «Կիւրփընար»ի (Հաւաձոր) քաղաքապետին որդին Սուաթ Աթան, մանրամասն նկարելով եւ ըստուգելով այդ կիսափուլ վանքին անունը, ինթերնէթի վրայ «Սթ. Մարինոս» անուն «կայքէջ» մը հիմնած է «Սրխու վանք» ալ կոչուած Սուրբ Մարինոս վանքի մասին:

(Շար. 12)

«Ակօս»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏԱՐԱԳԻՆ ՄԱՍԻՆ՝

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտ. 4ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, Հայ եկեղեցւոյ պատարագին մասին, կազմակերպութեամբ Ազգ. Առաջնորդարանի քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժանմունքին: Բացումը կատարելով Պարթեւ Վրդ. Կիւլիմեան պատմականը ըրած է հայ ծէսին եւ խօսելով անոր կազմութեան ու զարգացման հանգըրուաններուն մասին, շեշտած է թէ «Հայոց Ս. Պատարագը գոհար թագն է Հայ եկեղեցւոյ ծէսին, որ ներշնչած ու ներգրաւած է ոչ միայն հայ, այլ նաեւ օտար հաւատացեալներ»: Ապա, ան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Փրոֆ. Հայնս Ֆէօլնըր, որ իր ուսումնասիրութեանց առարկան դարձուցած է հայ ծէսը, նոյնիսկ իր աւարտաճառը գրած է Հայ եկեղեցւոյ պատարագին մասին: Դասախօսը անդրադառնալով Հայ եկեղեցւոյ պատարագամատոյցին, ըսած է թէ Հայոց Ս. Պատարագը գոհար արտայայտութիւնն է հայ լեզուին ու մշակոյթին, իսկ հոգեւոր գետնի վրայ՝ ան միութիւնն է համայնքին եւ վկայութիւնը Հայոց քրիստոնէական հաւատքին: Ան խօսած է պատարագամատոյցին կրած ազդեցութիւններուն մասին՝ տարբեր ժամանակներու ընթացքին զանազան քրիստոնէական եկեղեցիներէ, ինչպէս՝ երուսաղէմեան, կապադովկեան, ասորական, բիւզանդական եւ լատինական, նշելով որ այդ ազդեցութիւններու լոյսին տակ հայ ծէսը շաղախուեցաւ հայ ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին հետ եւ կազմեց ամբողջութիւն մը, որ մէկ բառով կը բնորոշուի՝ հայկականութիւն: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

ՔՐԵՍԵՆԹԱ ՀՈՎԻՏԻ ԾԽԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔԻ Ա. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Սեպտ. 22ին, նշուած է Քրեսենթա Հովիտի մէջ կազմուած ծխական համայնքի առաջին տարեդարձը: Արդարեւ, 2005ի Յունիս 19ին, տեղւոյն ամերիկեան եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած անդրանիկ պատարագով հիմը դրուած էր շրջանի ծուխին եւ այնուհետեւ, կիրակնօրեայ դրութեամբ կը կատարուէին եկեղեցական արարողութիւնները: Ծխական յանձնախումբը սեփական եկեղեցի ունենալու նպատակով դրամահաւաք ձեռնարկներ կը կազմակերպէր: Առաջին գլխաւոր ձեռնարկը տեղի ունեցած էր անցեալ Նոյեմբերին, հանգանակելով 50 հազար տոլար: Այս երկրորդ ձեռնարկը, Սեպտ. 22ին, պսակուած է նոյն յաջողութեամբ: Ներկայ եղած են պետական պաշտօնատարներ, ազգային մարմիններու, հաստատութիւններու եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է ծուխի հոգեւոր հովիւը՝ Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան: Յանձնախումբին խօսքը փոխանցած է Տիգրան Տ. Սարգիսեան, ներկայացնելով ծուխի միամեայ աշխատանքները: Գնահատանքի խօսք արտասանած է Պարթեւ Վրդ. Կիւլիմեան: Յայտագիրը վարած է Արտաշէս Քասախեան: Եղած նուէրներէ գոյացած է եւս 50 հազար տոլար, ի նպաստ նոր կառուցուելիք եկեղեցւոյ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԻ

Մատենագրութիւն

ՍԱԹԵՆԻԿ ԳԵՋԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն

Հովանաւորութեամբ Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան

Երեւան 2006

ՍՈՎԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Ըստ վերջին վիճակագրութիւններու սննդեղէնի լուրջ նուազումը ծանրագոյն տագնապով մը կը սպառնայ ամբողջ աշխարհին: Այս տարուան բերքն ալ անբաւարար պիտի ըլլայ երկրագունտին բոլոր բնակիչները սնուցանելու եւ երեւոյթը վեցերորդ անգամ ըլլալով կը կրկնուի եօթը տարիէ ի վեր: 2006ի նախատեսումներով, հացահատիկներու բերքը պիտի նուազի, կրկնելով անցեալ տարուան կացութիւնը: 2004ին արտադրուած է 2·68 միլիառ թոն հացահատիկ, 2005ին 2·38 միլիառ, այս տարուանը կը կարծուի թէ հազիւ աւելի կ'ըլլայ 2 միլիառէն:

Մինչեւ հիմա վտանգը աննշմար մնաց, որովհետեւ բերքին նուազումը արձանագրուած էր հարուստ երկիրներու, ԱՄՆ-ու, Աւստրալիոյ նման, մէջ որոնք սննդեղէնի արտադրիչներ են: Նուազումին հետեւանքները զգալի ըլլալ պիտի սկսին երբ աղքատ բնակչութիւնները չկարենան այլեւս մեծապէս աճած սննդեղէնները գնել, իսկ իրենց արտադրութիւնն ալ պակսի: Ամբողջ աշխարհի մէջ արդէն 800 միլիոն հոգի անօթի է:

1950–90 հացահատիկներու արդիւնաբերութիւնը աւելի քան կրկնապատկուեցաւ. բերքը 630 միլիոնէն 1·78 միլիառ թոնի բարձրացաւ: Բայց վերջին 15 տարին կացութիւնը աստիճանաբար յետադիմեց: Միակ ճարը ոռոգելի հողերուն մակերեսը աւելցնել կը նկատուի. սակայն ատիկա կարելի չէ, քանի որ երկրաբնակներու յարաճուն թիւը մշակելի հողերը ճամբու, քաղաքներու շինութեան գործածել կը թելադրէ: Կանոնաւոր կերպով կը պակսի իւրաքանչիւր երկրաբնակի բաժին հողը: 1950էն ի վեր մարդ գլուխ 0·23 հեկտարէն իջած է 0·11 հեկտարի: Այսուհանդերձ, սննդեղէնի արտադրութիւնը կրնայ ամբողջ մարդկութիւնը կշտացնել եթէ բաշխումը ճիշդ ըլլայ: Որոշ է որ հարուստ երկիրներու բնակիչները շատ կ'ուտեն, իսկ աղքատ երկիրներունը՝ անբաւարար: Բայց միւս կողմէ, հացահատիկներու հսկայական քանակութիւն մը մսացու անասուններու որպէս կեր կը ծառայէ: Եւ քանի որ մարդիկ քանի՛ հարստանան, այնքան աւելի միս կը սպառեն, հացահատիկներու ալ աւելի մեծ քանակութիւն կը յանգի սպանդանոցները: Ըստուածին պատկեր մը կուտայ գիտնալ թէ 2 քկ. եղան միսին համար 14 քկ. հացահատիկ պէտք է:

Հացահատիկներու սպառումին մասնակից են ինքնաշարժերն ալ. բնապահական վառելանիւթ արտադրելու եւ մթնոլորտին ապականութեան, ջերմացումին վերջ տալու կոչերը ԱՄՆ-ու մէջ թիրախի վերածած են եգիպտացորենը. աշխատանքներ կան անկէ անվնաս վառելանիւթ ձեռք ձգելու: Կառավարութիւնը կարեւոր յատկացում կ'ընէ անոնց: Նախագահ Պուշ ատով կը ջանայ չէզոքացնել Քիոթոյի համաձայնութիւնը վաւերացուցած չըլլալուն համար ենթարկուած քննադատութիւնները: Ներկայիս վառելանիւթ արտադրելու նպատակով գործածուած եգիպտացորենի քանակութիւնը արտածումին հաւասար է: Իսկ արտածուածը մեծ մասով կը ծառայէ սնուցանելու աղքատ երկիրներ:

Գալ տարուընէ աւելին պիտի գործածուի որպէս վառելանիւթի նախանիւթ եւ պիտի պակսի աղքատ երկիրներուն բաժինը: Մնայուն ճար մը կ'ըլլայ քիչով գոհացող ինքնաշարժներ պատրաստել եւ աղքատ երկիրներուն թելադրել որ աւելցնեն սննդեղէնի իրենց մշակումը: Անհրաժեշտ է նաեւ որ մարդկութիւնը գիտակցի թէ անդունդի մը եզրին հասած է:

ՔԱՂՀԱՆ

Livres reçus

ARMENIE 1915
Un Génocide Exemplaire
(Réédition)

Jean-Marie CARZOU

Calmanne - Lévy, 2006

ՇԱՔԱՐԱԽՏԻ ՄԱՍԻՆ

Աշխարհի վրայ շաքարախտաւորներու թիւը շարունակ կ'աւելնայ: Հասուն տարիքի, մասնաւորաբար ծերութեան շրջանի հիւանդութիւն մըն է շաքարախտը, բայց եւ այնպէս այս հիւանդութենէն զերծ չեն մանուկները: 40էն առաջ, շաքարախտը հաւասարապէս կը հարուածէ այր ըլլայ թէ կին, բայց 40էն ետք՝ կինե՛րն են որ զոհ կ'երթան առաւելապէս այս հիւանդութեան:

Հիւանդութիւնը, յաճախ այնքան խելօք կուգայ կը հաստատուի, որ ենթական ոչինչ կը զգայ, չիմանար անգամ: Դիպուածական քննութիւն մը շաքար կը գտնէ մէզին մէջ ու կը մատնէ շաքարախտին գոյութիւնը:

Այլ պարագաներու մէջ, ենթական շատ յոգնած կը զգայ ինքզինքը, ջուր շատ կը խմէ եւ շատ կը միզէ, միշտ անօթութիւն կը զգայ ու շատ կ'ուտէ, վերջապէս քերուըտուք մը կը զգայ մորթին վրայ, կիները իրենց սեռային գործարաններուն մէջ, յաճախ կայծոռիկներ կը հանեն կամ զարեկ, տեսողութեան նեղութիւններ կ'ունենան: Ահա պատճառներ, որ բժիշկին կուտան այն կասկածը թէ ենթական շաքարախտ ունի:

Շաքրախտին գոյութիւնը սակայն կը հաստատուի մէզի եւ արեան քննութեամբ: Բնականոն պայմաններու մէջ շաքար չի պարունակեր մէզը, բայց արեան մէջ միշտ շաքար կայ՝ մէկ լիթրին մէջ մէկ կրամ: Երբ այդ համեմատութիւնը կը բարձրանայ 1·40էն վեր, նշան է շաքարախտի:

Ի՞ՆՉ Է ՇԱՔԱՐԱԽՏԸ

Քրոնիկ հիւանդութիւն մըն է շաքարախտը, այն յատկանիշով որ ենթական բնախօսական տեսակէտով անկարող է իր սնունդի ջրածխային նիւթերը օգտագործելու: Ջրածխային նիւթ ըսելով կը հասկընանք շաքար, լայն իմաստով, որ կենսական պահանջ մըն է: Եւ երբ մարմինը չի կրնար իւրացնել, օգտագործել այդ շաքարը, կը թափէ արեան մէջ, մէզին մէջ, կ'արտաքսէ, մինչ ենթական կը մատնուի բազմազան նեղութիւններու, որոնք երբեմն կը յանգին մահուան: Բնական պայմաններու մէջ, առողջ մարդուն մօտ շաքարը կ'իւրացուի եւ կ'օգտագործուի շնորհիւ ինսիւլին կոչուած ծորանիւթին, զոր կ'արտադրէ շաբոյը (փանքրէաս) անունով ներծոր գեղձը: Շաքարախտաւորներու մօտ, չենք գիտեր թէ ի՛նչ պատճառով այս գեղձը կը ծուլանայ, քէն կ'ընէ կարծես, ու կամ քիչ կ'արտադրէ ինսիւլինը, կամ բնաւ չարտադրեր:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԲՈՒԺԵԼ

Շաքարախտը հիւանդութիւն մըն է, որ չի բուժուիր երբեք: Քոյր-եղբայր կը դառնայ հիւանդին հետ: Կը բաւէ որ չնեղացնէք, չվշտացընէք ու չկատղեցնէք, խելօք կ'ապրի ձեզի հետ: Նոյնիսկ կրնանք ըսել թէ շաքարախտաւորին եւ ոչ-շաքարախտաւորին կեանքի տեւողութեան մէջ տարբերութիւն չի մըտներ, պարզ խօսելով շաքարախտը չի կարճեցնէր կեանքը: Դեռ աւելին, հազուադէպ են բարդութիւնները՝ եթէ շաքարախտաւոր մը խելացի կը շարժի, կը յարգէ իր հիւանդութեան պայմանները: Ընդհակառակն ուժանելի է հիւանդութեան ապագան, դառն ու ծանր հետեւանքներու կը դատապարտուի ենթական՝ երբ կ'անտեսէ որեւէ դարման, կ'ապրի անհոգ եւ շըւայտ, առանց սահման մը դնելու իր ախորժակներուն, ամէն տեսակէտով:

Կը կրկնենք, շաքարախտը չի բուժուիր, բայց չի վնասեր, եթէ հիւանդութեան «տէրը» գիտէ խընամել իր «հիւրը»: Խնամելու համար՝ մոռնալ շատ ուտելիքներ ու չմոռնալ հանապազօրեայ ասեղը:

ԷՆՍԻՒԼԻՆ

Հանապազօրեայ ասեղ ինսիւլինի ներարկումն է: Այս հրաշք դեղը գտնուեցաւ 1921ին: Գանատացի բժիշկ մըն էր, Տոքթ. Շարլ Պէսթ, որ այս գիւտով յեղաշրջեց շաքարախտին դարմանագիտութիւնը եւ փրկեց հազարաւոր մարդոց կեանքը: Ինսիւլինը, որ փանքրէասին արտադրած ծորանիւթն է, կարելի է արտադրել նաեւ արուեստական ձեւով, շնորհիւ ճարտարուեստական եղանակներու:

Երբ փանքրէասը կը ծուլանայ այնքան, որ կը զլանայ մարմնին տալ անհրաժեշտ ինսիւլինը, լապորաթուարն է որ կը պատրաստէ զայն եւ ասեղով կը ներարկուի հիւանդին:

«Սուրբ Փրկիչ»

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Արարողութիւններուն աւարտումէն անմիջապէս յետոյ, Օրմանեան Մաղաքիա Վարդապետ բարձրացաւ ամպիոն ու գըրեթէ մէկ ժամ զեղեցիկ առոգանութեամբ, լաւ պերճախօսութեամբ Հ. Կղեմէս Վ. Սիպիլեանի ներբողեանն արտասանեց. գծեց անոր բազմարդիւն կեանքը, դժուարին կերպով կատարած ճամբորդութիւնները, ազգօգուտ գործունէութիւնը եւ ամենաճարտար ներհուն տըրամագիտութիւնը եւ վերջացուց իր դամբանականը, ողբալով անոր տարաժամ անհետացումը, որ «ազգային մեծ կորուստ մ'է» ըսաւ:

Օրմանեան անկնդիր ժողովուրդին հիացումը շարժեց, իր հռետորական թեմբասացութեամբը Հ. Սիպիլեանը պատկերացնելով, ապա իջաւ ամպիոնէն, յառաջացաւ դէպի աւագ խորան, ուր Տէր Հինքեարպէյէնեան գնաց ձեռքը սեղմեց ու մենք ալ գոհ մեկնեցանք եկեղեցիէն լաւ տպաւորութիւն մը եւ մեծ համակրութիւն մը պահելով այդ երիտասարդ պերճախօս վարդապետին հանդէպ, որուն հետ ապա պիտի ունենայինք սերտ յարաբերութիւն, ինչպէս պիտի պատմեմ:

*
**

Կը ստիպուիմ անգամ մը եւս կրկնել, որ ազգային զբաղումներուս հետ, անթերի աշխատութեամբ կը շարունակէի բժշկական ուսումս, փոքր ինչ դժգոհելով դասաւանդութիւններուն պարսկաարաբա – թուրք լեզուէն, զոր հեշտիւ չէի կրնար հասկնալ, եւ պարտաւոր էի կրկնակի յոգնութեամբ թարգմանել Ֆրանսերէն հեղինակուած գիրքերու մէջ, սորվելու համար Անաթոմի եւ Ֆիզիոլոժի:

Պէտք էր որ ուսանէի թէ ո՞ւր կը գտնուէր այս ինչ կամ այն ինչ մկանը, թէ ի՛նչ ըսել էր, ատալէի, ճաբէի, թէրճովիէի հալէմիէ ու հասկնալ՝ թէ միւսքիւլ սթեռնօ-գլէիտօ-մասթոիտիէնն է եղեր այն եւ այլ նման մասեր, որոնց համար իւրովի կ'ըսէի՝ «այս ի՛նչ տաժանական աշխատութիւն է իմս. ինչո՞ւ բժշկութիւն սորվելու համար միակ լեզու մը չէ որդեգրուած» ու մտքովս կը թուէի այլուր:

*
**

Երբ արեան շրջագայութեան դասին հասանք, եւ կ'ուսանէինք սրտին կծկումները, տրոփիւնները՝ Սիսթոլը, Տիասթոլը, ես բնաւ չէի կրնար զանոնք ըմբռնել, ո՛չ պատկերներու վրայէն, ո՛չ ալ գիրքերու մէջ կարդացած բացատրութիւններէս, ո՛չ ալ մեր դասատուին ըրած նկարագրութիւններէն եւ կ'ուզէի ատոր բնականը, իրականը, կենդանին տեսնալ եւ դիմեցի մեծէ վերի կարգի աշակերտ Ճէվահիրճեան Միսաք անուն բարեկամիս խորհուրդ հարցնել:

Սա ինծ ըսաւ, որ այդ ուզածս տեսնալու համար միակ միջոց մը կար, այն էր ողջ կենդանիի մը կուրծքը բանալ. ամփլսածիս պէս միտքս դրի կատարել ըսածը, եւ կատարեցի, բայց ի՞նչպէս, պատմեմ:

Ընկերներուս հետ համախորհուրդ, կատու մը ձեռք անցուցինք. գացինք հեռաւոր ամայի պարտէզ մը. հոն փայտեայ սեղան մը ափյափոյ նախ կերտեցինք, կատուին չորս ոտքերուն առանձին առանձին չուանի կտորներ կապեցինք. յետոյ կենդանին թեւատարած պինդ հաստատեցինք քառոտանի սեղանին վրայ. կատուին բերանն ալ դրինք կլոր ճիւղ մը, որուն երկու ծայրերը դարձեալ չուանի կտորներ կապելով հաստատեցինք սեղանին ներքեւը, չորս ոտքերուն նման. կատուն կատարեալ անշարժութեան մէջ եղաւ հակառակ իր սոսկաձայն աղաղակներուն ու սկսայ ես գործի:

*
**

Ձեռքս առի հերձիչ սուր բժշկական դանակս ու մէկ հարուածով բացի կուրծքը, եւ ի քթթելական կողերը մկրատելով, երեւան բերի սիրտը, որ ցոյց կուտար իր բնազննական շարժումները ամենահիանալի կերպով. կը տեսնայինք սեւ արիւնին գալն ու երթը՝ այսինքն կարմիր արիւնի փոխուելով վերադառնալն ու մայր շնչերակին միջոցաւ ծաւալիլը մարմնին չորս բոլորտիքը. աչօք բացօք տեսանք սրտին կծկումը եւ հակակծկումը եւ այս տեսարանը տեւեց ճիշդ կէս ժամ եւ խեղճ կատուն դիակնացաւ, երբ սրտին շարժումները բոլորովին դադրեցան:

Հարիւր դաս, եւ հազար պատկեր կ'արժէր մեր այս անգութ, անողորմ փորձարկութիւնը, որմէ շատ գոհ մնացին ընկերներս ու շնորհաւորեցին, որ պատճառ եղայ կենդանի դաս մը իրենց ուսուցանելու:

Ընկերներս տարին կատուին դիակը թաղել պարտէզին մէկ անկիւնը. կ'արժէր որ վրան բան մը գրէինք զի մեզի համար անմոռանալի եւ խիստ կարեւոր դասեր տուած եղաւ:

(Շար. 99)

Այրի Տիկին Ժանէթ Հէքիմեան,
Տիկին Անթուանէթ Ունանեան (Վիէննա),
Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան (Հոլանտա),
Տէր եւ Տիկին Վարդան Պօյաճեան (Պոլիս),
Պ. Սիմոն Պօյաճեան (Հոլանտա),
Պ. Էթիէն Հէքիմեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Հէքիմեան եւ զաւակը՝ Առնօ,
Տէր եւ Տիկին Մանուէլ եւ Մարի Մըկըրեան եւ զաւակները՝ Լոռի եւ Վերա,
Պ. Առնօ Պօյաճեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պօյաճեան (Պոլիս),
Պ. Երուանդ Պօյաճեան (Պոլիս)
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, քրոջ, մեծ-մօր, հօրաքրոջ, նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՈՒՆԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ ՊՕՅԱՃԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 29ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2, ժամը 14·30–ին Փարիզի Հայ կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցին.–
13 rue du Perche — 75003 Paris
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լըվալուայի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Հէքիմեան եւ Ունանեան ընտանիքներուն:

ՎԱՀԷԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Երբ անցեալ ապրիլին ստորագրուած է Փլէսի–Ռոպէնսոնի եւ Արաբկիրի (Հայաստան) զուգորդութեան համաձայնագիրը, առաջինին պատուիրակութեան ուշադրութիւնը գրաւած է Վահէի պարագան (հազիւ մէկ տարեկան), որ կրնայ ապրիլ միայն լեարդի մը պատուաստումով: Գործողութիւնը կ'արժէ 30 հազար Եւրօ:
Զուգորդութեան կոմիտէն կոչ կ'ընէ նուիրատուներուն չէքեր ուղարկել, իր անունին՝
«Opération Vahé»
Comité de Jumelage
3 Place de la Mairie
92350 Le Plessis-Robinson

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի հայ կին մը տուն մաքրելու, տարեց անձ մը կամ մանուկ խընամելու աշխատանք կը փնտռէ:
Հեռաձայնել՝ Նատիայի.–
06· 16· 05· 84· 15

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր եղբօր Սարգիս Պօղոսեանի մահուան ութերորդ տարելիցին ի յիշատակ՝ Տիկին Եդմոնէ Պօղոսեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

***

Ազաւնի Անդրէասեանի մահուան առթիւ Սօնա Մոմճեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19–21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:
Հեռ. եկեղեցի.– 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de Robert GUEDIGUIAN,
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie-Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հեռուեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:
Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT
D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE
DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝
Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
Վիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Pour perpétuer une tradition présente depuis 50 ans à Vienne,
la messe de la Toussaint sera célébrée à Notre Dame de Pipet

par **Monseigneur**
GREGOIRE GHABROYAN,
Evêque des Arméniens Catholiques de France

le mercredi 1er novembre à 11h

En souvenir de ses membres disparus cette célébration sera suivie d'un repas organisé par la Section «Sévan» de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France
à 12 heures 30
à la Maison de la Culture Arménienne de Vienne — 9 rue du Cirque

Prix du repas (café compris): 15 Euros
10 Euros pour les enfants en dessous de 12 ans

Réservations :
avant le samedi 28 octobre
en téléphonant au 04 74 53 43 80
de 14h à 19h et
au 04 74 85 57 64 après 19h

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : KHATCHIG YILMAZIAN

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.567 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.567

ՕՐՈՒԱՆ ՏԵՂԵԿԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ՉԱՓԱՆԻՇ ՄԸ ՉԷ ՌԷՆԻ ՀԱՄԱՐ

Նոյեմբեր 1ի փարիզեան օրաթերթերը լայնօրէն կ'անդրադառնային Եւրոպական Յանձնախումբի տեղեկագրին, զոր առաջին անգամ, մասնակի կերպով հրատարակած էր Ֆայնանշըլ Թայմզ եւ որուն արձագանգած էինք մեր նախորդ թիւով:

Ֆիկարօ ամբողջ էջ մը նուիրած է հարցին, գրութիւնը խորագրելով՝ «Պրիւքսէլ կը սպառնայ խզել Թուրքիոյ հետ»: Խիստ քննադատական տեղեկագիրը կը շեշտէ բացասական բազմաթիւ կէտեր, ինչպէս գրած էինք: Անոնք կը վերաբերին՝ ա) Կիպրոսի, բ) արտայայտութեան ազատութեան, գ) կիներու իրաւունքներուն, դ) փոքրամասնութիւններու իրաւունքին, ե) չարչարանքին, զ) բանակին կշիռին, է) կաշառակերութեան, ը) արդարութեան, թ) անաբեկչութեան, ժ) Քիւրտիստանի:

Այս նոյն տեղեկագրին մասին, Լիպէրասիոն (Նոյ. 1), հարցազրոյց մը հրատարակած է Ընդլայնումի պատասխանատու Օ. Ռէնի հետ, ուր ան կը մանրամասնէ քննադատուած կէտերը: Զուգեր որ բանակցութիւնները առկախուին, բայց հարկ է որ Թուրքիա լրացնէ իր բոլոր պարտաւորութիւնները: Պէտք է խստապահանջ ըլլալ, բայց նաեւ արդար: Թերթին աշխատակիցը վերջին հարցում մը կ'ընէ՝ «Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայմա՞ն է անդամակցութեան համար» ու Ռէն կը ճշդէ.–«Անդամակցութեան համար չափանիշ մը չէ: Բայց եւ այնպէս, յստակ է որ հաշտութիւնը հիմնական արժէք մըն է Եւրոպայի մէջ եւ այդ պատճառաւ է, որ կանոնաւոր կերպով կոչ ըրած եմ Թուրքիոյ որ բաց վիճարկում մը կատարէ, առանց թաբուի, այդ հարցին մասին»:

***

ԹՈՒՐՔ ԱՍՈՐԱԳԷՏԻՆ ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒՄԸ

Թուրքիոյ արեւմտականացումին նորագոյն փաստ կը նկատուի 92 տարեկան ասորագէտ Մ. Ի. Ջըղի անպարտ արձակումը: Գիտնականուհին ամբաստանուած էր «Քաղաքացիական հակադդեցութիններս» հատորին մէջ լաչակի գործածութեան մասին գրածներով «ժողովուրդին մէջ թշնամութիւն հրահրելու, զայն վարկաբեկել»ու ամբաստանութեամբ: Հիմնուելով ասորական եւ հիթիթեան հազարաւոր բեւեռագիր արձանագրութիւններու ուսումնասիրութեան վրայ ան յայտարարած էր թէ լաչակ կրելու սովորութիւնը իսլամական չէ մահմետականութեան, լաչակի գործածութիւնը մինչեւ Ք. ա. չորրորդ հազարամեակ կ'երկարի:

Ջըղի ամբաստանութիւնը մեծ արձագանգ գտած էր արեւմտեան շրջանակներուն մէջ որոնցմէ բազմաթիւ դէտեր կը մասնակցէին դատավարութեան: Ատեանը որոշած է որ անոր գրածներուն մէջ նշուած ամբաստանութեան հիմ չկայ ու անպարտ հռչակած է գիտնականուհին: Վճիռը, հասկնալի է որ Թուրքիոյ մէջ արտայայտութեան ազատութեան փաստ

կը նկատուի Թրքամէտ շրջանակներու կողմէ:

ԼԻՈՆ

C.C.A.F. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ ԽՆԴՐԱԾ

Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին (ՍԷ.ՍԷ.Ա.ԷՖ.) Լիոնի շրջանին նախագահը Ժիւլ Մարտիրոսեան մամուլի ասուլիսի մը անդրադարձաւ հայ համայնքի ներկայացուցիչ անձերու համակարգիչներուն տեղեկութիւն պարունակող կազմածներուն գողութեան դէպքին: Արարքը կատարուած էր Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելու կոչուած օրէնքին քուէարկութեան վաղորդայնին: Ժ. Մարտիրոսեան ըսաւ թէ գողութիւնը հասարակ չարագործութիւն չէր, այլ լաւ կազմակերպուած արհեստավարժներու գործ: Ապա Թուրք պետութեան գործակալութիւնները ամբաստանեց անոր կազմակերպութեամբ: Աւելցուց թէ նպատակը Ֆրանսահայութեան պատասխանատուները վախցնելն էր ու տեղեկանալ իրենց գործունէութեան ծալքերուն: «Բողոք յայտնուած է ու ոստիկանական հետախուզութիւն բացուած» ըսաւ ան, շեշտելով «Հանրապետութեան նախագահէն ունկնդրութիւն մը խնդրեցինք, որովհետեւ կացութիւնը լուրջ է եւ մտահոգ ենք»:

Լիոնի եւ Մարսէյլի հայ համայնքներուն պատասխանատու դէմքերէն շատեր հեռաձայնի անանուն կանչերով սպառնալիքներու թիրախ կ'ըլլան:

ՊՈԼԻՍ

ՄԱՀ ՔՐԻՍՏԻՆ ՍԱԼԷՐԻ-Ի

Պոլսոյ մէջ Հոկտեմբեր 30ին մահացած է ծանօթ նկարչուհի Ք. Սալէրի, 91 տարեկանին: Ծնած էր Սիլիվրի, փոքր տարիքէն փոխադրուած Պոլիս ուր շատ կանուխէն նկարչական հակումներ ցոյց տուած էր: Տասնամեակներու իր վաստակը զինքը Թուրքիոյ ամէնէն յայտնի նկարիչներուն կարգին դասելէ զատ, դռները բացած էր իր առջեւ արեւմտեան շատ մը ցուցասրահներու, թանգարաններու: Իր պաստառներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը կազմեն հայկական ֆոլքլորէն ներշնչուածները:

Ք. Սալէրի քրոջ աղջիկն էր Ռուբէն Սեւակի ու երկուքին անունով տուն - թանգարան մը հիմնելու տրամադրութիւն յայտնուած էր վերջերս իր հարազատներուն կողմէ:

ԱՐԱՐԱՏ ՄԱԳԼՑԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

Թուրքիոյ Մշակոյթի ու զբօսաշրջութեան, Ներքին գործերու նախարարութիւնները, Սպայակոյտը, լրահաւաք կազմակերպութիւնը (ՄԻԹ) եւ Լեռնագնացութեան դաշնակցութիւնը «Արարատեան փրոթոքոլ» մը ստորագրած են: Անով զանազան տեղերէ արտօնութիւն ունենալու պարտադրանք կը դրուի բոլոր այն օտար երկրացիներուն որոնք կ'ուզեն Արարատի գագաթը նուաճել: Արտօնութեան համար հարկ պիտի ըլլայ դիմել թրքական դեսպանատուներու, որոշուած թուականէն առնուազն երկու ամիս առաջ:

Որոշումը յաջորդած է Ֆրանսայի մէջ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժական օրէնք հռչակող օրինագիծին քուէարկութեան: Անով արգիլուած է նաեւ մագլցումի համար ճշդուած ուղեծիրէն դուրս ելլել, գիտական հետազօտութիւն կատարել: «Ակօս» (Հոկտ. 20) լուրը տալով կ'ըսէր թէ ամրան ընթացքին Արարատ մագլցողներու կողմէ հոն հայկական դըրօշակին պարզումը կրնայ ազդեցութիւն ունեցած ըլլալ տրուած որոշումին վրայ

Թերթը քանի մը կէտով տուած է արտօնութեան դիմումին ընթացակարգն ալ.–

– Արտասահմանեան ներկայացուցչութիւններուն, կամ Թուրքիոյ իրենց ներկայացուցչութիւններուն միջոցաւ Արտաքին գործերու նախարարութեան ուղղուած դիմումները կը փոխանցուին Ներքին գործերու, Շրջապատի եւ Անտառներու նախարարութիւններուն, ՄԻԹ-ին, Աղրըի եւ Իգդիրի կուսակալութիւններուն:

– Ճամբորդական գործակալութիւններու դիմումներն ալ նոյն հոլովոյթին մէջ

կ'ընդգրկուին, յաւելեալ՝ Արտաքին գործերու նախարարութեան ալ նկատառումին յանձնուելով:

– Թուրքիոյ Լեռնագնացութեան դաշնակցութեան միջազգային կազմակերպութեան առընչուած դիմումները կը յղուին Ներքին, Շրջապատի ու Անտառներու նախարարութիւններուն, ՄԻԹ-ին, Աղրըի և Իգդիրի կուսակալութիւններուն:

– Վերոնշեալ նախարարութիւնները, ՄԻԹ-ը, Աղրըի ու Իգդիրի կուսակալութիւնները քննելով դիմումները իրենց տեսակէտը կը յայտնեն մերժելի նկատուած օտարականներուն մասին:

– Օտարականներ չեն կրնար մագլցումի ընթացքին գիտական հետազօտութեան ձեռնարկել, հակառակ պարագային կ'ընդունին իրենց վերադարձին քննութեան ենթարկուիլ պատկան իշխանութիւններու կողմէ:

– Այս սահմանափակումներուն ենթակայ չեն Թուրքիոյ քաղաքացիները, բացի պաշարման վիճակի շրջաններէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՅՔԷՋԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ֆրանսական կառավարութեան կայքէջեր Թուրք ցանցահէններու յարձակումին թիրախ դարձած են, Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքին քուէարկութենէն ետք: Յարձակումի այս նոր ձեւը օրէ օր աւելի յաճախակի կերպով կը գործածուի, ինչպէս պարագան էր իսրայէլեւլիբանանեան պատերազմին ընթացքին ամերիկեան կայքէջերու որոնք թիրախ առնուած էին, ԱՄՆ-ու Իսրայէլի տուած նեցուկին պատճառով:

Թրքական ցանցահէնութեան կողմէ վնաս կրած կայքէջերուն մէջ են Ազգային կրթութեան նախարարութեան, բարձրագոյն ուսումներու և հետազօտութեան հեռատեսիլի կայքէջերը, եւլն.:

ՎՐԱՍՏԱՆ – ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈ՞ՒՄ

Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Գ. Մանչըլաձէ պատրաստակամութիւն յայտնած է Ադրբեջանի հետ սահմանային տարածքներ փոխանակելու կարելիութեան մը: Ըստ վրացական լրատուամիջոցներու, Թիֆլիս կ'ընդառաջէ նման քայլի, Դաւիթ Գարեջիի քարանձաւային ճարտարապետական համալիրը իր սահմաններուն մէջ ունենալու համար, քանի որ անոր մէկ մասը խորհրդային կարգադրութեամբ մնացած է ադրբեջանական հողին վրայ:

Երկու երկիրներուն 460 քմ.նոց սահմանին 300 քմ.ին մասին համաձայնութիւն գոյացած է: Մնացեալին առընչուած որեւէ փոփոխութիւն անտարբեր չի ձգեր Երեւանը, քանի որ Վրաստանէն Ադրբեջանի տրուելիք տարածքներով կրնայ երկարիլ կամ կարճնալ հայեւադրբեջանական սահմանագիծը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԿԱԶԻ ՀԱՅԵՒՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կազի հայեւռուսական նոր համաձայնագրին մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ տրուած են «Արմռուսգազպրոմ»ի նախագահ Կ. Կարապետեանի կողմէ: Ռուսական ընկերութիւնը 45%էն 58%ի բարձրացուցած իր մասնաբաժնին համար 118,8 միլիոն տոլար պիտի վճարէ եւ հաւանօրէն ունենայ Իրանէն Հայաստան հասնող կազատարին, նաեւ Հայաստանի մէջ կազի բաշխումին վրայ գերակշռող դիրք: Գործարքը կը բացատրուի ներածուած ռուսական կազի գինին կրկնապատկումէն առժամապէս խուսափելու մտայնութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐԳՈԶԻ Մարսէյլ գնաց Նոյեմբեր 1ին եւ այցելեց հանրակառքին մէջ այրած սենեկալցի ուսանողուհիին, որուն կեանքին փրկութիւնը միշտ խնդրոյ առարկայ կը մնայ: Նոյեմբեր 2ին ալ, 5 անչափահաս պատանիներ դիպահ մնալէ ետք դատավարութեան յանձնուած են: Ներքին նախարարին համար տարիքի հարց չի կրնար ըլլալ այլեւս: Ան տեսնուած է նաեւ զոհին ընտանիքին հետ, որ Սենեկալէն եկած է:

ՃՈՆ ՔԵՐՐԻ մէկ կաֆը բաւական օգտակար եղած է Պուշի: Արդարեւ այս վերջնոյն դեմոկրատ մրցակիցը Գալիֆորնիա, ուսանողական խումբի մը առջեւ յայտարարած է. «գիտէք, կրթութիւնը ի՛նչ է եթէ առաւելագոյն չափով օգտուիք, կեանքի մէջ կը յաջողիք, հակառակ պարագային դուք ձեզ Իրաք կը գտնէք նեղ կացութեան մէջ»: Ընտրապայքարի այս շրջանին, Պուշ հակազդած է անմիջապէս ճշդելով. «այն թելադրանքը ըստ որուն մեր բանակին կիներն ու այրերը ոգէտներ են, ամօթալի է եւ նախատական. Ծերակուտականը պէտք է ներողութիւն խնդրէ»: Քէրի ինքնապաշտպանութեան դիմած է, ըսելով թէ իր թիրախը Պուշն էր եւ ոչ զինուորները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ յատկապէս հարաւ – արե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ ՅԱՃԱԽՈՂ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԴԻՄԱԳՐԱՒԱԾ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՃԱՀԵԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ՄԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ա.

Այս տարի, Օգոստ. 17-20, Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան նախաձեռնութեամբ եւ հրաւէրով, Ծաղկաձորի մէջ տեղի ունեցած համագումարին ներկայացուած է Գալիֆորնիոյ հանրային վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու հարցերով զբաղող յանձնախումբի կողմէ Խաչիկ Մելիքեանի պատրաստած զեկուցումը, զոր կարդացած է յանձնախումբի անդամուհի Մեդիա Քալագնամոս:

Հոս հարկ է յիշել որ Միացեալ Նահանգներու մէջ հայ աշակերտներու 90 տոկոսը կը յաճախէ հանրային վարժարաններ: Կարգ մը կազմակերպութիւններ կը զբաղին այդ աշակերտներու անմիջական կարիքներով: Նման կազմակերպութիւններու կարգին է Լոս Անճելըսի Ազգ. Առաջնորդարանի հովանիին տակ գործող՝ Գալիֆորնիոյ հանրային վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու հարցերով զբաղող յանձնախումբը, որուն առաքելութիւնն է, 14 տարիէ ի վեր, զբաղիլ աշակերտներու ընկերային, հոգեբանական, կրթական եւ յարակից այլ հարցերով: Տարին անգամ մը յանձնախումբը կը խրախուսէ բացառիկ յառաջդիմութիւն արձանագրած հայ աշակերտները՝ կրթաթոշակներով եւ գնահատագրերով:

Յանձնախումբը կանոնաւոր եւ հետեւողական կերպով իր ժողովներու ընթացքին կը քննարկէ ու կը վերլուծէ զանազան հարցեր, լաւագոյն ձեւով աջակցելու համար այն հայ աշակերտներուն, որոնք կը յաճախեն հանրային վարժարաններ եւ, հետեւաբար, չունին հայկական դպրոցներ յաճախող իրենց տարեկիցներուն տրամադրուող այն աջակցութիւնն ու միջոցները, որոնք կրնային նպաստել անոնց՝ վաղուան հայ մարդու նկարագրի ձեւաւորման:

Մեկնելով յանձնախումբի 14 տարիներու փորձառութենէն, զեկուցումը կը ներկայացնէ կարգ մը իւրայատուկ հարցեր, անոնց լուծման միջոցները եւ կը կատարէ կարգ մը առաջարկներ:

ՆՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱԿԵՐՊԵԼՈՒ ՀԱՐՑ

Գաղթական հայ ընտանիքի աշակերտին առջեւ ծառացած առաջին հարցը նոր միջավայրի պայմաններուն յարմարելու խնդիրն է: Ուսումնասիրութեան հեղինակը կը յիշէ իր աշխատակիցներէն մէկուն այն տեսակէտը, թէ անկախ ազգային պատկանելիութենէ, գաղթական աշակերտը կը նմանի վիրահատութենէ ետք ապաքինուող հիւանդի, որուն հանդէպ հարկ է յատուկ ուշադրութիւն եւ խնամք ցուցաբերել: Միացեալ Նահանգներու պետական, նահանգային եւ քաղաքային մարմինները մեծ հոգատարութեամբ կը մօտենան այս հարցին: Կան բազմաթիւ ծրագիրներ, որոնք կը միտին բարուք հող ստեղծել գաղթական աշակերտի առջեւ ծառացած հարցերը յաղթահարելու համար: Այլ հարց է, թէ տուեալ դպրոցին մէջ, այս կամ այն նպատակով, գաղթական աշակերտներուն օգնելու համար յատկացուած գումարները ինչպիսի արդիւնաւէտութեամբ կ՚օգտագործուին կամ, ինչ սատիճանի բարեխղճութեամբ անհատ պաշտօնեաներ կը կատարեն իրենց վստահուած պարտականութիւնը:

Այս մարզին մէջ, զեկուցման հեղինակը կու տայ օրինակ մը, նշելով. «Հաստատուած օրէնքներու կոպիտ խախտում է, երբ աշակերտը կ՚ընդգրկեն "Յատուկ կրթութիւն" ծրագրին մէջ, սահմանուած ժամանակէն կանուխ կամ ալ անգլերէն լեզուին պատշաճ ձեւով չտիրապետելուն համար: Մինչդեռ իմ փորձառութեան ընթացքին հանդիպած եմ առնուազն երեք հայ աշակերտներու, զորս տեղաւորած էին մտային յետամնացներու համար նախատեսուած դասարանին մէջ: Առաջին երկու պարագաներուն ծնողները համոզած էին, որ երախաները կ՚օգտուին յատուկ պայմաններէն, որոնք նախատեսուած են մտային տկարութիւն ունեցող աշակերտներուն օգնելու համար: Տրուեալ աշակերտները, եթէ նոյնիսկ մտային տկարութիւններ ունէին, իրաւունք չունէին տեղադրուելու յատուկ դասարաններու մէջ, քանի որ մէկ տարիէն նուազ կը գտնուէին Գալիֆորնիոյ տարածքին: Երրորդ պարագային, աշակերտը չարաճճի վարք ունենալուն պատճառով դպրոցին տնօրէնութիւնը, ուսուցչի թելադրանքով, զինք տեղաւորած էր յատուկ դասարանին մէջ: Համաձայն գործող օրէնքներուն, կարելի չէ երախան յատուկ կրթութեան խումբի մէջ դնել անբաւարար վարքի պատճառով: Ասոնք կանոնագրի կոպիտ խախտումներ են, որոնք յղի են անցանկալի հետեւանքներով, որոնց ամէնէն վրտանգաւորն ու անդառնալին այն է, որ աշակերտին առջեւ կը կերտուին արհեստական պատնէշներ, որոնք կրնան քանդել ուսման հանդէպ տածած սէրն ու ձգտումը»:

ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Միջին եւ բարձր դասարաններու աշակերտներու դիմագրաւած կարեւոր հարցերէն մէկն ալ անոնց միջեւ ծագած հակասութիւնները խաղաղ եւ քաղաքակիրթ միջոցներով չկարենալ լուծելն է: Այս հարցին մէջ բացառութիւն չեն հայ աշակերտները: Անոնցմէ ոմանք կը դժուարանան գոյակցիլ այլ ազգերու ներկայացուցիչներուն հետ: Այս երեւոյթը աւելի յատուկ է հայ տղոց: Անդրադառնալով այս իրողութեան, ուսումնասիրութեան հեղինակը կը նշէ. «Այս երեւոյթին պատճառներէն մէկն այն է, որ հայ ընտանիքները արտագաղթած են առաւելաբար միատարր հասարակութիւն ունեցող երկիրներէ: Հետեւաբար, այս ընտանիքները ներկայացնող անձերէն ոմանք, փոխանակ ընդունելու նոր միջավայրի թելադրած պայմանները եւ համակերպելու անոնց հետ, կը փորձեն պայքարիլ «աներեւոյթ թշնամի»ի դէմ, թիւրիմացաբար կարծելով որ անհանդուրժողականութիւն ներարկելով իրենց ընտանիքներուն մէջ՝ իրենք կը պահեն աւանդական արժէքներն ու իրենց հայկականութիւնը: Ասոր հետեւանքով, կը յառաջանայ գերարժէքի անհիմն զգացում–բարդոյթ մը, որ անխուսափելի կերպով կը փոխանցուի ընտանիքի կրտսեր անդամներուն՝ հանրային վարժարան յաճախող աշակերտներուն: Անտեղի պիտակներ կպցնելով միւս ազգերու ներկայացուցիչներուն, նման հայ աշակերտներ կը ներքաշուին անիմաստ ու կարճամիտ ֆիզիքական հակամարտութիւններու մէջ: Արդիւնքը այն կ՚ըլլայ, որ նոյնիսկ ակադեմական փայլուն ներուժ ունեցող հայ աշակերտը առժամեայ կերպով կը հեռացնեն դպրոցէն»:

Այս կապակցութեամբ եւս տալով օրինակ մը, հեղինակը կ՚ըսէ. «Փորձառութեանս ընթացքին առնուազն քանի մը անգամ ականատես եղած եմ ֆիզիքական հակամարտութեանց, որոնց համար առիթ ընծայած է հայ աշակերտներու այն ակնարկը, թէ՝ «նեղաչքերը» (խօսքը կը վերաբերի Չինաստանէն, Ճափոնէն, Գորէայէն եւ յարակից երկիրներէ եկած գաղթականներուն) ինքնաշարժ վարել չեն գիտեր, այդ պատճառով ալ յաճախ արկածի կ՚ենթարկուին: Աշակերտներէն մին չընդունելով յանցաւոր ըլլալը, կը փորձէր համոզել զիս որ ինք գէշ բան մը չէ ըսած, այլ պարզապէս կրկնած է նախորդ օրը տան մէջ լսած խօսակցութիւնը»:

ԱԶԳԱՄԻՋԵԱՆ ԵՒ ՆԵՐԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ

Ամերիկեան հանրային վարժարաններուն մէջ հայ աշակերտներու դիմագրաւած մարտահրաւէրներուն կարգին կարեւոր հարց մըն է նաեւ ազգամիջեան եւ ներազգային պիտակներ փակցնելու յոռի երեւոյթը: Այս մասին հետեւեալը կը գրէ ուսումնասիրութեան հեղինակը՝ Խաչիկ Մելիքեան. «Պիտակներ կը փակցնենք Մեքսիքացիներուն, սեւամորթներուն, սպիտակ ամերիկացիներուն եւ նոյնիսկ մեր արիւնակից ազգակիցներուն: Տգիտութեամբ եղած յայտարարութիւնները հայութեան այս կամ այն հատուածի նկատմամբ առիթ կը հանդիսանան փոխադարձ վիրաւորանքներու, հայհոյանքներու եւ կը հասնին նոյնիսկ ընդհարումներու: Այս տեսանկիւնէն մեծ կարեւորութիւն կը ստանան գաղթական ընտանիքներու հետ տարուող խորհրդատուական եւ կամ բացատրական աշխատանքները: Չափազանց վնասակար է, երբ անձնական որեւէ տհաճ փորձառութեան վրայ յենլով, հայութեան հատուածի մը ներկայացուցիչը իր զաւակներուն առջեւ կը վատաբանէ հայութեան այլ հատուածներու ներկայացուցիչները: Նման ծնողական «պատգամը» (վատաբանումը) կը կաղապարուի երախայի ուղեղին մէջ (խօսքը կը վերաբերի հայաստանցիները, պարսկահայերը, լիբանանահայերը վատաբանելուն կամ պիտակաւորելուն) եւ շատ դժուար կ՚ըլլայ յետագային այդ անձը համոզել, թէ բացասական որեւէ յատկանիշ տարածական ձեւով պիտակել այս կամ այն հատուածի վրայ ոչ միայն տգիտութեան բացարձակ արտայայտութիւն է, այլեւ առնուազն ծիծաղելի»:

Դարձեալ օրինակ մը՝ այս առընչութեամբ. «Լիբանանահայ ծնողք մը թոյլ չէ տուած աշակերտներէս մէկուն՝ իր զաւկին, ընկերութիւն ընել հայաստանցի երախայի մը հետ: Պատճառաբանութիւնը հետեւեալն էր: Տարիներ առաջ այդ անձնաւորութեան խանութին մէջ աշխատող հայաստանցի գաղթականը երկու զոյգ կօշիկ գողցած էր իր աշխատավայրէն: Այս մէկ միջադէպը բաւարար եղած էր, որ ծնողքը իր զաւկին հրահանգէր՝ «Հայաստանցիներէն հեռո՛ւ մնա»: Տուեալ հարցի քննարկումը եզրափակելով հեղինակը կը նշէ. «Համատարած վիրաւորանքներ հասցէագրելով ինչպէս այլ ազգերու, այնպէս ալ հայութեան այս կամ այն հատուածի ուղղութեամբ, իւրաքանչիւր ծնողք թիւր, քանդիչ, տգէտ, յաճախ ալ զաւեշտի աստիճանի հասնող ծիծաղելի ու երերուն ներաշխարհ մը կը կառուցանէ իր զաւակին գիտակցութեան մէջ: Եթէ յետագային այս անչափահասը այնքան խելացի գտնուի, որ պարզէ թէ ծնողքին ներկայացուցած պատկերները ճիշդ ձեւով չեն ցոլացներ իրականութիւնը, ապա խոր հակասութիւնը ծնողքին ու զաւկին միջեւ պարզապէս անխուսափելի է»:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԻՇԵԼՈՎ ՄԻԱՅՆ ԼԱՒ ԲԱՆԵՐԸ

Երգիծաբան Երուանդ Օտեանն ալ անշուշտ իր խօսքերը չէր խնայեր, երբ կը խօսէր իր թշնամիներուն, նոյնիսկ իր բարեկամներուն մասին: Վահան Թէքէեանը Օտեանին բարեկամներո՞ւն կարգին էր, թէ ո՛չ թշնամիներուն: Յիշենք թէ 1909ին Կիւրճեանին ուղղեալ նամակին մէջ Թէքէեան ինչպէս նկարագրած էր Երուանդ Օտեանը: Օտեան մէկն էր որ շատ դիւրութեամբ բաներ մը կը գրէր հոս ու հոն, անպայման դրամ ալ կը պահանջէր այդ գրածին համար, սակայն շահածը մէկ գիշերուան մէջ կը ծախսէր, յաջորդ օր դարձեալ իր բարեկամներուն շուրջ դառնալու, ծխիկ կամ մածուն կամ ուրիշ բան մուրալու համար: Այդ նամակէն աւելի քան տասը տարի վերջ դարձեալ կը հանդիպինք Վահան Թէքէեանի մէկ նամակին, որ մեզ պիտի զարմացնէ Օտեանի մասին գրուածներով: Այդ թուականին Թէքէեան Պոլիս կը գտնուի ու մաս կը կազմէ Ազգային Երեսփոխանական ժողովին: Օտեանն ալ ազգային երեսփոխան է այդ շրջանին: Երեսփոխանական ժողովը 25 Օգոստոս 1921ին նիստ պիտի գումարէ Դաւիթ Տէր Մովսէսեանի ատենապետութեան ներքեւ: Թէքէեան պիտի չկարենայ երթալ այդ ժողովին, որովհետեւ կը գտնուի Սուրբ Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ: Այդ առաւօտ իսկ գործողութեան մը ենթարկուած է եւ ի վիճակի չէ ժողովի երթալու:

Կարճ նամակի մը մէջ ան ժողովի Ատենապետը տեղեակ կը պահէ իր բացակայութեան պատճառէն: Յե-

տոյ սակայն գանգատ մը կը ներկայացնէ Երուանդ Օտեանէն։ Կարդանք գրածը.

«Այս առթիւ կրնա՞մ ձեր բարձր ուշադրութեան ներկայացնել սա պարագան։ Ազնիւ ու սիրելի պաշտօնակիցս Պ. Երուանդ Օտեան վերջին գոնփակ նիստի մասին գրելով, ի մէջ այլոց իմ շարժումներս ու խօսքերս որակած էր ջլախտաւորի շարժումներ ու խօսքեր։ Ասիկա գրած էր «Ծակատամարտ»ի Կիրակիի թիւին մէջ։ Չեմ գիտեր թէ երեսփոխան մը հրապարակաւ դռնփակ նիստ մը նկարագրելու իրաւունք ունի՞ միայն երեսփոխաններուն շարժումներուն մասին գրելով, քանի որ խօսքերը չեն կրնար գրուիլ։ Այս մասին ձեզմէ կը խնդրեմ որ պատշաճ ազդարարութիւն մը ընէք իրեն»։

Է՛հ, հասկնալի է որ ազգային երեսփոխանները, մանաւանդ այն երեսփոխանները, որոնք գրագէտի գրիչ ունէին, չէին կրնար հրապարակել դռնփակ նիստի մը ընթացքին խօսուածները։ Բայց Օտեան, որ անպայման պէտք է խնդացնէր իր ընթերցողները, ինչպէս կը հասկցուի վերի նամակէն, ջլախտաւորի շարժումներուն նմանցուցեր է Թէքէեանի շարժումները։ Եւ Թէքէեան կը յիշեցնէ թէ ասիկա առաջին անգամ չէ, երրորդ կամ չորրորդ անգամն է։

Կ'երեւի թէ Օտեան իր Կիրակիի այդ գրութեան մէջ աւելի ծանրակշիռ ուրիշ բան մըն ալ գրած էր Թէքէեանի մասին։ Ան փափաք յայտնած է որ Թէքէեան դրուի Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի յիմարներու բաժինը։ Հաւատալի՞ է։

Անհաւասիկ պատմութեան եւ մարդկային կեանքի խորհուրդները։ Օտեանին փափաքը մասամբ միայն իրականացեր է։ Թէքէեան Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի մէջ հիւրընկալուեր է, բայց հիւրընկալուեր է ո՛չ թէ յիմարանոցի բաժնին մէջ, ինչպէս մաղթեր է Օտեան, այլ վիրաբուժական բաժնին մէջ, ուր գործողութեան մը ենթարկուեր է ան։

Թէքէեան Ազգային Ժողովի Ատենապետ Տէր Մովսէսեանին ուղղեալ վերի նամակը կը վերջացնէ սա տողերով.

«Այս մասին պարտ եւ պատշաճ ազդարարութիւնը ընել խնդրելով Ձենէ, Պարոն Ատենապետ, եւ ցաւելով որ Պ. Օտեանի փափաքին համաձայն Ազգային հիւանդանոցի յիմարներու բաժինը չեմ գտնուիր, մնամ ամենախորին յարգանօք՝

Վահան Թէքէեան,
Ազգային Երեսփոխան
Եգիպտոսի»։

Եթէ պահ մը դուրս ելլէք հայ գրականութեան ստեղծագործական էջերէն ու մտնէք հեղինակներու անձնական կեանքէն ներս, ու եթէ համբերութեամբ կարդաք այն նամակները, զորս անոնք իրարու գրած են առտնդական կեանքի մը տառապանքներուն ու ուրախութիւններուն ընդմէջէն, կը զարմանա՞ք, կամ ընդ չէ՞ք զարմանար, տեսնելով որ ասոնց բարեկամութիւնները որքան դիւրաբեկ կրցած են ըլլալ երբեմն։

Վահան Թէքէեան միշտ բարեկամական զգացումներ ունեցած էր Միքայէլ Կիւրճեանի նկատմամբ, բայց 20 Դեկտեմբեր 1918ին գրուած նամակի մը մէջ, մեզի անծանօթ պատճառով մը՝ դառնութիւններ արտայայտած էր յանկարծ եւ անոր հետ կապը խզած էր կարծես։ Կիւրճեանի ամուսնութիւնը պատճառ դարձաւ որ Թէքէեան Ապրիլ 1920ին դարձեալ բարեկամական խանդավառ նամակ մը ղրկէ իր վաղեմի բարեկամին։ Կարդանք սա տողերը.

«Եւ որովհետեւ գէշ նամակի մը վրայ բաժնուեցանք վերջին անգամ իրարմէ, թոյլ տուր նաեւ ըսել քեզ, Միքայէլ, որ այս պահուս կը յիշեմ եւ այսուհետեւ պիտի յիշեմ առաւելապէս, վերջինէն առջի տարիներն ու խօսքերն ու նամակները, քու բարութիւնդ ու քու խելացութիւնդ, որոնցմէ այնքան օգնութիւն եւ ուժ ստացած եմ իմ բարոյական ու նիւթական նաեւ լքումի ու վերականգնման օրերուս։ Այնքան հազուագիւտ բան է կատարեալ համաձայնութեան ու վստահութեան նոյնիսկ օրեր, ո՞ւր մնաց տարիներ, հաշուելը միասին, որ ատոր յիշատակն անգամ կը բաւէ սփոփելու համար իւրաքանչիւրն ու յաւիտեան երախտագէտ ընծայելու հանդէպ միւսին»։

Թէքէեանական բանաստեղծութեան ոճով գրուած այս նամակը որքան իմաստալից է բարեկամական յարաբերութիւններու մէջ դառնութիւնները մոռնալու ու միայն լաւ բաները յիշելու տեսակէտէ։

Ռ. Հ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ մէջ, Հոկտ. 8ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է «Գէորգ Եսայեան» սրահին, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Շահան Եպիսկ. Սարգիսեանի։ Ընդունակալութեան ատենապետ Պարգեւ Պիւլպիւլեան ներկաները առաջնորդած է սրահ եւ ներկայացուցած սրահն ու անոր յարակից բաժինները, դիտել տալով, որ ան օժտուած է ազգային մշակութային, կրօնական բազմաբնոյթ ձեռնարկներու պահանջներուն համապատասխան տուեալներով։ Ապա, ներկաները սրահ հաւաքուած են։ Խօսք առած է թեմին քաղաքական ժողովի կողմէ Տոքթ. Մանուկ Իսկէնտէրեան, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք, բեմ հրաւիրած է թեմին առաջնորդը որ փոխանցէ իր խօսքը։ Ան շեշտած է թէ սրահը կը պատկանի համայն հայութեան եւ բաց կը մնայ գաղութին բոլոր ձեռնարկներուն։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն յայտնած է բոլոր անոնց որոնք իրենց ներդրումը բերած են այս կառոյցի կերտումին, մասնաւորապէս Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկին եւ հայկական բաժնի պատասխանատուներուն իրենց նիւթական եւ բարոյական աջակցութեան համար։ Յայտնած է որ յատուկ հանդիսութեամբ կը նշուի Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան 50ամեակը եւ կը կազմակերպուի հայկական բաժնի հիմնադիր Գէորգ Եսայեանի ի պատիւ հանդիսութիւն մը, որու մէջ սուրիահայութիւնը իր երախտագիտութիւնը կը յայտնէ Գ. Եսայեանով սկսող Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկի հայկական բաժնի բոլոր ներդրումներուն մեր ազգային, մշակութային եւ հանրային կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։ Պահպանիչով վերջ գտած է հանդիսութիւնը։

*
**

ՊՈԼՍՈՅ Խասեան Սանուց Միութեան մէջ, Հոկտ. 15ին, տեղի ունեցած է եղանակի բացումը վերանորոգուած սրահին մէջ։ Բացման խօսքը արտասանած է միութեան ատենապետուհին Տիկին Մարիամ Տրամէրեան, որ դիտել տուած է թէ Սանուց Միութիւններու առաջնահերթ նպատակներէն մէկն է մշակոյթի տեւականացումը իրականացնել ընտանեկան յարկերու ու դպրոցական շրջանակներու շուրջ, հայ երիտասարդները մէկտեղել միութիւններու մէջ եւ զանոնք ուծացումէ զերծ պահել՝ օտար ափերու վրայ։ Ցաւով նկատել տուած է որ կեանքի ներկայ պայմաններու մէջ, միութիւնները չեն կրնար լիովին կատարել իրենց ծառայութիւնը։ Օրինակ տուած է, որ բոլոր միութիւնները իրենց գործունէութեան ընթացքին սկսած են օտար լեզուով թատերախաղեր ներկայացնել եւ այս նիւթին մասին, որեւէ լուրջ պատճառաբանութիւն չկայ։ Տիկին Տրամէրեան ներկայացուցած է նաեւ յետագայ ծրագիրները։

*
**

ՀԱԼԷՊԻ Ազգային Ջաւարեան դպրոցի սրահին մէջ, Հոկտ. 1ին, խուռներամ բազմութիւն մը ներկայ եղած է Քարէն Եփփէ Ազգ. Ճեմարանի Շրջանաւարտներու միութեան գրական յանձնախումբին շրջանաւարտներէ բաղկացած թատերախումբին ներկայացման։ Ներկայացուած է «Մի՞թէ գողը կուլայ» թատերգութիւնը որու հեղինակն ու բեմադրողը եղած է Աւօ, որու նիւթն էր դասակարգային անարդարութիւններն ու անոնցմէ յառաջացած մերթ ծիծաղելի մերթ ցաւալի հետեւանքները։ Ներկայացման աւարտին, խօսք առած է շրջանաւարտներու միութեան վարչութեան անդամ Սաղաթէլ Պասիլ, որ խրախուսած է շրջանաւարտներու այս քայլը։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՐԱՑՈՅՑ ՏՕՆԱՑՈՅՑ
ՅԱՄԻ ՏԵԱՌՆ
2007

Հրատարակութիւն «Գէորգ Երեւանեան» գրադարանին,
Փարիզ 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Նոյն օրը՝ երեկոյին, ըստ իմ սովորութեան, երբ մօրեղբօրս դեղարանը գացի, տեսայ որ տօքթ. Մինէճեան նորընծայ բժիշկը նստած էր հոն ու դեղատոմսերու գիրքը կը թղթատէր. բարեւեցի զինքը, որ սկսաւ զիս հարցափորձել բժշկական վարժարաննուս դասերու մասին։ Տուած պատասխաններուս միջոցին անխոհեմութիւնն ունեցայ իրեն պատմելու, իմ անդութօրէն կատարած փորձս կամ գործողութիւնս, «Ա՛հ, ի՞նչու ինծի իմաց չտուիր, կու գայի ես ալ ներկայ կ'ըլլայի, կ'ուզէի տեսնալ», ըսաւ, եւ խնդրելով խնդրեց, պնդելով պնդեց որ անգամ մ'ալ իրեն հետ ընէի այդ գործողութիւնը։

Քանի մը օր յետոյ գոհացում տուի իրեն. խոշոր կատու մը ինքը գտաւ, բերաւ դեղարան. գացինք մեծ հօրս պարտէզին ծայրը եւ հոն ըստ նախապատուոյ վերոգրեալ դրութեամբ, կատուն պինդ կապկպելով ենթարկեցի բաղձացուած գործողութեան, զոր այս երկրորդ անգամ աւելի լաւ կերպով կատարեցի, զի վարժուած էի, համբակութիւնս անցած էր. ուստի ցոյց տուի տօքթ. Մինէճեանին արեան շրջագայութիւնը իր բոլոր մանրամասնութիւններով. չա՛տ գոհ մնաց, շատ բան տեսած եղաւ։

Այս ըրածներս սակայն շուտով արձագանգ գտան ամէն կողմ, եւ զիս ճանչցողները կը կարծէին թէ արդէն բժշկութիւնը կլլեր, լմնցուցեր եմ, մինչդեռ տակաւին «ծայրն էի ծրարոց»։

*
**

Խ. Պ. Միսաքեանին հետ յարաբերութիւններս կը շարունակէի, եւ երբ հօրս սրճարանը զինքը մինակ տեսնայի, անմիջապէս կ'երթայի քովը կը նստէի. Փարիզի վրայ շարունակ հարցափորձեր կ'ընէի, ինչպէս գրած եմ արդէն. գիշեր մը իրեն ըսի. «Պատուելի, ինչո՞ւ Փարիզի պէս քաղաք մը այդչափ երկար ժամանակ ապրելէ յետոյ, ելաք Պոլիս դարձաք. կրնա՞ք Պոլսոյ միջավայրին ընտելանալ»։ «Շատ ճիշդ է այդ դիտողութիւնդ», պատասխանեց ու կրկնեց՝ «Նափոլէոն Գ.ի անկումէն յետոյ կեանքը ա՛յնպէս սղեց, որ չէի կրնար իմ համեստ միջոցներովս հոն ապրիլ. մանաւանդ որ 1871ի Փարիզ քաղաքի պաշարման ժամանակ, այդ վեց ամսուան մէջ, իմ ունեցածս սպառելու մօտեցաւ»։

«Ա՛հ պատուելիս» յարեցի, «որչա՛փ կ'ուզէի, որ հարուստի մը զաւակ եղած ըլլայի եւ բժշկութիւնս Փարիզի մէջ սորվէի, այս Թուրք վարժարանին դասերը հակառակ իմ չարաչար աշխատութիւններուս զիս բնա՛ւ չեն գոհացներ»։

*
**

Մեր այս խօսակցութիւնը կը լսէին մօտերնիս նստողները, որոնց մէջ էր բարեկամս՝ Սարգիս Սէմէրճեան, որ «Մասիս» օրաթերթը կարդալով հանդերձ, ականջը մեզի ուղղած, մտիկ կ'ընէ եղեր իրարու հետ փոխանակած խօսքերնիս։ Երբ ոտքի ելաւ մեկնելու համար, քովս եկաւ ու ինծի ըսաւ թէ «Ուսումնասիրած» ընկերութեան դիւանը բացառիկ ժողով մը պիտի ունենար Կիրակի, նորանոր կարգադրութիւններ պիտի ընէր կիրակնօրեայ դասերը աւելի կանոնաւորելու նպատակաւ, հարկ էր զի ներկայ ըլլայի։

Սէմէրճեան Սարգիսի այսօրինակ յանձնարարութիւնը ինծի չա՛տ զարմանալի թուեցաւ. պատրուա՞կ մ'էր արդեօք, ըսի ինքնիրենս, որպէս զի Միսաքեանին ներկայութեանը բան մը ըրած ըլլար. կամ տեսակ մը ցո՞յց եսասիրութեան, վասն զի կիրակնօրեայ դասարանին համար նոր կարգադրութիւններ ընելու բնաւ պէտք չկար։ Սակայն «Ջիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի»։

Երկու օր յետոյ Կիրակի եղաւ. գացի դպրոց, ուր տեսայ որ Սէմէրճեան ինձմէ առաջ եկած, կը սպասէր իմ գալուս. զինքը բարեւելէս յետոյ «Տեսնանք ի՞նչ կարգադրութիւններ են որ պիտի որոշուին Ուսումնասիրաց ծին դասարանին համար» եղաւ հարցումս։

Խնդաց ու «Սուտ խօսեցայ, որպէս զի քեզ առանձին տեսնամ, կարեւոր ըսելիք ունիմ», պատասխանեց, եւ հաղորդեց ինծի հետեւեալը։

*
**

Ցայտնեց, թէ «ինքն ալ բժշկութիւն սորվելու շատ մեծ փափաք ունէր, եւ նկատելով որ ես շատ եմ սիրահարած այդ արհեստին ու անձուկ կը գտնայի ուսմանս շրջանակը Թուրք վարժարանին մէջ, թէ կ'երազէի շարունակ Փարիզի բժշկական համալսարանը, ուստի աղերսագիր մը պատրաստեր է եղեր մեր երկուքին անունով եւ կ'ուզէր զայն Պոլսոյ Ֆրանսական դեսպանին մատուցանել։ Այդ աղերսագրին մէջ մենք կը խնդրէինք, որ Ֆրանսական կառավարութիւնը մեզ իր պաշտպանութեանը տակ առնէ, մեզի ձրիաբար ուսուցանէ բժշկութիւն, մենք ալ յետոյ իբրեւ զինուորական բժիշկ ծառայենք Ֆրանսական բանակներու»։

Այս յայտարարութիւնը լսելովս շշմեցայ, եւ միեւնոյն ժամանակ ալ հիացայ Սէմէրճեանի այս աստիճան անկեղծ ու ճշմարիտ ընկերասիրութեան վրայ. ուրախութեամբ սիրտս լցաւ, ելայ երեսները համբուրել, իբրեւ թէ կատարուած, յաջողուած իրողութեան մը հանդէպ գտնուէի։

1878 Թուականին Մայիսի սկիզբներն էինք. որոշեցինք տանիլ մեր աղերսագիրը մատուցանել դեսպանին։

(Շար. 100)

(Շար. Ա. էջէն)

ւելեան շրջանները հեղեղանման անձրեւներու աւերին ենթարկուած են: Տիյարպէքիրի շրջանին մէջ մօտ երկու տասնեակ հոգի քշուելով խեղդամահ եղած են: Ջուհերու ընդհանուր թիւը քանի մը տասնեակի կը հասնի, նիւթական ծանր վնասներ ալ կան: Պոլիս ալ զերծ չէ մնացած, ամբարտակները յորդած են ողողելով գետնայարկերը, ճամբաները:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ օրէ օր մեծ համեմատութիններ կ'առնէ խարդախուած փոտկայէն ծանրօրէն հիւանդանոցներու թիւը եւ կ'ըսուէր թէ աւելի քան 2500 զոհեր կան, մէկ կարեւոր մասն ալ մեռած է: Երեւոյթը նոր չէ, բայց մեծ ծաւալ ստացած է: Որեւէ հեղուկով փոտկա կը ծախուի աժան եւ գնողներու թիւն ալ շատ մեծ է:

ԻՐԱՆԻ Մշակոյթի նախարարը Ողջակիզումի մասին ծաղրանկարներու մրցանակները յանձնած է Նոյեմբեր 1ին: Մրցանակակիրներն են մէկ Մարոքցի եւ մէկ Ֆրանսացի հաւասարապէս՝ Պրազիլցիի մը հետ: Ֆրանսացին չէ ուզած որ իր ինքնութիւնը յայտնուի, ճշդած է նախարարը, «որովհետեւ ֆրանսական օրէնքը խիստ կերպով կը պատժէ ով որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ողջակիզումը» (կ'ակնարկէ Կէյսօ օրէնքին):

ՅՈՅՆ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅ Դիոգինէսի արձանը բուռն հակազդեցութեան պատճառ եղած է ընդդիմադիր Թրքական կուսակցութիւններու մօտ: Անոր ծննդավայրին՝ Սինոփի մէջ կանգնած կոթողը նըշուած շրջանակներուն կողմէ «պոնտական պետութեան գաղափարին զօրակցութիւն» նկատուած է. նաեւ առարկողները պընդած են թէ օր ցերեկով ձեռքի լապտերով մարդ փնտռող փիլիսոփան անարգած է սինոփցիները. «Սինոփի մէջ մարդ չկա՞ր» հարց տուած են անոնք: Իսկ քաղաքապետը պաշտպանելու համար արձանը կանգնելու նախաձեռնութիւնը, պատճառաբանած է թէ Դիոգինէսի ապրած տարիներուն –Ք.ա. 410–323– մահմետական կրօնքը գոյութիւն չունէր...

ՋԱՒԱԽՔ

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ

Հոկտեմբեր 28ին Վիրահայոց Թեմի առաջնորդ Վազգէն Եպիսկ. Միրզախանեանի ձեռամբ վերաբացուած է Ախալքալաքի Արակովա գիւղին Ս. Գէորգ եկեղեցին: Ան հիմնադրուած է 1830ին, 1903ին վերանորոգուած. սակայն 1930ական թըւականներուն խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ փակուած է, մթերանոցի վերածուած, քահանան ալ աքսորուած:

Վերաբացումի արարողութեան ներկայ գտնուած են ուխտաւորներու բազմութիւն մը, Վրաստանի հայ երեսփոխանները, Ջաւախքի նահանգապետը, Հայաստանի դեսպանը, Հայաստանէն, Ռուսաստանէն հիւրեր, եւլն.: Օրը աւարտած է ժողովրդական տօնախմբութեամբ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 novembre)

« MEMOIRES ARMENIENNES », MUR D'EMOTION

Վիլէթի մէջ է որ վերոնշեալ խորագրով կը ներկայացուի լսատեսողական ձեռնարկ մը (ցուցահանդէս, շարժանկար եւ կլոր սեղաններ), զոր պատրաստած են Ժագ Քէպատեան եւ Ժան-Գլօտ Քէպապճեան, բարձր հովանաւորութեամբ Մշակոյթի Նախարարին, «Հայաստանի տարուան» շրջագօտիին մէջ: Լիպէրասիոն կ'արձագանգէ ձեռնարկին, նկարագրելով իրագործումը ոգեկոչելու համար 1915ի Ցեղասպանութիւնը:

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne —
Séjour: Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»
Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 3 novembre, à 20 heures
1er anniversaire du Ciné-Club

VODKA LEMON

Coproduction France-Italie.
Suisse-Arménie, 2003
Comédie Dramatique, durée 1h28 mn

Réalisateur : Hiner Saleem
Musique : Michel Korh
avec Romik Avinian, Lala Sarkissian, Ivan Franek

Dans un village Kurde d'Arménie, un homme attend une lettre de son fils installé à Alfortvillle, persuadé qu'elle arrivera pleine d'argent...

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆըրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Տօն Ամենայն Սրբոց՝

Հնոց եւ Նորոց, Յայտից եւ Անյայտից
ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 4ին,
գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

***

Եկայք տօնեսցուք

Սրբոց Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 11

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19–21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:
Հեռ. եկեղեցի.– 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

3 - CONCERT — Samedi 4 novembre à 20h30 à CALAS

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN
Au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.568 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.568

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը Հոկտ. 12ին Ղազախստանի դեսպան նշանակած է Վազգէն Գավլագեանը: Ենթական ծնած է Պէյրութ 1959ին: Նախնական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն հայ աւետարանական գոլէժը, ապա յաճախած է Յովակիմեան – Մանուկեան երկրորդական վարժարանը: 1980ին, աւարտած է Հայկազեան Համալսարանը, ուր ստացած է պսակաւոր արուեստի վկայականը, 1982ին ալ մագիստրոսի վկայական ստացած է ամերիկեան համալսարանէն: Մինչեւ իր նշանակումը վարած է աւագ խորհրդականի պաշտօն «Սի. էՍ. Փի. էՄ.» ընկերութեան մէջ:

ԷՐՏՈՂԱՆ չուզեր հանդիպիլ Պապին, երբ ան Թուրքիա այցելէ, Նոյեմբերի վերջ: Թուրքիոյ վարչապետը տեղեկացուցած է Վատիկանի, որ այդ օրերուն Լատվիա պիտի գտնուի ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովին: Վատիկան եւ Անգարա կը պնդեն որ պարզ ժամանակացոյցի հարց է եւ քաղաքական ոչ մէկ պատճառ կայ, հակառակ Պապին արտայայտութիւններուն Իսլամի մասին: Այս այցելութիւնը ապահովութեան արտակարգ միջոցներու դուռ բացած է: Նոյեմբեր 2ին, երիտասարդ մը կրակ բացած է Իտալիոյ Պոլսոյ հիւպատոսին բնակարանին առջեւ եւ անմիջապէս ձերբակալուած է: Յստակ է, սակայն, որ էրտողան կը խուսափի իր ընտրողներուն: Իզմիրի արքեպիսկոպոսին (որ նաեւ Թուրքիոյ կաթողիկէ եպիսկոպոսներու ժողովին նախագահն է) գերպ. Ռուճերո Ֆրանչեսքիի համար, Թուրքիոյ ընտրութիւնները կը մօտենան եւ Պապին հետ հանդիպում չունենալը պատճառ է որ հարց մը պակաս ունենայ ընտրական իր արշաւին մէջ: Բենեդիկտոս ԺԶ. պիտի տեսնուի նախագահ Սեզէրի եւ Ալի Պարտաքչըօղլուի հետ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ֆինլանտական հերթական նախագահութիւնը ցատկեցուց ջնջել այն ժողովը, զոր հրաւիրած էր Նոյեմբեր 5ին, Հելսինքի (տե՛ս. «Յառաջ», Նոյ. 1) եւ որու ընթացքին պիտի հանդիպէին Կիպրոսի եւ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարները լուծում մը գտնելու համար Կիպրոսի հարցին: Ջնջումին պաշտօնական բացատրութիւնն այն է, որ մասնակիցներէն դրական պատասխան չէ եկած, բայց բուն պատճառը կը նկատուի հաւանական ձախողութեան մը հեռանկարը: Անգարա միշտ կը մերժէ իր օդակայաններն ու նաւահանգիստները բանալ կիպրական օդանաւերուն եւ նաւերուն:

ՄԱՐՍԷՅԼ ձերբակալուած հինգ պատանիներէն չորսը մեղադրանքի տակ են, թէեւ ամբողջովին չեն խոստովանիր որ իրենք կրակի տուած են թիւ 32 հանրակառքը Հոկտ. 28ին եւ որու հետեւանքով 26ամեայ ուսանողուհի մը կը շարունակէ պայքարիլ մահուան դէմ, բայց Նոյ. 3ին ալ կարելի չէր ըսել որ կեանքը կը փրկուի: Պատանիներուն արդարացումը կը թուի ըլլալ կապկումը, այսինքն ուզած են նմանիլ անոնց որոնք կրակի տուած էին հանրակառքեր փարիզեան արուարձաններու մէջ (Կրինեի, Մոնթրէօյլ):

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը Վ. Իուշչենկօ Խորհրդարանին յանձնած է օրինագիծ մը, որպէսզի 1932–33ի մեծ սովը ճանչցուի որպէս «ցեղասպանութիւն» ուկրանացի ժողովուրդին դէմ Խորհ. Միութեան կողմէ, եւ որու հետեւանքով միլիոնաւոր մարդիկ մեռած են:

ՄԱՍԱՉՈՒՍԵԹՍԻ մէջ, 81 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է Ուիլիըմ Սթիրոն, որ ամերիկացի ժամանակակից մեծագոյն գրագէտներէն մէկը կը նկատուի, թէեւ շատ քիչ արտադրած է: Հեղինակ է եօթը հատորի կէս դարու ընթացքին. իր վէպերէն ամէնէն ծանօթն է «Լը Շուա տը Սոֆի»:

Տ. ՍԹՐՕՍ-ՔԱՀՆ իր դիրքը կ'ամրապնդէ վերջին օրերուն ըստ հարցախոյզի Սոֆրէս հաստատութեան, թէեւ Սեկոլէն Ռուայալ միշտ գլուխը կը մնայ: Ընկերվարական միւս երկու թեկնածուներն ալ կը յառաջդիմեն: Կը յառաջդիմեն նաեւ Ժ.-Մ. Լը Փէն եւ Ֆր. Պայրու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ողողումներու հաշուեկշիռը աւելի ծանր է քան ինչ որ կը կարծըւէր սկիզբը: Մեռեալներու մեծ մասը մանուկներ են քիւրտ բնակչութեան մէջ: Զոհերու ընդհանուր թիւը առնուազն 40 է:

ԻՐԱՔԻ նախագահը՝ Ճալալ Թալապանի Փարիզ եկած է եւ ընդունուած նախագահ Շիրաքի կողմէ: Իրեն համար, դեռ երկու երեք տարի հարկաւոր են Իրաքի, որպէսզի կարենան ըսել իրենց բարեկամներուն՝ «Պայ պայ եւ մէրսի»: Այս խօսքերը անուղղակի պատասխան մըն են ամերիկացի զօրավար Ճորճ Գազէի, որ յայտարարած էր անցեալ շաբթու, որ իրաքեան ուժերը պէտք է ի վիճակի ըլլան երկրին ապահովութիւնը երաշխաւորելու, 12էն 18 ամիսէն:

ՃԱՏՐԱԿԻ համաշխարհային վարպետ Կ. Գասպարով Թուրքիոյ ճատրակի դաշնակցութեան հովանաւոր դրամատան մը հրաւէրով Պոլիս գացած է: Նոյն դրամատան մշակոյթի բաժինը հրատարակած է ախոյեանին «Վարպետներս» գիրքը որուն ծանօթացման նպատակով կազմակերպուած է այցը: Գասպարով Գիրքի տօնավաճառին դասախօսութիւն մը կու տար Նոյեմբեր 4ին ու կը մակագրէր իր հատորին օրինակները:

ՀՈԼԱՆՏԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆ ՔԱՐՈԶՉՈՒԹԻՒՆԸ

Հոլանտայի Թրքական Փորումը կը շարունակէ ժխտողական իր քարոզչութիւնը: Հոկտեմբեր 31ին սկսած է ցրուել որմազդ մը որուն վրայ տեղ գտած են Նոյեմբեր 22ի ընտրութեան Թուրք թեկնածուներու լուսանկարները: Անոնց որոնք կը պատկանին Ցեղասպանութիւնը ընդունած կուսակցութիւններու, հրահանգուած է «բացարձակապէս չքուէարկել»: Միակ բացառութիւնը D-66 կուսակցութեան թեկնածու Ֆաթմա Գայայի պարագան է որուն լուսանկարին Թրքերէն «Այո՛» մակագրութիւնը ընկերացած է:

Թրքական լրատուական քարոզչութիւնը թիրախ առած է երկրին իշխանութեան եւ ընդդիմութեան գլխաւոր կուսակցութիւնները որոնք իրենց ցանկերէն դուրս ձգած էին այն Թուրք թեկնածուները որոնք հրապարակաւ ժխտած էին Ցեղասպանութեան իրողութիւնը:

Մեծ քաղաքներու պատերուն փակցըւած վերոնշեալ որմազդերը կ'ազդարարեն. «Քուէարկենք դաս մը տալու համար բոլոր անոնց որոնք կ'ուզեն սահմանափակել ժողովրդավարական մեր իրաւունքները»: Թուրքերու ճաշակին յարիր գտնուած D-66ը կեդրոնական փոքր կուսակցութիւն մըն է. միակը որ ցեղասպանութիւն չէ նկատած 1915ին գործըւածը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(3 novembre)

«DE KABOUL A BAGDAD, LES RENDEZ-VOUS MANQUES DE GEORGE W. BUSH»

G. CHALIAND

Նոյեմբեր 3ի Ֆիկառոյի վիճարկումներու էջին մէջ լոյս տեսած է Ժերար Շալեանի յօդուածը, որու խորագիրը արդէն կը բացատրէ յօդուածագրին վերլուծումը: Շալեանի համար, Մեծ Միջին-Արեւելքը շատ աւելի բարդ է, քան ինչ որ կը կարծէին, անոնք որոնք վարեցին քաղաքականութիւնը 2001 Սեպտ. 11ի վաղորդայնին:

Ժերար Շալեան անարդար կը գտնէ որ Պուշի կառավարութեան առժամեայ հաշուեկշիռը սահմանափակուի Միջին-Արեւելքի ռազմագիտական ձախողութիւններով: Ըստ իրեն, այլուր ԱՄՆ յաջողութիւններ արձանագրած են (Նախկին Խորհ. Միութեան շուրջ, օրինակ):

***

«LIBERATION»

(3 novembre)

LA NEGATION, OBJET LEGITIME DU DROIT

Sévane GARIBIAN

Իրաւագէտ Սեւան Կարիպեան կը ծանրանայ ժխտողականութեան հարցին վրայ, Հայերու Ցեղասպանութեան Հոկտ. 12ի օրինագիծին առթիւ: Իրեն համար, ժխտողականութիւնը իրաւունքի օրինաւոր առարկան է, 1990ի Կէսօ օրէնքէն ի վեր:

***

Couchés, les damnés de la terre!

A. TORANIAN

Նոյն թերթին նախորդ օրուան, Նոյ. 2ի թիւին մէջ ալ յօդուած մը ստորագրած էր Նուվէլ տ'Արմէնի Մակազինի տնօրէնը վերոնշեալ խորագրին տակ, նոյնպէս Հոկտ. 12ին քուէարկուած օրինագիծին մասին: Իրեն համար ալ, պատժել ժխտողականութիւնը համայնական բնոյթ ունեցող չափազանցութիւն մը չէ, այլ՝ ժողովրդավար պարտականութիւն մը:

***

«LE PROGRES DE LYON»

(2 novembre)

Թերթը նիւթ ըրած է Վիլէօրպանի Հայ մշակոյթի տունէն համակարգիչի գողութիւնը, հայ համայնքի ներկայացուցիչ դէմքերու գրասենեակներէն, կամ տուներէն կատարուած նման գողութիւնները: Արարքները կ'առընչուին Հոկտ. 12ի Ազգ. Ժողովին քուէարկութեան: Գրութեան մէջ տեղ տրուած է Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդի քարտուղար Դ. Մկրտիչեանի խօսքերուն. չեշտելով ընտրուած թիրախներուն բնոյթը, համակարգուած գործողութիւնները, արձանագրուած յաջողութեան պարագան, ան բացայայտ նկատած է Թրքական սպասարկութիւններու դերը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան Մոսկուայի հանդիպումին (Հոկտեմբեր 31) Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան խստիւ քննադատած է Կարս – Թիֆլիս – Բաքու երկաթուղին վերահաստատելու ծրագիրը որ կը շրջանցէ անդամ երկիրներ ու կ'անգիտանայ արդէն գոյութիւն ունեցող առանցքները: Ծանօթ է որ Հայաստանը եւ Կարս – Գիւմրի ներկայի գիծը ծրագիրէն դուրս ձգելու հակումը հետեւանք է Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի կիրարկած շրջափակումին:

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը որպէս հակազդեցութիւն Հայաստանի մեկուսացումին, որոշած էր նիւթական միջոցներ չտրամադրել երկաթուղիին շինութեան, բայց Ազրպէյճանի նախագահը յայտարարած էր թէ իրենք կը տրամադրէին տնտեսական հարկաւոր միջոցները: Շինութիւնը ծրագրուած է սկսիլ 2007ի սկիզբին:

Սեւծովեան նոյն հանդիպումին ընթացքին Վ. Օսկանեան տեսակցութիւններ ունեցած է Ռուսաստանի, Վրաստանի իր պաշտօնակիցներուն հետ:

ԿԱԼԻՆԻՆԳՐԱԴԻ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՏԱՃԱՐԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 14ին Կալինինգրադի Ս. Ստեփանոս եկեղեցիին օծումը կատարուած է, հանդիսաւոր կերպով: Արարողութեան նախագահած է Ռուսաստանի ու Նոր Նախիջեւանի թեմերուն առաջնորդը Եզրաս Արք. Ներսիսեան: Ան շնորհաւորական խօսք ուղղած է ներկաներուն, յորդորելով խմբուիլ Մայր Աթոռին շուրջ: Պատարագէն ետք կարդացած է Գարեգին Բ.ի կոնդակն ալ, ուղղուած՝ եկեղեցւոյ բարերար, շրջանի հոգաբարձուներու խորհուրդի նախագահ, Հայաստանի պատուակալ հիւպատոս Եուրի Քաջոյեանին որ պարգեւատրուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ շքանշանով:

Արարողութեան ներկայ գտնուած են ռուսական եկեղեցիէն ներկայացուցիչներ: երեսփոխաններ, մարզային կառավարութեան նախարարներ, Հայաստանի հիւպատոսը, Ռուսաստանի Հայերու միութեան փոխ նախագահը եւ ուրիշներ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (329) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

«Յառաջ»ի հարցազրոյցները
հայաստանցի երեք բանաստեղծներու՝
Վիոլետ Գրիգորեանի,
Մարինէ Պետրոսեանի
եւ Արմէն Շէկոյեանի հետ

Le cœur dans les talons
Ch. MATOSSIAN

ՕՏԱՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐ ՅԱՃԱԽՈՂ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԴԻՄԱԳՐԱՒԱԾ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՇԱՀԵԿԱՆ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ ՄԸ

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԿՐԿՆԱԿԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՈՒԱԾ ՀԱՐՑԵՐ

Ամերիկայի պետական վարժարաններուն մէջ հայ աշակերտներու առջեւ ծառացած բազմաթիւ խոչընդոտներէն ամէնէն ընդհանրականը կրկնակի անհատականութեան եւ ատոր հետեւանքներուն հետ հաշուի նստելու եւ յաղթահարման հետ կապուած է: Զեկուցման հեղինակը կը նշէ թէ երբ ընտանիքը կ'արտագաղթէ Միացեալ Նահանգներ, առանձին բացառութիւններէ զատ, յեղափոխական այս քայլին գլխաւոր պատճառը նիւթական բարեկեցութեան ակնկալիքն է: Քիչեր կը պատկերացնեն որ նոր իրավիճակը պիտի պարտադրէ նոր եւ աւանդական արժէքներուն հակադարձող պայմաններ: Հայրենիքէն արտագաղթած ընտանիքներու կարեւոր մասը կը տառապի հայրենիքը լքած ըլլալու յանցանքի բարդոյթով, կը փորձէ ապրիլ անցեալի կեանքով եւ ամէն գնով կը փորձէ վերարտադրել անցեալը. բան մը՝ որ անկարելի է: Անցեալին կառչելով, նման ընտանիքներ դաժանօրէն կը քննադատեն այն բոլորը, որ յատուկ է նորին: Յատկապէս նոր եկած Հայերու շրջանակին մէջ յաճախ կարելի է լսել «Այսինչը արդէն Ամերիկացի դարձեր է» արտայայտութիւնը: Դպրոցական տարիքի երախայէն կ'արգիլեն տան մէջ կամ ընկերներու հետ անգլերէն խօսիլ, յաճախ զինք պատժելով՝ «ծնողքի խօսքին չենթարկուելուն համար»: Նման պարագային երախան կ'իյնայ խառնաշփոթ թիւրիմացութեան մէջ եւ չի գիտակցիր իր յանցանքին: Կարգ մը ծնողներ չեն ուզեր ընդունիլ որ բնակելով Լոս Անճըլըսի մէջ, անկարելի է որ երախան ապրի ծննդավայրի կեանքով, ատոր արժէքի համակարգով, այնտեղի նիստ ու կացով ու բարքերով: Շատ մը երախաներու մօտ կը նըկատուի հակադարձ ճնշման ախտանշանը: Հասնելով որոշ տարիքի մը, անոնք կը հեռանան ամէն ինչէ, որ հայկական է, այդ ձեւով պայքարելով ծնողներուն դրած արուեստական արգելքներուն դէմ:

Իբրեւ լուծում նման երեւոյթի, զեկուցման հեղինակը կը նշէ. «Մինչդեռ որքան աւելի լաւ պիտի ըլլար, որ "անէրեւոյթ թշնամի"ի դէմ պայքարող ծնողները գիտակցէին, թէ անիրական պայմանները վերահաստատելու համար ծաւալած պայքարի փոխարէն, երախաներուն մէջ հայկականութիւնը պահէին զանոնք առաջնորդելով դէպի հայերէնի դասընթացքներ, երգի ու պարի եւ այլ հայկական խմբաւորումներ, եւ վերջապէս ,Հայաստանի հետ կապը պահելու միջոցով: Այդպիսի ծնողներ պէտք է գիտակցին, որ օրինակելի Ամերիկացի դառնալը չի բացառեր օրինակելի հայ ըլլալուն: Ամերիկա բնակող իւրաքանչիւր հայ պէտք է գիտակցի, որ ինք ամերիկահայ է եւ ատոր դէմ պայքարելով ինքզինք կը մատնէ խառնաշփոթ եւ ալեկոծ վիճակի մը: Նման իրավիճակ չի կրնար բացասաբար չանդրադառնալ ոչ միայն աշակերտի հոգեբանութեան, այլեւ անոր ակադեմական յառաջդիմութեան վրայ: Այս իմաստով Լոս Անճըլըսի հայկական գաղութին մէջ կը տարուին կարգ մը աշխատանքներ, բայց անոնք հեռու են կազմակերպուած եւ համակարգային ըլլալէ: Քիչ թէ շատ աւելի մխիթարական է հայկական վարժարաններ յաճախող հայ աշակերտներու վիճակը, որովհետեւ աւելի շատ կը շփուին հայ գրականութեան, պատմութեան, մշակոյթի եւ հայ իրականութեան հետ»:

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԱՊՐԵԼԱԿԵՐՊԻ ՎԵՐԱՆԱՅՈՒՄ

Խաչիկ Մելիքեանի շահեկան ուսումնասիրութեան վերջին բաժինը նուիրուած է Լոս Անճըլըսի մէջ ապրող հայ գաղթական ընտանիքի կեանքին մէջ կատարուող փոփոխութիւններուն եւ անոնց վերլուծումին: Փոփոխութիւններ՝ որոնք կը կատարուին աշակերտի աչքին առջեւ եւ ուղղակի կ'ազդեն անոր հոգեբանութեան եւ ուսումնական կեանքին:

Հեղինակը դիտել կու տայ, թէ ինչպէս Հայաստան, այնպէս ալ գրեթէ բոլոր գաղութներուն մէջ, ընտանիքին ապրուստը հայթայթելու պարտականութիւնը ինկած է հօր ուսերուն: Իրավիճակը տարբեր է Միացեալ Նահանգներու մէջ, ուր կինը նոյնքան կարելիութիւն ունի բարձր կամ միջին աշխատավարձքով գործի անցնելու, որքան այր մարդը: Յաճախ ալ ընտանիքի կրտսեր անդամներ, աւարտելով դպրոցն ու համալսարանը, կրնան բարձր աշխատավարձքով գործի անցնիլ: Տեղի կ'ունենայ աւանդական ապրելակերպի վերանայում: Չափահաս դարձած երիտասարդներու կարեւոր մասը կը գերադասէ առանձին ապրիլ: Յաճախ կը պատահի, որ ընտանիքին հայրը վիրաւորանքով կ'ընդունի նոր իրավիճակը: Այր մարդոցմէ ոմանք կը փորձեն իրենց երբեմնի հեղինակութիւնը վերականգնել բռնի ուժով եւ չկարենալով հասնիլ իրենց նպատակին, անոնցմէ ոմանք կը յանձնուին խմիչքին կամ թմրամոլութեան: Այսպիսի իրավիճակ յաճախ կ'առաջնորդէ դէպի ընտանիքի քայքայում:

Ահա այսպիսի իրավիճակի ընթացքին է, որ աշակերտը կը ստանայ հոգեբանական ծանր հարուածներ, անոր կեանքին մէջ ամէն բան տակն ու վրայ կ'ըլլայ եւ դպրոցը կ'իյնայ վերջին տեղը: Նման հոգեշարժ ապաքինելու համար անհրաժեշտ կը նկատուի օգտուիլ հոգեբանական սպասարկութիւններէ: Սակայն, ինչպէս կը նշէ ուսումնասիրութեան հեղինակը, «Հայ գաղթական ընտանիքներու մէկ մասը չի վստահիր հոգեբանական սպասարկութիւններուն, թիւրիմացաբար կարծելով որ միայն հոգեկան հիւանդները կարիք ունին հոգեբանի օգնութեան, խորհուրդին, մինչդեռ հոս մասնագէտ հոգեբանի (յատկապէս Հայու ներաշխարհին ծանօթ մասնագէտի) դերը կը դառնայ անփոխարինելի»:

Ուսումնասիրութիւնը կ'անդրադառնայ նաեւ հայ կնոջ դերին հայ իրականութեան մէջ եւ այրերու կողմէ կատարուող անոր գնահատականին: Այսպէս, հեղինակը դիտել կու տայ, թէ Միացեալ Նահանգներու մէջ կարգ մը հայ աշակերտներու հետ աշխատող ոչ հայ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ այն թիւր կարծիքին են, թէ կինը երկրորդական դեր ունի հայ իրականութեան մէջ, աւելցնելով. «Այս մասին անոնք որեւէ գրականութեան մէջ չեն կարդացած, այլ նըման եզրակացութեան յանգած են հայ աշակերտներու հետ ունեցած իրենց փորձառութեամբ»: Այսպիսի թիւր կարծիք չէզոքացնելու համար հեղինակը անհրաժեշտ կը գտնէ կրթել մեր ընտանիքներէն ոմանք՝ վերանայելու իրենց արտայայտութեան ձեւերը կնոջ նկատմամբ: Անհրաժեշտ է վերանայիլ, թէ կարգ մը արու զաւակներ իրենց մօր հետ ինչպէս կը խօսին հասարակութեան մէջ թէ տունը: Անհրաժեշտ է նաեւ որ կարգ մը այր մարդիկ աւելի մեղմ ձայնով կամ ձեւով խօսին իրենց կնոջ, մօր, քրոջ հետ, որպէսզի չստեղծուի այն թիւր կարծիքը, թէ «Հայերը չեն յարգեր իրենց կիները»:

Այսպիսի շահեկան ուսումնասիրութեան եզրափակումին մէջ հեղինակը կարեւորութեամբ կը շեշտէ թէ հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ գտնուող իւրաքանչիւր կազմակերպութիւն թէ անհատ որոնք տակաւին հետաքրքրուած են հայ մարդուն վաղուան նկարագրի ձեւաւորմամբ, պէտք է կազմակերպըւած ձեւով համագործակցութեան ձեռք մեկնեն իւրաքանչիւր նախաձեռնութեան որուն նպատակն է օգնել հայ աշակերտին: Առ այդ, կ'առաջարկէ որ այս հարցին համակարգային վերլուծութեան եւ կազմակերպման նախաձեռնութիւնը ստանձնէ Հայաստանի կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութեան որեւէ մէկ բաժինը եւ մինչ այդ հանրային վարժարաններ յաճախող մեծաթիւ հայ աշակերտներ ունեցող հայկական գաղութները կապի մէջ մտնեն իրարու հետ (թերեւս օգտագործելով համացանցի ընձեռած միջոցները) փորձառութեան փոխանակման նպատակով:

Ծանօթ է որ Գալիֆորնիոյ տարածքին կ'ապրին շուրջ 500 հազար Հայեր, հետեւաբար, ըստ տրամաբանութեան, կան աշակերտի տարիքով 100 հազար հայ երախաներ: Գալիֆորնիոյ մէջ 1964էն ի վեր բացուած են հայկական ամէնօրեայ 15 վարժարաններ, ուր կը յաճախեն 5.500 հայ աշակերտներ, այսինքն՝ դպրոցական տարիք ունեցող 100 հազար երախաներուն 5 տոկոսը, իսկ մնացեալ 95 տոկոսը կը յաճախէ հանրային վարժարաններ:

Այս իրողութիւնը Ֆրանսահայ գաղութի պարագային, կը ներկայացնէ հետեւեալ պատկերը: Ֆրանսայի մէջ կ'ապրին շուրջ 400 հազար Հայեր, հետեւաբար, դարձեալ նոյն տրամաբանութեամբ, կան աշակերտական տարիքի 80 հազար հայ երախաներ. ուրեմն՝ ենթադրաբար, անոնց մէկ տոկոսն է որ կը յաճախէ հայկական ամէնօրեայ քանի մը վարժարաններ, իսկ մընացեալ 99 տոկոսը ցրուած է ֆըրանսական պետական դպրոցներու մէջ:

Հարցումը որ կը ծագի մտքիս մէջ, այն է՝ թէ կա՞յ արդեօք մարմին մը, որ կը զբաղի Ֆրանսայի հանրային վարժարաններ յաճախող 79 հազար հայ աշակերտներու դիմագրաւած մարտահրաւէրներով եւ դժուարութիւններով, ինչպէս նաեւ յիշեալ ուսումնասիրութեան մէջ արծարծուած ու քննարկուած հարցերով, որոնք հասարակաց գիծ մը ունին հաւանաբար հայկական բոլոր գաղութներուն պարագային: Հարցումիս դրական պատասխանը ինծի ծանօթ չէ: Աւելի՛ն, կը կասկածիմ: Որքան փափաքելի պիտի ըլլար կազմել նման մարմին մը, ինչպէս կը նշուէր Լոս Անճըլըսի տուեալ մարմնին պատրաստած ուսումնասիրութեան մէջ, հայ մարդուն վաղուան նկարագրի ձեւաւորման սատարելու ուղղութեամբ շինիչ ու դրական աշխատանք տանելու համար:

ԳՈՎԵՐԳԻ ՄԻ ՆՈՐ, ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՏԱՐԲԵՐԱԿ

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցիրաւի, մի քանի ամիս տեւող խաղքը, որ ծայր էր առել պետութեան աւանդական գովերգը ընդմիշտ պատմութեան «աղբանոց նետելու» նպատակով, վերջապէս աւարտեց իր առաջին հանգրուանը: Բանից պարզուեց որ մեղեդին մնալու է սովետական–բոլշեւիկեանը: Արամ Խաչատրեանի անունը շահատակելը նմանուեց Ալեքսանդր Թամանեանի անուան չահատակումին, որի օգնութեամբ մենք վերջնականապէս զրկուեցինք Երեւան քաղաքի նիւթական–մշակութային պատմական հզօր մի չերտից: Ի դէպ յիշենք որ երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին հիմնայատակ կործանւած եւ հողկոյտ դարձած Վարշաւան Լեհերը վերականգնեցին ճոյնութեամբ: Նոյն սկզբունքով ճարտարապետ Ալեքսանդր Սահինեանը վերականգնեց Գառնիի տաճարը:

Ցանձնաժողովը բաւարար համարելով սովետական Հայաստանի գովերգի երաժշտութիւնը որ ընդունել էր Մոսկուան իր Քաղբիւրոյով եւ անձամբ ընկեր Ստալինի հաւանութեամբ, հիմա սպասում է գովերգի խօսքերին, որ այնպէս էլ չըկարողացան գրել մեր թէեւ ծպտըւած, սակայն անվերապահօրէն Աստըծոյ շնորհով օժտուած բանաստեղծից սկսած մինչեւ վերջին գըրամոլը:

Ափսո՜ս Տիգրան Մանսուրեանին: Իմ վաղեմի բարեկամին եւ մեր ժամանակի խոշոր երաժիշտին: Ափսո՜ս որ նա չդիմացաւ գայթակղութեանը եւ քաղաքական խեղկատակների խաղին տրուած ոչ թէ չուզեց նզովել ազգային աւանդական մեր գովերգից հրաժարեցնելու միտումը, այլ իր մասնակցութեամբ փաստօրէն փորձեց նպաստել 1918 թուականի մեր միակ ազատ ու անկախ հանրապետութեան հաստատումից գրեթէ կէս դար էլ առաջ արդէն իսկ ժողովուրդի իւրացրած խօսքերով ազգային գովերգից հրաժարուելուն:

Գովերգի հետ կատարուող այս ճամարտակութիւնը այլեւս որեւէ կասկած չի թողնում եւ լաւագոյն ապացոյցն է մի ճշմարտութեան, որ Հայաստանը մնում է սոսկ աշխարհագրական մի հասկացողութիւն, ինչպէս ժամանակին էրիվանսկայա գուբերնիան էր (Էրիվանեան նահանգը) ժամանակակից ռուսական կայսրութեան մէջ: Եւ մի կողմից այսօրուայ արդարացնող ու քրէածին վարչակարգը, որ ստրուկների շուկայում տէր է որոնում յանձին Ռուսաստանի, միւս կողմից հասարակութիւն կոչուող խաւարամիտ ամբոխի այն հատուածը որ իր գլխին եկած բոլոր չարիքների պատճառը համարում է

ՀՀՇ-ն, որ իշխանութեան գլուխ անցնելով վերահաստատեց Հայաստանի Հանրապետութեան աւանդական գովերգը, նաեւ նոյն հասարակութեան միւս հատուածը որ համոզուած է, թէ ազգային գովերգը միայն ու միայն ՀՅԴ կուսակցութեան սեփականութիւնն է, գերադասում են սովետական ու ռուսական կոմունիստականը: Եւ ներդաշնակուելու համար պուտինեան ֆաշիստական Ռուսաստանի կայսերապաշտական նկրտումներին կամ, աւելի ճիշդ՝ ստրկամտօրէն ենթարկուելով այդ նկրտումներին, անպայման ձգտում են վերականգնել 1920 թուականի կեղծ հանրապետութեան «հիմն»ը:

Ի դէպ, յիշեցնեմ որ Շոստակովիչի եւ Խաչատրեանի յօրինած Սովետական Միութեան «հիմն»ի երկու մեղեդիները մերժեց նոյն ընկեր Ստալինը: Եւ այդ էր թերեւս պատճառը, որ Արամ Խաչատրեանը սովետական Հայաստանի «հիմն»ի մեղեդին ոչ թէ յօրինեց, այլ սարքեց Քաղբիւրոյի հաստատած կաղապարով:

Ճիշդ այնպէս, ինչպէս Քաղբիւրոյի հաստատած կաղապարով սովետական Հայաստանի «հիմն»ի խօսքերը անկեղծ նուիրումով «ըստեղծագործեց» մի գորշ գրամոլ, որ կարող էր «բանաստեղծ» համարուել միայն ու միայն 37ի գըլխատումներից յետոյ ամայացած մեր մշակութային իրականութեան մէջ:

Ռուսաստանի թէ՛ ստալինեան, թէ՛ բրեժնեւեան եւ թէ՛ պուտինեան վարչակարգերի «հիմն»ի խօսքերը Սերգէյ Միխալկովինն են, որ կարծես նախազգալով թէ գովերգը փոխելու են մաշուած ձեռնոցի պէս, այսօր էլ ողջ-առողջ է եւ ես երկար կեանք եմ մաղթում նրան... Ցամենայն դէպս, ո՞վ գիտէ, գուցէ նրան է վիճակուած եւս մի անգամ կատարելու «հիմն»ի խօսքերի սրբագրութիւնը, եթէ Ռուսաստանը մի հրաշքով դադարի «սուվերէն դեմոկրատիայի», այսինքն «օրինաւոր ֆաշական» երկիր լինելուց եւ վերջապէս ընտրի ճշմարիտ ու եզակի դեմոկրատիայի՝ ժողովրդավարութեան ճամբան:

Բայց, ցաւօք, Սարմէնը վախճանել է: Աստուած հոգին լուսաւորի...

Եւ ուրտե՞ղ գտնենք մի այնպիսի տաղանդաւոր գրամոլ, որ Միխալկովի օրինակով սրբագրել կարողանայ «հիմն»ի Սարմէնեան խօսքերը: Ցամենայն դէպս յանձնաժողովին դա չյաջողուեց: Եւ պատճառն այն է որ նա իմ տեղը չէր գտնում կամ չէր ուզում գտնել: Կարծես թէ չգիտէր, թէ ես իբրեւ բանաստեղծ աւելի տաղանդաւոր գրամոլ եմ, քան Սարմէնը:

Ես վստահօրէն գործի անցայ: Եւ ահաւասիկ, առանց ծածկանունի, առանց որեւէ խորհրդապաշտութեան, եւ դրամական պարգեւն էլ չահելու ակնկալութեամբ՝ Յանձնաժողովի բարեհաճ ուշադրութեան եմ ներկայացնում սովետական-գաղութային մեր հանրապետութեան նոր «հիմն»ի սրբագրուած խօսքերը.

Անկախացած հզօր աշխարհ Հայաստան,
Բազում դարեր դաժան ճամբայ դու անցար,
Քաջ որդիք քո մաքառեցին քեզ համար,
Որ դառնաս դու նոր հայրենիք հայութեան:

Փառք քեզ, միշտ փառք, անկախացած Հայաստան,
Աշխատաւէր, ճարտարագործ, շինարար.
Ժողովրդի մեծ յոյսերով անսասան
Դու ծաղկում ես եւ կերտում լոյս ապագադ:

Սուրբ Գրիգորն էր որ լոյս անշէջ պարգեւեց,
Մեր դէմ շողաց երջանկաբեր այգաբաց,
Քաջ Վարդանը կործանումից մեզ փրկեց
Ապահովեց մեր ընթացքը փառապանծ:

Փառք քեզ... եւ այլն:

Սփիւռքը մեզ եղբայրութեան ձեռք մեկնեց,
Մենք կերտում ենք հայկական նոր պետութիւն.
Ազգանուէր մեր ընտրանին իմաստուն
Ցաղթօրէն մեզ երջանիկ կեանք է տանում:

Փառք քեզ... եւ այլն:

© Սարմէն, 1944, 1978
© Կարէն Ա. Սիմոնեան, ոչ միայն Սարմէնի բնագիրը խմբագրելու կամ սրբագրելու, այլեւ խմբագրելու կամ սրբագրելու գաղափարի համար, 2006

Ցարգանքներով՝

Կ. Ա. Ս.

25 Հոկտեմբեր (յիրաւի պատմական մի օր), 2006
Փարիզ

ԵՈՒՍՈՒՖ ԳԱՐՇԻ ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Հայաստանի նուիրուած տարուան ձեռնարկները կը շարունակուին մեծ թափով, փարիզեան շրջանին, ինչպէս նահանգային մեծ թէ փոքր քաղաքներուն մէջ:

Միջերկրականի ծովափին, Նիս քաղաքին կեդրոնը գտնուող Théâtre de la Photographie et de l'imageի մէջ, մինչեւ Նոյեմբեր 19, կը ցուցադրուին աշխարհահռչակ լուսանկարիչ, հայածին Եուսուֆ Գարշի պատրաստած դիմանկարները: Այս առաջին անգամն է որ Նիսի մէջ իր լուսանկարներէն շուրջ 110 հանրածանօթ դիմանկարներու յատկացուած կարեւոր ցուցահանդէս մը կը կազմակերպուի:

Եուսուֆ Գարշ ծնած է Մարտին, 1908ին, հայաջինջ տարրի ընտանիքի մը մէջ: Ջարդերէն փախչելով, ծնողքին հետ կը հաստատուին նախ Սուրիա եւ 1924ին կը մեկնին Գանատա, իր լուսանկարիչ մօրեղբօր մօտ: Հոն կը սորվի լուսանկարելու արուեստը որ պիտի կատարելագործէ Պոսթըն, Ճոն Կարօ վարպետին քով: 1930ական թուականներէն ըսկսեալ մեծ յաջողութիւն պիտի գտնէ, մասնաւորաբար Ամերիկայի եւ անգլիախօս հանրածանօթ դէմքերու մօտ: Անխտիր բոլոր աշխարհահռչակ անձնաւորութիւններ, որոնք Գանատայէն կ'անցնէին, անպայման իր աշխատանոցը կը հանդիպէին, իրմէ նկարուելու համար:

Կը հաստատուի Գանատայի մայրաքաղաք Օթթաուա ուր կը գործէ մինչեւ 1992 եւ կը մահանայ 2002ին: Մինչեւ իր մահը, բազմաթիւ ցուցահանդէսներ կը կազմակերպէ, հասարակութեան ներկայացնելով իր երեք հարիւր հազար լուսանկարներուն լաւագոյնները:

Այժմ, իր կարեւոր նկարներուն հաւաքածոն, շուրջ տասը հազար օրինակ, կը պահպանուի Գանատայի ազգային դիւաններուն մէջ եւ որոնցմէ մէկ փոքր մասը միայն կը ցուցադրուի Նիսի մէջ:

Եուսուֆ Գարշ կը նկատուի քսաներորդ դարու տասը լաւագոյն լուսանկարիչներէն մին եւ իր մասնագիտութեան մէջ, այսինքն որպէս դիմանկարիչ, աշխարհի լաւագոյնը: Իսկապէս, նկարած դիմանկարները գեղարուեստական գլուխ գործոցներ են, որոնք ոչ միայն ենթական ֆիզիքապէս կը ներկայացնեն, այլ նոյնպէս անոր հոգեկան վիճակը եւ հոգեբանութիւնը կ'արտայայտեն:

Ներկայացուած դիմանկարները գրեթէ բոլորն ալ հանրածանօթ են եւ տպուած բազմաթիւ գիրքերու եւ թերթերու մէջ: Յիշենք անոնցմէ մի քանին, Հեմինկուէյ, Չըրչիլ, Տը Կոլ, Քենըտի ամոլ, Մոնաքոյի իշխան եւ իշխանուհի, Այնչթայն, Մարլօ, եւայլն: Մեծ թիւով քաղաքական դէմքերու, գիտնականներու, արուեստագէտներու, թատրոնի եւ շարժանկարի աստղերու, որոնց կարգին Պրիժիթ Պարտոյի, Ալէն Տըլոնի, Ժան Փօլ Պէլմոնտոյի, Լուի Ժուվէի սեւ ու ճերմակ դիմանկարները կը զարդարեն սրահներուն պատերը:

Ցուցահանդէսը կը ներկայացնէ միայն մէկ Հայու դիմանկար, Արամ Խաչատրեանինը, շատ յաջող, նկարուած՝ 1963ին:

Գեղեցիկ գրքոյկ մը կը ներկայացնէ ցուցադրուած բոլոր նկարները եւ որուն մէջ բազմաթիւ անգամներ կը յիշուի նկարիչին հայկական ծագումը:

Փարիզահայերը պիտի կարենան ծանօթանալ Նիս ցուցադրուած նըկարներուն մեծ մասին, ընդամէնը ութսուն հատ, Դեկտեմբեր 1էն Փետրուար 3, Փարիզի Գանատական Մշակութային Կեդրոնին մէջ, Centre Culturel Canadien, 5 Rue de Constantine, 75007 Paris:

Շատ փափաքելի է որ Փարիզի շրջանի հայութիւնըստուար թիւով այցելէ այս ցուցահանդէսը, հմայուելու Եուսուֆ Գարշի դիմանկարներէն:

ՆՇԱՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Հարկ էր սակայն, որ մեր աղերսագրին ընկերացնէինք մենք, բարի վարքի, մաքուր բարոյականի տէր ու պատուաւոր ընտանիքի զաւակ ըլլալնիս հաստատող պաշտօնական վկայագիրներ: Սէմէրճեան պատուիրեց ինծի, որ ես ինծի համար Ս. Խաչի թաղականութենէն առնէի վկայական. ինքն ալ իր աշխատած տեղէն՝ Խըտիվիէի շոգենաւային ընկերութեան տնօրէնէն պիտի կարենար առնել իրեն համար:

Եւ արդարեւ Ս. Խաչի թաղական խորհուրդէն շուտով ստացայ վկայականս, զոր իսկոյն տարի Ներսէս Պատրիարքին, խնդրելով որ զայն վաւերացնէ, եւ եթէ կարելի էր, իր կողմէն ալ մասնաւոր վըկայական մը շնորհէր բարի վարքիս, քանի որ զիս կը ճանչնար արդէն իբրեւ աշակերտ Խ. Պ. Միսաքեանի, ու երեք անգամ ալ ոտանաւոր կարդացած էի իրեն, Ս. Խաչ այցելութիւն ըրած տարիները, այսինքն՝ 1874, 1875 եւ 1876 թուականներուն, ինչպէս յիշատակած եմ: Վկայականիս թուականն էր 3/13 Մայիս 1878:

***

Պատրիարք Սրբազանը առանձին չէր. քովը նստած էր կարճլիկ մէկը ակնոցաւոր, որ ինծի հարցուց թէ ի՞նչի պիտի ծառայէր այդ վկայականը, նոյնը հարցուց նաեւ Ներսէս Պատրիարք. պատասխանեցի՝ թէ «նպատակ ունիմ Փարիզ երթալ եւ հոն սորվիլ բժշկութիւնս եւ որովհետեւ հայրս կարողութիւն չունի զիս Ֆրանսա ղրկելու, պիտի ջանամ որ այս վկայականով ինծի պաշտպան մը գտնամ, անշուշտ Սրբազան Հօր ազդու մէկ գիրը մեծ նշանակութիւն կ'ունենայ այս մասին»:

«Պաշտպան մաշտպան չես կրնար գըտնալ» յարեց Պատրիարք Սրբազանն ալ եւ միայն թաղական խորհուրդին վկայականը վաւերացնելով, «Բժշկութիւնդ հո՛ս սորվէ. առ գնա՛ բանդ» կրկնեց: Ձեռքը համբուրելով դուրս ելլալու կը պատրաստուէի երբ քովի կարճլիկ անձը՝ «Տղաս, խորհուրդ կու տամ քեզի որ Փարիզը մտքէդ հանես» ըսաւ, «կեանքը հոն շատ սուղ է, մեղք ես, անօթի կը մնաս. ես հոն սորված եմ եւ գիտեմ թէ ո՛րչափ դժուար է հոն ապրիլը» կրկնեց: Շնորհակալ ըլլալով իրեն, դուրս ելայ, եւ դուռը սպասող բարապանին հարցուցի թէ ո՞վ էր Սրբազանին քովինը. «Տոքթ. Փափազեանն է» պատասխանեց, «Ստեփան Փափազեանին եղբայրն է» ըսաւ:

***

Խոր տրտմութեամբ մեկնեցայ Պատրիարքին տունէն, որ Նշանճի կոչուած բարձունքին վրայ էր, ծովահայեաց եւ Պատրիարքարանէն քանի մը մղոն հեռու, որպէս զի Սրբազանին առողջական վիճակը, Պատրիարքարանի հին շէնքին մէջ չվտանգուէր:

Վազելով իջայ կամուրջ, եւ հազիւ կըրցայ Սկիւտարի վերջընթեր շոգենաւին հասնիլ, շունչս կտրած, հեւալներով մըտայ ներս երբ տեսայ որ քիչ մը հեռուն նստած էր հօրս պատուական բարեկամ եւ յաճախորդներէն Չիչէքեան Մանուկ էֆէնտին, որ պելժիական հիւպատոսարանին աւագ շանըլիէն էր, ու թերթ կը կարդար: Գացի քովը, բարեւեցի. «Ո՞ւրկէ կու գաս այսչափ ուշ» հարցուց. ես ալ պատմեցի Պատրիարքարան երթալս, հոնկէ ալ Նշանճի, Պատրիարքին քով ելլալս ու վկայականիս խնդիրը եւ իրմէն մասնաւոր գիր մը առնելու արժանի չըլլալս: Չիչէքեան մտիկ ինծի ըրաւ եւ ցաւեցաւ Պատրիարքին մերժողական ընթացքին համար:

Շոգենաւը հասաւ Սկիւտար, միատեղ դուրս ելանք. ինքը ձի նստաւ մեկնեցաւ, ես ալ տոտիկ տոտիկ Սկիւտարի զառիվերը չափելով մտայ տուն, ուր մայրս «Ինչո՞ւ ուշ մնացիր» ըսաւ: «Դպրոցը գործ ունեցանք» պատասխանեցի. ճաշեցինք ու ես մտայ անկողին տրտում եւ տխուր:

***

Յաջորդ օրը, երեկոյին, երբ մօրեղբօրս դեղարանը կը գոցուէր, յա՛նկարծ Չիչէքեան Մանուկ ներս մտաւ, ու զիս եռեւի սենեակը տանելով ձեռքս տուաւ մեծկակ պահարան մը: «Ի՞նչ է այս» հարցուցի, «Պատրիարքէն ուզած վկայականդ է» պատասխանեց ու դուրս ելաւ, մօրեղբօրս հետ քիչ մը խօսակցելէն յետոյ մեկնեցաւ:

(Շար. 101)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԿԱԶ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն

Երեւան 2006

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:** en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette : 04. 74. 53. 25. 91**
— **Laurence : 04. 74. 53. 75. 90**

Date limite d'inscription :
30 novembre

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի վարչութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ արդէն սկսած են մարզական այս տարեշրջանի փորձերն ու մրցումները:

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի Ֆութպոլի կըրտսերներու խումբի փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի ժամը 19:30էն 21:00:

Հասցէ՝ Parc de Choisy—Plaine Sud
94000 Choisy le Roi:

Իսկ առաջին խումբին փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը ժամը 21:00էն 22:30 նոյն դաշտին վրայ:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կապ հաստատել հետեւեալ թիւին հետ՝
06·20·86·83·54

ՊԱՍՔԷԹ

Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբի այս տարեշրջանի մարզումները սկսած են:

Փորձերը տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի օրերը, ժամը 20:30էն 22:30:

Հասցէ՝ Gymnase Glacière
121 rue Glacière
75013 Paris

16 տարիքը լրացուցած տղաքը կրնան դիմել եւ մաս կազմել Հ.Մ.Ը.Մ. – Ֆրանսի պասքէթի խումբին:

Արձանագրութեան եւ մանրամասնութիւններու համար կը խնդրուի հեռաձայնել 06·12·15·16·27 թիւին:

CHENE

Date à retenir

EXPOSITION
DE L'ARTISANAT D'ARMENIE
du 26 au 30 novembre
et
GRANDE BRADERIE DE NOEL
les 2 et 3 décembre

CHENE France

VALENCE

COMMUNIQUE

Vendredi 10 novembre se déroulera le procès au Tribunal Correctionnel de Valence des trois jeunes Turcs majeurs qui avaient violemment attaqué et blessé des membres de la COADA (Comité du 24 avril).

Le 27 novembre 2004, plusieurs associations membres de la COADA tenaient un stand d'information devant la mairie de Valence et faisaient signer une pétition à l'attention du Président de la République française demandant que la Turquie reconnaisse le génocide arménien de 1915.

Cette pétition à l'initiative du CCAF Marseille Provence avait déjà recueilli l'adhésion de plus de 300 personnes quand à 16h20 une quinzaine de jeunes Turcs se sont attaqués aux cinq personnes présentes, détruisant et renversant la table du stand par des coups de pieds.

Ils ont ensuite proféré des menaces : «Nos grands-parents ont n.... vos grands-parents, on va continuer le travail»
«On va brûler vos centres»
«On va tous vous brûler vous et vos familles»

Les cinq personnes agressées, ainsi que deux jeunes filles qui faisaient signer les pétitions, et qui ont reçu également des menaces de mort le jour de l'agression, ont porté plainte.

Les deux mineurs au moment des faits, ont été jugés le 20 septembre dernier et condamnés pour coups et blessures mais dispensés de peine par le Tribunal pour enfants.

Les trois majeurs seront jugés vendredi 10 novembre à Valence. Les sept personnes qui ont porté plainte seront défendus par maître Tcholakian, membre de l'AFAJA.

Nous comptons sur la mobilisation de la communauté arménienne pour soutenir les victimes de cette agression raciste, en étant présent pour assister au procès le 10 novembre dès 8h30 au Tribunal de Valence (2 place du Palais, 26000 Valence).

Le procès fera certainement réfléchir les récalcitrants à la loi contre le négationnisme arménien, adopté récemment par l'Assemblée nationale.

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք

Սրբոց Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 11

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19–21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:

Հեռ. եկեղեցի.— 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

Informations artistiques

GALERIE VENDOME
site d'expositions contemporaines
Cour du 12 rue de la Paix —
75002 PARIS

André FARRO a le plaisir d'accueillir **dans le cadre de l'Année de l'Arménie :**

APINIAN Valery — ARSLANIAN Isabelle
MIRZOYAN Andranik — MOURADIAN Guévork — SEFERIAN Jean-Pierre —
VAHARANIAN Armen —
TER-ZAKHARIANZ Stefania

Exposition du 2 au 30 novembre
tous les jours de 10h30 à 13h
et de 14h30 à 19h,
dimanche et lundi exceptés.

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▶ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▶ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▶ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 12€
ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ» ի:
Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

ԿԻՐԱԿԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE 5 NOVEMBRE 2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 329

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Անձնական առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.569 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.569

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՄԲ

Ինչպէս ըսուեցաւ «Համազգային»ի փարիզեան երեկոյթին (Հոկտեմբեր 9) առթիւ, ներկայի հայ բանաստեղծութեան ուշագրաւ ցեղատիպ եւ երկլեզու հատոր մը լոյս տեսած է «Փարանթէզ» հրատարակչութենէն: Ներփակած 20 բանաստեղծներէն Յովհաննէս Գրիգորեանի մէկ քերթուածին (Ոստիկանական լրատու) փրանսերէն թարգմանութեամբ խորագիրը՝ « AVIS DE RECHERCHE » վերնագիր ընտրուած է հատորին: Կողքի ենթախորագրով մը ան սահմանուած է որպէս «Հայ ժամանակակից բանաստեղծութեան ծաղկաքաղ մը»:

Սփիւռքէն ու Հայաստանէն ընտրուած անուններու «ժամանակակից»ի բնոյթը ամէն բանէ առաջ ժամանակի, տարիքի հարցին կապուած է. խմբագրողները սահման դրած են 1945ը որպէս ծննդեան թուականը: Բոլոր բանաստեղծներն ալ այդ թուականին, կամ անկէ ետք ծնածներ են: Ասոր քով կայ արուեստի նկատումով «ժամանակակից»ը որ կը նշանակէ անցեալը չըկրկնողը, ապագային ալ որոշ ընթացք թելադրողը, ինչպէս ըսաւ նոյն երեկոյթին Գր. Պըլտեան:

Այս զոյգ չափանիշերով գործեր ընտրուած են Յովհաննէս Գրիգորեանէ, Գէորգ Թէմիզեանէ, Արտեմ Յարութիւնեանէ, Գր. Պըլտեանէ, Վեհանոյշ Թէքեանէ, Արմէն Շէկոյեանէ, Հրաչեայ Թամրազեանէ, Աւագ Եփրեմեանէ, Վահրամ Մարտիրոսեանէ, Մարինէ Պետրոսեանէ, Աշոտ Խաչատրեանէ, Վիոլէտ Գրիգորեանէ, Խաչիկ Տէր Ղուկասեանէ, Տիգրան Պասկեւիչեանէ, Նայիրա Յարութիւնեանէ, Վազրիկ Բազիլէ, Սոնիա Սանանէ, Նարինէ Աւետեանէ, Արփի Ոսկանեանէ, Կարէն Կարալեանէ: Այս ցանկին 13 անունները Հայաստանէն են, մնացեալը Սփիւռքէն: Առաջին անգամն է որ մէկ հատորի մէջ քով–քովի կու գայ իրենց գործը, հայերէնին հետ փրանսերէն թարգմանութեամբ: Ընտրութեան ու թարգմանութեան գործը գլխաւորած են Օլիվիա Ալոյեան, Սթէֆան Ժիւրանիքս, Գր. Պըլտեան եւ Նունէ Աբրահամեան, իրենց օժանդակողներու խմբակով մը:

Անոնցմէ Օ. Ալոյեան եւ Ս. Ժիւրանիքս ստորագրած են նախաբան մը ուր կատարուած աշխատանքին սկզբունքները կը բացատրուին ու նշումներ կ'ըլլան ընտրուած բանաստեղծներէն մէկ մասին յատկանշական գիծերուն առընչուած:

Աւելի ծաւալուն ներածականով մը, խորագրուած՝ «POURQUOI DES POETES?» Գր. Պըլտեան կը հարցադրէ բանաստեղծութեան ապրելու իրաւունքը, ապա կը բացատրէ հայ բանաստեղծութեան աւանդութիւնը Գողթան երգերէն մինչեւ մեր օրերը:

Հատորին մեծագոյն մասը, մօտ 300 էջ, յատկացուած է բանաստեղծութիւններուն: Իսկապէս հետաքրքրական է այդպէս քով–քովի գտնել ներշնչումի աղբիւրով, լեզուով, ոճով, կեդրոնացումներով այնքան տարբեր գրիչներու արտադրութիւնը որուն առանցքն է ժամանակակից ըլլալու յատկանիշը: Հասկնալի է որ բանաստեղծութիւնները իրենց հարազատ լեզուով կարդալու կարելիութեան տէրերը նոյն ընդառաջումը չունենան թարգմանուած տարբերակներուն:

Բայց ինչպէս ըսուեցաւ նոյն երեկոյթին, թարգմանութեան խնդիրը բազմերես է, բազմակի կարելիութիւններու առիթ տուող, իսկ բանաստեղծութիւն թարգմանելը՝ ամէնէն բարդերէն մէկը գրական գործունէութիւններուն: Այսուհանդերձ, ծաղկաքաղին փրանսերէն էջերը մեծ մասով հարազատին բաւական մօտիկ տարբերակ մը կու տան ընդգրկուած կտորներէն:

Վերջաւորութեան 20 բանաստեղծներուն հակիրճ կենսագրականները տրուած են (միայն փրանսերէն), ապա քերթուածներէն իւրաքանչիւրին գրուած թուականը եւ թարգմանող – թարգմանողներու անունները: Հատորը փակուած է բովանդակութեան էջերով:

⁂

Այս հատորին լոյս ընծայման առթիւ Փարիզ հրաւիրուած էին հայաստանցի չորս բանաստեղծներ. Վ. Գրիգորեան, Մ. Պետրոսեան, Ա. Շէկոյեան եւ Կ. Կարալեան: Առաջին երեքը մասնակցեցան «Համազգային»ի երեկոյթին. նաեւ առիթ ունեցանք իրենց հետ ամփոփ հարցազրոյցներ ընելու, «Միտք եւ Արուեստ»ի այս թիւին համար:

ՎԻՈԼԵՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Հայ ժամանակակից բանաստեղծութեան հաւանօրէն ամէնէն շատ ու խիստ հակազդեցութեան թիրախն է այս դէմքը: Իր գրածին հակազդողները կը յիշեցնեն երէկ Վարուժանը «պոռնկագիր» անուանած Շիրվանզադէն, թէեւ Շիրվանզադէի արժէքէն ալ հեռու են ընդհանրապէս: Թապուները, կաղապարները խորտակելու խիզախութիւնը բանաստեղծուհին թիրախ ըրած է սլաքներու, նետերու, քանի որ այդ խորտակելը առած է տառացի իմաստով ու գրած նաեւ սեռային նիւթին մասին... Ամէն հարկաւոր հետ, երբեմն նոյնիսկ անկէ աւելի, աւելորդներ ալ նուիրականացուցած մեր ուղղափառները չեն հանդուրժած նման բանի:

Մինչդեռ իր բանաստեղծական լեզուով, ոճով, պատկերներով ներկայ բանաստեղծութեան ամէնէն ուշագրաւ դէմքերէն մէկն է Վ. Գրիգորեան: Նոյնիսկ այդ կարգի հակազդեցութիւններէ գրականը նշմարելու չափ ալ անխռով. իր դատումով ժխտական հակազդեցութիւնը, քամահրանքն ալ գրական բան է, քանի որ կը փաստէ թէ հրամցուածը անտարբեր չի ձգեր:

Ծնած է Թեհրան (1961), փոքր տարիքէն ամուր կապեր հաստատած ու մշակած գիրերու աշխարհին հետ. Եօթանասնական թուականներու կէսերուն ընտանիքով կը հաստատուին Հայաստան, ուր բանասիրական ուսումին զուգահեռ կը սկսի հրատարակուիլ «Գարուն»ի մէջ: Ցետոյ կաղապարներ խորտակելու առաքելութեամբ կը հիմնէ «Բնագիր» հանդէսը Վ. Մարտիրոսեանի հետ: Կը հետեւի «Ինքնագիր»ը որմէ թիւ մը միայն լոյս տեսած է 2005ին, իր խմբագրութեամբ: Իրեն գաղափարակից գրողներու ամբողջ խումբ մը մէկտեղուած է հոն, հարազատ պատկերը տալով Հայաստանի գրական ներկայի նորարար ընթացքին:

Խմբագիրն է նաեւ Մարդու իրաւունքներու հայաստանեան կազմակերպութեան «Դիտորդ» պարբերաթերթին:

Իրեն հետ մեր զրոյցը յատկապէս իր գրական գործունէութեան ա՛յս ոլորտին յատուկ եղաւ, այլ առիթի ձգելով բանաստեղծուհիին ըսելիքները:

⁂

Հ. – Խորհրդային տարիներէ ետք ի՞նչպէս բացատրել նորարարութեան այս շունչը:

Պ.– Խորհրդային օրով ներքին գրաքննիչը խւրաքանչիւրի մէջ կար. եւ դա ստիպում էր որ գործը խմբագրի մօտ տանելը յարմարեցուի պահանջներին, որպէսզի պաշտօնական գրաքննութեան ատամի տակ չընկնի. եւ ամէնից փարատոքսալն այն է որ Խորհ. Միութեան փլուզումից յետոյ այդ ազատութիւնը ամէնից շատ արուեստագէտներին եւ մտաւորականներին պէտք պիտի լինէր, բայց ամէնից շատ նրանք մոյորուեցին, չփոթուեցին կարծես եւ պատահական չէ որ Հայաստանում այսօր շատ յաճախ արուեստագէտների, մտաւորականների շուրթերից հնչում է պահանջ գրաքննութեան: Երբեմն ոչ հէնց գրաքննութիւն բառով, երբեմն հէնց գրաքննութիւն բառով. եւ դա մի պահանջ է որ այդպէս արդարացւում է նրանց շուրթերով, քանի որ «ոչինչ չի հսկւում եւ շատ աղբ է ստեղծւում, շատ աղբ է դրսից ներս գալիս», ուրեմն ինչպէ՛ս պէտք է արուի.զուցէ մի յանձնաժողո՞վ լինի որ դատի ո՛րն է լաւ և ո՛րը վատ. անընդհատ այս փընտռտուքի մէջ են այս մարդիկ եւ շատ տարօրինակ է դա ինձ համար: Մտածում էի դրա մասին եւ պարզուեց որ ենթադրում եմ որ սովետական մտաւորականն ինքն իրեն կորցրել է: Ինքն իրեն կորցրեց նոր ժամանակներում եւ էդ լծակները որոնք պաշտօնական ձեւով տրուած էին իրեն, որպէսզի կարգաւորի մշակոյթի դաշտը, արուեստի ստեղծագործութիւնները, նրանք եւս յայտնուել են քաոսի մէջ:

Հ.– Որո՞շ տարիքի մը մարդիկ են անոնք:

Պ.– Որպէս կանոն միջին տարիքի, աւելի՝ հասակով մարդիկ են. բայց զարմանալի կերպով մեզնից երիտասարդների մէջ էլ կայ էդ պահանջը, քանի որ ազգայնականութիւնն է շատ քարոզւում եւ ամէն ինչ՝ արուեստ, մշակոյթ, բոլոր հարցերը էդ տեսանկիւնից են նայւում թէ օգտակա՞ր է ազգի համար, կամ արժէ՞, ինչպէ՞ս կարելի է: Թոյլ չեն տալիս որ երեւոյթները դրսեւորուեն, վերլուծուեն, ուսումնասիրուեն. և՛ւ պատճառները՝ թէ ինչո՛ւ են էսպիսի երեւոյթներ առաջացել մշակութային դաշտում. պատճառները չեն վերլուծուի, պարզապէս չոր եւ ցամաք, քաթեկորիք ընկալւում է:

Հ.– Անցեալին պէս:

Պ.– Երեւի մեր սերնդի, կայսրութեան մայրամուտի սերնդի համար էդ ազատութեան խնդիրը հրատապ դարձաւ. ցանկութիւն ունեցաւ օգտուել նոր ժամանակների տուած ազատութիւնից եւ փաստօրէն ձգտումները, պահանջները որ կային որոշ արուեստագէտների մէջ, այդ հնարաւորութիւնը ցանկացան օգտագործել որ մի գրական հանդէսով դա լինի. չլինի ո՛չ մի տեսակի գրաքննութիւն: Նախկինում մենք սկսեր էինք «Բնագիր» հանդէսը Վահրամ Մարտիրոսեանի հետ, հիմա ես առանձին եմ անում այս թերթը՝ «Ինքնագիր»: Հեղինակների տարիքի, ոճի, ժանրի որեւէ սահմանափակում չկայ: Այդպէս, ես կարծես ինձ համար մի աշխարհ եմ ստեղծում. չեմ ուզում օգտագործել մեծ–մեծ բառեր, իբրեւ թէ հասարակական – գրական, մշակութային եւլն.: Դա մի աշխարհ է որ ես ստեղծում եմ ինքս ինձ համար իբրեւ գրողի, և քանի որ էդ երկրում շատ դժուար է հիմա ապրել էդ մտաւորական միջավայրում, ուրեմն փոքրիկ օվասիս է որտեղ ես «իմ նման» չասեմ, բայց իմ հետ գործել ուզող մարդկանց մի խմբի հետ, ստեղծում ենք էս հանդէսը: Կ'ունենանք նաեւ կայքէջ որտեղ կը լինեն արուեստի ամենատարբեր թեմաներով քննարկումներ, ընթերցողների կարծիքներ, և պէտք է օգտագործենք նաեւ համակարգչային հնարաւորութիւնները նոր տեսակի ստեղծագործական սեռերի համար, այսինքն ինտերակտիւ մէկ ենք ուզում գրել մի քանի հեղինակներով, իրար շարունակելով, զուգէ մուտքի հնարաւորութիւն տանք նաեւ ուրիշ ցանկացողների: Ուզում ենք էդ բոլոր հնարաւորութիւնները օգտագործել ես եւ էդ հեղինակները որոնք իմ շուրջն են, որոնց ես հաւաքել եմ: Հեղինակներ կան որոնք դեռ «Բնագրից» են:

Հ.– Գրաքննութեան կարօտը ունեցողներուն եւ ձեր միջեւ կարծիքի փոխանակումի կամ բախումի վայր մը ունի՞ք:

Պ. Կարծիքի փոխանակում՝ ո՛չ: Մամուլում յաճախ նրանց շրթներից հնչում է ժխտական վերաբերմունք թէ ի՛նչպէս էդ ազատութիւնը առիթ է տալիս որ օգտագործուի փողոցային բառապաշար, օգտագործուեն անթոյլատրելի թեմաներ, մարդու միջի անասունը դուրս գայ... ուղղակի թէ դա ցածր արուեստ է եւ ոգեղէն բարձր մշակոյթին խանգարում է եւ դա ամբողջը Արեւմուտքի տեսանքներն են որ խանգարում են մեր ազգային չգիտեմ ինչը: «Ազգային» բառը շահագործւում է ամէն թեմայի մասին խօսելիս, բայց յստակ չէ թէ ի՛նչ է նկատի առնւում «ազգային»ով: Յաճախ ուզում եմ հարցնել. ի՞նչ նկատի ունէք. երբեմն ինձ թւում է նրանք մուսուլմանական պատկերացումով, թապուներով, ինչ–որ բանի մասին են խօսում: Երբ մի քիչ անկողմնակալ աչքով նայում էք, ազգայինի տակ շատ աւելի ազատ բաներ են եղել մեր մշակոյթում: Չգիտեմ ինչո՛ւ, ազգայինը էս վերջին տարիներին սովետական, կամ իսլամական ազդեցութեամբ ձեւաւորուած պատկերացումներն է ներկայացնում: Որովհետեւ, ասե՛նք, վերջին տարիներին առիթ ունեցանք տեսնելու Շուշանիկ Կուրղինեանի անգլերէն թարգմանուած գիրքը, պարզուեց որ ԺԹ. դարի վերջին, Ի. դարի սկիզբին Ֆէմինիստ բառը ասել Հայաստանում, կը նշանակի Արեւմուտքից բերած, մինչդեռ Գիւմրիում ծնուած մի կին արտայայտել է էն գաղափարները որոնք համաժամանակ են եղել աշխարհի հետ: Ու էդ լղոզուած ազգային բառով քննարկւում է. հասարակական բախման վայրը չկայ, որովհետեւ ուղղակի երկխօսութեան մէջ մըտ–

ՄԱՐԻՆԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Հայաստանի ծովափին թէյ խմող բանաստեղծուհին»․ ա՛յս է պատկերը որ կու տան Մ․ Պետրոսեանի նոր էջերը: Իր անունը ամէնէն շատ ծանօթներէն է Սփիւռքի մէջ, շնորհիւ ամէնէն առաջ Վահէ Կոտէլի կատարած թարգմանութիւններուն: Ա՛ն եւս անցեալի կաղապարները խորտակելու լծուած մըն է, բայց ի՛ր ձեւով, իր ըմբռնումներով: Մէկէ աւելի առիթներ ունեցած է արտասահման ճամբորդելու (Թուրքիա, ԱՄՆ), ինչ որ առիթ տուած է Սփիւռքի հետ շփումներու: Ատիկա լաւագոյն ճամբան կը նկատէ իրար ճիշդ ճանչնալու:

Ծնած է Երեւան, 1960ին: Քաջ կը տիրապետէ անգլերէնի, նաեւ ֆրանսերէնի: Մէկն է այն սերունդէն զոր Վ․ Գրիգորեան կը կոչէ Խորհրդային Միութեան մայրամուտի սերունդը: Անոր ալ գրական առաջին կայքը (1987) եղած է «Գարուն» հանդէսը: Այսօր, նոր կարգերու ընձեռած ազատութիւնը լիովին ապրող ու գործածողներէն մէկն է, բառին ազնուագոյն իմաստով: Նաեւ մէկը անոնցմէ, որոնց համար գրականութիւնը ըլլալու վայր է, գրելը՝ ըլլալու միջոց:

* * *

Հ․– Ինչո՞ւ կը գրէք:

Պ․– Տարբեր է հիմա ինչու եմ գրում եւ երբ սկսեցի: Երբ սկսեցի գրել, մի քիչ դժուար է յիշել, առանց գրելու վատ էի զգում, չէի կարող յարմարուել, մենակ մարդ էի․ Նոյնիսկ փոքր ժամանակ: Առանց պատճառի, ո՛չ ընտանեկան, ո՛չ բան: Մենակ էի զգում եւ գրելը արտայայտուելու տեղ էր: Գրում էի, որպէսզի ինչ որ բան իմը լինէր: Որովհետեւ աշխարհը ինձ համար հաճելի տեղ չէր, ես գրելու մէջ փնտռում էի մի տեղ որտեղ ինձ համար հաճելի էր: Շատ շուտ եմ սկսել գրել, դպրոցում․ եւ սկզբից ինձ արդէն պատկերացնում էի որպէս բանաստեղծ: Այսինքն, յստակ գիտէի որ խնդիրը ո՛րն է, բայց շատ երկար ժամանակ ցոյց չեմ տուել ոչ մէկին: Համալսարանում ոչ ոք չգիտէր թէ ես գրում եմ: Սկսեցի տպագրուել «Գարուն»ում երբ որ արդէն ինձ թուաց որ գտել եմ իմ ոճը․ եւ իսկապէս այդ ոճը, ի հարկէ շատ բան փոխուել է, բայց մի գիծ կայ որ իմ կարծիքով մնացել է: Ահագին ոճեր փոխել եմ, այսինքն փորձել եմ: Իմ տետրերը պահել եմ, այնտեղ կան շատ տարբեր ոճեր, բայց երբ զգացի որ ինչ որ մի տեղ հասել եմ: Ճիշդ է տպագրուել եմ էն ժամանակ երբ Սովետական Միութեան վերջին տարիներն էին, մի քիչ շուտ տպագրուէի, գուցէ աւելի յաջողութիւն ունենայի, որովհետեւ անմիջապէս ճանաչում էին: «Գարուն»ում եթէ մի հետաքրքիր շարք տպէի, ուրիշ էր մթնոլորտը: Առաջին բանաստեղծութիւններս տպուել են 1987թ., յաջորդ տարին շարժումը սկսուեց եւ ամէն ինչ խառնուեց․ ես զգացի որ հասկացւում եմ․ ես ինձ բանաստեղծութեան մէջ բաւական ամուր զգացի եւ դրանով գուցէ բնաւորութիւնս փոխուեց: Սկսեցի ինձ ամուր զգալ: Այսօր չեմ կարող ասել թէ գրում եմ, որովհետեւ առանց գրել չեմ կարող․ ես ինձ ամուր, վստահ եմ զգում, գրելը այսօր միակ բանն է որ կեանքում իմաստ ունի: Ես չեմ հաւատում ինչ որ յաւերժութեան, եւլն․: Միակ բանը որին հաւատում եմ մարդկային հաղորդակցութիւնն է եւ գրելը դա է: Երբեմն մտածում եմ, եթէ ուրիշ մասնագիտութիւն ունենայի, աւելի լաւ կարող էի փող աշխատել, բայց ես ինձ լաւ չէի զգայ․ ես իբրեւ գրող լաւ եմ զգում:

Հ․– Երէկուան եւ այսօրուան Մարինէներուն միջեւ ի՞նչ տարբերութիւն:

Պ․– Տարիքի տարբերութիւնն է․ երէկ գրում էի տեփրեսիայի դէմ․ այսօր ես արդէն գրում եմ որովհետեւ հաճելի է գրելը եւ գրելով ինչ որ խաղ եմ անում, լաւ իմաստով: Ես սիրում եմ խաղը:

Հ․– Ինչո՞ւ բանաստեղծութիւն:

Պ․– Երբ սկսեցի գրել, բանաստեղծութիւնը մեծ համարում ունէր․ արձակը էն չէր: Հայաստանում, գիտէք, կայ բանաստեղծութեան պաշտամունք: Հիմա ինչ որ բաներ գրում եմ նաեւ արձակ, բայց լիովին արձակ չի: Ինձ համար արդէն սահմանները կորչում են արձակի ու բանաստեղծութեան միջեւ․ եւ ոչ միայն․ կարծէք սահմանները կորչում են նաեւ գրական ժանրերի միջեւ: Չնայած երբ լինում եմ արտասահմանում, տեսնում եմ թէ յստակ ջոկում են․ բանաստեղծ եւ գրող: Բայց սա ինձ թւում է պայմանական, ճիշդ չի:

Հ․– Լեզուի խնդրին մասին ի՞նչ կ'ըսէք:

Պ․– Լեզուի խնդիրը իմ համար առանցքային է, ամենատարբեր իմաստներով: Կան բանաստեղծներ որոնց գործը ամբողջովին լեզուի վրայ, լեզուի մէջ է: Ես ուզում եմ լեզուն անցնել: Տեսէ՛ք, կայ «անդի պոէզիա» հասկացութիւնը: Ա․ Չէկոյեանի բանաստեղծութեան վերնագիրն էր դա, յետոյ ես էդ մասին յօդուած եմ գրել: Ասեմ որ զբաղւում եմ նաեւ քննադատութեամբ, թէեւ ո՛չ փրոֆէսիո-

●►

...նել նրանց հետ ժամավաճառութիւն կը լինի:

Հ․– «Ինքնագիր»ի հեղինակները դո՞ւք կ'որոշէք, թէ…

Պ․– Բոլորի համար մուտքը ազատ է եւ շատ շատ մարդիկ են բերում գործեր․ բայց մենք ամուսնուս՝ Վահան Իշխանեանի հետ որոշեցինք նաեւ աշխատանք տանել երիտասարդների միտքը ազատելու մասնագիտական յաւակնութեան պատկերացումից: Որովհետեւ շատերն ասում են «ես գրող չեմ», կարծես գրող լինելը մի կոչում է որ տրւում է…

Հ․– Ատիկա եւս հինին ազդեցութեամբ չէ՞:

Պ․– Կարծես Գրողների միութիւնը անդամատոմս տայ, կամ որոշ շրջանակ կնքի, հաստատի, գրող լինելու հանգամանքը․ մենք ուզում ենք որ ազատենք երիտասարդներին այդ պատկերացումից թէ իբր թէ ամէն մարդ չի կարող գրող լինել: Մենք նոյնիսկ մարդկանց ովքեր ցանկութիւն ունեն ինչ-որ բան ասելու, արտայայտելու, համոզում ենք գրել:

Հ․– Սփիւռքի գրողներու հետ ձեր կապերը՞:

Պ․– Բնագրից, վաղուց գիտէինք Գր․ Պըլտեանին, բայց կան ուրիշներ եւս: ԱՄՆ-էն տպեցինք Նէնսի Ակարբեանը, Շուշան Աւագեանը որ Հայաստանից ԱՄՆ է գնացել, բայց հայերէն է գրում․ առաջինը թարգմանութեամբ: Ցանկութիւն ունենք էդ կապերը շատ ընդլայնելու: Օրինակ՝ յառաջիկայ համարում Մարկ․ Նշանեանի յօդուածն է լինելու, հէնց Շ․ Աւագեանի գրքի մասին:

Էս թերթը ինձ համար մի աշխարհ է ուր ես ապրում եմ, բայց մի Հայաստան է նաեւ որ սահմանով, քարտէզով չի, ամբողջ աշխարհի էն հայերին է միաբերում ովքեր ընդհանուր տեղ ունեն իրար հետ խօսելու գրականութեան մասին: Պըլտեանը, Նշանեանը, ուրիշ երիտասարդներ մշտապէս մեզ հետ են: Նաեւ կարեւոր է էն որ համացանցի միջոցով կարող ենք դնել կայքի վրայ եւ Սփիւռքում եւ Հայաստանում միաժամանակ իրենց կարծիքները կարդալ: Ծրագիր ունենք նաեւ եթէ դրամաշնորհ ստանանք, որոշ էջեր թարգմանել: Ի հարկէ թարգմանութիւնը մեզ համար երկխօսութեան տեղ է: Պարզապէս մեր նմանների հետ շփման հնարաւորութիւն ստեղծելու տեղ:

Հ․– Ձեր աշխատակիցներուն համար գրականութիւնը ի՞նչ տեղ ունի կեանքի մէջ:

Պ․– Կան մարդիկ ովքեր մասնագիտութեամբ գրող չեն․ նկարիչ, ճարտարապետ են, բանասիրական կրթութիւն չունեն: Ես ուզում էի ջարդել այդ պատկերացումը որ գրողները գնում են յատուկ էդ ինստիտուտը, էդ կրթութիւնը ստանում ու գրող են դառնում: Պատկերացրէք որ հէնց էդպէս շատ աւելի հետաքրքիր գրականութիւն ստեղծեցին այդ մարդիկ, որոնք «գրող» չէին: Կան երիտասարդներ, ինձ համար իմ տարիքի մարդիկ են որոնք կայսրութեան մայրամուտն են ապրել: Էդ մարդիկ որոնք ե՛ւ նախկինն են տեսել ե՛ւ նորը եւ հարցը չունեն անպայման ներկայի Հայաստանի էդ ազգայնականութեան․ իրենք ժամանակին տառապել են սովետական ամբողջատիրական մտայնութիւնից, հիմա էլ ազգային ամբողջատիրական մտածելակերպից ազատուելու ցանկութիւնը ունեն:

Հ․– Անցեալին, խորհրդային կարգերու օրով, կային մարդիկ որոնք տառապած էին նոյն ամբողջատիրական մտայնութենէն, գրաքննութենէն․ ի՞նչ է անոնց կեցուածքը ձեզի նկատմամբ: Կ'ենթադրեմ որ պէտք է ուրախ ըլլան նման խումբի մը, հրատարակութեան մը ներկայութեամբ:

Պ․– Շատ, շատ զարմանալի է: Իրականում ես էլ կարծում էի որ մենք մի տեսակ արդարացումը կը լինենք իրենց գործունէութեան, քանի որ իրենք ժամանակին հարցեր ունէին այդ գրաքննութեան հետ եւ ուրեմն ինչքան պէտք է ուրախանային որ եկաւ մի ժամանակ, մի ուրիշ սերունդ որ կարծես իրենց գործի արդարացումը պէտք է լինէին: Բայց նրանք նոյնպէս բացասական տոններով են ընդունում: Ես չգիտեմ էս պահպանողականութիւնը ինչ արմատներ ունի․ արդեօք աւելի անձնակա՞ն պատճառներ․ որովհետեւ մարդիկ տարիքի հետ հեշտութեամբ չեն նայում երիտասարդ անունների որոնք կարծես թէ հեշտութեամբ իրենց գրող են հռչակում: Կարծես իրենք տարիքի հետ ուզում են ակադեմական դիրքերից յայտնուել:

Հ․– Հակառակ որ իրենք նոյն պատճառով տառապած են ատենին:

Պ․– Դա՞ է պատճառը, չգիտեմ, թէ աւելի անձնականն է: Բայց հէնց այդ գրաքննութեան պահանջը նորարարութեան դէմ, նաեւ նրանց շուրթերից է հնչում:

Հ․– Որքա՞ն հակասական է այս երեւոյթը:

Պ․– Շատ բարդ է հիմա Հայաստանի վիճակը: Բոլորովին հեշտ բաժանելի չէ: Եւ ամէնից երիտասարդները որոնք պատկերացնում էիր պէտք է ուրախանան, իրենք երիտասարդ գրողները, ե՛ւ այն սերունդը որ հաստատ պէտք է շատ գոհ լինէր որ իրենց գիծը եւ ո՛չ միւս գիծը շարունակուեց: Պատճառը աւելի յաճախ անձնականն է․ ժամանակին այդ պատուանդանը որ իրենք էին պատկերացնում որպէս այլախոհ, հիմա արդէն ակադեմական պատուանդանն է իրենց յարմար դալիս․ է՛դ են ուզում: Եթէ դա են ուզում, թող դա վերցնեն․ միեւնոյնն է, մենք դրան չենք ձգտում:

Հ․– Ձեր խումբը ի՞նչ տարողութիւն, ի՞նչ տեղ ունի, ի՞նչ ներկայութիւն եւ ընկալում ունի Հայաստանի գրական ոլորտին մէջ:

Պ․– Դրա մասին կը վկայի արձագանգը․ այս հանդէսը եւ փոքրիկ խումբը որ ամէն շաբաթ քննարկումներ կը կատարի, ընկալւում են իբրեւ այլընտրանք Գրողների միութեան որ հսկայական կառոյց է, ունի ֆինանսներ, հազարումէկ ուրիշ գործունէութիւն: Մերը պարզապէս մի գրական հանդէս է, բայց ընկալւում է իբրեւ այլընտրանք: Ամբողջ օրը մամուլով, հեռուստատեսութեամբ հնչում է ե՛ւ ժխտական իմաստով, ե՛ւ վերլուծական հակադրումով արտայայտութիւն: Նշանակում է որ արձագանգը ուժեղ է: Եթէ լինէին շատ տարբեր գրական հանդէսներ, մերը նրանից մէկը պէտք է լինէր․ բայց քանի որ մնացածն ընկալւում է իբրեւ կեդրոնաձիգ, նոյն տիպի գեղագիտութիւն վարող, ուրեմն մերը ընկալւում է իբրեւ հակազդեցութիւն:

Հ․– Ի՞նչ բնոյթի հակազդեցութիւն:

Պ․– Գրական պլենումներում գնահատուեց իբրեւ փողոցային գրականութիւն, տականքային, բայց աւելի ուղղակի արձագանգները մեր կայքէջում էինք տեսել, կարծիքների մէջ: Միայն երեւոյթը թէ ամէնից գործօն կայքէջն էր, անգամ բացասական արձագանգը, ցոյց էր տալիս որ գրականութիւնը վերջապէս դիպչում է մարդոց, անտարբեր չեն: Ասեմ որ «Բնագիր»ում մենք տպել էինք Զարենցի անտիպ, էդպէս «պոռնկագրական» համարուող բանաստեղծութիւնները եւ հսկայական, շատ մեծ արձագանգ ունեցաւ․ չորս հազարի չափ նամակներ, կարծիքներ ստացանք: Մարդիկ իրարու հետ վիճում էին այդ հրատարակութեան մասին․ քննարկում էին: Կասկածներ յայտնում էին որ իսկապէ՞ս Զարենցից են: Ցոյց է տալիս թէ ինչքա՛ն բաց տեղ կայ մեր մշակութային գիտակցութեան մէջ: Անգամ եթէ մարդ կայ որ կարող է պատկերացնէ որ Զարենցը պիտի գրէր միայն «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն եւ ուրիշ բան եթէ գրել ա, պէտք է մորթել, կամ… իսկապէս ե՛ւ մեզ համար, ե՛ւ իրենց, այդ կարծիքների շնորհիւ լաբորատորիայի պէս մի բան է լինում: Ես կարծում եմ որ բաւական բան փոխւում է ընթերցողի գիտակցութեան մէջ, թաբուներ է խորտակում…

Հ․– Կ'ըսէիք թէ ամէն Չորեքշաբթի գրական քննարկումներ կ'ընէք ՆՓԱԿ-ի մէջ: Ի՞նչ կեդրոն է ան:

Պ․– Պարսկահայ Էդիկ Պալասանի, կինը Սոնայի կողմից հիմնուած, բաւական մեծ տարածք է, ժամանակակից արուեստի կենտրոն․ մեզ էլ փոքր մի սենեակ տրուած են, ուր ամէն Չորեքշաբթի քննարկումներ ենք անում: Եթէ քաղաքական ակտիւ բան է լինում, քաղաքական թեմաներ ենք քննարկում: Փիլիսոփայական, սոցիալական, ցանկացած մարդ կարող է գալ եւ թեմա առաջարկել, եթէ համաձայն ենք թէ հետաքրքիր է, քննարկում ենք:

Հ․– «Ինքնագիր»ին մէջ կիներու մեծ համեմատութեան պարագան ի՞նչպէս բացատրել:

Պ․– Կարծիք յայտնելու համար հարկ է ընկերաբանական անկախ հետազօտութիւն․ բայց քանի որ Հայաստանում նման բան գոյութիւն չունի, չի էլ կարող ունենալ, քանի որ ամէն ինչ ուղղորդուած է, էլ չեմ ասում կանանց թեման որ չի էլ հետաքրքրում որ հետազօտեն: Միայն իմ դիտարկումներով կարող եմ ասել որ այո՛, կանայք շատ են աւելի, մի կողմից դա էն յաւերժական խնդիրն է որ երիտասարդ աղջնակները ինքնարտայայտուելու առաջին առիթն են գտնում անձնական, միւս կողմից՝ կարծես էն ճնշումը որ գոյութիւն ունի Հայաստանում, կանայք իբրեւ աւելի զգայուն կամ աւելի ճնշուած տարր, աւելի են հակազդում: Այսուհանդերձ երբեք չեմ ուզում միայն կանանց թիւ ներկայացնել:

Հ․– Տպաքանա՞կը:

Պ․– 250 եւ համացանցի կայքէջը եթէ լինի… տպաքանակը կախուած կը լինէր վաճառքի հնարաւորութիւնից, բայց համացանցը միշտ կանխում է վաճառքին: Մեզ համար նպատակը հսկայական տպաքանակը չի․ այլ ամէն մէկը ընթերցող ունենայ:

Հ․– Նիւթակա՞նը:

Պ․– Երկու Սփիւռքահայ օժանդակել են, նաեւ Հայաստանից ամուսնուս մէկ ընկերը, մենք էլ փոքր գումար ենք դրել: Կ'ուզենայի մի դրամաշնորհ ունենալ, թէեւ դրանք ինձ խրտչեցնում են․ կարծես նրանք էլ ուղղորդումներ ունեն: Բայց ուրիշ ձեւ չեմ գտնում:

Հ․– Սփիւռքէն հիւրեր ունեցա՞ք վերջերս…

Պ․– Վերջին շրջանին լաւ առիթներ ունեցանք որ Գր․ Պըլտեանն ու Մարկ․ Նշանեանը եկան Հայաստան ու հանդիպում եւ ՆՓԱԿ-ում հրաշալի քննարկումներ եղան: Մինչեւ հիմա Հայաստանում արուեստագէտները մէջբերումներ, յղումներ են անում․ շատ բան է շարժուել: Փաստօրէն կարծես ժամանակակից արուեստագէտների շրջանում առաջին անգամ գրականութիւնը դարձաւ խօսակցութեան առարկայ, էս մարդկանց շնորհիւ: Հանդէսը եւ էս մարդկանց ներկայութիւնը գրականութիւնը դրեցին սեղանի վրայ, հետաքրքրութեան առարկայ դարձրեցին, որովհետեւ մինչ այդ նրանց պատկերացումներով դա մի յետադիմական, պահպանողական, ազգայնական բան էր որին մօտենալ անգամ չէին ուզում․ հետաքրքրութիւն չէր ներկայացնում: Եւ դա ինձ համար շատ, շատ ուրախալի է որ էս մարդկանց շնորհիւ դա շրջանառութեան էր դրւում: Իրենք շրջանառութեան մէջ դրեցին ֆիւթիւրիզմի թեման, գրական աւանգարդի թեման․ թեմաներ յատկապէս արեւմտահայ գրականութեան, որոնք իրենց համար մատչելի չէին, հիմա դարձան իրենց համար շատ հետաքրքիր․ մինչեւ հիմա մէջբերումներ եմ անում: ■

ճալ կերպով, բայց որովհետեւ Հայաստանում ամենաթոյլ մարզն է. չկայ բացարձակ: Իսկ իմ կարծիքով գրականութիւնը առանց քննադատութեան չի կարող. դա շատ կարեւոր է: Շատ յըստակ հակում կայ Հայաստանում բանաստեղծութեան դէմ. ինչո՛ւ. որովհետեւ երբոր իրականութիւնը միանգամից դառնում է շատ կոպիտ, շատ դաժան, բանաստեղծութիւնը ինք, կարծես թէ դառնում է անիմաստ: Այդ իրականութեան մէջ անել բանաստեղծութիւն, անհեթեթ է: Բանաստեղծութիւնը որպէս բանաստեղծութիւն: Այսօրուայ Հայաստանում նոյնիսկ ես երբեմն ինչ որ իրադարձութիւն լինի, ասենք ընտրեմ քաղաքական դէպք, կը գնամ, որովհետեւ էդ ինձ յուզում է, իսկ բանաստեղծութիւնը էդպէս չի յուզում: Դրա համար ուզում եմ որ բանաստեղծութիւնը լինի ոչ-բանաստեղծութիւն: Լինի մի բան որ ինձ յուզի: Ի՛նքը լինի, ապրի: Գուցէ դրան չասեն բանաստեղծութիւն, երբեմն ասում են՝ սա բանաստեղծութիւն չի, դա ինձ դուր է գալիս. ինքը բանաստեղծութիւն չի, ուրիշ բան ա, բայց կայ: Սովետական կարգերի ժամանակ բանաստեղծները շատ կարեւոր էին: Բոլոր մարդիկը ուզում էին լսել բանաստեղծներին: Կային Պ. Սեւակը, ասենք՝ Կապուտիկեանը, երբ մի բանավէճ կար, ուզում էին լսել բանաստեղծին: Յետոյ մի ժամանակ եկաւ երբ որ բանաստեղծների ձայնը չլսուեց եւ շատ բանաստեղծներ գնացին քաղաքականութիւն: Որովհետեւ այն զգացողութիւնը կար որ Հայաստանի ապագան քաղաքականից է կախուած: Հիմա հետաքրքիր է, այնպիսի զգայնութիւն է որ քաղաքականութիւնը սպառուեց: Կատարեալ խայտառակ վիճակ է եւ սպասելիք չկայ: Քաղաքական գործիչներից մի մասը ուղղակի մահացան, մի մասը աչքից առաջ իրենց կորցրեցին, իրենց խօսքը այլեւս չի հնչում: Թէեւ ամբողջ ժողովուրդը սպասում է ինչ որ մի բան, բայց այլեւս էդտեղից գալիք չկայ, ամէն ինչ կարծես ասուել ա: Քաղաքական գործիչը միտք չի ստեղծում, ինքը միտքը օգտագործում ա: Իմ կարծիքով այսօր եկել է մի ժամանակ երբոր նորից գրողն է կարեւորւում. բայց դա դժուար է, այնքան հեշտ չի: Այսինքն, հին ձեւով դա չի արուի: Թէ ինչ ճանապարհով կ'արուի, դժուար է ասելը. ուղղակի պէտք է փորձես, չվախենաս, որովհետեւ ուրիշ տարբերակ չկայ:

Երբեմն հակադրում են քաղաքականութիւնը եւ գրականութիւնը: Բայց իրականում նրանք երկուսն էլ խօսքի վրայ են: Գրականութիւնը նոր խօսք ստեղծում է, քաղաքականութիւնը դա արդէն չահագործում է: Դուք պէտք է նորը ըստեղծէք, բայց նորը ստեղծող չկայ: Հայաստանում բանավէճ կայ. աւանդո՞յթ թէ նոր, եւլն.: Բայց ո՛չ աւանդոյթն է գործում, իրականում արդէն չկայ, իսկ քաղաքական աւանդոյթ՝ հաստատ չկայ: Իսկ նորն էլ պէտք է ստեղծուի, ընդունուի, բայց էն էլ չկայ: Եթէ լինի, արդէն կ'ընկալուի: Փնտռտուք կայ:

Հ.– Բայց հետաքրքրական բան չէ՞ փնտռտուքը:

Պ.– Շատ հետաքրքրական: Ես ուրախ եմ որ Հայաստանում եմ ապրում: Ի հարկէ, կ'ուզենայի դրսում էլ ապրել մի քիչ աւելի բարեկեցիկ. բայց որպէս ըստեղծագործական տեղ Հայաստանն է աւելի հաստատ, ամենալաւ տեղը:

Հ.– Զահրատի, Սարաֆեանի հետքեր կա՞ն ձեր տողերուն մէջ:

Պ.– Ինձ երբեմն ասում են. ազդեցութիւնից չեմ վախենում, շատ ուրախ կը լինեմ. իմ կարծիքով շատ նորմալ է: Գրականութիւնը ոչ մէկի սեփականութիւնը չի: Ես երբեմն ազդւում եմ առանց նկատելու: Ինձ շատ են ասել իմ առաջին գրքի հետ կապուած, որի ոճը մի քիչ տարբեր էր, աւելի գեղարուեստական, մի քիչ վերացական, իրականութիւնից կտրուած. դեռ սովետական ժամանակ գրուած տաղեր էին: Ինձ ասում էին որ դրանք նման են ճափոնական բանաստեղծութեան, հայքուի եւլն.: Նայում եմ, այո՛: Որովհետեւ տարբեր կողմերից, շատերն են ասում, երեւի ինչ որ ճշմարտութիւն կայ: Բայց որ ասեմ ես յատուկ սիրել եմ... ճիշդ է որ ես ամէն տեսակ գրականութիւն շատ եմ կարդացել. հնարաւոր է ազդուելը, բայց դա անգիտակցաբար է: Ես եթէ մէկին շատ եմ սիրում, նա իմ վրայ չի էլ ազդում. կարող է մի անգամ ուղղակի լսեմ եւ մոռանամ, բայց ազդի: Ինչ վերաբերում է Զահրատի, հաստատ ազդել է: Ես Զահրատը շատ եմ սիրել եւ շատ նմանութիւն կայ. իրը մերկ լեզուն է, լրիւ հանում է բանաստեղծականութիւնը: Անդի պոէզիայի հիմնադիրը եւս Զահրատն է: Նա ազդել է նաեւ անուղղակի, որովհետեւ ազդել է նաեւ ամբողջ 60ականների սերնդին որից ես շատ բան վերցրել եմ: Երբ ես սկսեցի ստեղծագործել, այդ սերունդը կար, հետեւել եմ այդ բանավէճերին, ազդուել եմ շատ տարբեր բանաստեղծներից:

Սարաֆեանի դէպքում ինձ շատ հետաքրքրեց ձեր ասածը: Ես ունեմ նրա գիրքը, կ'երթամ նորից կը կարդամ: Հիմա շատ աւելի լաւ եմ արեւմտահայերէն կարդում, գուցէ շփումներից է, չգիտեմ:

Հ.– Ի՞նչ կը կարդաք:

Պ.– Երբոր նոր էի սկսում գրել, երիտասարդ էի, յիշում եմ, ագահօրէն կարդում էի: Իմ կարճատեսութիւնը նաեւ կարդալուց է: Գիշերներն էի կարդում եւ տեսողութիւնս մի անգամից վատացաւ. կարդում էի ամէնից շատ ռուսերէն: Հիմի աւելի շատ անգլերէն եմ կարդում: Ֆրանսերէն էդքան լաւ չգիտեմ, անգլերէնն է իմ հիմնական օտար լեզուն: Ցաւում եմ որ Սովետի ատեն ռուսերէնը աւելի հեշտ էր: Յետոյ նրանք հրաշալի թարգմանական դպրոց ունեն: Էն ինչ կարդացել եմ, իմ գրականութեան վրայ չի երեւում. ես ուղղակի դա մարսել եմ: Շատ շատ սիրել եմ հին գրականութիւնը՝ անտիկ գրականութիւնը, յունական, միջնադարեան, Վերածնունդի. Վիյոնը ինձ համար ուղղակի պաշտամունք էր որովհետեւ դա նորութիւն էր: Շատ սիրել եմ նաեւ հին Միջագետքի եւ հին Եգիպտոսի պոէզիան եւ շատ կարդացել. էդ ազդեցութիւնը երեւում է: Իսկապէս կայ նըմանութիւն: Երբ սկսեցի գրել եւ երբ գրածս ֆրանսերէնի թարգմանուեց, որոշ քննադատներ ինձ ասում էին որ իմ բանաստեղծութիւնը հայկական չի: Աւելի շատ եւրոպական է: Ասեմ որ կան հայկականի շատ սխալ, թերի ըմբռնումներ: Հայկականը հասկանում են արեւելեան աշուղական. յանգաւոր, եւլն.: Բայց կայ աւելի հին ցայկականը: Ես ասել եմ, իմ բանաստեղծութեան ռիթմը Վահագնի ծնունդի ռիթմն է որ պահպանուել է: Եւ իմ ոճն էլ է նման:

Հայաստանում կայ էդ վէճը թէ Հայաստանը Արեւելքո՞ւմ է, թէ Արեւմուտքում: Ինձ համար Արեւելքում է, բայց էն հին Արեւելքում որը հիմա չկայ, կորել է եւ մենք ենք մնացել: Ինձ շատ է հետաքրքրում էդ ժամանակի գրականութիւնը:

Հ.– Ի՞նչ նկատում ունիք ձեր գործերուն թարգմանութեան մասին:

Պ.– Վ. Կոտէլը Հայաստան գալիս-գընում էր, էդպէս գիտէի իրեն: Մի օր նամակ ստացայ, նախ թէ՝ ձեզ համար անակնկալ ունեմ, բայց չէր ասում ի՛նչ: Երբ եկաւ հանդիպեցինք, ասաց գիրք եմ արել: Ինձ համար լրիւ անակնկալ էր: Իրեն հասել էին իմ գրածները Ալեքսանդր Թոփչեանի միջոցով, որ ոչ միայն իմ, այլեւ բոլոր նոր բանաստեղծների գըրածները կանոնաւոր կերպով իրեն ուղարկում էր: Երկրորդ գիրքը որ արեց, կեդրոնացաւ աւելի իմ բանաստեղծութեան վրայ: Ինձ հարցնում են՝ ինչո՞ւ: Ես մօտաւորապէս հասկանում եմ ինչո՛ւ. իմ բանաստեղծութիւնը թարգմանելի է: Եւ ասենք, հետաքրքիր մի բան կայ: Իմ կարծիքով՝ ես առիթ ունեցել եմ փառատօնների ժամանակ իմ բանաստեղծութիւնները կարդալու, անգլերէնով աւելի են հասկանում, նկատել եմ որ մի կողմից եւրոպացուն մօտ են, միջոց չկայ, մի կողմից նաեւ այնքան նոր է որ հետաքրքիր է:

Հ.– Ի՞նչ կ'ըսէք Հայաստանի գրական ներկային մասին:

Պ.– Իմ կարծիքով, ինչ որ կատարւում է Հայաստանում, շատ ունիֆալ է: Եւ դրա համար այսօրուայ բանաստեղծներից մի մասը ուղղակի դադարել է գրել, մի մասը որ գնաց քաղաքականութիւն, ուզում է յետ գայ, բայց չի ստացւում: Մարդիկ, շատ լաւ գրողներ, որոնք հեռացան, հիմա որովհետեւ քաղաքականութիւնն է կանգնած, ուզում են գրել. բայց այնքան հեռու են թւում: Քանի՞ տարի է անցել: Տա՞ս, տասնըհինգ: Բայց էնքա՛ն բան է փոխուել: Ասում էին հայ իրականութեան մէջ նոր բան չը-

ԱՐՄԷՆ ՇԷԿՈՅԵԱՆ

Հայաստանէն հիւր երրորդութեան միակ այրն էր Ա. Շէկոյեանը: Շուրջ տասնըեակ մը տարի առաջ եւս բանաստեղծութեան միջնակով հանդիպումի մը առիթով հրաւիրուած էր Ֆրանսա:

Նորարարութեան իր ուղին ամփոփող որակումը «անդի պոէզիա»ն է. հակաբանաստեղծութիւն, կամ հակաքերթըուածը որ կաղապարներ խորտակելու իր արարքը կը սահմանէ: Մեր զրոյցին ալ գլխաւոր թեման եղաւ ան, հակառակ որ Ա. Շէկոյեան, ինչպէս բացատրեց, այլեւս բանաստեղծութիւն չի գրեր: «Ցիսունից յետոյ ի՞նչ բանաստեղծութիւն», յետոյ արձակը նաեւ դիւրութեամբ կըրնայ վայր ըլլալ բանաստեղծութեան:

Արձակով ձեռնարկած գործը «Հայկական ժամանակ» վէպն է որուն ենթախորագիրը կ'ըսէ թէ «անաւարտ» վէպ է. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար թերեւս ըսել՝ անաւարտելի: Ան ամէն Շաբաթ օր երկու էջով լոյս կը տեսնէ «Առաւօտ» օրաթերթին մէջ: Իսկ գիրքով երկու հատոր արդէն լոյս տեսած է, կերպով մը աւելի ապահով կեանք մը երաշխաւորելու համար փորձին:

Ա. Շէկոյեան ալ ծնած է Երեւան, 1953ին: Երեւանի մանկավարժական հիմնարկին բանասիրական ճիւղէն ետք աւարտած է Մոսկուայի Կորքի գրականութեան հիմնարկը: Հեղինակ է բանաստեղծութեան բազմաթիւ հատորներու:

***

Հ.– Ինչո՞ւ անդի պոէզիան:

Պ.– Անդի պոէզիան Գրիգորի (Պըլտեան) գրքից նմանակել եմ որովհետեւ յարմար վերնագիր չունէի:

Հ.– Միայն վերնագրի՞ հարց էր:

Պ.– Չէ՛: Ես նախ որպէս սովորական վերնագիր դրեցի, բայց Մարինէի (Պետրոսեան) եւ ուրիշների օգնութեամբ դա լըրջացուեց, դարձաւ գրական ուղղութիւն: Մանաւանդ գրականագէտ Սէյրան Գրիգորեանը դա նոր շարժում համարեց, անկախ իմ յաւակնութիւններից ու աղմուկ հանեց: Հիմա ինձ խանգարում է:

Հ.– Ինչո՞ւ:

Պ.– Որովհետեւ նախ այլեւս բանաստեղծութիւն չեմ գրում, երկրորդ՝ անդի պոէզիա չեմ գրում, երրորդ՝ արդէն անդի արձակ եմ գրում, եթէ այդպէս կարելի է ասել: Ու երբ քո անցեալի գրածից մասին խօսում են, ոնց որ ներկայ աշխատանքից չեղեն քեզ:

Ու էդ անդի պոէզիան մի քանի իմաստ ունի. նախ՝ էն ինչ որ մեր մօտ համարւում է պոէզիա, ուրեմն սա չի: Դա մէկ: Երկրորդը՝ ես համարում եմ որ բոլոր մեր կարգին բանաստեղծները, նոյնիսկ Թումանեանը որ աւանդական ընդունւեց, բոլորը, անդի պոէզիա են գրել: Նա Պատկանեանի համեմատ էր հակա, Չարենցը՝ Թումանեանի համեմատ:

Մեր մեծագոյնները Տէրեանն ու Չարենցն են որ առ այսօր արդիական են: Ի հարկէ Սեւակը արդիական է ընկալւում: Դա ի հարկէ ընթերցողի իրաւունքն է: Ես էն բանաստեղծներից չեմ որ նեղուեմ: Մանաւանդ որ եթէ անունդ են տալիս, իրաւ են: Իմ կարծիքով մանաւանդ վաղ շրջանի Սեւակը իրօք նոյն անդի պոէզիան էր գրում («Մարդը ափի մէջ»), որից ինքը շեղուեց դէպի ազգայինը. կոպիտ ասած՝ ինքը ընթերցողին անունդ տուեց, ինչը պոէզիայի յաղթանակներից է: Ուղղակի մենք երկու ●►

կայ, բայց երբ համեմատում ես, տեսնում ես ի՛նչ անդունդ է եւ այլեւս հնարաւոր չի: Երբեմն շատ հետաքրքիր գըրողներ կան, ասում են «մեծ-մեծ խօսում ես»: Էնքան նոր է էդ գրականութիւնը որ դժուար է ընկալւում: Յետոյ իմաստաւորուած չի: Ես տեսնում եմ հոլովոյթը, տեսնում թէ դա ո՛ւր է տանում:

Մենք բոլորս ինչ որ բան փնտռում ենք, տարբեր ուղղութիւններով. փնտըռում ենք նոր լեզու: Եթէ գտնես նոր լեզուն, որը սուտ չլինի, կարող ես արտայայտուել:

Էդ փնտռտուքը, դա գրական հարց չի: Երբոր քաղաքական գործիչներին լսում եմ, նրանք չեն կարողանում նորմալ խօսել, որովհետեւ հին լեզուով են խօսում: Երբոր շարժումը սկսուեց, Լ. Տէր Պետրոսեանի լեզուն ինձ թւում էր ճոռոմ չի, թւում էր պարզ լեզու: Բայց վերջերս առիթ եղաւ անգլերէն թարգմանում էի էն ժամանակի փաստաթղթեր ու շշմեցի: Էդ լեզուն ինչքան հին է արդէն, չի հնչում: Բայց էս քանի՞ տարի է անցել: Ինքը հնացել է: Մարդիկ չեն կարող նոր լեզուով խօսել, խօսում են նոյն լեզուով: Երբ լեզուն հնարաւոր չի, միտքը չի աշխատում: Նոր լեզուն ստեղծելով սկսում ես նոր ձեւով մտածել:

Հ.– Սփիւռքի հետ շփումը ի՞նչ տեղ ունի ձեր մտածողութեան մէջ:

Պ.– Հայաստանում կայ խնդիր, բանավէճ, թէ Հայաստանը պէ՞տք է միանայ աշխարհին. համաշխարհայնացումի հարցն է: Ուղղակի չահագործում են: Արդէն ժողովրդի մէջ վախ կայ, հիմա էլ վախեցնում են համաշխարհայնացումով: Իմ կարծիքով դրանից պէտք չի վախենալ ու Հայաստանը պէտք է բացուի: Էդ իմ գրքի յղացքն է. «Հայաստանի ծովափին»: Ես ուզում էի սկզբում կոչել «Մեծ Հայք» բայց ո՛չ դասական տարբերակով, այլ՝ կլոպալ տարբերակով: Դա շատ կարեւոր է եւ դա հասկացել եմ Սփիւռքի հետ շփուելով: Բայց ամէն ինչ կախում ունի անձնականից: Ես Թուրքիայում եղել եմ Հրակ Վարժապետեանի հետ որ Պէյրութից է ծագումով եւ հիմա ԱՄՆ-ում: Թուրքեր իրեն հրաւիրել էին, ընդ որում հետաքրքրական է ասեմ, ոչ արեւմտեան, արմատական թուրքեր էին եւ մենք այդ ընտանիքի հետ մնացել ենք, շատ հետաքրքիր շփում էր: Մի կողմից՝ Հայ-Թուրք, միւս կողմից՝ Հայ-Սփիւռքահայ:

Սփիւռքի հետ յաճախ բախում է լինում, թէեւ այդ մասին շատ չեն խօսում: Ես այդ բախումը ապրեցի: Մենք Հ. Վարժապետեանի հետ մօտաւորապէս նոյն տեղից էինք: Մերոնք գնացել են Հայաստան, իր տատիկը՝ Պէյրութ: Փաստօրէն նոյն տեղից եկել ենք ուրիշ ճանապարհների: Անընդհատ վիճում էինք. նա ասում էր՝ դուք ռուսական ազդեցութեան էք ենթարկուել, իսկականը սա չի: Դուք կորցրել էք: Իրեն հետ վիճում էի, բայց յետոյ հասկացայ որ անխուսափելի է այդ տարբերութիւնը եւ չես կարող այն յաղթահարել: Դու պէտք է ամէնը գնես իրա տեղը. Մեծ Հայքը դա է: Ձեւը գտնել ամէնը ուրիշ տեղ միացնելու: Դժուար է ի հարկէ, բայց ոչ անհնար: Եթէ մենք իրար ճանաչենք, հասկանանք... Հեռուից հնարաւոր չի: Երբ դու լսում ես թերթերով, եւլն., հեռուստացոյցով որտեղ անդադար խօսում են: Բայց խօսում են կատարեալ սուտ եւ դըրանով հնարաւոր չէ ոչինչ հասկանալ: Իրենք գիտեն ինչ է պէտք ասել եւ ասում են: Եւ դա վնաս է տալիս. որովհետեւ երբ չես խօսում բախումի մասին ու ներկայացնում ես ամէն ինչ վարդագոյն, դա աւելի վատ ա: աՄրդիկ ջղայնանում են:

Ինձ համար կարեւոր է միտքը. եւ Սփիւռքում շատ չեն էդ մարդիկը. Հայաստանում էլ տատ չեն: Ուղղակի պէտք է շփում. գտնել շփումի ձեւը որ իրար հասկանանք ուղղակի եւ յետոյ խօսակցութիւն լինի:

Սա էլ ասեմ որ իմ վերջին գրքի գաղափարը Խաչիկ Թէօլէօլեանից եմ վերցըրել: Ինքը գրել էր յօդուած իմ գրքի մասին. «Մարինէ Պետրոսեան Հայաստանի ծովափին»: Այսինքն, Մ. Պետրոսեանը Հայաստանի ծովափին է: Կարդացի, շատ հետաքրքիր էր, բայց մի քիչ նաեւ դժգոհութիւն եղաւ որովհետեւ շատ գրքիս մասին չէր: Այդ հասկացութիւնը կարծես թէ այնքան էլ գրքիս մէջ չկար: Դա իր հասկացութիւնն էր: Բայց իր ասածը տպաւորել էր. փաստօրէն երրորդ գիրքս էդ թեմայով եղաւ: Ինքն էր տըւել գաղափարը. ինք հակադրում էր ամբողջ Հայաստանը եւ ծովային Հայաստանը: Եւ ես կը շարունակեմ էդ թեման: Այսինքն, հանդիպումից է ծնւում շօշափելի ինչ որ բան: ■

●►

տարբեր Սեւակ ունենք, ըստ նախասիրութեան: Պէտք չի ատկից տրակէտիա սարքել: Բոլոր շրջաններն էլ պիտանի շրջան են: Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, ես ուղղակի իմ դէմ եմ գրել: Բոլորս էլ անում ենք ինչ որ անում էինք սովետական շրջանին: Ուղղակի ինքներս մեզ նախկինում արգելած մասը աւելացրել ենք այսօր: Օրինակ, Վիոլետի բանաստեղծութիւնից եթէ հանենք սեռային թեման, մնում է բանաստեղծութիւնը ինչ որ կար հէնց սովետական շրջանում, նոյն որակով: Ուղղակի մարդը որը զըրկուած է եղել որոշ բաներ արտայայտելուց, աւելացրել է. ու դա բնականաբար նորութիւն է ընկալւում. մանաւանդ էն ֆոնի վրայ որ մենք այսօր գրողներ ունենք որոնց այսօրուայ գիրքը կարդաս, չես իմանայ որ Հայաստանում կարգը փոխուել է, ժամանակները փոխուել են, Սովետ Միութիւնը չկայ: Այսինքն, նոյն գրողներն են, ինչ որ գրել են: Այդ իմաստով այսօրուանը հակա պոէզիա է, ինքդ քու հանդէպ: Էն օրերին արածիդ գումարում ես նորը: Շատ դէպքերում ծիծաղելի վիճակի մէջ ես ընկնում: Այն իմաստով որ մարդիկ սկսում են յօդուածներ գրել, քո հինը գովել, հակադրելով նորիդ: Դրանք էն մարդիկ են որոնք շատ են գայրացել որ գրողին ազատութիւն է տրուած: Մարդիկ կան որ պայքարում են արգելքներ վերստեղծելու համար: Անհաւատալի է:

Հ. Մե՞ծ տարիքի մարդիկ են:

Պ.– Խառը: Շատ երիտասարդներ կան որ էդպէս են. ոնց որ Գրողների միութեան ղեկավարները: Ասենք՝ միութիւնը էդքան յետադիմական չէ, որքան շուրջը հաւաքուածները: Ես էն մարդկանցից չեմ որոնք ջանում են միութիւնը լաւացնելու: Միութիւնը հէնց դա է, որ կայ: Նախագահը մի քիչ շատ կ՚աշխատի, մի քիչ քիչ կ՚աշխատի... բայց մեծամասնութեան համար պիտի աշխատի: Եթէ նա դիւր է գալիս 400ին եւ ինձ չի գալիս, ուրեմն ես անկոչն եմ. էն մարդոց որոնք դժգոհ են, ես խորհուրդ եմ տալիս դուրս գալու: Եւ եթէ մինչեւ հիմա ես չեմ դուրս գալիս, ուրեմն առնուազն ինձ չի խանգարում:

Ուղղակի ուզում եմ ասել, էդ անդի պոէզիան ոնց որ դարձաւ իմ Կարապի երգը, մանաւանդ էնքան խօսք բերեց որ ես կշտացայ պոէզիայից: Յետոյ տպագրեցի «Երեւան հիւրանոցը», էլի պոէզիայի գիրք, որ էութեան մէջ դրա շարունակութիւնն էր: Ու ես զգացի որ 50ից անց մարդուն արդէն ամօթ է բանաստեղծութիւն գրելը: Իրօք, մեզ Հայերիս մէջ ոչ ոք յիսունից ետք չի գրել բանաստեղծութիւն: Կամ չեն ապրել, կամ եթէ ապրել են, –Շիրազը, Իսահակեանը–, համարեա չեն գրել: Կամ գրել են արձակ: Տեսայ ուրեմն որ առանձնապէս արտառոց բան չեմ արել, շատ բնական բան եմ արել: Հիմա որ մտածում եմ, 50ից ետք միայն Համօ Սահեանն է գրել: Մինչեւ 50ը նա գրել էր սովետականը, յետոյ իսկական բանաստեղծութիւնը:

Իսկ ես իմ առումով, մէկ-մէկ դատապարտում են թէ ի՛նչ իրաւունք ունես չըգրել, եւլն. բայց մարդը ինքը իրան պիտի հակակշռի: Այսինքն, դու զգում ես որ կրկնուելու ես գրելով, հասել ես սահմանի. ոչ թէ ինչ որ շատ մեծ բանի ես հասել, այլ էն որ չես ուզում քո հընարաւորութիւնները սահմանը աժանացընես կրկնուելով: Իսկ արձակը, հիմա շատ է ինձ հասկանալի որ ինչո՛ւ մարդիկ պոէզիայից անցնում են արձակի. որովհետեւ ես արձակ գրելով զգում եմ որ պոէզիան նոյնիսկ եթէ ազատ չափերի մէջ է, սահմանափակում է. իսկ արձակը էն ժանրն է որի մէջ նոյնիսկ պոէզիան տեղ ունի երբոր պէտք լինի: Էդ իմաստով՝ Պըլտեանի օրինակն է շատ հետաքրքիր: Ինքն էլ էն արձակն է գըրում որտեղ էլ պոէզիայի կարիք չկայ: Նոյնիսկ պոէզիան աւելի հետաքրքրական ձեւերով է էդ արձակի մէջ: Երեւանում իր վերջի արձակներից կարդաց եւ զգացւեց որ արդէն ժանրերի ոչ թէ նոյնացում է, այլ միացում: Եւ լաւ իմաստով: Նոր որակ էր: Իմը ի հարկէ, լրիւ տարբեր է: Աւելի կենսագրական:

Հ.– Իրա՞ւ, պիտի չաւարտի ձեր վէպը՝ «Հայկական ժամանակ»ը:

Պ.– Իրօք վերջ չի ունենալու, դրա համար ես այլեւս այլ բան չեմ գրում: Անկեղծ ասեմ, գրականութիւնում ինձ համար ամէնից արհեստականը այն է որ մի գիրք գրում, աւարտում ես, յետոյ մէկ ուրիշը: Ինչի՞: Մի հատ գրի: Էս վէպը ուզում եմ չահարկած, փորձարկած լինել: Հէնց նրա համար վերնագրի տակ գրած է «Անաւարտ վէպ»: Ի սկըզբանէ անաւարտ: Դա շարունակուող է, որովհետեւ ժամանակն է շարունակւում:

Հ.– Ի՞նչ ընդունելութիւն կը գտնէ գործը:

Պ.– Ես փաստօրէն մեր գրողական նըրնըրտցին էս վէպով յաղթեցի որովհետեւ քանի թերթում տպւում է հատուածաբար, ամէն շաբաթ, ոնց որ ընթերցողի խնդիրը լուծուած է: Ես երկու հատորը խորհրդանշական կերպով տպագրեցի: Իսկ թերթը Հայաստանում այսօրուայ վիճակով արդէն էն չի որ ասենք քո ընկերը ըլնի, տպի. այսինքն, եթէ վէպը «Առաւօտ»ի տպաքանակի վրայ բացասաբար ազդի, չի տպի: Կոպիտ ասած՝ շուկայական վէպ ենք փորձարկում:

«Առաւօտ»ի տպաքանակը հինգ հազար է, բայց սա հաւասար է խորհրդայինի երեսուն հազարին որովհետեւ ընտանիքով, մի թերթը 4–5 հոգով են կարդում: Լոս Անճըլըսում «Աւանգարդ» թերթը կայ, էն էլ Շաբաթ օրուայ թիւերում արտատպում է: Ես ոնց որ լուծել եմ, յաղթահարել ստեղծագործականը:

Հ.– Ի՞նչպէս կը տեսնէք Հայաստանի գրական ներկան:

Պ.– Ճիշդն ասած, թաքուն ասեմ, ես շատ չեմ կարդում, մանաւանդ ներկայի արձակ: Որովհետեւ շատ բաներ չեմ կարդացել, օր. Զ. Խալափեանի վէպը: Նախ, մարդ արդէն մինչեւ 40–50 տարեկան ինչ կարդաց, կարդաց: Ի հարկէ բանաստեղծութիւնը կարդում ես, հաճելի է, կարճ, ժամանակ չի խլում: Ամսագրերն էլ եմ կարդում: Այսինքն նորերի մէջ շարժում կայ. տա՛յ Աստուած որ լաւ շարժում լինի: Ընդհանրապէս դէմ եմ որ բանաստեղծը, գրողը գրականութեան մասին խօսի: Ներկայի մեր կեանքը էնպիսին է որ ընթերցումի ժամանակ չենք էլ տնում: Գրողների կարծիքը յատկապէս նշանակութիւն չունի իմ համար: Կարծում եմ իմն էլ նրանց համար չունի:

Հայաստանում հիմա աւելորդ տեղը շատ է քաղաքականացւում գրականութիւնը: Շատ շատ: Մէկը դաշնակցական է, մէկը ՀՀՇ-ական է, չեն կարող վեր բարձրանալ: Դրա համար պարզ ընթերցողը դրա մէջ մտած չի:

Այսօր չի քաջալերւում իրական կեանքը գրելը: Որովհետեւ մտածում են իրական կեանքը կարող է պայթի, կարող ես ճշմարտութիւնն ասել պատահաբար: Նոյնիսկ արձակում մարդիկ սիմվոլիկ են շարունակում: Ասենք՝ նոյնիսկ գեղագրութիւն: Ասենք Վ. Սիրադեղեանը գրել է. ի միջի այլոց, եթէ մենք իրա պաշտօնին եղած ըլլայինք, երեւի տառերը մոռանայինք. ինքը գրում է պատմըւածք. մէկը կարող է հաւանի, մէկը չէ, բայց նրա անունը այսօր չի կարող որեւէ քննադատի տեքստում ապրել. նոյնիսկ էն համագումարեան տեքստերում որտեղ անխտիր բոլորին թուարկում են: Հիմի, ի՞նչ կապ ունի: Գրականութիւնը լրիւ ուրիշ խնդիր է: Ուզում եմ ասել վեր բարձրանանք գրականութեան մակարդակի: Մենք վերեւ ենք բարձրանում քաղաքականութեան մակարդակի:

Հ.– Ի՞նչ կը մտածէք փոխադարձ, կամ մէկ ուղղութեամբ ազդեցութեան մասին:

Պ.– Ինձ համար հակառակն է. երբ պիտի գրեմ, մտածում եմ, յանկարծ էսինչի նման չգրեմ. դա աւելի կարեւոր է թըւում: Եթէ յաջողում եմ, մի բան կը ստացուի: Իսկ նմանուելը միշտ կարելի է: Նմանուելը մարդու թուլութիւնն է: Ջնմանուելն է ուժը, կամ ինքնուրոյնութիւնը: Եթէ ես իմ գրածիս հաւանում եմ, գոհ եմ: Ընթերցողի հարցը չեմ բարձրացնում:

Հ.– Գիրք կը վաճառուի՞ այսօր Հայաստանի մէջ:

Պ.– Հետաքրքիր է. երբ էս վերջի բանաստեղծութիւնների գիրքս՝ «Երեւան հիւրանոցը» որ տարայ, ասին՝ բանաստեղծութիւն չեն առնում: Ես էլ որ արդէն սկսել էի արձակ գրել, տպեցի իմ վէպի առաջին հատորը, ասին՝ ինչ որ պոէզիայի գիրք ես տպել, էդ են ուզում, էդ բեր: Ուզում եմ ասել, նոր վիճակ է, չեն տիրապետում: Բայց որ ասեմ չեն առնում, սուտ կը լինի: Ես հիմնականում նուիրում եմ, բայց գնողներ կան: Դըժգոհ չեմ առանձնապէս: Յամենայնդէպս, էն չի որ ասենք, ծախսդ հանես: Որովհետեւ գնորդը ի վիճակի չի: Գնորդ չունենք, շատ օպժէքթիւ պատճառներով: Օրաթերթերն էլ են դժուար առնում: Իսկ գիրքը՝ առաւել: Շատ դէպքերում հէնց աղքատն է գիրքի կարիքը զգում որ փող չունի, իսկ որը փող ունի, կարիքը չունի: Բայց սա յաւելեալ դժուարութիւնը գրողի օգտին է. ուրեմն՝ յաղթահարելու բան կայ: Իսկ որտեղ յաղթահարելու բան չի լինի, անիմաստ կը լինի գրելը:

■

Le cœur dans les talons

Le voyage en Arménie de Robert Guédiguian

par Chakè MATOSSIAN
Docteur en Philosophie et Théorie de la Communication

Marseille aujourd'hui. Allongé torse nu dans le cabinet du médecin, un homme âgé s'impatiente et se rhabille. La femme médecin, cardiologue, lui annonce autoritairement qu'il est malade et qu'il devra se faire opérer. Lui s'appelle Barsam et elle, Anna, est sa fille. (Marcel Bluwal et Ariane Ascaride). Deux fortes têtes dont la relation conflictuelle engendre la narration du film de Robert Guédiguian. Observateur et attentif aux faits sociologiques, le réalisateur met d'emblée en évidence l'entente entre la génération des grands-parents et celles des petits-enfants. Jeanette (Madeleine Guédiguian), de père français, apprend des danses arméniennes à la maison de la culture arménienne, sur une scène décorée d'une vue de l'Ararat. Son grand-père et elle communiquent sans même devoir se parler et le geste de Barsam, dessinant du doigt un trait sur sa bouche pour inviter sa petite fille à ne rien dire du secret, le montre bien. Veuf, Barsam a perdu depuis cinq ans sa femme, la mère d'Anna, italienne. Voilà pourquoi Anna ne parle pas l'arménien (comme le dit son père il n'y a de langue que maternelle) et prétend ne pas «se sentir» arménienne. Barsam s'envole sans rien dire en Arménie et Anna part à sa recherche en invoquant de bonnes raisons rationnelles et raisonnables: en tant que fille elle se croit responsable de son père (à quoi Jeannette rétorque qu'on est responsable de son enfant jusqu'à un certain âge, mais pas de son père) et en tant que médecin, elle doit lui donner ses résultats, le ramener pour se faire opérer. Elle quitte donc Marseille pour une semaine, pour se refaire un monde comme Dieu a fait le sien, le nôtre et l'Arménie avec, en y jetant toutes les pierres du tamis qui lui a servi à faire de bons pays fertiles comme la France.

Voyage en Arménie devient un voyage dans les méandres du cœur, de cet organe symbolique de l'amour et de tous les sentiments qui en dérivent. Il était donc important qu'Anna, le personnage principal du film, fût cardiologue. Anna connaît médicalement le cœur, comme le dit son père, elle maîtrise la «mécanique», mais elle semble ignorer cet autre organe qui porte le même nom et qui nous tourne vers un ailleurs, nous transporte, c'est-à-dire l'amour au sens fort et large. Un autre cœur dont elle ne veut rien savoir, qu'elle refuse d'ausculter. Et puis, un jour, dans cette petite église, si vieille et si belle, au bord d'un lac, en compagnie de Yervanth (Gérard Meylan), elle acceptera d'avouer, à condition que ce soit aussitôt oublié, qu'elle se sent chez elle et qu'elle a l'impression d'avoir vécu en ce lieu dans une autre vie. Anna découvre la dimension métaphysique du cœur parce que ces lieux sacrés le sont par leur simplicité, leur authenticité, l'abandon mêlé d'une présence active que révèlent les cierges allumés et les graffiti sur les pierres. Les communications téléphoniques avec la France changent de ton au fil des jours. Anna reprend les mots de Yervanth, elle se regarde en parlant et affirme que sa tête ressemble à celle des habitants du pays. Et c'est comme ça.

Loin d'offrir une vision idéaliste de l'Arménie, Guédiguian filme Yerevan avec tous les défauts inhérents au capitalisme sauvage du post-soviétisme, mafia, casino, prostitution, désir de fuite de la jeunesse, magouilles. Limousines et vieilles voitures délabrées se côtoient. La caméra mène le spectateur là où le chauffeur de taxi refuse d'avancer, dans les quartiers pauvrement secrets, comme celui où habite la jeune Shakè (Chorik Grigorian), coiffeuse parlant français, danseuse de night-club à ses heures, vivant là avec sa grand-mère et sa petite sœur. L'humble foyer s'exhibe sans pathos comme garantie de la moralité de l'habitante qui rêve de la France et donne à Anna son seul bijou, une chaîne et une médaille. On apprendra que Schakè a perdu ses parents dans le tremblement de terre et qu'elle doit risquer de perdre plus pour sauver ceux qui lui restent. Yerevan est montrée avec ses pauvres et ses marchés de fleurs, ses activités parallèles et nocturnes, son «business» auquel rien n'échappe, armes, avions et même, surtout, les médicaments.

La médecine traverse le film de part en part. Elle symbolise le lien entre la France et l'Arménie par l'intermédiaire d'un camion médical où opère un médecin français au patronyme arménien. Elle confère au film une dimension cathartique. Il faut guérir les plaies, celle du génocide et celle du tremblement de terre, celles de la guerre au Karabagh. Anna a le regard médical,elle sait tirer avec les armes à feu et vise plutôt bien. C'est l'œil du perspectiviste, du médecin et de la caméra. Il faut guérir l'œil aussi, par le cœur. Passer de l'hôpital à l'hospitalité. C'est la leçon du cœur à la pensée scientifique. Pourquoi mourir sur une table d'opération à Marseille alors qu'on est si bien sous un arbre de la campagne arménienne, à croquer de beaux fruits, en compagnie d'êtres chaleureux, des siens ? L'amour peut vaincre la raison, la bonne comme la mauvaise. Schakè ne rêve plus de la France, elle a rencontré l'amour et St. Grégoire protège ses fiançailles. Guédiguian a guéri le cœur d'Anna cardiologue, elle quitte l'Arménie où elle a désormais un ami et des enfants.

Robert Guédiguian recourt à quelques plans métonymiques associant les personnages féminins à leurs chaussures. On verra quelques mules à fleurs assez kitsch que portent les jeunes filles et, avec insistance, les chaussures à talons aiguilles qu'Anna ne quittera pas, ou si peu, à regret, au seuil d'une maison, comme si elle craignait, en posant la plante des pieds, d'entrer en contact avec la terre, d'y trouver une assise. Les talons aiguilles s'accordent avec la cîme de l'Ararat, visible et confisqué, perdu et réel, qui ne peut être que regardé et dont la vue s'encadre de piètres hauteurs mécaniques telles ces grues oranges. Si elles dénoncent l'inaccessibilité de la montagne, ces grues désignent aussi l'existence d'un monde de constructeurs. Les talons d'Anna signalent ce besoin d'élévation dont l'Ararat devient le symbole par sa blancheur et sa parfaite inutilité dans le monde matériel. Il n'y a pas d'or, pas d'argent, pas de fer, pas même de l'herbe pour les moutons. Les chaussures d'Anna l'ont élevée jusque-là, le cœur dans les talons.

■

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83 rue d'Hauteville 75010 Paris — Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.570 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.570

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

ՄԱՀԱՎՃԻՌԸ ՊԷՏՔ Է ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ ԿԱՌԱՓՆԱՏՈՎ

Ինչպէս կ'ակնկալուէր, Իրաքի բարձրագոյն դատարանը, Նոյ. 5ին, մահավճիռը արձակեց Ս. Հիւսէյնի դէմ որ պէտք է կախաղան բարձրանայ, թէեւ վճիռին արձակումէն ետք վերաքննութեան դիմումը ինքնաբերաբար եղած ըլլալով, գործադրութիւնը կրնայ բաւական ուշանալ: Այս վճիռը անմիջական մեծ ուրախութիւն պատճառած է Ամերիկա եւ անշուշտ Մեծն-Բրիտանիա, բայց, եւրոպական բազմաթիւ երկիրներ, ի շարս որոնց Ֆրանսա, դէմ են ոչ միայն մահապատիժի այլեւ մտահոգ են հետեւանքներուն համար, քանի վախ կայ որ քաոս մը ստեղծուի երկրին մէջ: Ենթական մերժած է ոտքի ելլել լսելու համար վճիռը եւ պահակներն են, որոնք բռնի ոտքի հանած են եւ ինք ալ բացագանչած է՝ «Անկցին դաւաճանները», «Երկար կեանք իրաքցի ժողովուրդին», «Աստուած աւելի մեծ է քան գրաւողը»: Ի վերջոյ, դատաւորը կ'արտաքսէ Ս. Հիւսէյնը:

Ս. Հիւսէյնի դէմ տրուած այս վճիռը կը վերաբերի 1982ի 148 շիի գիւղերու ջարդին: Բնակիչները մեղադրուած էին որ մեղսակից եղած են Հիւսէյնի դէմ մահափորձի մը: Իրեն հետ դատապարտուած են նաեւ իր մէկ խորթ եղբայրը եւ յեղափոխական դատարանի նախկին նախագահը:

Պաղտատի մէջ, շիիները մեծ ոգեւորութեամբ տօնած են մահավճիռը, մինչ սիւննիները կը ձեռնարկէին ցոյցերու եւ քաոս մը անխուսափելի չէր նկատուեր:

Ամէն պարագայի մէջ, մարդկային իրաւանց պաշտպան մարմինները չեն վարանիր քննադատելու դատավարութիւնն իսկ որ արդարութեան ոչ մէկ պատկեր տուած է, նոյնիսկ եթէ ամբաստանեալը բռնատէր մըն էր: Ոչ մէկ գետնի վրայ դատավարութիւնը ժողովրդավարութեան պատկեր մը տուաւ, ընդհակառակն երբեմն ծիծաղելի, երբեմն ալ ողբերգական եղաւ: Դատաւորներ եւ փաստաբաններ սպաննուեցան, սպառնալիքներ եղան եւ ո՞ւր էր այդ «իրաքցի ժողովուրդը», որուն անունով տրուեցաւ վճիռը: Ամերիկացիք իսկ նշանակած էին դատաւորները եւ ակիզբէն ամբաստանեալներն ու պաշտպան փաստաբանները դատապարտած էին այս «ապօրինի» յատուկ դատարանը, ստեղծուած 2003 Դեկտեմբերին Ամերիկացի վարչական ղեկավարին՝ Փօլ Պրէմէրի կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐ, որոնց մէջ 5 միլիոն Ֆրանսացիներ ելեկտրական հոսանքէ զրկուեցան Նոյ. 4ի գիշերը, ժամը 22էն 23, աննախընթաց դէպքի մը հետեւանքով, որու բուն դրդապատճառներն ալ չէին լուսաբանուած 48 ժամ ետք: Միակ ապահով տեղեկութիւնը որ կայ կը վերաբերի հոսանքի խզումին աղբիւրին: Ցանցաւորը գերմանական ցանցն է, որու թերացումին հետեւանքները կը բած են ոչ միայն Ֆրանսան, այլեւ Պելժիա, Իտալիա, Սպանիա, Փորթուկալ, Հոլանտա եւ Աւստրիա: Մասնագէտներու համաձայն, գերմանական ցանցին մատակարարումը լրջօրէն չէ կատարուած: Բարեբախտաբար ոչ մէկ ծանրաշիտ միջադէպ պատահած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ու այլ քաղաքներու մէջ օտարատեացութիւնը ցոյցերով արտայայտութիւն գտած է Նոյ. 4ին: Ցուցարարներ պահանջած են որ երկրին իշխանութիւնները վերջ տան ապօրինի կեցութեան տէր օտարականներու ներկայութեան: Անոնք յայտարարած են որ այդ օտարականները իրենց աշխատանքը կը խլեն, թմրեցուցիչ կը ներածեն ու ահաբեկչական արարքներ կը գործեն: «Ասիկա մե՛ր հողն է», «Ժամանակն է ոտքի կանգնելու» արձանագրութեամբ պաստառներ ընկերացած են ցոյցերուն: «Ժողովուրդին միասնութեան օր»ուան առթիւ կազմակերպուած ցոյցերուն զուգահեռ Նախագահ Պուտին ծաղկեպսակ մը զետեղած է Կարմիր հրապարակի այն յուշակոթող մը որ կը պատմէ Լեհերուն դէմ յաղթանակ տարած ռուս զինուորներուն յիշատակը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ բոլոր օդակայաններուն մէջ, Նոյեմբեր 6էն նոր կարգադրութիւններ կը գործադրուին, ինչ կը վերաբերի գլխաւորաբար հեղուկ ապրանքներու, զորս ճամբորդը կը փոխադրէ իրեն հետ եւ որոնց ծանրութիւնը պէտք չէ մէկ լիթրէն աւելի ըլլայ: Այս կարգադրութիւնները պատճառ եղան որ առաջին օրն իսկ անվերջանալի հերթեր ըլլան Ռուասիի օդակայանը, հակառակ նախապէս եղած ազդարարութիւններուն:

ՃԷՔ ԼԱՆԿ յայտնեց Նոյեմբեր 5ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն, որ զօրավիգ է Սեկոլէն Ռուայալի: Ըստ իրեն միայն ան է որ կրնայ պարտութեան մատնել աջը եւ այդ իսկ պատճառով է որ ինք հրաժարած է իր թեկնածութիւնը դնելէ. աւելի մըն է, կ'ըսէ, որ կին մը նախագահական այդ աթոռը գրաւէ:

ԻՍՐԱՅԷԼ կը շարունակէ իր յարձակումը Գազայի մէջ, ուր 48 ժամուան ընթացքին 48 Պաղեստինցիներ սպաննուած են եւ 200 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Իսրայէլացի մէկ զինուոր ալ մեռած է: Իսրայէլ իսկ կ'ընդունի որ զոհերուն կէսէն աւելին զինուորականներ չեն այլ պարզ բնակիչներ, որոնց մէջ երկու մանուկներ՝ 4 եւ 12 տարեկան: Օլմերթ յայտարարած է որ իսրայէլեան գործողութիւնը սահմանափակուած է ժամանակի գետնի վրայ, բայց ճշդած է թէ չի գիտեր թէ ե՞րբ վերջ կը գտնէ: Կը կրկնէ որ Իսրայէլ միտք չունի Գազան վերագրաւելու:

ՊԱՊԻՆ ծրագիրը որ թոյլ պիտի տար կրկնակի (այսինքն նաեւ լատիներէն) ծէս հաստատել Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, առ այժմ յետաձգուած է: Կը թուի որ Բենեդիկտոս ԺԶ. նկատի առած է Ֆրանսացի եպիսկոպոսներու բացասական դիրքը նման թոյլտուութեան մը պարագային: Արդարեւ, շատեր կ'առարկեն որ նահանջ մըն է եւ պէտք է պահել Վատիկան Բ.ի որոշումները եւ նկատի չառնել աւանդապաշտներու տեսակէտները:

ԹՐԱՄՊԼԷՅԻ (փարիզեան արուարձան) մէջ է այս անգամ, որ հանրակառք մը կրակի տալու փորձ մը եղած է Նոյ. 5ի իրիկունը, բայց վարորդը յաջողած է մարել հրդեհը, հակառակ անոր որ երեք պատանիներ հանրակառք բարձրացած էին եւ արտասովոր կազ գործածած վարորդին դէմ:

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի Նափոլի գացած էր Նոյեմբեր 2ին, հանդիպում ունենալու համար տեղւոյն պատասխանատուներուն հետ, միասնաբար ծրագիր մը պատրաստելու մտադրութեամբ՝ պայքարելու համար քաղա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊՈԼԻՍ

ՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՂ ԵԼՈՅԹԸ

«Լուրերու փոխանակում – 2006» խորագրուած համագումար մը 55 երկրէ շուրջ 500 լրագրողներ համախմբած է Պոլիս, Նոյեմբեր 3ին: Երեւանէն «Երկիր մեդիա»յի լրագրող Գեղամ Մանուկեան համագումարին ելոյթ ունենալով ուղղակի ամբաստանած է Թուրքիան ցեղասպանութեան յանցանքով: Ան ըսած է. «Հայաստանէն եկայ ու հոս տարօրինակ զգացումներ կ'ունենամ: Հայերը մեծ մասնակցութիւն ունեցած են Պոլսոյ մշակութային կազմաւորումին, առով հանդերձ 1915ին հոս երեք միլիոն Հայ սպաննուեցաւ»: Գ. Մանուկեան փորձած է պարզել անգլերէն «Թուրքիա պէտք է Ցեղասպանութիւնը ճանչնալու քաջութիւնը ունենայ» արձանագրութեամբ պաստառ մը, բայց ուրիշ լրագրողներ արգելք հանդիսացած են:

Սրահին մէջ ներկայ Թուրքիոյ վարչապետը պատասխանած է հայ լրագրողին ըսելով. «Կ'երեւի թէ դուք ալ շատ կարդացիք Սփիւռքի մէջ տպուած հայկական գիրքեր: Տեսէք, ես ասպարէզ կը կարդամ աշխատիկ: Մենք մեր արխիւները բացինք, թէ քաջութիւն ունի, Հայաստանն ալ թող բանայ իր արխիւները: Իմ գրասենեակիս մէջ կան փատիշահներու ֆէրմաններ, որոնք ցոյց կու տան թէ Օսմանցիները ինչպէս օգնած են Հայոց հիւանդանոցներուն: Պատահածը տեղահանութիւն մըն է միայն: Ոչ մէկ երկիր իր ապստամբներուն «բարի եկար» կ'ըսէ: Մեծայարգ Քոչարեան եթէ իր ուժերուն կը վստահի, թող բանայ իր արխիւները: Մասնագէտները պրպտումներ թող ընեն: Ատելութեամբ ու թշնամանքով որեւէ տեղ չենք կրնար հասնիլ: Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերը որեւէ նեղութիւն չունին: Նեղութիւնը արտասահմանի ըՍփիւռքահայութեան մօտ է»:

Վարչապետը պատասխանած է պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին մասին հարցումի մըն ալ ու ըսած է թէ նման յօդուածներ կան Եւրոպական Միութեան շատ մը երկիրներու օրէնսդրութեան մէջ, այլ սակայն Թրքական պարագային դատարաններու վճիռներն են հարց ստեղծողները: «Մինչ արտայայտութեան ազատութեան նիւթով այնքան կը բռնանան մեր վրայ, Ֆրանսայի մէջ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքին առընչութեամբ ոչինչ կը կատարուի» ըսած է ան, ապա աւելցուցած. «Ֆրանսայի նախագահը հեռաձայնեց ինծի ու խոստացաւ ամէն կարելին ընել օրէնքին վաւերացումին արգելք ըլլալու համար, բայց քուէարկութեան օրը Խորհրդարանին մէջ մարդ չկար»:

Համագումարին մասնակցած է Թուրք վիպագիր Է. Շաֆաք ալ որ դատարան կանչուած մըն է 301րդ յօդուածին հիմով կրած ամբաստանութեամբ: Շեշտած է թէ չէ հասկցած իր դէմ ձեռնարկուած դատին իսկութիւնը եւ թէ հեղինակն կը նկատէ բարեշրջումներու շրջանի մը նման յօդուածի գոյութիւնը: Վարչապետը հակադարձելով ըսած է. «Տիկինին անձնական կարիքն է ասիկա, կը յարգեմ զայն»: կան կարծիքն է ասիկա, կը յարգեմ զայն»:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԱԾՈՒՆԸ ՓՉԵԼՈ՞Վ Կ'ՈՒՏԵՆ

«Տանոն» մակնիշով արտադրութիւններու տնօրէնը Ֆ. Ռիպու նամակով մը դիմած է Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովի նախագահ Ժ.-Լ. Տըպրէի, բացատրելու համար ֆրանսական ապրանքներու ըմպառումին դէմ Թուրքիոյ մէջ ստեղծըւած տրամադրութիւնները, Հայկական ցեղասպանութիւնը պատժելու կոչուած օրինագիծին Հոկտ. 12ի քուէարկութենէն ետք: Ըսած է թէ ֆրանսական կարգ մը ձեռնարկութիւններու ներկայացուցիչները հրաւիրուած են վարչապետ Էրտողանի կողմէ որ անոնց ուշադրութեան յանձնած է ստեղծուած կացութիւնը:

Ըստ Ֆ. Ռիպուի, արդէն ֆրանսական «Թոթալ» ընկերութեան գործառնութիւնը պակսած է, ֆրանսական արտադրութիւնները պոյքոթի ենթարկելու ողղութեամբ Թուրքիոյ մէջ հնչած կոչերու հետեւանքով:

«Տանոն» ձեռնարկած է նաեւ նամակագրութեան արշաւի մը. հարիւր հազար նամակ պիտի ուղղուի Ֆրանսայի Ծերակոյտի անդամներուն, վերոյիշեալ օրինագիծին այդ ատեանէն ալ վաւերացումը խոչընդոտելու նպատակով:

ԹՈՒՐՔԻԱ

301-ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՑԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆ Է

Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հոլովոյթին պահանջած բարեփոխումներուն մասին Եւրոպական յանձնախումբին տարեկան տեղեկագրին հրապարակման նախօրեակին վարչապետ Էրտողան Նոյեմբեր 5ին աշխարհական շատ մը կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ ժողով մը գումարած է պատժական օրէնսգրքին խնդրայարոյց 301րդ յօդուածին նիւթով: Բացատրած էթէ լայն չափով վերցուած են կարծիքի ու արտայայտութեան ազատութեան խոչընդոտները, իսկ ինչ կը վերաբերի վերոյիշեալ յօդուածին, «եթէ կան հարցեր որոնք կը ծագին անոր վերացական բնոյթէն, պատրաստ ենք յօդուածը աւելի առարկայական դարձնելու ուղղըւած քննադատութիւններու ընդառաջելու» ըսած է ան: Ապա կրկնած է թէ հարցերը ծագած են ու կը ծագին անոր կիրարկումին ձեւէն. «եթէ ան մեկնաբանուի ըստ օրէնսդրին ազատական մօտեցումին, կարծիքի ու արտայայտութեան ազատութեան բնոյթի ոչ մէկ հարց կը մնայ, քանի որ քննադատութեան ազատութիւնը կը զանազանուի վարկաբեկումի յանցանքէն» ըստ Թ. Էրտողանի:

Վարչապետը ապա դիմելով լսարանին, ըսած է. «Կ'ուզենք ձեր հաւաքական կամքին ապացոյցը տեսնել: Միասնական բնագիր մը պատրաստեցէք ու ներկայացուցէք. մենք ալ զայն որպէս օրէնքի փոփոխութեան առաջարկ Ազգ. Ժողովին կը յղենք»: Հանդիպումին ներկայ անձնաւորութիւնները յանձնառու եղած են փոփոխութեան առաջարկի մը պատրաստութեան, ազատական ըմբռնումով ու օրէնքին կիրարկումին ներկայի հարցերուն վերջ տալու նպատակով:

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՒ ԱՆԿԷ ԲԽԱԾ ՏԽՈՒՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

(ՖԷԹՀԻՅԷ ՉԷԹԻՆԻ «ԱՆՆԷԱՆՆԷՄ» ԳՐՔԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

2004 թուին Պոլիս տպուած թրքերէն փոքրածաւալ գիրք մըն է «Աննէաննէմ»ը («Մեծ մայրիկս»): Անոր հեղինակը՝ Ֆէթհիյէ Չէթին, ծնունդով կը պատկանի Թուրքիոյ արեւելեան էլազըղ նահանգին (պատմական Խարբերդի շրջանը), ուր եւ ստացած է իր երկրորդական ուսումը, 60ական թուականներուն: Աւելի ուշ, բարձրագոյն ուսման հետեւած է Անգարայի համալսարանը, վկայուելով իբրեւ իրաւաբանուհի: 1980ի զինուորական յեղաշրջումէն անմիջապէս ետք, իր քաղաքական համոզումներուն պատճառով՝ շատերու նման ինք ալ ճաշակած է բանտային կեանքի անդոհանքը. այնուամենայնիւ, ազատ արձակուելէ յետոյ շարունակած է ընկերային ու գաղափարախօսական իր պայքարը, մասնաւորաբար մարդկային իրաւանց ու փոքրամասնութիւններու իրաւազրկումի հարցերու շրջանակին մէջ:

Ֆէթհիյէ Չէթին մաս կը կազմէ Թուրք յառաջապահ մտաւորականներու այն փաղանգին, որ վերջին սա քանի մը տարիներուն ճգնեցաւ հակադրուիլ երկրին պաշտօնական քարացած տեսակէտներուն, Հայկական ցեղասպանութեան ու առհասարակ Հայոց վերաբերեալ հարցերու առընչութեամբ: Բայց Ֆ. Չէթին, իր գաղափարակիցներէն պիտի զատորոշուէր շա՛տ կարեւոր հանգամանքով մը,– անայլայլ պիտի յայտարարէր թէ իր մօրենական մեծ մայրը Հայուհի մըն էր, Բալուի Հաւաւ գիւղի հարազատ զաւակ, եւ որ 1915ի սարսափի օրերուն կորսնցնելէ ետք հետքը իր ծնողներուն, բռնադատուած էր փոխել թէ՛ անունը, թէ՛ ընտանիք, թէ՛ միջավայր, թէ՛ կրօնք:

Ցուզիչ ու ցնցող պատմութիւն մը:

Այս պատմութիւնն է ահա, զոր ան հրապարակած է իր «Աննէաննէմ» գիրքով, մանրամասնօրէն խօսելով իր մեծ մայրիկին դժբախտ ճակատագրին ու անկէ բխող անդարմանելի ողբերգութեանց մասին:

Ֆէթհիյէ Չէթին իր այս հատորը գրի առած է յուշագրական սեռի վիպային ոճով մը, յաջողելով անոր շահեցնել գրական գողտրիկ երկի մը բնոյթը: Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթը առնին վկայեր էր արդէն թէ գիրքը «այնքան սահուն, այնքան բնական ոճով գրուած է եւ այնքան մաքուր սիրտ մը կը տրոփէ անոր էջերուն մէջ, որ ընթերցողը չի կրնար զայն ձեռքէն թողուլ, մինչեւ որ մէկ շունչով չաւարտէ զայն» (տե՛ս թերթին 9 Դեկտեմբեր 2004ի թիւը):

Իսկապէս ալ, գրքին պարունակութիւնը սրտախօսիկ է, տպաւորիչ ու թելադրական: Ֆ. Չէթին իր ամբողջ սիրտը, միտքը ու հոգին դրեր է այս հատորին մէջ, պատմելու համար իր մեծ մայրիկին՝ Հերանոյշ Կատարեանի ողիսականը ու վերարտադրելու անոր ականատեսի ցնցիչ վկայութիւնները՝ տեղահանութեան ու աքսորի օրերէն:

Հետաքրքրական է որ թոռնուհին շատ ուշ իրազեկ դարձեր է իր մեծ մօր պատմութեան: Մեծ մայրիկը, տասնամեակներ շարունակ զաւակներէն ու շրջապատէն գաղտնի պահելէ ետք իր մանկութեան ողբերգական դրուագները, օր մըն ալ, յառաջացեալ տարիքի մէջ, կ'որոշէ ամէն ինչ պարզաբանել իր թոռնուհիին: Աքսորի, սպանդի, արիւնի ու հարազատներու կորուստի սրտամորմոք պատում մըն է ասիկա, որ նո՛յնքան ցնցիչ անդրադարձ կ'ունենայ թոռնուհի Ֆէթհիյէին վրայ: Ու մեծ մայրիկը անդադար կը հառաչէ. «Այդ օրերը երթան... անգամ մըն ալ չվերադառնան»:

***

Ֆ. Չէթինի «Աննէաննէմ»ը, պարզ է որ պիտի դասուի այն գիրքերու շարքին, որոնք կը նպատակադրեն գրականութեան ճամբով նպաստել Հայկական Մեծ Աղէտի միջազգային ճանաչումին ու հանրային արդար կարծիք մը ձեւաւորել 1915ի հեռաւոր պատահարներուն նկատմամբ: Այս նոյն նպատակին ծառայելու կոչուած էին, զորօրինակ, հանրաճանաչ բեմադիր Հանրի Վէրնէօյի Ֆրանսերէն «Մայրիկ»ը, ամերիկաբնակ հայազգի գրող Փիթըր Պալաքեանի «Ճակատագրի սեւ շունը» եւ «Այրուող Տիգրիսը» անգլերէն հատորները, կամ հայածին իտալացի գրագիտուհի Անթոնիա Արսլանի «Արտոյտներու ագարակը», որոնք ունեցան լայն տարածում ու վայելեցին օտարախօս ընթերցողներու սէրն ու քաջալերանքը:

Հայկ. Հարցի վերարծարծումի ներկայ թէժ հանգրուանին, երբ մասնաւորաբար Սփիւռքի քաղաքական կազմակերպութեանց ուշքն ու ասիւնը գլխաւորապէս կեդրոնացած է ա՛յդ բնագաւառին վրայ, ակնկալելի էր որ այսօրինակ հատորներ չուտով թարգմանուէին նաեւ հայերէնի ու դրուէին հայաբարբառ ընթերցողներու տրամադրութեան տակ եւս:

Ֆ. Չէթինի գիրքը, որ Թուրք մամուլին մէջ իսկ գնահատական արտայայտութիւններու արժանացաւ ու վերատպուեցաւ քանիցս, հիմա (2006) բերուած է ահա հայ ընթերցողին սեղանին:

«Աննէաննէմ»ի հայերէն այս տարբերակին թարգմանիչը հալէպահայ ուսուցչուհի մըն է. Սալբի Գասպարեան: Գրքին հրատարակութեան նիւթաբարոյական պատասխանատուութիւնն ալ ստանձնած է Հալէպի Ազգ. Առաջնորդարանը, զայն ընդգրկելով Բերիոյ Հայոց Թեմի պաշտօնական հրատարակութիւններու մատենաշարին մէջ: Հատորը տպուած է 1500 օրինակով, կը բաղկանայ 145 էջէ ու իբրեւ կողք գործածած է թրքերէն մայր օրինակի կողքին նմանատիպը: Յառաջաբան կամ հեղինակային ներածական խօսք չունի:

Խանդավառութեամբ ձեռք առինք այս գիրքը, հմայուած՝ նախ թրքերէն բնագրին մասին մեր անցեալի ընթերցումներէն ու ապա՝ հայերէն ներկայ թարգմանութեան մասին բոլորովին վերջերս հայ մամուլը «ողողած» դրուատալից գրախօսականներէն:

Եւ սակայն... հիասթափեցանք խո՛րապէս, տակաւին գրքին առաջին էջերէն իսկ: Ու մեր զայրոյթը զսպած՝ գրեթէ ինքնապարտադրանքով յանացինք կարդալ մեզի հրամցուած անճահ ու յոգնեցուցիչ թարգմանութեան մը 145 էջերը, մերթ ափսոսալով հեղինակին, մերթ տխրելով վատնուած նիւթաբարոյական ճիգին ու աւելի յաճախ ալ ողբալով հայերէն լեզուին ենթարկուած այս անփառունակ ճակատագրին վրայ:

Բայց որպէսզի առարկայական մնանք, պիտի խօսինք օրինակներով:

***

Ամէն բանէ առաջ նկատել տանք որ գրական գործի մը բարեյաջող թարգմանութեան հիմնական ու առաջնահերթ մայր բանալիները հետեւեալ երկու սկզբունքներն են.

1. Հարազատ հաւատարմութիւն բնագրին գաղափարներուն, բառապաշարին ու ոճային թէքնիքին:

2. Լեզուական անաղարտութիւն, որ իր մէջ կ'ընդգրկէ քերականական, շարահիւսական ու արտայայտչական կանոններու ամբողջ համակարգը:

Աւելորդ է ըսել, թէ այս երկու սկզբունքներուն անվրէպ կիրարկումը կ'ենթադրէ թարգմանելի ու թարգմանեալ զոյգ լեզուներու կատարեալ հմտութիւն:

Մենք, ձեռքի տակ չունինք «Աննէաննէմ»ի թրքերէն բնագիրը: Հետեւաբար, պիտի չկարենանք համեմատական փորձի մը ձեռնարկել ու ճշդել կատարուած թարգմանութեան իմաստային որակը: Այդ պարտականութիւնը կը թողունք թրքերէնի ու հայերէնի գիտակ ձեռնհաս անձերու:

Դիւրաւ կրնանք արտայայտուիլ սակայն թարգմանեալ գործին լեզուական որակին մասին, կատարելով քանի մը տխուր հաստատումներ ու ցոյց տալով այն անփութութիւնը որ առկայ է այս նորատիպ գրքին էջերուն մէջ, եւ որ թերեւս աննշմար կրնայ մնալ գրասէր պարզ ընթերցողներուն մեծամասնութեան:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԾԿՈՒԱԾ ԱՆԾԱՆՕԹՈՒՀԻՆ

ԱՐՓԻ ՎԱՆԵԱՆ

Ամպը հերթական անգամ գգուեց լերան անտառապատ փէշերին, ու գիւղի աննուաճ բարձունքներին թախիծ կախուեց:

Անիին հեռաւոր փարիզներից մոռացուած արցախեան գիւղ էր բերել աշունն ու եկեղեցին: Նա երջանիկ էր:

Իսկ ես սիրում եմ իմ գիւղը: Ես փորձում էի վարդագոյն ներկել անգամ ծխնելոյզները, որ Անին շարունակի իրեն երջանիկ զգալ: Ես փորձում էի այնպէս անել, որ նա նախանձով նայի մեզ՝ գիւղացիներիս, որ մեր գիւղի պատկերի վրայ թօշնեն հեռաւոր փարիզները...

Աշնան ցրտից կապտած ապակիների ետեւից կայծկլտաց ծրարուած մի ժպիտ: Անին երջանիկ պատասխանեց: Շեմին յայտնուեց կծկուած անծանօթուհին:

Գո՞ւցէ երազում էր տեսնել Անիի գալը, կա՞մ էլ այդ օրը որոշել էր իր մոռացուած ժպիտները պարգեւել անցորդներին: Զգիտեմ:

– Թոյլ տուէք նկարել,– Անին հանեց տեսախցիկը:

Անծանօթուհին շրջուեց, շիկնեց, ժպտաց, արտասուեց:

– Ինչո՞ւ,– դեռ շարունակում էր ժպտալ Անին:

Անծանօթուհին է՛լ աւել կծկուեց: Պատմի՞ իր աւերուած տան, զոհուած որդու, անտուն կեանքի, մի կերպ ճարուող մի կտոր հացի ու թախծոտ օրերի մասին, պատմի՞, թէ՞... Դողացող հայեացքը թաքցրել էր կապարէ ժպիտի տակ:

...

Տասներեքերորդ դար, Սբ. Յարութիւն եկեղեցի:

Շուրթերի աղօթքից դողում էին զարկերակները: Խոնարհուած ժպիտը փորձում էր հարթել քիչ առաջ բուսնած կնճիռները: Անին մոլեռանդօրէն աղօթում էր:

Վերադարձի ճամբան կրկին բերեց կապտած ապակիներով պատուհանի մօտ:

– Ես գնամ անծանօթուհուն յաջողութիւն մաղթեմ,– Անին դողաց բառերը:

Գունաթափ դարպասի մօտ նրանք երկար զրուցում էին, ինձ թուաց՝ անգամ վիճում: Յետոյ քայլեցինք լուռ, մտքերի մէջ սուզուած, մինչեւ որ հեռուից լսեցի անունս. անծանօթուհին էր՝ մօտենում էր արագաքայլ, կծկուած ու վտիտ..

– Վերցրու,– մեկնեց ինձ եւրոպական թղթադրամ,– վերադարձրու: Ես չեմ կարող վերցնել, որովհետեւ...

...

Աշունը մի վերջին ճիգ էր գործադրում մտապահելու իր թախծոտ տերեւները:

Արցախ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ աթոռանիստ մայր եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան եւ Պէզճեան մայր վարժարանի սիրոյ սեղանի հանդիսութիւնները տեղի ունեցած են Հոկտեմբեր 15ին: Մեսրոպ պատրիարք նախագահած է կիրակնօրեայ պաշտամունքին եւ մատաղօրհնութեան: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, սիրոյ սեղան սարքուած է Յարութիւն ամիրա Պէզճեան սրահին մէջ, որ կազմակերպուած էր վարժարանին տարեկան պիւտճէն հաւասարակշռելու համար: Բացման խօսքը արտասանած է վարժարանի ուսուցչուհիներէն Տիկին Լեռնա Սէյիր, յետոյ ողջոյնի խօսքը ըսած են թաղային խորհուրդի ատենապետ Էֆրէմ Պազ եւ վարժարանի նոր տնօրէնուհի Օր. Մարգրիտ Եշիլթեփէ: Ապա, Բ. ատենապետ Սարգիս Տէլկի կարդացած է թաղային խորհուրդի այս տարուան պիւտճէն, թուային տուեալներով: Դիտել տուած է, որ կ'ուսանին 161 աշակերտներ, որոնց կրթութեան գործը յանձնուած է 30 հոգինոց անձնակազմի մը: Տուած բացատրութիւններէն ետք, բեմը յանձնուած է աշակերտներուն, որոնք ներկայացուցած են խնամուած յայտագիր մը: Սիրոյ սեղանէն հաւաքուած է 398.000 թրքական նոր Լիրա:

ԼՈՆՏՈՆ

ԵՐԵԿՈՅԹ ՔԱՋԱՐԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ՝ Ռ. ՖԻՍՔԻ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 14ին Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպութեամբ դասախօսութիւն մը տուաւ Մարիա Ասամփթա կեդրոնին մէջ, ծանօթ լրագրող, հրապարակագիր Ռոպըրթ Ֆիսք: Աւելի քան 300 հայ եւ օտար ներկաներուն դիմելով Տոքթ. Եուրի Յակոբեան ներկայացուց օրուան հիւրը որ հաստատուած է Պէյրութ: Մօտաւորապէս երկու ժամուան ելոյթով մը ան խօսեցաւ իր այցելած բազմաթիւ երկիրներուն մէջ տեսածներուն, պատերազմներուն եւ խաղաղ շրջաններուն մասին: Ապա անդրադառնալով Հայկական ցեղասպանութեան, ըսաւ թէ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ կայ համալսարանական սերունդ մը որ կը փափաքի գրուցել այդ նիւթին մասին: Կոչ ընելով մասնաւորաբար Հայերուն, Ֆիսք ըսաւ թէ կան տակաւին վերապրող մամիկներ ու պապիկներ որոնցմէ կարելի է նոր-նոր փաստաթուղթեր ձեռք ձգել, պատմել տալով իրենց մանկութեան ականատեսի տխուր յիշատակները:

Ֆիսք պէյրութեան կեցութեան իր 30 տարիներուն մօտէն շփում ունեցած է նաեւ Հայերու հետ. այցելած է զանազան հայկական հաստատութիւններ: Աչագուրկներու կեդրոնին ու ծերանոցին մէջ ծանօթացած է վերապրողներու որոնք պատմած են թէ ինչպէ՛ս Թուրքերը կուրցուցած են իրենց աչքերը, չարչարած ու սպաննած են իրենց ծնողները, իրենց իսկ ներկայութեան:

Բրիտանացի լրագրողը այցելած է նաեւ հայկական Այնճար գիւղը ուր զինք մեծապէս տպաւորած է Մուսա լերան հերոսամարտի մնացորդացը: Գացած է մինչեւ Սուրիոյ անապատները, Տէր Զօր, ականատես եղած անթաղ մնացած հայկական ոսկորներուն:

Ռ. Ֆիսք ներկայացուց նոր լոյս տեսած իր հատորը «Քաղաքակըրթութեան երկարատեւ պատերազմը», ուր Հայկական ցեղասպանութիւնը «կը սահմանուի որպէս Ա. հոլոքոստը»: Ան յայտարարեց թէ հատորը թրքերէնի պիտի թարգմանուի: Երեկոյթին վերջին մասին մէջ Ֆիսք պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն:

Խօսք առին նաեւ Հայաստանի Լոնտոնի դեսպանը Վահէ Գաբրիէլեան, համայնքին եւ եկեղեցւոյ խորհուրդին ատենապետը Արա Փալամուտեան որ օրուան հիւրին նուիրեց Հայաստանի աշխարհագրութեան նիւթով Ռ. Գալչեանի արժէքաւոր հատորը: Փակման խօսքը արտասանեց Րաֆֆի Սարգիսեան:

Նոյն օրը Ռ. Ֆիսք «Ինտիփէնտընթ» թերթին մէջ հրատարակած էր Հայկական ցեղասպանութեան նիւթով յօդուած մը ուր անդրադառնալով իր վերոյիշեալ հատորին թրքերէնի թարգմանութեան ու Թրքական պատժական օրէնքին 301րդ յօդուածին, կը գրէր. «Ինծի համար պատիւ պիտի ըլլայ ներկայանալ Թրքական դատարանին Թուրք հրատարակիչներուս հետ, յայտարարելու թէ ցեղասպանութիւն մըն էր այն որ նոյնիսկ արդի Թուրքիոյ հիմնադիր Ք. Աթաթիւրքի կողմէ դատապարտուած էր»:

Մ. ՔԱՖԱՐԵԱՆ

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ուրբաթ, Հոկտ. 13ին, Հայ Տան սրահին մէջ ներկայացուեցաւ Մարչելլօ Ֆլորէսի «Իլ Ճենոսիտիօ տէլի Արմէնի» (Հայոց ցեղասպանութիւնը), որ լոյս տեսաւ մի քանի ամիսներ առաջ Իլ Մուլինօ հրատարակչատունէն – Պոլոնիա:

Փրոֆ. Ֆլորէս, Սիէննայի համալսարանի բանասիրական բաժնի քաղդատական պատմութեան կաճառի դասախօսն է: Անդամ է «Իտալիոյ դիւանագիտական փաստաթուղթերը Հայաստանի մասին» հրատարակութեան յանձնախումբին: Տարիներէ ի վեր պրպտումներ կ'ընէ 20րդ դարը յատկանշող մեծ իրադարձութիւններու մարզէն ներս: Ան ներկայ էր երեկոյին որպէսզի պատմէր իր հետաքրքրութիւնը Հայկական ցեղասպանութեան պատմութեան հանդէպ եւ որոնք եղած էին վարկածները, ենթադրութիւնները եւ հեռանկարները որոնց միջոցաւ փորձած էր ըմբռնել զայն:

Մարչելլօ Ֆլորէս ըսաւ. «Հայոց ցեղասպանութիւնը արդէն մտած է իր լման խորագրով 20րդ դարու պատմութեան մէջ եւ վերակառուցումը հասած է խորացման մակարդակի մը, գաղափարային հասունութեան եւ մեթոտաբանական ճըկունութեան, որ հնարաւոր չէ կըրկին իյնալ տասնամեակ մը առաջ եղած կացութեան մէջ, երբ ժխտումը իր տեղը ունէր եւ երբ գաղափարախօսական եւ միապատճառաբանական մեկնաբանութիւնները կը գերազանցէին: (Եթէ ոչ անոր կողմէ, որ պատմութիւնը կը գործածէ հանրամատչելի գործականութեամբ) »:

Հայ ժողովուրդի ցեղասպանութիւնը եւ անոր յաջորդած լռութիւնը, որ տիրապետած էր ազգի մը սպանդին վրայ եւ որ ոչ ոք ուզած եւ կրցած էր կեցնել զայն, այսօր հեղինակաւոր ձայն մը գտած է Մարչելլօ Ֆլորէսի «Հայոց ցեղասպանութիւն» հատորին մէջ, որ օժտուած է նաեւ արժէքաւոր եւ մասամբ անտիպ լուսանկարներով:

Առաջին ճշգրիտ ու բծախնդիր ուսումնասիրութիւնն է իտալացի պատմաբանի մը, որ հարստացած է ձեռք բերուած վաւերագրական եւ պատմագրական նորութիւններով, որ ներկայիս կը հայթայթէ նիւթ՝ բանավէճերու եւ հակաճառութիւններու:

Վերլուծութիւնները որ կ'ընէ Ֆլորէս, արեւմտեան պետութիւններու ունեցած դերին վրայ ցեղասպանութենէն առաջ, անոր ընթացքին եւ անկէ վերջ, կը գտնէ զայն դերի՝ քաղաքական իրապաշտութեան մը, որ կը բնորոշուի երկդիմութեամբ եւ պատեհապաշտութեամբ: Այդ հզօր իշխանութիւնները մոռցան արժէքներու եւ սկզբունքներու կանչը ու տրուած խոստումները կայսրութեան մէջ ապրող փոքրամասնութիւններուն:

Յիշողութեան պայքար մը, որ ցարդ կը շարունակուի ցեղասպանութեան մը համար, որ Թուրքիա յամառօրէն կը շարունակէ ժխտել, ուրանալ:

Հինգշաբթի, Հոկտ. 26ին, Միլանոյի Գաւառի «Փրովինչիա տի Միլանօ» հերթական նիստին օրակարգներէն մէկն էր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, որ նաեւ պէտք է ըլլայ Եւրոպա մուտքի Թուրքիոյ թեկնածութեան հիմնական պայմանը: Առաջարկը ներկայացուած էր Կեդրոն-Ձախակողմեան խումբի «Կանաչները խաղաղութեան համար» խորհրդական Պ. Ճուզէփփէ Սգարանօ: Կեդրոն - աջակողմեաններն ալ ներկայացուցին իրենց առաջարկը, որ նոյնպէս կը ճանչնար Հայոց ցեղասպանութիւնը, կը պահանջէր Թուրքիոյ կառավարութենէն ընդունիլ զայն, բայց չէր նշեր անհրաժեշտութիւնը որպէս պայման Եւրոպա մուտքին:

Անցաւ ձախակողմեաններուն առաջարկը ներկաներուն ձայներուն մեծամասնութեամբ:

Մեր բիւրաւոր նահատակներու յիշատակը յաւերժացնող պայքարին մէջ, քայլ մը եւս դէպի առաջ:

ԿԵԿԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՆՆԻԿ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
ՀԵՏՔԵՐՈՎ

ԼԻՒՍԻ ՍԻՒԼԱՀԵԱՆ
Yerevan Printing, Glendale 2006

Livres reçus

ARMENIE
(Evasion guide)

Seda MAVIAN
Hachette Tourisme 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Բացի իր տուած պահարանը եւ մէջը գտայ աքանչելի վկայական մը զոր պատրաստեր էր ինքը ինծի համար եւ իբր պերժիական շանճըլիէ զայն ստորագրելով, հիւպատոսին ստորագրութեամբ ու հիւպատոսարանին խոշոր կնիքովն ալ զայն վաւերացնել էր տուած: Մեծ եղաւ ուրախութիւնս, եւ հետեւեալ երեկոյին գացի Ջիչէքեանին տունը, շնորհակալ իրեն եղայ այս ինքնաբուխ ազնուութեանը համար, որ մեծ օգտակարութիւն ինծի ունեցաւ քան Պատրիարքին կամ Պատրիարքարանին վկայականները:

***

Ես ու Սէմէրճեան մեր վկայականները շալկելով, աղերսագիրնիս ալ ծալելով, խաչերնիս հանեցինք եւ ոչ տքի բան մը չըսելով, իջանք Գուզկունճուք. հոնկէ նաւանք զիկ-զակ կոչուած շոգենաւը, այսինքն Վոսփորի թէ' եւրոպական եւ թէ' ասիական եզերքներու նաւամատոյցները հանդիպող շոգենաւը, եւ կէս օրուան մօտ հասանք Թարապիա, դեսպաններու ամարանոց այդ գիւղը, եւ ուղղուեցանք Ֆրանսական ծովեզերեայ ամառնային դեսպանատունը: 1878 Յունիս ամսուան սկիզբն էինք:

Բարեւեցինք դեսպանատունին դրան առաջը պահակ կեցող սուսերակիր, հաստաբազուկ, հաստամարմին քաւասը, եւ մեր աղերսագիրն ու վկայականները մեր ծոցէն հանելով, ներկայացուցինք իրեն խնդրելով որ զանոնք նորին վսեմութեան Պրն. դեսպանին հասցնէ:

Քաղաքավարի վերաբերում ունեցաւ մեզի հետ դռնապան քաւասը, եւ մենք գոհ սրտով, գացինք նպարավաճառի մը խանութը, պանիր հացով փորերնիս կըշտացնելու, զի շատ անօթի էինք:

***

Նոյն զիկ-զակ շոգենաւով դարձանք տեղերնիս, սպասելով եւ յուսալով թէ ի՞նչ պատասխանի արժանի պիտի ըլլար մեր այս դիմումը, զոր լողները գո՛ւցէ խելառութիւն համարէին: Եւ կը շարունակէինք անդուլ գրաղիլ մեր կիրակնօրեայ դասաւանդութիւններով: Բայց «Ուսումնասիրած»ի ատենապետը՝ Պետրոս Մեսրոպեան յանկա՛րծ թողուց Կ. Պոլիսը, մեկնեցաւ գնաց Փարիզ 1878ի Տիեզերական Արուեստահանդէսին մէջ աշխատելու նպատակաւ: Եւ իր այս բաժանումը մեր խումբէն սաստիկ անձուկ մը ծնոյց սրտիս մէջ ու փափաք բժշկութիւնս Փարիզ ուսանելու, այլ ի՞նչ կու գար ձեռքէս. ի՞նչ կրնայ ընել, երբ միջոցը ինծի կը պակսէր: Ինքզինքս մխիթարելու երազով, սկսայ թղթակցիլ Մեսրոպեանին հետ. տեղեկութիւններ կը հարցնէի Փարիզի վրայ, կ'ուզէի գաղափար ունենալ ուսանողներու կեանքին վերաբերեալ եւ միանգամայն խորհուրդ կու տայի իրեն պահել հայութիւնը, պատիւ ըլլալ Հայ անունին ու կը յանձնարարէի որ երթար այցելել Սէն-Տընիի եկեղեցւոյ մէջ գտնուած շիրիմը, Հայոց վերջին թագաւոր Լեւոն Զ.ի, եւ համբոյր մը իմ կողմէս դրոշմել այդ ցուրտ քարին վրայ:

***

Կը խնդրէի որ երբեմն երբեմն ալ երթար ունկնդրել հայերէն լեզուի դասերը, զորս էգօլ տէ Լանկ զ'Օրիանթալ Վիվանթի դպրոցին մէջ կ'աւանդէր հայագէտ Էտուար Տիւլորիէ, եւ որուն վրայ Միսաքեան շատ կը խօսէր:

Մեսրոպեանի հետ ըրած թղթակցութիւններուս օրինակները խնամով ծրարուած կը պահէի մինչեւ 1896ի Հայաջարդի օրերը, երբ գիշեր մը Թուրք ոստիկաններ խուզարկութեան եկան տունս, բան մը չգտան, բայց հետեւեալ օրը ես՝ առ աչի, բոլոր նամակներուս հետ ատոնք ալ ստիպուեցայ վառել, եւ ինչե՛ր ինչե՛ր ես չայրեցի, որպէս զի ծնողքիս սիրտը հանդարտ ըլլար:

Երկար չտեւեց փարիզեան նամակագրութիւնս, զի բոլորովին մխրճուած էի բժշկական դասերուս մէջ, առանց մոռնալու ազգային շրջանակներու մէջ անցած դարձածները, որոնք նորանոր յոյսերու դուռ կը բանային հայ երիտասարդներուս առաջ:

***

Խրիմեան Հայրիկին Եւրոպա մեկնելէն յետոյ, Ս. Խաչ եկեղեցւոյն քարոզիչ կարգուած էր Ճերմակեան Մեսրոպ անուն վարդապետ մը, որ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութենէն էր: Վերադարձած էր մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը. Ներսէս Պատրիարքէն վեղարի օրհնութեան եւ ծայրագոյնութեան աստիճան ստացած, անոր որոշումով ալ Ս. Խաչի քարոզիչ էր անուանուած:

Անկարելի էր, որ Վենետիկի վանքէն ելած ո'եւէ վարդապետ մեր համակրութիւնը չշարժէր դէպի իր անձը. չէ՞ որ սերտիւ կապուած էին «Մխիթար» անունին, Ս. Ղազարի, եւ անոր ծոցէն ելած գիրքերուն, որոնցմով Խ. Պ. Միսաքեան կրթած էր մեր միտքը, սիրտը ու գրիչը. կարելի՞ բան էր որ մենք չսիրէինք մխիթարեան այդ վարդապետը:

Ճերմակեան լաւ քարոզներ տալ սկըսաւ. ժողովուրդը խուռներամ կը դիմէր լսել զինքը ամէն Կիրակի, զի ունէր ճարտասան լեզու, լաւ առոգանութիւն, կը խօսէր շինիչ քարոզներ, որոնք առաջին օրէն գրաւելով գրաւեցին մեզ:

Ազգասէր, ընկերասէր, պատկառելի եկեղեցական մ'էր, հազիւ յիսուն տարու, որ շուտով ունեցաւ բարեկամներու լայն շրջանակ մը:

(Շար. 102)

ARMAVIA
ԱՐՄԱՎԻԱ

COMMUNIQUE

La compagnie nationale aérienne **ARMAVIA** a le plaisir de vous communiquer son programme de vols pour la saison d'Hiver 2006-2007 :

Jours d'opération : Les LUNDIS et les VENDREDIS

Départ	Arrivée	Numéro vol
Erevan (Zvartnots) à 05h30	Paris (CDG1) à 07h30	U8 101
Paris (CDG1) à 12h10	Erevan (Zvartnots) à 16h55	U8 102

La Direction

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr

Association CHENE

24 rue de Maubeuge

75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք

Սրբոց Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 11

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվ. Օստոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Սօնա Գէորգեանին իր ամուսնոյն՝ Անդրէ Գէորգեանի մահուան առթիւ, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Օսքար Պէզիրճեանի, Օր. Սիլվի Պալեանի, Արա Պալեանի, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Պալեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:** en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription : **30 novembre**

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur — Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Ծէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19-21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Ցարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:

Հեռ. եկեղեցի — 01 39 85 28 77 *կամ* 06 26 14 52 52:

Cathédrale Arménienne Apostolique SERPOTZ TARKMANTCHATZ

CONVOCATION

à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 20 novembre 2006 à 19 heures

dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O le Conseil de la Cathédrale	Le Recteur de la Cathédrale
Le Président	**Révérend Père**
Robert AZILAZIAN	**Zadik AVEDIKIAN**

Marseille, le 25 octobre 2006

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	16€

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	13€
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	12€

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ – 50»
(Տաղկաւաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 19€

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ» ի:

Թղթատարի ծախք՝ 6 €, հատոր գլուխ:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

(Շար. Ա. էջէն)

թիւններ գործուած են եւ կացութիւնը խիստ մտահոգիչ կը նկատուի: Կառավարութիւնը 1.000 ոստիկան եւս ղրկած էր հակակշռելու համար վայրը, բայց Նափոլիի քաղաքապետը յայտարարած է մամուլին, որ աւելին կ'ակնկալէ:

ՊԱՐՁԵԼՈՆԱ. Հաւաքուած են մահմետական ֆեմինիսթները եւ երկրորդ անգին ոճրային արարքներուն դէմ: Արդարեւ, Հոկտեմբեր 22էն ի վեր 12 սպանուած է որ «իսլամական ֆեմինիզմ»ը համագումար կը կազմակերպէ, բայց որեւէ ձեւով չի նշանակեր որ կիներու ազատագրումը կը քարոզէ:

ԱՄՆ կ'ամբաստանէն Սուրիան, Իրանը եւ Հեզպոլլան, որ կը ծրագրեն տապալել Լիբանանի վարչապետին կառավարութիւնը: Սպիտակ Տան բանբերը՝ Թոնի Սնօ յայտարարած է որ հարկ եղած փաստերն ունին, որոնք կը հաստատեն այդ նպատակը:

ՊԵՐՆԱՐ ՖՐԱՆՔ, Ֆրանսացի գրագէտը մեռած է Նոյեմբեր 3ի իրիկունը իր բնակարանին մօտ ճաշարանի մը մէջ, 77 տարեկանին, զոհ սրտի սուր տագնապի մը: Հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·571 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·571

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Նոյեմբեր 6ին երկօրեայ պաշտօնական այցով Ղազախստան մեկնած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Ընկերացող պատուիրակութեան մը մէջ են Առեւտուրի եւ Տնտեսական զարգացման, Մշակոյթի նախարարները, գլխաւոր դատախազը, Կեդրոնական դրամատան նախագահը: Այցը կազմակերպուած է նախագահ Նազարբայեւի հրաւէրին վրայ:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեան Նոյեմբեր 6ին կրկնած է Թուրքիոյ հետ առանց նախապայմանի փոխադարձ յարաբերութիւններ հաստատելու Հայաստանի պատրաստակամութիւնը: «Զարմանք կը պատճառէ տեսնել թէ նախագահ Ռ. Քոչարեանի Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Էրտողանի ուղղած նամակը անպատասխան մնացած է, պարզ այն պատճառով որ անոր պարունակութիւնը հաճոյ չէ թուած թրքական իշխանութիւններուն եւ պատմութեան մասին պարզ վիճարկումի մը տրամադրութենէն աւելին չգտնուելով» ըսած է նախարարը, մեկնաբանելով Թուրք իր պաշտօնակիցին վերջերս տուած մէկ հարցազրոյցը:

Վ. Օսկանեան ըսած է նաեւ թէ Ռ. Քոչարեանի նամակը յստակօրէն շեշտած էր թէ դէպի անցեալը եռադարձ մը անիմաստ կ'ըլլայ ներկայի ու ապագայի բացառումի պայմաններուն մէջ: Օգտակար երկխօսութիւն մը քաղաքական նպաստաւոր մթնոլորտի կը կարօտի. կառավարութիւնները պարտին ստանձնել իրենց պատասխանատուութիւնը այդ երկխօսութեան զարգացումին մէջ: Այս տրամաբանութեամբ է որ Երեւան առաջարկած էր առանց նախապայմանի յարաբերութիւններ հաստատել:

Վ. Օսկանեանի դատումով Թուրք վարչապետը անկեղծ չէ երբ երկու երկիրներուն միջեւ կանոնաւոր թռիչքները եւ Թուրքիոյ մէջ Հայաստանցիներու ներկայութիւնը ապացոյց կը նկատէ բաց սահմաններու: Նախ՝ այդ Հայաստանցիներուն թիւը տրուածէն նուազ է, յետոյ բաց սահմաններ ունենալ կը նշանակէ երկու ժողովուրդներուն միջեւ ուղղակի կապ, սահմանամերձ բնակչութիւններու միջեւ ուղղակի շփումներ եւ փոխադրութեան գործող ենթակառոյցներ:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Պաշտպանութեան մարզին 2007ի պիւտճէն 281 միլիոն տոլար պիտի ըլլայ, ինչպէս յայտնած է նախարար Ս. Սարգսեան: Այդ գումարին 48%ը կը յատկացուի աշխատավարձքի եւ ընկերային ծախքերու: Նախարարը շեշտած է թէ պաշտպանութեան մարզին նախատեսուած ծախքերը բաւարար կ'ըլլան հայկական զօրքին մարտունակ ուժը անվրդով պահելու, նոյնիսկ երբ ադրբեջանական պիւտճէին հետ մրցակցութեան եզր չկայ: Այդ պիւտճէն 2007ի համար որոշուած է մէկ միլիառ տոլար: Բաքու որոշած է ռազմական իր պիւտճէն Հայաստանի ընդհանուր պիւտճէին հաւասար պահել: Այսուհանդերձ, տուեալը չի մը-

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԵԼՈՅԹՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ»

Աթաթիւրքեան հետազօտութիւններու կեդրոնը հատորի մը մէջ ամփոփած է Հայերուն առնչուած Մ. Քէմալի գրաւոր ու բանաւոր արտայայտութիւնները: Ձեռնարկը հակադարձութիւն մըն է Թուրք մամուլին մէջ պարբերաբար Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրին վերագրուած արտայայտութիւններու որոնցմով ան իբրեւ թէ վաւերացուցած է Հայկական Ցեղասպանութիւնը: Կեդրոնին նախագահը Մ. Սարայ որ հատորին պատրաստութեան աշխատողներէն մէկն է, իրականութիւնը շեղելու յանցանքով ամբաստանած է պատմաբան Թ. Աքչամը:

Սարայ պնդած է թէ Մ. Քէմալ որեւէ առիթով Թուրքերու կողմէ գործուած Հայկական Ցեղասպանութեան մը մասին յայտարարութիւն չէ կատարած: Հատորը (600 էջ) առոր փաստը պիտի տայ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԷՄ ԲՈՂՈՔԻ ԱԶԴՈՒ ՕՐԻՆԱԿ ՄԸ...

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութեան որպէս բողոք Թուրքիոյ մէջ անգամ մը եւս օրակարգի բերուած էր ֆրանսական տնտեսական շահերուն վնասելու համար ֆրանսական ապրանքները պոյքոթի ենթարկելու ըսպառնալիքը: Հակառակ նախընթացներու ապարդիւն ու անհեթեթ բնոյթին, յայտարարուեցաւ թէ ֆրանսական ինքնաշարժ, ըմպելի, սննդեղէն ելն. պիտի չգնուի:

Այս քաղաքականութեան հոսանքէն տարուած ընդդիմադիր ԱՆԱՓ կուսակցութիւնը Խորհրդարանէն իրենց յատկացուած «Փըժօ» ինքնաշարժը ետ տուեր էր, ֆրանսական արտադրութիւն չգործածելու որպէս ցուցական փաստ: Սակայն միջոց մը ետք նոյն կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին նախագահը փոխուած է եւ նորը գրաւոր դիմումով մը ետ պահանջած է «Փըժօ»ն...

Ֆրանսական կառքը նորէն տրուած է ԱՆԱՓ-ի խմբակցութեան նախագահին, հաւանօրէն մինչեւ Ֆրանսական նոյն բընոյթի յաջորդ քուէարկութիւնը:

տահոդեր հայկական կողմը որ իր հզօրութեան համար կարեւոր ազդակ կը նկատէ արդիական զինամթերքի տիրացումը:

***

ԼՂՀ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան հրամանագրով մը սահմանադրութեան հանրաքուէին համար որոշած է Դեկտ. 10ի թըւականը. 15 տարի առաջ նոյն թուականի առաջին հանրաքուէով ժողովուրդը 99,9% դրական քուէարկած էր անկախութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PARIS DU 9ème»

(Novembre/Décembre)

Place Chavarch MISSAKIAN

Փարիզի 9րդ Թաղամասի Թաղապետական լրատուութեան պարբերականը հարցազրոյց մը հրատարակած է տեղւոյն քաղաքապետին՝ Ժագ Պրաւոյի հետ, որ նոր կը վերադառնար Հայաստանէն: Առաջին հարցումը կը վերաբերի այդ այցելութեան նպատակին ու քաղաքապետը կը բացատրէ.— «90 տարի առաջ հազարաւոր հայ ընտանիքներ տեղահանուեցան իրենց երկրէն ցեղասպանական արարքով մը: Այդ ընտանիքներէն հարիւրաւորներ հաստատուեցան 9րդ Թաղամասը, հոն բերելով իրենց մշակոյթը, եռանդը, յոյսերը: Շատ ուրախ էի, ուրեմն, որ կը ներկայացնեմ Փարիզի բոլոր Հայերը Երեւանի քաղաքապետին, կառավարութեան ներկայացուցիչներուն, պարզ Հայերուն հետ հանդիպումներուս առեն»: Ու քաղաքապետը կը շարունակէ.— «Ցեղասպանութիւնը, արդարեւ պարտականութիւն մըն է, այդ պատճառով է որ պարտք սեպեցի Ցեղասպանութեան յուշարձանը երթալ: Պէտք է պայքարինք որպէսզի Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ, պայման մը ըլլայ իր մուտքին համար Եւրոպական Միութեան մէջ: Միայն այդ պաշտօնական ճանաչումը կրնայ թոյլ տալ շրջանի բոլոր ժողովուրդներուն միասնաբար աշխատիլ հասարակաց ապագայի մը համար»: Հարցազրոյցը կը վերաբերի նաեւ Թաղամասին ձեռնարկներուն՝ Հայաստանի տարուան առթիւ: Ու իրեն կ'ըլլայ սա վերջին հարցումը.—

— Quel sera le temps fort de l'année de l'Arménie dans le 9ème ?

— L'autre temps fort de cette saison arménienne sera l'inauguration de la place Chavarch Missakian, face au square Montholon. Adopté par le Conseil de Paris le 16 octobre 2006 à l'initiative des élus du 9ème, cette dénomination rend hommage à une des grandes figures arméniennes en France, fondateur du journal «Haratch» en 1925. Le baptême de cette place inscrit le nom de Missakian, et à travers lui celui de tous les Arméniens de la diaspora, dans l'Histoire de Paris.

Եւ ինչպէս կը ճշդէ քաղաքապետը, նոյն թիւին 17րդ էջին մէջ լոյս տեսած է հետեւեալ կարճ գրութիւնը, որ կը ծանօթացնէ Շաւարշ Միսաքեանը: (Ըսենք սակայն թէ ինչ որ «հրապարակ» կ'անուանուի, պարզ փոքրիկ վայր մըն է Մոնթոլոն հանրապարտէզին դիմաց):

Chavarch MISSAKIAN

Chavarch Missakian est né en 1884, dans la province de Sébaste, en Turquie. A l'âge de 6 ans, il quitte la Province pour Istanbul, où il fait ses études priamires et secondaires.

Le goût du journalisme vient précocement à Missakian qui collabore dès ses 16 ans à divers organes de presse arméniens. Cette vocation ne le quittera pas. En 1908, il publie un hebdomadaire littéraire en collaboration avec des écrivains reconnus. Après avoir dirigé en 1911 le quotidien Haratch («En Avant») à Erzeroum, il revient à Istanbul, où il prend en charge le quotidien Azadamard et son supplément littéraire hebdomadaire.

Le 24 avril 1915, la vie de Missakian bascule. Il échappe à la rafle des intellectuels et notables arméniens, qui marque le début du génocide. Il passe alors dans la clandestinité, d'où il envoie, sous divers pseudonymes, des correspondances régulières aux journaux arméniens de Bulgarie. Il est ainsi un de ceux qui depuis la Turquie même informent le monde sur le crime d'Etat dont les Arméniens sont victimes.

En 1916, il tente d'entrer en Bulgarie, mais est dénoncé par un passeur, en réalité agent de services secrets turcs. Il est arrêté le 26 mars 1916. Interrogé sous la torture pendant des mois, puis jugé par une cour martiale, il voit sa peine commuée en une peine d'emprisonnement de cinq ans. Il est libéré le 27 novembre 1918 grâce à l'entrée des alliés dans Istanbul, après leur victoire sur la Turquie, alliée de l'Allemagne.

Missakian quitte la Turquie pour la Bulgarie puis s'installe définitivement à Paris en 1924 et y fonde, le 1er août 1925, le journal Haratch.

Dans le premier numéro, Chavarch Missakian définit le programme de son journal, qui reste aujourd'hui encore d'actualité: le rôle de Haratch dépasse celui d'organe d'information, car il devient le lien grâce auquel les membres d'une même famille se regroupent après la tragédie de 1915. Pour le nouvel immigré arménien, Haratch est un peu de lumière d'Arménie, du pays quitté malgré soi, terre perdue vers laquelle on rêve de retourner bientôt.

Le 9 juin 1940, à la veille de l'entrée des troupes allemandes dans Paris, Missakian saborde son journal, refusant de le faire paraître sous l'œil de la puissance occupante. Pendant cette période, les publications littéraires continuent néanmoins, dans la clandestinité. Cette activité de presse clandestine fait de Missakian une des nombreuses figures résistantes de la communauté arménienne en France. La publication de Haratch reprend le 8 avril 1945.

Chavarch Missakian meurt le 26 janvier 1957. La veille, il signait son dernier éditorial, titré Le silence n'est pas d'or. Il repose au Père Lachaise.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ-ՓԻԷՐ ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ, որ Ընկերվարական կուսակցութեան մէջ խոկ հիմը դրած է «Հանրապետական եւ քաղաքացիական շարժում»ին, Նոյեմբեր 6ին յայտնեց թէ թեկնածու է նախագահական թեկնածութեան: Իր որոշումը ծընունդ առած է գիտակցելով որ Ֆրանսայի վիճակը դէշ է եւ կ'ուզէ ձախը դընել իր պատասխանատուութիւններուն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՈՒ ԱՆԿԷ ԲԽԱԾ ՏԽՈՒՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ

(ՓԵԹՀԻՑԷ ՉԷԹԻՆԻ «ԱՆՆԷԱՆՆԷՄ» ԳՐՔԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՐԲԵՐԱԿԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1) Սկսինք կառուցողական չափազանց խախուտ հիմեր ունեցող նախադասութիւններէն, որոնք կը կազմեն այս թարգմանեալ գործին ամէնէն խոցելի երեսը: Այս վիրաւոր նախադասութիւնները, մերթ բռնազբօսիկ, առատօրէն սփռուած են գրքին մէկ ծայրէն միւսը ու երբեմն կը նուաճեն ծիծաղելիութեան ու անհեթեթութեան սահմանը: Անոնք թէ՛ կը խրտչեցնեն գիտակից ընթերցողը, թէ՛ ալ կ'արգելակեն գրքին դիւրատար ու հեզասահ ընթերցումը: Զօրօրինակ՝

– «Գիտեմ այդ դագաղին մէջ դրուիլը, բայց եւ այնպէս՝ չեմ կրնար ընդունիլ այդ մէկը» (էջ՝ 10): Ըսել կ'ուզէ՝ «գիտեմ թէ ան դագաղին մէջ կը հանգչի հիմա, այնուհանդերձ՝ չեմ յաջողիր ընդունիլ այդ իրողութիւնը»:

– Հայրը անոր հարցուց իրենց դրացիներուն աղջկան հետ ամուսնանալ ուզել–չուզելուն մասին (էջ՝ 13): Գրէ՛՝ «Հայրը անոր հարցուց, թէ ինչ կը մտածէր դրացիին աղջըկան հետ ամուսնանալու մասին»:

– Փոշեհատիկի մը նման դուրս սողոսկելով, մեծ մօրս տան ճամբան կը բռնեմ եղեր, սակայն ամէն անգամ ալ հոն չհասած, ճանչուորներու կողմէ փողոցէն հաւաքուելով, տուն կը յանձնուիմ եղեր (էջ՝ 20, ընդգծումը մերն է):

– Մայրս ինծի ստիպելով կերցընել կ'աշխատէր (էջ՝ 33): Գրէ՛՝ «Մայրս կը ստիպէր զիս որ ուտեմ»:

– Ֆիլմի աւարտին, դեռ լոյսերը չվառած, յայտարարութիւն մը սնեղի ունեցաւ (էջ՝ 51): Պէտք է գրել՝ «յայտարարութիւն մը կատարուեցաւ»:

– Հետզհետէ աւելցան աչքերուն հանդէպ ունեցած իր գանգատներն ու տեսողութեան խանգարումները (էջ՝ 55): Կը ճգնի ըսել՝ թէ «յաճախակի դարձան տեսողութեան խանգարումները ու սկսաւ աւելիով գանգատիլ իր աչքերէն»:

– Յայտնի էր, որ ան ալ շատ կը փափաքէր պատմել, երբեք ժամանակ չանցուցած անմիջապէս սկսաւ (էջ՝ 76): Գրէ՛՝ «Առանց ժամանակ կորսնցնելու՝ շուտով վերսկսաւ»:

– Մեծ մայրիկիս բսի խորէն քեռիին մեռնիլը եւ անոր աղջիկներուն ալ մեր հետ յարաբերիլ չուզելը (էջ՝ 95): Պէտք է իմանալ՝ «մեծ մայրիկիս իմացուցի Խորէն քեռիին մահը ու յայտնեցի թէ անոր աղջիկները մեզի հետ յարաբերիլ չէին ուզեր»:

2) Յաջորդ նշմարելի կէտը՝ ամբողջովին անհասկնալի կամ անըմբռնելի նախադասութիւններն են (բախտաւոր պարագային՝ տարտամ իմաստով), որոնք եւս շատ մեծ թիւ կը կազմեն գրքին տարածքին: Ասոնք արդիւնքն են թարգմանչուհիի օրիորդին լեզուական անպատրաստութեան: Զօրօրինակ, փորձեցէ՛ք մեկնաբանել վարի սա չքնա՛ղ նախադասութիւնները․

– Մեծ մայրիկիս այդպէս անչարժ եւ անճար քնանալուն չեմ կրնար հաւատալ, մէյ մըն ալ այսպիսի անճարութեամբ մեր հետեւիլը անցած դարձածին (էջ՝ 10):

– Բաղնիքի օրերէն կ'ատէի դուրսի բաղնիքի հերթական լոգանքը: Տան լոգանքի պարագային, մեծ մայրիկս աղտերուն պէտք եղած չափով դուրս գալով, շփոցին վրայ չթափելուն համար, տեղի չտալով մեր ընդդիմութեան եւ բողոքներուն, բոնի ուժով մեզ բաղնիք կը տանէր (էջ՝ 46):

– Ուրբաթ օրերը, մեծ մայրիկիս խորոված ձմերուկի ու սեխի կուտերով մեր գրպանները լեցնելով սինեմա երթալը՝ մեր ամենամեծ հաճոյքն էր (էջ՝ 50): Հոս, չհասկցանք, թէ խորովուածը (հասկըցէք՝ խարկուած, աղանձուած) նոյնինքն սեխն ու ձմերո՞ւկն են, թէ անոնց կուտերը․․․:

– Դեռ կարող էր իր հաստ ապակիներով ակնոցներով արտաքնոցին եւ իր սենեակին ճամբան գտորոչել (էջ՝ 67):

– Մեր միջեւ շատ իւրայատուկ եւ շատ խորհրդաւոր յարաբերութիւն մը գոյացած էր, յետոյ հասկցայ, թէ ան օր մը այդ մասին ալ կ'ուզէր պատմել եւ այս գաղտնիքին վարագոյրը ճեղքել, կարենալ ազատելու իր գիտցածներուն, բայց զանոնք ոչ ոքի պատմած ըլլալու բեռէն: Սակայն հետեւցուցի նաե՛ւ, որ ան համոզուած էր՝ մինչ այդ օրը աւելին գիտնալուս անթոյլատրելի ըլլալուն (էջ՝ 70):

– Այս բոլոր տեսարաններուն վըրայ, աչակերտ եղած ատեն ամէն տօնի բանաստեղծութիւն արտասանողի կերպարս կը նուաստանար (էջ՝ 74):

– Մեծ մայրիկս պատմեց նաե՛ւ խմա հանըմին իր հանդէպ ունեցած աղախինի լուրջ վերաբերմունքին եւ մեծ մայրիկիս հանդէպ ամուսինին ունեցած համակրանքին համար, անոր ցուցաբերած անհանդուրժողութեան մասին (էջ՝ 78):

– Արդէն հասկցած ըլլալով անոր փականքի տակ եղած ըլլալը, այդ մասին չխօսելու կարեւորութիւնն ալ հասկնալի կը դառնար (էջ՝ 86):

3) Երրորդ կէտը, զոր հարկ կը սեպենք մատնանշել, բայերու, գոյականներու կամ դերանուններու սխալ ու անընդունելի ձեւերու գործածութիւնն է: Ակներեւ է, որ թարգմանչուհին կը շփոթէ խօսակցական ռամիկ հայերէնն ու գրական լեզուն: Զօրօրինակ․

– Երգերը եղբայրներուն սորվեցընելու (սորվեցնել) կը ջանար:

– Տնեցիները ստիպուեցան մեծ հօրս օգնելու (օգնել):

– Բացատրութիւն տալու (տալ) ստիպուեցաւ:

– Մեզի կ'արտօնուէր ցերեկային ցուցադրութիւններուն ներկայ գտնուելու (գտնուիլ):

– Վախնալու եւ մտատանջուելու սկսայ: Գրէ՛՝ «Սկսայ վախնալ ու մտատանջուիլ»:

– Եղածներն ու ըլլալիքները հասկընալու (հասկնալ) կը ջանար:

– Տարեցներուն (տարեցները) հարցափորձեցին:

– Մեծ մայրիկիս ինչ ըսելիքս չէի գիտեր (չէի գիտեր ինչ ըսել մեծ մայրիկիս):

– Այս կատարուածները մահմետականութեան հետ կը հաշտուի՞ն (էջ՝ 96): Կ'երեւի ըսել կ'ուզէ «հա՞շտ են»:

– Մեծ մայրիկս նորէն անոնց չըճանչցաւ (էջ՝ 101): Ճիշդը՝ «զանոնք չճանչցաւ»:

4) Թրքաբանութիւններ կամ թրքերէնէ բառացի վերածումներ, որոնք սունկի նման ցանցնուած են էջերու երկայնքին: Այս նախադասութիւնները, իրենց ընդհանուրին մէջ որքան ալ հասկնալի ըլլան, գեղեցիկ չեն սակայն: Տանք օրինակներ․

Անդրէաս կարճ ժամանակի ընթացքին ամենադժուար բնագիրներուն տակէն կ'ելլէ եղեր (էջ՝ 12): Ըսել կ'ուզէ՝ «դժուար ընթեռնլի բնագիրները կը յաջողի կարդալ»:

Բալուի մէջ կիներն ու այրերը իրարմէ զատեցին: Կիները խոթեցին եկեղեցիին բակը․․․ (էջ՝ 60): Հարց կու տանք․– Բացօթեայ բակին մէջ մարդ կը խոթուի՞․․․:

– Այս աշխատասէր, արագաշարժ, մաքրասէր եւ իր տեղը չկեցող կնոջ համար աչքերուն չտեսնելը՝ շատ մեծ դժբախտութիւն էր (էջ՝ 67): Գրէ՛՝ «․․․մաքրասէր եւ յարաշարժ կնոջ համար՝ շատ մեծ դժբախտութիւն էր իր տեսողութեան խանգարումը»:

– Զիս մօրս տանելու խօսք տուին (էջ՝ 73): Գրէ՛՝ «Խոստացան զիս մօրս քով տանիլ»:

– Իմացայ մօրս դէպի Սեւերէկ ճամբայ հանուած ըլլալը (էջ՝ 73): Գրէ՛՝ «Իմացայ որ մայրս դէպի Սեւերէկ ճամբայ հանուեր էր»:

– Զինք իր տունը չմտցուց, բայց մենք նորէն ալ տեսնուեցանք (էջ՝ 80): Հարկ է գրել՝ «Զթողուց որ ան իր տունը մտնէ, բայց․․․»:

– Քոյրն ու քրոջը ամուսինը իրենց երիտասարդ տարիքին եւեւ–եւեւի մեռած էին (էջ 82): Հարկ է գրել՝ «․․․ իրերայաջորդ կերպով մեռած էին»:

– Անոնց հանդէպ շատ բարկացած էր (էջ՝ 85): Գրէ՛՝ «շատ բարկացած էր անոնց»:

– Նկարը քաշեցինք (էջ՝ 100): Հայերէնով՝ լուսանկարեցինք:

– Այդ օրը անոր ամբողջ կամակորութիւնը բռնած էր (էջ՝ 121): Պարզապէս պէտք է ըսել՝ «կամակոր դարձած էր»:

5) Ուղղագրական վրէպներն ալ քիչ չեն: «Զեն բաւէր», «չեն գիտէր», «ստեպ–ստեպ», եւ այլն, եւ այլն:

***

Վերը մէջբերուած շարադասական կաղապնաց օրինակները շատ դիւրաւ կրնայինք տասնապատկել, բայց պիտի չշարունակենք, յաւելեալ յոգնութիւն մը խնայելու համար մենք մեզի ու մեր ընթերցողներուն:

Ափսոսալի է որ Հայ Դատին ծառայող շատ կարեւոր նման գիրք մը կը լղրճուի այսքան ձախաւեր թարգմանութեամբ, մինչ ոչ ոք կը վրդովի:

Եւ ամէնէն զարմանալին ալ այն է, որ հայ մամուլին մէջ շարան–շարան դրուատալից «գրախօսական»ներ լոյս կ'ընծայուին այս գրքին մասին, առանց որ յօդուածագիրներէն ո՛եւէ մէկը ամենադոյզն անդրադարձ ունենայ գործին լեզուական խոցելիութեան: Ընդհակառակն, չեշտուած ճիգ մը կայ կարծէք քօղարկելու «թիւրն ու թերին»:

Այսպէս, զօրօրինակ, աւելի քան 50 տարի է գրիչ շարժող հալէպաբնակ «փորձառու գրող» մը տեղական շաբաթաթերթի մը էջերէն համոզում կը յայտնէր թէ թարգմանութիւնը կատարուած է «մաքուր հայերէնով», ուրիշ գրիչ մը, օրաթերթի մը սիւնակէն կը վստահեցնէր որ թարգմանչուհին «աքանչելիօրէն կրցած է հայացնել այս գիրքը», երրորդ մըն ալ, հմուտ եւ յարգուած հայագէտ, զայն կ'որակէր «բծախնդիր, սահուն եւ թելադրիչ հայացում»․․․:

Ի՞նչ ըսել:

Տասնամեակներ առաջ, է՛ր երբեմն, Սփիւռքը ունէր իր խստաբիր գրադատները, որոնք աչալուրջ կը հսկէին հայ գրականութեան պարտէզին վրայ ու չէին թոյլատրեր որ անփոյթ անցորդներ կոխկռտեն մեր թանկագին ածուն․․․: Յակոբ Օշական իր «Հարթենք»ով, Ծառուկեան իր «Հաշուեյարդար»ով, Բենիամին Թաշեան՝ Եգիպտոսէն, Շաւարշ Միսաքեան՝ Փարիզէն, Մխիթարեան վարդապետներ՝ Վենետիկէն ու Վիէննայէն, մնայուն պահակներն էին արեւմտահայերէնին, այսինքն՝ կորսուած Արեւմըտահայաստանէն մեզի ժառանգ ձգուած միա՛կ աւանդին:

Բայց չափանիշերը փոխուած են կ'երեւի:

Աւելի ճիշդ՝ գոյութիւն չունին այլեւս:

Հալէպ

ԳՐՈՒԱԾ ՍԻՐՈՅ ԹԷԼԱԴՐԱՆՔՈՎ

ՆԱՆԷ

Հայրենակարօտ, հայրենատենչ մարդու սրտացաւ ու մորմոքուն մտահոգութիւնն է քրոնիկագիր Եւսեբիոս–Յիպէ՝ Հայր Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի «Երեւանեան պատկերներ» գրքի էջերում. մեր իրականութեան նկարագիրը, ժամանակագրութիւնը մեր ապրած դժուար այս օրերի, երբ հայութիւնը եւ նրա իշխանութիւնները յայտնուել են ելքը անյայտ փակուղու մէջ, երբ երկիրը պատուհասած «․․․ ամէնէն ցաւալին, ամէնէն ողբերգականը, ամէնէն ցեղասպանութեան սահմանը հասնող երեւոյթը»՝ արտագաղթը, օրէցօր աւելի է ծաւալւում՝ իր ընթացքին առաջ օրեւէ խոչընդոտ չտեսնող յախուռն ու փոթորկոտ գետի նմանութեամբ:

Ես Հայր Յարութիւն Պզտիկեանին հայրենակարօտ ասացի եւ պիտի կրկնեմ ու չեշտեմ նորից, չնայած այս վերջին տարիներին Սուրբ Ղազար կղզու անդորրը թողած եւ այն միայն ուղեւորութիւններ ի կարճ ընդմիջումներին վայելող վարդապետը տարուայ մեծ մասը Հայաստանում է անցկացնում: Պիտի կրկնեմ ու չեշտեմ, որովհետեւ կարօտը միայն հեռուից չի լինում. կայ նաեւ այնպիսի կարօտ՝ ապրում ես քո հողի վրայ ու․․․ կարօտո՛ւմ նրան: Էլ ո՞վ, եթէ ոչ մենք՝ Հայաստանցիներս գիտենք, թէ ինչ է այդ, եւ ինչպէս այն չապրի նաեւ այս մտաւորական Հայը, որն իր սիրով ու նուիրումով առ երկիրն այս, լրացնում է ժամանակի այն պակասը, որն իր հանդէպ ունի այստեղ իր ծննդից ապրող իւրաքանչիւրը. եւ աւելի է Հայաստանցի ու երեւանցի, քան նոյնիսկ շատ-շատերը, որ երբեք դուրս չեն եկել Հայաստանից: Եւ ուրեմն այս արտասովոր կարօտի ցաւն ու իրաւունքը, եթէ ոչ աւելիով, ապա վստահաբար՝ հաւասարապէս, նաեւ իրենն են. «Ի վերջոյ, առանց երեւանածին ըլլալու երեւանցի մըն ալ ես եմ: Երեւանը երկար տարիներու ծանօթս է, մտերիմս, տու-

նըս...»: Ու անհնար է տխրութեամբ չհառաչել անցած օրերի համար. «Աստուած իմ, որքան քաղցր էր այդ տարիներու Երեւանը»: Իսկ հիմա. ինչ դժուար է չարժւում գրիչը, որովհետեւ գրելիքը շատ ծանր է. «Երեւան "գրաւեալ տարածութիւն" է... "Ելիտար չէնքեր" տիտղոսի տակ, իշխանութեան մօտ անձեր սկսած են այլանդակել քաղաքին դիմագիծը, կեդրոնին մէջ բարձրացնել "երկնաքեր" ըսուելու չափ չէնքեր... տեսողութենէն ծածկելով Թամանեանի հայկական ոճով Երեւանը»...:

Երեւան... հրաշալի քաղաք, որի նոր տէրերը լծուել են եղածը քանդելուն, տգեղ կառոյցներով մեր քաղաքի տեսքը փճացնելուն: Եւ ուրեմն էլ ինչո՞ւ են արդէն մի քանի տարի մեծ ջանասիրութեամբ (հաւանաբար ուշադրութիւնը կարեւորից շեղելու համար) Երեւանի տարեդարձը նշում շուքով, երբ վերջին հնաբոյր չէնքերն են աւերւում մեր աչքերի առաջ:

Հայր Յարութիւնն անկաշկանդ է, անկեղծ ու համարձակ, որն ամէն մի մտաւորականի պարտքն է ու առաքելութիւնը, բայց որքան քչերն են բացճակատ կանգնած իրենց մատը պարզում առ մերկութիւնն աչք ծակող. «Ամէն օր քիչ մը աւելի հարց կու տամ ինծի, թէ ինչպէ՞ս այսքան հրաշալի ժողովուրդ մը նման ղեկավարներու ծնունդ տուած է... Տուա՞ծ է արդեօք»:

Երեւանեան պատկերնե՜ր... ինչո՞ւ միայն տխուր տողեր են չարւում թղթին, ինչո՞ւ լիաթոք ծիծաղի մի պոռթկում, անխաբ յոյսի ճառագայթ չի խուժում ճեղքելու մտքերի մութը: Բայց, ինչպէս խուժի, երբ «... ուրախ չեն մայթերու վրայէն քալող երեւանցիները»: Եւ, իհարկէ, հաստատ է, որ միւսներն էլ երջանիկ չեն. եթէ երջանիկ լինէին, չէին երթեւեկի մթնեցրած ապակիներով ծածկած իրենց դէմքերը:

Մի երկրում, որտեղ օտարերկրեայ դեսպաններն ու պաշտօնեաներն են համարձակ շրջում մայթերին, մեր իշխանաւորները միշտ շրջապատուած են զինուած պահակախմբով ու մթնեցրած ապակիներով են միայն երթեւեկում ամէնուր. «...Ո՞վ է զիրենք հալածողը ... մի զուցէ խիղճերնի՞ն»: Իսկ բաւական է միայն ձեռք մեկնեն մայթերով քայլողներին, աշխարհն աւելի լուսաւոր կը դառնայ: «Եթէ միայն գիտնային թէ որքան դիւրին է երջանիկ ըլլալը»:

Շատ են մտահոգութիւնները. աղքատների ծանր վիճակը, գնալով աւելացող ինքնասպանութիւնները, փողոցներում թափառող անտէր – անտուն մարդիկ, որոնցից քառասունչորսն անցած ձմեռ մեռած են գտնուել դրսում: Ո՞ր մէկը թուես. Թուրքական սնունդն ու ապրանքները ողողել են Հայաստանը, ու... յաճախացել են սննդային թունաւորումները, որ շատ բնական է... 11.000 արմատական հարուստ բառապաշար ունեցող ժողովրդի մայրաքաղաքը լի է օտար բառերով ու արտայայտութիւններով, որ «լեզուական Արշակաւան» կարելի է միայն անուանել. մի երկրի մէջ, ուր 9479 գետ եւ գետակների ջրերը Արաքս եւ Քուռ գետերով ձրիօրէն նուիրւում են Ադրբեջանին, հայ գիւղացին ծանր հարկերի պատճառով չի կարողանում ջրել իր այգիները, եւ հողը քիչ առ քիչ անապատի է վերածւում:

Բայց փոխարէնը անպակաս են փառատօները: Ահա, նորից որպէս կարեւորից շեղելու միջոց չքեղ նշւում է «Ոսկէ ծիրան» փառատօնը: «Ոսկէ ծիրան.. այս տարի ծիրանն ալ ոսկեգոյն չէ. տհաճ դղումի գոյն ունի...»:

Հիմա ես հասկանում եմ, թէ ինչու ամէն տարի մի կարճ ժամանակով անպայման վարդապետը Սուրբ Ղազարի վանական խաղաղութեան գիրկն է վերադառնում. միայն գործերը չեն դրա պատճառը:

Իհարկէ, երբեմն հեռուից, «կողքից» նայելը պէտք է նաեւ ընդհանրացումներ անելու, կարեւորն անկարեւորից ճիշդ տարբերելու, արդէն սովորական դարձած անսովորը նկատելու համար: Օրինակ, ինչո՞ւ մայրաքաղաքում չունենք խաչքարի բացօթեայ թանգարան. «Հանրապետութեան հրապարակէն մինչեւ Միասնիկեանի յուշարձանը երկարող պարտէզին մէջ, ուր տակաւին քաղաքապետութեան աւերը չէ հասած»: Չէ որ միայն մենք ունենք խաչքարն իր այդ ձեւի մէջ:

«Երեւանեան պատկերներ»... պատկերներ, պատկերներ... տըխուր, բայց նաեւ երբեմն հարազատ՝ սիրտ ցաւցնելու չափ. «սեւմուշկայի մամիկները» որ արդէն դարձել են քաղաքի կենդանի յուշարձաններ:

Գրքի վերջին էջը փակելիս իմ աչքերում նոյնպէս արցունքներ կային, բայց, մի զարմացէք, նաեւ ուրախ մի զգացում, որովհետեւ այսպիսի մի անաչառ նկարագիրը մեր կեանքի անպայման լաւի յոյս ունի իր մէջ. որքան ցաւը ճիշդ է պատկերւում, որքան այն աւելի է ճանաչելի իր բոլոր արտայայտութիւններով եւ պատճառներով, այնքան այն վերացնելը աւելի դիւրին է դառնում:

Մեզ որքան են պէտք նման գրւածքները, որ կարող են «... դառնալ ճիչը եւ ահազանգի ձայնը բոլոր այն սրտացաւ լուռ բազմութիւններուն որ անկարող ականատես են մեր եկեղեցական, քաղաքական, մտաւորական աշխարհին անտարբերութեան եւ օրէ օր անկումին»:

Ն.

«Ազգ»

ՊԵՐԼԻՆԻ ՊԱՏԻՆ ՁԱԳՈՒԿՆԵՐԸ

Պերլինի ու Գերմանիոյ մէկ մասը մեկուսացնելու կոչուած պատին քանդումը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած էր ամբողջ աշխարհին մէջ: Ժողովուրդի մը, երկրի մը ազատ կամքին բռնաբարումին այդ խորհրդանիշը այնքան սերունդներ դժբախտացուցած, զոհեր պատճառած էր, անջատելով ընտանիքներ, բարեկամներ: Անոր քանդումին ալ առթած համատարած ոգեւորութեան մէջ ո՞վ կրնար մտածել թէ չուրջ տասնամեակ մը ետք նման ուրիշ պատեր պիտի բարձրանան աշխարհի այլ գօտիներուն մէջ, միշտ բաժնելու, անջատելու ձըգտումով: Նորերէն մէկը Իսրայէլի ծրագրած ու իրականացուցած պատն էր, Պաղեստինցիներու դէմ: Պատ որուն առաքելութիւնն էր պատուար կանգնիլ անբաղձալիներու թափանցումին, բայց նոյն ատեն որոշ չափով ինքն իր վրայ կը փակէր կառուցանողն ալ:

Յետոյ հասաւ լուրը թէ ԱՄՆ–ու Գոնկրէսը Սեպտ. 29ին քուէարկած է օրէնք մը որ կ'արտօնէ 1125 քմ. երկարութեամբ ուրիշ պատի մը կառուցումը, այս անգամ ԱՄՆ–ու եւ Մեքսիքայի միջեւ: Նպատակը նոյնն է կրկին. պատուար կանգնիլ անբաղձալի թափանցողներու դէմ: Սակայն այս մէկը բաւական ընդդիմադիրներ ալ ունեցած է առաջին փուլէն: Գործի մարդիկ, կարգ–կանոնի ներկայացուցիչներ, բնապահներ երկրին սահմաններուն ապահովութեան որպէս երաշխիք ներկայացուած այդ պատը չեն փաւերացներ: Գլխաւոր առարկութիւնները հետեւեալներն են. պատին ծրագիրը յղացողները նկատի չեն առած երկու երկիրներու սահմանագծին աշխարհագրական արտակարգ զանազանութիւնը. 3200 քիլոմեթրնոց սահմանը կ'անցնի թէ՛ մեծ քաղաքներէ, թէ մացառուտներէ, կամ ամայի տարածքներէ, գետերէ, լեռնային գօտիներէ: Օրէնքը, այնպէս կը թուի թէ բոլորովին անգիտացած է սահմանային ապահովութեան ուրիշ միջոցներ եւ արհամարհած նիւթական անհրաժեշտ մեծամեծ գումարները:

Բողոքարկուները կ'ըսեն թէ պատը 2 միլիառ տոլար պիտի արժէ եւ 2008էն առաջ աւարտելու ստիպողութիւնը իրապաշտական բան չէ:

Գոնկրէսին վաւերացուցած օրէնքը հարց տալու կը մղէ որ պատին կառուցումը պիտի չծառայէ՞ ընտրական նպատակներու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԵՂԱRM
29 – 30 – 31 2006

ԳՐԱԿԱՆ – ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ
ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Խմբագիր՝ ՀՐԱՆՏ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

ԼՂՀ – Ստեփանակերտ

***

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ
ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹ
Յունուար – Դեկտեմբեր 2006
Թիւ 12

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
1070 Վիէննա

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՌՈՒՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Հազիւ քանի մը ամսուան քարոզիչ եկած էր Ճերմակեան, երբ Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութենէն ալ վարդապետ մը մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը վերադարձաւ եւ Կիրակի մը եկաւ պատարագել Ս. Խաչ եկեղեցին:

Այս նորեկ վարդապետին անունը Թարգմանեան Անտոն էր, բայց ահագին տարբերութիւն կար անոր եւ Ճերմակեանին միջեւ: Ճերմակեան լուրջ, խոհուն, ծանրաբարոյ, իսկ Թարգմանեան՝ թեթեւսոլիկ, անախորժ արտասանութեան տէր, կեղծ դերասան մը, որ բարեբախտաբար երկար չմնաց ազգային եկեղեցւոյ ծառայութեանը մէջ ու իր սքեմը խապառ թողլով գնաց աշխարհականացաւ, թէեւ կ'ըսուէր թէ ուսումնական լեզուագէտ մէկն էր. ի՞նչ օգուտ...

Ճերմակեան շատ բարեկամ եղաւ մեզի. հայրս երբեմն գինքը կը հրաւիրէր կերակուրի եւ մենք երկու եղբայր միշտ կը հարցափորձէինք իրեն Ս. Ղազարի կղզւոյն վրայ, եւ մեծն Մխիթարի կեանքէն լսել պատմութիւններ Հ. Արսէն Բագրատունիի եւ Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզի մատոնիիեւ Հ. Եդուարդ Հիւրմիւզի մասին, որոնց աշակերտած է եղեր Ճերմակեան, եւ մեր մտքովը կը թռչէինք դէպի Ադրիականի այդ կղզեակը, որ հայ մատենագրութեան զարթուցիչ հսկայ գըրիչներ ընծայեց ազգին:

***

Կը յիշեմ որ Կիրակի մը պատարագած միջոցին, երբ քարոզը խօսելու համար դարձաւ ժողովուրդին, իր նիւթը եղաւ ժամարարին զգեստը. նախ եւ առաջ եկեղեցականի բարձր կոչումին ու պարտականութեան մանրամասնութիւնները թըւելով, սկսաւ իր անձը քննել ու եզական պերճախօսութեամբ մը զինքը տըխարնեբու պահապան հովուի նմանցնելով, հարց տալ ու ուժգնապէս գոչել՝ «Այս գաւազանը զոր ունիմ իսկապէս կը ծառայեցնե՞մ իր նպատակին. կրնա՞մ ըսել՝ թէ կ'ըլլա՞մ առանց իմ ոչխարներս առաջնորդել դէպի անքոյթ հանգրուան. այս գօտին զոր կը կրեմ, հաւատարի՞մ է իր նշանակութեանը. այս բազպանները՝ որոնք մաքրութիւնը կը խորհրդանշեն, տուա՞ծ են...». այս վերջին խօսքը այ՛նքան խիստ ձայնարձակութեամբ արտասանեց բազպանին մէկ հատը քաշելով, որ Տէր Աթանաս Քահանան դասին մէջ նստած տեղէն վազեց սեղան բարձրացաւ քարոզարան վարդապետին քովերը գնաց կեցաւ, զի մի՛ գուցէ վրայի զգեստները պատռտելու ըլլար նա:

Խեղճ Տէր Աթանաս, ճարտասանութեան, բեմբասացութեան լեզուէն հասկցող մը չէր, շարժուձեւ, հռետորութիւն ի՞նչ ըսել է չէր գիտեր, գուցէ ալ կարծեց թէ քարոզիչ վարդապետին խելքին եկած էր. բայց այս անտեղի կասկածը շուտ ցրուեցաւ, երբ վարդապետը շուրջառին, փորուրարին եւ այլնի վըրայ խօսելէ յետոյ, անցաւ իր ջերմեռանդ մաղթանքներուն ու վերջացուց քարոզը հանդարտութեամբ:

***

Ինչպէս արդէն զգացուցի, Ճերմակեան վարդապետ մեծ համակրութիւն կը վայելէր թաղին մէջ. ժողովուրդը բազմութեամբ կը լեցնէր եկեղեցին, անոր քարոզները լսելու, քարոզներ գեղեցիկ, զորս վարդապետը կը պատրաստէր օրեր առաջ. սակայն նախկին մխիթարեանին յաջողութիւնը թշնամիներ ալ պատրաստեց. հին գլուխներ՝ մանաւանդ եկեղեցական դասէն սկսան տակաւ առ տակաւ չհանիլ անոր քարոզներուն, եւ առիթ փնտռել զինքը տապալելու, մինչ բարեկամներու, պաշտպաններու ստուար խումբ մ'ալ ջերմ սիրող, կրցաւ ստորին դասերու, արարքներու դէմ ծառանալ, մեծազդեցիկ ընդվզումով, որու միջոցին ես ալ ունեցայ պատանեկան կեանքիս երկրորդ ըմբոստութիւնը, զոր կը պատմեմ քիչ յետոյ:

«Ուսումնատարած»ին բոլոր գործառնութեանը տեղեակ կ'ըլլար Ճերմակեան, մինչեւ անգամ կիրակնօրեայ դասարանին կու գար ներկայ կ'ըլլար, կը քաջալերէր դասատուները, և ամէն մէկուն զատ զատ հարցումներ կ'ուղղէր, անոնց ուսման ատրիճանը հասկնալ կ'ուզէր:

***

Պետրոս Մեսրոպեանի մեկնումէն յետոյ «Ուսումնատարած»ին ատենադպրութեան հոգը իմ վրաս ծանրացաւ, ու ե՛ս զայն սիրով կը վարէի, հակառակ որ բըժշկական դասերս ու քննութիւններու պատրաստութիւն ժամանակս մեծ մասամբ գրաւած էին:

Եւ այս ծանրաբեռն աշխատութիւններուս հետ, մտնուած էի մեծ մտահոգութեան, թէ՝ ի՞նչ ելք պիտի ունենար Սէմէրճեանին ստեղծած գործը, թէ Ֆըրանսական դեսպան մը կարեւորութիւն պիտի ընծայէ՞ր երկու հայ պատանիներու աղերսագրին. կը խորհէի, կը մտածէի անդադար, տանջուելով կը տանջուէի. միտքս կը փորէի, ու երբեմն ալ մինչեւ Թարապիա կ'երթայինք, կու գայինք լուր մը առնելու յուսով եւ պարապ կը դառնայինք Սէմէրճեանին հետ, բայց ահա անակնկալօրէն, ուղղակի իմ անունիս կու գայ նամակ մը որ կը կրէր 1878 Սեպտ. 12 թուականը եւ որ ստորագրուած էր դեսպան Պրն. Ֆուրնիէէն եւ ղրկուած էր Թարապիայի Ֆրանսական ամարանոց – դեսպանատունէն:

(Շար. 103)

(Շար. Ա. էջէն)

առջեւ եւ կը խորհի որ ի վիճակի է առաջքն առնելու գործազրկութեան, ձեռնարկներու տեղափոխութեանց եւ այլ ցաւերու: Պելֆորի քաղաքապետը թեկնածու էր նաեւ 2002ին եւ ստացած էր ձայներու 5,33%ը եւ պատասխանատու կը նկատուէր Ժոսփէնի պարտութեան: Նոյն պահուն, Սեկոլէն Ռուայալ հեռատեսիլէն ողջունեց իր որոշումը եւ հրաւիրեց որ իրեն միանայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկաթուղին 36 ժամուան համար գործադուլի մէջ կ'ըլլայ Նոյեմբեր 7 ժամը 20էն մինչեւ Նոյեմբեր 9 ժամը 8, իբրեւ հետեւանք վեց սենտիքաներու (8ի վրայ) որոշումին: Շարժումը կը վերաբերի աշխատավարձքի եւ աշխատանքի պայմաններուն: Բազմաթիւ խանգարումներ կան բոլոր գիծերուն վրայ:

ԳՐԱԿԱՆ ամէնէն համբաւաւոր մրցանակը՝ Կոնքուռը շնորհուեցաւ առաջին շրջանէն իսկ, ամերիկացի Ճոնաթան Լիթըլի ինչպէս կ'ակնկալուէր: Ծնած է Նիւ Եորք 1967ին, լեհ հրեայ ընտանիքի մը ծոցը, դաստիարակութիւնը ֆրանսական է, բայց Պարչելոնա կ'ապրի: Հատորը, 908 էջ, արդէն իսկ –մրցանակէն առաջ– պէսթ–սելէր մըն է քանի 250 հազար օրինակ ծախուած են: Հատորը՝ «Լէ Պիէնվէյանթ», կը վերաբերի նացիական հալածանքին: Նոյն օրը, Նոյեմբեր 6ին, կը շնորհուէր նաեւ Ռընոտօ մրցանակը, որու արժանացաւ Ալէն Մապանքու «Լէ մէմուար տիւ փորք'էփիք» հատորին համար, քուէարկութեան 10րդ շրջանին:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Կելա Բեժուաշվիլի Փարիզ եկած է Նոյեմբեր 7ին եւ այդ այցելութեան առթիւ կոչ մը կ'ընէ Ֆրանսայի որ Վրաստանը չթողու Ռուսաստանի հետ գլուխ գլխի: Օգնութեան կոչ մըն է զոր կ'ընէ ըսելով.– «Կը մերժենք Ռուսաստանի տիրապետութիւնը արտաքին մեր քաղաքականութեան վրայ, այդ պատճառով է որ Մոսկուա մեզ կը պատժէ: Օգնութեան պէտք ունինք շարունակելու համար ժողովրդավարական մեր բարեփոխումը»: Վրացի նախարարին համար, ամէնէն մտահոգիչը Ռուսաստանի օտարատեաց քաղաքականութիւնն է, որու զոհ են, ուրիշներու հետ, Վրացիները: Վրաստան կ'ըմբոստանայ նաեւ ուժանիւթի ճնշումին պատճառով եւ Արտաքին նախարարը կ'ուզէ որ Եւրոպացիք չվարանին հարց տալու Ռուսաստանին թէ «ի՞նչ է կազին գինին որոշման հիմը՝ Ուկրանիա 110 տոլար կը վճարէ 1.000 խոր. մեթրի համար, Հայաստան՝ 110, Բելառուսիա՝ 110էն 130, ինչո՞ւ մենք 230 պէտք է վճարենք»:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ Ազգային Գոնկրէսը նամակներով դիմած է Եւրոպական Միութեան պատասխանատուներուն, պահանջելով որ քրտական հարցին կարգաւորումին ուղղութեամբ նախաձեռնութիւն ստանձնէ: Նամակներուն մէջ շեշտըւած է թէ հակառակ քրտական կողմին հռչակած հրադադարին թրքական զինեալ ուժերու գործողութիւնները կը շարունակուին. Միութիւնը պէտք է հարկաւոր միջամտութիւնը կատարէ, որպէսզի հրադադարը միակողմանի չմնայ:

ԺԱՆ–ԺԱԳ ՍԵՐՎԱՆ–ՇՐԷՊԷՐ հրապարակագիր բայց նաեւ քաղաքական դէմք (նախարար եղած է Ժիսքար տ'էսթէնի նախագահութեան շրջանին) մեռաւ Նոյ. 6ի գիշերը, 82 տարեկանին: Ֆրանսուազ Ժիրուի հետ հիմնած էր Լէքսփրէս շաբաթաթերթը:

ՊԻՒԼԷՆԹ ԷՃԷՎԻԹ, Թուրքիոյ նախկին վարչապետը մեռած է Նոյեմբեր 5–ին 81 տարեկանին: Ձախ ազգայնական, իր քաղաքական ասպարէզը կէս դարու կեանք ունեցած է: Մահաքունի մէջ էր Մայիս 18էն ի վեր,, ներկայ ըլլալէ ետք խալամապաշտի մը սպաննած դատաւորի մը յուղարկաւորութեան: Իր անունը կապուած է Կիպրոսի, քանի ինք է որ 1974ին բանակը ղրկած էր ու գրաւած կղզին հիւսիսը: 2006ին տուած մէկ հարցազրոյցին Անատոլու գործակալութեան, ըսած էր թէ բնաւ չի զղջար իր այդ որոշումին համար:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Արնուվիլ–լէ–Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19-21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:

Հեռ. եկեղեցի.– 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

---

en avant-première de la Foire aux Livres

Conférence - Débat

présentation du livre
d'ALEXIS GURDIKYAN
auteur de
40 MONTAGNES
pour un tour du monde en solitaire
Editions Bartillat

Le Jeudi 16 novembre à 20h30
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall
(métro: République) 75010 Paris

L'auteur dédicacera son livre
—— entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի «Հելէն Բիւզանդ» մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մանիա Գէորգեանի իր քրոջ Մարի Օսիգեանի մահուան առիթով:

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette : 04. 74. 53. 25. 91**
— **Laurence : 04. 74. 53. 75. 90**

Date limite d'inscription :
30 novembre

ARMAVIA
ԱՐՄԱՎԻԱ

COMMUNIQUE

La compagnie nationale aérienne **ARMAVIA** a le plaisir de vous communiquer son programme de vols pour la saison d'Hiver 2006-2007 :

Jours d'opération : Les LUNDIS et les VENDREDIS

Départ	Arrivée	Numéro vol
Erevan (Zvartnots) à 05h30	Paris (CDG1) à 07h30	U8 101
Paris (CDG1) à 12h10	Erevan (Zvartnots) à 16h55	U8 102

La Direction

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire
(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 20 novembre 2006 à 19 heures

dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O le Conseil de la Cathédrale	Le Recteur de la Cathédrale
Le Président	**Révérend Père**
Robert AZILAZIAN	**Zadik AVEDIKIAN**

Marseille, le 25 octobre 2006

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք

Սրբոց Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 11

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

---

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.572 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.572

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏԵՂԵԿԱԳՐԻՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Թուրքիոյ անդամակցութեան մասին Եւրոպական յանձնախումբին տեղեկագիրը հրապարակումի թուականէն առաջ իսկ կը գրգռեցնէր եւրոպական ու Թըրքական լրատուները: Լաւատեղեակ աղբիւրներ կը հաղորդէին թէ տեղեկագիրը Թուրքիոյ ընթացքին մէջ բազմաթիւ թերիներ մատնանշած է. անոնց գլխաւորներն են կիպրական հարցը, տարածուն ապօրինութիւնները, մարդկային իրաւունքներու յարգանքին անբաւարար մակարդակը, եւլն.: Անոր կից ուշագրաւ է Թուրքիոյ հետ բանակցութիւնները չխզելու կեցուածքը զոր կ՚արտայայտեն եւրոպացի բազմաթիւ պաշտօնատարներ: Այս կեցուածքին տէրերուն կողմէ կը յայտնուի խզումի պարագային Թուրքիոյ մէջ կրօնամոլ հակումներու շեշտումին վախը:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, ընդհանուր առմամբ այն տպաւորութիւնը կայ թէ տեղեկագիրը ընթացիկ փաստաթուղթէ մը աւելի կարեւորութիւն չի վայելեր: Անոր նշումները նորութիւն չեն Թուրք ղեկավարութեան ու ժողովուրդին համար: Արդէն յաջորդական հարցախոյզերու արդիւնքներ կը հրապարակուին վերջին շրջանին, ըսելու համար թէ Թուրքերու կարեւոր մեծամասնութիւն մը նախկին ձգտումը չունի Եւրոպական Միութեան մաս կազմելու:

Այդ ուղղութեամբ փոփոխութիւնը Թուրք իշխանութիւններու մօտ զգալի էր առնուազն տարիէ մը ի վեր, հակառակ վարչապետ Թ. Էրտողանի հետեւողական ջանքերուն որոնց զուգահեռ չէ բանակի ղեկավարութեան կեցուածքը: Թուրքիոյ աշխարհականութեան ու կայունութեան անփոխարինելի կռուանն ու երաշխիքն է բանակը որ չի հանդուրժեր Եւրոպայի անդամակցութեամբ իր գերակշիռ դիրքը զիջելու քաղաքական դասին: Այսուհանդերձ, կարելի չէ անտեսել երկրին մէջ կրօնամոլութեան շեշտումը որ կը նշանակէ թէ Եւրոպայի վախերը բոլորովին անհիմն չեն, բայց անդամակցութեան խայծը անզօր կը մնայ աշխարհական թեւը ամրացնելու:

Այս համայնապատկերին մէջ կան Եւրոպայի համար Թուրքիոյ անդամակցութեան կարեւորութիւնը շեշտողներ ալ. անոնց օրինակ է Թուրքիոյ մեծագոյն հոլտինկներէն Սապանճըի նախագահ Կիւլէր Սապանճը որ Նոյեմբեր 7ին Ֆայնէնշըլ Թայմզի մէջ ստորագրած է յօդուած մը: Թելադրած է Եւրոպական յանձնախումբին տեղեկագիրը ոչ թէ տագնապի ազդանշան մը, այլ՝ անցողիկ փաստաթուղթ մը նկատել ու շարունակել պահանջուած բարեփոխումներու հոլովոյթը: Այդ հոլովոյթը 10-15 տարի կը տեւէ, բայց Կ. Սապանճը լաւատես է բանակցութիւններու դրական արդիւնքին նկատմամբ:

Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ եւս կը բաժնէ նոյն կեցուածքը. ան տեղեկագրին հրապարակումին նախօրեակին յայտարարած է թէ Եւրոպայի հետ գործերը կարգին են ու ժխտական ոչ մէկ տուեալ կայ: «Թուրքիա երկիր մը չէ որմէ կարելի ըլլայ դիւրութեամբ հրաժարիլ» ըսած է ան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ-ու Ներկայացուցիչներու ժողովը եւ Ծերակոյտին մէկ երրորդը կը նորոգուէին Նոյեմբեր 7ին եւ ինչպէս կ՚ակընկալուէր, երկու ժողովներն ալ կորսնցուցին հանրապետական իրենց մեծամասնութիւնը: Սկիզբէն կ՚ըսուէր արտայ Պուշի թեր կամ դէմ: Նոյեմբեր 8ի ին ժողովուրդը հանրաքուէ մը պիտի տայ ռՊուշի թեր կամ դէմ: Նոյեմբեր 8ի առաջին տեղեկութիւններու համաձայն, Ներկայացուցիչներու ժողովը լայն մեծամասնութիւն մը ապահոված է դեմոկրատներուն, մինչ Ծերակոյտը մէկ ձայնով միայն (Միսուրի) դեմոկրատներու ձեռքը կրնար անցնիլ: Հակառակ իր բոլոր ջանքերուն, Պուշ չէր կրնար համոզել որ Իրաքը յաղթանակ մըն է: Դեմոկրատները 15 ձայնի պէտք ունէին Ներկայացուցչական ժողովի մեծամասնութիւնը ձեռք ձգելու համար: Ամէն պարագայի մէջ, վերջնական արդիւնքները պաշտօնապէս հաստատուած չէին, մանաւանդ Ծերակոյտին համար, բայց յստակ էր որ Պուշ այլեւս համակեցութեան դատապարտուած էր եւ ամերիկեան Գոնկրէսը (երկու ժողովները) կրնայ բաւական խոչընդոտել իր ծրագիրները: Միւս կողմէ, այս ընտրութեան դեմոկրատներու յաջողութիւնը դրական հեռանկարներ կը բանայ Հայ Դատի յանձնախումբին առջեւ: Անոր նախագահը Արամ Համբարեան ըսած է թէ ընտրութեան արդիւնքներով Գոնկրէսի հայկական լոպիին անդամներուն թիւը կրնայ 196ի բարձրանալ, թէ Ներկայացուցիչներու ժողովի անդամ Ա. Շիֆ կը պատրաստուի Ցեղասպանութեան մասին նոր օրինագիծ մը ներկայացնելու: Դեմոկրատներու վճռական յաղթանակին պարագային նոյն ժողովին հանրապետական նախագահը Տ. Հասթըրթին պիտի յաջորդէ դեմոկրատ Նէնսի Փէլոզին որ 20 տարիէ ի վեր զօրավիգ կը կանգնի հայկական բանաձեւերուն: Մինչ Հասթըրթ մերժելով օրակարգին վրայ տեղ տալ, արգելք եղած էր ժողովին ընդհանուր նիստին հայկական բանաձեւին վիճարկումի նիւթ ըլլալուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերվարական կուսակցութեան նախագահական թեկնածութեան երեք թեկնածուները հեռատեսիլով վերջին վիճարկում մը ունեցան Նոյեմբեր 7ին Թուլուզ, եւ հաստատուեցաւ որ ոչ մէկը կրնայ միւսը գերազանցել: Գլխաւոր երկու տարակարծութիւններ կային, որոնք կը վերաբերէին Իրանի հիւլէական ծրագրին եւ Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ֆապիուս դէմ է Թուրքիոյ մուտքին, իրեն համար Եւրոպայի հեռանկար մը կայ, որ հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.– Եւրոպա մը, որ կ՚ընդգրկէ Եւրոյի շրջագօտիին մաս կազմողները, երկրորդ մը, որ կը համախմբէ այդ գօտիէն դուրս գտնուողները (Մեծն Բրիտանիա, Լեհաստան), հուսկ այն երկիրները, որոնք Եւրոպայի շուրջ կը գտնուին, ինչպէս Մաղրեպը, Ուկրանիան եւ Թուրքիան, որոնք պէտք չէ որ մաս կազմեն եւրոպական գործընթացին: Սթրոս-Քահն կ՚ընդունի որ Թուրքիա շատ հեռու է հարկ եղած պայմանները լրացնելէ, բայց պէտք չէ խզել բանակցութիւնները. ինչ կը վերաբերի Սեկոլէն Ռուայալի, կը կրկնէ որ իր դիրքը Ֆրանսացի ժողովուրդին դիրքը պիտի ըլլայ, բայց կը խոստովանի որ Թուրքիա պայմանները չի լրացներ ու 10-15 տարի ժամանակ կու տայ Թուրքիոյ: Աւելի յստակ են իրենց տարակարծութիւնները Իրանի հիւլէական ծրագրին մասին: Սեկոլէն Ռուայալ վերապահ կը մնայ, Ֆապիուս եւ Տ. Սթրոս-Քահն կը խորհին որ Իրան ալ իրաւունք ունի ոչ զինուորական հիւլէական ճարտարարուեստ մը ունենալու: Սթրոս-Քահն դէմ է պատիժներու, իսկ Ֆապիուս վճռական է՝ եթէ նախագահ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀՌՈՄ

ԹՈՒՐՔԻ ՄԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ

Իտալիոյ մէջ հսկողութեան տակ առնուած է Թուրք երիտասարդ մը որ Ցեղասպանութեան նիւթով պաստառներու ցուցահանդէսի մը պաշտօնական բացումին Թրքերէն աղաղակներ արձակելով յարձակած է ցուցանմոյշներուն վրայ: Միջադէպը տեղի ունեցած է Հռոմի մօտակայ Վէրչէլլի մէջ: Յարձակումը պատճառ եղած է կարգ մը պաստառներու վնասուելուն: Ոստիկանութիւնը սըրահէն հանած է Թուրք երիտասարդը որուն ինքնութիւնը չէ հրապարակուած: Ըսուած է միայն որ երկու տարիէ ի վեր շրջանին մէջ կ՚ապրի, Թրքական սանտուիչի վաճառորդ է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐՈՒ ԵՒ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆ ՄԸ ՄԱՐՏԻՆԻ ՄԷՋ

Քրտական «Իւլքէտէ էօզկիւր կիւնտէմ» (Երկրին մէջ անկախ օրակարգ») օրաթերթը Հոկտեմբեր 19ի թիւով յայտնած է թէ Մարտինի Մծբին գաւառին մէջ հաւաքական գերեզման մը գտնուած է, գիւղացիներու կողմէ: Հակառակ լուրին արթնցուցած հետաքրքրութեան, ապահովութեան ուժերը պրպտումներ ըրած են Գուրու գիւղին մէջ ուր յայտնաբերուած է ոսկրակոյտը, յետոյ ամէն բան ըրած են լռութեան մատնելու համար:

Թերթը տուած լուրով բաւականացած չէ, Նոյեմբեր 7ի թիւով յաւելեալ տեղեկութիւն տուած է, դիմելէ ետք նըշուած շրջանին մէջ 1915ի դէպքերուն շըւէտացի մասնագէտ պատմաբան Տաւիտ Կաունթի: Այս վերջինը ըսած է. «Այդ ջարդին հեղինակն է Իթթիհատի Մարտինի ղեկավար, գաւառապետ Հալիլ Էտիփի հրամանատարութեան ենթակայ մահուան ջոկատը: Ըստ ջարդէն վերապրած Ասորիի մը վկայութեան 150 Հայեր ու 120 Ասորիներ գաւառէն դուրս քշուած ու ըսպաննուած են»: Նոյն մասնագէտը աւելցուցած է թէ հաւանական չէ որ յայտնաբերուած ոսկորները պատկանին մահմետականներու:

Այդ ոսկորները գիտական ուսումնասիրութեան ենթարկելով կարելի կ՚ըլլայ ստոյգ գիտնալ թէ որու՛ կը պատկանին: Կաունթ ըսած է որ եթէ ստուգուի թէ մեծ մասով արական ու Հայերու պատկանող ոսկորներ են, ատիկա կը նշանակէ որ զոհերը 1915 Յունիս 13ին Մծբինի բանտը արգելափակուած ու երկու օր ետք սպաննուած հայ կաթողիկէներ, նաեւ բողոքական Ասորիներ եւ Գլդանիներ եղած են: Իսկ եթէ ստուգուի որ ոսկորներուն մեծ մասը իգական սեռին յատուկ է, պիտի նշանակէ որ զոհերը 1915 Յունիս 28ին հաւաքաբար սպաննուած կաթողիկէ Հայուհիներ եղած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ՄԻՋՆՈՐԴԻ ԴԵՐՈՎ

Լեհաստանի Ծերակոյտէն մառեշալ Բ. Բորուսեւիչ Հայաստան այցին վերջին օրը տեսակցութիւն ունեցած է Ազգային Ժողովի նախագահ Տ. Թորոսեանի հետ ու ըսած որ իր երկիրը պատրաստ է հայեւթուրք յարաբերութիւններու կարգաւորման միջնորդ ըլլալու: Բորուսեւիչ յոյս յայտնած է որ լեհեւթուրք լաւ յարաբերութիւնները կը նպաստեն միջնորդութեան եւ թէ առաջարկը երկու կողմէն ընդունելի կը նկատուի:

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան անդրադառնալով առաջարկին, ըսած է թէ Լեհաստան նոյն պատրաստակամութիւնը յայտնած էր երկու ամիս առաջ ալ եւ Հայաստան դրական պատասխան տուած էր, մինչ Թուրքիա տակաւին լուռ կը մնայ:

***

ՍԿԵՒՌԱՅԻ ՄԱՍՆԱՏՈՒՓԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ ԲԵՐՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 6ին, Գարեգին Բ.ի գահակալութեան եօթներորդ տարեդարձը նշուած է, յաւարտ պատարագի կատարուած Հայրապետական մաղթանքով: Նոյն առիթով Նոր Նախիջեւանի եւ Ռուսաստանի թեմէն Ս. Էջմիածին բերուած է քրիստոնէութեան ամէնէն կարեւոր սրբութիւններէն մէկը՝ Սկեւռայի մասնատուփը:1283ին Սսի Կոստանդին արքեպիսկոպոսին հրամանով շինուած ու սուրբերու մասունքներ պարունակող տուփը հինգ դար կորսուած կը համարուէր: 1884ին Փարիզի մէջ կը գնուի Էրմիթաժի կայսերական հաւաքածոյին համար: 2000 թուականին Ս. Պետերբուրգի Ս. Կատարինէ եկեղեցիին օծման առթիւ Գարեգին Բ.ի Ռուսաստանի թեմին տուած այցին ընթացքին Էրմիթաժը մասնատուփը կը նուիրէ Հայց. եկեղեցիին: Ներկայիս Մայր Աթոռ բերուած տուփը շաբաթ մը Մայր տաճարին մէջ պահուելէ ետք պիտի յանձնուի Մայր աթոռի գանձատան:

ՄԱՀ
ԴԵՐԱՍԱՆ ՍԵԴԻ ԳՈՉՈՒՆԵԱՆ-Ի

Աւստրալիոյ Սիտնէյ քաղաքին մէջ մահացած է նախկին եգիպտահայ դերասան եւ բեմադիր Ս. Գոչունեան: Ծնած էր Գահիրէ, 1927ին: Դպրոցական տարիներէն դերասանական մեծ ձիրք ցուցաբերած, բեմ բարձրացած էր աշակերտած անգլիական վարժարաններու թատերախումբերով: Եգիպտահայ բեմին վրայ դերեր ստանձնած էր 1947էն. 1951ին բեմադրած եւ մարմնաւորած Գորրատօն մեծ տպաւորութիւն գործած էր թատերասէր հանրութեան վրայ: Դերեր ըստանձնած էր նաեւ եգիպտական ֆիլմերու, «Տասը պատուիրաններ»ու ամերիկեան բեմադրութեան մէջ: 1970ին Գահիրէի մէջ նշուած էր անոր բեմական գործունէութեան քսանամեակը: Յաջորդ տարին հաստատուած էր Աւստրալիա ուր եւս շարունակած էր բեմական գործունէութիւնը:

ՀԻՆՈՎ ՆՈՐԻՆ «ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ»

Հայաստանի քաղաքական մարզը ամէնէն վարկաբեկուածներէն մէկն է ժողովուրդին մօտ որ բաւական ատենէ ի վեր անոր կը գլանայ իր հետաքրքրութիւնը: Երեւանի մէջ կամ այլուր տեղացի խօսակիցներու հետ այդ նիւթով զրոյցը այն տպաւորութիւնը կը ստեղծէ որ ոչ իսկ երկու տասնամեակ առաջուան մեծ պոռթկումէն, խանդավառութենէն ու միլիոնով չափուած ցոյցերէն աւելին դար մը անցած է: Քաղաքական ոլորտին շահարկումը, այլասերումը այնքան դառնացուցած է Հայաստանցին, յատկապէս երբ խօսքը կը վերաբերի իշխանութիւններու, որ նոյնիսկ փոփոխութեան հաւատացող, սպասողը հազուադէպ պարագայ է: Կաթէն ալ, Թանէն, ալ մածունէն ալ բերանը այրածի փորձառութեամբ կը խօսի յուսաբեկը որուն յոյս ներշնչել բաւական դժուար գործ կը թուի, ամէնօրեայ ապրումներու ծանր բեռան տակ:

Կա՛յ անշուշտ դժգոհութեան պատճառներէ զերծ մանրամասնութիւնը. բայց ան ալ արեւմտեան պերճաշուք վաճառատուներու գընումներուն, ամենաշքեղ ինքնաշարժերով պտոյտներուն, չնաշխարհիկ ակումբներ յաճախելուն ծանրաբեռն օրակարգին մէջ տեղ չի գտներ քաղաքականութեամբ հետաքրքրուելու: Իրաւունք ալ ունի. ինչպէս նախկին խորհրդային այլ հանրապետութիւններ, Հայաստանի մէջ ալ գոյացած է,– միայն Աստուած գիտէ՝ ուրկէ՛, ինչպէ՛ս –, խաւ մը որուն հանգիստը չեն հասնիր խռովելու ո՛չ այս կամ այն իշխանութիւնը, ո՛չ տագնապները, ոչ սա կամ նա կենսական ապրանքին տարապայման սղութիւնը: Կարճ խօսքով՝ քաղաքականութիւնը լուրջ բան նկատելու, անով հետաքրքրուելու, այդ մարզին մէջ պայքար ծաւալելու տրամադիր զանգուածներ գտնել գրեթէ անկարելի է Հայաստանի մէջ:

Նման պայմաններու մէջ քաղաքական նոր կազմաւորումի երեւոյթը հետաքրքրութիւն կը շարժէ: Աներեր կարծուած աթոռներու տիրացածներու անտարբերութեան, ոտք դնելիք տեղ մը ունենալու ձգտումով խոստումներ շըռայլողներու, քիչ մը աւելին ակնդէտ ժողովուրդին բրինձ, գետնախնձոր բաշխողներու, կամ անոք ծերուկներ ամենացուցական ձեւով պտոյտի հանողներու կողքին անկոխ ի՞նչ գետին մնացած է, մարդ կը մղուի հարց տալու, որպէսզի քաղաքական նոր կազմ ձեւաւորուի:

Այս անդրադարձները արթնցուց տեսնել «Այլընտրանք» անուանուած քաղաքական – հանրային նախաձեռնութիւնը որուն յայտարարութիւնը կատարուած էր Հոկտեմբեր 10ին, մայրաքաղաքի «Գոնկրէս» պանդոկին սրահներուն մէջ: Ձեռնարկողներուն կարեւոր մէկ տոկոսը «Ղարաբաղ կոմիտէ»ին, ՀՀՇ-ին, անկէ սերած «Արմատ»ին շարքերէն է. ամէնէն ծանօթ անուններն են Բաբգէն Արարքցեանը, Երջանիկ Աբգարեանը, Սամուէլ Գէորգեանը, Սամսոն Ղազարեանը, եւլն.: Նշուած քաղաքական կազմակերպութիւններէն տարբեր մէկուն պատկանող միակն է Պետրոս Մակէեան որ «Ժողովրդավարական հայրենիք»ի նախագահն է:

Քաղաքական գործունէութեան ձեռնարկելու իրենց յայտարարութեամբ ըսուած է թէ գործի մղած է Հայաստանի մէջ ստեղծուած իրավիճակին առթած մտահոգութիւնը եւ Հայաստանի ու Լեռնային Ղարաբաղի ճակատագրին նկատմամբ պատասխանատուութեան զգացումը: Իսկ հիմք առնուած են այն գաղափարները, քաղաքական սկզբունքները եւ անկախ պետականութեան հիմնակէտերը որոնք որդեգրըւած էին 1988–90ի Համազգային շարժումին կողմէ, 1990ի անկախութեան հռչակագրով ազդարարուած, 1991ի Անկախութեան հանրաքուէով հաստատուած եւ 1995ի Սահմանադրութեամբ վաւերացուած:

Անկախութեան նախորդած շըրջանին անոր առաջին տարիներու սկզբունքներուն վերարժեւորումին վրայ հիմնուած կազմաւորումին դէմքերը ամենախիստ քննադատութիւնները կ'ուղղեն ներկայի իշխանութիւններուն: Երկիրը քորփոբաթի. պետութեան վերածուած է, վարիչներն ալ իշխանա-քրէական շարաշահումէն սերած պաշտօնեաներն են ու օլիգարխները: Նախագահը այդ պաշտօնը բռնի գրաւած մէկն է, ընդդիմութիւնը կը հալածուի, անպատժելիութիւնը վախի մթնոլորտ ստեղծած է, կայ կաշառակերութեամբ մենաշնորհներ հաստատելու երեւոյթը, եւլն.: Միակ ելքը ՀՀՇ-ի գաղափարներուն վերադարձը կը գտնուի եւ վերջ դնելը «հակամարդկային վարչախումբին գոյութեան»:

«Այլընտրանք»ի հիմնադիրները դրապէս արժեւորելով ղարաբաղեան զարգացումներուն մինչեւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի իշխանութենէն հեռանալու փուլը, կը շեշտեն թէ ան «ինքնորոշման իրաւունքի քաղաքական խնդիր» էր, որ այսօր վերածուած է «գաղափարախօսական կանխադրոյթ»ի: Ղարաբաղը հակամարտութեան ենթակայէն վերածուած է հակամարտութեան առարկայի: Կը յաջորդէ այլ անպատեհութիւններու, ձախողութիւններու թիւումը:

Անոնք բանակի համակարգին մէջ ալ արմատական փոփոխութիւններ անհրաժեշտ կը գտնեն, գլխաւորը արհեստավարժ բանակի անցումն է, ապա ծառայութեան տեւողութեան կրճատումը ,եւլն.: Ինչ կը վերաբերի արտաքին քաղաքականութեան, հոս եւս դրական է մինչեւ 1998ին գնահատումը. կ'ըսուի թէ «անօրինական իշխանութիւններ»ու հեռացումէն եւ սահմանադրական կարգերու վերահաստատումէն ետք պէտք է վերջ տալ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան վրայ օտար պետութիւններու, արտաքին ուժերու ազդեցութեան, Եւրոպական միութեան անդամակցութիւնը ռազմավարական նպատակ դարձընել, քաղաքական դիրքորոշումին յարիր ապահովութեան համակարգի մը մէջ ընդգրկուիլ, ինչպէս ՕԹԱՆ-ը, գործակցութիւն տանիլ շրջանային քաղաքական եւ տնտեսական կառոյցներու հետ, այդ նպատակով բնական յարաբերութիւն ստեղծել դրացի երկիրներու, անոնց շարքին՝ Ազրբէջանի, Թուրքիոյ հետ:

Տնտեսական վիճակն ալ դժգոհութիւն կը պատճառէ «Այլընտրանք»ի նախաձեռնողներուն: Կ'ըսեն թէ մրցակցութիւն չկայ, կան մենաշնորհներ, հովանաւորչութիւն, կաշառակերութիւն. տնտեսութիւնը կը կառավարուի պետական պաշտօնեաներուն կողմէ: Այս ոլորտին մէջ եւս հարկաւոր փոփոխութիւններու թիւումը կատարուած է:

Նոր շարժումը շատ յայտնի կերպով որպէս մեծագոյն «դրամագըլուխ» ունի Լ. Տէր-Պետրոսեանի իշխանութեան դրական ձեռքբերումները, պաշտպանած գաղափարները: Վերջինին փաստ է անոր «Պատերա՞զմ թէ խաղաղութիւն. լրջանալու պահը» յօդուածին կատարուած յղումը: Նախաձեռնութեան համախոհ կը համարուին բոլոր անոնք որոնք որպէս բարձրագոյն արժէք կը նկատեն Հայաստանի անկախութիւնն ու քաղաքացիութեան բացառիկ բնոյթը, կ'ընդունին ՀՀՇ-ի հիմնարար գաղափարները եւ վերոնշեալ յօդուածին ուղենիշերը: Այսուհանդերձ, ինքը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան անձնապէս ներկայ չէ նոր կազմաւորումին մէջ, հակառակ որ ամէնէն ջատագովական յղումները կ'ըլլան իրեն: Ըսուածին լաւագոյն ապացոյցն է նախաձեռնողներու խումբէն «Հայկական ժամանակ»ի խմբագիր Նիկոլ Փաշինեանի արտայայտութիւնը թէ «նախաձեռնող խմբի ընդհանուր կարծիքը Լ. Տէր Պետրոսեանի նկատմամբ մեծագոյն յարգանքն է»:

Հետաքրքրական է տեսնել որ ՀՀՇ-էն սերած այս երկրորդ շարժումին նկատմամբ ի՛նչ է մայր կուսակցութեան մօտեցումը: «Ժամանակ» Երեւան օրաթերթը Հոկտեմբեր 13ի թիւով տուած է ՀՀՇ-ի նախագահին արժեւորումները: Արարատ Զուրաբեան կ'ըսէ թէ «Այլընտրանք»ին նախաձեռնողները չեն յաջողած տիրել ՀՀՇ-ին. այդ պատճառով դիմած են այլ կազմաւորում ունենալու: Ինչ կը վերաբերի Լ. Տէր-Պետրոսեանի քաղաքական ոլորտ վերադարձին, ատիկա բաժանումներով իրագործելի պարագայ չէ. կը հարուածէ կուսակցութիւնն ու անոր առաջնորդը «որը ամենայն հաւանականութեամբ կարող է առաջադրուել նախագահական ընտրութեան ժամանակ եւ յաղթել»: Սակայն մինչեւ որ պայմանները յարմար համարուին Լ. Տէր-Պետրոսեանի վերադարձին, «Այլընտրանք»ին ղեկավար դէմքը կը թուի ըլլալ Բ. Արարքցեանը:

Ի՞նչ ընկալում կ'ունենայ հինին հիմով ձեւաւորուած այս շարժումը, հիասթափումներէ, շահարկումի ջանքերէ տիրապետուած Հայաստանի քաղաքական ոլորտէն. Հակառակ Ղարաբաղ կոմիտէով ստեղծուած մեծ հմայքին կարօտը ունեցողներու, անկախութեան առաջին տարիներու տաժանքը մոռնալու պատրաստակամները բանակ կազմելու տպաւորութիւնը չեն գործեր: Բաւական խոր են մարդոց հոգիներուն մէջ ցուրտ ու մութ ձըմեռներուն բացած ճեղքերը, մանաւանդ որ այդ նիւթով բացուած դատավարութիւնը ոչ մէկ համոզիչ արդիւնքի յանգեցաւ:

«Այլընտրանք»ին յաջողութեան նպաստելու կոչուած գլխաւոր ազդակներ են պատասխանատուութիւններ ստանձնելու լրջութիւնը եւ քիչ մըն ալ ժողովուրդին յիշողութեան աստիճանը:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԶԱՀՐԱՏԻ ՀԵՏ ՈՒ ԺՊԻՏ ՄԸ

ՏԻԳՐԱՆ ԵԿԱՒԵԱՆ

Պոլսոյ մէջ բոլորը կը ճանչնան Զահրատը: Արեւմտահայ արդի բանաստեղծութեան մէջ ան կը շարունակէ երգել կեանքը ու իր երգը կ'արձագանգէ աշխարհի չորս անկիւններէն, քաղցր կանչի մը նման:

Պայծառ երկնքի մը տակ վերակտայ բանաստեղծը. անփոյթ նըստած նաւամատոյցին դէմ, նստարանի մը վրայ, թէյ կը խմէր: Ժըպիտով ու ձեռքի նշաններով մօտը հրաւիրեց: Ինչպէս շատ մը Հայեր, Զահրատ ալ ամառները կ'ապաստանի Հայկական կղզին՝ Գնալը, ուր խաղաղ օրեր կ'անցնէ իր կնոջ ընկերակցութեամբ:

Պարզ ու հիւրասէր է «Մեծ քաղաք»ին հեղինակը. իր տան դուռը միշտ բաց է լքուած կատուներուն ու հետաքրքիր անցորդներուն առջեւ:

Այս տարի անոր գրական վաստակին 50ամեակը նշուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ: Անցեալ գարնան Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայեց բանաստեղծին ամբողջական երկերը, որակաւոր երկու հատորով: Հրատարակութիւնը կը զուգադիպէր Զահրատի 80ամեակին ու իրականացած էր Արտաշէս Մարկոսեանի խմբագրութեամբ:

Զահրատին հետ բանաստեղծութեան մասին մեր զրոյցը կ'առընչուի նորարար շարժումին սկիզբի փուլին: Ինք միակ դէմքը չէր անոր. կար Կարպիս Ճանճիկեանը որ կանուխ մահացաւ. կար Հայկազ Գալուստեանը որ ներգաղթեց Հայաստան. ու լռեց: Ինչպէս է բոլոր նորարար երիտասարդներուն պարագան, դիւրին չէն եղած առաջին քայլերը: Իր ու իր ժամանակակիցները Պոլսոյ մէջ բոլորովին նոր ուղղութեան մը հետեւելով գատուած էին մեծերու գծած ճամբէն: Ատիկա դժուար պայմաններ պարտադրած էր իրենց գրականութեան, կերպով մը պարտադրելով մերժել նախորդ սերունդը:

Կը շարունակենք մեր զրոյցը, մինչ մօտակայ մզկիթէն կը բարձրանայ աղօթքին կանչը, ամբողջ Թաղամասը լեցնելով:

«Ինչո՛ւ համար գրել, եւ որո՞ւ համար» կ'ըսէ Զահրատ: Հարցումը կարծես խուլ յուսահատութիւն մը կը պարզէ. այլեւս Պոլսոյ մէջ հազուադէպ է արեւմտահայերէնով ստեղծագործողը: Ինք կը նկատէ թէ կան գրողներ որոնք կը գրեն իրենք իրենց համար եւ միւսներ որոնք կը խորհին թէ պիտի կարենան ճաշակ մշակել. բայց ի՞նչ լեզուով:

«Բանաստեղծ ըլլալու համար պէտք է բանաստեղծ ծնած ըլլալ. սակայն ատիկա բաւարար չէ. պէտք է լեզուն լաւ գիտնալ ու կարենալ լաւագոյնս գործածել զայն». այս նշումին կը հետեւի լեզուին նահանջի եզրակացութիւնը: Զահրատ մանաւանդ վաղուան համար լուրջ վտանգ կը նշմարէ: Զանազան պատճառներու շարքին կը շեշտէ լեզուին նկատմամբ անփութութեան երեւոյթը:

ԶԱՀՐԱՏ ԵՒ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Նիւթը կ'առընչուի Շ. Շահնուրի որուն հետ անցեալին թղթակցած է

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 11ին տեղի ունեցած է արտասանութեան հանդիսութիւն մը կազմակերպուած եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ Ս. Թարգմանչաց տօնին առթիւ եւ կատարողութեամբ Լոս Անճըլըսէն հրաւիրուած Խաչիկ Թաշճեանի: Երեկոյթին բացումը կատարած է, հոգաբարձութեան կողմէ Գառնիկ Պուճիկեան, որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը: Ենթական բեմ բարձրանալով յայտնած է թէ ժողովուրդին պիտի ներկայացնէ հայերէն բառերու տողանցք մը: Նորութիւն մըն ալ ներմուծելով, Խ. Թաշճեան բացատրած է թէ ինչ պայմաններու մէջ գրուած են եւ ինչ նպատակաւ կարգ մը քերթուածներ, ու յաջորդաբար արտասանած է Ս. Կապուտիկեանէ, Սիամանթոյէ, Զարեհցէ, Պարոյր Սեւակէ, Թումանեանէ, Շիրազէ, Թէքէեանէ, Սարմէնէ գործեր: Աւարտին, Մեղրիկ Ծ.Վ. Բարիքեան շնորհակալութիւն յայտնած է Գ. Թաշճեանի, մինչ հոգաբարձութեան ատենապետ Սաքօ Ղազարեան իրեն յանձնած է յուշատախտակ մը:

բանաստեղծը: Ան նաեւ թարգմանութիւններ ըրած է Ա. Լիւպէնի քերթուածներէն: Թարգմանութիւնները անտարբեր չեն ձգած Շահնուրը եւ Զահրատ հպարտութեամբ կը յիշէ Փրանսահայ գրողին խօսքերը. «Մինչեւ հիմա թէ՛ Հայաստանի մէջ, թէ Սփիւռքի, թարգմանած են գրածներս. բայց ոչ ոք կրցած է ձեր թարգմանութիւնը գերազանցել»:

⁂

Զահրատ հայ գրականութեան նկատմամբ անհոգութիւն կը տեսնէ Հայաստանի մէջ ալ: Սակայն համոզուած է որ ներկայի վիճակը առժամեայ է. կ՚ապրինք շրջան մը ուր գրական միջոցը նեղ տեղ կը գրաւէ:

Կը հաւատայ թէ Հայաստան ըՍփիւռքի նեցուկին պէտք ունի եւ անկարելի է մոռծել Սփիւռքի ապագան, առանց Հայաստանի: Երկուքին միջեւ կրնան տարակարծութիւններ, վէճեր գտնուիլ, սակայն մեր յաջողութիւնը կը պահանջէ որ երկու թեւերուն միջեւ սերտ կապեր հաստատուին:

Զահրատ բազմաթիւ շփումներ ունեցած է հայաստանցի գրական դէմքերու հետ: Արդէն իր գործերէն երեք հատոր հրատարակուած է հոն: Կը ճանչնան իր գործը: «Զահրատը մեր բանաստեղծութեան ժըպիտ մը բերաւ» ըսած է Հ. Մաթեւոսեան. արտայայտութիւն զոր բանաստեղծը իր մասին հնչածներէն ու գրուածներէն ամէնէն գեղեցիկն ու յուզիչը կը նկատէ:

1965ին Պելժիոյ մէջ կազմակերպըւած բանաստեղծութեան եւրոպական փառատօնին մասնակցած է Զահրատ, որպէս մէկ անդամը Թուրքիոյ պատուիրակութեան: Մասնակիցները հրաւիրուած են իրենց հարազատ լեզուով արտասանելու իրենց գործերէն, ուստի Զահրատ արտայայտուած է հայերէն:

Մեր զրոյցը կը շարունակուի մինչեւ որ փողոցին աղմուկը կը հանդարտի: Ժամանակը շուտ կ՚անցնի եւ արդէն ժամն է մեծ քաղաքը մեկնող շոգենաւուն: Զենք աճապարեր: Զահրատին կատուն մեզի կը նայի քիչ մը խորամանկ նայուածքով: Հրաժեշտը արդէն հիմ կ՚ըլլայ կարօտներու:

Տ. Ե.

Կրանատա

ՆՈՐ ԽՏԱՍԱԼԻԿ ՄԸ

«ԿՈՄԻՏԱՍ – ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ»

ԵՐԵՒԱՆԻ «ՀՈՎԵՐ» ԱՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԿԱՅԻՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ՍՈՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ԼԵՒՈՆ ՄՈՄՃԵԱՆ

Քանի մը տարի առաջ, Փարիզի Սիփան–Կոմիտաս երգչախումբի երաժիշտ–ղեկավար Կարպիս Ափրիկեանի «Հայ կրօնական երաժշտութեան Կոմիտաս»ի խտասալիկին մասին, հետեւեալ ձեւով արտայայտուած էի «Յառաջ» օրաթերթի 2001 Հոկտեմբեր 13/14ի թիւին մէջ. «Յիշողութեանս մէջ այսպիսի այլ արձանագրութիւն չեմ լըսած եւ հետաքրքիր անհամբերութեամբ կը սպասեմ Հայաստանի երիտասարդ տաղանդաւոր ղեկավարներուն մեզի խոստացած Կոմիտաս վարդապետի պատարագի երկսեռ երգչախումբի արձանագրութիւնները, ի՛նչ եւ որո՛ւ փոխադրութիւններով – Թրանսքրիփսիոն»:

Հոս տեղին է յիշեցնել մեր ընթերցողներուն թէ վերջերս վերոյիշեալ այս խտասալիկէն հատուածներ արժանի եղան մաս կազմելու Selection de Reader's Digestի «Voix du monde, chœur de legende» խորագրին տակ եւ «Splendeur des chœurs Arméniens» մակդիրով Եւրոպայի հռչակաւոր միջազգային տարողութեամբ երգչախումբերու կատարումներուն:

Ի վերջոյ բարեբախտաբար Երեւանի «Հովեր» արական սենեկային ընտիր երգչախումբը, խմբավարութեամբ Սոնա Յովհաննիսեանի (*) մեզի կը ներկայացնէ «Կոմիտաս – Սուրբ Պատարագ» վերնագիրով խտասալիկը: Սալիկին մաս կը կազմէ նաեւ բացատրական գրքոյկ մը:

Վստահաբար այս խտասալիկին պիտի հետեւի Հայաստանի Պետական Ակադեմական երգչախումբի մեկնաբանութեամբ ուրիշ կոմիտասեան մշակումով պատարագ մը:

Հայ հոգեւոր երաժշտութիւնը, ընդհանրապէս եւ յատկապէս պատարագը, աւանդաբար երգուած եւ մեկնաբանուած է արական խումբերու կողմէ: Եւ Կոմիտաս, տարբեր տարիներուն զանազան կատարողական երգչախումբերու համար մշակած է պատարագներ:

Ուստի հետեւեալ Պատարագը Կոմիտաս վարդապետ ստիպուած, մըշակած է կարճ ժամանակամիջոցի մը ընթացքին արական փոքրաթիւ կազմի համար, տրուած ըլլալով, որ իր երկսեռ երգչախումբի արական ձայնախմբի մեծ մասը զօրակոչուած էր առաջին համաշխարհային պատերազմին:

Ըստ երաժշտագէտ Ռոպէր Աթայեանի, սոյն պատարագի առաջին կատարումը տեղի ունեցած է 1915 Թուականի Ապրիլ 17ին՝ Ս. Յարութեան ճրագալոյցին եւ յաջորդ օրը Ս. Զատկի պատարագին: Սակայն 1915 Թուականի Մայիս 2ին նախատեսուած կատարումը տեղի չունեցաւ. Պոլսահայ մտաւորականներուն հետ Կոմիտաս եւս աքսորուեցաւ դէպի Չանղըրը...

Ինչպէս վերեւ յիշեցինք, Կոմիտասեան մշակումով Պատարագի այս տարբերակը գրուած է փոքր արական կազմի եւ համերգային կատարման համար, հիմնուելով Կոմիտաս վարդապետի նոր յայտնաբերուած վենետիկեան ձեռագիրներուն:

Ձայնագրութիւնը պատրաստուած է երկու սալիկներով, աւելի քան մէկ ու կէս ժամ տեւողութեամբ, 14 երգիչներէ կազմուած արական խումբով: Անոնք կ՚երգեն կարելիութեան չափով հարազատ մնալով երաժշտական բնագրին, խուսափելով միշտ դասական կամ ժողովրդական ոճէն: Ասոր հետ կայ նաեւ երգողներու մտավախութիւնը թէ առանց եկեղեցւոյ խորհրդաւոր կամարներու տակ երգուած ըլլալու պատարագ մը կրնայ կորսնցնել երաժշտական հոգեւոր ճշմարիտ եւ հարազատ ոգին:

Արդ, կը խորհիմ թէ «Հովեր» սենեկային երգչախումբը որ ձեռնարկած է այս երկարաշունչ ձայնագրութեան, հիմնուած է մանաւանդ իր շնորհալի արական երգիչներուն եկեղեցական փորձառութեան վրայ:

⁂

Խտասալիկին պարունակութիւնը կ՚ընդգրկէ Պատարագի ամբողջութիւնը եւ նոյնիսկ հոն ներառուած են հաճելի ձայնով, յստակ, հասկընալի առոգանութեամբ Աւետարանի ընթերցումներ:

Խաչատուր Տարօնացիի անուանակապով գրուած «Խորհուրդ խորին» պատարագի զգեստաւորման շարականը՝ թեթեւ տրամաթիք թէնորը կը մեկնաբանէ ընկերակցութեամբ Կոմիտասի գեղեցիկ մշակումով արական երգչախումբին: Այս շարականին մէջ կը զգանք խորապէս քնքուշութիւն, թախիծ, խանդավառութիւն եւ աղերսանք: Հոս երգիչին ձայնը հետզհետէ վեհանալով, ներդաշնակ զարգացումով եւ զմայլելիօրէն կը յառաջանայ դէպի «անհաս անսկիզբն» գագաթնակէտը, ապա հանդարտօրէն աւարտելու համար:

Կոմիտասի մշակումով «Ընտրեալդ յԱստուծոյ» մեղեդին, որ կ՚երգուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագներու ընթացքին: Իսկ Սրբոց տօներուն կ՚երգեն գլուխգործոց «Յայս յարկ» հզօր եւ վեհակոչ մեղեդին, որ մեղեդիակերտ բազմաձայնութեամբ երաժշտական յօրինուածք մըն է:

Դժբախտաբար, այս երկու հիասքանչ մեղեդիները, որոնք խտասալիկին վրայ երգուած եւ ձայնագրըւած են, թաւ ձայնով «Ընտրեալք» եւ «Յայս յարկ» մեղեդին թէնոր երգիչներէ, միշտ ընկերակցութեամբ արական կազմին, միմիայն միաձայն մեկնաբանութեամբ կ՚իմանանք Հայ Առաքելական եկեղեցիներու մէջ, իրենց դժուարին ըլլալու հանգամանքով դպրաց դասին համար:

«Միաշաբաթ օր հանգստեան» շարականի հիւթեղ երանգներով թէնորներու միաբերան ու միաձոյլ ձայները վեր են ամէն գնահատանքէ: Այս երգեցողութիւնը մեծապէս կը տպաւորէ եւ որուն երաժըշտական ձայնային սկզբնաւորութեան ոճն ու հնչերանգը կրնայ շատ մեղմօրէն յիշեցնել կաթողիկէ Գրիգորեան երգեցողութիւնը:

«Երեքսրբեան» երաժշտական երկերը ընդմիջող եւ անոր յաջորդող ասացութիւնները եւ աւերգները կատարուած են զգուշութեամբ եւ նրբօրէն: Իսկ «Հաւատոյ հանգանակ»ը՝ յստակ առոգանութեամբ միաբերան եւ երաժշտական տրամաբանական շեշտադրութեամբ:

Կոմիտասի «Ո՛վ է որպէս» սըրբասացութիւնը – յինանց եւ խաչի – կը սկսի մեներգիչին քիչ մը ուժեղ ձայնով եւ զգացումի թոյլ արտայայտութեամբ: Սակայն «Աստուած մեր»ը փշաքաղող, սրտաբաց, յուզիչ է իր փայլուն ձայնով դէպի երկինք բարձրացող, ապա կրկին աղաչական «խաչեցաւ վասն մեր»ով: «Եւ յարեաւ»ը յանկարծ կը ժայթքի, արական կազմի ձայներու երաժշտական նմանակումներով, ու միանալով մեներգողին, յաջող կամուրջ մը կը նետէ յաջորդող «հաւատարիմ եղեւ»ի մեզմ ընկերակցութեամբ երգչախումբին, հասնելու համար Ֆօրթիսիմօ, շատ ուժգին «ընդ հրեշտակ երգեսցուք» ըսքանչելի երգչախմբային մեկնաբանութեամբ, որ խաղաղութեամբ կը նուաղի «Սուրբ, Սուրբ»ով:

Խտասալիկի ունկնդրութիւնը կը շարունակուի անսովոր միահիւս միասնականութեամբ եւ ձայնային բազմերանգութեամբ, սահուն եւ նրբազգած: Սարկաւագներու կողմէ երգուած «Քարոզները» իրենց տարբերակներով, նոր գունաւորումներով, այլազան մեներգիչներու իւրայատուկ ձայնածալքերով, կը վանեն անհանդուրժելի միօրինակութիւնը եւ ստեղծող անձկութիւնը, զորս կը գտնենք մանաւանդ Եկմալեան մշակումով պատարագին մէջ, որ հիմնուած է ուղղահայեաց դաշնակակերտ ձայնատարութեան վրայ:

Աւելին՝ սոյն երկու սալիկներու մէջ հաճոյքով կը գտնեմ տարիներէ ի վեր ունեցած մեծ փափաքս, որն է, նախընտրաբար ունկնդրել քահանայի եւ սարկաւագի բաժիններու մեկնաբանութիւնը արհեստավարժ երգիչներէ: Օրինակ սարկաւագի բաժինը այս սալիկին վրայ երգուած է շոյող քնարական թէնորով մը: Եւ ինչո՞ւ չէ քահանայի պաշտամունքը կատարող պարիթօն կամ թաւ ձայնով մեներգիչ մը, փոխանակ հոգեւորականներու ականջ վիրաւորող զիլ ձայներուն, որպէս թէ աւելի վաւերական եւ պահպանողական բնոյթը պահպանէի...

Գալով «Եղիցի անուն Տեառն»ը երգուած դժբախտաբար չափազանց հանդարտ, խօսքը կը համեմատի ընդհանուր իմաստին. պիտի նախընտրէի ունկնդրել աւելի արագ, վեհ ու զուարթ, Պատարագի մը իբր վերջաբան:

Գեղարուեստական ղեկավար տաղանդաւոր Սոնա Յովհաննիսեանի մէջ կը զգացուի իգական նրբութիւն, ճաշակ, մեղմութիւն եւ հարուստ զգայնութիւն: Իր կատարողութեան ոճին մէջ կը գտնեմ նաեւ եռանդ եւ ինքնավստահութեան յատկանիշեր:

Ընդհանուր առմամբ ամբողջ Պատարագը կը հնչէ յուզական զուսպ եւ ազդեցիկ, միշտ պահպանելով հոգեւոր երաժշտական արժէքը, որ թաթախուած է Կոմիտասի հանճարին նկատմամբ ակնածանքով:

(*) «Հովեր»ի համերգը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 1ին, Փարիզի St. ROCH եկեղեցւոյ մէջ: Ա. մաս՝ արական կազմով հատուածներ Կոմիտասի Պատարագէն: Բ. մաս՝ հոգեւոր երգեր, խառն կազմով:

Տէր եւ Տիկին Պերնար Սողոմոնեանց,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Շամփօ

Վազգէն եւ Թալին Սողոմոնեանց,
Սեւան, Վանիկ եւ Արմէն Շամփօ

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՇԽԷՆ ՍՈՂՈՄՈՆԵԱՆՑ-Ի
(ծնեալ՝ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ)

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 6ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13, ժամը 10.15-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին
15 rue Jean-Goujon — 75008 Paris

«ՅԱՌԱՋ».- Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին պաւակներուն։

L'ASSOCIATION NATIONALE
DES ANCIENS COMBATTANTS
ET RESISTANTS ARMENIENS
et LE CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS ARMENIENNES
DE FRANCE
vous convient à venir nombreux aux

Cérémonies officielles du 11 Novembre

AU CIMETIERE DU PERE LA CHAISE
(Paris 20e)

Programme:
— 14h30: Rassemblement devant la Porte du Cimetière, rue des Rondeaux, côté Place Gambetta — Dépôt de gerbes au pied du Monument du Général ANTRANIK;
— 15h15: Mise en place devant le Monument aux Morts Arméniens — Dépôt de gerbes des autorités françaises et arméniennes — hymnes nationaux;
— 16h15: Allocution dans les salons de la Mairie et vin d'honneur.

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2 le **dimanche 12 novembre,** de 9h30 à 10h. Elle a pour titre:«En Arménie, le dynamisme de l'Eglise Evangélique».

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 80 Եւրօ Պ. Շաւլ Մարտինեանէ։

(Շար. Ա. էջէն)

ընտրուի, կը մերժէ ընդունիլ նախագահ մը, որ Իսրայէլի քանդում կը քարոզէ։ Նոյն դիրքն ունի Համասի նկատմամբ։ Նոյնիսկ եթէ անունը չի տար ոչ ալ յըստակ հրահանգ, Սեկոլէն Ռուայալի գըլխաւոր հակառակորդը Լ. Ժոսփէնն է։

ԿԵՍԱՐԻՈՅ մէջ մէկը իմամ, երեք հոգի յանցանքի վրայ բռնուած են, մինչ հայկական եկեղեցիին մէջ աղօթնի պեղում կը կատարէին։ Կատարուած լրատուութեան մը վրայ ապահովութեան ուժերը գացած են դէպքին վայրը ու ձերբակալած չարագործները։ Իրենց քով գտնըւած են բահեր, բրիչներ, մուրճեր։ Անոնք ազատ ձգուած են բայց դատարան յանձնուած։

ԳԱԶԱՅԻ մէջ, Նոյեմբեր 8ի առաւօտուն 18 Պաղեստինցիներ եւս սպաննուած են, որոնց մէջ 4 կին եւ 4 մանուկ։

ՏԱՃԻԿԻՍՏԱՆԻ նախագահ վերընտրըւեցաւ Էմոմալի Ռախմանով եօթը տարւան համար, ձայներու 79%ով։ Օ.Է.Ա.Սէ.Ը.ի համար ընտրութիւնները ժողովրդավար բնոյթ չեն ունեցած եւ դիտորդներուն համար արդիւնքը անակնկալ մը եղած է։

PHONÉTHON 2006

du jeudi 16 au dimanche 19 novembre

Deuxième tranche du programme de

Développement régional du Karabagh

Accélérer le développement du Karabagh et assurer les besoins vitaux de sa population

PHONÉTHON 2006 : ***du jeudi 16 au dimanche 19 novembre***
faites vos promesses de dons dès le 1er Octobre en appelant directement le
N°Azur 0810 02 04 04 *prix d'un appel local
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE
BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 - E-MAIL : info@fondsarmenien.net - SITE INTERNET : www.fondsarmenien.net

Informations artistiques

RECITAL DE MUSIQUE CLASSIQUE

Le Dimanche 19 novembre à 16 heures

Eglise Saint-François de Sales,
6 rue Bremontier — 75017 Paris
(métro: Wagram)
Anne-Cécile RENARD-YAGMOURIAN, soprano dramatique
Lydie BARKEF-YAGMOURIAN, piano

Ce concert est au profit des Oeuvres Hospitalières Françaises de l'Ordre de Malte France.

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place
au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

CHENE

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 21.573 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.573

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ ՔԱԶԱՆԵՐՈՂ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ

Եւրոպական յանձնախումբին Թուրքիոյ մասին տեղեկագիրը, ինչպէս կը սպասուէր, Նոյեմբեր 8ին հրապարակուեցաւ: Գլխաւոր յատկանիշը այն է որ Եւրոպայի ընդլայնումին պատասխանատուները հակառակ բոլոր անկատարութիւններուն, Թուրքիոյ հետ վերջնական խզումէ մը խուսափելու կեցուածք ընտրած են: Կեցուածք որ էական նկատուած մարզերու մէջ, ինչպէս կիպրական հարցը, Անգարայի յամառութեան քաշքշերանք կրնայ նկատուիլ: Արդէն տեղեկագրին հեղինակները նոր պայմանաժամ մը տուած են Թուրքիոյ, մինչեւ Դեկտեմբեր 14 - 15ի ղեկավարներու վեհաժողովը յետաձգելով հարցին վերջնական քննութիւնը: Եթէ մինչեւ այդ թուականը Թուրքիա կիպրական նաւերու, օդանաւերու չբանայ իր նաւահանգիստներն ու օդային տարածքը, բանակցութեան հոլովոյթը պիտի առկախուի:

Տեղեկագիրը որպէս դրական երեւոյթ տեղ տուած է հետեւեալներուն. Գոփընհակընի չափանիշերը բաւարար չափով նկատի կ՚առնուին, ապօրինութեան դէմ պայքարը չափաւոր յառաջդիմութիւն կ՚արձանագրէ, չարչարանքի, գէշ վերաբերումի գանգատները կը պակսին, կիներու եւ անչափահասներու իրաւունքները որոշ չափով կը յարգուին, երկրին հարաւ-արեւելեան շրջանի ծանր կացութեան պատասխանատու ահաբեկիչ կազմակերպութիւնն է: Այս «դրական» կէտերուն քով տեղեկագիրը կը շեշտէ թէ արտայայտութեան ազատութեան մարզին բարեփոխումները գոհացուցիչ չեն, բանակը կը շարունակէ քաղաքականութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնել, 301րդ յօդուածը եւրոպական չափանիշերու յարիր չէ, կրօնական փոքրամասնութիւններու հարցերը լուծուած չեն, ալեւիները խտրական վերաբերում կը տեսնեն:

Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբը հաղորդագրութեամբ մը անդրադառնալով տեղեկագրին, գոհունք ու ափսոսանք կը յայտնէ որ Հայկական Հարցին, ժխտողականութեան նշումները որոնք նախորդ տեղեկագիրներուն մէջ զեղչուած էին «ողբերգական դէպքեր»ու, այս անգամ այդքանով իսկ տեղ չեն գտած տեղեկագրին մէջ, մինչ Թուրքիա նոյն եռանդով կը շարունակէ ուրանալու քաղաքականութիւնը, ոչ միայն իր տարածքին, այլեւ Եւրոպայի մէջ: Մեղմացուցիչ նոյն վերաբերումին զոհը եղած է «Հայաստանի շրջափակում»ն ալ որ տեղ գտած է պարզապէս «փակ սահման» նշումով:

Եւրոպական տեղեկագրին հեղինակներուն կողմէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու ակներեւ սուր անկիւնները կլորցնելու այսքան ջանքէ ետք, մարդ կը տարուի հարց տալու թէ Անգարա ինչո՞ւ փոխէ իր անզիջող կեցուածքը ու մտածէ հարթել կիպրական կամ այլ հարցերը...

ԱՄՆ

ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԷՆ ԵՏՔ ՌԸՄՍՖԵԼՏ ԿԸ ՀԵՌԱՑՈՒԻ

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐՆ Է ՌՈՊԸՐԹ ԿԷՅԹՍ

Աւելի քան 25 աթոռներու առաւելութեամբ Ներկայացուցիչներու ժողովին մէջ եւ աւելի սեղմ առաւելութեամբ մը Ծերակոյտի մէջ (ուր միայն մէկ երրորդը կը նորոգուէր) ԱՄՆ փոխեցին իրենց դիմագիծը եւ Իրաքի հաշուեցոյցը բաւական սուղ արժեց Պուշի: Ըստ երեւոյթին, Վիէթնամէն ի վեր, Ամերիկա ոչ մէկ դաս կը քաղէ իր ձախող եւ ամօթալի փորձառութենէն:

Պուշ, անմիջապէս ընդունեցաւ իր պարտութիւնը եւ հաշուեցոյցը վճարել տուաւ Իրաքի իր հանրածանօթ բազէին՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտին, զոր փոխարինեց ՍԻԱ-ի նախկին տնօրէն Ռոպըրթ Կէյթս, որ նաեւ շատ չափաւոր անձի մը համբաւը չունի, բայց յստակ է որ իր նշանակումը քաղաքականութեան մը փոփոխութիւնն է: Այս նշանակումով, Պուշ ուզած է կանխել որեւէ խորհրդակցութիւն յաղթողներուն հետ:

Մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին իսկ, յայտարարած է.– «Մեր պարտականութիւնն է այս ընտրութիւնները մեր ետին ձգել եւ միասնաբար աշխատիլ այն մեծ հարցերու մասին, որոնց դէմ յանդիման է մեր երկիրը»: Իր մեծամասնութեան կորուստին մէջ, չի ծածկեր որ պատասխանատուութեան մեծ բաժին մը ունի: Այնքան ալ համոզուած չէ որ Իրաքի ռազմավարութիւնը սխալ մըն էր, թէեւ «ամէն ինչ ոչ այնքան լաւ է, ոչ ալ այնքան արագ կ՚ընթանայ»:

Դեմոկրատ Հիլարի Գլինթըն ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է Նիւ Եորքի մէջ եւ Ծերակոյտէն անդին, իր թիրախն է նախագահական աթոռը: Ներկայացուցչական ժողովը, առաջին անգամ ըլլալով կին նախագահուհի մը պիտի ունենայ, յանձին, Նանսի Փելոզիի, հակառակ նախատեսութիւններուն, Գալիֆորնիոյ կառավարիչը՝ Արնոլտ Շվարցընէկէր վերագտած է իր աթոռը, հակառակ հանրապետական ըլլալուն, քանի որ կար նաեւ կառավարիչներու ընտրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ հիւսիսը՝ Պէյթ Հանունի մէջ է որ իսրայէլեան բանակը իսկական ջարդ մը գործած է Նոյեմբեր 8ի առաւօտեան 6ին, երբ մարդիկ կամ դեռ նոր կ՚ելլէին կամ դեռ կը քնանան: Զոհերը բոլորն ալ բնակիչներ են եւ բոլորը համաձայն են «պատերազմական ոճիր» որակելու հա–

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԼԱՅՖ» 8 ՄԻԼԻՈՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ԿԸ ՎՃԱՐԷ

Հայկական Ցեղասպանութեան զոհերու աւելի քան 2500 ժառանգորդները 7,954,362 տոլար հատուցումէն իրենց բաժինները կը ստանան յառաջիկայ օրերուն, ինչպէս կը տեղեկացնէ Լոս Անճըլըսէն «Վ. Եղիայեան եւ գործընկերներ»ուն գրասենեակը: Հատուցումի որոշումը արդիւնք է կեանքի ապահովութեան մուրհակի տէր զոհերուն ժառանգորդներուն մինչեւ այսօր -90 տարի- չկատարուած վճարումներուն նիւթով ներկայացուած պահանջին: Ապահովագրական ընկերութիւնը 3 միլիոն տոլար ալ կը վճարէ հայկական բարեսիրական կազմակերպութիւններու:

Թղթածրարին գլխաւոր ձեռնարկող իրաւաբան Վարդգէս Եղիայեան ուրախութիւն յայտնելով արձանագրուած յաջողութեան, ըսած է թէ հատուցումը արդարութեան փոքր բաժին մը կը հանդիսանայ իրաւազուրկ Հայերուն:

Հատուցումի 5692 դիմում կատարուած էր, որոնցմէ 2515ը ընդունելի համարուած էին: Մօտ 8 միլիոնի գումարէն հայաստանաբնակ ժառանգորդները 3,7 միլիոն պիտի ստանան, ԱՄՆ գտնըւողները 2,7 միլիոն. Ֆրանսա կը գրաւէ երրորդ տեղը, 656,413 տոլարով: Հատուցում ստանալու իրաւունքին տէր գտնուած Հայերու ամբողջութիւնը ցրըւած է 26 երկրի մէջ:

Տեղեկատու հաղորդագրութեամբ վըճարումներու մասին յաւելեալ ծանօթութեան համար տրուած է հեռաձայնի (213) 327.07.40 թիւը:

ՊՈԼԻՍ

1915-Ի ՆԻՒԹՈՎ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահութիւնը 1915ի Տարագրութեան օրէնքին վերաբերող փաստաթուղթեր, լուսանըկարներ ու այլ իրեր ցուցադրութեան դրած է Պոլսոյ Զինուորական Թանգարանին «Փաստաթուղթերով Հայկական Հարցի սրահ»ին մէջ: Ցուցանմոյշներու կարգին են նախարարներու խորհուրդին վճիռը, տարագրուած Հայերու ցանկերը, սպաննուած անմեղ Թուրքերու լուսանկարներ, օսմանեան բանակի զինուոր Հայերու մասին պաշտօնական նամակներ, 1921ին սպաննուած Թալաթի արիւնոտ շապիկը: Այս բոլորը զետեղուած են «անհիմն հայկական պնդումներու քօղարկած իրականութիւնները լոյսին բերել»ու նպատակով:

Օսմաներէն փաստաթուղթերուն քով ներկայացուած են անոնց թրքերէնի, անգլերէնի թարգմանուած տարբերակներն ալ:

ՀԱԿԱՀԱՅ ՆՈՐ ԱՐԱՐՔ ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՄԷՋ

Ռուսաստանի Կրասնոդարի մարզին մէկ սրճարանին մէջ հակահայ նոր միջադէպ արձանագրուած է Նոյեմբեր 6ին: Քանի մը Հայերու եւ օդաչուական վարժարանի ուսանողներու միջեւ ծագած վէճը ծեծկռտուքի վերածուած է եւ քանի մը վայրկեանի մէջ 150-200 ուսանողներ յայտնուած են դէպքին վայրը: Անոնք Հայերու ազգային արժանապատուութիւնը վիրաւորող արտայայտութիւններ արձակած ու դաժանօրէն խոշտանգած են Հայերը եւ սպասարկողը որ ոստիկանութեան հեռաձայնած է: Եօթը Հայեր ծանրօրէն վիրաւոր հիւանդանոց փոխադրըւած են, քանի մը ուսանողներ ձերբակալուած:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑՈՎ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԼԱՒԱՏԵՍ ՉԷ

Ղազախստան այցին ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան Աստանայի հայ համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ հանդիպում մը ունեցած է: Խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, ըսած է թէ մեծ լաւատեսութիւն չունի կարգաւորումին առընչութեամբ: Չէ իրականացած 2006ին կապուած իր յոյսը: Աւելցուցած է թէ երկու երկիրներու Արտաքին նախարարները հաւանօրէն նոր հանդիպում մը կ՚ունենան այս ամսուան մէջ եւ եթէ անոր ընթացքին յառաջդիմութիւն արձանագրուի, կրնայ ինք ալ նոր հանդիպում ունենալ Մինսկի մէջ, Ազրպէյճանի նախագահին հետ, Նոյեմբերի վերջաւորութեան: «Տպաւորութիւնն այնպիսին է որ այս տարուայ ընթացքում չյաջողուեց առաջխաղացում ունենալ» ըսած է Ռ. Քոչարեան:

***

ԼՂՀ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Նոյեմբեր 3ին, անկախութեան հանրաքուէին 15-ամեակին եւ Սահմանադրութիւնը հանրաքուէի ներկայացնելու առիթներով Ազգային Ժողովին առաջարկած է ընդհանուր ներում հռչակել:

Յաջորդ օրը ան մեկնած է ԱՄՆ ուր ներկայ կը գտնուի տարեկան Թէլէթոնի պատրաստութեան աշխատանքներուն: Ան բազմաթիւ հանդիպումներ կ՚ունենայ ԱՄՆ-ու արեւելեան եւ արեւմտեան ափի հայ համայնքներուն գործի, քաղաքական, կրօնական, հանրային շրջանակներու ներկայացուցիչներուն հետ:

ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ ԺԽՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԼ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆ ՄԸ

Փարիզի վերաքննիչ ատեանը հաստատած է Թուրք հիւպատոս Ա. Սէզկինի ու անոր կայքէջին տեղ գտած Թէլէքոմ ընկերութեան դէմ հայկական բողոքին առթիւ տրուած վճիռը: Հիւպատոսը եւ ընկերութիւնը ամբաստանուած էին ժխտողական քարոզչութեամբ, քանի որ հիւպատոսարանի կայքէջին վրայ տեղ տրուած էր Ցեղասպանութիւնը ժխտող արտայայտութիւններու:

Փարիզի իրաւական հարցերու 17-րդ ատեանը վճռած էր որ Ցեղասպանութեան ճանաչումի Ֆրանսայի 2001ի օրէնքը անհատներու եւ օտար պետութիւններու պատիժ սահմանելու տրամադրութիւն չունի եւ թէ հիւպատոսական յարաբերութիւններու մասին Վիէննայի համաձայնութիւնը հիւպատոսարանի մը անձնակազմին իրաւունք կու տայ իրենց երկրին քաղաքականութիւնը պաշտպանելու. Նման արարքներ կը գտնուին հիւպատոսական անձեռնմխելիութեան շրջանակին մէջ:

Թրքական թերթերը վերաքննութեան վճիռը Թուրքիոյ համար յաջողութիւն կը նկատեն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

«Զգուշացէք, դռները փակւում են, յաջորդ կայարան՝ Երիտասարդական»: Իւրաքանչիւր կայարանին բարձրախօսէն այսպէս կրկնուող ազդարարութիւններովը Երեւանի փապուղին քաղաքին ամենաապահով, նաեւ տնտեսապէս ամենաճեռնտու փոխադրամիջոցն է: Հակառակ կառաշարին ոչ շատ լուսաւոր եւ քիչ մը տխուր երեւոյթին, ան ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կը բանի գիշեր, ցերեկ: Երթին ընթացքին տեղացի ճամբորդները խուսափողական նայուածքով մեզ կը դիտեն, ինչպէս մենք, փոխադարձաբար: Այս միջավայրին գերիշխող զանգուածը, յաճախ երիտասարդութիւնն է: Այլապէս, Հայաստանի իրականութեան մէջ փոքրամասնութիւն կազմող միջին դասակարգն է որ կը գործածէ այս փոխադրամիջոցը: Երբ «Երիտասարդական» կայարանը կը հասնինք, ելքի սանդուխներէն սկսեալ անխուսափելիօրէն կանգ կ'առնենք բացօթեայ գրավաճառներու առջեւ: Հին կամ նորատիպ, գրական թէ լեզուաբանական, գիտական կամ ուսանողական այլազան գիրքերու տօնավաճառ մըն է մեզի հրամցուածը որ ամէն անգամուն մեզ կամաւոր ժամավաճառ կ'ընէ եւ յաճախ կը հեռանանք մէկ կամ երկու գիրք առնելով, թէպէտ վերջին տարիներուն մեր նախընտրութիւնը կ'երթայ աւելի նորատիպ գիրքերու որոնք կը վաճառուին կեդրոնական երկու-երեք գեղեցիկ գրատուներու մէջ: Ըստ գրագէտ դասակարգի արժեւորումներուն, վերջին տարիներու ընթացքին գիրքերու տպաքանակը լուրջ անկում կ'արձանագրէ (ինչպէս գրեթէ ամէն տեղ): Այսպէս երբեմնի 30·000նոց տպաքանակը ներկայիս երազային թիւ մըն է եւ կը խօսուի առաւելագոյն 2000 – 3000ի մասին: Տայ Աստուած (ինչպէս կ'ըսէ տեղացին) որ աւանդական գրասիրութիւնը վերածնունդ արձանագրէ:

⁂

Մեր երեկոյեան ժամադրութիւնը փապուղիի կայարանին շատ մօտիկ «Կոմիտասի անուան կամերային երաժշտասրահ»ին մէջն է: Վաստակաւոր քամանչիստ Յակոբ Ծալաթեանի «յոբելեան-նուագահանդէս»ին ներկայ պիտի ըլլանք, բարեկամի մը ազնիւ միջնորդութեամբ: Արուեստագէտը զոր մինչ այդ չէինք ճանչնար (թող արուեստասէր երեւանցին չմեղադրէ' մեզ), մեզ կը վերացնէ իր առանձին թէ նուագախումբի ընկերակցութեամբ ունեցած ելոյթներով: Արուեստի անմոռանալի վայելք մը: Միջնարարին, հանդիսատեսը առիթը կ'ունենայ զմայլելու արուեստագէտին նկարիչի իւրայատուկ տաղանդին, երաժշտասրահին մէջ ցուցադրուած իր երկու տասնեակ գործերուն ընդմէջէն: Այս վերջինները կրնանք որակել, առանց արուեստի քննադատի մը յաւակնութեան, իբրեւ առաջին կարգի գեղանկարչութիւն: Ծալաթեան կը շարունակէ նուագել ժողովրդական եւ դասական գործերը նոյն վարպետութեամբ եւ զգայնութեամբ: Երգ եւ պարի հոգեյոյզ ելոյթներուն կը յաջորդէն «Սայաթ Նովա» բեմադրուած ներկայացումը որ գագաթնակէտին կը հասցնէ արուեստասէր հանդիսատեսին ոգեւորութիւնը: Բեմը ծաղկեփունջերու պարտէզ մըն է երաժշտահանդէսին աւարտին: Ներկաները հիացումի եւ հոգեկան գոհացումի խառն զգացումներով դժուարաւ կը հեռանան համերգասրահէն: Հայու տաղանդը մեզ անգամ մը եւս ափ ի բերան կը ձգէ:

⁂

Հոկտեմբեր 13, Ուրբաթ. այսօր Գիւմրի կը մեկնինք օթօքարով, ամերիկահայ բարերարի մը հրաւէրին ընդառաջելով: Այս բարձրոգի անձնաւորութիւնը որ իր նիւթական թէ բարոյական միջոցները չէ խնայած վերականգնելու համար 450 հոգինոց դպրոց մը որ վերակառուցուած ուսումնական շէնքի մը բոլոր սարքաւորումներն ու բարեմասնութիւնները ունի: Ան ոչ միայն իր նիւթական աջակցութիւնը տուած է, այլ նաեւ վեց տարիէ ի վեր շարունակ կ'այցելէ այս հաստատութիւնը, ամէն անգամուն ըստանձնելով անոր այլազան հոգերը, կատարեալ հասցնելու համար իր նուիրական գործը: Դպրոցին տնօրէնն ու ուսուցչական կազմը համրնթաց ջանքերով նախանձելի դիրքի մը հասցուցած են այս վարժարանը: Աշակերտութիւնը իր եւ տնօրէն եւ ուսուցիչներուն երախտագիտութիւնը դրսեւորելով, ինչպէս նաեւ այս վերջիններուն տարած աշխատանքը արդիւնաւորելով, սփիւռքահայ եւ տեղացի ներկաներուն բացառիկ հանդէս մը կը հրամցնէ, համերգով, մեներգներով, արտասանութիւններով, պարով եւ նուագով: Դպրոցին փոխ տնօրէնուհին շատ դիպուկ ուղերձով մը ինքնաբուխ սրտի խօսքը կը փոխանցէ բարերարին: Հրաւիրեալներ դպրոցին զանազան բաժանումներուն մասին – ինչպէս՝ բնագիտութեան, քիմիագիտութեան լաբորաթուարներ, համակարգիչներու ընդարձակ աշխատանոց եւ այլն. – մանրամասն տեղեկութիւններ ստանալէ յետոյ, պաշտօնապէս կը հիւրասիրուին եւ առիթը կ'ունենան անձնապէս շնորհաւորելու այս ազնուահոգի անձն ու դպրոցին պաշտօնէութիւնը:

Գիւմրի քաղաքը մէկ տարուան ընթացքին գրեթէ կերպարանափոխ դարձած է: Անշուշտ ընելիք դեռ շատ բան կայ, սակայն ձեռք ձրգուած առաջընթացը յուսատու է:

⁂

Հոկտեմբեր 14, Շաբաթ: Ոսկեայ աշնան հրաշալի արեւով կը մեկնինք Օշական: Խուռներամ բազմութիւն մը մեզ կ'ոգեւորէ եկեղեցւոյ բակէն սկսեալ: Այսօր Թարգմանչաց տօնն է, նաեւ «Զուխոնց աւետարան»ի(*) օրհնութիւնն ու տեղափոխումը դէպի Աշտարակ, Ս. Մարիանէ եկեղեցին: Կրկնակ տօներու առթիւ ուխտաւորներու հոծ բազմութիւնը պատարագի աւարտին կ'ուղղուի դէպի Աշտարակ քաղաքը: Հանրային փոխադրամիջոցներ նախատեսուած են, սակայն ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը նախընտրէ հետիոտն կտրել 5 քմ.նոց ճամբան որ կը բաժնէ Օշականը Աշտարակէն: Մենք ալ մեր բարեկամներու ընկերակցութեամբ առանց վարանումի ճամբայ կ'ելլենք: Ուխտագնացութիւնը սկսած է: Անգամ մը եւս գերիշխող մեծամասնութիւնը 16–30 տարեկան երիտասարդութիւնն է: Ճամբու եզրին տեղ-տեղ ծառերու ոսկեշող տերեւներով խայտաբղէտ բնութիւնը մեզ կ'առինքնէ: Կը մօտենանք երիտասարդութեան. գրոյցները ոգեւոր են ու խիստ շահեկան: Գիտակից, լուսամիտ մանկամարդուհիներ երկու ժամուան քայլերթը խիստ հաճելի ժամանցի կը վերածեն: Կէս ճամբուն, կարճ դադար մը կը տրուի: Կանգ կ'առնենք մեսրոպեան տառերով քանդակուած յուշարձանին մօտ: Կազմակերպիչները ջուրի շիշեր կը բաժնեն ծարաւը յագեցնելու համար ուխտագնացներուն: Վերստին կը մեկնինք, հետեւելով մեսրոպեան գիրերը այբբենական կարգով ձեռամբարձ կրող երիտասարդներուն:

Կը հասնինք Աշտարակի Ս. Ներսէս Աշտարակեցի հրապարակը ուր Մշակոյթի տան առջեւ, թափօրը առաջնորդող կրօնաւորները Զուխոնց աւետարանին անդաստանի արարողութիւնը կը կատարեն, միանաբար արտասանուած Տէրունական աղօթքէն յետոյ: Ապա մեկնում դէպի Ս. Մարիանէ եկեղեցին ուր տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւնը, երգ եւ պար:

Ո՞վ ըսեր է որ հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ հաւատքը նահանջի մէջ է...

(Մնացեալը յաջորդիւ)

(*) Ձեռագիր աւետարան՝ գըրուած 1669 թուականին Սպահանի Ջուղա գիւղը, կրօնաւոր Բարսեղի ձեռքով: 1750–60 թուականներուն Աշտարակ քաղաքի մէջ Զուխեան գերդաստանի սեփականութիւնը կը դառնայ: Յետագային միւս բոլոր սուրբ գիրքերուն հետ տեղափոխուած է Մաշտոց Մատենադարանը ուր արձանագրուած է 6436 համարով:

«ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐՈՒՔԻ ԿԸ ՆՄԱՆԻՆ»

Կ'ԸՍԷ Է. ՄԱՀՉՈՒՓԵԱՆ

Հայկական հարցին մասին թըրքական լրասփիւռներու մէջ ծաւալած վիճարկումին գլխաւոր դէմքերէն է լրագրող Էթիէն Մահչուփեան, Հ. Տինքի հետ: Երկուքին կարեւոր տարբերութիւնը այն է որ առաջինը Թուրք մամուլի պատկանող դէմք է եւ կերպով մը ներկայի զարգացումները զինք առնչած են այդ վիճարկումներուն: Մինչդեռ «Ակօս»ի խմբագիրը արդարօրէն կը նկատուի հայ համայնքին ձայնը, ըսածը եւ գրածը կ'ընկալուին որպէս այդ:

Թրքական «Պիրկիւն» թերթը (Հոկտ. 22) ծաւալուն հարցազրոյց մը ըրած է Է. Մահչուփեանի հետ. Հոկտեմբեր 27ի «Ակօս»ին մէջ արտատպուած է նոյն գրոյցը:

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին Հոկտեմբեր 12ի քուէարկութեան պատճառ դարձած ծանօթ հակազդեցութիւններուն մասին խօսելով, Է. Մահչուփեան կ'ըսէ հոն թէ Թուրքիոյ հայութիւնը ամէն առիթով սպառնալիքի թիրախի վերածելու սովորութիւնը նոր երեւոյթ չէ Թուրքիոյ մէջ: Օսմանեան օրով ալ, հանրապետութեան օրով ալ փոքրամասնութիւնները պատանդ, կամ օտար պետութիւններու դէմ սակարկութեան մանրուք նկատող մըտայնութիւն մը գործած է: Ատով թելադրուած է ու կը թելադրուի որ փոքրամասնութիւնները սովորական քաղաքացիներ չեն. այլ խօսքով՝ ոչ-մահմետականները Թուրքիոյ մէջ անցողիկ ներկայութիւն են: Ի վերջոյ պիտի մեկնին: Այս ընկալումը դեր կը խաղայ ոչ-մահմետականներու մեկնումին մէջ, նոյն ատեն պատճառ կ'ըլլայ որ այդ համայնքները փակուին իրենք իրենց վրայ: «Տասնամեակներ կ'անցնին, բայց կը տեսնես որ տակաւին քաղաքացի չես, կը տեսնես որ պետութիւնը միշտ նոյն աչքով կը դիտէ քեզ ու կը շարունակէ փափաքիլ մեկնումդ: Հաճելի կացութիւն մը չէ ատիկա» կ'ըսէ Մահչուփեան:

Պատասխանելով Ֆրանսական ծանօթ օրէնքին այսօր օրակարգի բերուելուն մասին հարցումի մը, ան կը բացատրէ թէ ատոր գլխաւոր ազդակը Ֆրանսայի մէջ ընտրութեան մօտալուտ շրջանն է, նաեւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան հոլովոյթը: Կը տարուի Թուրքիոյ վրայ բռնանալու, զայն արտաքսելու քաղաքականութիւն մը: Հայկական հարցն ալ դիւրութեամբ ատոր գործիք կ'ըլլայ: Պատճառը այն է որ Թուրքիա յամառօրէն խելացի չի վարուիր:

Ատոր հետ լրագրողը համոզում կը յայտնէ որ Թուրք կառավարութիւնը նման հարցեր ու խոչընդոտները ետին ձգել կ'ուզէ: Ատոր համար կը կարօտի հաւաքական կազմակերպուած նեցուկի: Մինչդեռ երկրին մէջ կայ ազգայնական բեւեռ ալ որ երկուութեան պատկեր մը կու տայ «երկխօսութիւն, պատմութեան ուղղակի նայել»ու կոչերուն հետ: Կացութիւնը թերեւս 10-15 տարիէն ետ կը ձգուի ոչ միայն հայկական հարցին, այլեւ շատ այլ նիւթերու առնչութեամբ առերեսումով:

Ուղղակի 1915ին միջազգային ընկալումին մասին խօսելով, Է. Մահչուփեան կ'ըսէ. «1915ին պատահածին վայրը Ափրիկէի անկոխ անտառները չէին, այլ Օսմանեան պետութիւնը: Հետեւաբար մեծ թիւով լրագրողներ, դիւանագէտներ, ակադեմականներ կային հոն: Անատոլուի շատ մը վայրերուն մէջ հիւպատոսարաններ կային, աշխոյժ առեւտուր մը եւ այսօրուանէն աւելի կենսունակ ակադեմական կեանք: Մենք այսօր մոռցած ենք այս բաները, բայց ոչ ոք 1915ին պատահածը յետագային սորվեցաւ: Անցած 70–80 տարուան ընթացքին հազարաւոր էջերով հատորներ ու յօդուածներ լոյս տեսան: Ամէն մարդ կարդաց զանոնք: Աշխարհը ընդհանուր առմամբ այդ պատահարները ցեղասպանութիւն կոչելու համոզումին յանգեցաւ: Երբ կը խօսիք աշխարհի որեւէ անկիւնին մէջ քիչ կամ շատ տեղեակ մարդոց հետ, ցեղասպանութիւն կ'անուանեն կատարուածը»:

Այդ մօտեցումը Ամերիկացիներու, Եւրոպացիներու մօտ 100%-ի մօտ է. մերժողները ցեղասպանութեան սահմանումին տարտամութեան կ'ընդդիմանան: Մահմետական, արաբական աշխարհին մէջ ալ նոյնն է երեւոյթը: Բոլորը կ'ըսեն թէ կոտորածը պետութեան գործն է: Իսկ Թուրքիա կ'անգիտանայ այս վիճակը: Թուրք հանրային կարծիքը պատմութեան տեղեակ չէ. Նոր-նոր կ'անդրադառնայ որ պատմութիւնը սխալ սորվեցուցած են իրեն: Ու սխալը միայն Հայերու առնչութեամբ չէ: Ի. դարու սկիզբէն պատմութիւնը շոգիացած է: Իթթիհատի մասին քանի մը տողնոց նշումով լռութիւն կը պահուի

ՄԻԱՑԵԱԼ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՆՏԸ 4.5 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

ԿԼԷՆՏԷՅԼ, ՔԱԼԻՖՈՐՆԻԱ.– Շընորհիւ Լինսի Հիմնարկէն ստացուած բացառիկ յատկացման մը, Միացեալ Հայկական Ֆոնտը $4·5 միլիոն կը նուիրէ Լիբանանի բոլոր (28) հայկական վարժարաններուն:

Սոյն նուիրատուութեան դրդապատճառն էր Լիբանանի վերջին տարիներու տնտեսական տագնապը, որ աւելի եւս սաստկացաւ՝ անցեալ ամրան ընթացքին երկրին դէմ կատարուած աւերիչ յարձակման հետեւանքով: Արդարեւ, հազարաւոր կարիքաւոր հայ ընտանիքներ ի վիճակի չէին վճարելու կրթաթոշակը հայկական դպրոց յաճախող իրենց զաւակներուն: Հետեւաբար հայկական վարժարաններու մեծ մասը կարող չէր վճարելու ուսուցիչներու եւ այլ պաշտօնեաներու աշխատավարձքը:

Միացեալ Հայկական Ֆոնտի նուիրատուութիւնը պիտի ծառայէ երեք գլխաւոր նպատակներու.–

1) $3·2 միլիոն՝ վճարելու համար ամբողջական կամ մասնակի կրթաթոշակը 5·092 կարիքաւոր ուսանողներու, որոնք կը ներկայացնեն գրեթէ 75 տոկոսը 2006–2007 տարեշրջանին լիբանանահայ 28 վարժարաններուն մէջ արձանագրուած 7·029 աշակերտներուն:

2) $757·000՝ վճարելու համար 536 ուսուցիչներու եւ այլ պաշտօնեաներու աշխատավարձքերը, որոնք անցեալ տարեշրջանէն ի վեր անհատոյց մնացած են շատ մը վարժարաններու պարագային:

3) $513·000՝ հոգալու համար այս դպրոցներուն զանազան կարիքները:

Յարութ Սասունեան, Միացեալ Հայկական Ֆոնտի նախագահը, ներկայիս Լիբանան կը գտնուի՝ այցելելու համար հայկական վարժարանները, տեսակցելու անոնց տընօրէններուն եւ ուսումնական խորհուրդներու հետ, եւ անձնապէս փոխանցելու իւրաքանչիւր վարժարանի համար նախատեսուած գումարը:

«Միացեալ Հայկական Ֆոնտի նուիրատուութիւնը կը կատարուի Լիբանանի բոլոր հայկական վարժարաններուն անխտիր», յայտնեց Սասունեան:

Նիւթական նպաստ ստացող կըրթական հաստատութիւնները հետեւեալներն են՝

Ինը Ազգային վարժարաններ՝ Սոֆիա Յակոբեան գոլէճ, Յառաջ Գ. Կիւլպէնկեան վարժարան, Աբգարեան վարժարան, Աքսոր Գասարճեան վարժարան, Եղիշէ Մանուկեան գոլէճ, Ռուբինեան – Սահակ Մեսրոպեան վարժարան, Սուրէն Խանամիրեան վարժարան, Նուպարեան – Խրիմեան վարժարան, եւ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարան:

Եօթը Աւետարանական դպրոցներ՝ Կեդրոնական Բարձրագոյն վարժարան, Կերթմէնեան վարժարան, Այնճարի Երկրորդական վարժարան, Թորոսեան վարժարան, Հայ Աւետարանական գոլէճ, Շամլեան – Թաթիկեան վարժարան, եւ Թրատի վարժարան:

Վեց Կաթողիկէ դպրոցներ՝ Հարպոյեան վարժարան, Մխիթարեան վարժարան, Այնճարի Քոյրերու վարժարան, Մեսրոպեան վարժարան, Սրբուհի Ագնէս վարժարան, եւ Սրբոց Հռիփսիմեանց վարժարան:

Երեք Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան դպրոցներ՝ Կարմիրեան վարժարան, Դարուհի-Յովակիմեան վարժարան, եւ Նազարեան վարժարան:

Համազգային Հայ Կրթական եւ Մշակութային Միութեան Մելանքթոն եւ Հայկ Արսլանեան ճեմարան:

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Վահան Թէքէեան վարժարան:

Հայ Կրթական Բարեսիրական Միութեան Սահակեան – Լ. Մկըրտիչեան գոլէճ:

«$4·5 միլիոնի այս աննախընթաց նպաստը մեծաւ մասամբ պիտի փարատէ հայկական վարժարաններու նիւթական ծանր բեռը, որ մնացած էր տագնապահար լիբանանահայ համայնքի ուսերուն», յայտնեց Սասունեան. «Աշխարհատարած հայութիւնը պէտք է օգնութեան ձեռք երկարէ այս կենսական համայնքին, որ օժանդակութեան կը կարօտի բազմաթիւ այլ մարզերու մէջ եւս: Հայ ժողովուրդի ապագային կարեւորագոյն երաշխիքներէն է յաջորդ սերունդի կրթութիւնը: Այսօր նեցուկ կանգնելով հայկական վարժարաններուն, մենք ներդրում կատարած կ'ըլլանք հայ մշակոյթի ոչ միայն գոյատեւման, այլ զարգացման մէջ»:

1989էն ի վեր, Միացեալ Հայկական Ֆոնտը 140 թռիչքներով եւ 1·359 ծովային արկղներով $447 միլիոն արժողութեամբ մարդասիրական նպաստ ուղարկած է Հայաստան:

Միացեալ Հայկական Ֆոնտը համատեղ աշխատանքն է Ամերիկայի Հայկական Համագումարին, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան, Ամերիկայի Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան, Հայ Օգնութեան Միութեան, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Առաջնորդարանին, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Առաջնորդարանին, եւ Լինսի Հիմնարկին:

ու 1910–1930 շրջանը կը ներկայացնէ որպէս Թրքական ինքնութեան կառուցումի, կամ նորովի ստեղծումի հոլովոյթը: Զգայուն ժամանակ մըն է, որովհետեւ պետութիւնը նոր ընկերութեան մը, նոր ինքնութեան մը եւ նոր պատմութեան մը ծնունդ կու տայ: 1915ը կը զուգադիպի այդ ժամանակին կեդրոնի մասին: Թուրք ընկերութեան ամէնէն անգիտացած շրջանն է ան: Թուրքիա այդ 20 տարին կը նախընտրէ կարդալ Աթաթիւրքի երիտասարդութեան ուղղուած ճառէն:

Վերջացնելու համար հարց կը տրուի. «Լա՛ւ, որքա՞ն մօտ ենք Թուրքիոյ հանրային կարծիքին 1915ի հետ առերեսումին»: Ու Մահչուփեան կը պատասխանէ. «Թուրքիոյ ընկերութիւնը այլեւս չափահասութեան իր երաւունքը կը պահանջէ. Ասոր մէջ դեր ունի համաշխարհայնացումին ու Եւրոպական միութեան ստեղծած մթնոլորտը: Ընկերութիւնը ամէն օր քիչ մը աւելի պատրաստ կ'ըլլայ այդ առերեսումին»:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Քրիստոնէական դաստիարակութեան յանձնախումբը շահեկան ձեռնարկ մը կազմակերպած է Հոկտ. 12ին, Ս. Յակոբ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Գաղութին անդամներէն հըրաւիրուած է ծանօթ մտաւորական՝ Մանուէլ Քէօսէեան որպէսզի զրուցէ Սէնժան Փիէ–տը–Փորէն դէպի հիւսիս արեւմուտեան Սպանիոյ Սանթիակօ տէ Գոմփոսթելա քառասնօրեայ իր ուխտագնացութեան մասին, զոր կատարած է քալելով: Սահիկներու միջոցաւ դասախօսը կատարած է խոր իմաստով ներկայացում մը: Ինք աշակերտած է Երուսաղէմի Սըրբոց Յակոբեանց դպրեվանքին մէջ: Հայոց մայր տաճարին ձախակողմը մատուռ մը կայ, ուր կը գտնուի գլուխը Յակոբոս Զեբեդեան առաքեալին: Այս առաքեալը Յովհաննէս Աւետարանիչի եղբայրն է, որ 44ին Հերովդէս Ագրիպասի հրամանով գլխատուած է: Ըստ լատին աւանդութեան, Յակոբոս Զեբեդեան Քրիստոսի Աւետարանը քարոզելու համար Սպանիա գացած է եւ հոն յաջողած է 9 հոգիներ բերել քրիստոնէական հաւատքին, ապա, վերադարձած է Երուսաղէմ, ուր գլխատուած է: Իր աշակերտները մարմինը առնելով Սպանիա փոխադրած են: Միջին դարուն հռչակուած էր իբր Սպանիոյ հովանաւոր սուրբը: 12րդ դարէն, ուր որ իր մարմինը հանգչած է, վերածուած է ուխտավայրի: Ուխտագնացութեան երկար ճամբայ մը կայ, որ կը հաշուէ շուրջ 1·100 քմ. եւ կ'երկարի վերոնշեալ ֆրանսական քաղաքէն մինչեւ սուրբին համար կառուցուած տաճարը: Դասախօսը նշած է որ տարբեր դասակարգի բազմաթիւ Հայեր Միջին Դարերուն կորած են ուխտագնացութեան այդ ճանապարհը: Այն հարցումին թէ ինչո՞ւ կատարած է այդ ուխտագնացութիւնը, Մ. Քէօսէեան պատասխանած է.– «Կատարեցի հոգեկան պատճառներով. իմ ժողովուրդս տարտըղնուած է եւ կը գտնուի դժուարին կացութեան մէջ: Եւ այդ կացութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը հոգեկան արժէքներուն նկատմամբ վերապահ կամ անտարբեր կեցուածքն է: Ուստի, ուխտագնացութիւնս մաղթանք մըն է, որ մեր մէջ այդ արժէքները վերականգնին»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՃԱՄԲՈՐԴԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լոս-Անճըլըս 2006

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Իղձերու, բաղձանքներու, փափաքներու իրագործումը գրեթէ միշտ անակընկալօրէն տեղի կ'ունենայ, եւ ես որ Թուրք բժշկական վարժարանին սեմէն ներս ոտքերս դրած օրէս, սկսած էի Փարիզը երազել, Փարիզը շարունակ հոլովել, չէի կրնար երբեք կարծել, յուսալ՝ թէ դէպքերը յեղակարծ կերպով իրարու կը յաջորդեն, Փարիզի ճամբան իմ առջեւս բանալու. այս աղաղաւ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ անունը խոր քանդակուած է սրտիս վրայ. նաեւ 1878 Սեպտ. 12 թուականը, որ ծննդեանս թուականին հաւասար կարեւորութիւն ունի ինծ համար: Ի՞նչ կը գրէր ուրեմն ֆրանսական դեսպանը. ահա իր նամակին իսկական օրինակը.

Ambassade de France
près
la Porte Ottomane

Thérapia le 12 septembre 1878

Monsieur

J'ai appelé l'attention bienvaillante du gouvernement de la République sur la demande que vous avez en juin dernier faite à l'ambassade pour être admis gratuitement dans un Collège de France, afin d'y faire vos études préparatoires de la médecine.

Monsieur le Ministre des Affaires étrangères vient de m'annoncer que cette demande n'a pu être entièrement accueillie, de semblables faveurs étant réservées exclusivement à des sujets français ou se trouvant dans des conditions spéciales.

Toutefois, sur mes recommandations et sur les excellents certificats que vous avez présentés à l'appui de votre requête, M. le Ministre de l'Instruction publique a désiré vous donner un témoignage de son intérêt et il vous a autorisé à assister gratuitement aux cours de la Faculté de Médecine de Paris.

En vous informant de cette décision, je me plais à espérer que vous chercherez à justifier la bienveillance dont vous êtes l'objet par votre application et l'honorabilité de votre conduite.

Recevez, Monsieur, les assurances de ma parfaite considération.

L'ambassadeur de France
H. FOURNIER

Monsieur Vahram Torkomian
Péra

Այս նամակին առաջին էջին ներքեւը, ինչպէս նաեւ պահարանին վրայ գրուած էր անունս, եւ կնքուած դեսպանատունին խոշոր կնիքովը: Դեսպանական այս նամակը անվթար կը պահեմ:

***

Ինչպէս անցողակի կերպով յայտնած եմ արդէն, ես ու Սէմէրճեան մինչեւ այն նամակին հասնիլը, քանիցս ուղեւորուեցանք Թարապիա, միշտ գաղտագողի, ոչ ոքի բան մը չըսելով, մանաւանդ բոլորովին ծածուկ ծնողքէս:

Աղերսագիրնիս տալէ յետոյ, երբ երկրորդ անգամ գացինք Թարապիա պատասխան ստանալու յուսով, դեսպանատան պահակ հաստափոր ֆավազը իր թաւ ու երկայն պեխերը ոլորելով ու պիշ պիշ մեզ դիտելով, հարցուց թէ ի՞նչ բանի համար տուած էինք մեր աղերսագիրը. Սարգիս Սէմէրճեան որ կանացի բարակուկ ձայն մը ունէր, տուաւ պէտք եղած պատասխանը. ասոր վրայ ֆազազը մեզ բակին մէջ նստեցուց եւ Թուրքերէն լեզուաւ, «Կիտէյիմ հապէր վէրէյիմ, պէլքի պիր ճէվապ ալըրսընըզ», իմա՛ «Երթամ լուր տամ, թերեւս պատասխան մը կ'առնէք», ըսաւ, ու անհետ եղաւ: Քիչ վերջը մեր քով վերադառնալով «Պիրազ պէքլէյէճէքսինիզ» (պահ մը պիտի սպասէք) կրկնեց. Նստանք մօտը՝ սպասողական վիճակի մէջ. իրարու հետ կը խօսակցէինք, երբ իր խոշոր պեխերը ցցելով, սկսաւ մեր անուններն հարցունել, նաեւ ո՞ւր տեղացի ըլլալնիս:

(Շար. 104)

(Շար. Ա. էջէն)

մար ինչ որ Ցահալը ըրած է, քանի հրադանդները արձակուած են բնակավայրերու վրայ եւ Իսրայէլ «ցաւ» կը յայտնէ գործած սխալին համար: Ռումբերը ինկած են հինգ տուներու վրայ եւ զոհերու մէջ են 8 մանուկ, 5 կիներ, 5 այրեր եւ 58 վիրաւորներ կան: Սպիտակ Տունն ալ «խորապէս կը ցաւի» և բոլոր կողմերը կը հրաւիրէ աւելի զուսպ ըլլալու: Համասը եւ Ֆաթահը համաձայն են այս առթիւ եւ վրէժի, անձնասպանական գործողութիւններու կոչեր կ'ընեն: Հեռատեսիլէն իսկ սփռուած նկարները անհանդուրժելի են եւ Իսրայէլի յայտնած «խոր ցաւը այս ողբերգութեան առթիւ» ոչ ոք կրնայ մխիթարել երբ ընտանիքները 2-3 անգամ կորսնցուցած են: Համասի բանբերը, որ չափաւորի համբաւ կը վայելէ, չի վարանիր ըսելու՝ «Իսրայէլ անիծեալ երկիր է, որ մեր զաւակներն ու կիները կը սպաննէ իրենց անկողիններուն մէջ: Ամօ՛թ միջազգային հաւաքականութեան որ լուռ կը մնայ ի տես պաղեստինեան ողբերգութեան»:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ չատ ծանր միջադէպեր պատահած են Հոկտ. 31-ին, ՖԻՆԻՒԼ-ի Ֆրանսական ուժերուն եւ Իսրայէլացիներու միջեւ ինչ որ «անընդունելի եւ անհանդուրժելի» որակուած է Պաշտպանութեան Նախարարուհի Մ. Ալիօ-Մարիի կողմէ, Ազգ. Ժողովի Նոյ. 8ի նիստին ատեն: Շեշտած է նոյնիսկ որ աղէտի մը առաջքն առնուած է, քանի երբ իսրայէլեան ուժերը կը յարձակէին Ֆրանսական ուժերուն վրայ, քիչ էր մընացած որ անոնք ալ կրակ բանային ըսպառնացող իսրայէլեան օդանաւերուն վրայ:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ Համաշխարհային Կազմակերպութեան գլուխը նշանակուեցաւ չինացի բժշկուհի մը, յանձին տոքթ. Մարկարէթ Շանի: Ֆրանսա Պեռնար Քուշնէրը ներկայացուցած էր որպէս թեկնածու, բայց առաջին փուլէն իսկ դուրս ձգուեցաւ:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ 1915-Ի ՄԱՍԻՆ

Կ. Գասպարովի երկօրեայ Պոլիս այցին «Ռատիքալ» թերթը հարցազրոյց մը ըրած է իրեն հետ (Նոյ. 6): Վերջին հարցումը եղած է. «Հայ մօր մը և հրեայ հօր մը զաւակն էք. ի՞նչ կ'ըսէք Հայկական Հարցին մասին»: Ու ախոյեանը պատասխանած է. «1915ը հայ ժողովուրդին համար իսկապէս ցաւալի թուական մըն է: Ես կը մտածեմ որ անհատ մըն ալ կրնայ սխալիլ, բայց հարկ է որ նման պատահարներ ընդունելու քաջութիւնը ցոյց տայ ու դէպի առաջ նայի: Այս մէկը մօտ հարիւր տարուան պատահար է: Օսմանեան կայսրութեան օրով էր: Թուրքիան նոր պետութիւն է: Ըստ իս պէտք է պատմութիւնը ետին ձգել, սխալները ընդունիլ ու շարունակել:

Կիսով հրէական արիւն կը կրեմ: Սակայն ես մշակոյթով, դաստիարակութեամբ Ռուս եմ: Իսլամ-քրիստոնեայ բախումի մը որ կրնայ աղէտով մը աւարտիլ, Թուրքիոյ կարեւոր դեր պիտի վիճակի: Կողմնակից եմ տասը տարիէն Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Ատիկա լաւագոյն միջոցը պիտի ըլլայ քաղաքակիրթ աշխարհին ցոյց տալու թէ ժողովրդավարութիւնը քրիստոնէական յղացք մը չէ»:

TELEVISION
FRANCE 2

La prochaine émission de «Foi et Traditions des Chrétiens Orientaux» concernant l'Arménie sera diffusée par France 2 le **dimanche 12 novembre,** de 9h30 à 10h. Elle a pour titre:«En Arménie, le dynamisme de l'Eglise Evangélique».

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février

L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

en avant-première de la Foire aux Livres

Conférence - Débat

présentation du livre
d'ALEXIS GURDIKYAN
auteur de
40 MONTAGNES
pour un tour du monde en solitaire
Editions Bartillat

Le Jeudi 16 novembre à 20h30
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall
(métro: République) 75010 Paris
L'auteur dédicacera son livre

—— entrée libre ——

FRANCE CULTURE
93.5 FM

Շաբաթ, Նոյեմբեր 11, ժամը 15ին
Վիրժինիա (երգ), Արամ (քանոն), Վահան (դափ) Քերովբեան քանի մը կտորով կը մասնակցին
«Ça me dit»
յայտագրին որուն ընթացքին Ֆրէտէրիք Միթերան կը զրուցէ Ռոպէր Կէտիկեանի հետ:

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

Centre Culturel
SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 16 novembre à 20h30

Le long et difficile voyage vers l'Ouest des trésors arméniens ignorés

Présentation d'extraits vidéos, sur écran géant, des opéras et œuvres de théâtre arméniennes produites par des compagnies professionnelles européennes ou françaises

Conférencier
GERALD PAPASIAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

ARMAVIA
ԱՐՄԱՎԻԱ

COMMUNIQUE

La compagnie nationale aérienne **ARMAVIA** a le plaisir de vous communiquer son programme de vols pour la saison d'Hiver 2006-2007 :

Jours d'opération : Les LUNDIS et les VENDREDIS

Départ	Arrivée	Numéro vol
Erevan (Zvartnots) à 05h30	Paris (CDG1) à 07h30	U8 101
Paris (CDG1) à 12h10	Erevan (Zvartnots) à 16h55	U8 102

La Direction

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Սրբոց Հրեշտակապետացն՝
Գաբրիէլի եւ Միքայէլի
եւ Ամենայն Երկնային Զօրացն

ՇԱԲԱԹ, Նոյեմբեր 11

Գիշերային եւ Առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19-21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Ցարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:

Հեռ. եկեղեցի.– 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Վարդուհի Օհանեան եւ Տիկին Անահիտ Պարտաքճեան 100ական Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 90, Տիկին Սաթենիկ Կարապետեան, Տիկին Լիլիան Պուքէ, Տէր եւ Տիկին Հըրայր Հրաչեան՝ Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Խտուար Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 50ական, Տիկին Սոնիա Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Պարոնեան 40ական, Տիկին Պերճուհի Պարոնեան 35, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Պետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Տէմիրճեան 30ական, Պ. Միհրան Էլմայեան 30 Եւրօ՝ Թերթիկին:

(Շար.)

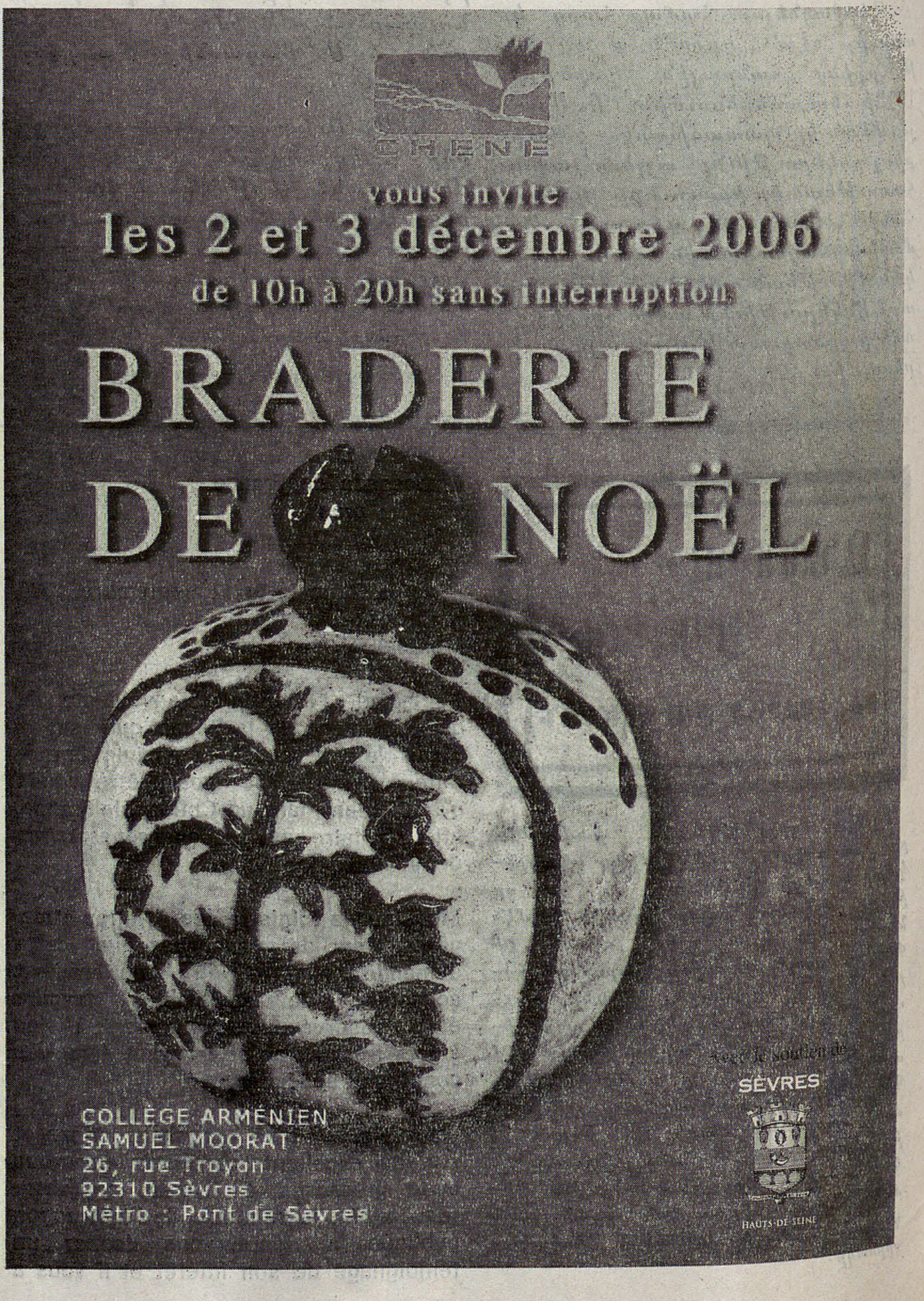

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI-DIMANCHE
11-12 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Անմիջական առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·574 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·574

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓՐԱԽԱՆԱԼ ԱՄՆ-ՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՈՎ

ԱՄՆ-ու հայ համայնքին զանազան կազմակերպութիւնները, ներկայացուցիչները ելոյթներով, ուղերձներով, լրատուներու տրուած յայտարարութիւններով գոհունակութիւն, ուրախութիւն կը յայտնեն Նոյեմբեր 7ի ընտրութեան դեմոկրատներու յաջողութեան: Գլխաւոր պատճառը այն ակնկալութիւնն է որ դեմոկրատները հանրապետականներէն տարբեր –աւելի հայամէտ– դիրք կը բռնեն Ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մէջ: Կարեւոր դիրքերու տէր նկատուած դէմքերու մէջ կը չեշտուին այդ ակնկալութիւնը արդարացնող ընթացք ունեցածները:

Աւելորդ է ըսել թէ ԱՄՆ-ու կողմէ այդ ճանաչումը որքա՛ն էական հանգրուան մը կը կազմէ մեր վերջնական նպատակին ճամբուն վրայ. այդ քայլը վճռական վերջնթեր փուլը կարելի է նկատել Թուրքիոյ ճանաչումին: Այդ է պատճառը որ մինչեւ այսօր ԱՄՆ-ու իրերայաջորդ իշխանութիւններ ու ղեկավարներ Հայերու հասցէին սիրալիր, հոգեչահ ամէն տեսակ մեծարանք չռայլելով հանդերձ, միշտ խուսափած են ազդանշան նկատուող բառը գործածելէ: Եւ տարօրինակը այն է որ մեր բարեմտութիւնը, լաւատեսութիւնը ամէն անգամ յուսալու կեր կը գտնէ, Ապրիլ 25-ին վերադառնալու համար նոյն յանկերգին. «ԱՄՆ-ու Նախագահը այս տարի եւս չարտասանեց "ցեղասպանութիւն" բառը»...:

Դեմոկրատներու յաղթանակը այս բարեմտութիւնը, անով յայտնուած յոյսերը արդարացնելու լուրջ տուեալ ունի՞: Դժուար է, անկեղծօրէն, դրական պատասխան մը տալ, երբ փորձուած, յայտնի խրողութիւն է որ ԱՄՆ-ու հանրապետականին ու դեմոկրատին տարբերութիւնը ցուցափեղկայինէն աւելին չէ, երբ հարցը կը վերաբերի կարեւոր մարզերու: Արդէն քաղաքական միջազգային մեկնաբաններ Նոյեմբեր 8էն ի վեր կը գրեն, կը յայտնեն թէ մեծ փոփոխութիւն ակնկալելի չէ ամերիկեան յատկապէս արտաքին քաղաքականութեան մէջ:

Անշուշտ որ Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումը ինքնին մաս պիտի չը կազմէր ամերիկեան «կարեւոր»ներուն, եթէ ան առնչուած չըլլար Թուրքիոյ նման երկրի մը. իսկ անոր եւ ԱՄՆ-ու յարաբերութիւններուն մէջ որեւէ փոփոխութիւն, նոյնիսկ ամէնէն աննշան մը, կը նշանակէ ամբողջ արտաքին քաղաքականութեան սկզբունքներու, կշիռներու, ռազմավարութիւններու փոփոխութիւն: Կարելի՞ է ակնկալել որ հանրապետական-դեմոկրատ տարբերութիւնը իջնէ այսքան խոր մակարդակի:

Հետաքրքրական է որ ԱՄՆ-ու մէջ իշխանութեան լծակներու տիրութեան փոփոխութիւնը առաջին պահէն նոյն հարցին ընկալումով արձագանգ գտած է Թուրքիոյ պատասխանատուներուն մօտ: Վարչապետ Թ. Էրտողան ըսելէ ետք թէ դեմոկրատները մեծ յաղթանակ տարած են Նոյեմբեր 7ի ընտրութեան, անդրադարձած է ետք պատմութեան մէջ առաջին անգամ Ներկայացուցիչներու Ժողովին Նախագահութեան կնոջ մը անցնելու երեւոյթին ու առաջին մահմետական ներկայացուցիչին ընտրութեան, հասած է Ցեղասպանութեան ճանաչումի նիւթին. մերժելով այդ ուղղութեամբ ամէն վարկած, յայտնած է. «Ո՛ր մէկն ալ ըլլայ իշխանութեան գլուխ գտնուող մեծամասնութիւնը (հանրապետական կամ դեմոկրատ), ԱՄՆ-ու հետ մեր յարաբերութիւնները բարձր մակարդակ կը պահեն: Մենք լաւ կը հասկնանք իրար»:

Ամերիկահայութիւնը հասկնալի է որ պատճառներ գտնէ գոհունակութեան, յոյսեր փայփայելու. բայց ամբողջ հարցը հոն է որ այդ բոլորը Ապրիլ 25ի առտուն անգամ մը եւս պիտի չծրարուի՞ն մինչեւ 2008ի Ապրիլի մօտերը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, որու կ'ընկերանային Պաշտպանութեան նախարարուհին՝ Մ. Ալիօ-Մարի, վարչապետ Տ. տը Վիլըփէն, Ժ.-Լ. Տըպրէ եւ Ք. Փոնսըլէ, ինչպէս նաեւ տը Կօլի ընտանիքը, Գոլոմպէ լէ Տէօ գ'Էկլիզ գացած էին ոգեկոչելու համար տը Կօլի մահուան 36րդ տարելիցը: Նախագահ Շիրաք հիմը դրաւ նաեւ տը Կօլի յիշատակին կառուցուելիք յուշարձանին: Այդ առթիւ արտասանած ելոյթին մէջ Շիրաք դէմ արտայայտուեցաւ անոնց որոնք կ'ուզեն աժան-աժան վերջ տալ Ֆրանսայի 5րդ Հանրապետութեան եւ ըսաւ անոնց «չափեցէք անպատասխանատուութիւնը որ կայ վերջ տալու այն հիմնարկին, որ ամէնէն ամուրն է»: Այս խօսքերը կ'ուղղուէին ոչ թէ «անոնց», այլ «անոր», որ նոյն պահուն Սէն Թ'Էթիէնի մէջ խզումի մասին կը խօսէր: Արդարեւ, Գոլոմպէի մէջ, ուշադրութիւն գրաւողները ներկաները չէին, այլ՝ բացական, այսինքն Նիքոլա Սարքոզի, որ կ'ըսէր թէ հրաւիրուած չէր: Ինք ալ կը պատասխանէր Շիրաքի, շեշտելով թէ տը Կօլ խզումի մարդն էր: Խորքին մէջ, բուն խզումը որ կայ Շիրաքի եւ Սարքոզիի միջեւ է, մինչ կը փնտռուին –ի զուր– տը Կօլի ժառանգորդները:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ կը սպառնայ դադրեցնել կազի հայթայթումը Վրաստանի, եթէ այս վերջինը չընդունի վերջին յաւելումը (230 տոլար 1·000 խոր. մեթրի համար): Կազպրոմի փոխ Նախագահը՝ Ա. Մէդվէդեւ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է, Նոյեմբեր 7ին, «եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ, կազ կը հայթայթենք Հայերուն եւ վերջ: Եթէ կազի յանձնում չըլլայ, պատճառը պայմանագրութեան բացակայութիւնն է: Չիք պայմանագրութիւն, չիք հայթայթում»: Մէդվէդեւ աւելցուցած է որ Երեւան (որ ի դէպ շատ բան զիջած է Ռուսաստանի, գլխաւորաբար հայ-պարսկական շինութեան ընթացքի մէջ եղող կազուղիին սեփականութիւնը) որպէս փոխարժէք ապահովութիւն ստացած է Կազպրոմէն որ կազի սակը անփոփոխ կը մնայ մինչեւ 2008: Փոխ Նախագահը կ'ըսէ՝ թող Վրաստան ալ առաջարկներ ընէ:

ԻՐԱՔԻ մէջ, Նոյեմբեր 9ին, 35 հոգի եւս սպաննուած են, որոնց 24ը Պաղտատի մէջ: Եօթը անցորդներ մեռած են, երբ քամիքազ մը պայթեցուցած է իր կառքը, այն պահուն երբ բնակիչներ համախմբուած էին հաստատելու համար առեւտրական կեդրոնը ինկած հրասանդի մը պատճառած վնասները:

ԿԻՐԳԻԶԻՍՏԱՆԻ մէջ, ընդդիմադիրներու մէկ շաբթուան ցոյցերէ ետք Փիշկեկի փողոցներուն մէջ, նախագահ Բաքիեւ, Նոյեմբեր 9ին, ստորագրած է նոր Սահմանադրութիւն մը, որ անմիջապէս ի զօրու կը դառնայ եւ կը սահմանափակէ իր իրաւասութիւնները: Դեռ շատ հարցեր կան, սակայն որպէսզի երկիրը վերագտնէ իր կայունութիւնը:

ԿԻՊՐՈՍԻ Արտաքին նախարարը յայտարարած է Նոյեմբեր 9ին, որ չի կարծեր թէ Թուրքիա տեղի տայ մաքսային թղթածրարին շուրջ, Նիկոսիոյ հետ: Եւրոպական յանձնախումբը սպառնացած էր հակառակ պարագային առկախել բանակցութիւնները:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԼԻԲԱՆԱՆ պատահած ծանր միջադէպը Ֆրանսական ուժերու եւ Իսրայէլեան օդուժին միջեւ, Հոկտ. 31ին եւ որու անդրադարձաւ Մ. Ալիօ-Մարի Ազգային Ժողովի Նոյեմբեր 8ի նիստին, բոլորովին վերջ չէ գտած եւ Արտաքին նախարարը կանչած է Իսրայէլի Ֆրանսայի դեսպանը՝ բացատրութիւններ տալու համար եւ ուշադիր ըլլալու որ նման դէպք կրկին չպատահի: Ֆրանսայի բողոքը բաւական բուռն եղած է, քանի Լիբանանի Ֆրանսական ուժերը Իսրայէլի սպառնալիքին տակ կը նկատեն իրենք զիրենք:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ մէջ, ընկերվարական երեք թեկնածուները նախագահական թեկնածութեան վերջին վիճարկում մը ունեցան Նոյեմբեր 16ի ընտրութենէն առաջ: Բոլոր միջոցները ձեռք առնուած էին, որպէսզի չկրկնուի Զէնիթի անհամ միջադէպը, երբ խումբ մը սկսած էր սուլել Սեկոլէն Ռուայալը, ինչ որ «կազմակերպուած» կը նկատուէր, հակառակ հերքումներուն: Անգամ մը եւս, երեքը ներկայացուցին իրենց տարբերութիւնները: Ֆապիւս կ'ուզէ ձախին ձախը երթալ, մինչ Սթրօս-Քահն ընկերային ժողովրդավարութիւն կը քարոզէ: Ս. Ռուայալ աւելի անորոշ է եւ իրականութեան մէջ մեթիաներուն թեկնածուն է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Օլմերթ «թեքնիք սխալ»ի կը վերագրէ այն ջարդը զոր իր բանակը գործած է Պէյթ Հանուն, մինչ Պաղեստինցիներու համար ինչ որ եղած է, գիտակցաբար եղած է: ՄԱԿ-ի մօտ պաղեստինցի դեսպանը Ռիատ Մանսուր Ապահովութեան խորհուրդին դիմած է որպէսզի դատապարտէ «այդ ջարդը»:

ԱՄՆ-ու Ծերակոյտն ալ այլեւս դեմոկրատ մեծամասնութիւն մը ապահովեց, հակառակ մինչեւ վերջին պահու հաշիւներուն եւ Վիրժինիայի ճակատագրական քուէով: Գոնկրէսը (Խորհրդարան) հետեւեալ պատկերը կը պարզէ.- Ներկայացուցիչներու Ժողով. – դեմոկրատ՝ 230 երեսփոխան, հանրապետական՝ 195. Ծերակոյտ. – դեմոկրատ՝ 51 աթոռ, հանրապետական՝ 49:

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Նոյեմբեր 9)

Եւրոպական յանձնախումբին նախկին անդամ Ֆ. Պոլքըշթայն որուն անունին կապուած կը մնայ Եւրոպայի երկիրներուն համար լեհ կապարագործին տիպարը, Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին յօդուած մը ստորագրած է: Հարց կու տայ թէ այդ անդամակցութիւնը լաւ բան մը կ'ըլլա՞յ: Ապա զանազան հարցեր, – կիպրականը, հայկականը, չարչարանքի, ազատութիւններու վերբերողները–, ժխտական պատասխան կը թելադրեն:

Կ'ընդունի որ Թուրքիա հրաշալի պատմութեան մը տէր է, բայց այդ պատմութիւնը եւրոպական չէ: Հետաքրքրական է մատնանշումը թէ ոմանք կը պաշտպանեն այն թեզը թէ անդամակցութիւնը պատուար կը կանգնի Թուրքիոյ մէջ կրօնամոլութեան չեշտումին: Միւս կողմէ սակայն Եւրոպական Միութիւնը կը ձգտի սահմանափակել Թրքական բանակին ուժն ու ազդեցութիւնը, մինչ ան իսկական պատուարն է իսլամական արմատականութեան դէմ. «Եւրոպան գիտէ՞ թէ ի՛նչ կ'ընէ» հարց կու տայ Պոլքըշթայն:

Այդ երկրին անդամակցութիւնը Եւրոպայի ընթացքը միայն դժուարացնող ազդակ կը նկատէ ան, հարց տալով թէ արդեօք առիկա չէ՞ Մեծն Բրիտանիոյ ուզածը, յատկապէս Կորտըն Պրաունի գլխաւորած կառավարութեամբ:

ՔՐՏԱՑԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Էրզրումի քիւրտ երեսփոխան Ապտիւլլահ Ֆըրաթ «Զաման» թերթին յայտնած է թէ իր մեծ հայրը Շէյխ Սայիտ, անոր հայրը եւ մեծ հայրը հազարաւոր հայկական գիւղեր իսլամացուցած են, պատճառ ըլլալով ժամանակի ընթացքին անոնց քրտանալուն: Ըսած է թէ մասնաւորաբար Խնուսի շրջանին մէջ քրտացած Հայերու մեծ թիւով գիւղեր կան:

Շէյխ Սայիտ որ Կարսէն մինչեւ Սուրիա իր ազդեցութիւնը տարածած ու հազարաւոր հետեւորդներու տէր ղեկավար մըն էր, ըստ Թոռանը վկայութեան՝ 1915ին հայ ղեկավարներու, կրօնաւորներու նամակներ ղրկած է, գգուշացնելու համար արեւմուտքցի գործակալներու գրգռութիւններուն դէմ: Ա. Ֆըրաթ աւելցուցած է թէ 1915ի պատահարներուն իսլամացած, քրտացած Հայերը կարեւոր ջանք կիրարկած են խժդժութիւններուն արգելք ըլլալու համար ու մեծապէս տառապած:

ԱՂԹԱՄԱՐԻ Ս. ԽԱՉԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԱՊՐԻԼԻՆ ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցիին նորոգութիւնը աւարտած ըլլալով, որոշուած էր վերաբացումը կատարել Նոյեմբեր 4-ին: Սակայն, առանց պաշտօնական տեղեկատուութեան այդ արարողութիւնը Ապրիլին յետաձգուած է, Վանի մէջ նոյեմբերեան աննպաստ օդերուն պատճառաբանութեամբ: Նորոգութեան ձեռնարկատէր Ճ. Չէյտանը ըսած է թէ յետաձգումը կապ չունի իրենց աշխատանքին հետ որ լրացած է: Ան պատասխանած է նաեւ գմբէթի խաչին տեղը զետեղուած չըլլալու քննադատութեան, ըսելով որ տաճարը պաշտամունքի բաց պիտի չըլլայ, այդ պատճառով կրնայ խաչը աւելորդ նկատուած ըլլալ, թէեւ խաչն ալ, զետեղուելիք տեղն ալ պատրաստ են:

Վերանորոգումի պատասխանատու ճարտարապետը Զաքարիա Միլտանօղլու ալ յայտնած է թէ եկեղեցին ընդմիշտ փրկըւած է փլուզումի վտանգէն եւ կրնայ դարերով կանգուն մնալ: Այսուհանդերձ, ան հարկաւոր նկատած է որ շէնքը ծրագրուած ու տեւական խնամքի առարկայ ըլլայ, հակառակ պարագային զանձախոյզեր, թալանողներ կրնան իրենց թիրախ դարձնել զայն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

(Բ. եւ Վերջին մաս)

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15: Երեկոյեան «Տրամաթիքական Թատրոն» որոշած ենք երթալ: Փոխադրամիջոց առնելէ առաջ հարկաւոր է հետիոտն, փողոցին դիմացը անցնիլ: Ահա Երեւանի մէջ ամենավըտանգաւոր գործողութիւնը. ինքնաշարժերն ու մինիպիւսները սըրընթաց կ՚անցնին առանց իսկ ձեր ներկայութիւնը նկատելու: Նոյնիսկ երթեւեկի լոյսերու ներկայութեան, վարորդներու կարեւոր մէկ տոկոսը չափազանց անհամբեր է, եթէ ճիշդ ժամանակին չէք մեկնած փողոցին մէկ ափէն, ձեր գլխուն գալիք կայ...

Լեզապատառ վազելով դիմաց պիտի հասնիք սրտատրոփ: Այսուհանդերձ, այս շատ կարեւոր հարցը գոյութիւն չունի տեղացիներու համար: Զարմանքով կը դիտէք թէ ինչպէս պաղարիւնով դիմաց կ՚անցնին երիտասարդները առանց ուշադրութիւն դարձնելու թէ լոյսը կանա՞նչ է թէ կարմիր: Ուրեմն միակ միջոցը իրենց ընկերանալն է կամ հետեւիլը անոնց: Մենք ալ այդպէս կ՚ընենք ու կը յաջողինք ողջ առողջ դիմաց անցնիլ: Չենք գիտեր թէ դպրոցներու մէջ երթեւեկի տարրական կանոնները ուսուցանող յայտագիր գոյութիւն ունի՞: Ահաւասիկ լուրջ հարց մը որուն լուծումը շատ հաւանաբար մեծ նիւթական միջոցներու չի կարօտիր: Մեծ անհամբերութեամբ Թատրոն կը հասնինք եւ մեր տոմսերը ներկայացնելով ներս կը մըտնենք: Կ՚ուզեմ օրուան «ծրագիր»ը գնել: Մեր նստարանները չգրաւած, երբ կը թղթատեմ զայն կը տեսնեմ որ նախատեսուած կատակերգութիւնը չէ որ կը ներկայացուի: Անմիջապէս հարց կու տամ պաշտօնեայ կնոջ որ կը հաստատէ թէ սխալ բան չկայ, կատակերգութիւնը որուն կ՚ակնարկեմ, երէկ գիշերուան ներկայացումն էր: Այդ պահուն միայն կ՚անդրադառնամ որ օրս շփոթեր եմ եւ մէկ օր առաջուան տոմսակով մտեր Թատրոն: Պէտք է մեկնի՞լ ուրեմն: Ո՛չ, կը պատասխանէ կինը. «Հոս սպասեցէ՛ք, մինչեւ ներկայացման սկիզբը, եթէ չգրաւուած նստարաններ գտնէք, կը նստիք»: Զարմանալիօրէն կը տեսնենք որ, քանի մը վայրկեան յետոյ, մեր մէկ օր առաջուան տեղերը պարապ կը մնան եւ մենք կը տեղաւորուինք հանդըստաւէտ՝ դիտելու համար Պերճ Զէյթունցեանի «Յիսուս Նազովրեցին եւ նրա երկրորդ աշակերտը» Թատերախաղը որ բացի իր կարգ մը երկարաբանական բաժիններէն, լաւագոյնս բեմադրուած եւ նոյնքան յաջող դերակատարութեամբ տրուած էր, մասնաւորաբար Յուդայի դերը ստանձնող Արթուր Ութմազեանի կողմէ: Երեկոյեան եզրակացութիւն. Հայաստանի մէջ ձեզի սխալելու իրաւունք կը տրըւի...

⁂

Ինչպէս գիտենք, Ֆրանսայի մէջ 2006 տարին «Հայաստան՝ բարեկամըս» կարգախօսով կը յիշատակուի: Հայաստանի մէջ ալ Ֆրանսական մշակոյթը բաւական յիշարժան գործողութիւններով կ՚ոգեկոչուի: Ծանօթ է բոլորիս թէ այս կարգի ելոյթներուն առաջինը որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 30ին. Ժ. Շիրաքի ներկայութեան Ազնաւուրի հրամցուած, Հայաստանցիներու համար անմոռանալի երգահանդէսն էր, որուն արձագանգները դեռ կը շարունակուին: Նոյն ծիրէն ներս մեծ հաճոյքով դիտեցինք Ս. Աւետիքեանին մեծ տաղանդով եւ բեմական նորարարութիւններով ներկայացուած, Ա. տը Միւսէի «Մարիանի քմայքները» Թատերախաղը: Իսկ պետական պատկերասրահին մէջ ամբողջ յարկաբաժին մը տրամադրուած էր Ֆրանսացի եւ Ֆրանսահայ նկարիչներու պաստառներուն: Ժորժ Պրաքի գծանկարներուն կողքին տեսարժան էին Գառզուի, Ժանսէմի, Կիւրճեանի եւ Էտկար Շահինի գործերէն ընտրութիւններ, որոնք անգամ մը եւս Ֆրանսահայ գեղանկարչութեան պատուաբեր նմոյշները կը հանդիսանան:

Այս տարի Երեւանի մէջ Թաքսիներու թիւը, անցեալ տարուան բաղդատմամբ կարեւոր աճ արձանագրած է: Մեքենաներուն որակն ալ զգալիօրէն բարելաւուած: Քաղաքին մէջ հանգստաւէտ տեղափոխութեանց համար բաւական ձեռնտու պայմաններով (500էն 800 դրամ՝ հեռաւորութեան համեմատ) փոխադրամիջոցներ են անոնք: Մըտերմիկ եւ շահեկան զրոյցներով կը համեմուին յաճախ այս տեղափոխութիւնները: Այս անգամ մեր վարորդը մօտաւորապէս 60ամեայ պարոն մըն է, որ իր ազնիւ խօսակցութեամբ ու հաճոյակատար բնաւորութեամբ մեր հարցումներուն կը պատասխանէ եւ փոխ-հարցումներ կ՚ուղղէ մեզի իր կարգին: Կը տեղեկանանք թէ ինք շարժավարութիւնը իբրեւ օգնական նպաստամիջոց ընտրած է, այլապէս քամանչիսթ է եւ նոյնիսկ նուագահանդէս «սարքած»: Յատկանշական է որ ամէն անգամուն երբ վարորդի մը հետ կը խօսակցինք, մեր դիմացը կը գտնենք համալսարանաւարտներ՝ տնտեսագէտ, Ֆիզիկոս, բանասէր, պատմաբան եւլն. եւ ոչ ասպարէզով վարորդ: Անշուշտ երբեմն կասկածի նշոյլ մը կ՚արթննայ մեր մէջ, սակայն իրողութիւնը այն է որ, Թաքսիի վարորդներուն կարեւոր մէկ մասը այդ ասպարէզը կը կիրարկէ, առ ի չգոյէ լաւագոյնի: Վերադառնալով մեր քամանչիսթ շարժավարին, ան սեղմելով իր առջեւի ձայնագիր գործիքին ստեղներէն մէկը, մեզի կը հրամցնէ իր նուագահանդէսէն բաժին մը՝ խիստ հետաքրքրական: Մեր խօսակցութենէն եւ իր արւեստագէտի կոչումէն տարուած, ան մեզ կ՚առաջնորդէ սխալ հասցէ եւ երբ կը յիշեցնենք իրեն, ան հազար ներողութեամբ ետ-քայլ կ՚ընէ եւ այս անգամ ճիշդ ուղին կ՚առնէ: Վերջապէս հասնելով մեր տեղը, ես կը պատրաստուիմ վճարել, իսկ ան կը մերժէ բռնել. «Ես ձեզանից փող չե՛մ վերցրելու, համեցէք իմ բնակարանը, եթէ փափաքում էք, ձեզ սիրով կը հիւրասիրեմ»: Դժուարաւ կ՚ընդունի վերջապէս վճարումը եւ կը հեռանայ մեզմէ, բարի երթ մաղթելով:

Նման տեսարանի հանդիպա՞ծ էք այլուր...

⁂

Այսօր Երեւանի պետական համալսարանին դրան առջեւ ժամադրուած ենք մեր երիտասարդ բարեկամուհին հետ: Ան բացի իր քաղցըր խմորեղէնի – թխուածքի – եւ զանազան քաղցրաւենիքի մասնագէտ իր գործունէութենէն զոր կ՚իրականացնէ իր ծնողացը մասնակցութեամբ, ցերեկները կը պաշտօնավարէ քիմիագիտութեան լաբորաթուարին մէջ: Մենք մեծ հետաքրքրութեամբ ուզեցինք տեսնել Հայաստանի պետական համալսարանի գիտահետազօտական միաւորներէն մէկը: Ան որոշեալ ժամուն մեզ կը դիմաւորէ իր գործընկերուհիին հետ եւ միասնաբար կը բարձրանանք ուսումնասիրական աշխատանոցը: Միջավայրը գիս կը տանի քանի մը տասնեակ տարիներ ետ, ինծի յիշեցնելով իմ երբեմնի ուսանողութեան տարիները: Կը ծանօթանանք աշխատանոցին պատասխանատուին որ գիտութեան թեկնածու է: Այս վերջինը մեզի բացատրութիւններ կու տայ իր մասնագիտական հետազօտութեանց մասին, շատ համեստ կերպով: Մինչդեռ հակառակ բաւական սահմանափակ միջոցներուն զորս կը հաստատեմ տեղւոյն վրայ, տարուած աշխատանքը մեծապէս գնահատանքի արժանի է: Բարեբախտաբար ուսումնասիրութեան համար անհրաժեշտ գլխաւոր սարքաւորումը սփիւռքահայ բարերարի մը կողմէ ապահովուած է: Խօսքը այս անգամ ի հարկէ կը դառնայ ուղեղներու արտահոսքին շուրջ: Մեծ գոհունակութեամբ կը հաստատեմ որ գիտութեան թեկնածու այս պարոնը նուիրեալ գիտնական մըն է եւ գաղափարական հայրենասէր եւ իր մտքէն ամենեւին չանցըներ լքել հայրենիքը: Մեզ կը պատուեն հայկական աւանդական ջերմագին հիւրասիրութեամբ:

Մեր Հայաստանի ուղեւորութիւնը անգամ մը եւս իւրայատուկ ապրումներով իր աւարտին կը հասնի: Օդանաւը երբ երկինք կը բարձրանայ, քիչ յետոյ գլխաւոր օդաչուն մեզ ուշադրութեան կը հրաւիրէ ըսելով. դիտեցէք ձեր ձախ կողմը, ահա Արարատ լեռը իր բովանդակ գեղեցկութեամբ: Իրապէս հազուադէպ է այսքան պայծառ մերկութեամբ տեսնել զայն: Ճամբորդները հիացումով կը դառնան իրենց ձախ կողմը եւ անոնք որոնք բախտաւորութիւն ունին պատուհանին մօտը գտնուելու, կատարելապէս կը վայելեն մեր սրտին այնքան մօտիկ, բայց մեզմէ այնքան հեռու այս մեծութիւնը: Կը վերյիշեմ նախագահ Շիրաքի Հայաստանի այցելութեան ընկերացող Ֆրանսացի լրագրողի մը Մասիսի մասին իմաստալից մեկնաբանութիւնը.

«Լեռը կը պատկանի անոնց որոնք անոր նայիլ գիտեն»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Վերի խորագիրներով ամերիկեան ամէնէն ծանօթ շաբաթաթերթերէն Նիւ Եորքըրի Նոյեմբեր 6ի թիւին մէջ գրախօսական մը նուիրուած է Թանէր Աքչամի գիրքին անգլերէնով հրատարակութեան: Գրութիւնը պարզ գրախօսականէ մը աւելին է, եւ իր շահեկանութեամբ եւ յստակ դիրքաւորումով զօրակցութիւն մըն է ցեղասպանութեան ճանաչումին:

Գրախօսող Էլիզապէթ Գոլպըրթ նախ կը խօսի պետական վերջին քուլիսային միջամտութիւններուն մասին, ձախողեցնելու համար Միացեալ Նահանգներու Գոնկրէսին կողմէ Ապրիլեան Ոգեկոչման օրուան հռչակումը՝ որպէս Հայկական ցեղասպանութեան յիշատակումի օր: Ամերիկահայերը 2000 թուականին տենդագին կ՚աշխատէին, կ՚ըսէ լրագրողը, որպէսզի Գոնկրէսը, Մեծ Եղեռնի 85ամեակին առթիւ, Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի որոշում մը քուէարկէ: Այդ ուղղութեամբ երկու ներկայացուցիչներ պատրաստած էին թիւ 596 օրինագիծը, նախագահէն խնդրելով որ Ապրիլեան տարեկան իր պատգամին յստակ կերպով գործածէ մինչ այդ վարչութեան թապու բառը – ցեղասպանութիւն: Որոշումնագիրը հազիւ Միջազգային Յարաբերութեանց Յանձնախումբին յղուած, Թիրանա կը դառնայ Պետական Քարտուղարութեան քննադատութեան, Յանձնախումբին յիշեցնելով թէ ամերիկեան քաղաքականութիւնը «կը յարգէ Թուրք կառավարութեան պնդումները թէ, թէեւ շատ մը Հայեր մեռան Առաջին Աշխարհամարտին, ոչ մէկ ցեղասպանութիւն կատարուեցաւ»: Իր կողմէ օրուան Պաշտպանութեան նախարար Ուիլեմ Գոհէն, Ներկայացուցչական Տան խօսնակ Տընիս Հասթըրթին (որ կը շարունակէր պահել իր պաշտօնը) ուղղած նամակով մը, կ՚ըսէ թէ «առանց նսեմացնելու Հայկական ողբերգութիւնը... օրինագիծով պատմութեան դատումը կրնայ ժխտական անդրադարձ մը ունենալ Թուրքեւհայ յարաբերութեանց եւ այդ շրջանի մեր ապահովութեան շահերուն վրայ»: Հակառակ ասոր, երբ Հոկտեմբեր 3ին Յանձնախումբը քուէարկեց ի նպաստ որոշումին առ ի քննարկում Ներկայացուցչական Տան կողմէ, Թրքական կառավարութիւնը բազմակողմանի ըսպառնալիքներ ըրաւ – չորսուկէս միլիառ տոլարի զինուորական ուղղաթիռներու ապսպրանքի ջնջում: Միւս կողմէ, Հոկտեմբեր 5ին, Թրքական Խորհրդարանի հինգ գըլխաւոր կուսակցութիւններու պարագլուխները միացեալ հաղորդագրութեամբ մը յայտնեցին թէ պիտի մերժէին ամերիկեան ռազմօդանաւերուն համար գործածութիւնը Ինճիրլիքի ռազմախարիսխին, ուրկէ հսկողութիւն կը կատարուէր հիւսիսային Իրաքի վրայ: Վերջապէս, Հոկտեմբեր 19ին, միայն մի քանի ժամ առաջ Տան կողմէ քննարկումէն, Հասթըրթ օրակարգէն ջնջեց թիւ 596 օրինագիծը, ըսելով թէ գրէ Գոլպըրթ: Գլինթընի օրինաթիւն ստացած է թէ որոշումին ընդունումը «կրնայ վտանգել ամերիկեան կեանքերը»:

Յիշեալ որոշումնագիրին պարտութիւնը մէկ տիպական դրուագն

է «մոռացումի մեծ արշաւին», կը գրէ Գոլպըրթ։ Գնիթընի օրինակին հետեւեցաւ Ճորճ Պուշ։

Գրախօսականը առարկայօրէն (չորս էջ) կը խօսի հայկական տարագրութեան եւ ջարդերուն մասին, քաղելով Աքչամի գիրքէն, մինչեւ Սեւրի եւ Լօզանի դաշնագիրները։ Կ՚անդրադառնայ նաեւ հայկական ջարդերու վերաբերեալ Օրհան Փամուքի ծանօթ յայտարարութեան զուիցերական թերթի մը, նոյնպէս՝ էլիֆ Շաֆաքի վէպի հատուածին. «Ցեղասպանութեան վերապրողներուն թոռնիկն եմ, որ կորսնցուց իր բոլոր ազգականները Թուրք մասզործներու ձեռամբ 1915ին, բայց ես ալ ուղեղալուացքի ենթարկուած եմ ուրանալու համար ցեղասպանութիւնը»։ Վերջին սիւնակով տեղ կու տայ Աքչամի մէկ վերլուծումին, զոր հոգեբանական կը նկատէ։ Ըստ Թուրք հեղինակին, Թուրքիոյ կողմէ Հայկական ցեղասպանութեան ուրացումը խոր, գրեթէ անյաղթահարելի խոչընդոտներ ունի, զորս պէտք է փնտռել 1920–1923 թուականներու անցքերուն մէջ։ Ներկայ Քեմալական Թուրքիոյ հիմնադիր առաջին ղեկավարներուն մաս կազմած են նաեւ Հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատու դէմքեր, հետեւաբար ցեղասպանութեան ճանաչումը կը նշանակէ ընդունումը թէ նոր Թուրքիան հիմնողները պատերազմական ոճրագործներ են։ Այդ պարագային, խնդրական կը դառնայ Հանրապետական Թուրքիոյ օրինաւորութիւնն իսկ։ Կը խախտին անոր ամբողջ հիմերը։ Գրախօսողը իր կողմէ կու տայ ուրացման իր պատճառը – Թրքական ազգայնական հպարտութիւնը, որ քիչ մը համատարած է ազգայնամոլներու մօտ։ Եւ ասկէ ուղղակի կ՚անցնի ամերիկեան պատմութեան օրինակին։

Երբ եւրոպացիները Ամերիկա եկան (գայն գտան), այս հողամասին վրայ կ՚ապրէր մօտաւորապէս 40 միլիոն ամերհնդիկ։ Շուրջ մէկ ու կէս դար ետք, 1650ին, բնակչութիւնը նուազ էր քան 10 միլիոն։ Տեղացիները մեռան համաճարակներէ եւ կանոնաւորապէս գործադրուած ջարդերէ։ Ամէն Նոյեմբերին, Գոհաբանական Օրուան առթիւ ամերիկացի աշակերտները կը լսեն թէ ինչպէս ամերիկացի առաջին սովալլուկ Փիլկրիմներու (ուխտաւոր) նաւը, երբ 1920ին կայք նետեց Մասաչուսէթցի Փլիմութ նաւահանգիստը, գրկաբաց ընդունուեցան Ուամբոնակ ցեղախումբի ամերհնդիկներու կողմէ, եւ այսօր փիլկրիմներու յաջորդ սերունդները իրենց երախտագիտութիւնը կը յայտնեն անոնց։ Աշակերտներուն չըսուիր ճշմարտութիւնը, թէ այդ օր սուգի օր է տեղացի հնդիկներուն համար – նոր ջարդերու սկիզբի թըւական մը։ Լրագրողը կ՚եզրակացընէ.

«Մինչ Գոնկրէսին կողմէ սմարդի արարք մըն էր 567րդ որոշումնագիրը յետս կոչելը, զայն անցնելը՝ այլապէս խնդրայարոյց էր։ Կրնանք Հայոց ի նպաստ կողմնորոշուիլ, բայց պատմականօրէն աւելի հասարակաց կէտեր ունինք Թուրքիոյ հետ»։

Գոլպըրթ դիտողութիւն մը ըրած է գիրքին(*) դէչ թարգմանութեան մասին։ Բայց իր յստակ ներկայացումը եւ խղճամիտ գրախօսականը մատչելի կը դարձնեն Հայկական ցեղասպանութիւնը բազմահազար ընտրանի ընթերցողներու։ Ներկայացման մէջ ջ«այո՛, բայց» տեղ չէ գտած։ Գրութիւնը թանկագին ծառայութիւն մըն է հայկական դատին։ Գրութեան ընկերակցած է գունաւոր գծանկար մը, ամբողջ էջի մը երկայնքին, որ կը պատկերէ ամայի անդաստաններու մէջ հայկական մահուան կարաւաններուն օձապտոյտ գիծը, մինչեւ հորիզոն, ինկած մարմիններով։

Գ. Ք.

Պոսթըն

(*) Taner Akçam; **A Shameful Act : The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsability** (Metropolitan).

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՁԵՌՆԱՐԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրիշ գեղեցիկ ու յաջող ձեռնարկ մը եւս Փարիզի մէջ, Ֆրանսայի Հայաստանի նուիրուած տարուան ծիրէն ներս, եւ որ կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդին կրած ցեղասպանութեան ողբերգը եւ անոր հետեւանք հայկական Սփիւռքը։

Այս «Հայկական յիշողութիւններ» կոչուած բազմատեսակ ձեռնարկը տեղի կ՚ունենայ Փարիզի Վիլէթի զբօսայգիին մէջ, մինչեւ Նոյեմբեր 23, եւ հասարակութեան կը ներկայացնէ մեր ազգային ողբերգութիւնը, ընդհանուր գաղափար մը տալով ջարդերուն եւ Սփիւռքին մասին, ցուցադրուած լուսանկարներով, իւղաներկերով, քարտէսներով, ինչպէս նաեւ շարժանկարներով եւ վէճ–կլոր սեղաններով։ Զոյգ սրահներու մէջ, ուր շարժուն պատերով բաժնուած փոքր սենեակներ կը գտնուին, թէ՛ մեծ պաստառներու եւ թէ հեռատեսիլի պաստառներու վրայ, զանազան շարժանկարներ կը ներկայացուին, պատրաստուած՝ հայ թէ օտար արուեստագէտներու կողմէ, որոնց կարգին են Ժագ Գեպատեանի, Սերժ Աւետիքեանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու գործերը։

Շարժուն պատերուն վրայ զետեղուած են հայ թէ օտար արուեստագէտներու կողմէ պատրաստըւած ու Ցեղասպանութեան եւ Սփիւռքի նուիրուած գունաւոր թէ սեւ ու ճերմակ լուսանկարներ եւ իւղաներկեր եւ այլ գեղարուեստական պաստառներ։ Ներկայացուած պաստառներուն հայ արուեստագէտները կը պատկանին թէ՛ Ցեղասպանութեան սերունդին, ինչպէս՝ Նագշին եւ Շուշանը եւ թէ՛ ներկայ սերունդին։

Բազմաթիւ բացատրական գրութիւններ տեղեկութիւններ կու տան ու կը մատնանշեն ջարդերուն իրականութիւնը, իրենց տուներէն եւ բնակավայրերէն հեռացուած ընտանիքները։ Մուտքին, հսկայ քարտէս մը Փոքր Ասիան կը ներկայացնէ, որուն վրայ նախկին հայաշատ քաղաքները ներկայացուած են փոքր հեռատեսիլներով, որոնց պաստառներուն վրայ կը ցուցադրուին այդ շրջաններէն հեռացուած Հայերուն յուշերը, մեր շատերուն ծանօթ շարժանկարէն առնուած։

Մուտքին, սեղանի մը վրայ, ձեռնարկը հետաքրքրող գիրքեր եւ նկարներ կը վաճառուին։

Իր փակումէն առաջ, Նոյեմբեր 23ին, յանձնարարելի է այցելել եւ ան յանձնարարել մա՛նաւանդ տեղացիներուն այցելել այս ցուցահանդէսը որ ամբողջական գաղափար մը կու տայ մեր պատմութեան այս սեւ էջին վրայ։ Ցուցահանդէսը փակ է Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի օրերը։

Ցուցահանդէսը տեղի կ՚ունենայ.

Parc de la Villette
Avenue Corentin Cariou — Paris 19ème
Métro Porte de la Villette

Parquet de Bal սրահին մէջ, որ կը գտնուի կեդրոնական մուտքին՝ Cité des Sciences–ի մօտ եւ Maison de la Villette–ին ետեւը։

ՆՇԱՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

CD reçus

SHOSTAKOVICH
(Violin Concertos)

SERGEY KHACHATRYAN

Orchestre National de France,
Kurt Masur

Editor's Choice

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Իր բոլոր հարցումներուն պէտք եղած պատասխանները տուինք եւ երբ իմ սկիստարցի ու Սէլամսըզի Թաղը ծնած ըլլալս իմացաւ, աչքերը վրաս յառած «Կենէ ձումա կիւնլէրի Սուրբ Խաչտա խաչհանդիստ իչին, էսկիսի կիպի չօք քալապալըք օլո՞ւր մը» հարցուց, այսինքն՝ «դարձեալ Ուրբաթ օրերը, Ս. Խաչի խաչահանգիստին, երբեմնի պէս բազմութիւն կ՚ըլլա՞յ»։ «Այո՛, այո՛» պատասխանեցինք երկուքս մէկ եւ զարմանալով իրարու երես նայեցանք, առանց ուրիշ բառ արտասանելու եւ մնացինք լուռ։ Այս խօսակցութեան օգուտը այն եղաւ, որ այս Քավազը մասնաւոր հոգածութիւն ունեցաւ մեզի համար, գնաց ու եկաւ, որպէս զի կարելի եղածին չափ շուտ վեր կանչուէինք, երկար չսպասէինք բակին մէջ։

Ծիշդ ժամ մը Քավազին քով նստած մնացինք, մինչ ինքը կը պտըրտէր ներս դուրս, ու երբեմն ալ մեզի հետ խօսելով ծխախոտը կը ծխէր շարունակ։

***

Եւ ահա երիտասարդ ծառայ մը պոչաւոր հագուստով, երեւցաւ բակին խորը եւ մեր անունները տալով, կանչեց մեզ ու հանեց շէնքին վերը, ծովահայեաց փառաւոր սենեակ մը, ուր սիրուն գրասեղանին քով տեսանք ոտքի վրայ կանգնած երկայնահասակ գեղադէմ անձ մը, երկու երեսին վրայ փավորի կոչուած սեւ կլորակ մօրուքով. ժպտալից յառաջացաւ դէպի մեզ, սեղմեց մեր ձեռքերը ու ըսաւ թէ՝ «Պրն. դեսպանը մեր խընդրագիրը վաղուց ղրկած է Փարիզ Արտաքին գործերու նախարարին, բայց պատասխան դեռ չէ ստացած, որովհետեւ Պէրլինի վեհաժողովին պատճառով նախարարը բացակայ է Փարիզէն, Պէրլին է գացած. դուք անհոգ եղէք, մենք կը գըրենք ձեզի»։

Մեծ եղաւ մեր ուրախութիւնը, լսելով այս խօսքերը, զորս մեզ կը հաղորդէր դեսպանատունին կարեւոր մէկ պաշտօնեան. յետոյ տեղեկացանք թէ առաջին քարտուղարն է եղեր, անունը Գոնթ տը Մոնթոլոն, որ քանի մը շաբաթ վերջը Աթէնքի դեսպան եղաւ։

***

Երբ քարտուղար պարոնին շնորհակալութիւննիս յայտնելով դուրս ելանք սենեակէն, մեզ հոն առաջնորդող պոչազգեստ երիտասարդին հարցուցինք, թէ դուռը կեցող Քավազին անունը ի՞նչ էր. «Ժը լ'իգնօր» (չգիտեմ) ըսաւ. բայց մեր Թարապիա երթեւեկութիւններու միջոցին հետզհետէ տեղեկացանք, թէ այդ Քավազին անունը «Հասան աղա» է եղեր, եւ օրին մէկն ալ երբ ես ու Սէմէրճեան Թարապիայի բարձունքը պտոյտի ելանք, այնտեղ զմեզ գտանք հայ–կաթոլիկ սիրունակ մատուռի մը առաջ. ներս մտանք ու պատահմամբ տեսանք հոն քահանայ մը, որ ծնդրադիր կ՚աղօթէր։ Երբ աղօթքը աւարտեց, մօտեցանք իրեն, բարեւեցինք ու տեղեկութիւն հարցուցինք մատուռին վրայ. «Թընկրեան ընտանիքին շինել տուածն է» ըսաւ, «իրենց դամբարանն է» կրկնեց։ «Հոս ինչո՞ւ եկած էք» հարցուց. «պտոյտի համար» պատասխանեցինք եւ մեր խօսակցութիւնը շարունակելով յանկա՛րծ հարցուցինք իրեն, թէ կը ճանչնա՞ր Ֆրանսական դեսպանատունին Քավազը. «Հապա՛ս կը ճանչնամ» յարեց «տաճկցած Հայ մ՚է» կրկնեց, եւ մենք ապշեցանք քահանային այս խօսքին վրայ ու բաժնուեցանք՝ զինքը հոն թողլով։

***

Բաւական ուշ էր, երբ Սկիւտար հասանք եւ ճամբան շոգենաւին մէջ մեր խօսակցութեան նիւթ եղաւ նախկին Հայը, Քավազ Հասան, եւ այն ատեն խելամուտ եղանք անոր այն հարցումներուն, զորս ուղղեց մեզ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Ուրբաթի խաչահանգիստներու մասին. զարմանալի ալ չէին իր այդ հարցումները, որովհետեւ Սկիւտարի Ս. Խաչը մեծահռչակ ուխտատեղի էր։ Մեր տղայութեանը շատ անգամներ պատահած է մեզ տեսնալ, մանաւանդ Ուրբաթ օրեր, որ Թուրք–տաճիկ կնիկներ կու գային երեսնին գոց ու եկեղեցւոյ գաւիթը իրենց վրայ աղօթք կարդացունել կու տային ժամարար եղող քահանային։

Եւ ի՜նչ մեծանուն, սիրուն, օդասուն վայր մ՚էր այն ատեն Սկիւտար։ Այդ տեղին կրկնակ Զամլըճաներուն ու քաղցրանոյշ ջուրերուն եւ հարուստ այգիներուն պատճառաւը չէ՞ր, որ անմահն Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան իր բանաստեղծութիւններուն մէջ գրած է Սկիւտարի համար

«Ո՜հ Սկիւտար, Սկիւտար
Ըզքեզ ա՛լ թող չեմ իտար»

տողերը, եւ մենք կը կարդայինք անձկաւ։

***

Ի՜նչ փառաւոր, երջանիկ օրեր ունեցած է Սկիւտար. ամէն կողմ հոն, նշանաւոր պալատական պաշտօնեաներ իրենց ամարանոց վիլլաները շինած էին։ Սուլթան Ազիզի կայսրութեան բարեբաստիկ օրերը։ Դէպի մեծ Զամլըճա տանող ճամբուն լայն ու ընդարձակ հրապարակին վրայ յօրինուեցաւ հասարակաց յոյժ գեղեցիկ պարտէզ մը, ուր ամէն Ուրբաթ եւ Կիրակի եւրոպական երկսեռ նուագախումբեր մինչեւ կէս գիշեր երաժըշտական ընտիր կտորներ կը նուագէին. պարտէզը կը լեցուէր բազմութեամբ եւ անոր շուրջը անթիւ կառքեր պալատական հարէմներով լի անդադար շրջան կ՚ընէին, հետիոտն պտոյտի ելլողներուն հազի՛ւ կարելիութիւն տալով պարտէզ մտնալու։ Մեր տղայութեան խնդալի շրջանին անմոռանալի յիշատակները՝ ասոնք բոլորը, որոնք երազ ինձ կը թուին այսօր, երբ աչքիս առաջ կը բերեմ Սկիւտարի ամայութիւնն արդի, աւեր աւերականութիւնը, զոր շինեց Սուլթան Համիտ Բ.ի բռնակալ տիրապետութիւնը, քանդեց ամէն ինչ, երազի տպաւորութիւն իսկ չըթողլով։

***

Շեղեցայ դարձեալ, տարուեցայ թափառիլ հին օրերու մէջ Թրքացած Հայուն, Հասան աղա Քավազին պատճառաւ. բայց գիտնալ պէտք է, որ յուշեր գրելու եռեւէք եղողին միշտ հրամայական են շեղումներ, երբ ատոնք անմոռաց կը պատկերին մտքի պրիսմակին վրայ։

(Շար. 105)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աշխէն Սողոմոնեանցի թարմ յիշատակին «Յառաջ»ին կը նուիրեն Տիկին Անահիտ Փափազեան 300 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր-Մինասեան 100 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Էլիզ Ամիրխանեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ապտալեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէչիչեան, Պ. Անրի Սէտէֆ 100ական Եւրօ, Օր. Աննիկ Էքպէրեան եւ Տիկին Սէլմա Լըմէր 70, Տէր եւ Տիկին Զատիկ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սալմասեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Քարաճեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Մանուկեան 50ական, Տիկին Ալիս Քոլար՝ Դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շտոյեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Թօփալեան, Պ. Արթիւր Տէմիրճեան 30ական Եւրօ:

Տիկին Մարիամ Պայիքեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Ժօժէնի Քոսթիկեան 100, Տիկին Էլիզ Սամուրխաշեան 50 Եւրօ:

Informations artistiques

Asilva

L'exposition d'**Asilva** «Voyage avec des formes et des couleurs» aura lieu **du 15 au 25 novembre** dans la Salle **Aldo Vitale, Maison de l'Italie,** **Cité Universitaire, 7A Boulevard Jourdan, 75014 Paris.**

en avant-première de la Foire aux Livres

Conférence - Débat

présentation du livre
d'ALEXIS GURDIKYAN
auteur de
40 MONTAGNES
pour un tour du monde en solitaire
Editions Bartillat

Le Jeudi 16 novembre à 20h30
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall
(métro: République) 75010 Paris

L'auteur dédicacera son livre

— entrée libre —

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique
Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցւոյ դպրապետ՝ Պ. Զարեհ Տէկիրմէնճեան եւ եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պ. Մկրտիչ Մկրտիչեան կը յայտարարեն թէ ամէն Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 19-21 եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենան Եկմալեան Ս. պատարագի երգեցողութեան փորձեր, բոլոր տարիքի երգեցողներու համար: Անոնք որոնք կը փափաքին մաս կազմել երգչախումբին ու Կիրակի օրերու Ս. պատարագի երգեցողութեանց, կը խնդրուի կապ հաստատել եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանի հետ:

Հեռ. եկեղեցի.– 01 39 85 28 77 կամ 06 26 14 52 52:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին

M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière
du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

Centre Culturel
SAINT MESROB

LES SOIREES
CULTURELLES
ET LITTERAIRES
«LUMIERE,
VERITE
ET LIBERTE»

Le Jeudi 16 novembre à 20h30

Le long et difficile voyage vers l'Ouest des trésors arméniens ignorés

Présentation d'extraits vidéos, sur écran géant, des opéras et œuvres de théâtre arméniennes produites par des compagnies professionnelles européennes ou françaises

Conférencier
GERALD PAPASIAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

DEBAT AVEC ARGAM AYVAZIAN (Erevan, Académie des Sciences)
spécialiste du Nakhitchevan

SUR LA DESTRUCTION DU CIMETIERE ARMENIEN DE DJOULFA

— **LYON**
Jeudi, 16 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 40, rue d'Arménie 69003 Lyon
— **PARIS**
Vendredi, 17 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris

Projection d'extraits de son film inédit, *Խզուած մեղեդի՝ Ջուղա*,
Djoulfa: le chant brisé

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr

Association CHENE

24 rue de Maubeuge

75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.575 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.575

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ չկրցաւ դատապարտել իսրայէլեան յարձակումը Պէյթ Հանունի վրայ, ուր 19 անմեղ բնակիչներ մեռան եւ 58 ուրիշներ վիրաւորուեցան, սա պարզ պատճառով որ ԱՄՆ իրենց վէթօն դրին եւ դատապարտումի բանաձեւը չքուէարկուեցաւ: Ամերիկեան վէթօն անակնկալ մը չէր, քանի Ուաշինկթըն կը մերժէ որեւէ ձեւով դատապարտել Իսրայէլը, ինչ որ Պաղեստինեան իշխանութեան ըսել տուաւ «ԱՄՆ օրինականացուցին ջարդը»: Իսրայէլի համար ինչ որ «թէքնիք սխալ մըն էր», Ուաշինկթընի համար «ողբերգական արկած մըն է»: Այլ խօսքով կարելի է ջարդերը շարունակել:

ԼԻԲԱՆԱՆԵԱՆ կառավարութեան շիի 5 նախարարներ (Հեզպոլլա եւ Ամալ) իրենց հրաժարականը տուած են Նոյեմբեր 11ին, մէկ շաբթուան ապարդիւն խորհրդակցութիւններէ ետք հակասուրիական մեծամասնութեան հետ: Հեզպոլլան, որու զօրավիգ են Սուրիա եւ Իրան, կը պահանջէր ազգային միասնականութեան կառավարութեան մը կազմութիւնը, ուր շիիները նախարարութիւններու մէկ երրորդը ունենան: Բուն նպատակն է արգելք հանդիսանալ որ, կառավարութիւնը վաւերացնէ միջազգային դատարանի մը կազմութիւնը Ռաֆիք Հարիրիի սպանութեան համար: Սինիորա մերժած է 5 նախարարներուն հրաժարումը, որոնք կը վերաբերին Արտաքին Նախարարութեան, Դիւղատնտեսութեան, Առողջապահութեան, Ուժանիւթի եւ Աշխատանքի: Հեզպոլլայի մէկ նախարարը կը պնդէր որ իրենց որոշումը չեն փոխեր: Կ'աւելցնէր թէ կրնան նաեւ Խորհրդարանէն ալ հեռանալ եւ ցոյցի դիմել: Եթէ փողոց իջնեն ազգային միասնականութեան կառավարութիւն չէ, զոր պիտի պահանջեն, այլ՝ երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ: Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական ծանր տագնապ մըն է Լիբանանի համար:

ԻՐԱՔ Նոյեմբեր 12ին ալ ողբերգական օր մը ապրած է: Զանազան ոճրափորձերէ 54 հոգի մեռած է, որոնց 35ը ոստիկանական արձանագրութեան կեդրոնի մը մէջ: Մեռած են նաեւ ամերիկացի երեք զինուորներ:

ՓԱՐԻԶ հաւաքուած են Համաշխարհային Հրեայ Համագումարին պատուիրակները, առաջին անգամ ըլլալով 50 տարիէ ի վեր: Իրենց գլխաւոր մտահոգութիւններուն մաս կը կազմէ Պարսկաստանը եւ այդ ուղղութեամբ ողջունած են Ֆրանսայի նախարարապետին՝ Տ. տը Վիլփէնի խօսքերը՝ «Կը հասկնամ Իսրայէլի արդար մտահոգութիւնները ի լուր Իրանի նախագահին անընդունելի խօսքերուն, ըլլան հակահրեայ իր յայտարարութիւնները, ըլլան կոչերը՝ Իսրայէլը քանդելու»:

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ, որ Նոյեմբերի վերջ պիտի յայտարարէ իր թեկնածութիւնը նախագահական աթոռին, Նոյ. 12ին ինքզինք ներկայացուց որպէս ելք մը ոչ աջի, ոչ ալ ձախի, նոյն ձեւով ճողկելով Սարքոզին եւ Սեկոլէն Ռուայալը: «Այս երկու թեկնածուները, ըսաւ Պայրու, երեւութապէս մրցակից են, մենամարտ մը չէ այլ զուգերգ մը: Եւ չեմ ուզեր որ միայն Լը Փէնն ըլլայ խօսք տալու համար իրենց զուգերգէն, որովհետեւ վերականգնել Հանրապետութիւնը, ծայրայեղ հոսանքներու գործը չէ, հանրապետականներու գործն է»:

ՊՈՒՐԺԷԻ մէջ է, որ Լը Փէնի Ազգային Ճակատը 6էն 7.000 հոգի համախմբած էր Նոյեմբեր 12ին եւ առիթ էր որ բուռն ելոյթ մը ունենայ աջի եւ ձախի պարագլուխներուն դէմ, որոնք բոլորն ալ, ըստ իրեն, սուտ կը խօսին: Նոյն տողակին մէջ դրաւ Սարքոզին եւ Սեկոլէն Ռուայալը, մէկը փոփոխամիտ (ժիրուէթ) որակելով, միւսն ալ՝ կաֆէօզ:

ՄԱՐԻ-ԺՈՐԺ ՊԻՒՖԷ 93 հազար արձանագրուած համայնավարներու կողմէ եւ ձայներու 96,5ով ազատական քաղաքականութեան դէմ ձախին թեկնածու ընտրուեցաւ, շատ խեղճ համեմատութիւն մը ձգելով իր մրցակիցներուն՝ Մաքսիմ Կրեմէցի եւ Ժաք Քարմանի: Դեռ չի նշանակեր, որ Մարի-Ժորժ Պիւֆէ կըրնայ ձախին թեկնածուն ըլլալ, քանի այդ ճիւղին մէջ մրցակիցներ տմնի:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11ի Զինադադարի ոգեկոչումները կատարուեցան նոյն աւանդութեամբ: Շիրաք ծաղկեպսակ մը դրաւ Անծանօթ զինուորի շիրիմին եւ ողջունեց Ա. Աշխարհամարտի 5 վերապրողներէն մէկը, որ ներկայ էր եւ 107 տարեկան է: Նախորդ օրը մեռած էր վերապրողներէն երիցագոյնը՝ 111 տարեկան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին վարչապետ Պ. Էճէվիթի յուղարկաւորութեան օտար բարձրաստիճան դիւանագէտներու բացակայութիւնը ուշադրութիւն գրաւած է: Թրքական շրջանակներ կ'ափսոսային որ օտար պետութիւններէ նոյնիսկ նախարարութեան մակարդակով մասնակցութիւն չէ եղած: Կիպրոսի թրքական ղեկավարութենէն զատ, ԱՄՆ իրենց Ուժանիւթի փոխ նախարարին ներկայութեամբ ամէնէն բարձր աստիճանի մասնակցութիւնը բերած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ վարչապետը՝ Ապտէլազիզ Պելքատէմ անգամ մը եւս պահանջած է որ «Ֆրանսա ընդունի Ալժերիա գործած իր ոճիրները» գաղթատիրութեան շրջանին (1830–1962): Վարչապետը շեշտած է որ հարցը միայն զոհերու եւ հարըստութիւններու թալանին չի վերաբերիր, այլեւ ազգային ինքնութեան ջնջումին»: Սարքոզի Ալժէ գացած է Նոյեմբեր 13ին, զարկ տալու համար երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն:

ՊԱՊԸ, Նոյեմբեր 11ին, գլուխ գլխի ընդունած է մահմետական մտաւորական մը, յանձին ալժերացի փիլիսոփայ Մուսթաֆա Շէրիֆի: Խօսակցութեան նիւթն էր միջոցներու որոնումը, որպէսզի կըրօնական ատելութիւնը նահանջէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԳԻԾԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովը Նոյեմբեր 9ին վերջապէս քուէարկած է վագըֆներու օրինագիծը որ բանավէճերու նիւթ էր երկար ժամանակէ ի վեր: Օրինագիծը մաս կը կազմէր Եւրոպայի պատշաճելու բարեփոխումներուն եւ առ այդ եւրոպական ուշադրութեան կեդրոնին էր: Ընդդիմադիր երեսփոխաններ դէմ արտայայտուած են եւ սակայն օրէնքը վաւերացուած է: Ըստ նոր օրէնքին, 1936ի յայտարարագիրներուն մէջ արձանագրուած ու աւելի ետք գնուած, ստացուած կալուածներէն սեփականութեան փաստաթուղթ ունեցողները պիտի վերադարձնուին իրենց տէրերուն, կամ հաստատութիւններուն:

Ինչպէս կը գրէր «Մարմարա» (Նոյ. 10) նոյն օրէնքով կը նախատեսուի թէ.–

- Օտարներ կրնան վագըֆներ հիմնել Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս նաեւ պարտականութիւն ստանձնել Թուրքիոյ մէջ գործող վագըֆներու վարչական կազմին մէջ:

- Վագըֆները պիտի կարենան մասնաճիւղեր կամ ներկայացուցչութիւններ բանալ արտասահմանի մէջ, կրնան օժանդակութիւն կամ նուիրատուութիւն ըստանալ, ընկերութիւններ հիմնել,

- Օրինագծի գործադրութեան մէջ միջազգային օրինաչափութիւնները պիտի պահպանուին:

Օրինագծին մէջ կատարուած փոփոխութիւններու լոյսին տակ, համայնքային կալուածներու հարցին առընչութեամբ ներմուծուած է հետեւեալ պայմանը. կը պահանջուի որ փոքրամասնութեան կալուածներուն պատկանող վագըֆներու վարիչները անպայման թըրքահպատակ անձեր ըլլան: Անոնք պիտի ընտրուին համայնքային ընտրութիւններով:

Նորահաստատ վագըֆները իրենց կանոնադրութեան մէջ արձանագրուած նըպատակները իրագործելու համար ասկէ վերջ պիտի կարենան արտասահմանի մէջ մասնաճիւղեր կամ ներկայացուցչութիւններ բանալ, պայմանաւ որ այդ մասին անպայման յայտարարագիր մը ներկայացնեն Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան:

Նոր հաստատուելիք վագըֆներու համար պահանջուելիք նուազագոյն գումարի չափը պիտի ճշդուի դատարանի կողմէ:

Այն վագըֆները, որոնց հիմնադիրները մեծամասնութեամբ օտարներ են, միայն սահմանափակ թիւով կալուածներ պիտի կարենան գնել:

ՎԱԼԱՆՍ

ԵՐԵՔ ԹՈՒՐՔ ՅԱՐՁԱԿՈՂՆԵՐՈՒ ԴԱՏԸ

ՎՃԻՌԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15ԻՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10ի առաւօտուն Վալանսի պատժական դատարանին առջեւ կը դատուէին այն երեք Թուրքերը, որոնք 2004 Նոյեմբեր 27ին յարձակում գործած էին եօթը Հայերու վրայ, անդամ Տռոմ-Արտէշ շրջանի Հայկական կազմակերպութեանց խորհուրդին, որոնք Քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ տաղաւար մը զետեղած էին եւ թռուցիկներ կը բաժնէին: Ծագումով Թուրք երեք Ֆրանսացիները ընդունած էին իրենց յարձակումը եւ իրենց պաշտպանութիւնը կը կայանար բաժնուած թռուցիկներու «գրգռիչ» բնոյթին վրայ: Իրենցմէ մէկը կ'ըսէր թէ «կարելի չէ Թալաթը բաղդատել Հիթլէրի հետ»: Ժերար Զոլաքեան եւ Ֆիլիփ Թաթիկեան փաստաբանները ներկայացուցած են տուժող կողմի թղթածրարները: Դատարանին նախագահը դիտել տուած է մէթր Զոլաքեանի, որ ներկայացուած թղթածրարը չէր նշանակեր պատմութիւնը դատել, մինչ մէթր Զոլաքեան կը ծանրանար Թուրքիոյ Եւրոպական Միութիւն մուտքին վրայ, որու, ըստ Եւրոպական Խորհրդարանին, Հայոց Ցեղասպանութեան ճանաչումը նախապայման էր: Ի վերջոյ մէթր Զոլաքեան 4էն 6 ամիս բանտարկութիւն կը պահանջէր, մինչ ամբաստանեալներուն փաստաբանը չափազանցութեան կ'ակնարկէր հայ համայնքի անդամներուն կողմէ եւ կը նսեմացնէր ու նուազագոյն պատիժ մը կ'ուզէր: Վճիռը պիտի տրուի Դեկտեմբեր 15ին:

ՊՈԼԻՍ

ՈՐՈ՞Ւ ԿԸ ՊԱՏԿԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԸ

Թուրքիոյ մարդկային իրաւունքներու միութեան Պոլսոյ մասնաճիւղին պատասխանատուները բաց նամակով մը դիմած են Ներքին գործերու Նախարարութեան, պահանջելով որ պաշտօնական յայտարարութիւն կատարուի Մարտինի մէջ յայտնաբերուած հաւաքական գերեզմանին մասին: Պահանջուած է նաեւ որ քննութիւն կատարուի ստուգելու համար թէ գտնուած ոսկորները իսկապէս Հայերու եւ Ասորիներո՞ւ կը պատկանին: Առաջարկուած է որ պատմաբաններու եւ դատական բժիշկներու անկախ մարմին մը քննութեան ձեռնարկէ եւ հրապարակէ եզրակացութիւնը:

Մասնաճիւղը իր նամակին մէջ ըսած է. «Մենք՝ մարդկային իրաւունքներու պաշտպաններս գիտենք թէ այն հաւաքականութիւնները որոնք իրենց մօտաւոր կամ հեռաւոր պատմութեան տըխուր իրականութիւններուն հետ առերեսումի քաջութիւնը չեն կրնար ցոյց տալ, չեն կրնար նաեւ յաջողութեամբ աւարտել ժողովրդավարացումի իրենց հոլովոյթը»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԱՐԵՒՈՒՆ ՏԱԿ ՆՈՐ ԲԱՆ ՉԿԱՅ

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարար Գ. Ռայսի խորհրդականը Մ. Պրայզա յայտարարած է թէ նախագահ Պուշի վարչակազմը խստօրէն պիտի հակառակի Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումին ուղղուած ամէն օրինագիծի: Այսուհանդերձ, աւելցուցած է ան, նկատի առած երկրին քաղաքական նոր համայնապատկերին բարդ բնոյթը, դժուար է ըստոյգ նախատեսութիւն կատարել:

Ամերիկացի պաշտօնատարը այս յայտարարութիւնը ըրած է Թուրքեւամերիկեան ընկերակցութիւններու համաժողովի մը: Իսկ ըստ քաղաքական դէտերու կարծիքին՝ Հայկական Ցեղասպանութեան հարցը ԱՄՆ – Թուրքիա յառաջիկայի յարաբերութիւններուն ամէնէն լուրջ խոչընդոտը կը հանդիսանայ: Անդարայի համար անակնկալ պիտի չըլլայ տեսնել որ հայամէտ քաղաքական դէմքեր Գոնկրէսի աշխատանքի նոր եղանակին սկիզբէն ետք, Յունուարին, Ներկայացուցիչներու Ժողովին յղեն Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի օրինագիծ մը:

ԱՌԱՆՑ ՆՈՐ «ՀԻՄՆ»Ի, ԱՐԴԵՕՔ ԱՆՀԻ՞ՄՆ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆՔ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՍԹԻՈՍԵԱՆ

1991ին, երկար բանավէճերէ, քննարկումներէ ու մրցոյթներէ ետք, օրուան Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որպէս ազգային փառերգ ընդունած էր 1918ի անկախ Հանրապետութեան փառերգը՝ «Մեր Հայրենիք»ը, որոշ պատշաճեցումի ենթարկուած բնագրով («Մեր Հայրենիք ազատ, անկախ / Որ ապրել է դարէ դար...» եւլն.)։ Ինչպէս վկայած է Սիմոն Վրացեանը, 1918ին փառերգը նոյնպէս պատշաճեցումով կ՚երգուէր՝ «Մեր Հայրենիք ազատ, անկախ / Մեր թշնամիք ոտնակոխ...» եւ այլն։

Դժուար է բացատրել, թէ Հայաստանի 2005ի Սահմանադրութիւնը մշակած անձերը եւ անոնց ետին գտնուող քաղաքական ուժերը ինչո՞ւ ձեռնարկած էին արդէն լուծուած խնդիր մը սահմանադրութեան մէջ վերարծարծելու եւ վերստին խնդրականացնելու։ Հասկնալի չէր նաեւ, թէ ի՞նչ տրամաբանութեան հետեւելով, դրամի տեւական կարօտի մէջ գտնուող պետութիւնը գումար կը հայթայթէր մրցոյթ կազմակերպելու եւ մրցանակ յատկացնելու՝ բոլոր յարակից ծախքերով։

Ըստ մրցութային յանձնախումբի երբեմնի անդամ եւ Հ.Յ. Դաշնակցութեան երեսփոխան Ռուբէն Յովսէփեանի տեսակէտին, «Փոփոխութեան ենթարկուած սահմանադրութեան մէկ դրոյթը կ՚ամրագրէ պետական դրօշն ու զինանշանը, իսկ քայլերգը պէտք է ամրագրուի օրէնքով։ Ասիկա շատերու մօտ ըստեղծեց այնպիսի տպաւորութիւն, որ եթէ քայլերգը սահմանադրութեամբ չէ ամրագրուած, ուրեմն «Մեր հայրենիք»ը մերժուած է, եւ անպայման պէտք է նոր քայլերգ մը յօրինուի։ Այս սխալ տպաւորութեան նպաստեցին որոշ յօրինողներու տրամադրութիւնները, նաեւ՝ Ռուսիոյ քայլերգին փոփոխութիւնը»(1)։ Աւելի արմատական տեսակէտ մըն ալ կայ. «Հայաստանում էլ, ինչպէս Ռուսաստանում, սկսուել է խորհրդային ժամանակների սիմվոլներին վերադառնալու կոյր եւ բաւական վտանգաւոր գործընթաց»(2)։

Այս բոլորէն անկախ, ամէնէն ցաւալին այն է, որ կարիքը չկար աւելի քան 70ամեայ բազմաչարչար Պանդորայի տուփը նորէն բանալու։

Ի վերջոյ, Սփիւռքի յիշողութեան մէջ դեռ թարմ է «Մեր Հայրենիք» երգելու կամ չերգելու դերը կուսակցական բազմամեայ հակամարտութեան ընթացքին։ Զպակսեցան դայն դատափետելու կոչուած որակումներ՝ թարգմանածոյ բնագիր, անհարազատ երաժշտութիւն, փառերգ ըլլալու անարժան, եւայլն։ Բազում դժգոհներ եղան, անշուշտ, երբ 1991ին ան փառերգ կը դառնար։ Այդ որդեգրումը, միւս խորհրդանիշներուն կարգին, վերագրուեցաւ Հայոց Համազգային Շարժումին կառավարութեան միտումին՝ զանոնք Դաշնակցութեան «սեփականութենէն» խլելու։ Կը չակերտենք «սեփականութիւն» բառը, քանի որ յայտնի փաստ է, որ երեք խնդրոյ առարկայ խորհրդանիշերը՝ դրօշակ, զինանշան եւ փառերգ, խորհրդահայ ժամանակաշրջանին երբեք կուսակցական խորհրդանիշեր չէին եղած։ Շփոթը, անգիտութեան կամ միտումնաւորութեան հետեւանքով, կը բխէր Դաշնակցութեան կողմէ անոնց տէր կանգնելու եւ, որպէս քաղաքական զէնք գործածելու բնական ընթացքին մէջ, արծարծ պահելու փաստէն (3)։

Օրհներգը վերստին օրակարգի վրայ դրուելով, յարութիւն առած են թէր ու դէմ խօսակցութիւնները, մօտաւորապէս նոյն բովանդակութեամբ։ Պարզ է սակայն, որ ո՛չ ոք Սփիւռքի կարծիքը պիտի հարցնէ։ Թերեւս գտնուին մարդիկ ալ, որոնք քմծիծաղով յայտնեն, թէ ի՞նչ պէտք կայ անոր, երբ՝ արդէն Սփիւռքի մէջ հայերէն խօսող չէ մնացած որ փառերգ գիտնայ։

Պարտինք յստակացնել, որ եթէ 1991ին անկախ Հայաստանը որպէս փառերգ ընտրած ըլլար որեւէ այլ երգ, մեր տեսակէտը տարբեր պիտի չըլլար. փառերգի հռչակումէն ետք բոլոր խօսակցութիւնները պէտք է դադրած ըլլային։ Հարցը «Մեր Հայրենիք»ը չէ, հարցը երեւոյթն է։ Լուրջ երկիրները առհասարակ փառերգ չեն փոխեր՝ չափիկ փոխելու պէս, բացի երբ վարչակարգի ծանրակշիռ յեղաշրջում մը տեղի կ՚ունենայ (օր. Ֆրանսա՝ ԺԹ. դարուն)։

Մենք յայտնապէս դեռ երկար ճանապարհ ունինք կոչելիք «լուրջ երկիր» կոչուելու համար։

***

Մրցութային յանձնաժողովի դատաստանին ներկայացուած 85 նմոյշներէն ո՛չ մէկը իր գրական արժէքով ու գաղափարական բովանդակութեամբ Միքայէլ Նալբանդեանի անյաւակնոտ տողերը կը գերազանցէր, ներառեալ՝ աւարտական փուլին անցած հինգ բնագիրներէն չորսը։ Նմոյշներէն մէկ քանին լոյս տեսան մասնակի կամ ամբողջական կերպով մամուլին մէջ, եղան նոյնիսկ հեղինակներուն կողմէ զանոնք «հիմնաւորելու» փորձեր։ Ցանկէն դուրս պէտք է ձգել Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն, քանի որ ի սկզբանէ ան փառերգի նկարագիր չունի. փառաբանական տարրը գրեթէ քօղարկուած է եղերերգական ծածկին տակ։ Ասիկա կը հաստատենք ի հեճուկս Պաշտպանութեան Նախարար եւ «բանասիրական ուսում ունեցող» Սերժ Սարգսեանի կարծիքին, թէ «եթէ հնարաւոր լինէր Չարենցի բառերով եւ Խաչատրեանի երաժշտութեամբ՝ կը լինէի այդ հիմնի ամենամեծ երկրպագուն»(4)։

Ինչպէս կանխատեսելի էր, յանձնաժողովը նախապատուութիւնը տուաւ «Հին» եղանակի մը՝ Արամ Խաչատրեանի Խորհրդային Հայաստանի փառերգին, մերժելով անոր կցուած ու այլապէս անյայտ Արսէն Սողոմոնեանի բնագիրը (32 այլ առաջարկներ ալ եղած էին գըրտումի հանգրուանին)։ Ինչպէս ըսած է Ռ. Յովսէփեան, «պատահական չէ, որ մրցոյթին ներկայացուած ամենաշատ տեքստերը գրուած էին Ա. Խաչատրեանի երաժշտութեան համար, սակայն հաւատացնում եմ, որ դրանցից ոչ մէկը արժանի չէր վերջինիս։ Ես առաջարկել եմ բոլոր տեքստերը տպագրել, որպէսզի մարդիկ հասկանան, որ Խաչատրեանի երաժշտութեանը դեռ համարժէք տեքստ չկայ»(5)։ Աննա Իսրայէլեանի դիպուկ նշումով, «այս տեքստերի հեղինակներին կարծես բառերի մի խումբ տուած լինեն եւ յանձնարարած՝ յանգաւորել դրանք։ Եւ այդ պատճառով էլ բոլոր գործերում օգտագործուել են նոյն պատկերները, նոյն հերոսները»(6)։

Ըստ Կարինէ Դանիէլեանի հաղորդումին, «մրցութային յանձնաժողովը որոշում է(ր) կայացրել Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեան տեքստի համար նոր մրցոյթ յայտարարելու առաջարկ ներկայացնել կառավարութեանը»(7)։ Թէ ի՞նչ երաշխիք կայ, որ նոր մրցոյթ մը «Խաչատրեանի երաժշտութեան համարժէք տեքստ» պիտի յայտնաբերէր, կը մնայ խորհուրդ մեծ եւ խորին։ Ներկայացուած 33 բառակոյտերը (որոնց շարքին՝ Սարմէնի խօսքերու «ապախորհրդայնացած» երկու տարբերակներ) արդէն ճաշակ մը կու տան այդ անկարելիութեան։

«Ազատութիւն» ռատիոկայանի թղթակից Ռուզաննա Խաչատրեանի խօսքերով, «որոշ դիտորդներ կը կարծեն, որ նախագահ Ռոպէրթ Քոչարեանը դասաւորած էր» վաւերացումը(8)։ Այս ծանրակշիռ բացայայտումին համար ո՞ր աստիճան վստահելի են անյայտ ինքնութեամբ «որոշ դիտորդներ»ու կարծիքները, չենք գիտեր։ Նոյն թղթակիցը տեղեկագրած է, թէ «Դաշնակցութիւնը ուժեղացուց իր ընդդիմութիւնը առաջարկուած փոփոխութեան նախագահ Ռոպէրթ Քոչարեանի տուած նշաններէն ետք, թէ կ՚ուզէր վերականգնել խորհրդային Հայաստանի օրհներգը տարբեր բառերով, որոնք այլեւս պիտի չփառաբանէին համայնավար լուծը»(9)։

***

Արդարեւ, կ՚արժէ յուշել ռուսական փառերգի փոփոխութեան հոլովոյթը յետխորհրդային շրջանին (10)։ Բնական է, որ Ռուսաստանի տեղաշարժերը իրենց անդրադարձը, նոյնիսկ եթէ ուշացած, ունենան Հայաստանի վրայ։

1991ին փառերգ դարձաւ ԺԹ. դարու երգահան Միխայիլ Գլինկայի «Հայրենասիրական երգը», առանց համապատասխան բնագիր ունենալու։ 1993ին ան վաւերացուեցաւ Բորիս Ելցինի նախագահական հրամանագրով։ Փառերգի համար տեղի ունեցած մրցոյթին, որ աւարտեցաւ Նոյեմբեր 1999ին, 6.000 առաջարկներ ներկայացուած էին։ Սակայն, նոյն տարուան Դեկտեմբերին Ելցին հրաժարեցաւ եւ Գլինկայի եղանակով գրուած Վիկտոր Ռադուկինի խօսքերը, որոնք ամենայն հաւանականութեամբ կրնային ընտրուած ըլլալ, մնացին անվաւեր։

Հոկտեմբեր 2000ին հարցը կրկին այժմէականացաւ Վլադիմիր Պուտինի գանգատով, թէ ռուս մարզիկները լուռ էին այդ տարուան Ողիմպիականի մետալներու բաշխումին ժամանակ։ Պուտին ճնշում բանեցուց, որպէսզի հին խորհրդային փառերգը դառնար նոր ռուսական փառերգը, առաջարկելով սակայն որ նոր խօսքեր գրուէին։ 2000ին CNNը հաղորդած էր, որ, ըստ հարցախոյզներու, ժողովուրդը կը նախընտրէր Բ. Աշխարհամարտի օրերուն որդեգրուած խորհրդային փառերգին եղանակը (11)։

Ինչո՞ւ այս նախընտրութիւնը։ 1917–1944ին երգուած «Միջազգայնական»ը որեւէ կապ չունէր խորհրդային –ստալինեան– ռուսական իրականութեան հետ ու «խորհրդային հայրենասիրութեամբ» ժողովուրդը խրախուսելու եւ սեփական հզօր պետութեան գիտակցելու ընծայելու միջոց էր այս նոր փառերգը՝ «Հայրենական Մեծ Պատերազմի»ն պատմական պահու ծընունդ։

Այսպէսով, 2000ին նորէն ընտրուեցաւ Ալ. Ալեքսանդրովի «Բոլշեւիկ կուսակցութեան երգը», որ 1944ին դարձած էր Խորհրդային Միութեան փառերգ՝ Սերգէյ Միխալկովի (հայրը՝ նշանաւոր բեմադիր Նիկիտա Միխալկովի) եւ հայազգի Հարոլդ Էլ–Ռեգիստանի խօսքերով։ Ստալինի մահէն ետք, Ս. Միխալկով անոր անունէն «մաքրազտած» էր բնագիրը, որ 1977ին վերստին վաւերացուած էր խորհրդային Սահմանադրութեան ընդունումով։ Դեկտեմբեր 2000ին Պուտին հրամանագիր կը ստորագրէր՝ Ռուսաստանի փառերգ ընդունելով Ս. Միխալկովի երրորդ անգամ գրուած (կամ երկրորդ անգամ «մաքրագտուած») բնագիրը։

(Շար. 1)

---

(1) «Ազդակ», Հոկտեմբեր 28, 2006։

(2) «Հայկական ժամանակ», Հոկտեմբեր 27, 2006։

(3) Կ՚արժէ նշել, պատմութեան համար, որ 1991էն ետք, «Մեր Հայրենիք, թշուառ, անտէր» կը շարունակուէր մերթ երգուիլ Սփիւռքի մէջ որպէս բողոք հայրենի անկախ պետականութեան «ապազգային» իշխանութիւններուն դէմ։ 1998ին «ազգային» իշխանութեան գլուխ գալէ ետք, «բողոքը» վերջացաւ. «մեր Հայրենիք»ը այլեւս «թշուառ, անտէր» չէր։

(4) «Ազգ», Հոկտեմբեր 26, 2006։

(5) «Առաւօտ», Հոկտեմբեր 28, 2006։ Խաչատրեանի երաժշտութեան պատշաճեցուած 33 բնագիրները տե՛ս. www.mrcuyt.am (Նոյեմբեր 5ի տեսքով), ուր նախապէս հրապարակուած միւս 52 բնագիրները պահպանուած չեն այլեւս։

(6) Աննա Իսրայէլեան, «Top 10 of օրհներգ», «Առաւօտ», Սեպտ. 12, 2006 («Յառաջ», Սեպտեմբեր 30, 2006)։)

(7) «Ազգ», Հոկտեմբեր 24, 2006։

(8) www.armenialiberty.org, October 26, 2006 (անգլերէն)։

(9) www.armenialiberty.org, October 27, 2006 (անգլերէն)։

(10) Այս յօդուածին մէջ տարբեր փառերգներու մասին փաստական տուեալները, ինչպէս եւ անոնց բնագիրները, քաղուած են գլխաւորաբար www.en.wikipedia.org հանրագիտարանային կայքէջէն։

(11) archives.cnn.com/2000/WORLD/europe/12/08/russia.anthem

ՑՏԵՍՈՒԹԻՒՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԻՄ ԲԱՐԵԿԱՄ

ԽՄԲ.– Հոկտեմբեր 29ին Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Հանրի Գիւնի աւարտած իր պաշտօնավարութեան շրջանը, վերադարձաւ Փարիզ: Երեւանէն մեկնումին նախօրեակին «Հայաստանի հանրապետութիւն» օրաթերթը (Հոկտ. 20) հրատարակեց անոր հրաժեշտի խօսքը որմէ յստակ կ'երեւի թէ Հայաստանը միմիայն պաշտօնավարութեան սովորական վայր մը չէր դեսպան Գիւնիի համար:

Ֆրանսիական ասացուածքն ասում է. «Մեկնել՝ կը նշանակի մի քիչ մեռնել»: Կարծում եմ, որ դա մեռնել է ինքդ քո մէջ, քանի որ մտաւոր, հոգեւոր, զգացական առումներով սնւում ես երկրից, որտեղ բնակւում ես:

Իհարկէ, դիւանագէտ լինել՝ նշանակում է օտար երկրում կրել սեփական երկրի, մշակոյթի, իշխանութիւնների ուղերձը: Այստեղ գտնուելուս գրեթէ հինգ տարիների ընթացքում ջանացել եմ փոխանցել այն, ինչից հիմնականում կայացած է Ֆրանսիայի որդեգրած արժէքների սիրտը՝ ժողովրդավարութիւն, մարդու իրաւունքների յարգանք, քաղաքական թէ տնտեսական ազատականութիւն, մշակոյթների զանազանութիւն եւ Ֆրանսախօսութիւն:

Արեւի, քրտնաջան աշխատանքի, մշակոյթի, ուշիմութեան երկիր՝ այդպիսին երեւաց ինձ Հայաստանը: Հինգ տարի այստեղ ապրելուց յետոյ կարող եմ միայն հաստատել այդ առաջին տպաւորութիւնները, ափսոսալով, այդուհանդերձ, որ ակնառու այդ յաղթաթղթերը կաշկանդուեցին շրջափակուածութեամբ, որի մէջ է Հայաստանը, եւ արեւելքի եւ արեւմուտքի իր երկու մեծ հարեւանների՝ Ադրբեջանի եւ Թուրքիայի հետ երկխօսութեան բացակայութեամբ:

Հայաստանից մեկնելով, միակ ափսոսանքս այն է, որ չկարողացայ ըզգալի առաջխաղացում տեսնել Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման եւ հայ-թուրքական սահմանի բացման գործում, որն, իմ կարծիքով բացասական է անդրադառնում ինչպէս Հայաստանի, այնպէս էլ տարածաշըրտութիւնն ու ինքնութիւնը:

Աւաղ, դիւանագիտական պարների եւ մշակոյթների հաղորդակ» լինել, եթէ ինքդ հակուած չես ընկալելու ժողովրդի, ազգի հարըստութիւնն ու ինքնութիւնը:

Ավաղ, դիւանագիտական պարտաւորութիւնները չատ քիչ ազատ ժամանակ են թողնում աւելի խորամուխ լինելու երկրի մշակոյթին, որտեղ ապրում ես: Համեստօրէն փորձել եմ, սկսելով սերտել Հայոց լեզուն, գիտակցելով նրա հնութիւնը եւ սերտութիւնը հնդեւրոպական նախալեզուի հետ, նախաբարբեռնեան ակունքները, տրամաբանութիւնը եւ նրան յատուկ գեղեցկութիւնը:

Հիացայ նաեւ պլաստիկ արուեստների բնագաւառներում հայ ստեղծագործ մտքի կենսունակութեամբ, տաղանդաւոր նկարիչների առատութեամբ: Ինձ դիւթեցին երիտասարդ երաժիշտները, որոնց աշխատում էի ներկայացնել Հայաստան այցելող պատուիրակութիւններին:

Գեղարուեստական այս հարըստութիւնն, ըստ իս, արտացոլուած կը լինի Ֆրանսիայի հարիւր քաղաքներում Հայաստանի տարուայ շրջանակում անցկացուող 500ից աւելի միջոցառումների մէջ: 12–14 տարեկան «Հազար դեսպանների» ակնկալուող մեկնումը Ֆրանսիա կը վկայի հայ մանուկների նկատմամբ Ֆրանսիայի ցուցաբերած յատուկ հետաքրքրութիւնը:

Գոհ եմ, որ Հայաստանից մեկնում եմ ֆրանսիական մշակութային եղանակի կիզակէտին. եղանակ, որի ընթացքում անցկացուեցին վեց բարձրակարգ ցուցահանդէսներ, թատերական երեկոյթներ եւ ֆրանսիական ֆիլմերի յագեցած փառատօն:

Որեւէ երկրում դեսպանի առաքելութեան աւարտի համար չկայ աւելի գեղեցիկ վերջաբան, քան «իր» նախագահի այցն այդ երկիր: Ուրախ եմ, որ այն կայացաւ, նաեւ այն բանի համար, որ նախագահ Ժագ Շիրաքը գնահատեց այցի իւրաքանչիւր պահը եւ վերջինիս կատարեալ կազմակերպումը հայկական իշխանութիւնների կողմից:

Լաւ գիտեմ, որ Հոկտեմբերի 29ի առաւօտեան դժուար կը լինի ինձ, նախ՝ Փարիզ վերադարձնող ինքնաթիռ բարձրանալ: Այդ ժամանակ վերջին միտքս կը լինի Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի մասին, որն այսօր համարում ունի Հայաստանում, Ֆրանսիայում եւ նրանցից դուրս, որովհետեւ նրա ուսանողները համաձայնեցին մագլցել սարեր, որոնք կոչւում են տքնաջան աշխատանք, արժանիք, մարդկային վարուեցողութեան կանոններ, յարգանք սեփական անձի նկատմամբ, նուիրուածութիւն երկրի ապագային: Նրանց անցած ճանապարհը նման է զառիթափներին, որոնցով միասին անցել ենք Հայաստանի բնութեան գեղատեսիլ լեռներում: Յուսով եմ, որ այնտեղ, որտեղ ես կը լինեմ աւելի կ'ունենամ համատեղ գործողութիւններ զարգացնել Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի եւ նրան շրջապատող Եւրոպական համալիրի միջեւ:

Իսկ այն օրը, երբ, յոյս ունեմ, վերջապէս ազատ կը լինեմ ժամանակս տնօրինելու, կը ցանկանայի վերադառնալ գիւղական որեւէ դպրոցում դաս կամ հայկական համալսարաններից մէկում գրականութեան վերաբերեալ դասախօսութիւնների շարք անցկացնելու համար: Իսկ մինչ այդ, կը փորձեմ չմոռնալ իւրայատուկ անցեալ եւ ապառնի բայական ժամանակներով «հայերէնս»:

Ես պարզապէս ասում եմ. «Ցտեսութիւն, Հայաստան՝ իմ բարեկամ»՝ որից ժառանգեցի Գրիգոր Նարեկացու հետեւեալ տողերը.

«... Որ կենդանարար զարնանամուտի սկզբնալոյսին՝
Կենսանորոգման այն օրը պայծառ՝
Անմահ փրկութեան քո ցողով աճած
Ու բարունակուած հոգեւոր բարեաց ընձիւղները պերճ՝
Անթառամելի վերամբարձութեամբ
Դալարեմ դարձեալ ու ծաղկեմ կրկին
Համաձայն շնչով քո՝ գրուած գրքի յուսադրութեան»:

ՀԱՆՐԻ ԳԻՒՆԻ
Հայաստանում Ֆրանսիայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան

Կ. ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԸ

Ճատրակի անմրցելի ախոյեան Կ. Գասպարով որ իր «Վարպետներս» հատորին Թրքերէնի թարգմանութեան ու հրատարակութեան առթիւ Թուրքիա գացած էր, հարցազրոյց մը տուած է «Հիւրրիյէթ» օրաթերթին (Նոյ. 6): Ան ճատրակի միջազգային մրցաշարքերու այլեւս չմասնակցելու որոշումէն ի վեր կը նկատուի քաղաքական դէմք մը. հիմնադիրներէն է «Միացեալ քաղաքական ճակատ»ին, տնտեսական եւ քաղաքական նիւթերով յօդուածներ կը ստորագրէ «Ուոլ սթրիթ ճըրնըլ»ի էջերուն մէջ: Իսկ քաղաքական մեծագոյն նկրտումը նախագահ Պուտինի իշխանութեան վերջ տալու մէջ կը կայանայ:

Պատասխանելով Թուրք լրագրող Ե. Սիւալի, Գասպարով կը բացատրէ ճատրակի մրցաշարքերէն հրաժարելու պատճառները. «Ճատրակի գիտութիւնս հաւանօրէն աշխարհի ամէնէն ընդարձակն է, սակայն ըստ իս տակաւին շատ անբաւարար: Սորվելու համար երբեք ուշ չէ: 43 տարեկան եմ ու սորվելու պատրաստակամ: Ճատրակի մէջ ընելիքս լման չափով ըրի: Երեւակայածէս աւելի մեծ յաջողութեան հասայ: Բոլոր զարգացումները արձանագրեցի: Մեծ աւանդ ունեցայ խաղին: Ճատրակը զուարճութեան միջոց չէ ինծի համար: Կը խաղամ յաջողագոյնը ըլլալու ձգտումով: Ճատրակը մեծ կեդրոնացում կը պահանջէ, այդ պատճառով ուրիշ բանով զբաղիլ պէտք չէ: Մինչ ես այլ հետաքրքրութիւններ ունիմ: Ի հարկէ կ սիրեմ ճատրակը, կը հետեւիմ, կը վերլուծեմ: Զորս գիրք գըրեցի ու 2007ի սկիզբը լոյս կը տեսնէ «Ինչպէս կեանքը կը կապէ ճատրակը» հատորս:

Գասպարովի «այլ հետաքրքրութիւնները» կը վերաբերին քաղաքական ոլորտին: Կը հաւատայ որ Ռուսաստան Պուտինի իշխանութեան վերջ տալէ տարբեր ելք չունի: Ջինք կը նկատէ «աշխարհի ամէնէն այլասերած վարչակարգերէն մէկուն ղեկավարը» որ Ռուսաստանը ընկերութեան մը վերածած է. դրամ կը դիզէ իրեն, ընկերներուն, իր խմբակին համար: Գասպարով կ'ընէ հետեւեալ վերլուծումը. «Այսօր Ռուսաստանը դիտողը այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ բնակչութեան 15%ը եւ 85%ը տարբեր երկիրներու մէջ կ'ապրին: Այցելու օտարականներու մեծ մասը կը տեսնէ միայն առաջին երկիրը: Երկիրը աղքատ է, բայց Ռուսաստանի գանձը օրէ օր աւելի կը հարստանայ: Պուտինի հանդէպ ժողովուրդին զայրոյթը ամէն օր աւելի կը շեշտուի: Իսկ ինք այդ ժխտական ուժականութիւնը հունի մը մէջ դնելու միտքով ազգայնականութեան ազդակը կը շահարկէ, Վրացիները, Չէչէնները ու այլ ազգային խմբաւորումներ յանցաւոր նկատելով: Ռուսաստանի մէջ լրատուամիջոցներու գլխաւոր մասը Կրեմլինի հակակշռին ենթակայ է: Ես արգիլուած եմ նկատելով: Ռուսաստանի մէջ լրատուութեան ազատ վիճարկում կարելի ըլլայ, կառավարութիւնը կը տապալի»:

Գասպարովի նախանձը շարժող երկիր է Ուկրանիան ուր քաղաքական ազատ վիճարկումի մթնոլորտ կայ: Կը յուսայ որ ուկրանականին նման նարնջագոյն յեղափոխութիւն մըն ալ Ռուսաստանի մէջ տեղի կ'ունենայ: Փոյթը չէ թէ ԱՄՆ-ը ինչ կը մտածէ իր երկրին մասին. իր ուզածը Ռուսաստանը փոխելն է:

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Դեսպանական գիրը ստանալով, մենք երկուքս զայն մեր առօրեայ մտածման առարկայ ընել սկսանք, առանց եւս կենալու մեր սովորական զբաղումներէն. ես անթերի կը հետեւէի բժշկական դասերուս, իսկ Սէմէրճեան կը շարունակէր իր պաշտօնը Ըլտիվիէ եգիպտական շոգենաւային ընկերութեան մէջ, միեւնոյն ատեն ալ անտարբեր չէինք «Ուսումնասիրած» ընկերութեան հաստատած դասախօսութիւններուն ու մեր անձնուէր աշխատակցութիւնը բնաւ չէինք զլանար:

***

Բողոքական միսիոնարները կամ պատուելիները, որոնք եկած հաստատուած էին, ինչպէս ըսած եմ արդէն, Սէլամիէ թաղը Ս. Խաչ եկեղեցւոյն մօտերը ու դպրոց, ժողովարան բացած, երան յանկա՛րծ գիշերային լսարան մ'ալ բացին, եւ այս՝ գուցէ ի հեճուկս «Ուսումնասիրած»ին:

Այս լսարանին մէջ առաջին անգամ բանախօսեց Թուրքերէն լեզուաւ, Ռոպէրթ Գոլէժի բնագիտութեան դասատու տոքթոր Լօնկ, իրեն նիւթ առնելով Էտիսընի փոնոկրաֆը, որ նոր էր հնարուած: Տոքթ. Լօնկ այս գործիքին միջոցաւ փորձեր ըրաւ եւ ներկայ երկսեռ ունկնդիրներուն բաւական սիրուն եւ զբօսական երեկոյթ մը անցընել տուաւ:

Քանի մը օր յետոյ խօսեցաւ բողոքական քարոզիչ պատուելի Կարապետեան, իր նիւթն էր՝ աստղերը եւ իրենց բնակիչները, որոնց վրայ բաւական անհամ ու իմաստակ գաղափարներ յայտնեց ունկնդիրները խոր քունի հրաւիրելով:

***

Անցան քանի մը շաբաթներ, գիշեր մ'ալ ընտիր բանախօսութիւն մը ըրաւ տոքթ. Պարոնիկ Մատթէոսեան, Արեան շրջանը նիւթ ունենալով. հետը բերած էր կովի, ոչխարի սիրտեր եւ թոքեր, որոնց միջոցաւ բացատրեց թէ արիւնը ի՞նչպէս կը շրջագայէր մեր մարմնին մէջ, թէ ի՞նչպէս արիւնը նախապէս սեւ՝ կու գար աջ ծոցիկին մէջ, յետոյ աջ ունկիկը, հոնկէ ալ ձախ ունկիկին միջոցաւ երթալ թոքերուն մէջ մաքրուելու կարմիր արիւն ըլլալու եւ դառնալ գալ մայր շրջերակին միջոցաւ մարմնին ամէն կողմը տարածուելու համար:

Մատթէոսեան խիստ լաւ ու շահեկան կերպով խօսեցաւ իր դասը, եւ կը յիշեմ որ ծոցիկ եւ ունկիկ բառերուն համար անցողակի իմն ըսաւ թէ Նար-Պէյ Խորէն Սրբազանն էր յարմարցուցած:

Այս դասախօսութիւններէն ազդուելով, ուզեցինք որ մենք ալ նմանօրինակ գիշերային լսարան մը հաստատէինք թաղին մէջ, եւ ահա սկսանք խորհրդակցութիւններու:

***

Բայց մենք չափազանց ազդուած էինք երկուքս ալ դեսպան Պ. Ֆուռնիէի ուղղած մեր խնդրագրին եկած պատասխանէն, մանաւանդ անոր պարունակութենէն, որ մեծ մտահոգութիւն պատճառեց թէ՛ ինծի եւ թէ՛ Սէմէրճեանին:

Դեսպանէն եկած գիրը՝ զոր ընդօրինակած եմ նախորդ էջերէն մէկ հատին վրայ, շա՛տ քաղաքավարի եւ յուսատու, սակայն մեր բուն ուզած, փափաքածը չէր եւ կ'ըսէր միայն թէ ձրիաբար կրնայինք հետեւիլ Փարիզի Բժշկական համալսարանի դասերուն, եւ թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը չէր կրնար մեզ ընձեռել նիւթական օժանդակութիւն, զի չէինք Ֆրանսացի, եւ այս կէտն իսկ էր որ կը ակէր մեր միտքն ու սիրտը:

Գիտէի որ հայրս կարող չէր զիս Փարիզի մէջ ուսանող ապրեցնել. Սէմէրճեան ալ ի վիճակի չէր, ուստի որոշեցինք հետամտիլ բարերար մը ճարել, որո՞ւ դիմելու էինք, ո՞րին դուռը պիտի առնելու էինք, կը սկսէր այսպէս մեր անբախտութեան սրտաբեկիչ դառնութիւնները ծանրանալ ուսերնուս վրայ:

***

Երկար խորհրդակցելէ ու ձեւելէ չափելէ յետոյ, որոշեցինք դիմել Հայ կաթոլիկ պատրիարքին. Սարգիս Սէմէրճեան մինակը կ'երթայ ներկայանալ այդ եկեղեցականին, խնդրամատոյց գիր մը մեր երկուքին անունով կու տայ անոր, որ զայն ուշի ուշով կարդալէ վերջ, կը հարցունէ Սէմէրճեանին, թէ մենք կը պատկանի՞նք կաթոլիկ կրօնքին. Սէմէրճեան ալ՝ «Ո՛չ, մենք Հայ առաքելական եկեղեցւոյ զաւակ ենք» կը պատասխանէ, ու կ'առնէ կը քալէ:

(Շար. 106)

ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

ORGANISATION TERRE & CULTURE

DEBAT AVEC ARGAM AYVAZIAN (Erevan, Académie des Sciences)
spécialiste du Nakhitchevan

SUR LA DESTRUCTION DU CIMETIERE ARMENIEN DE DJOULFA

— L Y O N

Jeudi, 16 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 40, rue d'Arménie 69003 Lyon

— P A R I S

Vendredi, 17 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris

Projection d'extraits de son film inédit, *Խզուած մեղեդի՝ Ջուղա*,
Djoulfa: le chant brisé

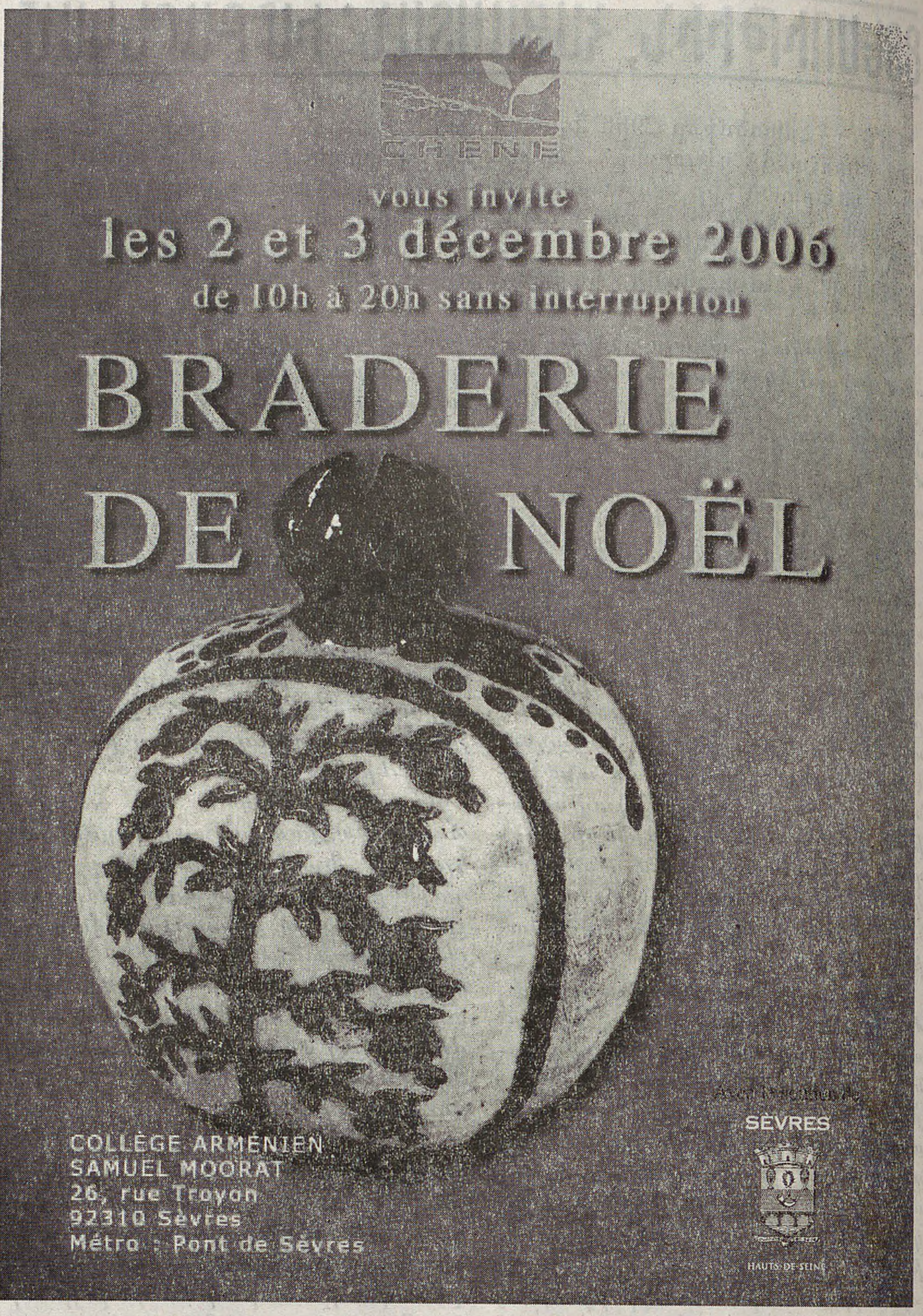

TERRE ET CULTURE

COMMUNIQUE

La destruction du cimetière de l'ancienne Djoulfa et l'UNESCO : sept ans d'atermoiements.

L'Organisation Terre et Culture réagit par ce communiqué à la conférence de presse donnée le 17 octobre 2006 par le secrétaire général de l'UNESCO concernant la destruction du cimetière médiéval de l'Ancienne Djoulfa d'une valeur archéologique et historique unique, situé dans le Nakhitchevan. Par ses lignes, elle entend rappeler l'ensemble des démarches et interventions effectuées depuis 1998 auprès de l'UNESCO et les réponses qui lui ont été fournies alors à plusieurs reprises par cette institution, notamment l'assurance de l'envoi dès l'année 2000 d'une mission d'experts.

En novembre 1998 a lieu la première phase de destruction du cimetière de Djoulfa.

Le 26 novembre, des observateurs iraniens voient depuis la frontière iranienne, des ouvriers renversant, bulldozers à l'appui, des pierres tombales et des stèles funéraires et les jeter dans des wagons situés sur la ligne de chemin de fer Erevan-Bakou.

Un premier courrier est alors adressé par **l'Union internationale des organisations Terre et Culture (UIOTC)** à M. Frederico Mayor, secrétaire général de l'UNESCO : cette lettre du 9 décembre 1998 l'informe de la destruction planifiée entreprise par les autorités du Nakhitchevan et demande trois choses :

— l'intervention de l'organisation internationale auprès du gouvernement azerbaïdjanais pour la suspension de ces actions destructrices :

— la remise en leur place des pierres funéraires;

— l'envoi d'une mission d'experts sur le terrain.

Un courrier similaire est adressé à l'UNESCO par la **Fondation pour la Sauvegarde des Monuments arméniens** (10 décembre 1998), par l'association **Research on Armenian Architecture** (16 décembre 1998) et par le Catholicos de tous les Arméniens, Karékine Ier (7 décembre 1998). Une réponse est reçue par l'UIOTC et la RAA de M. Hernan Crespo Toral, Sous-Directeur général pour la culture. Il y exprime sa vive préoccupation pour la question et affirme que l'UNESCO suit de très près la situation. Un dossier photographique est envoyé à M. Hernan Crespo Toral, ainsi qu'à M. Ahmad Jalali, ambassadeur délégué permanent de la République islamique d'Iran à l'UNESCO au début du mois de février 1999.

Les fonctionnaires de l'UNESCO rencontrés le 17 février 1999 par l'Organisation Terre et Culture (Jan Hladik de la Division du patrimoine culturel et Stephan Matyk, expert associé) insistent sur la nécessité de ne pas porter l'affaire devant la presse afin de ne pas gêner les démarches en cours. Pourtant la question a été évoquée par les représentants de la République d'Arménie et de l'Azerbaïdjan lors de la 10ème session du Comité intergouvernemental pour la promotion du retour des biens culturels à leur pays d'origine ou de leur restitution en cas d'appropriation illégale (25-28 janvier 1999).

En octobre 1999, l'Organisation Terre et Culture est informée par M. Mounir Bouchenaki, Directeur de la Division du patrimoine culturel, que l'UNESCO a l'intention d'envoyer sur place une mission composée des experts MM. Azedine Beschaouch et Léon Pressouyre (tous deux spécialistes d'archéologie, d'histoire de l'art et d'histoire monastique). Afin de préparer au mieux cette mission, l'Organisation Terre et Culture, après un entretien préliminaire avec ceux-ci (15 octobre 1999) propose d'organiser une seconde rencontre avec l'un des spécialistes arméniens reconnus du patrimoine du Nakhitchevan. M. Argam Ayvazian, alors en Grèce.

En mai 2000. M. Argam Ayvazian, auteur de plusieurs ouvrages publiés à Erevan sur le Nakhitchevan et l'Ancienne Djoulfa est reçu par M. Azedine Beschaouch pour étudier les détails des itinéraires de la future mission. Cette rencontre a lieu à Paris, au siège de l'UNESCO. Six itinéraires principaux sont établis et comprennent l'inspection de vingt sites. Ils visent à rendre compte de l'état des monuments arméniens les plus significatifs situés dans les frontières du territoire du Nakhitchevan. A cette date, en effet, l'inquiétude grandit concernant une politique de destruction méthodique de l'ensemble du patrimoine historique de cette région. Dans le même temps, les autorités de la République d'Arménie sont informées de ces démarches.

Or, comme chacun sait, cette mission d'enquête ne s'est pas rendue sur les lieux en dépit de nouvelles demandes de l'Organisation Terre et Culture auprès de l'UNESCO, suscitée par les événements ultérieurs.

En novembre 2002, commence la deuxième phase de destruction du cimetière de Djoulfa.

Le 12 décembre 2002, l'UIOTC envoie un nouveau courrier à l'UNESCO, adressé à M. Mounir Bouchenaki, devenu Sous-directeur général pour la culture, pour l'informer de la reprise de la destruction du site en novembre 2002 —les stèles funéraires encore debout en 1998 ont été renversées et brisées. C'est une nouvelle demande d'intervention de l'UNESCO pour l'arrêt des destructions et l'envoi en urgence d'une mission d'experts. La disparition totale du site est évoquée comme un risque réel et imminent. Les autorités politiques et religieuses arméniennes sont informées de ces nouvelles démarches.

Une nouvelle rencontre a lieu le 31 décmbre 2002 avec trois fonctionnaires de l'UNESCO, MM. Lévi-Strauss, Carducci et Hladic : exposé de la situation, constitution d'un nouveau dossier documentaire, demande pressante d'une mission de l'UNESCO pour l'arrêt des destructions de la nécropole de Djoulfa et d'autres monuments du Nakhitchevan, dont on sait désormais qu'ils sont eux aussi menacés de destruction.

M. Mounir Bouchenaki répond le 23 janvier 2003 en assurant que le Secrétariat général a pris bonne note de la lettre et pris contact avec les autorités de l'Azerbaïdjan pour de plus amples informations. Une deuxième réponse de M. Bouchenaki date du 17 mars 2003. Il est écrit une nouvelle fois que le Secrétariat suit attentivement la situation et reste en contact avec les autorités compétentes d'Azerbaïdjan.

Or, aucune mission ne se rend sur place. Aucune dénonciation officielle ne vient mettre un terme aux destructions entreprises.

En décembre 2005 a lieu la troisième et dernière phase de la destruction du cimetière de Djoulfa.

La nécropole de l'ancienne Djoulfa est entièrement détruite par des militaires azerbaïdjanais, armés de pelles, masses et bulldozers. Il ne reste rien des 3.000 tombes, stèles et croix de pierre de cette nécropole.

Lors de la conférence de presse du 17 octobre 2006, le secrétaire général de l'UNESCO ne justifie pas l'inaction de l'organisation internationale durant ces années. Or la responsabilité de l'UNESCO a été engagée par le fait que de manière répétée des informations précises et documentées lui ont été fournies dès 1998, et que des assurances ont été données sur l'envoi d'une mission d'experts qui aurait pu sans nul doute mettre un terme au processus de destruction. Du reste, les premières interventions auprès de l'UNESCO en 1998-2000 avaient entraîné l'arrêt immédiat des destructions. Aujourd'hui, cette nécropole unique a été totalement anéantie. Aucune déclaration émanant de l'UNESCO n'a été entendue sur le sujet, alors même que cette organisation a fait adopter par ses membres lors de sa 32ème session en octobre 2003 une Déclaration concernant «la destruction intentionnelle du patrimoine culturel». Cette déclaration définit la notion de «crime contre le patrimoine mondial». Nous attendons depuis maintenant plusieurs mois que l'UNESCO s'exprime sur les destructions opérées dans le Nakhitchevan, conformément aux missions qui sont les siennes.

Paris, le 5 novemre 2006

Toutes les correspondances et documents cités sont bien entendu consultables.

en avant-première de la Foire aux Livres

Conférence - Débat

présentation du livre
d'ALEXIS GURDIKYAN
auteur de

4 0 M O N T A G N E S
pour un tour du monde en solitaire
Editions Bartillat

Le Jeudi 16 novembre à 20h30
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall
(métro: République) 75010 Paris
L'auteur dédicacera son livre

—— entrée libre ——

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«L U M I E R E, V E R I T E ET L I B E R T E»

Le Jeudi 16 novembre à 20h30

Le long et difficile voyage vers l'Ouest des trésors arméniens ignorés

Présentation d'extraits vidéos, sur écran géant, des opéras et œuvres de théâtre arméniennes produites par des compagnies professionnelles européennes ou françaises

Conférencier
GERALD PAPASIAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·576 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·576

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ճ. ՊՈՒՇԻ ԵՒ Ե. ՕԼՄԵՐԹԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ԿՆՃԻՌՆԵՐԸ

ԱՄՆ-ու վերջին ընտրութեան արդիւնքներով նախագահ Ճ. Պուշի կրած պարտութենէն եւ դիրքին տկարացումէն այնպէս կը թուի որ առաջին օգտուողը կ'ըլլայ Սուրիան: Այս երկիրը որ Չարի առանցքին գլխաւոր հանգոյցներէն մէկը կը նկատուէր Ուաշինկթընի կողմէ, խօսակիցի դերին մէջ կը գտնէ ինքզինք, թէ՛ Իրաքի, թէ Լիբանանի ու Պաղեստինի տագնապներուն առընչութեամբ: Նոր այս կացութիւնը եզրակացութիւնը եղած է նախագահ Պուշի եւ Իրաքի մասին ուսումնասիրութեան խումբին հանդիպումին: Խումբը որուն պարտականութիւնն է մարտավարութեան փոփոխութեան ուղղութեամբ թելադրանքներ ընել, յայտնած է թէ օգտակար միջոց մը կրնայ ըլլալ Սուրիոյ եւ Իրանի հետ երկխօսութեան ձեռնարկել:

Հարցը այն է որ նախագահ Պուշ որ Իրաքի պատերազմին սկիզբը շռնդալից յաջորդական յայտարարութիւններով այդ երկու երկիրները ներկայացուցած էր որպէս մեծագոյն չարիքներ, պիտի հետեւի՞ իրեն եղած թելադրանքին: Առաջին պատասխանը ժխտական կը թուի, դատելով Իսրայէլի վարչապետ Ե. Օլմերթի հետ անոր Նոյեմբեր 13ի հանդիպումէն: Այս վերջինը ընդունելէ ետք, անոր ներկայութեան Ճ. Պուշ յայտարարած է թէ երկուքն «չար»երուն հետ ամէն վիճարկում բացառուած է իրեն համար: Սակայն քաղաքական դէտերը կը նկատեն որ թելադրուած երկխօսութեան պաշտօնը կրնայ յանձնուած ըլլալ ԱՄՆ-ու հաւատարիմ դաշնակից Թ. Պլէրի. արդարեւ, ան նոյն երեկոյեան ելոյթ մը ունեցած ու միասնական մարտավարութեան մը մասին խօսած է, ակնարկելով Դամասկոսն ու Թեհրանը խօսակից ունենալու հեռանկարին, ուղղակի երկխօսութիւն մը բացառելով հանդերձ:

Այս բաւական ձգտուած մթնոլորտին մէջ տեղի ունեցած է Իսրայէլի վարչապետին Ուաշինկթըն այցը: Մանաւանդ որ ինք ալ հեռու է Մայիսի այցին հանգիստ պայմանները ունենալէ: Մինչ նախորդ այցին Այսրյորդանանէն իրենց ուժերը քաշելու ու տասնեակ հազարաւոր գաղթավայրեր պարպելու միտում ցոյց կու տար, այսօր Օլմերթ պաղեստինեան հարցին վտանգաւոր մէկ հրահրումի, իսկ ներքին ճակատի վրայ վստահութեան կորուստի հեռանկարներ կը դիմագրաւէ:

Պէյթ Հանունի մէջ իսրայէլեան ուժերու կողմէ անմեղ քաղաքացիներուն ըսպանդը, մինչ պատերազմական գործողութիւնները պաշտօնապէս աւարտած էին, ամբողջ աշխարհին դատապարտումը արժեցին, հակառակ ՄԱԿ-ի մէջ Իսրայէլը դատապարտելուն դէմ ԱՄՆ-ու դրած վեթոյին ու վարչապետ Օլմերթի խնդրած ներողութեան, պաղեստինեան ղեկավարութեան հետ հանդիպում ունենալու տրամադրութեան: Մանաւանդ որ Պաղեստինի քաղաքական երկու գլխաւոր հոսանքները՝ Համասն ու Ֆաթհը ազգային միասնութեան կառավարութիւն մը կազմելու մասին համաձայնած կը թուին:

Ինչ կը վերաբերի ներքին ճակատին, Օլմերթ կաշառակերութեան խնդիրներու եւ մանաւանդ բացայայտ կերպով պարտութիւն նկատուած Լիբանանի պատերազմին պատճառով տկարացած կը նկատուի: Իսկ պարտադրաբար ընդունած ըլլալով համախոհական կառավարութիւն մը ունենալ ազգայնամոլ Ա. Լիպերմանի կուսակցութեան հետ, չի կրնար իր որոշած քաղաքականութիւնը կիրարկել առանց այլեւայլի:

Այս պայմաններուն մէջ, իրաքեան ձախողութեամբ ու անոր պատճառած ընտրութեան պարտութենէն տկարացած Պուշի մը նեցուկը պիտի բաւէ՞ հարթելու բոլոր հարցերը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Ն. Սարքոզի Ալժերիա որպէս բարեկամ մը այցի գացած ըլլալու հաւաստումէն ետք անպատասխան ձգած է Ֆրանսայի գրաւումին ընթացքին գործուած ոճիրներուն ճանաչումին պահանջները: Ոչ ճանաչումի, ոչ ալ ներողութեան խօսք ըրած է, միայն ջատագոված երկու երկիրներու աւելի սերտ գործակցութիւնը, խոստացած դիւրութիւններ բերել Ֆրանսա մուտքի արտօնագրին տնօրինումին: Նոյեմբեր 14ին Սարքոզի կ'ընդունուէր Ալժերիոյ նախագահին կողմէ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հետ բանակցութիւնները չխզելու Եւրոպական Միութեան որոշումին առարկութիւններ կ'ըլլան: Կիպրոս եւ Աւստրիա պահանջած են որ գոնէ ընդմիջում մը յայտարարուի այդ բանակցութիւններուն մէջ: Թուրքիոյ բանագնացը յայտարարած է թէ ընդմիջում, կամ խզում մը լուրջ հետեւանքներ կ'ունենան թէ Եւրոպական Միութեան, թէ Թուրքիոյ եւ թէ շրջանին համար: Այսուհանդերձ, անդամ երկիրներու պատասխանատուները Նոյեմբեր 14 – 15ի Պրիւքսէլի ժողովին պիտի պատասխանեն այն հարցումին թէ Անգարայի հետ պէտք է շարունակե՞լ բանակցութիւնները:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀԸ հրաւիրած է Եւրոպական Միութիւնը որ նկատի առնէ ռուսական կազէն կախում ունենալու անպատեհութիւնները: Պասէսքու զգուշացուցած է նման հեռանկարով մը «Գազպրոմ»ի քաղաքական ճնշումի միջոց դառնալու հաւանականութեան դէմ: Եւրոպային կազի մատակարարումին ըսպառնալիք նկատած է Աբխազիոյ, Օսէթիայի, նոյնիսկ Ղարաբաղի հակամարտութիւնները:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՍԷԹԻԱՅԻ քուէարկողներու աւելի քան 90% «այո՛» պատասխանեց անջատողականներու կազմակերպած հանրաքուէին, այլ խօսքով՝ անկախութիւնը ընտրեց: Հանրաքուէն, որ կատարուեցաւ նախագահական ընտրութեան հետ միաժամանակ, չէ ճանչցուած ո՛չ Վրաստանի, ոչ ալ միջազգային հասարակութեան կողմէ, եւ ուրեմն ոչ մէկ օտար դէտ ներկայ եղած է: Միայն Ռուսաստանն էր որ կողմնակից էր, որովհետեւ հարցը կը կապէր նախկին Խորհ. Միութեան հողամասերու անկախութեան (Հարաւային Օսէթիա եւ Աբխազիա) Քոսովոյի հետ: Հանրաքուէն տեղի ունեցաւ այն շրջանին, երբ ծանր տագնապ մը կայ Ռուսաստանի եւ Վրաստանի միջեւ, երբ Մոսկուա կը սպառնայ դադրեցնել Վրաստանի կազի հայթայթումը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ «քանի մը ամսուան» կեանք վճռած է Գուպայի նախագահին համար: Լուրը տրուած է մամուլի ամերիկեան գործակալութեան մը կողմէ, Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ պաշտօնատարին արտայայտութեան հիման վրայ: ԱՄՆ ուշի ուշով կը հետեւի Ֆ. Գասթրոյի հեռատեսիլի բոլոր երեւումներուն, ջանալով հետեւութեան յանգիլ անոր առողջական վիճակին մասին: Ցայտնապէս, քաղաքականութեան մէջ ալ բացառուած չէ ըղձանքները որպէս հաւանականութիւն ներկայացնել...

ՌՈՒՍ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ «դեղնորակները» մկրտած են բոլոր անոնք որոնք զոհ գացած են խարդախուած ալքոլին եւ օրէ օր անոնց թիւը յաւելում կը կրէ: Մեռեալներու թիւը աւելի քան 300 է Սեպտեմբերէն ի վեր: Ինչ որ կը պատահի ներկայիս նորութիւն ալ չէ եւ տարին մեռեալներու թիւը 35·000էն 42·000 է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան աշխատանքի եռօրեայ այցով կը մեկնի Գերմանիա: Ծրագրուած են հանդիպումներ վարչապետ Ա. Մերքէլի, Խորհրդարանի նախագահին, Պէրլինի քաղաքապետին հետ: Ռ. Քոչարեան Խորհրդարանի նախագահին ընկերակցութեամբ ներկայ կը գտնուի Գերմանիոյ մէջ Հայաստանի դեսպանատան նոր շէնքի բացումին հանդիսութեան:

***

ՍԵՐԺ ՍԱՐԳՍԵԱՆ ԻՐԱՔ ՄԵԿՆԱԾ

Պաշտպանութեան նախարար ու Ազգ. Ապահովութեան խորհուրդի նախագահ Ս. Սարգսեան եռօրեայ այցով մեկնած է Իրաք: Օդակայանին մէջ յայտնած է թէ հիմնական նպատակը հայկական խաղաղապահ զօրամասին ծառայութեան ու կենցաղային պայմաններուն ծանօթանալն է: Անկէ զատ Ս. Սարգսեան հանդիպումներ կ'ունենար Իրաքցի իր պաշտօնակիցին եւ բազմազգ ուժերու ղեկավարութեան հետ որուն հրամանին տակն են հայ զինուորները: Մինչեւ հիմա Իրաքի մէջ ծառայած են 182 հայ զինուորներ, լեհական զօրախումբին մէջ. ծախքերը կը հոգայ ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը: Քաղաքական որոշ դէտերու կարծիքով՝ Ս. Սարգսեան որ ԱՄՆ-ու կողմէ նախագահութեան յաջորդ նախընտրելին կը համարուի, կը փորձէ սիրաշահել այդ երկիրը եւ կը ձգտի արեւմտամէտ քաղաքական դէմքի պատկեր մը ձեռք ձգելու:

***

ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԸ ՎԻՐԱՒՈՐՈՒԱԾ

Իրաք ղրկուած հայկական զօրաբաժնէն Գէորգ Նալպանտեան Նոյեմբեր 11-ին վիրաւորուած ու Գերմանիա փոխադրուած է: Ան վիրաւորուած է ահաբեկչական արարքի մը ընթացքին, մինչ լեհ եւ սլովաք երկու զինուորներ մահացած են: Հայ երիտասարդը կորսնցուցած է աջ սրունքը, ձախն ալ վիրաւոր է: Կեանքին վտանգ չի սպառնար:

ԱՄՆ-ու դեսպանատունը շնորհակալութիւն յայտնած է անոր եւ զինակից ընկերներուն, ահաբեկչութեան դէմ միջազգային պայքարին բերած իրենց մասնակցութեան համար:

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան որ Իրաք կ'այցելէ, առաջարկած է որ տարի մը երկարաձգուի հայաստանեան զօրաբաժիններու ներկայութեան պայմանաժամը:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳԻՐԸ ՅԱՆՁՆԱԾ

Ֆրանսայի Հայաստանի նոր նշանակուած դեսպանը Սերժ Սմեսով Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի յանձնած է իր հաւատարմագիրը: Սմեսով 59 տարեկան է, նախապէս ծառայած է ՀԱՊ-ի երկիրներու մէջ: Գիտէ անգլերէն, գերմաներէն, սպաներէն, ռումաներէն եւ ռուսերէն: Վ. Օսկանեան իրեն յաջողութիւն մաղթելով շեշտած է երկու երկիրներուն աշխոյժ գործակցութեան օրակարգը:

***

ՄԱՀ ԵՐԳԻՉ Ա. ԱՍԱՏՐԵԱՆԻ

Վերջերս Օշականի մէջ սրտի տագնապի մը հետեւանքով մահացած է երգիչ Արամ Ասատրեան: Հոն գացած է կնքահայրութեան մը պատճառով: Շտապօգնութեան կազմը զինք Էջմիածնի հիւանդանոցը փոխադրած է, բայց կարելի չէ եղած երգիչին կեանքը փրկել:

Հ. ՏԻՆՔ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին գլխաւոր խմբագիր Հ. Տինք պարգեւատրուած է միջազգային ՓԷՆ ակումբին ու հոլանտական Նովիպ ընկերութեան կողմէ: Երկու կազմակերպութիւնները հայ լրագրողը ընտրած են, մամուլի ազատութեան ուղղութեամբ անոր բացառիկ ջանքը գնահատելով: Մրցանակը որ 2500 Եւրօ է, Հ. Տինքի կը յանձնուի Նոյեմբեր 18ին, Լա Հէյի քաղաքապետին կողմէ:

ԱՄՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ԴԻՄՈՒՄԸ ԾԵՐԱԿՈՅՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Հայ Դատի յանձնախումբը Նոյեմբեր 8ի նամակով մը դիմած է հարիւր ծերակուտականներուն ամէն մէկուն որպէսզի չվաւերացնեն ԱՄՆ-ու Հայաստանի նոր դեսպան Ռ. Հոկլէնտի նշանակումը: Մերժումին պատճառը այս վերջինին Ցեղասպանութեան ժխտումի արտայայտութիւնն է: Յանձնախումբի նախագահ Քէն Խաչիկեանի ստորագրած նամակով շեշտուած է թէ «Ցեղասպանութիւնը ժխտող մը չի կրնար արդիւնաւէտ կերպով վարել ԱՄՆ-ու շահերը եւ արժէքները Հայաստանի մէջ որ Թուրքիոյ ցեղասպան քաղաքականութեան մոխիրներէն յարութիւն առած երկիր է»:

Յանձնախումբը պահանջած է նաեւ որ նախկին դեսպան Ճ. Էվանսի Երեւանի պաշտօնավարութեան վերջ տալու որոշումին մասին յստակ բացատրութիւն տրուի: Ծանօթ է որ որոշումը կ'առընչուէր Ցեղասպանութիւնը ճանչցող անոր արտայայտութեան:

ԱՌԱՆՑ ՆՈՐ «ՀԻՄՆ»Ի, ԱՐԴԵՕՔ ԱՆՀԻ՞ՄՆ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆՔ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Կարէնէ Դանիէլեան վերոյիշեալ հաղորդումը խորագրած էր «Պատարագի մեղեդին վերադարձաւ օրհներգի մէջ», կարծես թէ ձգտելով յաւելեալ ազգային վաւերականութիւն տալ Խաչատրեանի երաժշտութեան, առ այդ հրամցնելով գրագէտ Կարպիս Սուրէնեանի այլապէս չահեկան վկայութիւնը–.

«Արամ Խաչատրեանի ողջ ստեղծագործութեան մէջ դա միակ գործըն է, ուր նա օգտագործել է մեր դասական հոգեւոր երաժշտութիւնը: Նա պատարագի "Քրիստոս ի մէջ մեր յայտնեցաւ"ի մեղեդու վրայ է յօրինել Հայաստանի օրհներգն անցեալում՝ հաշուի չառնելով տեքստի հանգամանքները: Ես ժամանակին նրա հետ Մոսկուայի իր տանը զրոյց եմ ունեցել այդ մասին: Եւ ասաց, որ իր համար ոիսկ էր այն ժամանակ հոգեւոր երաժըշտութիւնից օգտուելը»(12):

Սակայն, աշխարհահռչակ երգահանին «Սովետական ազատ աշխարհ Հայաստան»ը պարզապէս համախորհրդային փառերգի փոփոխութեան ածանցեալ ծնունդ մըն էր 1944ին(13): *Արդարեւ, ո՞րն էր «ազգային» պահը, որ ծնունդ տըւած էր խորհրդահայ փառերգին: Բ. Աշխարհամա՞րտը (որ «հայրենական» էր՝ խորհրդային հասկացողութեամբ), որուն զոհ գացած 200·000 հայորդիները ակամայ ըլծակներ եղած էին, ուրիշ միլիոնաւոր մարդոց նման, խորհրդային կայսրութեան պաշտպանութեան:*

Ինչ կը վերաբերի «մեր դասական հոգեւոր երաժշտութիւնը» գործածելու հարցին, «նացիոնալիստական» որոշ դրսեւորումներ թոյլատրուած էին 1941էն ետք, ինչպէս Դերենիկ Դեմիրճեանի «Վարդանանք» պատմավէպին հրատարակութիւնը եւ ուրիշներ: Մեզի ծանօթ չէ որեւէ վկայութիւն, որ Բ. Աշխարհամարտէն ետք Խաչատրըեան կուսակցութեան սաստին արժանացած ըլլայ «հոգեւոր» երաժշտութեամբ փառերգին համար (թէեւ այլ պատճառներով ստացած է նման սաստեր), ինչպէս պատահեցաւ Դ. Դեմիրճեանին եւ ուրիշներուն:

«Մեր հայրենիք»ը, իր բոլոր սահմանափակումներով, առնուազըն զուտ ազգային պատմութեան պահու մը խորհրդանիշն է՝ արդի ժամանակաշրջանի առաջին, հոգ չէ թէ կարճատեւ, անկախ պետականութեան: Եթէ Լիբանանի փառերգի հեղինակ եւ Կոմիտասի աշակերտ Բարսեղ Կանաչեանի մշակումը անբաւարար կը նկատուի երաժշտութեան որակը գոհացուցիչ դարձնելու համար, միշտ կարելի է գտնել աւելի յաջող մշակող մը կամ մշակում մը:

Արդարեւ, հայրենի ժողովուրդին մօտ խորհրդային շրջանին պահպանուած էր «Մեր հայրենիք»ի երաժշտութեան ուրիշ տարբերակ մը, որ աւելի մարտական ու քայլերգային բնոյթ ունի(14): *Թերեւս կ՚արժէ այս տարբերակը գրի առնել ու նկատի ունենալ՝ «անհարազատութեան» մասին տեւաբար բարբանջելու փոխարէն:*

Իսկ Խաչատրեանի երաժշտութիւնը, իր հոգեւոր երանգով հանդերձ եւ առանց ուրանալու երգահանին բնատուր տաղանդը, միշտ կապուած պիտի մնայ իր «ժամանակի ոգի»ին, որ բնաւ ազգային չէր, նոյնիսկ եթէ պատմութեան ձգենք այն աւելորդ վիճարկումը, թէ պէ՞տք է «երկրորդ հանրապետութիւն» սեպել Խորհրդային Հայաստանը: Ինչպէս վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան յայտնած է Ա. Իսրայէլեանին, «բայց եթէ դըրան համապատասխան բառեր չեն լինում՝ անմիջապէս առնչացւում է հին տեքստը: Եթէ լինեն նոր խօսքեր, ապա այդ առնչացիան կը փոխուի: Սակայն եթէ առանց խօսքերի՝ միայն երաժշտութիւնն ենք լսում, ուրիշ առնչացիա չի առաջանում: Բոլորիս համար էլ դժուար է ընկալելը, թէ կարող ենք ունենալ հիմն՝ առանց բառերի»(15): *Նոյնիսկ եթէ, ինչպէս յայտնած է դերասանուհի Վարդուհի Վարդերեսեանը,* «հասկանում եմ, որ Խաչատրեանի երաժշտութիւնը յիշեցնում է խորհրդային տարիները, բայց կ՚անցնի մի սերունդ եւս, եւ այնժամ կը հնչի խաչատրեանական հոյակերտ երաժշտութիւնը» (16), *կարելի է անվարան ըսել, որ երբ «անցնի մի սերունդ եւս», պատմական յիշողութիւնը պիտի շարունակէ զայն զուգորդել խորհրդային անկեալ ժամանակին հետ: Ի դէպ, ինչո՞ւ չձգել, որ «անցնի մի սերունդ եւս» եւ թող ան որոշէ, եթէ անշուշտ ձերբազատած է խորհըրդայինի կնիքէն: Ի՞նչ է այս խելացնոր աճապարանքին շարժառիթը:*

Հայաստանի արեւուն տակ ոչինչ փոխուած է: Այս մեկնակէտով է, որ 1991ի Հայաստանի վարչապետը՝ Վազգէն Մանուկեան, յայտնած է Կ. Դանիէլեանին իր մերժողական կեցուածքը. «Նախ եւ առաջ՝ հիմները չեն փոխում: Ամէն հիմն պատմական ինչ–որ ժամանակաշրջանում է հիմն դառնում: Հայաստանը հիմա օրհներգ ունի, եւ ես ոչ մի պատճառ չեմ տեսնում փոխելու: Նոյն պետութիւնն է, ոչ մի կտրուկ փոփոխութիւն չի եղել, որ մենք հիմնը փոխենք»(17):

***

Սակայն, ըստ «Ազգ»ի կայքէջի անգլերէն բաժնին հաստատումին, «կ՚արժէ նշել, որ հայ (աստանեան) մտաւորականութեան մեծամասնութիւնը նախկին օրհներգէն չէր ախորժեր»(18): *Իսկ ըստ Ռ. Խաչատրեանի,* «որոշ հայ երգահաններ եւ արուեստագէտներ երգին անպաճոյճ եղանակը շատոնց չեն սիրած, աւելի հանդիսաւոր երաժշտութեան որդեգրումը պահանջելով»(19): *Կ՚ենթադրենք որ կ՚ակնարկուի աւելի քան կէս տարի առաջ Ա. Խաչատրեանի երաժշտութեան ի խնդիր կառավարութեան ուղղուած բաց նամակի մը, զոր ստորագրած էին Էդ. Միրզոյեանը, Ալ. Յարութիւնեանը, Գոհար Գասպարեանը, Յովհ. Չէքիճեանը, Սօս Սարգսեանը եւ նորոգ հանգուցեալ Սիլվա Կապուտիկեանը*(20): *Արդեօք ա՞յդ է ակնարկուած «մեծամասնութիւնը»: Այլապէս՝ այդ «մեծամասնութեան» գոյութիւնը հաստատող հարցախոյզ մը կատարուա՞ծ է: Ան դարձեալ կը թուի մտածել ռուսական փառերգին գեղարուեստական հայելիին մէջ: Այդ հայելիին բանեցումով, կարծէք փառերգ մը սահմանող միակ չափանիշը «հանդիսաւորութիւնը» ըլլար: Ստորեւ կու տանք ռուսական փառերգին բառացի թարգմանութիւնը (անգլերէնէ).–*

«Ռուսաստան՝ մեր սրբազան պետութիւն,
Ռուսաստան՝ մեր սիրեցեալ երկիր:
Հզօր կամք, մեծ փառք
Քուկդ են այժմ եւ միշտ:

Փառաւոր եղի՛ր, մեր ազատ հայրենիք,
Հին միութիւն եղբայրական մարդոց,
Պապենական ազգային իմաստութի՛ւն:
Փառաւո՛ր եղի՛ր, մեր երկիր: Հպա՛րտ ենք քեզմով:

Հարաւային ծովերէն մինչեւ բեւեռային գօտին
Կը տարածուին մեր անտառներն ու դաշտերը:
Դուն միա՛կ ես աշխարհի մէջ: Դուն եզակի ես,
Բնիկ երկիր Աստուծմէ պաշտպանեալ:

Լայն տարածքներ երազելու եւ ապրելու
Եկող տարիները մեզի կը խոստանան:
Մեր հաւատքը մեր հայրենիքին ուժ կու տայ մեզի:
Այդպէս էր, այդպէս է, ու այդպէս մի՛շտ պիտի ըլլայ»:

Ճիշդ ինչպէս 1944ի Սարմէնի կաղապարեալ խօսքերը «խորհրդային մեծ ազգ»ի խորհրդահայ տարբերակը կը բանաձեւէին, Խաչատրեանի փառերգին վերականգնումի առաջարկը ուղղուած է ստեղծելու մերօրեայ ռուսական փառաբանական համակարգի համապատասխան հայկական մանրակերտը, որուն փաստը կը տեսնենք այդ մեղեդիին մերժուած 33 խօսքերուն մէջ: Սակայն, մարդիկ կը մոռնան, որ ուժը չեն ստեղծեր «ուժեղ» բառերու ներշնչումով, այլ՝ «տկար» բառերուն ներշնչում տալով: Երգողը չունի կու տայ երգին, ո՛չ թէ երգը՝ երգողին:

Ինչպէս ըսած է Վ. Մանուկեան, «Մենք Ամ–ով 1991 թուականին ընդունել ենք հիմնը, անկախ նրանից, թէ որ երաժշտութիւնն է լաւ, որ բառերն են լաւ: Աշխարհում կա՞յ երաժշտութիւն, որ բոլորը գտնում են, որ միւսից աւելի լաւն է: "Մարսելիէզ"ից աւելի լաւ երաժշտութիւն Ֆրանսացիները չե՞ն հնարել: Երաժշտութեան որակը չէ կարեւորը»(21):

***

Հեռանալով նախկին Խորհրդային Միութեան տարածքէն, մօտենանք «ուժ»ի այլ օրինակի մը՝ Միացեալ Նահանգներուն: Ամերիկեան ազգային փառերգին խօսքը հեղինակած է փաստաբան Ֆրենսիս Քէյ 1812ին՝ անգլօամերիկեան պատերազմին օրերուն, Պալթիմորի ռմբակոծումին ընթացքին: Երաժշտութիւնը առնուած է 1760ական թուականներուն Անգլիացի Ճոն Սթաֆորտ Սմիթի յօրինած ժողովրդային երգէ մը: Այսինքն, աշխարհի ամէնէն կարեւոր երկիրներէն մէկուն փառերգը դարձեր է սիրող բանաստեղծի մը ոտանաւորը՝ «օտար» անյայտ երաժիշտի մը եղանակով:

Երգը լայն ժողովրդականութիւն շահեր է ժթ. դարուն: Ծովուժը զայն որդեգրած է 1889ին, Սպիտակ Տունը՝ 1916ին, իսկ երկիրը պաշտօնապէս զայն ընդունած է որպէս փառերգ 1931ին. ԱՄՆ–ը աւելի քան մէկ ու կէս դար առանց փառերգի ապրած է: Որդեգրուած փառերգը սովորական երգողներու համար շատ դժուար է երգել, իսկ երաժշտութիւնը մասնաւոր հմայք չունի, բայց փոփոխութեան առաջարկներու մասին չենք իմացած: Ի պէտս զարգացելոց, ահա երգուող միակ՝ առաջին տունը, բառացի թարգմանութեամբ.–

«Ըսէ՛ք, կրնա՞ք տեսնել առաւօտեան վաղ լոյսին
Ինչ որ այնքան հպարտօրէն ողջունեցինք վերջալոյսին աւարտին,
Որուն լայն շերտերն ու փայլուն աստղերը, վտանգաւոր կռուի ժամանակ,
Պատնէշներուն վրայ տեսանք, ծածանելով այնքան արիաբար:
Եւ հրթիռներուն կարմիր փայլը, օդին մէջ պայթող ռումբերը
Գիշերուան ընթացքին փաստ էին, որ մեր դրօշը հոն էր դեռ:
Ըսէ՛ք, աստղերով փայլող այդ դրօշը դեռ կը ծածանի՞
Ազատներու երկրին եւ քաջերուն տան վրայ»:

Արժանթինի ազգային փառերգի պարագային, հրապարակախօս Վիսենթէ Լոփէս ի Փլանէսի գրած սկզբնագիրը 1813ին գումարուած ազգային համաժողովի մը ընթացքին որդեգրուած է (ազատագրական շարժումը սկսած էր 1810ին): Երաժշտութիւնը յօրինող սպանացի դաշնակահարը՝ Պլաս Փարերա, մահուան սպառնալիքի տակ կատարած է այդ գործը ու ապա՝ երկրէն անվերադարձ խոյս տուած: Բնորոշ է, որ երկիրը պաշտօնապէս անկախութիւն հռչակած է 1816ին, բայց փառերգը նոյնը մնացած է: 1860ին արժանթինցի երաժիշտ մը

---

(12) «Ազգ», Հոկտեմբեր 24, 2006:

(13) *Ըստ Կարէն Սիմոնեանի, Ստալին մերժած է թէ՛ Միխայիլ Շոստակովիչի եւ թէ Ա. Խաչատրեանի յօրինած խորհրդային փառերգը («Օրհներգի մի նոր, ժամանակաւոր տարբերակ», Ազդակ, Նոյեմբեր 2, 2006):*

(14) *Անձնական հաղորդում հայրենի բանահաւաք եւ պարագէտ Ռուդիկ Հարոյեանի (Սեպտեմբեր 2006), որ մեզի նաեւ երգած է այդ տարբերակը:*

(15) «Առաւօտ», Հոկտեմբեր 26, 2006:

(16) – (17) «Առաւօտ», Հոկտեմբեր 27, 2006:

(18) «Ազգ», Հոկտեմբեր 24, 2006, *անգլերէն: Հետաքրքրական է նշել, որ որոշումը տակաւին օրէնքի ուժ չստացած, «Մեր հայրենիք»ը արդէն համարուած է «նախկին օրհներգ»:*

(19) **www.armenialiberty.org, October 26, 2006,** *անգլերէն:*

(20) «Նոր Սեւան», Մայիս 23, 2006:

(21) «Ազգ», Հոկտեմբեր 24, 2006:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՈՏՆԱՀԵՏՔԵՐՈՎ

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

Վան քաղաքի մեր վերջին օրը բարձրացանք Վարագայ Սարը, այցելելու համար Վարագայ վանքը, որ մեծ հռչակ ստացած էր Խրիմեան Հայրիկի վանահայրութեան շրջանին կատարած վերելքով: Անգամ մը եւս սիրտս ճմլուեցաւ ականատես ըլլալով անտարբեր մարդոց ձեռքերուն յանձնուած անցեալի այս մշակութային օճախին մուտքի գլխաւոր սեւներուն միջեւ մնացած կամարներուն վրայ բահ ու բրիչով բացուած վէրքերուն: Ակամայ վերյիշեցի մեր նման ճամբորդութիւններուն յաճախակի հանդիպած ոսկեխոյզերու չարամտութիւնները: Ապա թէ ոչ, մարդ ո՛րքան անխելք ըլլալու է տանիքը կրող կամարները խորտակելու համար, եթէ իր յետին նպատակը չէնքը փլցնել չէ...

***

Վարագայ լերան լանջին, այժմու Վան քաղաքէն 8 քմ. հեռաւորութեան վրայ է. դարուն հիմնադրուած համանուն վանքին շուրջ կազմուած գիւղը կը կոչուի «Եսի Քիլիսէ»: Իսկապէս ալ Վարագայ Վանքի եօթը կիսափուլ եկեղեցիները կը տեսնենք հոն, հինգը իրար կցուած, իսկ երկուքը անջատ, բայց միւսներուն մօտ: Ասկէ դուրս, ոչ վանքի պարիսպներուն հետքերը կան, ոչ ալ յարակից շէնքերէն մնացորդներ: Կան միայն անոնց քարերով շինուած տուներ եւ վանքի մուտքին մօտ նորակառոյց տուն մը, որ յայտնի չէ թէ ինչ նպատակով կառուցուած է: Ամենակարեւորը սակայն, վերջին տարիներուն, հրահանգով մը մաքրուած է գմբէթներու եւ զանգակատան փլուզումով բարձրացած գետնի հողը ու երեւան ելած է տաճարին յատակը:

Առաջին Եկեղեցիին դրան վերեւը, այսինքն Ս. Գէորգի անուան ժամատան մուտքի անաղարտ մնացած յիշատակարանէն կը տեղեկանանք, թէ եկեղեցին շինուած է Փիլիպպոս Կաթողիկոսի կողմէ: Նոյն եկեղեցւոյ աջակողմեան դասուն կը հանգչին Արծրունեաց տոհմի Վասպուրականի վերջին արքային՝ Սենեքերիմի, իր տիկնոջ՝ Խուշուշ Խաթունի եւ Անի քաղաքին Բիւզանդացիներուն վաճառումով ծանօթ տխրահռչակ կաթողիկոսին՝ Պետրոս Գետադարձի աճիւնները: Ծանօթ է, որ այս անձերը մահացած են իրենց նոր հայրենիք՝ Սեբաստիա, բայց ըստ իրենց կտակին, աճիւնները փոխադրուած ու հողին յանձնուած են Վարագայ Վանքին մէջ: Իրենց տապանագիրները կը կարդանք մեր անմահ «Տեղագիր» վարդապետին՝ Հայր Ներսէս Սարգիսեանի «Տեղագրութիւն ի Փոքր եւ ի Մեծ Հայս» անուն գործէն, որ իբրեւ ամենականուխ գրուած եւ 1864ին հրատարակուած վկայութիւն կը նախորդէ ուղեցոյց հանդիսանալով աւելի ուշ լոյս տեսած իր նմաններուն:

Վարագայ Վանքի երկրորդ, ժամանակին՝ գմբէթակիր եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Աստուածածին, երրորդը՝ տաճարի աջ կողմը Ս. Նշան, չորրորդը՝ նոյն կողմը ժամատան՝ Գետարգել Ս. Նշան՝ որուն «՚ի նորոգ շինելն յամի ՌՄԿ ՚ի մէջ կամարաց նորա գտաւ գետարգել սուրբ նշանն Պետրոսի կաթողիկոսի փայտեայ գզրոցաւ ամփոփեալ ՚ի տեղւոջն, եւ ՚ի վերայ նոր արձանագիր. եւ մեծապէս ուրախացեալ ամենեցուն ընդ անակընկալ գիւտ նորա, եւ առ ապահով լինելոյ փոխադրեն ՚ի քաղաքն ՚ի սուրբ Նշան եկեղեցւոջ առ Հոփսիմեայ սուրբ նշանաւն, ուր կայ մինչեւ ցայսօր: Իսկ միւս գետարգել սուրբ Նշանն որ կայր երբեմն ՚ի Տրապիզոն՝ է ՚ի մասնէ սորա, եւ թուի առ ժամանակօք Գետադարձին մասնաւորեալ ժողովրդեան Տրապիզոնի, ուր եղեալ էին սքանչելիքն ՚ի ձեռն սրբոյ Նշանին առաջի Վասլի» :

Հինգերորդը՝ ժամատան ձախ կողմը, դարձեալ գմբէթաւոր՝ Ս. Սիոն: Իսկ վեցերորդը՝ Ս. Յովհաննէս եւ եօթներորդը՝ Ս. Սոփիա, իրարու կից: Այս վերջինները հաւանաբար Խուշուշայ տիկնոջ դաստակերտներն են: Գալով արձանագրութեանց վերը մեր յիշած երեք տապանաքարերուն, որոնք ցաւօք այլեւս գոյութիւն չունին, դարձեալ Հ. Ներսէս Սարգիսեանի վկայութեամբ՝ «փայտաշէն կաթողիկէիւ գերեզման Պետրոսի Գետադարձին եւ արքային Սենեքերիմոյ», Փիլիպպոս Կաթողիկոսի կողմէ շինուած Ս. Գէորգի անուան ժամատան աջակողմեան դասին էին, հետեւեալ արձանագրութիւններով–.

«Թուին ՈՃՀԱ, այս է հանգիստ տ՛ն Պետրոսի կ՛թողիկոսին որ ՚ի տրապիզոն զգետն ճրոխ արգելաց առաջի վասիլ արքային»: «Այս է հանգիստս Սենեքերիմ թ՛գորին թըւին ՌՃՀԸ»: Իսկ Խուշուշ Խաթունի տապանաքարի արձանագրութեան մասին լուռ կը մնայ Հ. Ն. Սարգիսեան:

(Շար. 13)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մայրավանքին մէջ Նոյ. 7ին դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, հոծ բազմութեան ներկայութեան: Դասախօսած է Գալիֆորնիայի Միացեալ հայկական ֆոնտին նախագահ եւ «Գալիֆորնիա գուրիըր» թերթի գլխաւոր խմբագիր Յարութ Սասունեան «Հայութիւնը նոր մարտահրաւէրներու դիմաց» նիւթով: Ան համոզում յայտնած է որ ԱՄՆ պիտի ճանչնան ցեղասպանութիւնը, ապա հարկաւոր նկատած որ հայութիւնը առանց Թուրքիոյ ճանաչումին սպասելու, ներկայացնէ իր պահանջները: Ատիկա ընելուն միջոցը նկատած է շրջանային, միջազգային ու այլ ատեաններու առջեւ ներկայացնել հայութեան հարցն ու իրաւունքները: Խօսած է նաեւ ԱՄՆ–ու մէջ տարուած Հայ Դատի աշխատանքներուն մասին: Երեկոյթին աւարտին Արամ Ա. Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով պարգեւատրած է Յ. Սասունեանը:

Փարերայի յօրինումը դաշնաւորած է՝ ներկայ տարբերակը ստեղծելով: Իսկ 1900ի նախագահական հրամանագիր մը որոշած է, քանի որ Սպանիա այլեւս բարեկամ երկիր էր, որ անոր դէմ գրուած բաժինները չերգուին, փոխանակ լման նոր բնագիր մը գրել տալու: Ջեռքի տակ չունենալով 1940ական թուականներուն Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի կատարած հայացումը, կու տանք բառացի թարգմանութիւն մը–.

«Լսեցէ՛ք, մահկանացուներ, սրբազան կանչը՝
Ազատութի՛ւն, ազատութի՛ւն, ազատութի՛ւն,
Լսեցէ՛ք փշրուած շղթաներու ձայնը,
Տեսէ՛ք գահին վրայ բազմած ազնիւ հաւասարութիւնը:

Արդէն իրենց արժանաւոր գահը բացին
Հարաւի Միացեալ Գաւառները
եւ աշխարհի ազատները կը պատասխանեն՝

"Արժանթինցի մեծ ժողովուրդին, ողջո՛յն":

Յաւերժ ըլլան դափնիները
Զորս գիտցանք ձեռք բերել,
Փառքով պսակուած ապրինք
Կամ երդնունք փառքով մեռնիլ»:

Վ. Մ.

(Շար. 2)

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՌՈՒՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ինչպէս ըսի, Սէմէրճեան առանձին էր գացեր Հայ կաթոլիկներու պատրիարքին, եւ երեկոյին հօրս խանութին մէջ պատմեց ինծ եղելութիւնը, որովհետեւ ես այդ օրը չէի կրնար բացակայիլ բըժշկական դասերէս: Զարմանալի էր այդ պատրիարքին վերաբերումը մեզ հանդէպ. անճահ պատասխան մեր խնդրանքին, զոր կրնար աւելի քաղաքավարի խօսքերով մերժել, քան թէ կրօնական ճղճիմ խնդիր մը մէջտեղ դնելով:

***

Կուլ տուինք պատրիարքի անունը ու պաշտօնը ունեցող կրօնամոլին անմարսելի դեղահատը, եւ նորէն խորհրդակցութիւններու մէջ տապլտկելով, որոշեցինք դիմել Երամեան Աբրահամ փաշային, այն որու մասին յիշատակութիւն մը ըրիմ եւ որ այդ միջոցին բարեգործի մեծ համբաւ մը հանած էր ազգին մէջ:

Ուստի Կիրակի առտու մը, ես ու Սէմէրճեան տոտիկ տոտիկ իջանք Գումգափուի Նաւամատոյցը եւ նստանք ասիական եզերքն ի վեր քերող ամենադանդաղ շոգենաւը որ կէս օրուան մօտ հասաւ Պէյքօզ գիւղը, ուր կը բնակէր Աբրահամ փաշա, ունենալով հոն իր պալատը, որուն անտառապատ պարտէզը լի հովոցներով ու բիւրաւոր պտղենիներով, կը տարածուէր Պէյքօզի ծովեզերքէն սկսած, մինչեւ Սեւ ծովի ափերը:

Մտանք նախ գիւղին Ս. Նիկողայոս խեղճուկ եկեղեցին, մէկ մէկ մոմ վառեցինք գաւիթը, աղօթք ըրինք, խնդրեցինք, որ Աստուած մեր գործին յաջողութիւն պարգեւէր: Եկեղեցիէն ելլելով, տեղ մը մտանք քիչ մը հաց ու պանիր, քանի մը հատ ձիթապտուղ կերանք. փորերնիս կշտացնելէ վերջ ուղղեցինք մեր քայլերը դէպի բնակավայր–դարաստանը Երամեան Աբրահամ փաշային, զոր «Թեթեւսոլիկ» ճանչցած էր Միսաքեան Փարիզ մայրաքաղաքին մէջ, եւ «ստաբան՝ կեղծ որսորդ»:

***

Գացինք երկաթեայ վանդակաւոր դրան առաջ, զանգակը քաշեցինք, ու տեսանք որ փոքրիկ սիրունիկ տունէ մը, զինուած մէկը դուրս ելաւ, եկաւ բացաւ դուռը. «Հա՞յ էք» հարցուց ու մեր հաստատական պատասխանին վրայ «Հրամմեցէ՛ք» ըսաւ, մեզ ներս առաւ ու նստեցուց աթոռներ մեզ տալով:

«Խե՞ր է, ինչո՞ւ եկաք, ի՞նչ կ՚ուզէք» հարցուց մեզի. մենք ալ մեր երթալուն պատճառը յայտնեցինք ըսելով թէ «փաշային գիր մը կ՚ուզէինք տալ, աղաչելու որ մեզի Փարիզ ղրկէ, հոն մեր ուսումնը շարունակելու համար»: Դէմքը տխրեցուց մարդը մեր այս խօսքին վրայ, եւ մտածկոտ վիճակ մը առնելով՝ «Փաշան հիմա հոս չէ. Պիւյիւքտէրէի չիֆթլիքն է. ո՞վ գիտէ ե՞րբ հոս կու գայ. անոր ժամանակները պէլլի չեն. նայեցէք ձեզի բան մ՚ալ ըսեմ...» յարեց, «ասանկ աղաչանքներու ականջ կախող մարդ չէ, ձեռքերնիդ քանի մը մէճիտ, մէկ երկու ոսկի տալ կու տայ կը ճամբէ: Դուք գիտէք, ես ճշմարտութիւնը կ՚ըսեմ քի պօշ տեղը չի յոգնիք» կրկնեց ու «երթամ ձեզի մէկ մէկ սուրճ եփեմ» ըսաւ ու գնաց իր տնակին մէջ:

***

Դռնապան–պահապանն էր այս մարդուկը, որ քիչ յետոյ բերաւ մեր սուրճերը, զոր խմեցինք իրեն հետ բաւական բարեկամութիւն ընելով եւ գիտցանք որ սեբաստացի է եղեր, Մաթոս աղբար, հագիւ երեսուն տարեկան, եւ պաշտօնն է Աբրահամ փաշային ապարանքին դռնապանութիւն ընել. բարի ու բարեսիրտ կտրիճ մը, որ մեր վրայ շատ գութ ունեցաւ. լաւ ընդունելութիւն ըրաւ մեզի, ու նկարագրեց պարտէզին ընդարձակութիւնը, որսի յատուկ տեղերը, նաեւ ցոյց տուաւ կառքի արահետ ճանապարհ մը, որ Պէյքօզէն մինչեւ Սեւ ծով երեք ժամէն աւելի կը տեւէ եղեր:

Դռնապան Մաթոս աղբօր այս ընդունելութեանը շատ շնորհակալ ըլլալով, ձեռքը սեղմեցինք, մնաս բարովնիս ըսինք իրեն, եւ վիզերնիս ծուռ, սրտում տխուր վերադարձանք նաւամատոյց ու մեզ բերող շոգենաւին սպասելով, մտանք մէջը ու իջանք Գումգափու, ուրկէ յուսով մեկնած էինք առաւօտուն եւ յուսախաբ վերադարձ ունեցանք երեկոյին:

***

Մեր երկրորդ դիմումն էր այս, բարեբար, պաշտպան մեզ գտնալու տենչով, ու կը պսակուէր կատարեալ անյաջողութեամբ:

Վիժած այս կրկնակ դիմումներէն յետոյ, Սարգիս Սէմէրճեան նոր գաղափար մը յղացաւ, այն էր՝ ռուսական դեսպանին պաշտպանութիւնը ուզել, եւ այս առթիւ ինքը պատրաստեց լաւ գրութիւն մը, զոր երկուքս միասին տարինք վերին Վոսփոր՝ Պէօյիւք–տէրէ:

Ուղղակի գացինք ռուս դեսպանական ամառնային պալատը, որ Պէօյիւք–տէրէի ծովափին վրայ հսկայ փառաւորութեամբ կ՚իշխէր: Մեր խնդրագիրը կցելով ունեցած պաշտօնական վկայականներնուս, տուինք դեսպանատան պահակ քավազին, որ տարաւ դայն չգիտեմ ո՞րու, եւ քիչ յետոյ եկաւ մեզ առաջնորդել պարտէզին մէջ ուրիշ շէնք մը, ուր ընդունուեցանք առաջին թարգման միւսիւ Օնուէն:

(Շար. 107)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Նոյեմբեր 21
Գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19, ժամը 11ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրմէ անդարձ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին: Պատարագի վերջաւորութեան կը բաժնուի աւանդական մատաղը:

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն:

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

---

en avant-première de la Foire aux Livres

Conférence - Débat

présentation du livre
d'ALEXIS GURDIKYAN
auteur de
40 MONTAGNES
pour un tour du monde en solitaire
Editions Bartillat
Le Jeudi 16 novembre à 20h30
UCFAF — 6 Cité du Wauxhall
(métro: République) 75010 Paris
L'auteur dédicacera son livre
—— entrée libre ——

PHONÉTHON 2006

du jeudi 16 au dimanche 19 novembre

Deuxième tranche du programme de

Développement régional du Karabagh

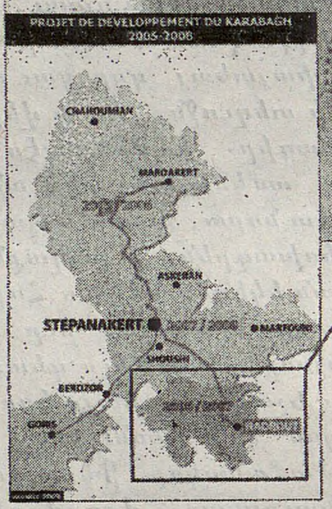

Accélérer le développement du Karabagh et assurer les besoins vitaux de sa population

PHONÉTHON 2006 : ***du jeudi 16 au dimanche 19 novembre***
faites vos promesses de dons dès le 1er Octobre en appelant directement le
N°Azur 0810 02 04 04 *prix d'un appel local
Partenaire officiel : france telecom Paris, Lyon, Marseille, Nice et Toulouse

FONDS ARMÉNIEN DE FRANCE
BP 12 - 75660 PARIS CEDEX 14 - TÉL. : 01 48 83 51 06 - FAX : 01 48 83 53 86 - E-MAIL : info@fondsarmenien.net - SITE INTERNET : www.fondsarmenien.net

D E M A N D E D' E M P L O I

Femme arménienne recherche à garder personnes âgées jour et nuit.
Téléphoner au : 01. 45. 18. 16. 31.

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 16 novembre à 20h30

Le long et difficile voyage vers l'Ouest des trésors arméniens ignorés

Présentation d'extraits vidéos, sur écran géant, des opéras et œuvres de théâtre arméniennes produites par des compagnies professionnelles européennes ou françaises

Conférencier
GERALD PAPASIAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur — Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

---

ԱՐԳԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ
ORGANISATION TERRE & CULTURE

DEBAT AVEC ARGAM AYVAZIAN (Erevan, Académie des Sciences)
spécialiste du Nakhitchevan

SUR LA DESTRUCTION DU CIMETIERE ARMENIEN DE DJOULFA

— L Y O N
Jeudi, 16 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 40, rue d'Arménie 69003 Lyon

— P A R I S
Vendredi, 17 novembre, à 20 heures,
Salle de l'Eglise arménienne, 15, rue Jean-Goujon 75008 Paris

Projection d'extraits de son film inédit, *Խղուած մեղեդի՝ Ջուղա*,
Djoulfa: le chant brisé

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84876

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.577 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.577

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՇԻՐԱՔԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԱՒԸ» խորագրին տակ վերլուծական յօդուած մը լոյս տեսած է Նաթալի Նուկայրէտ Մոնտի մէջ (Նոյ. 15), ուր լրագրողը կը ներկայացնէ Ֆրանսայի նախագահին յաջորդական փոփոխական դիրքերը Թուրքիոյ անդամակցութեան նկատմամբ: Նախ, կը յիշէ որ Շիրաք փոխադարձ այցելութիւն մը չկատարեց Թուրքիա, հակառակ Ս. Տէմիրէլի Փարիզ այցելութեան (1998) ատեն ծագած ակնկալութեան: 2002էն հարցը աւելի բարդացած էր: Ֆրանսա կը մերժէր անոր անդամակցութիւնը եւ 2006 Սեպտեմբերին «Շիրաք կ'երթայ Արարատը դիտելու բայց՝ Հայաստանէն»: Ցօդուածագիրը կը նշէ նաեւ որ Շիրաքի Երեւան կատարած յայտարարութիւնը Թուրքիոյ ժխտողական դիրքին մասին, նոր խոչընդոտ մը ստեղծած է, մինչ դեռ 2004ին Շիրաք խուսափած էր «ցեղասպանութիւն» տարազը գործածելէ՝ որակելու համար 1915ի դէպքերը: 2001ին ալ շատ կողմնակից չէր Ցեղասպանութեան ճանաչման:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ նոր ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 15ի առաւօտուն եւ առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 10 մեռեալ կար: Նախորդ օրն ալ բարձրագոյն ուսման շէնքին մէջ 100է աւելի անձեր պատանդ բռնուած էին, հաւանաբար շիի խումբերու կողմէ, բայց ազատ արձակուած էին նոյն իրիկունը, բացի 2 հոգիէ:

ՍՊԱՆԻՈՅ վարչապետը Զափաթէրօ Թուրքիա այցին լորձնաշուրթն գովեստներ շռայլած է: Եւրոպական Միութեան այդ երկրին անդամակցութեան «անսահման զօրակցութիւն» յայտնելէ զատ, յայտարարած է թէ Թուրքիան իրենց համար ԱՄՆ-ու, Չինաստանի, Ճափոնի մակարդակով երկիր է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Եւրոպական Հարցերու նախարարը Գաթրին Գոլոնա Եւրոպական Միութեան Արտաքին գործերու նախարարներու ժողովին յաջորդած մամուլի ասուլիսի մը զգուշացուցած է Թուրքիան որ կիպրական հարցը կարգադրելու իր յանձնառութիւնը չյարգելու պարագային խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ իր անդամակցութեան հոլովոյթը: «Եթէ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուի, կարելի չըլլար շարունակել որպէս թէ ամէն բան կարգին է» ըսած է ան, աւելցնելով. «կան լայն կարելիութիւններ ոչինչ ընելուն եւ հոլովոյթին առկախումին միջեւ, ինչ որ ոչ ոք կը փափաքի»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, Թղթատարի գործադուլը շատ մասնակի բնոյթ ունէր Նոյեմբեր 14ին: Ըստ կողմերու 16%էն 30%ի համեմատութիւն մը կար: Պատճառը կը վերաբերէր եւրոպական այն որոշումին որ 2009էն սկսեալ շուկան կը բանայ մրցակցութեան:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Զուրապ Նոկայտէլի յայտարարած է որ իր երկիրը նկատի պիտի չառնէ Հարաւային Օսէթիոյ Նոյեմբեր 13ի հանրաքուէն (99% ի նպաստ անկախութեան): Եւրոպական Միութիւնն ալ նոյն յայտարարութիւնը ըրած է: Նախագահ Սահակաշվիլի ալ, Նոյեմբեր 14ին անձամբ դիմած է Եւրոպական Խորհրդարանին որպէսզի օգնէ իրենց վերահաստատելու համար Մոսկուայի հետ երկխօսութիւնը:

ՊԱՂՏԱՏԻ Ապու Ղրայպ բանտին 11 նախկին արգելափակուածներ եւ Կուանթանամօ գտնուող Սաուտցի մը Գարլսռուհէի (Գերմանիա) դատախազին մօտ բողոք մը բարձրացուցած են ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Տ. Ռըմսֆելտի դէմ այն յոյսով որ նախարարին հրաժարումը կը դիւրացնէ իրենց դիմումը: Այս դիմումը հիմնուած է Ռըմսֆելտէն զատ շուրջ 12 ամերիկացի զինուորական թէ ոչ պատասխանատուներու արտօնած չարչարանքներուն վրան Իրաքի եւ Կուանթանամոյի մէջ: Մարդկային իրաւանց լիգաներու միջազգային դաշնակցութեան տնօրէնը բացատրած է որ այս դիմումին ձեռնարկած են, որովհետեւ այլ ձեւ չեն գտած Միացեալ-Նահանգներու մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ սպաննուած է Նոյ. 14ին, քարիւղի ճարտարարուեստի ընկերութեան մը տնօրէնը: Զելիմխան Հահոմէդով, 50 տարեկան, կը ղեկավարէր Նէշընըլ Օյլ Ինսթիթութ Ֆոնտը եւ հաւանական կը նկատուի որ «պատուիրուած ոճիր մըն է»:

ՊԻՐՆԱՏԷԹ ՇԻՐԱՔ Նուվէլ Օպսէրվաթէօրի տուած հարցազրոյցի մը մէջ չի բացառեր որ Ժագ Շիրաք փորձէ նախագահական երրորդ շրջանի մը համար ալ թեկնածու ըլլալ: Ինք կողմնակից է:

ԼԻՊԷՐԱՍԻՈՆ օրաթերթի տագնապը լուծում չէր գտած Նոյեմբեր 13ի վարչական խորհուրդի նիստին ալ եւ նոր ժողով մը –վերջի՞նը– նախատեսուած էր Նոյեմբեր 20ին, որ ըստ թերթին փոխանցման շրջանի տնօրէն-նախագահին՝ Վիթթորիօ տը Ֆիլիփիսի, վճռական պէտք է ըլլայ: Մինչ այդ, Նուվէլ Օպսէրվաթէօրի խմբագրապետը՝ Լօրան Ժոֆրէն հրաժարած է շաբաթաթերթէն եւ կ'ուզէ ձեռք առնել Լիպերասիոնի խմբագրութիւնը, որպէսզի թերթը փրկէ «մահուան սպառնալիքէն» եւ դուրս չըմնայ ձախի ձայն առաւօտեան օրաթերթերէն:

ՉէՉԷՆԻՈՅ մէջ, ռուսական եւ ռուսամէտ վարչապետ Կադիրովի ուժերը կանոնաւոր կերպով չարչարանք կիրարկած են արգելափակման պաշտօնական կայաններուն մէջ, ըստ մարդկային իրաւանց պաշտպան Հիւմըն Ռայց Ուաչի Նոյեմբեր 13ին հրապարակուած տեղեկագրին:

ՉԱՏԻ մէջ կացութիւնը խիստ ծանրակշիռ է եւ կառավարութիւնը արտակարգ վիճակ հռչակած է երկրին մեծ մասին մէջ: Բախումները Արաբներու եւ ոչ-արաբներու միջեւ մեծ ծաւալ ստացած են եւ երկրին արեւելեան շրջանը հարիւրաւոր մեռեալներ կան: Զատ կըրկին կ'ամբաստանէ Սուտանը զոր պատասխանատու կը նկատէ բախումներուն:

ՊԵՐԹՐԱՆ ՓՈՒԱՐՕ-ՏԵԼՓԷՇ ծանօթ գրագէտը, անդամ Ֆրանսական Կաճառին, մեռած է Նոյեմբեր 14ին, 77 տարեկանին: 1958ին ստացած էր Էնթէրալիէ գրական մրցանակը «Լը Կռան Տասէ» գիրքին համար: Իր մահուան օրը կը տրուէր նաեւ 2006ի Էնթէրալիէ մրցանակը, որու արժանացաւ Միշէլ Շնէտէր «Մարլին, Տէրնիէռ սէանս» հատորին համար, քուէարկութեան վեցերորդ շրջանին 2ի դէմ 6 ձայնով:

ՇԻՐԱՔԻ Ճափոնի մէջ ունեցած հաշիւներուն մասին Գաճար Աճէճէէ (Նոյ. 15) Տէ. Ժէ. ԷՍ. Ը.ի (Արտաքին ապահովութեան ընդհանուր ղեկավարութիւն) մէկ փաստաթուղթին պատճէնը հրապարակած է, որ կը հաստատէ թէ Շիրաք 300 միլիոն ֆրանքի հաշիւ մը ունի Թոքիոյի Սովա Պանքին մէջ, ինչպէս ատենին ըսած էր զօր. Ռոնտօ, երբ կը հարցաքննուէր Մարտ 28ին Գլիրսթրիմ հարցի կապակցութեամբ: Գաճար Աճէճէի հրատարակած ատենագրութեան մէջ (Մայիս 10) զօրավար Ռոնտոյի հաստատական յայտարարութիւնը տեղ գտած էր արդէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԸ

Նախագահ Շիրաքի Երեւան այցին ըրած հրաւէրին ընդառաջելով Հայաստանի նախագահը Ֆրանսա կ'այցելէ տարեսկիզբին: Մինչ այդ, Գերմանիոյ այցէն ետք, Նոյեմբեր 23–25 Ռ. Քոչարեան կ'երթայ Կիպրոս, պետական այցով:

***

ՕՍԿԱՆԵԱՆ – ՄԱՄԷԴԵԱՐՈՎ, ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Պրիւքսէլի մէջ Նոյեմբեր 14-ին նոր հանդիպում մը ունեցած է Ազրպէյճանի իր պաշտօնակիցին հետ, Մինսկի խումբին նախագահներուն մասնակցութեամբ: Հանդիպումը տեղի ունեցած է Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն գործակցութեան եօթներորդ խորհուրդէն ետք:

***

ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան որ 2006ի Թելեթոնի պատրաստութեան փուլին մասնակցելու համար գացած է ԱՄՆ, Միչիկընի մէջ հանդիպում ունեցած է Գոնկրէսի անդամ Ճ. Նոլենպէրկի հետ. ան Գոնկրէսի հայկական խումբին նախագահներէն մէկն է ու հաւաստած է իր պատրաստակամութիւնը, այսուհետեւ եւս զբաղելու Ղարաբաղի խնդրով:

Ա. Ղուկասեան Տիթրոյթի մէջ հանդիպում ունեցած է տեղւոյն համայնքին հետ. կոչ ըրած է աջակցելու Ղարաբաղի տնտեսութեան եւ ենթակառոյցներուն զարգացման, շեշտելով սահմանամերձ շրջաններու բնակչութեան բնականոն կեանքի մը հարկաւոր պայմանները ստեղծելու անհրաժեշտութիւնը:

Նախապէս ալ Պոսթընի մէջ Ա. Ղուկասեան հանդիպում ունեցած է հայ բարերարներու եւ համայնքին հետ, անոնց կոչ ուղղելով աշխոյժ մասնակցութիւն բերելու Նոյեմբեր 23ի Թելեթոնին: Նոյեմբեր 14ին ԼՂՀ նախագահը անցած է Լոս-Անճըլըս:

***

ՕԹԱՆ-Ի ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ-ի «Միասնական ջանքեր– 2007» ժողովը որուն նպատակն է ՕԹԱՆ-ի ուսումնական ռազմափորձերը ծրագրել: Անոնց նպատակը պիտի ըլլայ հաղորդակցութեան միջոցներու միասնականացման խնդիրները բացայայտել ու փոխանակել ձեռք ձգուած փորձառութիւնները: Ժողովին կը մասնակցին 38 երկիրներու եւ ՕԹԱՆ-ի ներկայացուցիչներ, շուրջ 250 հոգի: Թուրքիա եւ Ազրպէյճան հակառակ նախնական համաձայնութեան, չեն մասնակցիր:

ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԶ.Ի ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅՑԻՆ ՑԱՅՏԱԳԻՐԸ

Բենեդիկտոս ԺԶ. Պապը որ ամսուան վերջին օրերը Թուրքիա կ'այցելէ, պիտի ունենայ բաւական ծանրաբեռն ժամանակացոյց մը: Նախ պայմանադրական յարգանք մը պիտի մատուցանէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հիմնադիր Մ. Քէմալի, անոր յուշադամբանին այցով, ապա պիտի ընդունուի Հանրապետութեան նախագահ Ա. Սեզէրի կողմէ: Վարչապետին հետ հանդիպում ծրագրուած չըլլալով, Պապը պիտի տեսակցի փոխ վարչապետին հետ, յետոյ կրօնից տեսուչին որ երկրին կրօնական բարձրագոյն իշխանութիւնը կը մարմնաւորէ: Այցին յաջորդ օրը Պապը պիտի երթայ Իզմիր, այցելէ Եփեսոս, անկէ անցնի Պոլիս: Հոն ծրագրուած է Ցոնաց Տիեզերական Պատրիարքին հետ տեսակցութիւն մը: Նոյեմբեր 30ին Բենեդիկտոս ԺԶ. պիտի մասնակցի Պատրիարքարանի Ս. Գէորգ տաճարին մէջ տեղի ունենալիք պատարագին, խօսք ուղղէ հաւատացեալներուն: Այցին խնդրայարոյց կէտերէն է Պապին Այա Սոֆիա այցը: Սրբազան քահանայապետը հանդիպում պիտի ունենայ Թըրքահայոց Պատրիարք Մեսրոպ Արք.ի հետ ու աղօթէ Մայր եկեղեցիին մէջ: Այցին վերջին օրը, Դեկտ. 1ին, Պապը պիտի նախագահէ Սէնթ Էսփրի տաճարին պատարագին ու արտասանէ յորդորակ մը:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՕՐԷՆՔԸ ԿԸ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ

Զուիցերիոյ Արդարութեան դաշնակցային գրասենեակին Ցուլիսին նշանակուած տնօրէնը Մ. Լէօփոլտ հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնած է թէ կը պատրաստուին վերաքննել պատժական օրէնսգրքին թիւ 261 պիս յօդուածը որ կը վերաբերի ցեղասպանութեան: Լէօփոլտ հաւանական նկատած է փոփոխութիւններ, բայց բացառած է յօդուածին ջնջումը: Գլխաւոր հարցը կը նկատուի այն որ օրէնքին ներկայի վիճակով դատաւորներուն կը վիճակի ժխտումի, ուրացումի թիրախ առնուած պատահարի մը ցեղասպանութեան յատկանիշը ճշդել, մինչդեռ այդ գործը պատմաբանական պրպտումի կարօտ է, ինչ որ դատաւորի մը ձեռնհասութեան սահմաններէն դուրս կը մնայ:

Զուիցերիոյ արդարութեան նախարարը Ք. Պլոխըր փափուկ այս հարցին մասին թեր ու դէմ կարծիքներու բախումի մը պատճառ եղած էր երբ Հոկտեմբերի սկիզբը Թուրքիա այցին ընթացքին յայտարարած էր Թուրք մամուլին թէ իր երկրին այդ օրէնքը «փորի ցաւ պատճառող» տուեալ էր: Դաշնակցային խորհրդային անդամները խիստ քննադատականներ ուղղած էին այդ խօսքերուն, շեշտելով յատկապէս արտասահմանի մէջ արտասանուած ըլլալու անոնց անպատեհութիւնը: Իսկ կառավարութիւնը յայտնած էր թէ վերաքննութիւնը օրինական էր եւ արդէն օրէնքը ջնջելու հարց չկար:

ԱՌԱՆՑ ՆՈՐ «ՀԻՄՆ»Ի, ԱՐԴԵՕՔ ԱՆՀԻ՞ՄՆ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆՔ

(Գ. եւ Վերջին մաս)

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Կ'արժէ բերել նաեւ երրորդ օրինակ մը՝ Ուրուկուայի ազգային փառերգը: Բնագիրը գրուած է բանաստեղծ Ֆրանսիսքօ Աքունիա տէ Ֆիկերոայի կողմէ, իսկ երաժշտութիւնը յօրինած է Ֆրանսիսքօ Տեպալի: Որդեգրուած է 1845ին, իսկ տարի մը ետք Փարակուայը որպէս փառերգ որդեգրած է Ֆիկերոայի ու Տեպալի յօրինած «Փարակուայցիներ՝ Հանրապետութիւն կամ մահ» երգը: Մինչեւ օրս Փարակուայը կը պահպանէ «օտարներ»ու կողմէ յօրինուած այդ փառերգը: Կ'երեւի թէ 150 տարիներու ընթացքին երկիրը ոեւէ գրողի կամ երաժիշտի ծնունդ չէ տուած, որ կարենար «ազգային» փառերգ մը պարգեւել հարաւամերիկեան ազգին...

Ստորեւ՝ Ուրուկուայի փառերգին բառացի թարգմանութիւնը.–

Ուրուկուայցիներ, հայրենիքը կամ
գերեզմա՛նը,
Ազատութի՛ւն, կամ մահո՛վ մեռնիլ:

Հոգիին տուած երդումն է
Զոր հերոսաբար պիտի գիտնա՛նք
գործադրել:

Ազատութիւն, ազատութիւն
արեւելեաննե՛ր:
Այս կանչը հայրենիքը փրկեց:
Որ իր քաջերը դժխեմ մարտերու
վսեմ խանդով բոնկեցուց:
Այս սրբազնագոյն ընծայի փառքին
Արժանացանք. բռնատէրե՛ր,
դողացէ՛ք:
Ազատութիւն պիտի գոչենք մարտին
եւ, մեռնելուատեն, դարձեալ
ազատութիւն:

Փակենք այս պատմական հրջապտոյտը անդրադառնալով Վ. Մանուկեանի յիշատակած Ֆրանսական փառերգին: Ֆրանսական Յեղափոխութեան թոհուբոհին մէջ Ռուժէ տը Լիլի (Թագաւորութեան կողմնակից, որ հազիւ գլխատումէն ազատած է աւելի ուշ) յօրինած քայլերգը Նափոլէոնի եւ Լուի ԺԸ.ի շրջանին, հարկաւ, իր տեղը զիջած է (վարչակարգի փոփոխութիւն), ու Նափոլէոն Գ.ի կողմէ նորէն արգիլուելէ ետք, 1879ին վերահաստատուած է: Մարդ կը տարուի մտածելու, որ, իրօք, Ֆրանսացի այդ զինուորականէն աւելի հռչակաւոր ու գիտուն երաժիշտ եւ բանաստեղծ ըլլալու չէ Ֆրանսայի պատմութեան մէջ, քանի որ մինչեւ օրս «Մարսէյէզը» կը մնայ որպէս փառերգ, հակառակ, որ աւելի քայլերգ է, քան ուրիշ բան, թէ՛ բնագրով ու թէ երաժշտութեամբ.–

«Յառա՛ջ, հայրենիքի զաւակներ,
Փառքի օրը հասած է,
Մեր դէմ բռնատիրութեան
Արիւնոտ դրօշը բարձրացած է:
Լսեցէ՛ք դաշտերուն մէջ
Մռնչիւնը այս վայրենի
զինուորներուն
Որ կու գան մեր թեւերուն մէջ
Ձեր զաւակներուն,
ձեր ընկերներուն կոկորդները
կտրելու:
Ի զէ՛ն, քաղաքացիներ,
Կազմեցէ՛ք ձեր գունդերը,
Քալե՛նք: Քալե՛նք:
Թող անմաքուր արիւն մը
Հոսի մեր ակօսներէն:

Հայրենիքի սուրբ սէր,
Առաջնորդէ՛ եւ պահէ՛ մեր
բազուկները վրիժառու
Ազատութիւն, ազատութիւն
սիրելի,
Կռուէ՛ պաշտպաններուդ հետ:
Դրօշին տակ, թող յաղթանակը
Դիմէ՛ քու արական շեշտիդ,
Թող մահացող թշնամիներդ
Տեսնեն քու յաղթանակդ եւ մեր
փա՛ռքը»:

Նալբանդեանի անպաճոյճ տողերն ու գաղափարները ինչո՞վ կը զիջին այս փառերգներուն, որոնցմէ ամերիկեանը ո՛չ «Ամերիկա» եւ ոչ ալ «հայրենիք» կը յիշէ, իսկ միւսները «ազատութիւն/հայրենիք կամ մահ» նիւթին շուրջ կը դառնան:

Բոլորն ալ գրուած են ֆրանսական օրինակին ու գաղափարաբանութեան նուիրական մտքերու ոգիով: Այդ ոգին կը մնայ մինչեւ այսօր եւ, մեր կարծիքով, պէտք չէ զայն թաղել նորաթուխ կաղապարներու ծանրութեան տակ:

***

Հակառակ այն ակնկալութեան, որ յանձնաժողովին որոշումը պիտի վաւերացուէր առանց այլեւայլի, Հոկտեմբեր 26ին պատահեցաւ անսպասելին: Հայաստանի կառավարութիւնը հաւանութիւն տուաւ «ՀՀ օրհներգի մասին» օրէնքի նախագիծին, որ կը նախատեսէ առայժմ չփոխել փառերգը՝ անընդունելի նկատելով մրցութային յանձնաժողովին որոշումը.– «Ըստ այդըմ, որոշուել է "ՀՀ օրհներգի մասին" օրինագիծն ընդունել անցումային դրոյթով, որի համաձայն, գործող օրհներգը ուժի մէջ է մնալու մէկ տարի ժամկէտով՝ մինչեւ նոր օրհներգի երաժշտութիւնը եւ տեքստը նոր օրէնքով սահմանելը»(22):

«Ազատութիւն» ռատիոկայանը կը հաղորդէր, ըստ «կառավարութեանը մօտ կանգնած աղբիւրներ»ու, որ «կառավարութիւնը նոյն օրը բացասական եզրակացութիւն է տուել Դաշնակցութեան ներկայացրած օրինագծին, որով առաջարկւում է Հայաստանի պետական օրհներգ սահմանել "Մեր հայրենիք"ը, որը ներկայումս գործող պետական օրհներգն է»(23):

Օր մը ետք, յայտնի կը դառնար որ կառավարութեան չորս դաշնակցական նախարարները կը մերժէին անցումային լուծումը, պահանջելով որ ժամանակային սահմաններ չդրուին: Ըստ երեսփոխան Գեղամ Մանուկեանի, կուսակցութիւնը օրէնքի նախագիծ մը պիտի ներկայացնէ Ազգային Ժողովին: Իր կարգին, Հանրապետական Կուսակցութեան խորհրդարանական ղեկավար Գալուստ Սահակեան կը յայտնէր, թէ «չեմ կարծեր որ հարցը մէկ տարիէն լուծուի. որոշումը պէտք է յետաձգենք մինչեւ որ ժողովրդային պահանջ ըլլայ (նոր օրհներգի մը)»(24):

Հայաստանի քաղաքական ու մշտաւորական աւազանին կը թուի զոհ ըլլալ երկրի վիճակէն, երբ կը կարծէ, որ փառերգով տուն-տուն խաղալէ աւելի հարկադրական գործեր չկան: «Պէտք է խոստովանել, որ օրհներգի հետ կապուած այս ողջ պատմութիւնը վերջին շրջանի ներքաղաքական կեանքի աքսուրդներից մէկն էր», գրած է իրաւացիօրէն «Հայկական ժամանակ»ը(25):

Արդարեւ, ուրիշ բանի մասին մտածելիք չունի՞ այն ժողովուրդը, որուն 62 առ հարիւրը կը կարծէ, ըստ Յուլիս–Օգոստոսին կատարուած նորագոյն հարցախոյզի մը (Կալըփ/Հայկական Սոցիոլոգիական Ընկերակցութիւն), որ երկիրը սխալ ճամբով կ'երթայ, իսկ 68 առ հարիւրը ժողովրդավարական զարգացումէն դժգոհ է, թէեւ, բարեբախտաբար, 57 առ հարիւրը լաւատես է ապագայի նկատմամբ: Ուրիշ բանի մասին մտածելիք չունի՞ այն ժողովուրդը, որուն հիմնական մտահոգութիւնը անգործութիւնն է (42%) (26):

Հաւանաբար առարկողներ ըլլան, թէ նոյն այդ պատճառաբանութեամբ է, որ կը յետաձգուի ուղղագրութեան հարցին լուծումը: Սակայն, անհրաժեշտ է նկատել հիմնական տարբերութիւն մը. ուղղագրութեան հարցը աւելի քան 80 տարիէ ի վեր խախտած է աւանդութեան հիմերը, իսկ լրացուցիչ կերպով նպաստած է աւելի եւս խորացնելու ազգային հիմերու խախտումը: Բայց փառերգին որդեգրումը 15 տարի առաջ վերահաստատած էր այդ խախտում հիմերէն մէկը:

Իսկ հիմա ի՞նչ: Եթէ հին «հիմն»ը պահպանուելու ըլլայ, արդեօք անհի՞մն պիտի մնանք:

Նիւ Ճըրզի

---

(22) «Հայկական Ժամանակ», Հոկտ. 27, 2006:

(23) www.armenialiberty.org, Հոկտ. 27, 2006, հայերէն:

(24) www.armenialiberty.org, Հոկտ. 27, 2006, հայերէն:

(25) «Հայկական Ժամանակ», Հոկտ. 27, 2006:

(26) «Արմինֆօ» գործակալութիւն (www.arminfo.am), Հոկտեմբեր 25, 2006:

«ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԴԱՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՈՂՋԱԿԻԶՈՒՄԸ»

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԿԺԵԿՈԺ ԳՈՒԽԱՐՉԻՔ

Տոքթ. ԱՐԱ ՍԱՅԵՂ

Բնականօրէն, այս վերնագիրը կը յիշեցնէ Գերմանիոյ նացիներու կողմէ իրագործուած աւելի քան 17 միլիոն զոհերու ողջակիզումը, բայց հոս «Առաջին Ողջակիզումը» կը մատնանշէ Հայկական ցեղասպանութեան առաջինը ըլլալու հեշտաւորումը:

Բաւական երկար ուշացումով ըստացած եմ այս գիրքը, սակայն մեծ հետաքրքրութեամբ եւ շատ արագ կարդացած եմ անոր էջերը, փորձելով նաեւ զայն ծանօթացնել հայ ընթերցողին:

Պատահականութիւն մը չէ լեհ պատմագէտ՝ Կժէկոժ Գուխարչիքի հեղինակութեամբ գրուած այս գիրքին վերնագիրի ընտրութիւնը, երբ լեհական պատմագիտութիւնը հայ ազգային պատմութեան եւ յատկապէս քսաներորդ դարու հայ ժողովուրդի պատմութեանը անդրադարձած է ընդհանրապէս՝ լեհահայ գաղութի 800 ամեայ պատմութեան ընդմէջէն, յիշատակելով նաեւ հայ եկեղեցւոյ, մշակութային, ազգագրական պատմութիւնը: Հայ ժողովուրդի քսաներորդ դարու պատմութեան անդրադարձող ու մանաւանդ հայկական պահանջատիրութեան ու Հայ դատի անժամանցելի պաշտպանութեան գործընթացի այս հանդրուանին հայանպաստ ներդրում մըն է 2004 թուի վերջին ամիսներուն լեհերէն լեզուով հրատարակուած «Pierwszy Holocaust XX Wieku» անունով գիրքը, լեհ պատմագէտ՝ Կժէկոժ Գուխարչիքի հեղինակութեամբ. գիրքը լոյս տեսած է Լեհաստանի մայրաքաղաք Վարշաւայի «Ֆրոնտա» հրատարակչատունէն 224 միջակ չափի էջերով:

Լեհաստանի Փոզնան քաղաքի Լեհական Գիտութիւններու Ակադեմիայի գիտաշխատող եւ պատմաբանութեան դոկտորականի արժանացած լեհ պատմաբան Կ. Գուխարչիքի՝ Հայկական Ցեղասպանութեան նուիրուած լեհերէն լեզուով անդրանիկ այս գիրքը արժէքաւոր ուսումնասիրութիւն մըն է, եւ կ'ընդլայնէ Հայ դատի ճշմարտութիւնը միջազգայնացնելու ճանապարհը:

Պէտք է յիշել, որ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին Լեհաստանի թէ՛ գրաւոր եւ թէ ելեկտրոնային մամուլը անդրադարձած է Հայկական Ցեղասպանութեան, ինչպէս նաեւ նոյն թեմայով լոյս տեսած են զանազան յօդուածներ, երբեմն այդ յօդուածները ունին տեղեկատուական եւ կամ ծանուցողական բնոյթ, սակայն Կ. Գուխարչիք Հայկական Ցեղասպանութիւնը կը վերլուծէ մասնագիտական լուրջ մօտեցումով, վաւերագրական իր պարունակին մէջ, հիմնուելով 389 զանազան օտար լեզուներով հրատարակուած եւ ընդհանրապէս օտար հեղինակներու կողմէ ուսումնասիրուած աղբիւրներու վրայ: Գիրքին նախաբանէն ետք հեղինակը Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժամանակագրական առումով բաժնած է երկու գլուխներու՝ Ա) «Հայութիւնը Օսմանեան Կայսրութեան ժամանակաշրջանէն մինչեւ երիտթուրքերու յեղափոխութիւնը 1908ին» (60 էջ), Բ) «Հայկական Ցեղասպանութիւնը Թուրքիոյ մէջ 1915 – 1916 թուականներուն» (70 էջ): Իսկ երրորդ գլուխը կ'ընդգրկէ «Յաջորդող հալածանքներն ու ճշմարտութեան ժխտումը» (30 էջ), որուն կը յաջորդէ Հայկական Ցեղասպանութեան միջազգ. ճանաչումի գործընթացին մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ:

Գրքի վերջաւորութեան՝ հեղինակը կը ներկայացնէ Հայկական Ցեղասպանութիւնը պատկերացնող սահմռկեցուցիչ նկարներ՝ նկարուած օտար նկարիչներու կողմէ:

Գիտական բարեխղճութեամբ ու գովելի հմտութեամբ ներկայացուած է Հայկական Հարցը այս գիրքին մէջ, ուր հեղինակը կը հաստատէ՝ «... Հայկական Ցեղասպանութիւնը Ի. դարու առաջին անժխտելի ցեղասպանութիւնն է գործուած մարդկութեան հանդէպ, ուր բազմաթիւ փաստացի վկայութիւններու եւ վաւերական տուեալներու հաստատումով մինչեւ այսօր դաս-

ւած է երկրորդական, յետաձգելի եւ կամ վերջին հարցերէն մէկը, դժբախտաբար այդ մօտեցումը եղած է Ի. դարու եւրոպական տէրութիւններուն եւ նոյնսկ այսօրուան պետութիւններուն կողմէ»:

Հեղինակը կ'անդրադառնայ նաեւ որ անցեալ դարու 60ական եւ 70ական թուականներուն Հայկական Ցեղասպանութեան հետ առնչակից անգլիատառ եւ ֆրանսատառ օտար արխիւներու հանրութեան յայտնելու արտօնութիւնը մեծ թիւով վաւերական փաստեր հայթայթեց մասնագէտներուն ու պատմաբաններուն, սակայն ցարդ թրքական արխիւները փակ կը պահուին իրենց գտնուող մեծ թիւով վաւերական արձանագրութիւնները կը մնան անմատչելի ու հեռու քննարկումէ, ինչ որ ինքնին Թուրքիոյ կողմէ ժխտում մըն է ու մերժում Հայկական Ցեղասպանութեան, որովհետեւ Թուրքիոյ իշխանութիւնները չեն փափաքիր այս թղթածրարին բացումը այն խորութեամբ, որովհետեւ զիրենք կը մատնէ նեղի ու անելի: Կ. Գուխարչիք կը հաւատայ թէ այդ արխիւներու մէջ գտնուող բազմաթիւ փաստաթուղթերու եւ պատմական իրականութիւններու բացայայտումը շատ մեծ ներդրում պիտի ունենայ Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկութիւնները բաղդատելու եւ հիմնաւորելու եւ վճռապէս հաստատելու Հայկական Ցեղասպանութեան ճշմարտութիւնը (էջ 9):

Հեղինակը զանազան աղբիւրներէ կը մէջբերէ Ցեղասպանութեան զոհերու թիւը մասնաւորապէս շեշտելով նաեւ 1895–1896, 1909 թուականներուն զոհուած Հայերու թիւը, իրականութիւն մը որ մեզ դէմ յանդիման կը դնէ մօտաւորապէս երկու միլիոն հայ ժողովուրդի զանգուածներու ցեղասպանութեան հարցին: Հեղինակը յատուկ շեշտով կը յիշատակէ Օսմանեան կայսրութեան գլխաւոր ռազմական եւ տնտեսական դաշնակցի՝ Գերմանիոյ փաստացի մեղսակցութիւնը Հայկական Ցեղասպանութեան հարցով (էջ 9, 10, 138, ... եւլն.), նոյն բաժնին մէջ հեղինակը հպարտութեամբ կը դրուատէ լեհահայ գաղութի պատուաբեր ցինալցութիւնն ու հաւատարմութիւնը Լեհաստանի ազատագրական պայքարներուն եւ Լեհաստանի ազգային պատմութիւնը կերտելու Լեհահայոց գովելի մասնակցութեան: Ան կը բացատրէ նաեւ, որ Հայկական Ցեղասպանութեան մեղաւորին անպատժելիութիւնը փաստարկ ու ժխտման հիմք կը դառնայ բոլոր անոնց որոնք կը հրաժարին որպէս ցեղասպանութիւն որակել Հայկական Ցեղասպանութեան իրականութիւնը, եւ անկէ քաջալերուած կը յանդգնին նոր ցեղասպանութիւններ ծրագրել ու իրականացնել:

Գուխարչիք կը շեշտէ նաեւ որ իր այս համեստ ուսումնասիրութիւնը յաւակնութիւնն իսկ չունի Հայկ. Ցեղասպանութիւնը ներկայացնելու իր ամբողջական պարունակին մէջ, այլ ան կը հաւատայ որ այս գիրքը խթան պիտի հանդիսանայ լեհ պատմագէտներուն ու Հայկական Հարցով հետաքրքրուողներուն համար, որ ընդլայնեն մարդկութեան համար այնքան այժմէական՝ հայ ժողովուրդի ողջակիզման հարցի հետապնդումը եւ ճանաչումը (էջ 178):

Ծանօթ է նաեւ, որ Լեհաստանը արեւելեան Եւրոպայի առաջին երկիրներէն է, որուն Սէյմը (Խորհրդարանի երեսփոխաններու տունը) 2005 Ապրիլ 19ի իր նիստին արձանագրեց բանաձեւ մը, որով ճանչցաւ 1915–ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը:

Վերոյիշեալ հրատարակութիւնը բարձր գնահատանքի արժանի խիզախ ձեռնարկ մըն է, ու անհրաժեշտ՝ Լեհաստանի մէջ թէ այլուր լաւագոյնս եւ առաւելագոյնս օգտագործելի օտար հիմնարկներու, համալսարաններու, միջազգային բեմերու եւ մասնագիտական ուսումնասիրութիւններու ամպիոններուն համար եւ բազմաբնոյթ համանման հրատարակութիւններ ու ձեռնարկներ կազմակերպելու, ուր քաղաքական, պատմական, դիւանագիտական եւ յարաբերական ծիրերու հետ միասին կը կազմեն համաձոյլ ամբողջականութիւն մը Հայ Դատի ու հայ ժողովուրդի իրաւունքներու պահանջատիրութեան համաշխարհային ճանաչումին եւ ընդունելութեան:

Ա. Ս.

Հալէպ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ 30ԱՄԵԱԿԸ

Մոնթրոյի հայ քոյրերու վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտ. 22-ին նշուած է Համազգայինի Կլէնտէյլի «Յովհաննէս Թումանեան» մասնաճիւղի հիմնադրութեան 30-ամեակը: Հանդիսութիւնը վարած է Գէորգ Պետիկեան: Խօսք առնելով վարչութեան ներկայացուցիչը՝ Օհան Օհանեան, նշած է թէ երեսուն տարի առաջ Կլէնտէյլի մէջ հիմնուած է Համազգայինի մասնաճիւղը, որ կազմած է «Անոյշ» երգչախումբը, կազմակերպած է գրական երեկոյթներ, հայերէն լեզուի դասարաններ, պարախումբեր եւ ապա իր հովանիին տակ առած է «Գուսան» երգչախումբը: Բանախօսած է մասնաճիւղի նախկին ատենապետներէն Յարութ Մանուկեան, անդրադառնալով մասնաճիւղի հիմնադրութեան, ծրագիրներու իրագործումներուն եւ յառաջացուցած թաժանմունքներուն: Կեդրոնական Վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Եդուարդ Մսըրլեան շեշտած է թէ «Համազգայինը Գանատայէն մինչեւ Աւստրալիա, Միջին Արեւելքէն մինչեւ այս ափերը եւ ընդհանրապէս աշխարհի տարածքին, յանձնառութեամբ կը շարունակէ իր ուսերուն վերցնել մշակութային պարտականութիւններ»: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Էնսինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 13ին, տեղի ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Անթիլիասի դպրեվանքի Սանուց միութեան տարեկան ճաշ-ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 450 հոգի: Սրբոց Նահատակաց եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեանի եւ մասնակցութեամբ հոգեւորական դասուն եւ սարկաւագներու, կատարուած է Թարգմանչաց նախատօնակի արարողութիւնը, որմէ ետք յարակից սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, հիւրընկալութեամբ դպրեվանքի նախկին սաներէն Զօհրապ Մանուկեանի, որ այս առթիւ 30 հազար տոլարով քաջալերած է ձեռնարկը: Բազմաթիւ խօսքեր արտասանած են հանդիսավարներ Միւռոն Ծ. Վրդ. Ազնիկեան եւ Պարթեւ Վրդ. Կիւլիմեան: Բանախօսած է Խորէն Ա. Քհնյ. Հապէշեան, վեր առնելով դպրեվանքին երէկի եւ այսօրուան առաքելութիւնը եւ անոր բերած նպաստը ազգի ու հայրենիքի ծառայութեան մէջ: Օրհնութեան խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը: Դպրեվանքի նախկին սան Գառնիկ Սարգիսեան իր երգերով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած է: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 85 հազար տոլար, ի նպաստ դպրեվանքին:

***

ՍԻԼՎԱ ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտ. 28-ին, տեղի ունեցած է Սիլվա Կապուտիկեանի նուիրուած յուշի երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Վասպուրականի հայրենակցական միութեան Լոս Անճըլըսի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան: Յայտագիրը վարած է Յակոբ Մկրտչեան: Բանախօսած է Շնորհիկ Նազարեան, անդրադառնալով ողբացեալ բանաստեղծուհիին կենսագրութեան, գրական վաստակին եւ քաղաքական գործունէութեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Թարգման Պ. Օնու շա'տ սիրալիր ընդունելութիւն մը մեզի ըրաւ, եւ ցաւելով ըսաւ, թէ չէր կրնար ներկայացուցած աղերսագիրնիս յանձնել դեսպանին, որ բացակայ էր Պոլսէն, յետոյ այսպիսի գրութիւններ՝ ըստ օրէնի, դեսպանատունը պարտաւոր կ'ըլլայ յղել Ս. Պետերսբուրգ Արտաքին գործերու Նախարարին, որ կրնայ մերժողական պատասխան տալ, իբրեւ Թրքահպատակներու կողմէ եղած առաջարկ, որով Պ. Օնու խորհուրդ մեզ տուաւ պոլսաբնակ հայ մեծատուններէն մէկին աջակցութիւնը փնտռել:

***

Պ. Օնու քառասունի մօտ, երկայնահասակ, խիստ համակրելի անձ մ'էր. մեզի հետ խօսեցաւ Թուրքերէն լաւ արտասանութեամբ եւ մեր խնդրագիրն ու վկայականները մեզի վերադարձնելով, խիստ քաղաքավարի շարժուձեւերով մեր ձեռքերը սեղմեց եւ մեզ առաջնորդեց իր աշխատանոցին դէպի դուռը:

Նորէն շնորհակալութիւններ յայտնելով իրեն, ընդունած ըլլալուն եւ տուած խորհուրդներուն համար, բաժնուեցանք դուրս ելանք քովէն, եւ վազեցինք մտանք շոգենաւը, որ սահական եզերքը պիտի անցնէր Պէօյիւք-տէրէէն մեկնելով:

Ճամբան իրարու կ'ըսէինք. «Այս երրորդ դիմումնիս եղաւ, որ ջուրը կ'իյնայ. յուսախաբ մեզ կ'ընէ. Աստուած չորրորդէն պահէ»:

Չորրորդ եւ հինգերորդ անգամներ ալ ունեցանք դարձեալ յուսախաբութիւններ, ինչպէս պիտի գրեմ:

***

Շոգենաւնիս Պէօյիւք-տէրէի նաւամատոյցը թողլով երբ կը սուրար դէպի Պէյքօզ, ծովէն մենք խոր թախծութեամբ կը դիտէինք Աբրահամ փաշային հրաշակերտ, ճոխ, արտասովոր հսկայ ծախքերով շինուած դարաստանը, որ Պէյքօզ գիւղին մեծ բլուրը ամբողջովին գրաւած էր. մինչ այդ բլուրին ստորոտը հազիւ նշմարելի էր Ս. Նիկողայոս խեղճուկ եկեղեցին, անոր քովիկն ալ ազգային դպրոցը՝ անփառունակ ու փայտաշէն, կիսախարխուլ, ինչպէս տեսանք Պէյքօզ եղած օրերնիս: Եւ ցաւալի է, կ'ըսէինք, որ Թաղային վարժարանին այդ ողորմելի վիճակը երբեք բախտ չէ ունեցեր հայ Կրեսոսին ուշադրութիւնը գրաւելու, բանալու դրպանը անոր, որ անհաշիւ կը ծախսէր անձնական հաճոյքներուն համար, եւ հասած էր միւշիր փաշա աստիճանին, եւ ինչո՞ւ համար, ա՛հ ատի ես սորվեցայ յետագային. ափսո՛ս... պիտի պատմեմ լսածներս:

Հասանք Գուզկունճուք, որուն ցից զառիվերը մագլցելով եկանք տեղերնիս:

Բայց սոյն երրեակ յոգնութիւննիս դաս չեղաւ մեզի եւ Սէմէրճեան նոր հաւկիթ մ'ալ ածեց:

***

Կ'երեւի Պէօյիւքտէրէի օդը եւ ջուրը Սէմէրճեանին բերնին համ տուած էր, որ դարձեալ իր յոյսը այդ գիւղին վրայ դրաւ ու քանի մը օր վերջը եկաւ ինծի առաջարկել, դիմում մը ընել Կարապետ Երամեանին, որ բարեգութ մարդու համբաւ ունէր ազգին մէջ, զի Պէօյիւք-տէրէի Ս. Հռիփսիմեանց եկեղեցին ինքը շինած է եղեր, իր եղբօրը՝ Գէորգ պէյ Երամեանի հետ, հայր՝ վերոյիշեալ դրօսավայր, ունայնամիտ Աբրահամ փաշային:

Բայց Կարապետ պէյին դուռը ափ առնելու համար, մեծազդեցիկ յանձնարարական մը հարկ է ունենալ եղեր, ըսեր են, սիրելի բարեկամիս՝ Պրն. Սարգիս Սէմէրճեանին, որ խնդրեց ինծմէ երթալ Ներսէս Պատրիարքէն ուզել այդ յանձնարարականը, քանի՛ որ զիս կը ճանչնար, իբրեւ աշակերտ Խ. Պ. Միսաքեանի:

Չհակառակեցայ Սէմէրճեանին, եւ հետեւեալ օրն իսկ, Բժշկական վարժարանի դասերէս վերջ, ելայ Ախըր-Գաբուէն, մինչ Գում-Գափու քալելով (զի ուրիշ միջոց չկար), գացի Ազգ. Պատրիարքարան. ուզեցի Պատրիարք Սրբազանը տեսնալ. բարապան մը ըսաւ, թէ Սրբազանը մեկնած էր իր տունը՝ Նշանճի:

***

Առանց ժամանակ կորսնցնելու ոտքերս շալկեցի ու քայլերս ուղղեցի դէպի Պատրիարքին բնակարանը, եւ երկրորդ անգամն էր այս, կարճ ժամանակի մէջ, որ Նշանճիի զառիվերը ոտնաչափելու առիթը կ'ունենայի:

Դուռը զարկի, բարապանը բացաւ, Սրբազանը հարցուցի, եւ բախտ ունեցայ անմիջապէս իր քովը առաջնորդուելու: Ներս մտայ ու չմտայ, Նորին Բարձր Սրբազնութիւնը իր գոռ ձայնովը՝ «ի՞նչ կ'ուզես, ինչո՞ւ ես եկած» գոչեց: Յայտնեցի երթալուս պատճառը, ցոյց տուի դեսպանէն ստացած նամակս, զոր քովս ունէի դիտմամբ. առաւ ձեռքէս նամակը. ուշի ուշով զայն կարդաց եւ երեսը թթուեցնելով, դարձաւ ինծ յանդիմանօրէն ըսել. «ինչո՞ւ համար անձնական խնդիրի համար մեծ Տիրութեան դեսպանի դուռը կ'երթաք ցաւցնելու, երբ մեր ազգային հարցը օրուան հրատապ պահանջը ըրած են բոլոր դեսպանները»: Պատասխան չտուի եւ ակնկոր սպասեցի թէ դեռ ի՞նչ պիտի ըսէր. ուրիշ խօսք չըրաւ, գնաց գրասեղանին առաջ եւ Կարապետ պէյին ուղղեալ բաներ մը գրելով, պահարանի մը մէջ գոցեց ձեռքս տուաւ: Իր աջը համբուրելով շնորհակալ եղայ եւ «Աստուած յաջողէ» խօսքը լսելով իր բերնէն, մեկնեցայ վաղնի վազ դէպի կամուրջ, Սկիւտարի շոգենաւս չփախցնելու համար:

(Շար. 108)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ալիս Մոմճեան 200 Եւրօ կը նուիրէ "Յառաջ"ին իր ամուսնոյն Համազասպ Մոմճեանի մահուան 10րդ տարելիցին առթիւ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեցուք
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Նոյեմբեր 21
Գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ։

L'UCFAF Présente
label Arménie mon Amie

CONCERT DE MUSIQUE CLASSIQUE VOCALE ET INSTRUMENTALE

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30

Eglise Saint-Germain L'Auxerrois
Place du Louvre — 75001 Paris

1re partie
Airs d'opéras et Chants arméniens
LIANNA HARUTYUNIAN (soprano), ARMEN-VRAMI KARAPETYAN (baryton - basse), accompagnement au piano : MARIE-PASCALE TALBOT — œuvres de Komitas, Tigranian, Verdi, Puccini...

2e partie
Musique arménienne
FELIX SIMONIAN (violoncelle), LUCINE SIMONIAN (piano) — œuvres de Komitas, Mirzoyan, Spendarian, Babadjanian...

PAF : 25 euros. Tarif réduit : 15 euros.

Points de vente :
— Magasins FNAC
— Librairie Samuélian
51 rue Monsieur-Le-Prince — Paris 6e
— Cabinet Terzian
13 rue Lamartine — Paris 9e

Par téléphone :
Suzanne Tadjian 0139906628
U.C.A.F. : 0142087649 (15h - 17h)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE

THEATRE :

«L'ASSOCIATION « L E S 3 A »
présente

« U N E B E T E S U R L A L U N E »
de Richard KALINOSKI

Création **Compagnie Léo Dixit**

Vendredi 17 novembre à 20h30

— P.A.F. : 12 Euros —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Նոյեմբեր 19, ժամը 11ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրմէ անդարձ բաժնուած ընկերուհիներու յիշատակին։ Պատարագի վերջաւորութեան կը բաժնուի աւանդական մատաղը։

Ի գիտութիւն ողբացեալներու յիշատակը յարգողներուն։

□

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:**en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

LA
MUSIQUE ARMENIENNE

à l'occasion de
L'ANNEE DE L'ARMENIE
Après avoir diffusé 3 emissions sur ce sujet
La **« FREQUENCE PROTESTANTE »** 100.7 FM
continuera sa série d'émmissions sur la musique classique arménienne, animées par
Mme JEANNIE PERSOZ (musicologue)

Prochaine diffusion
Le Dimanche 19 Novembre à 12h30

Cathédrale Arménienne Apostolique
SERPOTZ TARKMANTCHATZ

CONVOCATION
à l'Assemblée Générale Ordinaire

(Exercice 2005)

Cher(e,s) Membre(s),

Le Conseil de l'Association Cultuelle de la Cathédrale Serpotz Tarkmantchatz vous invite par la présente à la prochaine Assemblée Générale Ordinaire qui aura lieu le :

Lundi 20 novembre 2006 à 19 heures

dans la salle A. Tcherpachian
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado
13008 Marseille

A l'issue de la réunion, un apéritif sera servi aux participants.

Comptant sur votre présence, veuillez agréer, cher(e,s) Membre(s), l'assurance de nos sentiments les meilleurs.

P/O le Conseil de la Cathédrale
Le Président
Robert AZILAZIAN

Le Recteur de la Cathédrale
Révérend Père
Zadik AVEDIKIAN

Marseille, le 25 octobre 2006

Centre Culturel
SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30

Enquête sur la mystérieuse disparition de Khatchatour Abovian
1848-2006 : *Historiens et chercheurs ont publié des centaines d'études, depuis 158 ans, mais l'énigme n'est pas résolue pour autant...*

Conférence donné en langue française par
LEON KETCHEYAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Conférence - Débat

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes

Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

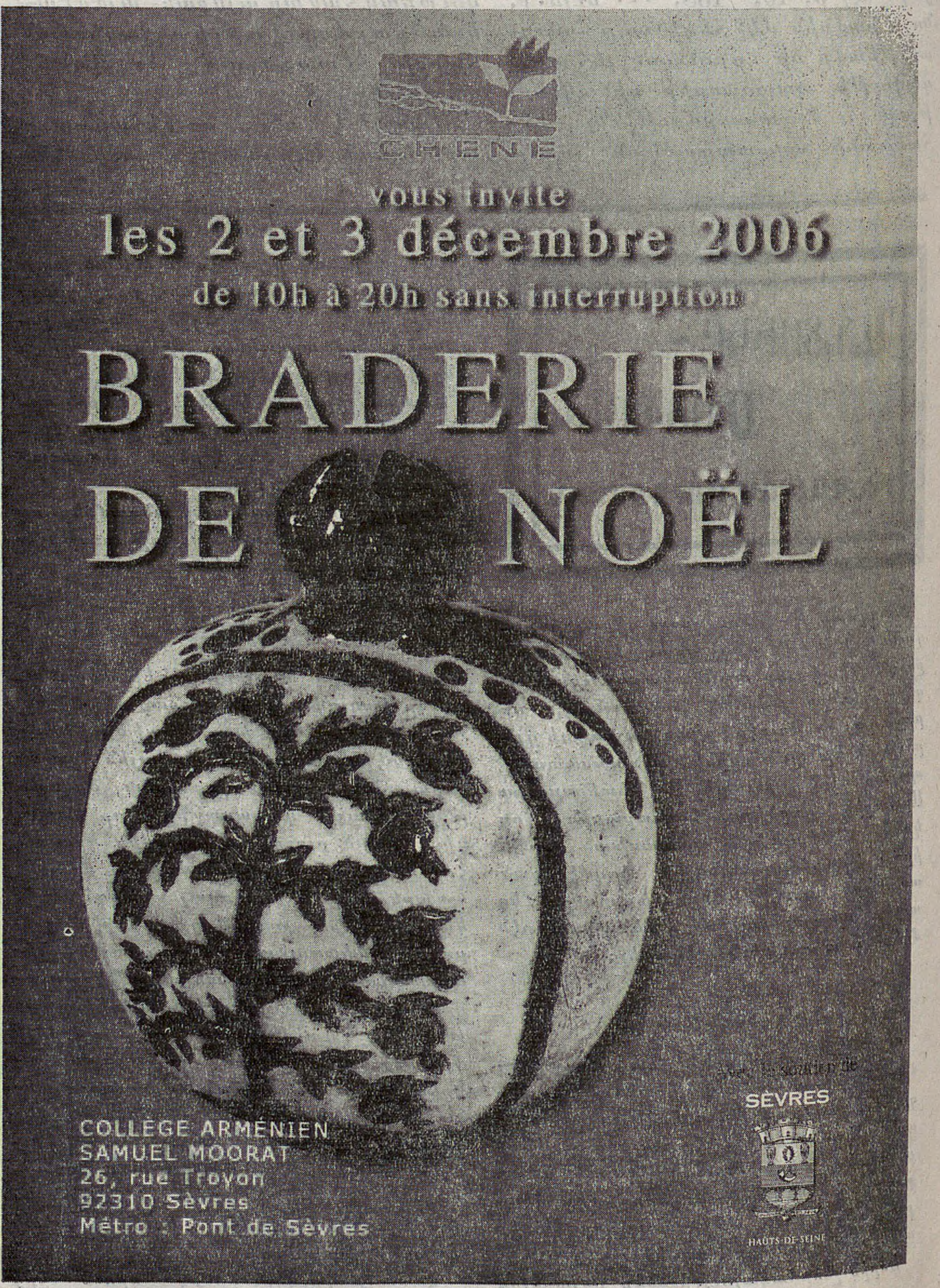

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre** :
. par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
R E C R U T E
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
H i v e r : du 17 au 24 février 2007
S é j o u r s d e j u i l l e t e t a o û t 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 21·578 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·578

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑՈՎ ՆՈՐ ՄԱՐՏԱՀՐԱՒԷՐ

Արտաքին գործերու նախարար Ա· Կիւլ Ազգային Ժողովին մէջ իր նախարարութեան պիւտճէի քննարկումներուն նիստին յայտարարած է· «Հայկական Ցեղասպանութեան վերագրումներն ու անոնց վնասը, երրորդ երկիրներու հետ Թուրքիոյ յարաբերութիւնները խանգարելու վտանգը յառաջիկայ տասը տարուան ամէնէն կարեւոր հարցերէն մէկը կը նկատեմ»: Ապա կրկնած է թէ իր երկիրը պատմական ճշմարտութեան բացայայտումին ուղղութեամբ անկեղծ ճիգ կը գործադրէ, այդ նպատակով պատմաբաններու միասնական մարմին մը կազմել առաջարկած է· «Շատ մը երկիրներ մեր այս թեզին զօրավիգ եղան: Հիմա բծախնդիր աշխատանք կը տանինք այլ քայլերու համար եւս: Ներառեալ դատական այլընտրանքը, ամէն բանի մասին կը մտածենք, Ոչ միայն մեր, այլ օտար իրաւաբաններու ալ խորհուրդին կը դիմենք» ըսած է ան, յետոյ անդրադարձած է նախկին դեսպան, երեսփոխան Շ· Էլէքտաղի առաջարկին. այս վերջինը թելադրած է որ Թուրքիա «միջազգայնօրէն իր տեսակէտը հաստատելու» հետամուտ ըլլայ, խոչընդոտելու համար հայկական պնդումներուն օրինականացումը:

Էլէքտաղի համոզումով՝ «Հայերը պիտի պարտաւորուին առանց ամենափոքր կասկածի տեղ ձգելու փաստել թէ միմիայն իրենց Հայ ըլլալուն պատճառով կանխամտածուած բնաջնջումի մը ենթարկուած են: Հայերը նման փաստաթուղթ չունին: Թուրքիա տէր է անվիճելի փաստաթուղթերու որոնք ցոյց կու տան թէ տարագրութեան կիրարկումին մէջ մասնաւոր նպատակ չէր հետապնդուած, ան ինքնապաշտպանութեան պարտադրութեամբ նախաձեռնուած միջոց էր: Հայերը չեն կրնար եղածը ցեղասպանութիւն նկատող որոշում ձեռք ձգել»:

Թուրքիա Լա Հէյի Միջազգային պատժական ատեանին դիմելու պարագային պէտք է երեք իրաւարար ընտրէ· Հայաստան ալ եթէ ընդունի, նոյնպէս երեք իրաւարար կ'ընտրէ· այս կազմին որպէս նախագահ անկախ իրաւարար մըն ալ կը նշանակուի· այս վերջինը պէտք է ոչ հայկական, ոչ ալ թրքական ծագում ունենայ: Այս կազմը կը վճռէ թէ 1915ի պատահարները ՄԱԿ-ի պայմանագրութեան չափանիշով ցեղասպանութի՞ւն են, թէ ոչ:

Ուշագրաւ է որ միջազգային ատեանի մը իրաւարարութեան դիմելու եւ անոր վճիռը ի յառաջագունէ ընդունելու պատրաստակամ գտնուելու Թուրքիոյ կեցուածքը կը զուգադիպի ԱՄՆ-ու վերջին ընտրութեան արդիւնքէն ակնկալուած Ցեղասպանութեան ճանաչումի հեռանկարին:

***

Այնպէս կը թուի որ Ցեղասպանութեան հարցը միջազգային դատարան տանելու առաջարկը կողմնակիցներ ունի Թուրքիոյ մէջ: Ուրիշ նախկին դեսպան մը՝ Կ· Աքթան եւս նման առաջարկ մը ըրած է, սա տարբերութեամբ որ յարմար կը դատէ փոխանակ Հայաստանի, Ֆրանսան ու Գոնկրէսը Ցեղասպանութեան ճանաչումը քուէարկելու պարագային ԱՄՆ-ը տանիլ Լա Հէյի միջազգային դատարանը:

Աքթան ըսած է թէ ՄԱԿ-ի 1948ի ցեղասպանութեան պայմանագիրը յետադարձ ուժ չունենալով, Անգարա անոր հիմով կրնայ պնդել թէ 1915ին կատարուածին կարելի չէ այդ որակումը տալ· սակայն առիկա Թուրքիոյ իրաւացիութեան փաստ չըլլար, աւելին՝ կը դի-բացնէ Հայերու գործը: Մինչդեռ, ըստ իրեն, Թուրքիա հայկական պնդումները ժխտող մէկ միլիոն փաստաթուղթ ունի: Լա Հէյի ատեանին դատը կրնայ 5–10 տարի տեւել· սակայն հոն դիմելու որոշումն անգամ բարոյական առաւելութիւն կ'ապահովէ Թուրքիոյ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ՖՈՆԷԹՈՆԸ ՍԿՍԱԾ

Նոյեմբեր 15ին Հայաստանի մէջ սկըսած է «Հայաստան» Հիմնադրամին տարեկան ֆոնէթոնը: Կ'ակնկալուէր որ շուրջ 1300 փոքր, միջին եւ մեծ ձեռնարկութիւններ մասնակցին, նպաստելու համար «Արցախի վերածնունդ» ծրագրին որուն նպատակն է զարկ տալ Հաւրութի շրջանի զարգացումին: Արդէն Երեւանէն ու մարզերէն արձանագրուած են անհատներու, կազմակերպութիւններու նուիրատուութիւնները: Աշխոյժ դրամահաւաք կը կատարուի դպրոցներու մէջ:

Հիմնադրամին Ֆրանսայի ֆոնէթոնը սկսած էր Նոյեմբեր 16ին· կ'աւարտի Նոյեմբեր 19ին, Կիրակի: Իսկ ԱՄՆ-ու մէջ կազմակերպուած տարեկան թէլէթոնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 23ին որով կ'եզրափակուի այս տարուան դրամահաւաքը:

***

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ

Թուրքիոյ ցամաքային ուժերու հրամանատարը Ի· Պաշպուղ յայտարարած է թէ Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելի արարք հռչակող օրինագիծին ընդունուելուն պատճառով առկախած են Ֆրանսայի հետ զինուորական կապերը: Առկախումը կը վերաբերի փոխադարձ այցերու և միասնական վարժութիւններու: Պաշպուղի յայտարարութենէն ետք զինուորական այլ պատասխանատուներ ալ շեշտած են թէ առկախումը չի վերաբերիր երկու երկիրներուն պաշտպանական ճարտարարուեստի ծրագիրներուն:

Ի· Պաշպուղ ժխտումը պատժելու կոչուած օրինագիծին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին մէջ քուէարկութեան նախօրեակին յայտարարած էր թէ եթէ օրինագիծը վաւերացուի, վերջ կը գտնեն Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւնները:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱ 2008

ԶՏՈՒՄԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ

Չորեքշաբթի, Նոյ· 15ին, Ա· խումբին մէջ, Հայաստան 0-1 պարտուեցաւ Ֆինլանտիայէն այս վերջինին դաշտին վրայ: Նոյն խումբին մէջ, Փորթուկալ 3-0 յաղթեց Ղազախստանի: Դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ·– Ֆինլանտիա 11 կէտ, Սերպիա 10, Լեհաստան 10, Փորթուկալ 7, Պելժիա 7, Ղազախստան 2, Հայաստան 1, Ատրպէյճան 1: Հայաստանի յաջորդ մրցումն է 2007 Մարտ 28-ին Լեհաստանի դաշտին վրայ:

«ԵՒ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ ԽՕՍԵՑԱՒ»

Այս խորագիրով, Ցեղասպանութեան նիւթով շարք մը սկսած էր հրատարակել «Միլլիյէթ» Նոյեմբեր 16ի թիւով: Լրագրողուհի Էճէ Թեմէլքուրան հարցազրոյցներ ըրած է հայ եւ ֆրանսացի անձնաւորութիւններու հետ որոնց առաջինն է Փ· Տէվէճեան:

Լրագրողուհին իր նախաբանի տողերով կ'ըսէ թէ կարեւոր է խօսիլ· «Հարկ է պատմութեան որակումին հաստարակաց նկարագիր տալէ առաջ պատմութիւնը հասարակաց դարձնել»: Իր կարծիքով՝ մինչեւ այսօր ոգիները պատմած են պատմութիւնը, փոխանակ ապրողներուն: Այլեւս անոնք կ'ուզեն իրենց քունին վերադառնալ· ուստի հարկ է ապրողներուն ըսածները մտիկ ընել: «Որովհետեւ ապրիլ հողերու վրայ ուր ոգիները ապրողներէն աւելի կը խօսին, ծայր աստիճան յոգնեցուցիչ բան է, նոյնիսկ երբ մարդ չանդրադառնար ատոր»:

Կ'անդրադառնանք յետագային:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻ 57 տարեկան կին մը մեռած է Ստերոթ, Գազայէն արձակուած պաղեստինեան հրթիռէ մը: Համասը եւ Իսլամական ճիհատը տէր եղած են արարքին, մինչ Իսրայէլի Պաշտպանութեան նախարարը յայտնած է թէ շատ խիստ պատիժի մը պիտի ենթարկուին պատասխանատուները: 2005 Յուլիսէն ի վեր առաջին անգամն է որ պաղեստինեան հրթիռներ Իսրայէլացիի մը մահ կը պատճառեն: Այս գործողութեան առթիւ, Իսրայէլ կը խուսափի յիշելէ որ քանի մը օր առաջ էր միայն, որ «թէքնիք սխալի» մը հետեւանքով 19 պաղեստինցի կիներ, մանուկներ եւ տարեցներ սպաննեց, 58 ուրիշներ ալ վիրաւորեց ռումբեր նետելով բնակելի վայրի մը շէնքերուն վրայ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ Նիքոլա Մանուկեան Հոկտեմբերի վերջին շաբաթը զոհուած է Իրաքի մէջ: Ան երեք ընկերներուն հետ կառքով ականի մը վրայէն անցած է ու պայթումէն մահացած են չորսն ալ: Ն· Մանուկեան մաս կը կազմէր ամերիկեան ծովային հետեւակին: Օգոստոսին արձակուրդով ԱՄՆ վերադարձած, ամուսնացած ու Սեպտեմբերին կրկին միացած էր իր զօրաբաժնին:

ՑԱՀԱԼԸ (իսրայէլեան բանակ) փորձառական զէնքեր կը գործածէ Գազայի մէջ, որոնք աւեր կը գործեն եւ սարսափելի վէրքեր կը պատճառեն: Իտալացի մասնագէտներու մէկ տեղեկագիրը կը հաստատէ այս փրողութիւնը եւ օրինակներ ալ կը ներկայացուին: Նոյեմբեր 4-ին, Ապտէլ Խատէր իսրայէլեան տրոնի մը արձակած ռումբին թիրախ եղած է եւ երբ հիւանդանոցը սաւանը վերցուցած է, տեսած է որ կորսնցուցած է երկու սրունքները: Իտալական տեղեկագիրը յայտնաբերած է որ Իսրայէլ այս զէնքերը կը գործածէ ամիսներէ ի վեր: Անոնք կը նմանին տայմերու, զորս կը գործածին Ամերիկացիները եւ այդ ռումբեր շատ զօրաւոր եւ մահացու պայթում մը կը ստեղծեն փոքր շըրջագօտիի մը մէջ:

ԳՈՆԿՈՅԻ ժողովրդավար Հանրապետութեան նախագահ վերընտրուեցաւ հրաժարեալ նախագահը՝ Ժոզէֆ Քապիլա, 35 տարեկան, ընտրութեան Բ· շըրջանին ձայներու 58,05%ով: Իր մրցակիցը, որուն ձեռքն է մայրաքաղաքը՝ Քինշասան, չընդունիր արդիւնքները եւ իր կուսակցութեան պատասխանատուները «hոլտ-ըփ» որակած են պատահածը: Ժան-Փիէր Պէնպա նախապէս ալ շըրջանցող յայտարարութիւններ ըրած էր, ինչ որ ստիպած է Քապիլային որ բնա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀՑԴ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ ԿԸ ՀԱԿԱԶԴԷ ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ՏԻԿԻՆ ՊՐԻԶՓԻԷՌԻ

Նոյեմբեր 13 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը ՀՅԴ Նոր Սերունդը կը հակազդէ ծերակուտական Տիկին Պրիզփիէռի (Իւ·Էմ·Փէ·) (արտասահմանի Ֆրանսացիներու ներկայացուցիչ) համացանցի հարցազրոյցի մը ընթացքին (Հոկտ· 24) Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնքին հակադրուող արտայայտութիւններուն:

Ան նախ անընդունելի զուգահեռի մը վրայ դրած է Հայկական ցեղասպանութիւնն ու Թագաւոր ու Թագուհի մը գըլխատելու, գահաժառանգը մահուան լըքելու Ֆրանսայի արարքը· ապա շեշտած է թէ տնտեսական գետնի վրայ օրէնքը աղէտ մըն է ֆրանքօ-թուրք յարաբերութիւններուն համար, քանի որ այդ մարզի պայմանագրութիւնները ապրուստ կ'ապահովեն մարդոց: Հաղորդագրութեան հեղինակները կը յիշեցնեն թէ ամբողջովին անհիմն են նման պնդումներ որոնք եղան 2001ի ճանաչումի օրէնքին առընչութեամբ ալ· բայց յաջորդ տարին 32% աւելցած էին Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ առեւտրական փոխանակումներուն ծաւալները:

Նոր Սերունդը պահանջած է որ ծերակուտական տիկինը Հանրապետութեան ընտրելիի մը անթոյլատրելի այս կեցուածքէն հրաժարի: Առկէ զատ նամակներով դիմած է Արտասահմանի Ֆրանսացիներու ժողովին ամէն մէկ խորհրդականին որոնց քուէներով ընտրուած է տիկին Պրիզփիէռ, նշուած հարցազրոյցին տեղեակ պահելով զիրենք: Նամակ մըն ալ ղրկուած է Ծերակոյտի Ֆրանսա - Հայաստան բարեկամութեան խումբին նախագահ Պ· Փիրասի, առ ի տեղեկութիւն:

Ռ Ո Ւ Ս Ա Ս Տ Ա Ն

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Մոսկուայի Պուշկինեան շրջանի Իվանտէեւկա քաղաքին մէջ Նոյ· 11ին խոշտանգումով ու դաշունահարումով սպաննուած է 15 տարեկան Նարեկ Քոչարեանը: Առաջին քննութիւնները ցոյց տուած են որ սպանութիւնը ցեղապաշտ կազմակերպութեան անդամներու գործն է: Դատախազութիւնը հետաքննութիւն բացած է, որմէ կարելի է ակնկալել այն որ արդիւնքը եղած է մինչեւ այսօր կատարուած անհամար սպանութիւններու յաջորդած քննութեան...

Հայաստանի մտաւորականներու խումբ մը արձագանգած է կատարուածին, մեղադրելով Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանատունը, առաջարկելով որ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը վերջ տայ անտարբեր կեցուածքին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԲԱՑԱԿԱՆ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԶԸ, ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՆԴԵՐՁ

Ա.

Հոկտեմբերեան չըլքաղայութեան տրամադրող արեւուն տակ Երեւանի կեդրոնական շրջանին մէջ անհրապատակ թափառում մը շատ չուսով պիտի գրգռէ հարց տալու թէ ո՛ւր ծուարած է քաղաքական իշխանութիւնը, ինչո՞վ կը զբաղի: Քաղաքաշինական Արշակաւանի վերածուած քաղաքագաւը հոն տարուած շինարարական աշխոյժ թափով սրբաբեկող, յուսահատեցնող մամլակի մը վերածուած է. սիրտ կը ձմլէ, զայրոյթի, զառնութեան ըզգացումներ կ'արթնցնէ: Բանիբոնք կը մղեն հարց տալու թէ ո՞ւր, պատասխանատու չունի՞ Հայաստանի հանրապետութեան մայրաքաղաքը: Եւ զգացումները աւելի՛ եւս կը սաստկանան երբ մարդ յիշէ որ կայ Երեւանի քաղաքապետարան, մայրաքաղաքի ճարտարապետ, քաղաքաշինութեան նախարարութիւն. այս բոլորը ո՛վ գիտէ քանի մասնաբաժինով, քանի՛ հոգինոց անձնակազմերով: Անդրադարձը կը տանի կարելի միակ եզրակացութեան. կան դիրքերը, բայց չկան տէրեր:

Տէր, այսինքն՝ պատասխանատու, պատասխանատուութեան գիտակից ղեկավար, պաշտօնատար, պաշտօնեայ ունեցող ո՞ր քաղաքին մէջ մտածելի է տանիլ շինարարական այն գործունէութիւնը որուն վայրն է ներկայի Երեւանը: Մինչեւ երէկ երգերու, ծօներու ներշնչարան այդ վարդագոյն գեղեցկուհին այլանդակող դիմայարդարումի մը անզօր ենթական է այսօր: Քանդուած, մաքրուած է անոր դիմագիծ ու երանգ, ոգի տուած շէնքերուն մեծ մասը: Նորոգելու, պահելու ըմբռնումները ապստակող բարբարոսներու ունեցածին չափ են ներկայի հրահանգողներուն մօտ. հինը քանդելու բնաբանով ասպարէզ իջած սովետներն անգամ այս աստիճանի չէին հասցուցած քաղաքը դիմազերծելու գործը: Վարդագոյն կամ մոխրագոյն, դեղին կամ կարմրորակ տուֆակերտ, յաճախ գեղեցիկ պատշգամներով, անոնց ետին պահուըտած գողտրիկ բակերով շէնքերէն ամէնէն դըժբախտները անոնք չեն վստահաբար որոնց տեղ այլանդակ ճաշակներու աղաղակող ապացոյց բազմայարկեր բարձրացած են: Այլ այն միւսները որոնց «խնայուած է», հաւանաբար առայժմ, հիմնայատակ քանդումը. եւ անոնք անտեսուած, արհամարհուած գերուհիներու նման կը կրեն այլանդակումին մասնակից ըլլալու ճակատագիրը. մէկը մնացած է քովն ի վեր բարձրացած շէնքին պատշգամներուն տակ սեղմուած. ուրիշ մը չէ կըրցած խուսափիլ իր երկու կամ երեք տուֆակերտ յարկերուն վրայ ապակիով, մետաղով բարձրացած նոյնքան յարկեր կրելու ամօթէն. երրորդ մը ինկած բերդի իշխանուհիի վայել կորանքով կապոյտ, արծաթագոյն փայլերով քովը կանգնած նորօրեայ պատկառելի ազեղութեան հետ պարտադիր համակեցութիւն կը տանի: Քանի մը տարիէն երբ աւարտի «քաղաքաշինութեան» այս թափը, Երեւանը վերածուած պիտի ըլլայ անդէմ, անանուն քաղաքի մը որմէ հազարաւորներ, միլիոնաւորներ կան աշխարհի որեւէ՛ անկիւնին մէջ: Ի. դարը ապրած Հայաստանցիին ու այդ դարու Երեւանը տեսած, ճանչցած սփիւռքցիին կարօտներուն վըրայ նոր մըն ալ աւելցած պիտի ըլլայ, իսկ նոր սերունդները լուսանկարներէ, ալպոմներէ դիտելով երբեմնի քաղաքը, հաւանօրէն պիտի զարմանան իրենց մեծերուն յուզումին, կարօտին, ճգնելով հասկնալ թէ այդ փոշոտ, հին ու մին շէնքերուն, փողոցներուն ի՛նչը այդքան խռովք կը պատճառէ մամիկներուն ու պապիկներուն:

Քաղաքաշինական աշխատանքը բնական է որ ո՛չ քննադատելի է, ո՛չ ալ այպանելի, եթէ յարգուին ընկալուած կանոնները, եթէ դրամական զօրութիւնը միակ եւ բացարձակ տնօրինողը չըլլայ անոր: Երեւանի մէջ ալ անշուշտ կարելի է նոր շէնք շինել, բարձրայարկեր կանգնել, հազար ձեւի պատշգամ, դուռ պատուհան, տանիք եւ հարիւր գոյնի պատեր հիւսել: Բայց ո՛չ քաղաքին նկարագիրը կազմող կառոյցներու քանդումին գնով: Զորս – հինգ – տասը քիլոմեթր անդին ալ Երեւան է: Ֆրանսական պատկան իշխանութիւնները Տէֆանսի թաղամասը չկառուցեցին Լուվրի թանգարանին, կամ Սէն Միշէլի թաղին դրացնութեան մէջ: Յետոյ, քանի որ այդքան մեծ գումարներ կային – ի՛նչ փոյթ թէ ներսէն կամ դուրսէն – շինութեան գործին յատկացուելիք, կարելի չէ՞ր օրինակ պահանջել, պարտադրել որ բարձրայարկ մը կառուցանողը ստանձնէ Երեւանի տիպական շէնքի մը վերանորոգումն ու պահպանութիւնը: Այդպէսով փրկուած կ'ըլլային այն հնութիւնները որոնք որոշ ապահովութիւն մը վայելելու պատրանքը կու տային տակաւին երէկ, իրենց վրայ զետեղուած պետական պահպանութեան երաշխիք ցուցանակներով: Իրապէս տխուր է նկատել որ ամէնէն առաջ քանդուածները այդ ցուցանակներէն կրողները եղած են Աբովեանի, Ամիրեանի, Պուշկինի փողոցներուն, անոնց աջի ու ձախի բախտակիցներուն մէջ:

Ցուցանակի նիւթով ամէնէն տխրօրէն ծիծաղելին է Նալբանդեանի վրայի մութ գոյնով նոփ-նոր այն շէնքը որուն մուտքի յարկը եւրոպական ծանօթ մակնիշով վաճառատուն մը բոյն դրած է: Ու տակաւին շաղախին, ներկին հոտը վրան այդ շէնքին վրայ զետեղուած ապուշ յուշաքար մը կը յայտնէ թէ այդ շէնքին մէջ բնակած է Ակսել Բակունցը... Զես հասկնար թէ դժբախտ գրագէտին յիշատակը այդպէս ոտնակոխելու, ծաղրի առարկայ ընելու ի՛նչ հարկ զգացած են այդ կարգադրութեան հեղինակները: Քանդուած շէնքին կտորւանքին հետ աղբահաւաքին տար այդ ցուցանակն ալ, աւելի տեղին, գոնէ անկեղծ, գործ չէ՞ր ըլլար: Առնուազն արդէն սրտցաւ երեւանցին կը խնայուէր երէկուան քարերուն հետ գիրերուն ալ բաժին հանուած արհամարհանքին դառնութիւնը, իսկ սփիւռքցին ցուցանակը չտեսնելով չէր յիշեր Բակունցի բնակարանին քանդումին յարուցած վէճերը. վէճեր որոնց մէջ հրջուած էին քաղաքացիին ու քաղաքի ճակատագիրը տնօրինելու կոչուածներուն դերերը: Պահելու, յարգելու պահանջը առաջիններուն էր, քանդելու եւ «հոս բնակած է»ի խամաճիկի մը գաղափարը՝ երկրորդներուն:

Երկու խօսքով ըսուած այս կացութեան մէջ ինչպէս չհասկնալ երեւանցիներին սրտին ցաւը ու մանաւանդ՝ ինչ ըսելիք գտնել անոր պոռթկումին: Պոռթկում, որուն մէջ շատ յաճախ կեդրոնի բնակիչի դիրքէն քաղաքը ըստ կամս շունին-գէլին բաժին դարձնողներու հաշիւներով ծայրամասերու ապաստանեալ դառնալու դառնութիւնը առաջին տեղը չի գրաւեր: Երեւանցին սրտի ցաւը նախ կը թափէ իր քանդուած քաղաքին վրայ ու յայտնած ցաւին մէջ տեսնել, շօշափել կը կարծես հին, փոշոտ, կիսաքանդ, բայց Երեւանը Երեւան ըրած կառոյցներուն հետ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին հիւսուած կապերը:

Ափսո՛ս որ նոր տէրերը չուզեցին բուն տէրերուն առարկութիւնները, պահանջները, ափսոսանքը, կսկիծը լսել: Բայց իրաւունք ունէին. արցունքով ,զայրոյթով Ճիփ, ՊԷ. ԷՄ. ՎԷ, կամարակապ սիւներով դղեակ, պանդոկ, խաղարան կը գնուէ՞ր:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԻ ԵՒ ԲԱԽՏԻ ԴՈՒԽԸ

(ԺԴ. եւ վերջին մաս)

Վանայ Բերդէն դէպի արեւելք, Այգեստանի Ակոփի Թաղի հիւսիսակողմի լեռնաշղթային արեւելեան ծայրամասի քարայրը ձայներուն զըմբ զըմբ արձագանգելուն պատճառաւ ժողովուրդին կողմէ կոչուեր է «Զըմբ-զըմբ մաղարա», իսկ նոյն լեռնաշղթային արեւմըտեան ծայրամասի քարաժայռի մը վրայ Ուրարտացիներու կողմէ տաշուած եւ վրան բեւեռագրերով իրենց դիցարանի չաստուածներուն անուններն ու մատուցանելի զոհերուն քանդակուած 4.5 մեթր բարձրութեամբ կոթողը, ժողովուրդը հաւանաբար դրան նմանցնելով կոչեր է «Մհեր Գափուսու», «Մհերի Դուռն»:

Մհեր անունը թէեւ Հայ առասպելաբանութեան մէջ ծանօթ է «Սասմայ Ծռեր» աւանդավէպի հերոսին՝ Սասունցի Դաւիթին թէ՛ հօրը, եւ թէ՛ զաւկին անունը ըլլալով, առաջինը «Առիւծ կամ Առիւծաձեւ» Մհեր, առիւծը երկուքի բաժնելու (Ջեւելու) պատճառաւ, իսկ երկրորդը «Փոքր» Մհեր, ո՛չ թէ հասակով կամ լայնքով փոքրութեան համար, այլ Մհեր Պապի թոռն ըլլալու պատճառաւ:

Մհերը անչափ սիրելի ու պաշտելի անուն է դարձեր տեղացի ժողովուրդին համար, որ այդ ժայռը Հուրի եւ Արեւի չաստուած «Միհր»ի նմանութեամբ անուանել՝ «Մըհերի Դուռ» եւ առասպելներ է յօրիներ անոր վրայ:

Ուրեմն, ըստ աւանդութեան, անոնք որոնք արթուն կը մնան Համբարձման գիշերը եւ կը յաջողին երկինքին ու երկրին իրար համբուրած այն սքանչելի պահուն միայն բացուող դռնէն ներս մտնել, կրնան այնտեղի անսպառ գանձէն ոսկի առնել, որքան որ ուզեն:

Այստեղ կը դառնայ աշխարհի «Ջահըրֆէլէկ»ը, այսինքն բախտի անիւը: Հոն նաեւ Փոքր Մհերը, որ այնքան հսկայացած ու ծանրացած է, որ աշխարհ այլեւս չկարենալով անոր բեռը տանիլ, իր հրեղէն նըժոյգին հետ շղթայուած ու բանտարկուած է այդ քարայրին մէջ:

Առասպելներէն ոմանց մէջ Մհերը բարի նկարագրով հսկայ մըն է եւ անոր փրկութեամբ աշխարհի պիտի փրկուի չարութիւններէ: Իսկ ոմանց մէջ ալ չարոգի Մհերը փրկելու համար շուներ կամ յարալէզներ կը կրծեն անոր շղթաները, որոնք կ'ամրապնդուին դարբիններուն սալի վրայ երկաթ ծեծելով: Այդ պատճառաւ մինչեւ այսօր երկաթագործներ հանգստեան եւ տօնական օրերուն արհեստանոց կ'երթան ու կռանի քանի մը հարուածով «կ'ամրացնեն Մհերի շղթաները»:

Նման առասպել մըն ալ կայ Մասիսի քարանձաւներուն մէջ շղթայուած Արտաւազդ թագաւորի մասին:

Առասպելները կարծես իրենց մէջ կը պահպանեն Միհր Աստուծոյ Երկրորդ գալուստը ու աշխարհը չար ոգիներու իշխանութենէն ազատելու գաղափարը:

Իսկ բեւեռագիրներու ընթերցանութեամբ յայտնի կը դառնայ թէ Մհերի դուռը քանդակուած է Ուրարտուի թագաւորներ Մենուայի եւ Իշպուինիի հրամանաւ, Նք. Թ. դարուն վերջին քառորդին ու դարձած է Ուրարտացւոց գլխաւոր պաշտամունքի վայրերէն մին:

ՍԱՐԳԻՍ ՍԵՐՈՎԲԵԱՆ

«Ակօս»

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանահայ կեանքի մէջ, Հոկտեմբերին տեղի ունեցող Ս. Թարգմանչաց Տօնի նշումներէն ետք, Գերմանահայոց Առաջնորդարանի Մշակութային յանձնախումբի կողմէ «Հայ Մակոյթի Օրեր» անուան տակ կազմակերպուած մշակութային միջոցառումներուն աւանդական շարքը, Նոյ. 6ին Քէօլնի Մայր Տաճարի կողքին Տօնփօրումի սրահներու մէջ սկսաւ, Էլվիրա Ռայդ եւ Վիլֆրիդ Քաուլթէի «Հայաստանի զարունը» անուն ֆիլմով: Հայ մշակութային օրերու շարքը ընթացք պիտի առնէ Նոյ. 18ին, դարձեալ Քէօլնի մէջ, Մարսէյլէն «Գեղամ» հայ աւանդական ու ժամանակակից երաժշտութեան անսամպլի ներկայացումով. նոյն օրը Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի երդիքի տակ գտնուող Գոպլենծ-Նոյվիտ հայ համայնքի հիմնադրութեան 25րդ յոբելենական տարեդարձը պիտի տօնուի: Այս առիթով համայնքի վարչութեան կողմէ կազմակերպուած են կրօնական ու աշխարհիկ ձեռնարկներ, ու մշակութային միջոցառումներ, որոնցմէ մին է Հայաստանէն «Լոյս» երաժըշտական խումբին Նոյվիտի մէջ ունենալիք համերգը:

Գերմանիոյ մէջ «Հայ մշակութային օրեր»ը պիտի շարունակուին Ֆրանքֆուրթի մօտակայ Հանաու քաղաքի մէջ, Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ, Հանաուի հայ համայնքին կողմէ կազմակերպըւած «Գեղամ» երաժշտական անսամպլի համերգով:

Հայ մշակոյթի օրերը պիտի եզրափակուին Նոյ. 24ին, Քէօլնի մէջ տեղի ունենալիք գրական-երաժըշտական միջոցառումով. ծանօթ մըտաւորական, ազգային գործիչ Րաֆֆի Քանթեան պիտի բանախօսէ «Հայաստանի ժամանակակից բանաստեղծութիւնը» թեմայի շուրջ, իսկ կեդրոնական Գերմանիոյ հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան եւ դերասան Միքայէլ Հանեմանն դուդուկահար Ռուստամ Ղազարեանի երաժշտութեան ընկերակցութեամբ հայ ժամանակակից արձակ ու բանաստեղծութիւններէն նմոյշներ պիտի արտասանեն:

Տոքթ. ՍԱՐԳԻՍ ԱՏԱՄ
Գերմանիա – Վայլպուրկ

ԳԻՏԱԿԱՆ - ԱՑԺՄԷԱԿԱՆ

ԱՍՏՂԱԳԷՏԸ ՈՐ ՓԼԻՒԹՈՆԸ ԴԱՍԱՒՈՐՈՒՄԷ ԴՈՒՐՍ ՁԳԵՑ

Միջազգային աստղագիտական միութեան նորընտիր նախագահը Քաթրին Սեզարսքին մեծ դեր ունեցաւ մոլորակային համակարգի 9 անդամներէն մին՝ Փլիւթոնը դասաւորումէ դուրս յայտարարելու: Ֆրանսա ծնած, Արժանթին մեծցած, Միացեալ Նահանգներու մէջ բարձրագոյն ուսումը ստացած, հրեայ ծագումով այս գիտնականը ներկայիս Միւնիխի Հարաւային Եւրոպայի Աստղադիտարանին վարիչն է: Այս հաստատութիւնը երկրագունդի ամենազօրաւոր աստղադիտակը (Շատ Լայն Աստղադիտակ) օգտագործելու հնարաւորութիւնը ունի:

Ինչպէս ծանօթ է, Օգոստոսին Փրակայի մէջ կայացած միջազգ. աստղագիտութեան միութեան համաժողովը մոլորակի գիտական սահմանումը վերաքննութեան ենթարկեց, ինչ որ պատճառ հանդիսացաւ Փլիւթոն մոլորակին դասազրկման: Հիմա կացութիւնը աւելի յստակ է դպրոցականներու համար. մեր արեգակնային համակարգը այսուհետեւ 9 չէ, այլ 8 մոլորակներէ կը բաղկանայ, որոնք են՝ Փայլածու, Արուսեակ, Երկիր, Հրատ, Լուսնթագ, Երեւակ, Իւրանոս եւ Նեփթիւն: Վերոյիշեալ համաժողովին մասնակից 2500 աստղագէտներ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ որոշեցին Փլիւթոնը վերադասել «Թզուկ մոլորակներ»ու կարգին, ինչպէս Սերեսը (1.000 քմ.ի մօտեցող տրամագիծով աստղակերպ մը) եւ Քսենոնը, յայտնաբերուած երեք տարիէ ի վեր:

Ըստ միաձայնօրէն ընդունուած որոշումին, որպէսզի երկնային մարմին մը լիակատար իմաստով մոլորակ համարուի, պարտի գոհացնել հետեւեալ երեք պայմանները. արեւուն շուրջ նախագծուած ծիրի մը հետեւիլ, ունենալ բաւարար զանգուած եւ մօտակայ ծիրի մը վրայ տեղափոխուելու հակամէտ երկնային մարմին մը կարենալ կլանել, իւրացնել: Թզուկ մոլորակները (որպիսին է Փլիւթոնը), այս երրորդ պայմանը չեն գոհացներ. ուրիշ խօսքով՝ բաւարար զանգուած չունենալով, իրենց հրջապատին մէջ գտնուած երկնային փոքր մարմինները չեն կրնար ներծծել եւ չքացնել: Համաժողովը ուրիշ նախապայման մըն ալ դրած է, որն է ուրիշ մոլորակներու արբանեակը չըլլալ, ինչպէս են Լուսինը՝ Երկրին եւ Թիթանը՝ Երեւակին համար: Հազուադէպ է որ այսօրինակ գիտական համաժողով նման բուռն խանդ եւ ոգեւորութիւն արթնցնէ: Բանավէճերու գլխաւոր նիւթը եղած է Փլիւթոնի ցարդ ունեցած գոյավիճակը. այս վերջինը կարեւոր թիւով աստղագէտներու մօտ առանձնաշնորհեալ մոլորակի կարգավիճակ ունէր:

Յիշեցնենք որ Փլիւթոնը արեգակնային համակարգի միւս անդամներէն շատ տարբեր է նախ իր բաղադրութեամբ (մեծամասնութիւնը սառոյց) եւ իր արտակեդրոն ու շատ տափարակ հաւկթաձեւ ծիրով: 1930ին ամերիկացի Թոմպաֆի կողմէ յայտնաբերման օրէն իսկ ստուգուած էր արդէն, որ ան ենթադրուածէն ալ աւելի փոքր էր:

Քաթրին Սեզարսքին է որ վերջապէս յաջողեցաւ բանավէճերը հասցնել եզրակացութեան փուլին, Օգոստոսի 24ին: Այս պատկառելի հաստատութիւնը իր նախագահութեան կոչումէն ի վեր անօրինակ աշխուժութիւն կ'արձանագրէ: Բողոքները, անորոշ կացութիւնները եւ աղերսագիրները չեն մտահոգեր այլեւս Սեզարսքին: Ան իր դիւանագիտական կարողութեան շնորհիւ յաջողեցաւ հարթել թիւրիմացութիւնները: Զանազան երկիրներու աստղագիտական բարձր պաշտօններու իր փորձառութիւնն է որ զինք պատրաստած է դիմագրաւելու նմանօրինակ կացութիւններ:

Այսօր Միւնիխի կեդրոնի իրենց յարկաբաժնին մէջ, ուր ան կ'ապրի իր արժանթինցի ամուսնոյն հետ 1999էն ի վեր, անոնք կը խօսին սպաներէն: Ան, ի հարկէ, կը տիրապետէ իր մայրենիին՝ Ֆրանսերէնի, անգլերէնի բայց երբեք չէ յաջողած սորվիլ գերմաներէնը: Մինչդեռ հարաւային Եւրոպայի աստղադիտարանը զոր ինք կը վարէ, ներկայիս Գերմանիա կը գտնուի:

Այն երկիրները ուր ան ապրած է, իր մրցակցութեան եւ գործակցութեան զգայնութիւնը սրած են: Քաթրին Սեզարսքին չի վարանիր յայտնելէ իր հպարտութիւնը, իր տրամադրութեան տակ գտնուող – Շատ Լայն Աստղադիտակ–ին, ամերիկացի իր մրցակիցներուն նկատմամբ ունեցած գերակայութեան շուրջ: Ան կ'ըսէ. «Շնորհիւ այս աստղադիտարանին, մենք վերջապէս ճաթեցուցինք այն ապակեայ ձեղունը որ մեզ կը բաժնէր ամերիկեան աստղադիտակներէն»: Ապակեայ ձեղուն. ասացուածք մը զոր կը գործածէ այս կինը, որ երկար ժամանակէ ի վեր այր մարդոց մենաշնորհ նկատուած գիտական ոլորտի մը ամենաբարձր պաշտօնին կոչուած է: Այսօր, միջազգային աստղագիտական միութեան առաջին կին նախագահը կը հաւատայ յաղթահարած ըլլալ այր – կին անհաւասարութեան պատնէշը: Այսուհանդերձ, լուսամտօրէն կը խոստովանի թէ ան իրեն ճանչցած է իրաւունքը՝ ըլլալու կին մը, հետազօտող մը, երկու զաւակներու մայր մը եւ վարիչ մը միանգամայն:

Քաղեց՝ ՍՈՒՐԷՆ ՇԷՐԻՖ

ԻՐԱՔԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԹԻՒԻՆ ՎԷՃԸ

ԱՄՆ–ու Իրաքի միջամտութենէն ի վեր մահացած Իրաքցիներու թիւին մասին հրապարակում մը մեծ աղմուկ յարուցած է: Թիւը՝ 400–800 հազար, տասնապատիկն է իրաքեան եւ ամերիկեան աղբիւրներէ տրուածներուն: Նախագահ Պուշ անմիջապէս հակազդած է մերժելով հետազօտողներու եզրակացութիւնը, ըսելով թէ անոնց մեթոտները վստահելի չեն: ԱՄՆ–ու կառավարութեան անդամներ ալ քաղաքական հաշիւներ վերագրած են տրուած թիւին:

Ընդհանուր է համոզումը թէ շատ դժուար գործ է Իրաքի զոհերուն ճշգրիտ թիւը ունենալ: Երկրին առողջապահութեան նախարարութիւնը հիմնուելով հիւանդանոցներու եւ մահարաններու վկայագիրներուն վրայ, կու տայ 40 հազարի թիւը: Իսկական թիւը կը կարծուի թէ շատ աւելին է, բայց հարցը գիտնալն է թէ որքա՛ն է այդ «աւելի»ն:

Իրաքի առողջապահութեան նախարարութենէն խմբակ մը անցեալ Մայիսէն Յուլիս 18 տարբեր շրջանի 48 բնակավայրերը գացած է եւ 1849 բնակարան այցելած, մօտ 13 հազար հոգի հարցապնդած: Ամերիկեան ներխուժումին նախորդած 14 ամսուան համար այդ ընտանիքները 82 մահ տեղեկացուցած են, ինչ որ տարեկան մահերու 5.5%ի համեմատութիւն կը նշանակէ: Իսկ ներխուժումին յաջորդած շրջանին մահերու թիւը բարձրացած է 547ի, ինչ որ նոյն համեմատութիւնը 7.8ի կը բարձրացնէ: Այդ արդիւնքէն մեկնելով եւ նկատի առած երկրին 27 միլիոն բնակիչները, հետազօտողները ունեցած են 655 հազար մահերու թիւը: Անոնք սակայն կը նկատեն որ բիրտ մահերով զոհերուն թիւը 426–793 հազարի միջեւ է:

Այս թիւերը շատ բարձր գտնելով հանդերձ, կիրարկուած մեթոտին ոչ մէկ կարեւոր քննադատութիւն ուղղուած է: Օքսֆորտէն երկու բժիշկներ որոնք նոյն ուղղութեամբ կը հետազօտեն, հարց տուած են թէ բնակչութեան նկատի առնուած նմոյշ խումբը իսկապէս ներկայացուցչական բնոյթ կը կրէ՞ր:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՒԱՐՏԱԽԱՂ

Կազմող, յառաջաբանի եւ վերջաբանի հեղինակ՝ Եուրի Խաչատրեան

ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ
Երեւան 2005

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սկիւտար՝ ուղղակի գացի հօրս սրճարանը, ուր Սէմէրճեան ինծի կը սպասէր. պատմեցի Պատրիարքին երթալս եւ ցոյց տուի Կարապետ պէյին ուղղուած գոց պահարանը, որուն պարունակութեանը ես բնա՛ւ հետաքրքիր չեղայ, թէեւ Սէմէրճեան ուզեց զայն գիտնալ եւ ես՝ «Թող մնայ այսպէս» ըսի:

Սէմէրճեան դարձեալ խնդրեց, որ ես մինակս երթայի Երամեան Կարապետ պէյին, որովհետեւ ինքը չէր կրնար այդ օրերը բացակայիլ իր պաշտօնատեղիէն: Ցանձն առի երթալ Պէօյիւք–տէրէ առանձին, որուն համար Սէմէրճեան դրպանէն 10 ղրուշ հանեց տուաւ ինծի իբր ճամբու ծախք. չուզեցի առնել, բայց չէի կրնար ալ մերժել, որովհետեւ եթէ հօրմէս ուզէի, գիս հարցուփորձի պիտի ենթարկէր, եւ գաղտնիքը երեւան կրնար ելլալ. ուստի ընդունեցայ 10 ղրուշը, եւ յաջորդ առտու կանուխ իջայ Գուզկունճուք, նստայ «զիկ-զակ» շոգենաւը, որ կէսօրուան մօտ զիս հանեց Պէօյիւք–տէրէի Նաւամատոյցը:

Հոն մօտի նպարավաճառէն՝ ըստ սովորականիս, քիչ մը պանիր հաց հրմացընելով իմ պարապ ստամոքսիս, քայլերս ուղղեցի Կարապետ պէյին տունը, որ հեռու չէր եւ ուր ինծի կը սպասէ եղեր արտակարգ ընդունելութիւն ? ? ? մը, ի՞նչ բարէ, բժշկական արուեստի ուսման ?:

***

Ծովափին վրայ շինուած ընդարձակ պարտէզով փառաւոր պալատ մը, որուն դրանը առջեւ տեսայ, նստած էր իբր պահապան մշեցի հուժկու, հաստաբազուկ մարդ մը, շալվարազգեստ, մէջքը մեծկակ դանակ մը խոթած. քաղաքավարի բարեւեցի զինքը, ըսելով թէ «կրնա՞յի արդեօք պէյը տեսնալ»: «Ի՞նչ պիտի ընես» հարցուց՝ խիստ չեշտաբանութեամբ: «Խնդրանք մը ունիմ իրեն» պատասխանեցի: «Ի՞նչ խնդրանք է» հարցուց կրկին: «Ձեզ կրնար ըսել քեզի» եղաւ իմ պատասխանս, զոր հազիւ թէ արտասանած էի, «Ձե՞ս կրնար ըսել մի» պոռալով, օձիքէս քաշեց ու ապտակ ինծի հասցունելու եղաւ. ես ետ քաշուեցայ, ուզեցի հեռանալ, բայց օձիքս չէր թողուր եւ կը պահանջէր որ երթալուս նըպատակը յայտնեմ իրեն. «Ես գիտնալու եմ. ի՞նչ խնդրանք է պէյին ընելիքդ. չէ նէ ծեծ կ'ուտես հա՛, ա՛» հաչեց շունի պէս:

Ճար չկար. ստիպուեցայ այդ վայրենաբարոյ ընթացքին հանդէպ խոստովանիլ պէյը տեսնալ ուզելուս պատճառը, յայտնել ամէն ինչ եւ ըսել թէ «Սրբազան Պատրիարքէն նամակ բերած եմ, որպէսզի պէյը ինծի պաշտպանութիւն ընէ, ու ես Փարիզ երթամ բժշկութիւն սորվելու»:

***

Այս յայտարարութեանս վրայ մշեցի վայրենին լեզուն փոխեց, ոչխար կտրեցաւ. սկսաւ ճառաբանել. «Պէյը հոս չէ, տղաս, ձուկ բռնելու ելած է. հոս ալ ըլլար նէ, քեզ ճամբու կը դնէր. ուզածդ չըներ. հիմա քեզի բան մը ըսեմ, անիկա ըրէ՛: Հուսատեղը, քիչ մը հեռուն քաթոլիկներուն ժամը կայ. անոր քովը տիք սոխախ մը կայ, Քոխքօ սոխախ (փողոց) կ'ըսեն. այդ սոխախին վերերը տուն մը կը տեսնաս, Աշնան Պօղոս աղային տունն է ան. հոն կ'երթաս, Արթին պէյը կը հարցնես, անոր կը հասկցնես գործդ. Արթին պէյը մեր պէյին քիթին թիրեախն է. աչքին լոյսն է. ան ինչ որ ըսէ նէ կ'ընէ. պարէ քեզի աղէկութիւն մը ըրած ըլլամ. առաջուց գրուցէիր նէ չէ՞ր ըլլար»:

Մշեցին փոխուած համակրելի մարդ մը խոկոյն եղած էր ինծի համար, իր խօսքերէն թեւաւորուած՝ վազեցի գացի Քոխքօ փողոցը, գտայ Աշնան Պօղոս աղային տունը, ուր ի՞նչպէս հասնելս չեմ յիշեր. կարծեմ չորս ոտքով գացած էի հոն. դուռը զարկի, վերէն պատուհանէն կին մը գլուխը դուրս հանեց, «Քի՞մ տիր օ, ո՞վ է այն» ձայնեց, եւ ես մեղաւորս վարէն՝ «Արթին պէյը հո՞դ է, տեսնալ կ'ուզեմ» պատասխանեցի: «Չէ՛, հոս չէ, Պոլիս իջած է, ժամը իննին պիտի գայ» ըսաւ ու գոցեց պատուհանը:

***

Ինը ըսածը թրքական ժամն էր, ու դեռ եօթն էր, ուստի երկու ժամ սպասելու էի Արթին պէյը տեսնալու բարեբախտութիւնն ունենալու համար, որով սկսայ ման գալ, պտըտկիլ Պէօյիւք–տէրէի ծովեզերքը եւ կամաց-կամաց ինքզինքս գտայ Սարը–եարի Նաւամատոյցը, ուր առաջին անգամ էր որ ոտք կը դնէի:

Պանիր հաց նորէն առած էի. մտայ սպասման սենեակը նաւամատոյցին, որ Վան քաղաքին մէջ «Ջրհան» անունը ունենալը միտքս ինկաւ յանկարծ, երբ հաց ու պանիրս ուտելով ծովուն հոսանքը կը դիտէի եւ իւրովի կ'ըսէի՝ ի՜նչ գեղեցիկ բառ, զոր Սրուանձտեանց Գարեգին Վարդապետը իր «Համով–հոտով» աշխատութեանը մէջ նշանակած է, երբ խումբ մը այլակերպ մարդիկ եկան, ներս մտան, կարծեցի թէ վրաս պիտի յարձակէին. վախ մը եկաւ վրաս, սիրտս տրոփել սկսաւ, բայց պաղարիւնութիւնս պահելով ելայ դուրս:

(Շար. 109)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանցի *թարմ յի-շատակին, «Յառաջ»ի կը նուիրեն.-*
Մէթր Յովիկ Եղիազարեան 100 *Եւրո, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Հայրապետեան* 100 *Եւրո:*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարօնի» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՍՕ ՉԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի
Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ – Պէթհովէն – Շումանն – Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20·30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes

Մասնակցութիւն՝ 29 *Եւրո*

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
- 01· 45· 93· 00· 25
- 06· 14· 74· 92· 97
- 06· 64· 91· 51· 74

Année de l'Arménie en France

4ème Salon du Livre de Chaumont (*)

Du 22 au 26 novembre aura lieu le 4ème salon du livre avec une large participation arménienne: débats, signatures, lectures, théâtre, cinéma, musique, expositions. Participeront : V. Arslanyan, J. Garbis Artin, Anne Barseghian, Krikor Beledian, Philippe Chahbazian, Reine Cioulachtjian, Sevan Demirdjian, Vahé Godel, Patrick Kechichian, Jean Kehayan, Anna Leyloyan, Karine Mazloumian, Martin Melkonian, Claude Mutafian, Gérard Torikian, Harutyun Yekmalyan.

(*) 7/9 avenue Foch, 52000 Chaumont; Tél. : 03. 25. 03. 86. 81.

Conférence - Débat

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 19 novembre
à 15 heures
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339 avenue du Prado —
13008 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 84 70

Nombreux lots de valeur —
Vente de pâtisseries arméniennes
Parents et Amis, venez nombreux encourager et soutenir notre Ecole pour le développement culturel de nos élèves

---

L'UCFAF Présente
label Arménie mon Amie

CONCERT DE MUSIQUE CLASSIQUE VOCALE ET INSTRUMENTALE

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30

Eglise Saint-Germain L'Auxerrois
Place du Louvre — 75001 Paris

1re partie
Airs d'opéras et Chants arméniens
LIANNA HARUTYUNIAN (soprano), ARMEN-VRAMI KARAPETYAN (baryton - basse), accompagnement au piano : MARIE-PASCALE TALBOT — œuvres de Komitas, Tigranian, Verdi, Puccini...

2e partie
Musique arménienne
FELIX SIMONIAN (violoncelle), LUCINE SIMONIAN (piano) — œuvres de Komitas, Mirzoyan, Spendarian, Babadjanian...

PAF : 25 euros. Tarif réduit : 15 euros.

Points de vente :
— Magasins FNAC
— Librairie Samuélian
51 rue Monsieur-Le-Prince — Paris 6e
— Cabinet Terzian
13 rue Lamartine — Paris 9e

Par téléphone :
Suzanne Tadjian 0139906628
U.C.A.F. : 0142087649 (15h - 17h)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE

THEATRE :

«L'ASSOCIATION «LES 3 A» présente
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI

Création **Compagnie Léo Dixit**
Vendredi 17 novembre à 20h30
— **P.A.F. :** 12 Euros —

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30
Enquête sur la mystérieuse disparition de Khatchatour Abovian
1848-2006 : *Historiens et chercheurs ont publié des centaines d'études, depuis 158 ans, mais l'énigme n'est pas résolue pour autant...*

Conférence donné en langue française par
LEON KETCHEYAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեցուք
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Նոյեմբեր 21

Գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

LA MUSIQUE ARMENIENNE

à l'occasion de
L'ANNEE DE L'ARMENIE
Après avoir diffusé 3 emissions sur ce sujet

La **« FREQUENCE PROTESTANTE » 100.7 FM**

continuera sa série d'émmissions sur la musique classique arménienne, animées par
Mme **JEANNIE PERSOZ** (musicologue)

Prochaine diffusion
Le Dimanche 19 Novembre à 12h30

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**

LES ACTIVITES DES MOIS D'OCTOBRE ET NOVEMBRE

ANNEE DE L'ARMENIE

4 - CONCERT — Vendredi 17 novembre à 20h30 à ST. BARNABE, Marseille, pour l'école HAMAZKAINE

5 - CONCERT — Dimanche 19 novembre à 15h30 à SEPTEMES

Sous la direction de Khatchig YILMAZIAN

Au piano : Juliette YILMAZIAN

Solistes : Ani Conquet — Antranik Minassian
Ardzroun Khoudatian — Noubarig Derminassian

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

(Շար. Ա. էջէն)

կինները հրաւիրէ «հանդուրժողութեան»:

ՀԱՆՈՑԻ մէջ է, Նոյեմբեր 19ին, որ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան պիտի ստորագրեն երկկողմանի համաձայնագիրը, որ դուռը կը բանայ Ռուսաստանի առջեւ Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան (Օ. ԷՄ. ՍԷ.) անդամակցութեան:

Թ. ՊԼԷՐ վերջին անգամ գրած է Թագուհիին տարեկան աւանդական «դահաճառը», քանի Մեծն-Բրիտանիոյ նախարարապետը յայտնեց թէ կը հրաժարի 2007 Սեպտեմբերին: Եըլյթը կը ծանրանար գլխաւորաբար ահաբեկչութեան ըսպառնալիքին վրայ, որ մղձաւանջ դարձած է մանաւանդ 2005 Յուլիս 7ի Լոնտոնի ռմբափորձերէն ի վեր (56 մեռեալ, 700 վիրաւոր): Կառավարութիւնը կը նախատեսէ իշխանութեան իրաւասութեանց ամրապնդումը, օրինակ՝ գրաւել կասկածելի անձերու ինչքերը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ, 2006ին կաշառակերութեան 6·500 պարագաներու վրայ 2·000ը կը վերաբերին ոստիկաններու, ինչ որ խորապէս կը մտահոգէ ընդհանուր դատախազ Եուրի Չայկան: Կաշառակերութեան ընդհանուր գումարը հասած է 240 միլիառ տոլարի տարուան մէջ, այլ խօսքով հաւասար է ազգային պիւտճէին:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI-DIMANCHE
18-19 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21·579 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21·579

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ Է ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ԷՐ

Աւելի՛ քան ընկերվարականներու, Սեկոլէն Ռուայալ մեթիաններու թեկնածուն էր եւ այս ջախջախիչ յաղթանակը պատկերացումն է այն ուժին զոր կը ներկայացնեն մեթիաները։ Արդարեւ, Սեկոլէն Ռուայալ ընտրուեցաւ ձայներու 60,62% համեմատութեամբ 218·717 ընտրողներու 80%ին մասնակցութեամբ, 4·000 դրասենեակներու քուէարկութեամբ։ Յաղթանակը այնքան ջախջախիչ բնոյթ ունի, որ շատ հեռու կը մնան Տոմինիք Սթրոս-Քահն եւ Լօրան Ֆապիուս, առաջինը ձայներու հազիւ 21%ի համեմատութեան կը հասնի, երկրորդն ալ 18%ի։

Երեւոյթը շատ յատկանշական կը թուի եւ բազմաթիւ այլ կէտեր ալ հարկ է նկատի առնել, բացի մեթիաններու ճնշիչ ազդեցութենէն։ 2005ի աշնան արուարձաններու ծանր միջադէպերու առեն, կուսակցութիւնը բազմաթիւ կոչեր ըրաւ, որպէսզի նոր անդամներ արձանագրուին, որոնք նաեւ քուէի իրաւունք պիտի ունենային թեկնածուի ընտրութեան առեն։ Շարքերը խտացան ու նոր անդամներ եկան։ Հաւանական է նաեւ որ այդ նորերը իրենց քուէն տուին Սեկոլէն Ռուայալի, մերժելով քաղաքական երկու հին ադուէսներու ձայն տալ։ Այս երկուքն ալ խորհեցան թէ կրնան յաղթել, որովհետեւ քաղաքական անցեալ ունին, փորձառու են եւ այդ առաւելութիւնը կը բաւէ որ յաղթեն։ Հաշիւը սխալ էր, ինչպէս սխալ էին այն մեթոտները, որոնք գործադրուեցան վարագոյրին ետին (թէեւ հերքեցին) համացանցի հին տեսերիզներ սփռելով, վարկաբեկելու համար Փուաթու–Շարանթի շրջանի նախագահուհին։ Սեկոլէն Ռուայալ քաղաքական վերանորոգման մը ոչ թէ պատկերը, այլ պատրանքը տուաւ։ Նոյն, հին մարդիկը մերժելու խոր պահանջ մը կար եւ կարեւոր ալ չէր այլեւս, որ թեկնածուն հակասական ելոյթներ ունենայ, նախորդ օրն ըսածը յաջորդ օրը հերքէ, ցոյց տայ որ հիմնական տուեալներ չունի ձեռքը երկիր մը կառավարելու համար։ Իր երկու մրցակիցներուն բոլոր փորձերը ի դերեւ ելան, զինք չկրցան անկայունացնել։ Եւ ի վերջոյ հարկ է ընդունիլ որ ինչ որ պատահեցաւ պատմական բնոյթ ունի Ֆրանսայի համար։

ԱՄՆ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԳՈՆԿՐԷՍԻ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՅ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսին հայկական խումբին նախագահները՝ Ֆ. Փալոն եւ Ճ. Նոլէնպէրկ յայտնած են թէ Գոնկրէսի յաջորդ նստաշրջանին պիտի ներկայացնեն Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւը։ Անոնք կը յուսան որ բանաձեւին քուէարկութեամբ վերջնապէս կը հաստատեն պատմական ճշմարտութիւնը։ Երկու նախագահները ուրախութիւն յայտնած են որ Գոնկրէսի Հայկական Հարցին աջակից խումբին 90%ը վերընտրուած է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՄԵՐՔԷԼ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան, ինչպէս ծրագրուած էր, Նոյեմբեր 16ին հանդիպում ունեցած է Գերմանիոյ վարչապետ Ա. Մերքէլի հետ։ Քննարկելով երկկողմ յարաբերութիւնները, երկու ղեկավարները համաձայնած են յառաջիկային աշխուժացնելու յատկապէս դրամատնային, ապահովագրական, փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններու մարզերը։ Քննարկած են նաեւ Հայաստանի Եւրոպական Միութեան հետ գործակցութեան թեմաները։ Ռ. Քոչարեան իր խօսակիցին ներկայացուցած է Ղարաբաղի հակամարտութեան ներկայի փուլը։

Ա. Մերքէլի հետ հանդիպումէն առաջ Ռ. Քոչարեան այցելած է Պէրլինի քաղաքապետարանը, տեսակցած քաղաքապետ Գ. Վովերայթի հետ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ժ. ՖՐԷՇ, Լանկըտոք–Ռուսիյոնի շրջանի ընկերվարական նախագահը, որ ծանօթ է իր «պատկերալի» ելոյթներով, յաճախ ալ ձախաւեր, անգամ մը եւս քաղաքական դէմքերու եւ մեթիաններու ուշադրութիւնը գրաւեց Նոյեմբեր 16ին, երբ յիշուեցաւ որ երկու օր առաջ, ցոյց տալով Ֆրանսայի Ֆոթպոլի խումբին մէկ նկարը, ուր 11 խաղացողներուն մէջ 9 սեւամորթ կար եւ երկու սպիտակամորթ, ըսած էր.–«Այս խումբին մէջ, 11ի վրայ 9 սեւամորթ կայ։ Բնական պիտի ըլլար որ 3-4 ըլլար միայն։ Ընկերութեան ցոլացում կ'ըլլար։ Բայց հոս, եթէ այդքան կայ, պատճառն այն է որ սպիտակամորթերը ոչինչ կ'արժեն։ Կ'ամըչնամ այս երկրին համար։ Ի մօտոյ 11 սեւամորթ պիտի ըլլայ»։ Հարցը հոն է որ այս արտայայտութիւնը խստօրէն այպանուեցաւ, դատապարտուեցաւ որպէս «ցեղապաշտ», մինչ Ֆրէշի խօսքերը ըսպիտակամորթերու դէմ են բացայայտ կերպով։ Ժաք Շիրաք իսկ զեկոյցով մը դատապարտեց, մինչ կը յիշուէր որ անցեալին ալ Ֆրէշ վիրաւորած էր հերքիները, որպէս «ենթամարդեր»։ Այն ատեն ներողութիւն խնդրած էր, այս անգամ նոյնը չըներ, կ'ըսէ պարզապէս թէ խօսքերուն մեկնաբանութիւնը սխալ է։

Իի. ԷՄ. Փէ.ի Ազգային Խորհուրդի Նոյեմբեր 16ի հաւաքոյթը բաւական փոթորկալից եղաւ եւ Պաշտպանութեան Նախարարուհին սուլոցներով ընդունուեցաւ։ Տիկին Ալիօ–Մարի իր ելոյթով ձաղկած էր Նիքոլա Սարքոզիի տեսա-

(Շար.ը Դ. էջ)

«ԵՐ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ ԽՕՍԵՑԱՒ»

Փ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ.–

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԸՍԵԼԸ ԻՄ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՍ Է»

«Միլլիյէթ»ի լրագրողուհին նախքան Փ. Տէվէճեանի հետ զրոյցը, գրած էր թէ «Թուրքիան ոտքի հանող "Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրէնք"ին ճարտարապետ Նիքոլա Սարքոզիի քաղաքական փայլուն վաստակի տէր խորհրդական, որուն Սարքոզի նախագահ ըլլալու պարագային վարչապետութիւնը ստոյգ կը նկատուի, հռետոր, արծուի նայուածքներով Փ. Տէվէճեանի անունը բոլորին զարմանք, խռովք, երբեմն ալ հիացումով խառն լռութիւն կը պատճառէր»։ Յետոյ յիշած էր թէ անոր մեծ հայրը օսմանեան պետութեան կարեւոր պաշտօնատարներէն էր, իսկ ինք՝ ԱՍԱԼԱ–յի նշանաւոր փաստաբանը։ Ու ան նման անցեալի մը վերապահ նրբավարութեան կրողն էր։

Զրոյցը կը սկսի Հոկտեմբեր 12ին քուէարկուած օրինագիծին նիւթէն. Թուրքիոյ Հայերը դժգոհ են, Հայաստանն ալ կարելի չէ ըսել թէ մեծ նեցուկ տուած է։ Արդեօք Սփիւռքը միմիայն իրեն համար պատրաստած այդ օրէնքին գոհած չէ՞ միւս Հայերը։

Փ. Տէվէճեան կ'ըսէ թէ մինչեւ տարի մը առաջ ինք ալ դէմ էր այդ օրէնքին. ան արտայայտութեան ազատութեան պիտի մնասէր։ Սակայն Լիոնի մէջ Թուրք ազգայնամոլներուն արարքները որոնք վաւերացուեցան ու զօրակցութիւն գտան Թուրքիայէն, այլեւս տեղ չէին ձգեր արտայայտութեան ազատութեան մասին վիճարկում ունենալու։ «Մեր ապահովութիւնը խնդրոյ առարկայ էր։ Հարկ էր Ֆրանսացիներուն ուղղուած յարձակումներուն դէմ մեր ապահովութեան երաշխիք ըլլալիք կարգադրութիւն մը ունենալ» կ'ըսէ Փ. Տէվէճեան։ Յետոյ պատասխանելով իր առաջարկած փոփոխութեան մերժումին մասին հարցումին, կ'աւելցնէ թէ գիտական ուսումնասիրութիւնը օրէնքին շրջանակէն դուրս ձգելու իր առաջարկը պիտի տանի նաեւ Ծերակոյտ ու ամէն կարելին ընէ, որպէսզի ան ընդունուի։ Կը կարծէ գաղափարական միութիւն գտնել։ Այդպէսով տարբերութիւն մը պիտի ըլլայ Ֆրանսայի ու Թուրքիոյ միջեւ որ պատժական օրէնսգրքին մէջ ունի 301րդ յօդուածը։ Իսկ ինչ կը վերաբերի ժամանակի հարցին, Ֆրանսայի ճանաչումին համար երեք տարուան ջանքեր անհրաժեշտ եղած էին, Սփիւռքը կրնայ քիչ մը եւս համբերել. արդէն 90 տարիէ ի վեր կը համբերէ։

«"Մենք" կ'ըսէք. Սփիւռքը այդքան միատա՞րր է, ըստ ձեզի. վստա՞հ էք որ ամէնքը կը զօրակցին այս օրէնքին» հարց կու տայ Է. Թէմէլքուրան։ «Եթէ նոյնիսկ Սփիւռքը միատարր չէ, Թուրք ազգայնականներու արարքներուն շարունակութեամբ պիտի ըլլայ։ Բայց Թուրքիան ալ դուրսէն միատարր կ'երեւի։ Կը վարէ քաղաքականութիւն մը որ պետական քաղաքականութեամբ կը միատարրէ մշակութային տարբերութիւնները» կը պատասխանէ Փ. Տէվէճեան։ Ապա կը շեշտէ թէ չի հաւատար որ օրէնք աւելի կը խստացնէ Հայաստանի սահմանը փակ պահելու Անգարայի դիրքը։ «Կը հաւատամ որ Թուրքիա միայն ճնշումներով կրնայ փոխուիլ» կ'ըսէ, կրկնելով.«Մենք 90 տարիէ ի վեր կը սպասենք»։

Երբ լրագրողուհին կը յիշեցնէ Ֆրանսացի ընկերաբան Պօտրիյարի խօսքը թէ «Հայերը իրենց ողջ ըլլալը փաստելու համար պարտին իրենց մեռած ըլլալուն փաստը տալ», Տէվէճեան կ'ըսէ. «Ճիշդ Հրեաններուն նման։ Ասիկա շատ խոր հոգեցնցում մըն է։ Ամէն անգամ մը Թոռանս նայիմ, կը մտածեմ թէ եղած է ժամանակ մը երբ անոր տարիքի երախաներ միմիայն իրենց հայ ըլլալուն պատճառով մահացած են։ Ասիկա անապրելի ցաւ է»։

Զրուցավար Թըրքուհին հարց կու տայ թէ այդ անապրելի ցաւով ապրիլ, կեանք մը անոր վրայ հիմնել, յոգնեցուցիչ չէ՞ երբեմն։ «Յոգնեցայ... այո, եւ թէ շատ... սակայն ասիկա իմ պարտականութիւնս է։ Ես չեմ ուզեր դար մը եւս ապրիլ պահարանիս մէջ դիակներ ունենալով» կը պատասխանէ Տէվէճեան։ Լրագրողուհին կը նշմարէ թէ խոնաւցած են անոր արծուային նայուածքները։

Այդ պարագան հետեւեալ մտածումը կը թելադրէ Է. Թէմէլքուրանի. «Քանի որ օրէնք գրելու չափ վճռակամ մէկուն անգամ աչքերը կրնան թրջիլ, արդեօք Սփիւռքը մեզի պատմուածէն տ արբե՞ր է։ Ի՞նչ կայ զայրոյթի ու յամառութեան մեզի ցոյց տրուած պատկերին տակ։ Երկխօսութիւնը վճռապէս մերժողները ի՞նչեր պահած են իրենց հոգիին խորքը։ Այս առումով զրոյցները պէտք է շարունակել աւելի անգիջողներու հետ»։

ՖՐԱՆՍԱ

ՖՈՆԷԹՈՆԸ ԼԱՒ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ ԷՐ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԷՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17ի առաւօտուն մեր ստացած տեղեկութիւններուն համաձայն, առաջին օրէն իսկ (Նոյ. 16) Ֆոնէթոնը լաւ ընթացքի մէջ էր։ Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 21ին արդէն իսկ 411·000 Եւրոյի խոստում նուէրներ կային (նախորդ տարի նոյն օրը գումար 300 հազար Եւրօ էր)։

Այս տարի Հիմնադրամի տեղական մարմին կազմուած է նաեւ Պելժիա, որ առաջին անգամ կը մասնակցի։ Եւրոպայի միւս մասնակցող երկիրներն են.– Գերմանիա, Հոլանտա, Զուիցերիա, Սպանիոյ եւ Փորթուկալի փոքր գաղութները։ Ֆոնէթոնին առթիւ Փարիզ ժամանած է նաեւ Հիմնադրամի գործադիր մարմնի տնօրէնուհին՝ Նայիրա Մելքումեան, որ խորապէս տպաւորուած է Ֆոնէթոնի կազմակերպութենէն։ 700 կամաւորներ կ'աշխատին 5 քաղաքներու մէջ՝ Փարիզ, Լիոն, Մարսէյլ, Թուլուզ, Նիս եւ կ'օգտագործուին 147 համակարգիչներ՝ կապուած հեռաձայններու։

Ֆոնէթոնը տեղի կ'ունենայ նաեւ, ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Հայաստան եւ Արցախ։

***

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ նուիրատուութիւններուն կրնան հեռաձայնել 0810 02 04 04 թիւին։

ԹԷՆԻՍ

Շանկայի Մասթըրսներուն կէս աւարտականին համար որակուած են Ֆետէրէր եւ Նալպանտեան։ Զուիցերացին յաղթած էր Լուպիչիչի (7-6, 6-4), իսկ Դաւիթ Նալպանտեան յաղթած էր Ռոտիքի (6-2, 7-6)։ Շաբաթ, Նոյեմբեր 18ին Նալպանտեան կը մրցի ամերիկացի Ճէյմս Պլէքի հետ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾ ԲԱՑԱԿԱՆ՝ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԶԸ, ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՆԴԵՐՁ

Բ.

Երեւանի օրինակով ալ, նոյն ուշադրութեան յետին փշուրէն իսկ զուրկ ծայրամասերու օրինակով ալ մարդ նոյն եզրակացութեան կը յանգի. երկրին առաջին նշմարուած տէրն ու տիրականը անտիրութիւնն է: Եթէ այդպէս չըլլար, ի՞նչ ճամբով մայրաքաղաքը այդքան անտանձ այլանդակումի զոհ կը դառնար: Իսկ անդին, սահմանամերձ գիւղեր, բնակավայրեր ի՜նչպէս կրնային այնքան երեսի վրայ ձգուիլ: Աւելի քան տեղին, կենսական է այս տարուան Փոնէթոներու, Թելէթոններու հասոյթը սահմանային շրջաններու բարելաւումին յատկացնելու որոշումը. բայց տեսնելէ ետք մայրաքաղաքին շինարարութեան տենդագին թափը, մարդ կը տարուի հարց տալու թէ տասը, տասներկու կամ աւելի յարկերով շէնքեր շինել տուողները միայն այլանդակելո՞վ մասնակցութիւն կը բերեն վաղուան Հայաստանին: Եթէ քաղաքը, երկիրը պատասխանատու, տէր ունենային, անոնք պիտի չպարտադրէի՞ն գիւղ մը վերականգնել, ծերանոց մը նորոգել, դպրոց մը շինել, կալուածային նորօրեայ իշխանիկներուն: Եւ ըսել որ անոնց մէջ գիւղի մը տարածքին չափ հողի վրայ «բնակավայր» կառուցողներ կան. պարսպապատ, անհամար սպիտակ ու ոսկեզարդ սիւներով, սանդուխներով, հսկայական առիւծներու արձաններով, աւազաններով, նոյնիսկ սեփական մատուռներով բնակավայրեր են անոնք, որոնց տէրերը «ճարպիկ առեւտրական» որակումով առաջին օրէն ամէն գնահատանք ու արտօնութիւն վայելած իսկական ճարպիկներ են: Անոնց անունը կը նշէ սփիւռքահայը քաղաքէն դուրս առաջնորդող շարժավարը, պատմելով նաեւ մէկուն աղջկան, միւսին տղուն հարսանիքին ցուցադրուած շռայլութեան, մսխումին, անճոռնիութեան մանրամասնութիւնները: Եւ ըսել որ չես հասկնար ուրկէ՛, ինչպէ՛ս այդքան դրամի տիրացածներու ինքնութիւնը մէկ-մէկ գիտէ գրեթէ ամէն երեւանցի. այս մէկ շէնքը այս նախարարինն է, անդին պանդոկը՝ միւսին. սրճարանները երրորդի մը մենաշնորհն են, պէնզինի կայանները՝ չորրորդին: Եւ ըսել որ բաւական ճոխ է ցանկը որուն թիւին մէջ իշխանութեան դիրքեր կը յիշուին անդադար. նախարար, երեսփոխան, զինուորական, նախագահ, կուսակցական ղեկավար, եւլն.: Ոչ մէկ մարզ զուրկ մնացած է տնտեսական հզրութեան լծակներու տէրերէն:

Յաճախ քաղաքական դիրքի շնորհիւ տնտեսական «յաջողութեան» հասածներու քով, ուշագրաւ է տնտեսականը քաղաքական ասպարէզին մէջ ներկայութեան ձգտումին ծառայեցնողներու գոյութիւնը: Այս խումբին մէջ կան մարդիկ որոնք արդէն երեսփոխանական աթոռի տէր են. բայց ինչո՞ւ աւելիին չնկրտիլ: Երեսփոխանը կրնայ նախարար ըլլալ, նախագահ ըլլալ: Ու «բարձրանալ»ու տենչը քուէ որսալու այլազան միջոցներու կ'առաջնորդէ զիրենք: Անշուշտ բոլորին ալ հիմնական կէտը չունեւորին շահարկումն է որ մեծ ջանք չի պահանջեր բարեսիրութեան դիմակով ներկայանալու, մանաւանդ ներկայացուելու համար:

Այդ խումբին մէջ կան ժողովուրդին կարօտ զանգուածներուն գետնախնձոր, բրինձ, գետնախնձորի հունտ բաժնողներ, մարդոցմէ եւ Աստուծմէ մոռցուածներու առողջական ծառայութիւն տանողներ, կամ երրորդ տարիքի անոք կիներ, այրեր տեսարժան վայրեր պտոյտի տանողներ: Այս մարդոցմէն ոմանք իմաստուն գտնուած են նախապէս հեռատեսիլի կայան, կամ քարոզչական այլ միջոց ապահովելու, որպէսզի իրենց գործունէութիւնը գաղտնի չմնայ: Ու այդ կարգի կայան մը, օրինակ, ցոյց կու տայ Ամբերդի ճամբան բռնած սեւ պատկառելի Մերսէտէս մը որուն կը հետեւի սպիտակ 10–12 հոգնիոց կառքերու շարան մը: Առաջինին մէջ բարերար կուսակցապետն է իր շրջախումբով, միւսներուն՝ բախտաւոր հիւրերը: Այս վերջինները պտոյտին աւարտին նոյն պաստառէն բառ պիտի չգտնեն փառաբանելու իրենց բարերարը որ անպայման չգտնուած, չտեսնուած ազնիւ մէկն է, աստուածավախ, սիրելի, պաշտելի, արժանի՝ ամէն դիրքի, ամէն աթոռի, բազկաթոռի, նոյնիսկ գահի: Այս փառաբանողներէն ոչ մէկը բնականաբար պիտի անդրադառնայ այդ մեծարեալին տըմարդի ընթացքին երբ նպաստընկալներու բազմութիւնը քիչ մը շատ իր անձին մօտեցած գտնելով, ձեռքի վանող շարժումով մը կը հրահանգէ. «Տիխթանցիա պահեցէ՛ք»:

Եւ ըսել որ միայն տնտեսական լծակին առաւելութեամբ այս մարդիկը կրնան հեռատեսիլի սեփական կայան ունենալ. մինչ հակառակ ամէն պահանջի, տարուած ծաւալուն պայքարին, փակուեցաւ եւ փակ ալ կը մնայ Ա1+ կայանը որուն մասին մարդիկ ափսոսանք, ցաւ կը յայտնեն:

Կացութիւնը տեղին մեկնաբանութեամբ մը ամփոփած էր Հոկտեմբեր 20ի «Ժամանակ-Երեւան» օրաթերթին մէջ ԱԺՄ նախագահ Վազգէն Մանուկեան. «Հայաստանը դարձել է փէոդալական պետութիւն, եւ փէոդալը ոչ միայն ճնշում է սեփական հպատակներին, այլ նաեւ պահում է նրանց: Այս փէոդալների հետ մրցակցութեան մտնելու համար անհրաժեշտ են մեծ ֆինանսական հնարաւորութիւններ: Իսկ քանի որ այդպիսիք չկան, ուրեմն՝ իմաստ չունի մտնել դրա մէջ, մանաւանդ որ պարտութեան դէպքում հասարակութիւնն աւելի է յուսահատւելու եւ մտածելու, որ այս իշխանութիւններն այնքան ուժեղ են, որ նրանց հնարաւոր չէ յաղթել»:

Հայաստանի անկախութեան նախածննդեան շրջանէն քաջածանօթ ու մասնակից այս անձնաւորութիւնը ներկայի պայմաններուն մէջ արդար ընտրութեան խոստումներն ալ անհաւատալի կը նկատէ: Կ'ըսէ թէ խոստումներուն տէրերն ալ գիտեն թէ արդար ընտրութեան պարագային իրենք կը կորսնցնեն իրենց իշխանութիւնը: Իսկ իշխանութեան ոչ մէկ տէր կը համակերպի կորսնցնելու ունեցածը: Կ'աւելցնէ. «Արդար ընտրութիւններ հնարաւոր չէ անգամ այն դէպքում, եթէ դա ցանկանայ Ռ. Քոչարեանը»: Այդ մարզով շահագրգիռներու թիւը մեծ է ու նախագահն իսկ չի կրնար հսկել բոլորին:

Հայաստանի մէջ տնտեսական կարեւոր լծակներէ ետք իշխանութեան առաջնային դիրքի ձգտողներու ամէնէն թարմ օրինակը կրնայ նկատուիլ «Բարգաւաճ Հայաստան» կուսակցութեան նախագահ Գագիկ Ծառուկեանը: Ոչ միայն Երեւանի, այլեւ ամէնէն անհաւանական կարծուած անկիւններու մէջ ուշադրութիւն կը գրաւեն կուսակցական գրասենեակները «Բարգաւաճ Հայաստան» եռագոյն արձանագրութեամբ: Զանոնք բացողները ոչ իսկ անդրադարձած են որ շատ անգամ խեղճ ու կրակ, կիսաքանդ, մռայլ շրջապատի մը մէջ զետեղուած այդ ցուցատախտակները ի՛նչ տխուր հեգնանք մը կը մարմնաւորեն: Բարեբախտաբար անոնց առջեւէն, քովէն անցնող – դարձողներու մեծամասնութիւնն ալ չի նկատեր նման մանրամասնութիւն. առօրեան այդ կարգի պերճանք չի թոյլատրեր, իրենք ալ շատ լուրջ չեն վերաբերիր «Դոդի Գագոյին» նորայայտ ախորժակին:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՋԳԱՅԱՑՈՒՆՑ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԻՐԱԶԵԿ

ԹՈՐՈՆԹՕ (Գանատա) –

Ցեղասպանագէտներու Միջազգային Ընկերակցութեան հրատարակած «Genocide Studies and Prevention»ը, որ երեք ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնէ իբրեւ այդ կազմակերպութեան պաշտօնական օրկանը, շաբաթ մը առաջ ելած իր վերջին թիւով ի յայտ կը բերէ ներհուն ուսումնասիրութիւն մը «Ցեղասպանութիւնը Կեսարիոյ մէջ» խորագիրով:

Փրոֆ. Վահագն Տատրեանի հեղինակութեամբ պատրաստուած այս աշխատանքը առաջին անգամ ըլլալով ի յայտ կը բերէ Իթթիհատ կուսակցութեան վճռորոշ դերը այդ ոճիրին կանխամտածուած կազմակերպութեան մէջ: Հիմնուելով Թրքական պաշտօնական վաւերագիրներու եւ աղբիւրներու, ինչպէս եւ վերապրողներու հրատարակած լայնածաւալ վկայութիւններու վրայ, Տատրեան մեթոտիկ կերպով կը բացատրէ այդ ոճիրին դրդապատճառը, յղացումը, զարգացումը եւ վերջնական իրագործումը: Ինչպէս որ պատահած էր Հրեաներու ողջակիզման եւ Ռուանտայի ցեղասպանութեան պարագաներուն, սոսկական արկած մը կամ պատահար մը շահագործելով, ոճրամիտ կառավարութեան մը ղեկավարները անմիջապէս գործի կ'անցնին իրագործելու համար առկայ իրենց ծրագիրը՝ բնաջնջման: Ամերիկա գաղթած հայ երիտասարդի մը, որ Ապտիւլ Համիտի շրջանի ջարդերէն վերապրող մըն էր եւ ժամանակաւոր կերպով վերադարձած էր իր հայենիքը՝ Կեսարիա, վրէժխնդրական ոգիով համակուած եւ բոլորովին ինքնագլուխ, այսինքն՝ առանց որեւէ կազմակերպութեան դրդումով կամ աջակցութեամբ, ռումբի մը պատրաստութեամբ կը զբաղէր՝ երբ ատիկա անժամանակ կերպով պայթելով մահացու կերպով կը վիրաւորէ զինքը: Սա կը պատահի 1915 Փետրուարին երբ նոր եւ լայնատարած ջարդերու ահ ու սարսափը համակած էր ամբողջ Թրքահայութիւնը: Օգտուելով այս թանկագին առիթէն զոր Թուրքերը կը նկատեն նուէր մը՝ ընծայուած իրենց գոհին կողմէ, կուսակցութեան մեքենան, ներքին գործոց նախարար՝ Թալաթի կողմէ խրախուսուած, կ'անցնի գործի:

Եվէրէկ, ուր ռումբը պայթած էր, կ'ունենայ նոր կառավարիչ մը՝ Սալիհ Զէքի, Թալաթի ընտրեալը: Այս մարդը, որ Կեսարիոյ մէջ Թրքական բարբարոսութիւնը իր գագաթնակէտին հասցուցած էր տանջանքի ամենակատաղի մեթոտները հնարելով եւ կիրարկելով, Կեսարիոյ մէջ իր գործը լրացնելէ յետոյ 1916ի ամրան պաշտօնի կոչուեցաւ Տէր Զօր, իբրեւ այնտեղի կառավարիչը՝ Թալաթի յատուկ տնօրինութեամբը: Հոն՝ Տէր Զօրի մէջ Սալիհ Զէքի ինքզինքն ալ գերազանցեց վայրագութեան նոր եղանակներուն կիրարկումով: Սովալլուկ, կիսամեռ եւ հիւանդ վերապրողներու հոյլեր, ենթարկուեցան Հայկական ցեղասպանութեան նոր մէկ փուլին՝ շնորհիւ այս եզակի մարդասպանին անսովոր եռանդին:

Փրոֆ. Տատրեան գիտական զուսպ լեզուով կը մերկացնէ կառավարիչ Սալիհ Զէքիի ոճրամիտ եւ նենգ առաքելութիւնը, որուն կը զուգակցի Կեսարիոյ ընդհանուր կառավարիչ՝ Ագիզ Զէքայի (Ափայտըն): Սա, նախկին Պոսնիացի մը, որուն նախահայրերը, ուրիշ հազարաւորներու կողքին, դաւանափոխ եղած նախկին քրիստոնեաներ էին եւ հիմա Մուհամմէտ մարգարէին առաքեալները դարձած էին, Թուրքիոյ պարտութենէն յետոյ իր ծննդավայրը՝ Պոսնիա փախած էր, խուսափելու համար դատական հետապնդումէ, իբրեւ մեղսակից Հայկական ցեղասպանութեան ոճիրին: Քէմալական վարչակարգին ամրագրուելէն յետոյ վերադարձաւ Թուրքիա եւ տիրացաւ մեծ պաշտօններու, ինչպէս Թրքական խորհրդարանի երեսփոխան, երկուտեք՝ դեսպան Լոնտոնի մէջ, ապա Մոսկուա, Հանրային շինութեան, ինչպէս եւ պատերազմական նախարար:

Այս արժէքաւոր ուսումնասիրութեան յոյժ հետաքրքրական եւ անսովոր մէկ յայտնութիւնն ալ կը վերաբերի Թուրք կառավարիչի մը, որ ի տարբերութիւն իր բոլոր միւս պաշտօնակիցներուն, արդարամիտ կորովով մը ձեռնարկեց քրէական-դատական հետապնդումի՝ Կեսարիոյ ցեղասպանութեան մասնակից բոլոր Թուրքերուն դէմ, պատերազմէն անմիջապէս յետոյ: Խօսքը կը վերաբերի Ահմէտ Ռըֆաթի (Չալըքա), որ Հանրապետական Թուրքիոյ մէջ ալ ունեցաւ բարձրաստիճան պաշտօններ ինչպէս՝ երեսփոխան եւ Արդարութեան նախարար: Հիմնուած «փաստեր»ու վրայ՝ Ռըֆաթ պատրաստեց քանի մը տասնեակ թղթածրարներ, որոնք յանգեցան համապատասխան «ամբաստանագիր»ներու եւ ներկայացուեցան Կեսարիոյ մէջ պաշտօնավարող դատարանի մը: Բայց, քէմալական ապստամբական շարժումը՝ տապալելով Սուլթանական վարչակարգը, վերջ տուաւ նման ձեռնարկներու:

Այս ուսումնասիրութեան ուրիշ մէկ ուշագրաւ կէտը, զգայացնող մերկացումն է Թրքական պաշտօնական սուտի մը, որ յարատեւօրէն կը կրկնուի տասնամեակներ շարունակ Թուրք կառավարութիւննե-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ԵՐԹԸ

Թէեւ անցած են 33 տարիներ, բոլորս ալ լաւ կը յիշենք Արարատի 1973ի փառաւոր յաղթանակները որոնք մեծ ցնծութիւն պատճառեցին ամբողջ հայ ժողովուրդին: Խ. Միութեան կրկնակի ախոյեանները հրաւիրուեցան Լիբանան եւ արժանացան ժողովրդական մեծ ընդունելութիւններու:

Այս մեծ յաջողութենէն ետք, միջազգային չափանիշով մեր հոյակապ յաղթանակը կը համարուին հայ ճատրակի վարպետներուն ձեռք բերած ոսկի մետալները· անոնք չահուեցան Թորինոյի մէջ կայացած Ճատրակի 37րդ ողիմպիական ախոյենութեան, ուր գերազանցեցին Լեւոն Արոնեանը, Վլադիմիր Յակոբեանը, Կարէն Ասրեանը, Գաբրիէլ Սարգսեանը, Սմբատ Լըպուտեանը եւ Արտաշէս Մինասեանը:

Այս մրցաշարքին նաեւ փայլեցան մեր սիրուն հայուհիները, Լիլիթ Մկրտչեանը, Էլինա Դանիէլեանը եւ Սիրանոյշ Անդրէասեանը ձեռք բերելով անհատական յաղթանակներ:

Ուրախութեամբ պէտք է ընդգըծենք որ ճատրակի հայկական յաղթական երթը կը շարունակուի: Գերմանիոյ Մայնց քաղաքին մէջ կայացած համաշխարհային ողիմպիականի ոսկի մետալակիր աշխարհի ախոյեան Լեւոն Արոնեան նուաճեց նաեւ Ֆիշըրի վարկածով աշխարհի ախոյեանի կոչումը:

Էքուաթորի մէջ 18 տարեկաններու Ամերիկայի մայրացամաքի ճատրակի մրցաշարքը որուն կը մասնակցէին 19 երկիրներ, Ա.Մ. Նահանգներու հաւաքականին մաս կազմող Տաթեւ Աբրահամեան հասաւ աննախադէպ յաջողութեան. ջախջախելով իր բոլոր մրցակիցները, ան շահեցաւ 9 միաւոր, 9 հնարաւորութիւններէ: Ա.Մ. Նահանգներու խումբը շահեցաւ 2 ոսկի, 4 արծաթ եւ 1 պրոնզէ մետալներ. հաւաքականին մարզիչն էր վարպետ Արմէն Համբարձումեանը:

Վերջերս իր աւարտին հասաւ Ճատրակի Եւրոպայի Պատանիներու ախոյենութեան մրցաշարքը որուն մասնակցեցան 737 խաղացողներ: Մինչեւ 14 տարեկան պատանիներու Եւրոպայի ախոյեան հանդիսացաւ Հայաստան: Զաւէն Անդրէասեանը (18 տարեկան) շահեցաւ փոխ-ախոյեանի տիտղոսը:

Հայ խաղացողներու յաղթական երթը կը շարունակուի եւ պէտք է յիշենք մեծ վարպետ՝ Տիգրան Պետրոսեանը որ հանդիսացաւ մեր յաղթանակներու ռահվիրան եւ 1963ին շահեցաւ Աշխարհի ախոյենութիւնը: Հայրենի մեր ժողովուրդը համախմբուած կեդրոնական հրապարակի վրայ ողջունեց անոր փառապանծ յաղթանակը, որ աշխարհին ցոյց տուաւ ճատրակի հայ վարպետին մտային բացառիկ յատկութիւնները:

Պատմութիւնը կրկնուեցաւ 33 տարի ետք. Երեւանի լուսնկայ գիշեր մը, ժողովուրդը ուղղուեցաւ Զուարթնոց օդակայանը, ողջունելու համար չախմատի ողիմպիական իր ախոյեանները եւ այնուհետեւ Երեւանի փողոցները թնդացին ուրախութեան բացագանչութիւններով, մինչեւ առաւօտ:

Հանրապետութեան նախագահ Ռոպէր Քոչարեան արժանավայել շուքով ընդունեցաւ եւ պարգեւատրեց Տիգրան Պետրոսեանի ժառանգորդները:

ՓԱՌԱՒՈՐ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ

Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ կայացաւ մինչեւ 20 տարեկաններու աշխարհի ախոյենութիւնը, զոր նուաճեց 18ամեայ Զաւէն Անդրէասեանը, ձեռք բերելով 13 հնարաւորութիւններէ 9.5 միաւոր:

Պաթումի մէջ աւարտեցաւ Ճատրակի Աշխարհի Պատանեկան մրցաշարքը, մասնակցութեամբ 81 մրցակիցներու: Երեւանէն 12 տարեկան Ռոպէր Աղասարեան 9 միաւորներով ձեռք բերաւ աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը, իսկ 18 տարեկան Հրանդ Մելքումեան հանդիսացաւ փոխ-ախոյեան:

Շահուած այս տիտղոսները կը վկայեն որ ճատրակի բնագաւառին մէջ ունինք գերազանց արժէքներ, որոնք կրնան նուաճել Եւրոպայի, ողիմպիական եւ աշխարհի ախոյանութեան տիտղոսները բոլոր դասակարգերու մէջ եւ մեզի կը ներշնչեն նոր յոյսեր:

ԱՐՕ ՓԷԼԵԱՆ

Կլէնտէյլ

րու եւ իրենց արբանեակներուն կողմէ: Թրքական Պատերազմական Ատեանը՝ ցեղասպանութեան զուգահեռ, տասնեակներով դատեր կազմակերպեց եւ չինծու ամբաստանագիրներու հիման վրայ, արագ-արագ դատավճիռներ արձակելով հարիւրներով Հայեր կախաղան բարձրացուց: Կեսարիոյ Պատերազմական Ատեանն ալ իր վճիռին մէջ կրկնեց նոյն ստայօդ պրնդումը: Ըստ անոր, Ռումանիոյ մէջ Հնչակեաններ եւ Դաշնակցականներ, գաղտնի ժողովով մը որոշեր են սպաննել Թալաթը: Փնտռելով եւ գտնալով այդ դատավճիռի տեքստը, Տոքթ. Տատրեան մերկացնելով այս սուտը —միայն Հնչակեանները եւ թէ Հնչակ կուսակցութեան զարտուղի մէկ թեւը — մասնակցած էր այդ ժողովին եւ Դաշնակցականները բացարձակապէս եւ ոչ մէկ առընչութիւն ունէին ատոր, կը պախարակէ Թրքական Պատերազմական Ատեաններու խայտառակութիւնը: Աւելի կարեւոր՝ ան նոյնպէս կը ձաղկէ իրերայաջորդ Թուրք կառավարութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր թէ՛ ոգէտօրէն եւ թէ անխիղճօրէն կը կրկնեն նոյն սուտը: Տատրեանի գլխաւոր թէզը այն է որ, կանխամտածուած ոճիր մը իրագործելու համար Թուրքերը դիմեցին ամէն տեսակ նենգութիւններու:

Այս ուսումնասիրութեան մէջ իրբեւ աղբիւր ի յայտ կուգան նաեւ Գերմանիոյ այն ատենուան Արտաքին գործոց նախարար Արթուր Ցիմմէրմանի տխրահռչակ դերը որով ան խորհուրդ կու տայ Թուրքերուն «ազգային ապահովութիւն» պիտակը գործածել՝ արդարացնելու համար իրենց հակահայ ոճիրները: Միւս կողմէ, Աւստրիոյ վեթերան դեսպան՝ Եոհան Բալլավիչինի, Թրքական այդ քարոզչական սուտը այպանելով, կը ձաղկէ Թուրք ոճրամիտ կառավարութիւնը՝ յայտարարելով որ այդ մեծ ոճիրը առ յաւէտ պիտի մնայ վարկաբեկիչ արատ մը (Schandfleck) Թուրք կառավարական պատմութեան մէջ:

Ի.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մէջ Նոյ. 9ին նշուած է Զէյթունի ապստամբութեան 110րդ տարեդարձը: Ձեռնարկին ներկայ գտնուած են առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան, Հայաստանի դեսպան Վահան Տէր Ղեւոնդեան, Պուրճ Համուտի քաղաքապետ Անդրանիկ Մսրլեան ու հոծ բազմութիւն մը: Լիբանանի, Հայաստանի ու Զէյթունցիներու քայլերգներէն ետք գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է, ապա բանախօսած է ԱՄՆ-էն Յարութ Սասունեան: Ան շեշտած է թէ Հայ Դատի ներկայի պայքարին մէջ պէտք է ըլլալ այնպէս, ինչպէս էր երէկ խիզախ զէյթունցին: Աւարտին հանդէս եկած է Արամ Ա. կաթողիկոսը որ յորդորած է միայն անցեալով չհպարտանալ, այլ նայիլ դէպի ապագայ: Թելադրած է ինքնաքննադատութեան շինիչ ոգիով մօտենալ մեր դաղութներուն, յատկապէս լիբանանահայութեան: Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան «Ասպետի կարգ»ի շքանշանով պարգեւատրած է զէյթունցի Բժ. Սեպուհ Սիսեռեանը, առ ի գնահատանք դաղութին կեանքին բերած բազմավաստակ ծառայութեան:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ և ՎԻՔԹՈՐԻԱՅԻ (Գանատա) մէջ, Հոկտ. 21ին եւ 22ին նոր նուագահանդէններու շարքի մը սկիզբը տուած է կիթառիսթ Եագովոս Գոլանեան (որ մօրմէ եւ հայ հայրէ) որ խօսած է նաեւ Հայու իր զգացումներուն մասին եւ ըսած է.— «Երբ հայկական եղանակ մը կիթառի համար կը դաշնաւորեմ, երբեմն այնքան կը յուզուիմ, որ արցունքս չեմ կրնար զսպել: Այդպիսի վայրկեաններու կը հասկնամ որ հոգիիս խորերը՝ Հայու արմատներ կան»: Զինք ներկայացնող խօսնակը նշած է որ կիթառ նուագարանին ծննդավայրը, ըստ իր ընտանիքին երեք սերունդներէ ի վեր տնօր չինութեան վարպետ Խոսէ Ռամիրէզ Գ. 1999ի գրքին, վաղ Քրիստոնէական Հայաստանն է, ուր ծանօթ էր «Թառ» անունով եւ ունէր չորս լարեր: Ապա, ներկայացուցած է արուեստագէտին կենսագրականը: Վանգուվըրի եւ Վիքթորիայի մէջ, իր ելոյթներու ընթացքին ան սկսած է Պախով եւ Թէոտորաքիսով, երկրորդ բաժինն ալ Կոմիտասով եւ համերգը աւարտած է Արժանթինի Պարիոսի յօրինած երեք եղանակներու ներկայացումով:

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Այդ մարդիկը մուhաճիր (գաղթական) կոչուած, ոճրագործ գազաններ էին, փախստականներ, այսինքն՝ պուլկարական նորակազմ իշխանութեան երկիրներէն դէպի Կ. Պոլիս խուժող խոլաններ, որոնք ամենակերպ վայրագութիւն ամէն տեղ ի գործ դնելու ազատութիւնը կը վայելէին, Թուրք կառավարութեան բացարձակ արտօնութեամբ: Ռուսօ — Թուրք պատերազմին վախճանը չէ՞ր որ պալքանեան քրիստոնեայ ազգերուն ազատագրութիւնը եղաւ, չէ՞ր որ պուլկար, սերպ, ռումէն երկիրներէն արտաքսուեցան մահմետականները, իրենց անլուր ոճրագործութիւնները գալ ծածկելու Պոլսի Թուրք կառավարութեան թեւարկութեանը տակ:

***

Իմ այս ահաբեկուած վիճակովս վերադարձայ Պէօյիւք-տէրէ. գացի նորէն Աշնան Պօղոս աղային դուռը բախել, եւ տունեցայ միեւնոյն տեսարանը. կին մը պատուհանէն՝ «Քի՞մ տիր օ, ո՞վ է այն» ձայնարձակեց, ու ես ալ վարէն նոյն հարցումը. «Արթին պէյը եկա՞ւ»: «Զէ, չեկաւ, ուշ կու գայ» ըսաւ, «ճանըմ, ի՞նչ պիտի ընես, ի՞նչ կ'ուզես Արթին պէյէն, ո՞վ ես դուն, դուռը բանամ, վեր եկո՛ւր նայիմ, ի՞նչ է ուզածդ ինծի՛ ըսէ» յարեց, եւ արդարեւ դուռը բացուեցաւ. ելայ վեր, մտայ ընդարձակ սենեակ մը, որուն գետինը փռուած էր սպիտակ մաքուր սաւան ու վերմակով լայն անկողին մը. մէջը՝ թոռմած կռնծած սերկեւիլի նման մանրուք նիհար ծերունի մը. ատոր ձեռքը նախ համբուրեցի, յետոյ գլխս վեր կանչող տիկինին ձեռքը: Ծերունին՝ Աշնան Պօղոս աղան է եղեր, քովինն ալ իր աղջիկը որ Թարգմանի Տիկին Արթին պէյ:

Արթին պէյ լուսածն ալ, յետոյ տեսայ, որ Մագսուտ Սիմոն ու Սեպուհ պէյերուն եղբայրն է եղեր. դատարկապորտ մէկը, որ կրցեր է Երամեան Կարապետ պէյին մտերմական մակարոյծն ըլլալ ազդեցիկ: Տիկինը գլխս նստեցուց եւ Արթին պէյը ինչո՞ւ համար տեսնալ ուզելուս պատճառը հասկնալ ուզեց. ես ալ Այբէն մինչեւ Օ-Ֆ, մի ըստ միոջէ ամէն ինչ պատմեցի. տիկ ինծ ըսաւ ու ըսաւ ու յետոյ «Վա՜խ զաւակս, վա՜խ այս որչափ յոգներ ես» ըսաւ, ու իբր եզրակացութիւն, յայտարարեց թէ՝ «պարապ բան էր Կարապետ պէյին վրայ յոյս դնել, ան Արթին պէյ մարթին պէյ մտնող մարդ չէ, խելքը միտքը ձուկ բռնելու եռեւէ է. մեզ որ առաջին անգամ գալուդ քեզ վեր չառի, այսքան ատեն պարապ տեղը չէիր սպասեր. յոյսդ կտրէ Կարապետ պէյէն, ուսմունքի համար մարդու օգնող չէ՛»: Նոյնը կրկնեց Աշնան Պօղոս աղան իր անկողնէն, եւ ես շնորհակալ իրենց ըլլալով, դարձեալ համբուրեցի երկուքնուն ձեռքը ու մեկնեցայ տրտում, տխուր եւ վազելով շունչս առի շոգենաւը, որ զիս բերաւ Գուզկունճուք:

***

Շոգենաւէն դուրս ելլալուս տեսայ որ Սէմէրճեան նաւամատոյցին վրայ ինծ կը սպասէր: Բարի երեկոյ, Աստուծոյ բարին իրարու փոխանցելէ յետոյ, «Մա՞նչ է թէ աղջիկ» հարցուց. «Ոչ մին, ոչ միւսը, այլ՝ հրէշ մը» պատասխանեցի ու պատմեցի իրեն գլխուս եկածները: Ցաւեցաւ շատ ու յամր յամր բարձրացանք միասին Գուզկունճուք հրէաստանին զառիվերը ինչպէս նախորդ անգամներ:

Բարձրացանք այո՛, եւ յոգնած գացինք հօրս արճարանը նստանք, խորհելով միտքերնիս փորելով նորէն, թէ ի՞նչ միջոց կրնայինք գտնալ, թուիլ, երթալու Փարիզ, հոն բժշկութիւննիս սորվելու... եւ այսպէս, իմ ուսանողութիւնս որչա՜փ տանջանք ունեցաւ, եւ ո՜ր աստիճանի դժուարութեան մատնուեցաւ այն... մինչդեռ տակաւին սկիզբն էի երկանց:

***

Այսքան յոգնութիւններու եւ յուզումներու ենթակայ վիճակս եւ ասոնց հետ բժշկական վարժարանիս դասերուն պատրաստութիւնը, նաեւ «Ուսումնատարած»ին կիրակնօրեայ դասաւանդութիւններուն յարատեւութիւնս, զիս զգալապէս տկարացուցին, եւ վերջ ի վերջոյ հիւանդըրին:

Կարեւորութիւն չէի տար տկարութեանս, կը շարունակէի դպրոցս, բայց հոնկէ վերադարձած ժամանակս, կոնակս ի վար սարսուռ կը զգայի, կը մսէի, կը դողդղայի, եւ հագիւ շոգենաւ մտած կ'երթայի կռնակս ու թիկունքս կը փակցընէի շոգենաւին տաքուկ կաթսային, կը մնայի այնպէս մինչեւ Սկիւտար, որպէս զի սարսուռս մի քիչ մեղմէր: Ո՛չ մօրս, ո՛չ հօրս, ո՛չ ալ մօրեղբօրս բան մը չէի ըսեր, սակայն հետզհետէ տկարութիւնս կը շատնար, եւ ահա օրին մէկը սաստիկ տաքութիւններով ու սարսուռներով ինկայ անկողին:

(Շար. 110)

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Կիրակի, Նոյեմբեր 19ին, Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնն է –Ընծայումն Սուրբ Մարիամ Աստուածածնի՝ Երից ամաց ի Տաճարն– եւ մատաղօրհնութեան օրը:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.15ին:

Յաւարտ պատարագի՝ Հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ բարերարներու եւ կնքահայրերու ու սատարողներու հոգիներուն, ապա աւանդական Մատաղի օրհնութիւն և մասնաւոր աղօթք հաւատացեալներու քաջառողջութեան ու գործոց յաջողութեան համար:

Ժամը 13ին՝ ժողովրդական ճաշ Իսիի Փ.Ա.Ս.Ի. սրահին մէջ – 25, Ավընիւ Վիքթոր Գրէսոն, 92130 Իսի:

Ցանուն եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ու հոգեւոր հովիւին կը հրաւիրուին եկեղեցւոյ հարազատ զաւակները գալու եկեղեցի այս ուրախ առիթով միասին աղօթելու եւ միատեղ անմոռանալի պահեր ապրելու համար:

LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
reçoit
PATRICK DEVEDJIAN
pour la présentation et dédicace de son livre :
«A MOI LE MINISTERE DE LA PAROLE»
le Jeudi 23 novembre à 19h30

(Շար. Ա. էջէն)

կէտները, չեշտելով թէ համաձայն չէ անոր առաջարկներուն: Երբ ըսաւ մանաւանդ՝ «յաճախ այն վտանգաւոր գաղափարը կայ, որ պատանի մը յանցագործ մըն է կամ պիտի ըլլայ», սուլոցները բազմացած են: Սարքոզի անմիջապէս հակազդած է, մինչ նախարարուհին ժամացոյցին կառչած, փորձած է մեկնիլ միանալու համար Շիրաքի, որու հետ Սպանիա կ՚երթար:

ԴԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ միջեւ քաղաքական միջադէպ մը վերջին պահուն կանխուած է: Դանիոյ սահմանային ոստիկանութիւնը Թուրք պետական նախարար եւ Եւրոպայի բանագնաց Ա. Պապաճանը խուզարկել ուզած է, բայց այս վերջինին մերժումին վրայ հարցը կարգադրուած է: Թուրք մամուլի որոշ աղբիւրներ միջադէպին առընչութեամբ կը յիշեցնէին թէ Դանիացիները պատերազմիկ վիքինկներէն սերած են, անոնց վերագրելով բարբարոս ցեղի մը չառաւիղը ըլլալու պատիւը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Պաշտպանութեան նախարարութեան բանբերը հակազդելով Թուրքիոյ ցամաքային ուժերու հրամանատար Ի. Պաշպուղի յայտարարութեան, ըսած է թէ զինուորական յարաբերութիւնները առկախելու որոշումը շատ կարեւոր բան չէ, ոչ ալ անմիջական հետեւանք կ՚ունենայ: Աւելցուցած է թէ ֆրանքօ-թուրք գործակցութիւնը կը շարունակուի Պալքաններու թերակղզիին եւ Աֆղանիստանի գործողութիւններուն մէջ: Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարութիւնն ալ յայտնած է թէ Թուրք հրամանատարին յայտարարութեան ուղղութեամբ Թրքական որոշումը պաշտօնապէս հաղորդուած չէ Փարիզի:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական հանրապետութեան հիմնադրութեան տարեդարձին Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարը Ա. Կիւլ յայտարարած է թէ Եւրոպայի սիրոյն զիջումներ պիտի չընեն ու այնքան ատեն որ վերջ չի տրուիր Թրքական մասին մեկուսացումին, Թուրքիա իր նաւահանգիստները պիտի չբանայ: Կիւլ քննադատած է կիպրական հարցը Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք տօնեսցուք
Ընծայումն Սուրբ Աստուածածնի
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Նոյեմբեր 21
Գիշերային եւ առաւօտեան պաշտամամբ եւ երգեցողութեամբ:

L'UCFAF Présente
label Arménie mon Amie

CONCERT DE MUSIQUE CLASSIQUE VOCALE ET INSTRUMENTALE

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30

Eglise Saint-Germain L'Auxerrois
Place du Louvre — 75001 Paris

1re partie
Airs d'opéras et Chants arméniens
LIANNA HARUTYUNIAN (soprano), ARMEN-VRAMI KARAPETYAN (baryton - basse), accompagnement au piano : MARIE-PASCALE TALBOT — œuvres de Komitas, Tigranian, Verdi, Puccini...

2e partie
Musique arménienne
FELIX SIMONIAN (violoncelle), LUCINE SIMONIAN (piano) — œuvres de Komitas, Mirzoyan, Spendarian, Babadjanian...

PAF : 25 euros. Tarif réduit : 15 euros.

Points de vente :
— Magasins FNAC
— Librairie Samuélian
51 rue Monsieur-Le-Prince — Paris 6e
— Cabinet Terzian
13 rue Lamartine — Paris 9e

Par téléphone :
Suzanne Tadjian 0139906628
U.C.A.F. : 0142087649 (15h - 17h)

*

l'UCFAF organise sa

VIIe foire aux livres

samedi 25 - dimanche 26 novembre
sans interruption de 10h à 19h

Le Livre à l'honneur
plus de 110 titres récents,
plus de 80 auteurs
nombreux livres anciens
un très grand nombre d'ouvrages réunis durant deux jours

Mais aussi . . .

- Les meilleurs titres de musique classique, traditionnelle et de variété arménienne • **CD** •
- Produits multimédias d'Arménie • **CD-rom** • vente de CD-rom de Katch Nazar et d'Ani CD-rom pour IBM PC ou compatibles
- Objets artisanaux d'Arménie

Le 25 novembre :

— à partir de 15 heures
Les auteurs dédicaceront leurs ouvrages
— à 16 heures
Table ronde avec les auteurs

Le 26 novembre :

— à 15 h 30
Après-midi de contes arméniens pour enfants avec la conteuse Anne Maillol.

Pour vos cadeaux ne manquez pas ce rendez-vous de fin d'année

U.C.F.A.F. — 6 Cité du Wauxhall
75010 Paris Métro: République
Tél. : 01 42 08 76 49

— Entrée libre —

նախապայման ընող կեցուածքը եւ շեշտած. «սպառնալիքներով կարելի չէ մեզի որեւէ բան պարտադրել»: Ապա Եւրոպական Միութիւնը ամբաստանած է կողմնակալութեամբ, աւելցնելով որ անոր հաւասարութիւնը, վարկը օրէ օր անկում կ՚արձանագրեն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայ Օգնութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը իր միաւորներով եւ անձնակազմով խորազգած ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ատենապետուհի՝ ընկհ. Ցամիկ Տէրտէրեանին իր եղբօր՝ Մինաս Մարգարեանի մահուան առթիւ: Ցաւակցութիւններ նաեւ հանգուցեալին բոլոր հարազատներուն:

***

Հայ Օգնութեան Միութեան Գանատայի Շրջանային Վարչութիւնը իր 10 մասնաճիւղերով խորազգած ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկհ. Ցամիկ Տէրտէրեանին իր եղբօր՝ Մինաս Մարգարեանի մահուան առթիւ:

□

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՕյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

•Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
•Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

23e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction : ARBY OVANESSIAN

Organisé par l'Association de THEATRE ARMENIEN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 23րդ ՇԱՐՔ

(Բ. ԾՐԱԳԻՐ)

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

■

LEVON MANUELIAN
DR. YERVAND BOSHAYAN
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆ
ԴՕԿՏՕՐ
ԵՐՈՒԱՆԴ ՊՕՇԱՅԵԱՆ
(1900)

Կիրակի, Դեկտեմբեր 17, ժամը 16ին
Dimanche 17 décembre à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57 Boulevard Jourdan - 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը 5 Եւրօ

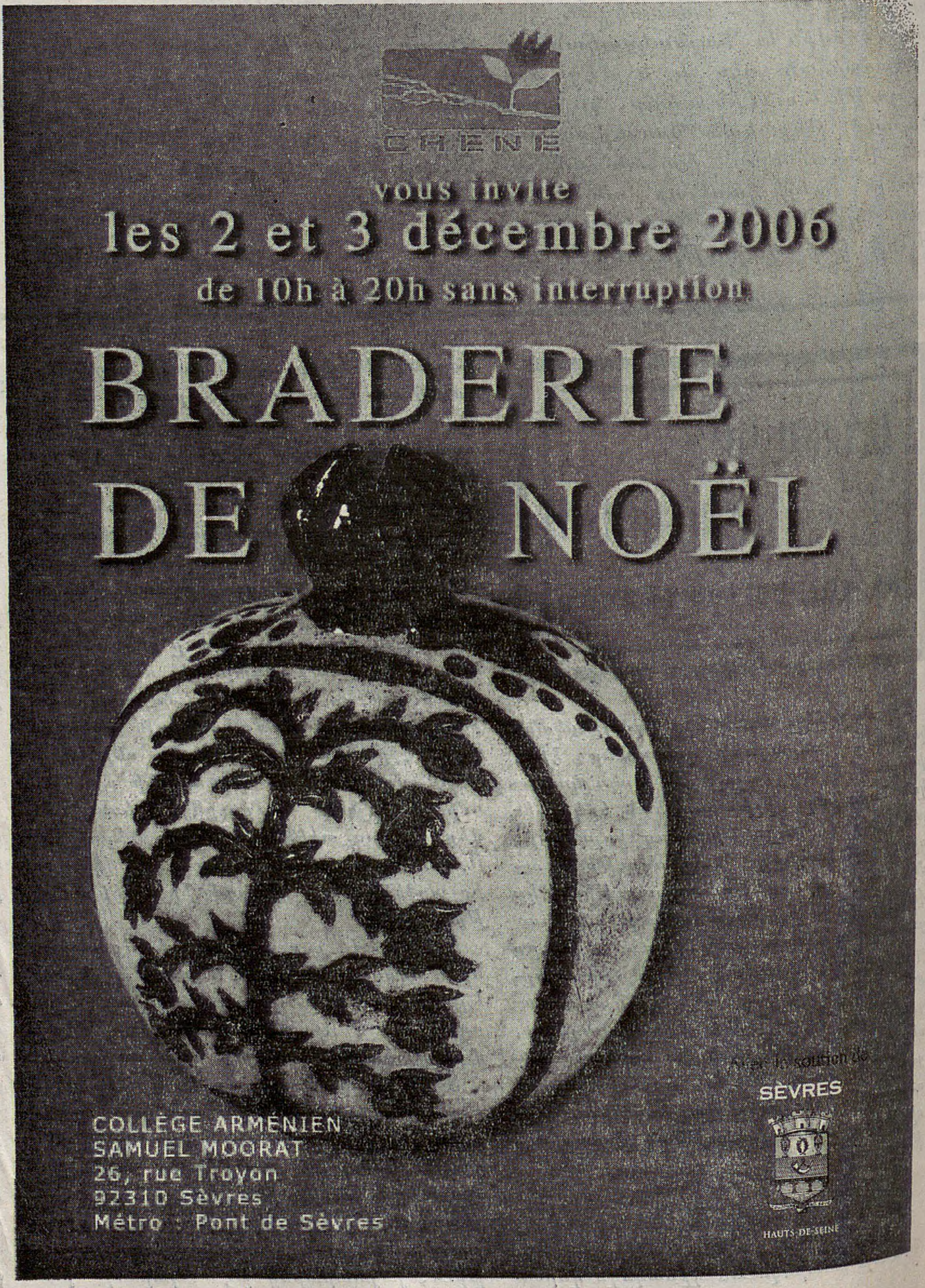

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MARDI
21 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.580 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.580

«ԵՒ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ ԽՕՍԵՑԱՒ»

Ա. ԹՈՐԱՆԵԱՆ.–

«ԵԹԷ "ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ" ԶԸՍԵՄ, ՉԵՄ ԿՐՆԱՐ ԴԷՄՔՍ ՏԵՍՆԵԼ ՀԱՅԵԼԻԻՆ ՄԷՋ»

«Միլլիյէթ»ի շարքին երկրորդ սփիւռքցին Արա Թորանեանն է. խորագիրէն իսկ ան ներկայացուած է որպէս «ԱՍԱԼԱ–յի քաղաքական թեւին նախկին ղեկավարը»: Թուրք լրագրողուհիին հետ հանդիպումը տեղի ունեցած է փարիզեան սրճարանի մը մէջ: Է. Թէմէլքուրան կ'ըսէ թէ Թորանեան ամէն մէկ հարցումին երկար լռութիւններէ ետք պատասխանած է. երբեմն ինք կարծած է թէ այլեւս պիտի չխօսի, ճիշդ նոյն պահուն սկսած է արտայայտուիլ: Այդ լռութիւնները պատճառ եղած են որ շատ մը հարցումներ, ինչպէս՝ Թուրքիոյ կողմէ ԱՍԱԼԱ–յի հետապնդումին նշանակուած Ապտուլլահ Չաթլըի վերաբերողները, եւլն., զանց առնուին: «Կը կարծեմ թէ կազմակերպութեան մը անդամակցութեամբ ստացած դաստիարակութեամբ կը յաջողէր որոշ հարցումներ զանց առնել տալ» կը գրէ Թուրք լրագրողուհին:

Ա. Թորանեան ԱՍԱԼԱ–յի նիւթով սկըսած զրոյցին առաջին պատասխանով կը հերքէ այդ կազմակերպութեան անդամ եղած ըլլալու պարագան: Կ'ըսէ սակայն թէ շատ մօտիկը գտնուած է անոր: Յետոյ կը շարունակէ. «ԱՍԱԼԱ, գիտէք, ինքզինքը լուծած կազմակերպութիւն մըն է: Ես զայն լքեցի երբ սկսան բռնութիւնը միակ նպատակ դարձնել: Բայց ԱՍԱԼԱ–ն Հայկական Հարցին սկզբնակէտը, կամ վերջակէտը չէ: Հոս ու Թուրքիոյ մէջ լռութեան պատ մը կար. անոր փլուզումին մէջ սկզբնական շրջանին կազմակերպութիւնը դրական դեր կատարեց: Աւելի ճիշդը՝ այլընտրանք չունէինք: Պէտք էր հարցը պահուած տեղէն դուրս հանել, հրապարակայնացնել»:

Մէկուն համար որ տեսած է այդ մեթոտներուն հետեւանքները եւ կը քննադատէ զանոնք, ի՞նչ կը նշանակէ 35 տարիէ ի վեր նոյն հարցին մասին աշխատանք տանիլ. Թորանեան հարցումին կը պատասխանէ, ըսելով. «Ասիկա ուխտ մըն է ինծի համար: Եթէ "ցեղասպանութիւն" չըսեմ, չեմ կրնար ամէն առաւօտ դէմքս տեսնել հայելիին մէջ: Թէեւ երազներս իրենց նախկին բնոյթը չունին, բնականաբար»: Յետոյ որպէս իր երազը, կը կրկնէ բաւական ծամուած տափակութիւն մը. «Հայերուն եւ Թուրքերուն կողմէ հասարակաց ապագայի մը նախաձեռնութիւնը»:

Ա. Թորանեան ամէնէն դժուար հարցումը նկատած է Թուրքիա երթալուն նիւթով ուղղուածը. երկար լռութենէ մը ետք միայն պատասխանած է. «[Կ'երթամ] օր մը երբ Ցեղասպանութեան կոթող մը կանգնեցնեն... այսինքն, տակաւին շատ ժամանակ ունիմ»:

Հայաստանը, ըստ Թուրք լրագրողուհիին, հեռաւոր երկիր մըն է որուն գոյութիւնը երջանկութիւն կը պատճառէ Թորանեանի. իսկ Սփիւռքը՝ դժուար կենսաձեւ մը: Կ'ըսէ. «Տարիներով չարչարուեցանք, որովհետեւ արմատախիլ էինք: Մինչ գտացինք հայրենիքի մը, հոն ապրելի երկրի մը պահանջը: Դուք չէք կըրնար ըմբռնել այս ցաւը»:

Թորանեան խօսելով հանդերձ մեծ մօրը ծննդավայր Վանին, մօրը ծնած Իգմիրին, անոնց լքած Պոլսոյ մասին, որոնցմէ ոչ մէկը ինք տեսած է, Թուրքիա այցելելէ մեծ վախ զգալու տպաւորութիւնը կը գործէ իր խօսակիցին վրայ: Այս վերջինը դժուարութիւնը կ'ունենայ հաւատալու թէ դիմացը գտնուող անձը գոնէ քովէն անցած մըն է կազմակերպութեան մը որ անցեալին Թուրք դիւանագէտներու դէմ մահափորձեր կազմակերպած, Օրլիի օդակայանին մէջ ռումբ պայթեցուցած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ՝

«ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՑՄԷ ԿԱԶՄՈՒԱԾ ՄԱՐՄԻՆ ՄԸ Կ'ՈՒԶԵՆՔ»

Գերմանիա այցին ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանելով Թրքական լրատու գործակալութեան մը թղթակիցին հարցումին թէ ինչո՛ւ մերժած է Ցեղասպանութեան հարցին մասին պատմաբաններու միասնական մարմին մը կազմելու Թուրքիոյ վարչապետին առաջարկը, ըսած է. «Ցեղասպանութիւններու պատասխանատուութիւնը քաղաքական մարդիկը կը կրեն եւ ոչ պատմաբանները: Մենք կ'ուզենք որ քաղաքական մարդոցմով մարմին մը կազմուի»: Ռ. Քոչարեան «ժամավաճառութեան մարտավարութիւն» որակած է պատմաբաններու մարմին կազմելու Թուրքիոյ առաջարկը:

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Գերմանիա այցին ընթացքին նախագահ Քոչարեան գերմանական հիմնադրամի մը կեդրոնին մէջ ունեցած ելոյթին լայնօրէն անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, անգամ մը եւս շեշտելով որ կողմնակից է խաղաղ լուծումի մը: Բացատրած է որ Հայաստանի սկզբունքային կեցուածքը այն է որ Ղարաբաղի ժողովուրդը կիրարկած է ինքնորոշման իր իրաւունքը եւ ատիկա ըրած միջազգային չափանիշներուն համապատասխան ձեւով: «Այսօր բազմաթիւ պետութիւններ հիմնուած են նախկին կայսրութիւններու փլուզումէն ետք: Ղարաբաղի անկախութիւնը ձեռք բերուած է Խորհ. Միութեան փլուզումին ընթացքին: Աւելի՛ն. ատիկա գաղափարական խոր պառակտումի մը արդիւնք էր: Ղարաբաղ երբեք մաս չէ կազմած անկախ Ատրպէյճանի» ըսած է նախագահը:

«Մենք չենք յիշեր ազգ մը որ ինքնակամ հրաժարած ըլլայ 15 տարուան իր անկախութենէն: Ո՛չ ոք մտադիր է ատիկա ընելու Ղարաբաղի պարագային» շեշտած է Ռ. Քոչարեան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (18/19 novembre)
«JOURNAL DU DIMANCHE» (19 nov.)

Ա. ԱՏԼԷՐԻ ՄԻԱԿ ՀՈԳԸ՝ ԹՈՒՐՔԻԱ

Ալեքսանդր Ատլէրի անսահման թրքասիրութիւնը նորութիւն չէ, բայց հոս ալ, ինչպէս ամէն տեղ, չափազանցութիւնը իմաստ չունի: «Qui veut torpiller la Turquie ?» խորագրին տակ, անգամ մը եւս իր խոր ցաւը կը յայտնէ, որովհետեւ «խնկական դաւ մը» կը նկատէ, որու եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ Թուրքիոյ անդամակցութեան դէմ յաղթանակը:

Այս անգամ ալ Ատլէր Հայերը չի մոռնար, եթէ նոյնիսկ բացէ ի բաց անոնց մէջ չի տեսներ «Անգարայի անդամակցութեան բուն հակառակորդները, զորս պէտք է փնտռել Եւրոպայի ցեղապաշտ հակում ունեցող ծայրայեղ քրիստոնեաներու մօտ»: Գիտակից է որ Հայերը դէմ են, այն Հայերը «որոնք կ'ապրին 1915ի տառապանքին յիշատակներով», բայց գտած է ուրիշ Հայեր Պոլսոյ մէջ, որոնք տարբեր կը մտածեն, ինչ որ շատ բնական է: Այս հարցին կապակցութեամբ, Պոլսոյ Հայը եւ Ֆրանսայի Հայը չեն կրնար նոյն մօտեցումն ունենալ: Ինչ կը վերաբերի այդ «ծայրայեղ ցեղապաշտ քրիստոնեաներուն», Ատլէր զանոնք գտեր է Աւստրիա եւ Գերմանիա: Ու երկու սիւնակներու երկայնքին Ատլէր իր մտահոգութիւնը, մտավախութիւնը, ցաւը, վիշտը կ'արտայայտէ խորհելով որ Թուրքիա կրնայ չանդամակցիլ Եւրոպական Միութեան: Ջանք կը թափէ որ իր արձակը ծառայէ այդ «աղէտին» առաջքն առնելուն:

Ժուռնալ տիւ Տիմանշի մէջ ալ Ժիլ Տէլաֆոն ետ չի մնար: Նոյն թրքասիրութիւնը չարտայայտեր, բայց կը խորհի որ Եւրոպա – Թուրքիա յարաբերութեան պաղութիւնը մարմնաւորողն է Ֆրանսա: Ինչո՞ւ, որովհետեւ՝ «Ազգային Ժողովը քուէարկեց այդ ապուշ օրինագիծը որ կը պատժէր Հայոց Ցեղասպանութիւնը ժխտողները»: Սարքոզի դէմ է, կը գրէ, Ս. Ռուայալ՝ անորոշ, ուրեմն կը ցաւի որ «միջերկրականեան այդ ուժին ռազմագիտական դերը զոհ կ'երթայ ընտրական ամբոխավարութեան»:

Ա. ԿԷՕՎՃԵԱՆ.–

«ՍՓԻՒՌՔԻՆ ՈՒԺԸ ՉԱՓԱԶԱՆՑՈՒԱԾ Է»

Է. Թէմէլքուրանի հետ Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին նախագահ Ա. Կէօվճեանի հանդիպումը նոյնպէս տեղի ունեցած է փարիզեան սրճարանի մը՝ Գաֆէ Սէլէքթին մէջ: Հոն պատմած է իր Թուրք խօսակիցին թէ ինչպէս Պոլսոյ Մխիթարեան լիսէի ուսանողութեան շրջանին ուշադրութիւնը գրաւած է ականաւոր բոլոր Հայերուն 1915էն ետք անյայտացումի երեւոյթը. երբ այդ մասին հարցում ուղղած է հայ գրականութեան ուսուցիչին, ան իրեն բացատրած է իրողութիւնը, խստիւ պատուիրելով որ լսածներուն մասին ուրիշին չխօսի: «Եթէ կարենայի 1915ի մասին խօսիլ, չէի լքեր Թուրքիան» կ'ըսէ. կը շեշտէ թէ Սփիւռքը Անատոլուն է, իսկ Ցեղասպանութեան հարցը քաղաքական հարց մըն է: Համաձայն է որ Հայերն ու Թուրքերը այլ նիւթերու մասին խօսին, նիւթ ըլլան ներկան, ապագան, «սակայն ատիկա անկարելի է անցեալը մոռնալով կամ ուրանալով»:

Ցեղասպանութեան հարցը խօսելուն նախապայման չէ, բայց անհրաժարելի է, որպէսզի ապահովութիւն մը գոյանայ: Ինք Ֆրանսայի քուէարկած ժխտողականութիւնը պատժելու օրէնքին ամբողջութեամբ զօրակցած իսկ չէ: Իր համոզումով՝ «Ցեղասպանութիւնը մերժել յանցաւոր չի դարձներ մէկը, այլ խելագար»:

Յետոյ խօսքը կը հասնի Սփիւռքէն

(Շար.ը Դ. էջ)

FONDS
ARMENIEN
DE FRANCE

Communiqué de Presse

Plus d'un million d'euros recueillis par le Phonéthon 2006

Le 7ème Phonéthon humanitaire Européen, organisé par le Fonds Arménien de France du 16 au 19 novembre 2006, a recueilli **1 093 879 euros** (près de US $1,4 million) en promesses de dons, soit une progression de **117 879 euros** par rapport à 2005 (+12%).

Les dons recueillis serviront à la réalisation de projets vitaux pour les villages de la région de Hadrout dans le Sud du Haut Karabagh : eau, routes, hôpital, écoles, gaz, agriculture, etc.

Le Phonéthon 2006 a mobilisé plus de 650 bénévoles œuvrant sur plus de 150 postes téléphoniques et d'ordinateurs situés à Lyon, Marseille, Nice, Toulouse et Paris. Plus de 13 000 familles, entreprises et associations ont effectué des promesses de dons.

Ont aussi participé à la collecte des bénévoles venus d'Allemagne, de Belgique, des Pays-Bas et de Suisse. Des dons ont été également recueillis auprès des communautés arméniennes d'Espagne et du Portugal.

Les résultats ont été les suivants : France 1 004 184 euros (11 759 promesses), Allemagne 51 687 euros (910 promesses), Belgique 10 125 euros (137 promesses), Pays-Bas 12 311 euros (328 promesses) et Suisse 15 572 euros (115 promesses). Des Phonéthons se déroulèrent également en Australie et en Argentine.

Un téléthon aura lieu aux USA le 23 novembre prochain.

Le Fonds Arménien de France remercie chaleureusement tous les donateurs de leur confiance. Il remercie également les bénévoles qui ont participé à la réussite de ce Phonéthon, ainsi que France Télécom, partenaire officiel de cette opération humanitaire.

Les donateurs qui n'ont pas pu être joints par nos bénévoles peuvent encore apporter leur contribution en appelant le N° Azur 0 810 02 04 04 aux heures de bureau jusqu'au 31 décembre 2006, ou bien en envoyant directement leurs chèques au

Fonds Arménien de France
BP 12, 75660 — Paris cedex 14.

Un reçu CERFA leur permettra de bénéficier d'une **réduction d'impôt de 66%**.

Le projet de développement de Hadrout fait suite à celui lancé dans la région de Mardakert. Cet effort en direction des villages s'inscrit dans le prolongement de la construction de la Route de la Vie qui relie l'Arménie au Haut Karabagh et de la Route Dorsale Nord-Sud du Haut Karabagh. Grâce à ces réalisations, le Haut-Karabagh connaît un développement sans précédent.

Paris, le 19 novembre 2006

ԴՐԱԿԱՆՆ ԱԼ ԿԱՅ

Երեւանի քաղաքաշինական ասպատակումին կամայ-ակամայ համակերպելէ ետք, մանաւանդ որ դժգոհիլը, զայրանալը, բողոքները զերօ անդրադարձ կ'ունենան, մարդ ինքնաբերաբար կը դառնայ առաւելագոյն չափով դրական բաներ նշմարելու. յատկապէս երբ դուրսէն գացած է եւ ի գին ամէն բանի կ'ուզէ լաւ տպաւորութիւններու աւանդութիւնը չընդմիջել:

Մայրաքաղաքին կանանչ անկիւնները կը շարունակեն անոր մեծագոյն հմայքը կազմել, մասնաւորաբար աշնան քիչ մը քհամաճ արեւուն տակ: «Ոսկէ աշուն» սահմանումը չի հիննար կրկնուելով ու ամէն քայլին կ'անդրադառնաս անոր ներկայութեան: Ամէնէն անըսպասելի անկիւնի մը մէջ ծուարած, պարտէզի մը, մայթերը եզերող ծառերու, կամ հանրապարտէզներու կարմրորակ դեղինները աւելիով կ'արդարացնեն որակումը: Նոյնիսկ այդ հանրապարտէզներուն մէջ անբաղձալի հիւրի մնայուն կարգավիճակով կանգնած վաճառատուներ, պոռոտ ճաշակով ու գոյներով «չքեղագոյն» պանդոկ մը, չեն յաջողիր խանգարել տպաւորութիւնը: Անշուշտ շատ լաւ կ'ըլլար եթէ հանրապետական այդ գօտիներուն մէջ որոնց մաս կը կազմեն նաեւ երբեմն փողոցներու, պողոտաներու մայթերը, վայր ընտրուած չըլլային նորօրեայ ասպատակողներու անյագ ախորժակին: Օրէ օր անունը աւելի տիրական շեշտերով յեղյեղուող իշխանաւորի մը պատկանելութեամբ ներկայացուած պանդոկը Յաղթանակի զբօսայգիէն ուրիշ վայրի մը մէջ կանգնած ըլլար. մայթերը իրենց ճիշդ մէջտեղը բուսած սրճարաններ, ծաղկավաճառատուներ, կըրպակներ հիւրընկալելու պարտաւոր ձգուած չըլլային. «Ըլլային»ներու-«չըլլային»ներու շարքը կարելի է երկարել, բայց շատ աւելի հաճելի է տեսնել գեղեցիկ բաները, տխրաւիթ բաները, զայրոյթները փորձել մոռնալ անոնցմով:

Երեւանի նորութիւններուն անդրադարձողները չեն կրնար շրջանցել սրճարաններու տարածուն ներկայութիւնը. նոյնիսկ կեդրոնական գօտիէն դուրս մնացած շրջաններու մէջ: Ճիշդ է որ շունչ առնելու միջոց չձգելու չափ Օփերան մօտէն շրջապատածները դժուարամարս պատառներ են: Բայց հոս ու հոն շատ ուրիշներ կան որոնք շահու ակնկալութենէն այլ բաներ ալ նըկատի առած են. անոնք վկայութիւնը կու տան հաճելին մատուցանելու մտահոգութեան, ճաշակի ըմբռնումին, նրբավար սպասարկութեան մը գիտակցութեան: Այդ կարգի սրճարան ու ճաշարանները առաջին քայլէն կը տպաւորեն իրենց իւրայատուկ մթնոլորտով որ արդիւնք է յաճախ պարզ, բայց աղուոր յարդարումի: Նման վայրի մը մէջ կ'անդրադառնաս թէ որքան դիւրին է պարզ միջոցներով, երբեմն ոչինչով մը տաք շունչով մը պարուրել միջոցը, մինչ քայլ մը անդին ափերով տոլարներ ծախսած են տգեղութիւններ մարմնաւորելու: Տարբեր չէ վաճառատուներու պարագան: Ոչ ալ ճաշարաններունը: Այս վերջիններուն մէջ կան շլացնող շրջանակով մը գրաւելու եւ որակը երկրորդ, երրորդ կարգի վրայ մոռնալու մտայնութեամբ կազմակերպուածներ, կան միւսները որոնք ոչ շատ ընդարձակ, երբեմն նոյնիսկ ափի չափ անկիւնի մը մէջ, ամէնը 8–10 սեղանով ըստամոքսիդ հետ աչքդ, միտքդ ալ տպաւորողներ ուր վերադառնալու համար առիթ կը փնտռես, կամ կը ստեղծես: Աւելորդ է ըսել որ թէ՛ առաջիններուն, թէ՛ երկրորդներուն, ինչպէս նաեւ սրճարաններուն մէջ, «անցած էտապ» է սպասարկութեան խորհրդային դպրոցը: Սպասեակը, մատուցողը, ապսպրանք առնողը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ ժպիտ ունին, գոհ ձգելու տրամադրութիւն նաեւ ու կ'ապսպրես, կը ճաշակես, կը վըճարես բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ: Խորհրդային օրուան մըռայլ, անտրամադիր, վանող վաճառորդը, սպասեակը, անցեալին պատկանող փշուրներ են. յիշել զիրենք շատ-շատ ժպիտ մը կը գծէ դէմքերուն վրան, քիչ մըն ալ դառնանք՝ ներկային ու այդ մօտաւոր անցեալին միջեւ ինկած մեծ տարբերութեան:

Սրճարան-ճաշարան շրջանակին մէջ յաճախ կը յուշեն, կամ կ'անդրադառնաս տեղւոյն վրայ թէ շատ մը սփիւռքահայեր դերակատարներ են դրական փոփոխութիւններու: Պարսկահայերու, պոլսահայերու եւլն. պատկանող սրճարաններ, ճաշարաններ, խանութներ կը մատնանշուին, անդրադարձնելով շըփումի մեծ բարիքին: Թէեւ որեւէ փողոցի մէջ մաս մը փէշերով, բաց պորտերով, անպայման սրածայր, բարձր կրունկներով, անձեռն հեռաձայններով երիտասարդուհիներ, նուազ երիտասարդ կիներ նըշմարել արդարօրէն մտածել կու տայ թէ երեւանցին «արդիական»ին հետ կապին համար անհրաժեշտօրէն չի կարօտիր Սփիւռքի Հայուն հետ շփում ունենալու: Ամբողջ հարցը «արդիական»ին սահմանումը, դասակարգումն է:

Սրճարան-ճաշարան-վաճառատուն երրեակէն զատ ու շատ աւելի լայն չափով աշխատանք ստեղծող մարզ է շինարարութիւնը: Փոքըր մխիթարանք մը այս վերջին մարզին մէջ ստեղծուած այլանդակութեան պատկերին քով: Հաւանօրէն անգործ շինարար չէ մնացած գոնէ Երեւանի մէջ ուր մարդիկ օրինակ տանիքի, կամ խոհանոցի մը 2–3 օրուան աշխատանքի համար տրամադրելի բանուոր գըտնելու յաճախակի դժուարութեան կը բախին:

Մայրաքաղաքին վաճառատուներէն ամէնէն ուշագրաւ փոփոխութիւնը կրածներէն են գրախանութները: Հոս եւս ոչ մէկ նշոյլ մնացած է երէկուան անհրապոյր մըթնոլորտէն որ ներս մտնողին առաջին քայլէն անբաղձալի այցելուի զգացումը կը ներշնչէր: Միայն հարցը այն է որ հակառակ հրատարակչական աշխոյժ թափին, մանաւանդ հայերէն հատորներու տեսակէտէն, այդ խանութները քիչ մը աղքատ ազգականի կը նմանին: Պետական մրցանակի արժանացած ու պետական պատուէրով նոր հրատարակուած վէպ մը 3–4 գրախանութէ միայն մէկուն մէկ անկիւնէն գտնել կարելի եղաւ, ան ալ միայն 4 օրինակով: Միւսներուն վաճառորդները ոչ իսկ լսած էին հատորին, կամ հեղինակին անունը որ հայաստանեան գրականութեան ամէնէն տիրականներէն մէկն է, ուշագրաւ վաստակի մը տէր:

Ուշագրաւ աշխուժութեան մարզ է մշակութայինը, յատկապէս երաժշտական ձեռնարկներով: Օփերայի սրճարաններու պարտէզը եզերող երկաթեայ ճաղերը անոնց ծանուցումի գլխաւոր վայրն են գոյնզգոյն պաստառներով, որմազդներով: Խնդիրը յաճախ ուզած օրդ, ուզած ժամուդ տոմս գտնելդ կ'ըլլայ:

Յատկապէս զբօսաշրջիկին համար նշելի պարագայ է Երեւանի ապահով քաղաքի յատկանիշը: Միանգամայն ընդմիշտ փակուած կը թուի 90ական թուականներու սկիզբի անիշխանութեան շրջանը: Նոյնիսկ եթէ լուրերը պարբերաբար կ'արձագանգեն սպանութիւններու որոնք երբեմն կը գործուին ոչ բոլորովին մեկուսի վայրերու մէջ, հանրութեան համար մտահոգիչ բան չկայ. սպանողները աննպատակ չեն գործեր:

Նոյնը չէ ամէն տեղ ներկայ միւս «ոճրագործ»ին պարագան որ կը կոչուի «երեւանեան երթեւեկ»: Անցած տարիներուն համեմատութեամբ որոշ բարելաւում մը զգալի ըլլալով հանդերձ այդ մարզին մէջ, չորս անիւի վրայ բազմելու բախտին տիրացածները բացարձակ իրաւունքի տէրեր են նկատմամբ հետիոտն մնացած խեղճին որ ի վերայ ամենայնի, փողոցին մէկ մայթէն դիմաց անցնելու յանդգնութիւնն ալ ցոյց կու տայ: Այս ոլորտին մեծագոյն դրականը թաքսիներու հիանալի կազմակերպութիւնն ու առատութիւնն է օրուան որեւէ ժամուն: Դրական է նաեւ շփումի անմիջականութիւնը զոր պահպանած են շատ շարժավարներ. ու դիւրութեամբ զրոյցը կը սկսի, կը ծաւալի մինչեւ «շնորհակալութիւն» վերջակէտը, երբ արդէն տեղեկացած ես որ շարժավարը նախկին ուսուցիչ մըն է, մեքենավար մը, պաշտօնատար մը, կամ այդ գործը կ'ընէ որպէս օգնական եկամուտի աղբիւր: Վճարումը կը պահանջուի անպայման կտրուած ճամբուն համեմատութեամբ ու չարաշահումը գրեթէ բացառուած է:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Ո՞Վ ՍՊԱՆՆԵՑ ԻՄ ՊԱՊԻՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻՆ

Յարգելի Պարոն Վարդանեան,

Մէկ տարի առաջ ես էլ չիմացայ թէ ինչպէ՞ս, ի՞նչ մղումով ոտքերս կանգնեցրին ինձ Ձեր տան դռան առջեւ: Գուցէ ենթագիտակցաբար մէջըս ամբարուած բազում հարցադրումներիս գոնէ որեւէ մէկի պատասխանն էի փնտռում: Չէ որ տարիներ շարունակ Դուք էիք տնօրինում մեր գրողի եւ գրականութեան բախտը:

Միշտ փորձել ու չեմ ըմբռնել, թէ ինչո՞ւ այսքան անարդար հալածուել է մի գրական մշակ, ով աշխարհ էր եկել միայն ուրախացնելու իր ժողովուրդին:

Դուք ինձ հաւաստիացրիք, որ Լեռ Կամսարի հետ առընչութիւն ունենալ չէիք կարող, քանի որ Կենտկոմի գաղափարական բաժնի վարիչ եղել էք 1964–1965 թուերին:

Եթէ մինչ այդ պահը մտածում էի, թէ ինչո՞ւ եմ եկել եւ ի՞նչ եմ ուզում այս ծերունազարդ ու հիւանդ մարդուց, 65թ–ը լսելուց յետոյ կարկամեցի եւ հասկացայ, որ դա նախախնամութեան ձեռքի գործն էր մեզ հանդիպեցնելը:

Արդ, Դուք վերջակէտ կը դնէք իմ հոգու տուայտանքներին...

Ահա այն դիմումի պատճէնը, որ Լեռ Կամսարը ուղղել է Ձեզ:

Հ Կ Պ Կենտկոմի գաղափարական բաժնի վարիչ
ընկ. Ս. Վարդանեանին
Զգրող Լեռ Կամսարից

ԴԻՄՈՒՄ

Յարգելի ընկ. Վարդանեան,

Ես Ձեզ անձամբ ճանաչելու բախտ չունեմ: Չգիտեմ կտրուկ մարդ էք, թէ տատանուող: Ուստի գրում եմ Ձեզ խարխափելով:

Եթէ Դուք լինէիք հասակաւոր եւ հետեւած լինէիք իմ 35 տարուայ գրական գործունէութեանը, դիմումս կը լինէր կարճ: Բայց իմանալով, որ Դուք երիտասարդ էք, թոյլ եմ տալիս Ձեզ հետ մի փոքր երկար խօսել: Ես պարտաճանաչ կոլխոզնիկի նման յանձնել եմ իմ «պետպարտաւորութիւնը» ստալինեան դարաշրջանին: Տաժանակրութեան եմ գնացել ամբողջ 20 տարի: 20 տարի քայլել եմ, երկու կողմս ունենալով երկու սուինաւոր պահակներ: Եւ ազատուելուց յետոյ էլ, դեռ երկար չկարողանալով ազատուել այդ մղձաւանջից, քայլել եմ նրանց ուրուականների հսկողութեամբ, ինքնակալանաւորման ենթարկելով ինքս ինձ:

Ազատուեցի վերջապէս: Գերագոյն դատարանը չեղեալ համարեց չգործածս յանցանքը եւ վերադարձրեց իմ ազատութիւնը, մոռանալով, սակայն, վերադարձնել նաեւ իմ 20 տարուայ գրական բեղուն կեանքը:

Ինչեւէ: Ազատուեցի ու դրանում համոզուած լինելու համար շարժեցի մարմինս, ձեռներս երկու կողմերս տարածեցի, աջ տարայ, ձախ տարայ, քայլեցի մէկ-երկու, մէկ-երկու՝ տեսայ, որ իրօք ազատ եմ:

Իսկ գրող մարդը, որ ազատուի, ինչ պիտի անի: Բնական է, պիտի վերցնի գրիչը եւ շարունակի իր ընդհատած աշխատանքը:

Բայց աւաղ...

Գրիչս նոր էի թաթախել, ուզում էի գրել, մէկ էլ յանկարծ յայտնըւեցին երկու նոր սուինաւոր պահակներ եւ գրիչս կալանքի վերցրին:

— Չգրես, եթէ ոչ..., սպառնաց մամուլը մի կողմից:

— Ինչքան ուզում ես գրիր, միեւնոյնն է քեզ տպագրող չկայ,— ասաց միւս կողմից կանգնած Պետհրատը, եւ ես գրիչս վայր դրի:

Միայն «Ոզնին» տօն օրերին հակնելու համար գրիչը ձեռքս էր տալիս, որ մի ֆելիէտօն գրեմ, յետոյ էլ գրիչը վերցնում էր ձեռքիցս ու կախում պատից:

Պարզ դարձաւ ինձ, որ հիմա էլ հոգիս է բռնելու տաժանակրութեան ճանապարհը...

Ով երկինք... մարդ գրելիք ունենայ եւ թոյլ չտան գրելու: Այն էլ ինձ նման գրողի...

Ընկեր Վարդանեան, Դուք որովհետեւ տարիքով երիտասարդ էք,

գուցէ հարց տաք ինձ.

– Ինչո՞ւ, դու ի՞նչ տեսակ գրող ես, որ քեզ չի կարելի լռեցնել:

Այստեղ արդէն ես ստիպուած եմ ինձ գովել, եւ գովել ոչ իմ բերանով, այլ ինձնից աւելի հեղինակաւոր մարդկանց բերանով:

Ես պիտի գովեմ, որպէսզի դրանով մեծացնեմ մամուլի եւ Պետհրատի իմ հանդէպ գործած սխալը:

Օհ, սկսում եմ գովել ինձ:

1910 Թուականին Վանում տպուած իմ անդրանիկ Ֆելիէտօնը բուռն հանեց ողջ քաղաքը եւ քաղաքացիք երկար ժամանակ չէին կարող դադարեցնել իրենց քրքիջը:

1915 Թուի գաղթին, երբ Կովկաս եկայ, ընդամէնը մի տարի Թերթերին աշխատակցելուց յետոյ, Բաքուի «Արեւ» Թերթի տեսաբանը գրեց. «Մեր բոլոր Թերթերն ունեն իրենց Ֆելիէտօնիստը, բայց դրանցից միակ օժտուածը Լեւ Կամսարն է (այսինքն ես)»:

Մի ժամանակ «Խորհրդային Հայաստան» Թերթի խմբագիր Ս. Լուկաշինը օրը օրի տպագրում էր իմ գրածները:

1921 Թուականին, երբ Սովետական կառավարութիւնը հաստատուեց Հայաստանում եւ ուզում էր իր Թերթը հրատարակել, այնքան կարիք զգաց ինձ, որ իմ փախած տեղից՝ Թաւրիզից, Հայաստան հրաւիրեց եւ ամէն տեսակ ազատութիւն խոստանալով լծեց իր Թերթին, ուր ես եղայ իր միակ ֆելիէտօնիստը ամբողջ 15 տարի:

Երեսնական Թուականներին Աւետիք Իսահակեանը գրում էր Փարիզից. «Դու արտասահմանում միակ կարդացուող հեղինակն ես: Քո՝ «Խորհրդային Հայաստանում» տպուած Ֆելիէտօնները արտատպւում են արտասահմանեան հայ Թերթերի մէջ եւ ձեռքից ձեռք անցնում»:

Ամերիկահայ ժուռնալիստ Սիմէոն Կիւլօն(*) ամբողջ տարիներ, աշխարհի չորս կողմերն է դիմել իմանալու համար, ողջ եմ, Թէ մեռած: Ու երբ պատահմամբ իմացաւ, որ կենդանի եմ, ինձ գրեց.

– Գալիս եմ քեզ տեսնելու, նոր մեռնելու:

Եւ իրօք էլ եկաւ ինձ տեսաւ ու անմիջապէս յանկարծամահ եղաւ:

Նա Պոսթընում հրատարակուող «Տիրանի գօտում» յօդուածաշարք ունի գրած իմ մասին, որի մեծ վերնագիրն է «Պահպանենք մեր հանճարները», իսկ փոքր վերնագիրը «Լեւ Կամսարը ապրող մեծագոյն հայ երգիծաբանն է»:

Այնտեղ նա, հակառակ Գուրգէն Մահարու կարծիքին, ինձ հանճարեղ երգիծաբան է անուանում եւ մեղադրում Հայաստանի ղեկավարութեանը, ասելով.

«Կարծես յատուկ ճիգ մը կը գործադրուի, զայն ստուերի մէջ պահելու համար»:

Յետոյ ցաւում, որ ամբողջ 20 տարի հայութիւնը զրկուեց իմ պատճառած պոռթկում ծիծաղի հաճոյքը վայելելուց:

Նոյն ափսոսանքը, նոյն բառերով յայտնում է նաեւ մեր քննադատ Թամրազեանը իմ գրքի առԹիւ գրած իր ռեցենզիայում, գրում եւ աւելացնում. «Ինչպէս կարելի է այսպիսի գրողին 20 տարի լռութեան դատապարտել»:

ԵԹէ շարունակեմ այսպէս ինքզինքս գովել, դա հատորներ կարող է կազմել: Ուստի վերջացնում եմ այն, հարց տալով մամուլին ու Պետհրատին.

– Ի՞նչ պատասխան պիտի տաք հայ գրականութեան պատմութեանը, այսպէս կալանք դնելով նրա ընդամէնը երեք երգիծաբաններից մէկի գրչի վրայ: Ո՞ր փաստաբանը պիտի կարողանայ փրկել ձեզ պատմութեան դատաստանից:

Բայց պատասխանի համար ներկայ Պետհրատի դիրեկտորները չեն էլ մտածում: Նրանք խօսելիս իրենց բերանը բաց են անում, եւ սպասում, որ մի ուրիշը խօսի իրենց բերանով:

Երրորդ տարին է՝ ես յիսուն մամուլ գործ եմ ներկայացրել Պետհրատին տպագրելու համար, իսկ նա ոչ տպում է, ոչ չի տպում: Անատամ ծերունու նման այս խնդիրը գցել է բերանը լմլմում է, ոչ դուրս է Թքում, ոչ էլ կուլ տալիս, ստիպելով ինձ՝ 76ամեայ ծերունուս անվերջ գնալ–գալ ու տանջուել: Մի հոգեկան տանջանք, որն իր բնոյԹով գերազանցում է ստալինեան տանջանքներին: Այնտեղ սրի մի հարուածով էր լուծւում հարցերը, այստեղ ծամծմւում: Պետհրատի վրայ ժողովուրդը առած է յօրինել. գրելու համար տաղանդ է հարկաւոր, իսկ Պետհրատում տպուելու համար հանճար:

Ընկեր Վարդանեան, ուզում եմ Ձեզ հաւաստել, որ ես այն մարդը չեմ, որ արժանի լինեմ այս ոչ մարդկային վերաբերմունքին:

Ես՝ որպէս գրող, սովետական իշխանութեանն արել եմ այն, ինչ չեն արել այժմ անվերջ տպուող մի շարք գրողներ:

Իշխանութեան ծննդեան առաջին օրից աշխատանքի լծուելով՝ իմ հատու գրչով հարուածել եմ Սովետական իշխանութեան բոլոր գաղափարական հակառակորդներին:

Ես՝ ի ծնէ անկուսակցականս, ոչ մի քաղաքական կուսակցութեան հետ այնքան ընդհանուր բան չեմ ունեցել, ինչպէս կոմունիստական կուսակցութեան հետ, որը հնարաւորութիւն է տուել ինձ ամբողջ 15 տարի աշխատակցել նրա կենտրոնական օրգանին:

Եւ այսպիսի նուիրուած բարեկամի վեր կենալ 20 տարի մարմնապէս տանջել, ցմահ՝ հոգեպէս:

Գիտէք ի՞նչ ասում է ինձ Պետհրատը: Մեզ տրուած է այսքան մամուլի իրաւունք, այն բաժանել ենք բոլոր գրողներին, քեզ հասել է ընդամէնը 10 մամուլ...

Սա պատասխա՞ն է:

Այսպէս պատասխանում է սոցալ մինիստրութիւնը իրեն ձեռք կարկառած կարօտեալներին:

Եւ կարօտեալները Թօշակն ստանալուց յետոյ մաղԹում են մինիստրութեանը երկար կեանք, իսկ մահուանից յետոյ էլ արքայութիւն:

Պետհրատը չլինի՞ ուզում է արքայութիւն գնալ...

Թող իմացած լինի Պետհրատը, որ ես տասը մամուլի համար ոչ Թէ արքայութիւն կը մաղԹեմ նրան, այլ դժոխք...

Նա ինձ՝ վերոյիշեալ գովուած Լեւ Կամսարիս, դնում է այն գրողների շարքին, որոնց վէպերը, ինչպէս ասում է Խրուշչովը, կարդալիս պէտք է ասեղով ծակել իրեն, չքնելու համար:

Այն գրողների շարքին, որոնց վէպերը տպարանից դեռ գլուխը դուրս չհանած խփւում են մեր քննադատներից եւ գնում Պետհրատի պահեստում մեռնելու...առանց յիշատակի:

Տպել գիրք, որ չի ծախւում, չտպել գիրք, որ անմիջապէս սպառւում է: Սա՞ է Պետհրատի պրակտիկան հիմա:

Լաւ, այս բոլորը Թողնենք մի կողմ:

Հիմա մի ուրիշ բան:

Ես Թէեւ ծեր եմ, բայց չգիտես ինչու չեմ մեռնում եւ ունեմ դեռեւս աշխատելու մեծ կորով:

Ի՞նչ անեմ այդ կորովը:

ԵԹէ երիտասարդ լինէի, գլուխս մէկ կողմ կը նետէի եւ ինքզինքս ֆուԹպոլի կը տայի: Գլխի փոխարէն ոտք:

Այդ էլ չեմ կարող:

Բաւական է: Շատ գրեցի: Դուք կարդալով ձանձրացաք, ես՝ գրելով: Հիմա խօսքի կարճը:

Ընկեր Վարդանեան, կարո՞ղ էք ներշնչել Պետհրատին, որ առանց ծուատելու ամբողջութեամբ տպագրի իմ՝ իրեն ներկայացրած 50 մամուլ երկերիս ժողովածուն:

Այդ ժողովածուն կարդացել եւ նրա պատասխանատուութիւնը գրական ու քաղաքական տեսակէտից երաշխաւորել է ռեցենզիա Ալօ Ադոյեանը:

Այս հարցը, ընկեր Վարդանեան, դնում եմ Ձեր առջեւ եւ սպասում պատասխանի:

Ցանկալի է, որ այդ պատասխանը լինէր գրաւոր, որ ես այն կցելով ներկայ գրութեանս պատճէնին, Թողնէի պատմութեան դատաստանին:

Յարգանքներով՝ Լեւ Կամսար
Հասցէս՝ Թումանեան 15
5.10.64 Թ.
Երեւան

Այս դիմումի գրաւոր պատասխանը այդպէս էլ, չեղաւ, Պարոն Վարդանեան: Բայց, այնուհանդերձ, 10 մամուլը դարձաւ՝ 20: Զըգիտեմ կա՞ր արդեօք Ձեր միջամըտութիւնը:

1965ին, երբ պատրաստ էր 20 մամուլանոց «Մարդը տանու շորերով» գրքի ամբողջ տպաքանակը եւ հեղինակը սրտատրոփ սպասում էր ազդանշանային օրինակին՝ «Հայաստան» հրատարակչութիւնից «աւետեցին», որ գիրքը կալանքի տակ է: Պապիս բեզարած սիրտը այլեւս չդիմացաւ, եւ Լեւ Կամսարը սրտի կաթուածից մահացաւ:

Մինչ տպարանը կը հասցնէր բուտանայ արգելանքի որոշումը, արդէն հասցրել էր մի փոքրիկ մաս ուղարկել գրախանութներին եւ թերթի կրպակներին: Բաւականաչափ էլ օգտուեց տպարանի պահեստապետը 59 կոպէկանոց գիրքը 3 ռուբլով վաճառելով: Պահեստապետը որքան էլ ճարպիկ գտնուէր, չէր սպառի ամբողջ տպաքանակը:

Արդ, Պարոն Վարդանեան, տարիներ հեռաւորութիւնից ես կը փափաքէի իմանալ՝

Ի՞նչ եղաւ 10.000 տպաքանակի ճակատագիրը (տարբերակներ՝ այրեցին, թափօնի վերածեցին, այլ տարբերակ),

Ի՞նչն էր գրքի կալանաւորման պատճառը (միակ տարբերակը՝ «Թատրոնի դիրեկտորը» ֆելիէտօնը. (տես, «Մարդը տանու շորերով» գիրքը, 1965թ., էջ 85). քաղաքական մոտիվները բացատրում են, որովհետեւ Գլավլիտը հավէսով էր աշխատել),

Ո՞վ էր գլխաւոր պատուիրատուն՝ (միակ տարբերակը՝ Սունդուկեանի թատրոնի դիրեկտոր Ղազար Ղազարեան եւ տեղակալ Սուրէն Բադալեան):

Ինչպէ՞ս դա կազմակերպուեց (տարբերակներ՝ զանգ վերեւից, «զանգ ընկերոջը», խաշի սեղանի շուրջ կամ այլ տարբերակ),

Եւ ամենագլխաւորը՝ ո՞ւմ «թեթեւ» ձեռքով է որոշումը կայացուել:

Վերջապէս ես որպէս թոռ իրաւունք ունեմ իմանալու, թէ ով է ստորագրել պապիս մահուան դատավճիռը...

Յարգանքներով՝
Վանուհի Թովմասեան
22 Յունիս 2006 թ.
Թումանեան 30/36
հեռ: 54.18.46

ՅԳ. Խնդրում եմ միայն նորից չասել, որ Լեւ Կամսարին չգիտէի, Թէ չէ կը մտածեմ, որ Ձեր պաշտօնում լաւ չէք աշխատել:

"Ազգ" – Մշակոյթ

(*) Սիմէոն Կիւլօ՝ 60ական ԹԹ. ՊոսԹոնում հրատարակուող «Տիրանի գօտի» հանդէսի գլխաւոր խմբագիրը: 1961 Թ. այցելում է Հայաստան, որպէսզի ուսումնասիրութիւն գրի Լեւ Կամսարի մասին եւ անտիպները տանի Ամերիկա, եւ որի պատճառով զոհաբերում է իր կեանքը:

ՅԱՋՈՂ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան երիտասարդներու միութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը Հոկտեմբեր 29ին, կէսօրէ վերջ, կազմակերպած էին Արա Գէորգեանի նուագահանդէսը: Արա Գէորգեան Մարսէյլ ժամանած էր իր նըւագածուներուն հետ, մէկ շաբաԹ առաջ, նախապատրաստական փորձերը ընելու համար Թէ՛ Օփերայի երաժշտասէր նըւագախումբին, Թէ՛ Մշակոյթի Տան «Անի» պարախումբին հետ: Իրենց ընկերացած էր Կարէն Տիւլկարեան՝ Երեւանի ազգային նուագախումբին ղեկավար, որուն ճպոտին պիտի յանձնուէր համախըմբումը: Բարի գալուստի կարճ խօսքերէն ետք, վարագոյրին ետեւէն արտասանուեցաւ Թաւ ձայնով, տպաւորիչ արձակ բանաստեղծութիւն մը որ դժբախտաբար անմատչելի մնաց Ֆրանսացիներուն եւ ֆրանսախօսներուն, որոնք հաւանաբար մեծամասնութիւնը կը կազմէին շուրջ 3.000 հանդիսատեսներուն:

Եւ վարագոյրը քացուեցաւ «Ո՛վ Հայոց աշխարհ»ի ոգեւորիչ եղանակով՝ խառնելով, ձուլելով աւանդական, դասական եւ ելեկտրնիկ նուագարանները, «Անի» պարախումբի եռանդուն պարերով:

Հայաստանի քաղաքներու անունները իրարու յաջորդեցին, Հայոց պատմական վայրերով, եւ խանդավառուեցանք մտիկ ընելով եղանակները, եւ Անիէն անցանք Վան, եւ Մուսա լեռ, եւ Մուշ, եւ Կարս եւ Աւարայր եւ Սարդարապատ, պաստառին վրայ դիտելով նկարները, հասնելու համար Ատանա զոր ոգեկոչեց Նայիրա Աբրահամեան իր աքանչելի ձայնով. եղանակ մը որ ղեկավարուեցաւ ուղղակի երգահանին՝ Հենրիկ Անասեանի կողմէ, դիպուածով Մարսէյլ ժամանած Միացեալ–Նահանգներէն:

Ամբողջ սրահը ոգեւորուած էր ներկայացումէն: Գնահատելի են հայրենիքէն ժամանած արուեստագէտները: Սակայն պէտք է մասնաւոր շնորհակալութիւններ ուղղել Մարսէյլի Մշակոյթի Տան «Անի» պարախումբին եւ իր պարուսոյցին՝ Տիկին Լիլիթ Քնեազեանին, իր հնարած պարագրութիւններուն համար: Քաջ գիտենք Թէ մէկ ամբողջ տարուան ջանքերու արդիւնքն է որ մեզ հրամցուեց: Մեզ հիացուցին նաեւ պարողներու գոյնզգոյն եւ ճաշակով պատրաստուած հագուստները:

Շնորհակալութիւն նաեւ սրնգահար Լեւոն Մինասեանին իր սիրայօժար մասնակցութեան համար:

Վերջաւորութեան, ներկաները յոտնկայս ծափահարեցին ներկայացումը: Շընորհաւորենք բոլոր մասնակցողները, Թէ՛ արուեստագէտ, Թէ՛ կազմակերպիչ:

ԺԻՐԱՑՐ ՇԱԼՃԵԱՆ

ՄԵՌԱՐԱՆՔ

ԺԱՖ-ի (Ֆրանսայի Երիտասարդական Միութիւն) նախագահը՝ Վռամ Սալամանեան Փոխադրութեանց, Կալուածներու եւ Զբօսաշրջութեան նախարարին (Տ. Փերպէն) կողմէ արժանացած է Արժանիքի Ազգային կարգի Ասպետի աստիճանին: ԵնԹական նաեւ վարչական վարիչն է Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւններու Խորհուրդին (Սէ. Սէ. Ա. էՖ.):

(Շար. Ա. էջէն)

Թուրքիոյ հաստուցումի, պահանջներու վախերուն, զգացած անվստահութեան: Ա. Կէօվճեան կը փորձէ փարատել այդ զգացումները. «Թուրքիոյ մէջ այս հարցերով զբաղողները բոլորն ալ իրականութեան մէջ քաջատեղեակ են թէ հատուցումի պահանջ եւլն. չըլլար: Ասիկա մեզի համար զգացական հարց է: Ամէն մերժումի «Ցեղասպանութիւնը» կրկին կ՚ապրինք:

«Ուրեմն սփիւռքցիները այն մարդիկն են որոնք գոյութիւն կ՚ունենան ամէն անգամ որ անգո՞յ նկատուին»: Կէօվճեանի պատասխանը հաստատական է. «Ցեղասպանութիւնը, կ՚ըսէ, մեր գոյութեան միակ պատճառը չէ: Թուրքիոյ յարատեւ մերժումը, "Թալաթ փաշայի կոմիտէ"ին նման բաներ մեզ այս վիճակին կը մատնեն: Թուրքիացիները կը չափազանցեն Սփիւռքին ուժը: Մենք ձեր կարծածին չափ հզօր չենք»: Երբ լրագրողուհին կը յիշեցնէ թէ Թուրքիոյ մէջ կան մարդիկ որոնք կը խորհին թէ Օ. Փամուք Նոպէլեան մրցանակը հայկական լոպիին շնորհիւ ստացած է, Կէօվճեան կը պատասխանէ. «Անհաւատալի՛ է. ի՞նչ կը կարծեն. թէ ամէն օր Աստուծոյ հետ կը խօսի՞նք: Այո՛, երբեմն կը խօսինք ու կ՚ըսենք նաեւ թէ ինչպէս կ՚ուզենք որ ըլլայ օդը»:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՄՈՒՐՄԱՆՍԿԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Նոյեմբեր 16ին իր տան մօտ ատրճանակի կրակոցով սպաննուած է Մուրմանսկի հայ համայնքի նախագահ, ծանօթ գործարար Արթիւր Ցարութիւնեան: Սպանութենէն ետք ոճրագործը նստած է զոհին տան առջեւ կայանած ինքնաշարժը ու խոյս տուած, մինչ դէպքին վայրը հասած ոստիկանները կրակած են իր ետեւէն: Ա. Ցարութիւնեան 42 տարեկան էր ու տէր՝ տեղւոյն դրամատուներէն մէկուն բաժնեթուղթերէն 70%ին: Այս անգամ կը բացառուի անոր սպանութեան ազգային դրդապատճառը եւ արարքը կը կապուի անոր ձեռնարկատիրական գործունէութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՅԻՆԻՒԼ-ի ֆրանսական զօրագունդի հակօդային պաշտպանութիւնը Նոյեմբեր 17ին որոշած է միջոցներ ձեռք առնել դէմ դնելու համար Իսրայէլի յարձակումներուն, որոնց թիւը 14ի հասած է (11ը ֆրանսական բաժանմունքին վրայ): Միջադէպերը օրէ օր կը բազմանան եւ Ֆրանսացի զօրավար Ալէն Փելեկրինիի բողոքները իսրայէլեան ուժերուն մօտ, ոչ մէկ հետեւանք ունեցած են: Ի վերջոյ ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկեց դատապարտելով իսրայէլեան զինուորական գործողութիւնները Գազայի մէջ: Ասիկա բաւեց որ Իսրայէլի վարչապետը դատապարտէ ՄԱԿ-ի «դաս տուողները», մինչ ՄԱԿ-ի մօտ Իսրայէլի դեսպանը շատ աւելի յստակ էր եւ կ՚ամբաստանէր Ֆրանսան «որ ծաղիկներ կը նետէ ահաբեկիչներուն»:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Նոյեմբեր 19ին առեւանգուած է Առողջապահութեան փոխ նախարարը: Միւս կողմէ, զանազան ոճրափորձերէն շուրջ 50 հոգի մեռած է: Ամերիկեան Թիզ Եօրքըր Թերթին համաձայն, ԱՄՆ կը պատրաստուին Իրանի վրայ յարձակելու եւ դեմոկրատներու յաղթանակը ոչ մէկ դեր կը խաղայ: Սպիտակ տունը հերքած է:

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ, որ Նոյեմբեր 19ին հիւրն էր 5րդ կայանի Ռիփոսթ յայտագրին, բացայայտ դիտողութիւններ ըրաւ Ն. Սարքոզիի, խրատներ ալ տուաւ եւ շեշտեց թէ ԻՒ. ԷՄ. Փէ.ի համար դեռ ժամանակ կայ ամէն բան ճշդելու համար 2007ի ընտրութեան: Տիկին Ալիօ-Մարի ալ, այլ առիթով մը յայտնեց թէ ոչ ոք կրնայ զինք լռեցնել, այդ ձեւով կը պատասխանէր իրեն դէմ եղած սուլոցներուն: Տը Վիլըփէնի համար ընկերվարականները շատ շուտ շարժած են, պէտք չէ աճապարէին: Նոյեմբեր 20ին ալ, Հոլանտ պատասխանեց իրեն (Ֆրանս-Էնֆօ) որ Վիլըփէն լաւ կ՚ընէ նախ իր «դուռին առջեւ աւելելով»:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ շատ ծանր վիճակի մը մէջ կը գտնուի ՔԱ. Կէ. Պէ.ի նախկին անդամ, Անգլիա ապաստանած Ռուս մը՝ Ալեքսանդր Լիտվինենկօ, որ Պուտինի հակառակորդ մըն է եւ ներկայիս ալ քննութիւն մը կը կատարէր լրագրողուհի Աննա Պոլիտկովսկայայի սպանութեան շուրջ: Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, որովհետեւ կասկած կայ որ Ռուսը թունաւորուած է ճաշելէ ետք անձի մը հետ Լոնտոնի ճափոնական մէկ ճաշարանը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ հեռատեսիլէն, Պուտինի եւ իր վարչապետին Ֆրադկովի մէկ խօսակցութիւնը մասնակի կերպով սփռուած է եւ մանրամասնութիւններն ալ ներկայացուած են համացանցի Կրեմլինի կայքէջին վրայ: Վարչապետին ծրագիրը կը նախատեսէ որ Յունուար 1էն սկսեալ, շուկաներու վրայ աշխատող օտարականներու համեմատութիւնը օրէ օր պիտի նուազի, ապա Ապրիլ 1էն մինչեւ 2007ի վերջ այդ համեմատութիւնը զերոյի պիտի իջնէ: Այլ խօսքով, երբ այդ ծրագիրը գործադրուի, Մոսկուայի եւ այլ քաղաքներու շուկաները այլեւս վրացի, հայ, ադրբեջանցի վաճառորդ պիտի չունենան:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետարանը հանրային կազմակերպութիւններու շրջաբերական մը ղրկած է, թելադրելով որ Ֆրանսայի դէմ կարելի բոլոր միջոցներուն դիմեն, եթէ պարտադրուած չըլլան Ֆրանսա չըմեկնին: Իսկ պարտադիր ճամբորդութիւններէ առաջ Արտաքին գործերու նախարարութեան խորհուրդին դիմեն:

ԹՐՔԱԽՕՍ երկիրներու ութերորդ վեհաժողովը գումարուած է Թուրքիոյ Անթալիա քաղաքին մէջ: Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահը Ա.-Ն. Սեզեր պատասխանելով Ի. Ալիեւի Ղարաբաղի հարցին առընչուած խօսքերուն, շեշտած է թէ իր երկիրը վճռակամ է այդ հարցին մէջ Ադրբեջանի տրուած նեցուկը շարունակելու: Վեհաժողովին մասնակցած են Ղազախստանը, Կիրգիզստանը, Թիւրքմէնիստանը:Ուզբեկիստան չէ մասնակցած, հակադրելով մարդկային իրաւունքներու մարզը քննադատող տեղեկագրին Անգարայէն յայտնուած զօրակցութեան:

L'EGLISE REFORMEE DE MARSEILLE
et SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
vous invitent à la

SOIREE SPECIALE DINER DES NATIONS

«2006 ANNEE DE L'ARMENIE»

le samedi 25 novembre, de 19h à 23h, à l'Espace Magnan
8 Boulevard Magnan, Marseille 9ème

Programme

— Echange avec le pasteur Samuel Sahagian, président de SPFA : **Racines chrétiennes et Arménie d'aujourd'hui**
— Action et projets œcuméniques, culturels et humanitaires de SPFA en Arménie et au Karabagh (avec vidéoprojection et repas arménien).

Tél. : Pasteur Joël Baumann : 04. 91. 41. 13. 76
ou Jacqueline Kéhayan : 04. 91. 73. 12. 66.

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
reçoit
PATRICK DEVEDJIAN
pour la présentation et dédicace de son livre :
«A MOI LE MINISTERE DE LA PAROLE»
le Jeudi 23 novembre à 19h30

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարուան» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ՉԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի
Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ - Պէթհովէն - Շուման - Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes

Մասնակցութիւն՝ 29 Եւրօ

Տոմսերը ապահովելու համար
հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
- 01. 45. 93. 00. 25
- 06. 14. 74. 92. 97
- 06. 64. 91. 51. 74

Centre Culturel SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30

Enquête sur la mystérieuse disparition de Khatchatour Abovian
1848-2006 : *Historiens et chercheurs ont publié des centaines d'études, depuis 158 ans, mais l'énigme n'est pas résolue pour autant...*

Conférence donné en langue française par
LEON KETCHEYAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

□

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes :
Transport: en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Տիկին Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Արսէն Ամիրխանեան 50 Եւրօ:

Տիկին Էլիզ Ամիրխանեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Արսէն Ամիրխանեան 225 Եւրօ, Պ. Տիգրան Թորոսեան 150 Եւրօ, Պ. Վահէ Թորոսեան 100 Եւրօ:

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.581 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 82e ANNEE — N° 21.581

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՐՁԱԿԱԾ ՆԵՏԸ ՀԱՍԱԾ Է ԹԻՐԱԽԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գերմանական «Տի Վէլթ» թերթին տուած հարցազրոյցին Ցեղասպանութեան նիւթով առաջարկածը առաջին հակազդեցութիւն մը գտած է Թուրք մամուլին մէջ: Ցեղասպանութեան հարցը ոչ թէ Թուրքիոյ ամէն առիթով շեշտածին նման պատմաբաններուն, այլ քաղաքական մարդոց քննարկումին յանձնելու անոր առաջարկը նիւթ ըրած էր ծանօթ լրագրող, քաղաքական մեկնաբան Մ.-Ա. Պիրանտ (Հիւրրիյէթ, Նոյեմբեր 21): Ան յայտնապէս տագնապած Հայաստանի նախագահին մատնանշումէն, կը գրէր թէ անոր ըրածը մոլորեցնելու քաղաքականութիւն մըն է եւ աշխարհը պէտք չէ այդ ծուղակը իյնայ:

Թուրք լրագրողը Ռ. Քոչարեանի կեցուածքը կը վերագրէ պատմաբաններու վճիռին պատճառած վախին. սակայն ակներեւ է որ այդ բացատրութիւնը տրուած է միմիայն ըսուածին արդար ու տեղին բնոյթը վարկաբեկելու նպատակով. այլապէս Մ.-Ա. Պիրանտ ոչ միամիտ է, ոչ ալ անգէտ որ ճիշդ գնահատանքը չկարենայ տալ Ռ. Քոչարեանի «պատմաբան – քաղաքական մարդ» յըստակ հակադրութեան: Պիրանտի յետագայ տողերը կը փաստեն թէ շատ լաւ հասկցած է ըսուածը: Արդէն գրութիւնը աւարտած է Անգարայի վերագրուած կարեւոր դերով. «Եթէ, կ'ըսէ Պիրանտ, մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը լաւագոյնս քննելով տեղին հակադարձութեամբ մ' ասպարէզ չիջնենք, Հայերը մոլորեցնելու իրենց մարտավարութեամբ կրնան յաջողութեան հասնիլ: Մինչեւ այսօր չկրցանք յաջողիլ. գոնէ այս անգամ խելացի վարուինք. Թոյլ չտանք որ պատմաբաններու յանձնախումբին առաջարկը խլեն Հայերը»:

Ցեղասպանութեան հարցին առընչութեամբ երկար, շատ երկար ատենէ ի վեր Հայաստանէն սպասուած կեցուածք մը լաւագոյն առիթով ու լաւագոյնս բանաձեւողը եղաւ Ռոպէր Քոչարեան: Ու ըսածին Թրքական կողմէն գտած արձագանգը Պիրանտի նըման մէկուն կողմէ, մանաւանդ անոր կարեւոր բնոյթը ընդգծելով հանդերձ նիւթը շեղելու ճապկումը, փաստ է թէ որքան ճիշդ թիրախին հարուածած է Հայաստանի Նախագահը:

ՊՈԼԻՍ

ՑՈՅՑ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան անդամներ Նոյ. 16ին Ֆրանսայի Պոլսոյ հիւպատոսարանին դէմ ցոյց մը կազմակերպած են «Հայկական ցեղասպանութիւնը աշխարհակալական սուտ է» եւ «Ո՛չ Ֆրանսական արտադրութիւններուն» լոզունգներով: Կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը Տօղու Փէրինչէք իր կարգին յայտարարած է թէ «Ցեղասպանութեան սուտը աշխարհակալ ուժերուն կողմէ հնարուած է գրաւման իրենց ծրագիրներուն ընթացքին գործածուելու համար»: Աւելցուցած է թէ Նոյ. 21ին Փարիզի մէջ ծրագրած են ցոյցի դիմել, կոչ ուղղելու համար Ֆրանսայի որ «ԱՄՆ-ու միջին-արեւելեան ծրագիրներուն կիրարկումին մէջ խամաճիկի դեր չստանձնէ»: Անոր համոզումով Օ. Փամուքի Նոպէլեան մրցանակ ստանալը փաստ է թէ որքա՛ն վտանգաւոր անցքերու շեմին է Թուրքիան: «Մրցանակը պարգեւ մըն էր Թուրքիոյ ազգային շահերուն դէմ Փամուքի դաւաճանութեան» ըսած է Փէրինչէք, ցուցարարները հրաւիրելով շարունակելու իրենց գործունէութիւնը, մինչեւ որ Ֆրանսա ետ առնէ Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող իր օրինագիծը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐԱՊՐԱԾ 410 ՀՈԳԻ ՄՆԱՑԱԾ

Հայաստանի մէջ, Յուլիս 1ի տուեալներով, Ցեղասպանութենէն վերապրած 410 հոգի մնացած է: Անոնց պետութեան կողմէ տրուող կենսաթոշակը որ հինգ հազար դրամ էր (13 տոլար) բարձրացած է 25 հազարի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՇՐՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ

Եւրոպական Միութեան ներկայի նախագահ Ֆինլանտիոյ վարչապետը Մ. Վանհանէն ելոյթ ունեցած է Եւրոպական Միութեան յանձնախումբերուն. Հելսինքիի համաժողովին ու Կիպրոսի հարցին մասին վերջնագիր մը ուղղած Անգարայի: Վանհանէն շեշտած է թէ ժամանակը սպառած է եւ Թուրքիա պարտի մինչեւ Դեկտ. 6 իր նաւահանգիստներն ու օդակայանները բանալ կիպրական նաւերուն եւ օդանաւերուն: Եթէ չյարգէ այս ուղղութեամբ իր յանձնառութիւնը: Միութիւնը պիտի ստիպուի միջոցներու դիմել որոնք Թուրքիոյ հետ անդամակցութեան բանակցութիւններուն վրայ ազդեցութիւն կ'ունենան:

Թուրքիոյ պատասխան ընթացքը օրակարգի նիւթ պիտի ըլլայ Եւրոպական Միութեան Արտաքին գործերու նախարարներու Դեկտեմբեր 11ի ժողովին: Այդ կարգադրութեան նպատակն է Արտաքին գործերու նախարարներու մակարդակին պահել հարցը ու Դեկտեմբեր 14-15ի նախագահներու վեհաժողովը չձախողեցնել անոր պատճառով:

Բանակցութիւններու խզումին արգելք ըլլալու նպատակով Հելսինքի Սեպտեմբերի վերջաւորութեան առաջարկած էր որ Միութեան եւ Կիպրոսի Թրքական գօտիին միջեւ առեւտրական յարաբերութիւն հաստատուի, ատոր փոխարէն Թուրքիա բանայ իր նաւահանգիստներն ու օդակայանները:

Ֆինլանտացիները որոշ յոյսեր ունին որ այս փշոտ թղթածրարը բարեյաջող ելքի կը յանգի Նոյեմբեր 27-28ին Եւրոպական Միութեան Արտաքին գործերու նախարարներուն եւ միջերկրականեան աւազանի երկիրներուն անոնց գործակիցներուն ժողովին ուր ներկայ կ'ըլլայ նաեւ Թուրքիա:

Թրքական կողմէն առաջին հակազդողներէն եղած է Կիպրոսի Թրքական մասին ղեկավարը Մ.-Ա. Թալաթ որ ըսած է թէ Ֆինլանտական առաջարկը անհաւասարակշիռ է, բոլոր խաղաքարտերը կու տայ Կիպրոսի Յոյներուն:

ՀՈԼԱՆՏԱ

Հ. ՏԻՆՔ ՓԷՆ-Ի ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՍՏԱՑԱԾ

«Ակօս»ի գլխաւոր խմբագիր Հրանդ Տինք Լա Հէյի մէջ կազմակերպուած հանդիսութեան մը ընթացքին ստացած է ՓԷՆ-ի մրցանակը. ան իրեն յանձնուած է քաղաքապետին կողմէ: Իր ելոյթին մէջ հայ լրագրողը շեշտած է մամուլին ուժը, թելադրած այդ ուժին գիտակցութիւնը ունենալ. յետոյ քննադատած է Հոլանտայի այն կուսակցութիւնները որոնք Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտող իրենց արտայայտութիւններուն պատճառով արտաքսած էին Թուրք թեկնածուները: Ըսած է թէ կատարուածը մտածումի եւ արտայայտութեան ազատութեան ներհակ կը նկատէ եւ թէ այդ ազատութիւնը իրեն համար ամէն երկրի քաղաքացիին ամէնէն նուիրական իրաւունքն է: Պէտք է արտօնել որ ամէն մարդ մտածէ ու արտայայտուի իր ուզածին պէս:

Մրցանակը ամէն տարի կը տրուի ճնշումի ենթարկուած, կամ դատական հետապնդումի առարկայ եղած լրագրողի մը, կամ արուեստագէտի մը, որպէս անոր զօրակցութեան արտայայտութիւն:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

Ֆրանսայի Անգարայի դեսպանը Փ. Պուկաժ անդրադառնալով ցամաքային ուժերու հրամանատար Ի. Պաշպուղի յայտարարութեան թէ Թուրքիոյ Սպայակոյտի նախագահութիւնը Ֆրանսայի հետ զինուորական յարաբերութիւնները կը կասեցնէ, ըսած է թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները դժուար փուլէ մը կ'անցնին, այսուհանդերձ մտահոգիչ բան չկայ: Ան շեշտած է թէ հարցերը չեն լուծուիր դուռները փակելով: Հիմնական հարցը ան հաղորդակցութեան պակասը նկատած է եւ ոչ թէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին Հոկտ. 12ին քուէարկած օրինագիծը: Այդ մասին հաւաստած է որ հարցը կը լուծուի, քանի որ կառավարութիւնը նեցուկ չէ օրէնքին եւ հակառակ որ առաջին փուլին քուէարկուեցաւ, Փետրուարին կը դադրի ի զօրու ըլլալէ:

Փ. Պուկաժ շեշտած է թէ Թուրքիոյ բուն հարցը կիպրականն է. Ֆրանսա շարունակ կը յիշեցնէ թէ երկիրները պարտին յարգել իրենց յանձնառութիւնները. իսկ Թուրքիա ստորագրած է փաստաթուղթ մը ու խոստացած բանալ իր նաւահանգիստներն ու օդակայանները Կիպրոսի նաւերուն, օդանաւերուն առջեւ:

Փ. Պուկաժ անդրադարձած է նաեւ Թրքական պատժական օրէնսգիրքին 301րդ յօդուածին որուն հիմով քանի մը տասնեակ մտաւորականներու դէմ դատ բացուած է: Դեսպանը ընդգծած է այդ յօդուածը ջնջելու անհրաժեշտութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ թունաւորուած Ռուսին վիճակը ծանրացած էր Նոյեմբեր 20ին եւ փոխադրուած էր հիւանդանոցին խըստացեալ խնամքներու բաժանմունքը: 43 տարեկան, Լիտվինենկօ, Քա. Կէ. Պէ.ի նախկին անդամ, Անգլիա ապաստանած էր 2000էն ի վեր: Կը ճշդուէր որ ենթական չէ թունաւորուած, Նոյեմբեր 1ին ճաշելով ճափոնական ճաշարանի մը մէջ, այլ նոյն օրը աւելի ուշ հանդիպելէ ետք Իտալացիի մը որ փաստաթուղթեր պէտք է տար իրեն լրագրողուհի Պոլիտկովսկայայի սպանութեան մասին: Բաժակ մը թէյ խմելով է որ Ռուսը թունաւորուած է, թէյին մէջ թալիոմ անունով թոյն մը ըլլալով: Կը թուի որ հաստատուած է Կրեմլինի դերը այդ թունաւորման մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ազգայնամոլ «Ազգայնական շարժում» կուսակցութիւնը շաբաթավերջի տարեկան իր համագումարին վերահաստատած է նախագահ Տ. Պահչէլիի պաշտօնը: Ան երկարաշունչ ճառով մը շեշտած է թէ ամէն ինչ պիտի ընեն ազգային միասնութեան պահպանումին համար, ապա խստօրէն քննադատած է երկրին ներկայի իշխանութիւնները, զանոնք ամբաստանելով որ ժողովուրդը կը պառակտեն ինքնութեան զանազանումի հարցերով: Համագումարին հետեւած է վեց հազար հոգինոց բազմութիւն մը որ յաճախ Գորշ գայլերու նշանները ըրած է:

ՊՈՒՇ, Նոյեմբեր 20ին վերջացուց Ինտոնեզիոյ իր այցելութիւնը, ուր ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած էին, քանի ժողովուրդը կ'ուզէր արտայայտել իր թշնամական զգացումները ԱՄՆ-ու նախագահին դէմ, որ «արիւն ունի ձեռքերուն վրայ»: Երեսուն հազար հոգի կրցած են սակայն համախմբուիլ եւ բողոքել: Պուշը հրաւիրելով, Ինտոնեզիոյ նախագահը դժգոհ ձգած էր իր ժողովուրդը, բայց ինք կ'ուզէ երկիրը բարգաւաճման ճամբուն վրայ դնել եւ Ուաշինկթընէն նիւթական օժանդակութիւն ստանալ:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ ցեղասպանութեան պատասխանատուն է երկրին ներկայ նախագահը ըստ դատաւոր Պրիւկէրի որ Նոյ. 20ին վերջացուցած է իր քննութիւնը: 1994 Ապրիլ 6ին, այն ատենուան նախագահին դէմ կատարուած ոճրափորձն էր որ պատճառ եղած էր Ռուանտայի ցեղասպանութեան որ 800 հազար մեռեալ պատճառեց երեք ամսուան մէջ: Ահաբեկչութեան դէմ դատաւորը յանձնարարած կ'ըլլայ որ Ռուանտայի նախագահը՝ Փօլ Քակամէ հետապնդուի Արիւշայի պատժական միջազգային ատեանին առջեւ, թէեւ այս վերջինը գործող նախագահներու անձեռնմխելիութիւնը կը վայելէ: 1994 Ապրիլ 6ին, ոճրափորձը գործուած էր Ֆրանսայի հայթայթած Ֆալքոն-50 օդանաւին դէմ, ուր կը գտնուէր Ռուանտայի նախագահը՝ Հապիարիմանա, որ կը վերադառնար Թանզանիայէն:

«ԼԻՊԷՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը փրկելու համար անձնակազմը Նոյ. 17ին քուէարկած է ի նպաստ Ռոչիլտի ծրագրին, փոքր մեծամասնութեամբ: 291 քուէի վըրայ, արդիւնքը եղած է 130 քուէ ի նըպաստ «Ռոչիլտի ծրագրին» (47,07%) եւ 104 դէմ (35,7%): Ռոչիլտի ծրագիրը կը նախատեսէ Լօրան Ժոֆրէնի ժամանումը խմբագրութեան գլուխ եւ դրամագլուխի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՈՏԱԲՈՊԻԿ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻՆ

Դառնացած է բարեկամս․
կը ժայթքի
իր մէջ կուտակուած
դառնութիւնը…

Կը նայիմ աջ
կը նայիմ ձախ
կը դառնամ ետեւ…
միայն ես եմ
չկայ ուրիշ մը
ոչ աջիս
ոչ ձախիս
ոչ ալ ետիս․․
ուրեմն
ըստ էութեան ինծի է ուղղուած
ժայթքող դառնութիւնը
բարեկամիս…

Ողջամիտ Թղթակից է
դառնացած բարեկամս
որ տարիներո՜վ
իր սուր գրիչով
եւ անչուշտ ծակ գրպանով
անվախօրէն
քննադատած է
պախարակած է
եւ տակաւին
յամառօրէն
կը քննադատէ
կը պախարակէ
ղեկավար պիտակին տակ
երկիրը ծախու հանող
երկիրը կողոպտող
օր ըստ օրէ հարստացող
զանազան ու զարմանազան
հարազատ գողերը մեր…

Դառնացած է Թղթակից
բարեկամս․
կը ժայթքի
իր մէջ կուտակուած
տարիներո՜ւ դառնութիւնը…

Հերի՛ք է
բարբարի դեր խաղայ
Սփիւռքը…
Պէտք է
քաղաքակա՛ն կեցուածք ունենայ
Սփիւռքը…

Կը նայիմ աջ
կը նայիմ ձախ
կը դառնամ ետեւ…
միմիայն ես եմ…
ոչ գլխագիր
այլ փոքրագիր եչով
աննշան ես մը…
չկայ ուրիշ մը
ոչ աջիս
ոչ ձախիս
ոչ ալ ետիս…
ուրեմն
փոքրագիր եչով
ես եմ եղեր
սա Սփիւռք կոչուածը
կամ
սա Սփիւռք կոչուածին
ներկայացուցիչը
նստած
դառնացած Թղթակից բարեկամիս՝
Հայաստանին դիմացը…

Հայաստանը
կը փորձենք կոր հասկնալ…
իսկ ո՞վ է
կամ ի՞նչ է
ո՞ւր է
սա Սփիւռք կոչուածը…
ես ինչպէ՞ս
եւ ուրկէ՞
սանկ նանկ բառեր գտնեմ
ու դառնացած բարեկամիս
մեր պատմութիւնը հիւսեմ…
ի՞նչ ըսեմ
ի՞նչ չըսեմ
ո՞վ եմ ես
Սփի՞ւռքը

ո՞վ ես դուն
Հայաստա՞նը…
Ցոյժ կարեւոր անձնաւորութեան
մը նման
ինքզինքիս հովեր տամ
եւ ճիշդ այստեղ
եկէք փակագիծ մը բանամ…
Փակագծիս մէջ
ժամանակին
երգիչ մը կար կանգնած
հագուած չքուած
չապիկին ալիքաւոր ժանեակներուն
ընդմէջէն
Պուրճ Համուտէն
կ'երգէր ձայնը ձգած…

Ո՞վ եմ ե՛ս
ո՞վ ես դո՛ւն
չգիտենք մենք զիրար…

Ատիս Հարմանտեա՜նն է
փակագծիս մէջ կանգնած
երկար սուր օձիքներով
ժանեակէ չապիկ հագած…
Ժամանակին
կը լսէինք
կը խնդայինք
բայց եկուր տես որ
սա մարդը
խելացի՛ է եղեր
սկիզբէն գիտէր
որ չէ՛նք գիտեր
մենք զիրար…

Ատիս Հարմանտեանը
փակագծիս մէջ
ամուր փակեմ
եւ կրկին
դառնացած բարեկամիս դիմացը
եկեմ…

Այ դառնացած Թղթակից
բարեկամս իմ․
ես պարզապէս
մէկ որբ աղջիկ
ոչ մազերս սանտրել գիտեմ
ոչ դանակ պատառաքաղ բռնել
գիտեմ
ոչ ալ տղամարդու հետ
համեստափայլօրէն
կամ ազնուափայլօրէն
Ատիս Հարմանտեանին
երգերուն տակ
պարել գիտեմ․
ասոր անոր
ոտքերուն վրայ
առանց ուզելու
կը կոխկռտե՛մ․
տակաւին ուրիշ
շատ բաներ ալ
չեմ գիտեր…
Այս տուեալներով
մեր Սփիւռքին մասին
ես քեզի ինչպէ՞ս պատմեմ…

Փոքրագիր եչով ես
պարզապէս
Սփիւռքի մէկ որբ աղջիկն եմ
մեր պատմութեան էջերուն մէջ
ոտաբոպիկ կը քալեմ…

Շատո՜նց է որ կը քալեմ․
նե՜ղ Թաղերէն
դէպի անծանօթ լա՜յն
պողոտաները․
հի՛ն օրերէն
դէպի չսպասուած նոր օրերը
բոպիկ ոտքերուս հաւաքած
տարիներո՛ւ փոշիները․
պատմութեան խծբծուած էջերէն
փոշոտ ոտքերով
կը կոխկռտեմ
մեր պատմութեան
չգրուած սպիտակ էջերը…

Ես եկեր եմ
այն տեղերէն
այն ժամանակներէն
երբ տանիքներուն վրայ
արեւուն տակ
լոլիկի ջուր կը պատրաստէին
ու ես
տանիքներուն վրայ
արեւուն տակ
մատս լիզելով
փայտէ շերեփով
մէկ տաշտէն
միւս տաշտը
լոլիկի ջուրը
կը խառնէի՜…

Եկեր հասեր եմ
այսօր
այս էջին վրայ
ու ուԹսուննոց բարեկամիս կը
սպասեմ…
Անունը չտամ
յետոյ ի զուր
գլխու ցաւ կ'ունենամ
հասկցողը կը հասկնա՜յ
եւ քիչ մը վրաս
քիչ մըն ալ բարեկամիս վրայ
կը խնդա՜յ…

Ծի՛շդ ժամուն
կը յայտնուի ուԹսուննոց
բարեկամս…
ժամադրուած ենք․
գործ բան չունինք
Հայաստան Սփիւռք
մշտական խնդիրները
պէտք է լուծենք
այսինքն
դէմ դիմաց նստինք
ջուրը ծեծենք…
Փոխան բարեւի
երեսիս կը նայի
ձեր գիւղը սափրիչ գոյութիւն
չունի՞
կ'ըսէ ինծի…
Լա՜ւ որ սկիզբէն
խոստովանած էի
որ մազերս սանտրել
չե՛մ գիտեր…
Ջրսի՞ ձեզի…

Ցուցամատս կը Թրջեմ
ու էջը կը դարձնեմ…

ես եկեր եմ
այն տեղերէն
այն ժամանակներէն
երբ բուրդէ անկողինները
կը քակէին
կը Թրջէին
կը լուային…
Օճառ ջուրը
անախորժ սրճագոյն մը դարձած
ես ալ մինչեւ ծունկերս
մէջը մխրճուած
բուրդերուն վրայ
հրփըւ հրփըւ կը կոխկռտէի՜…

Եկեր հասեր եմ
այսօր
այս էջին վրայ
ուր պատմական գրախանութը
կայ…
կանգնած ցուցափեղկին դիմաց
դուրսէն
ապակիէն
կը դիտեմ
Տիկին Ալիսին
արագ շարժումները
միշտ կողքը կանգնած
Պարոն Սամուէլեանը
բերնին մէկ անկիւնը
սրճագոյն ծխախոտի
մարած գլանիկին
փոքրիկ վերջամասը…
Դուրսի ներկայէն
կը փորձեմ երեւակայել
այս պատմական միակ
գրախանութին
բեղուն անցեալը․
սակայն չեմ ուզեր տեսնել
մօտիկ ապագան…

Ցուցամատս կը Թրջեմ
ու էջը կը դարձնեմ…

Ես եկեր եմ
այն տեղերէն
այն ժամանակներէն
երբ լուացուած բուրդերը
տանիքներուն վրայ
արեւուն տակ
կը փռէին
ու ես
չորցած դիզուած
բլուր դարձած
բուրդերուն վրայ
կը ցատկոտէի՜…

Եկեր հասեր եմ
այսօր
այս էջին վրայ
ուր չորրորդ յարկին վրայ
կ'ապրի ու կը մեքենագրէ
բանաստեղծը մեր սիրելի…

Սուր քիԹին ծայրով
յեզուական
քերականական
ճողոպրած սխալներս
մէկիկ մէկիկ գտած
գրեԹէ ականջէս բռնած
կը յանդիմանէ՜…
Ա՜խ ախ ախ
սա հայերէնը գրել
ե՞րբ սորվիս պիտի…
Կարծեմ չէի համարձակած
ըսելու ձեզի
Թէ երկու տող գրել
չե՛մ գիտեր…
փոխարէնը
խոստովանած էի
Թէ դանա՛կ պատառաքաղ բռնել
չեմ գիտեր…

Բանաստեղծին պատրաստած
սուրճը
վայելելով կը խմեմ
ցուցամատս կը Թրջեմ
էջը կը դարձնեմ
ու գինք իր էջերուն մէջ
սուրճի հոտով
հանգիստ կը ձգեմ…
Ես եկեր եմ
այն տեղերէն
այն ժամանակներէն
երբ ննջասենեակներ չունէինք
սակայն անԹիւ հիւրեր քնացնելու
բազմաԹիւ անկողիններ ունէինք…
Ամառը տանիքը
անկողինները քով քովի փռուած
իսկ ձմեռը
նոյն ձեւով
անկողինները քով քովի
նե՛րսը փռուած
մեր հիւրերը բարի՛ են եկած
սակայն չչափազանցե՜նք
երբեմն ալ
աւելը ծուռ ենք դարձուցած…

Եկեր հասեր եմ
այսօր
այս էջին վրայ
ուր մոխրագոյն դրան ետեւ
կը հրատարակուի
պատմական օրաԹերԹը մեր…
Մոխրագոյն դուռը կը հրեմ
եւ գլուխս ներս կը մտցնեմ…
Վերջապէ՜ս
միտքդ ինկա՜նք…
սուր նայուածքով
կը դիմաւորէ
վաստակաւոր խմբագրուհին մեր…
գլխէս ետք
անշուշտ մարմինս ներս կը հրեմ…
աջիս Արփի Թոթոյեան
ձախիս Արփիկ Միսաքեան
եւ կ'ամբողջանայ
չափահաս որբերու եղբորութիւնը
մեր…

Կը սխալիմ
ու կը հարցնեմ
Թէ ինչպէ՞ս ես Արփիկ…
Կը բռնկի՜…
Այսօր ԹերԹը
զորով մորով
ծայրը ծայրին
հազի՜ւ հասցուցի…

Այս ծայրը ծայրին
հազիւ հասցնելու պատմութիւնը
միայն այսօր չէ՜…
ամէ՛ն օր
նո՛յն մղձաւանջն է…

սփի՛ թերթ հրատարակել չէ՛
ծննդաբերութիւն է...
իսկ եթէ այս տողերուս մէջ
էջեր կամ ըթեր
յանկարծ կը պակսին
խնդրեմ անչք գոցեցէք
ներողամիտ եղէք
ձեր աղօթքներուն մէջն ալ
մեր գրաշարները
բազմիցս յիշեցէք...

Օր մը եկուր
միասի՛ն ճաշենք...
ինչո՞ւ չէ
ինծի համար
մե՛ծ պատիւ է.
բայց ըսած էի
ես ձեզի
թէ դանակ պատառաքաղ բռնել
չե՛մ գիտեր
սակայն բնա՛ւ
հոգ չեմ ըներ
քանի գիտե՛մ
որ Արփիկը
խծբծած տողերս
կը քաջալերէ՛...
այս նիւթին շուրջ
ինծի բան մը
անչո՛ւշտ ըսած չէ
սակայն քաջատեղեակ եմ.
եթէ ոչ
ի՛ր թերթին մէջ
ներողութի՛ւն
մե՛ր թերթին մէջ
խծբծած տողերուս
ինչո՞ւ լա՛յն տեղ կը յատկացնէ...

Նե՛ղ ըրէք
տե՛ղ ըրէք...
Այս հասակովս
ո՞ւր տեղաւորուիմ
այսօր ո՞ւր է
նեղ կամ լայն
սա տեղս.
ես ո՞վ եմ
իսկ դո՞ւն ով ես
բարեկա՞մս իմ...

Ատի՛ս Հարմանտեան
մէյ մըն ալ երգէ՛.
գիտե՞նք
թէ չգիտենք մենք զիրար...

Փոքրաթիւ եչով ես
Սփիւռքի որբ աղջիկն եմ
որ մեր պատմութեան էջերուն վրայ
փոշոտած ոտքերով
հիմակուհիմա կը քալեմ
թերեւս օր մըն ալ
Աստուած գիտէ
մազերս սանտրել կը սորվիմ.
այս աշխարհին մէջ
միտքէդ չանցածը
կը պատահի՛.
դանակ պատառաքաղ բռնել ալ
ես անպայման կը սորվի՛մ
եւ աւելի՛ն
տղամարդու հետ
ազնուափայլօրէն
կամ համեստափայլօրէն
պարել ալ կը սորվիմ...
բայց չիտակը ըսեմ
այս մէկէն
շատ վստահ չեմ...
գլուխ կը հանե՞մ...
Լա՛ւ.
Ատիս Հարմանտեանին խաթրին
կը փորձե՛մ.
փորձելէն բան կը կորսնցնե՞մ.
սակայն աստր անոր
ոտքերուն վրայ
կարծեմ միշտ
պիտի կոխկռտեմ
ուզեմ չուզեմ...

Դառնացած թղթակից բարեկամս
դուն իմ Հայաստանս
ահաւասիկ
ա՛յս է
պատառիկ մը
սանկ անանկ
ի՛մ Սփիւռքս...
տակաւին դարձող էջե՛ր
չարա՛ն չարան կեանքեր...

Ոչ գլխագիր
այլ փոքրագիր ես
Սփիւռքի մէջ
որբ աննշան մէկ աղջիկ
դուն Հայաստանի մէջ
ինծի բարեկամ մը մօտիկ
ես բոպիկ
կարծեմ դո՛ւն ալ բոպիկ
ես անահի՛տ մը սարգիսեան
դուն Վահա՛նը Իշխանեան
պատմութեան մէջ
հոս կամ հոն
մենք կը քալենք
ոտաբոպիկ...

անահիտ մը սարգիսեան

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՌՈՒԲԷՆ ՄԵԼԻՔԻ

Նոյեմբեր 15ին Փարիզի քաղաքապետարանին մեծ դահլիճին մէջ քաղաքին «Մետայ Վէրմէյ»ով պարգեւատրուեցաւ բանաստեղծ եւ դիմադրական ծանօթ դէմք՝ Ռուբէն Մելիք:

Ան ծնած էր 1921 Նոյեմբեր 14ին. զաւակն էր Ա. աշխարհամարտին Ֆրանսական բանակին զինուորագրուածի մը: Բանաստեղծ ու մարդասէր երիտասարդը Միսաք Մանուշեանի կողքին յարեցաւ Դիմադրական շարժումին, մասնակցեցաւ բազմաթիւ գործողութիւններու: Լուի Արակոնի ուղեկից, գրական ծածկանունով Լաս, Լուիզա Արալանեանը որ Ռավէնսպրիւք աքսորւեցաւ ու նացիներու մէկ զոհը եղաւ զինք Ֆրանսայի եւ Ազատութեան ծառայութեան մղողն էր: Ան էր դարձեալ որ իրեն տուաւ «Միսսէ» ծածկանունը, կարծես նախատեսելով ապագան երբ Ռ. Մելիք պիտի յայտնուէր ծանօթ գրական աշխարհի մարդ, բանաստեղծ, ոչ միայն իր «Դնդակահարուածները» բանաստեղծութեամբ, այլեւ բազմաթիւ գործերով:

Փարիզի խորհուրդին Համայնավար խումբին նախագահը Ժան Վիւլէրմոզ այս ներկայացումէն ետք, յիշեցուց դիմադրական շարժումին բոլոր դերակատարներուն վաստակը եւ Ռ. Մելիքի ունեցածը: Իրմէ ետք Փարիզի խորհրդական եւ ծերակուտական Տիկին Նիքոլ Պորվօ որ յաջորդած էր մեծ հայասէր Տիկ. Հ. Լիւքի, չեշտեց «օրինակելի ընկեր» Ռ. Մելիքի մարդկայնական եւ արուեստագիտական որակները:

Յուզիչ ելոյթներ էին Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութենէն Պ. Տոպրէզէնսկիի եւ Ֆրանսահայ յառաջդիմական շարժումի նախագահ Մ. Քաչքաչեանի ունեցածները. վերջինը յիշեցուց մեծարեալին հայկական կազմակերպութիւններու, յատկապէս ԺԱՖ-ի հիմնումին մէջ ունեցած վաստակը:

Մետայլի յանձնումը զոր յանուն Փարիզի քաղաքապետին կատարեց Տիկին Պորվօ, ծափերով ընդունւեցաւ: Ներկայ էին Ռ. Մելիքի ընտանեկան պարագաներէն ու բարեկամներէն զատ բազմաթիւ հիւրեր, ԺԱՖ-ի եւ ԻՌՔՖԱՖ-ի անդամներ. ներկայ էին նաեւ Գիւտ Արք. Նագգաշեան, ՍԷ.ՍԷ.Ա.ԷՖ.ի նախագահ Ա. Կէօվճեան, Կի Տիւքոլոնէ, Հանրի Գարայեան, ԻՌՔՖԱՖ-ի նախագահ Էտմոն Եանըգեան եւ ուրիշներ:

Յուզումնախառն խօսքով մը Ռ. Մելիք շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած մեծարանքին, նոյն ատեն փաստը տալով ճառախօսի իր տաղանդին որուն նշումը ըրած էին բոլոր խօսք առնողները:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՎՈՏԿԱ-ԼԵՄՈՆԸ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

(ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3)

Ձիւնապատ լեռներ: Ցուրտ: Քամի: Անանցանելի ճանապարհ: Ճանապարհի խաչմերուկներից մէկում Վոտկա-լեմոնի կրպակ: Օրական 17 վոտկա-լեմոն վաճառող մի Քրտուհի: Մի տուն: Տան կահոյքը կամաց-կամաց հանւում է շուկայ, Ջրի գնով վաճառւում է: Հեռուստացոյց: Այդ տանն ապրում է Քիւրտ Համօն: Երեք զաւակի տէր: Երեքից մէկը Ալֆորվիլում է հանգրուանել: Համօն նրանից անհամբեր դրամ է սպասում իր գոյութիւնը պահելու համար:

Համօն ու վոտկա վաճառող կինը իրենց կեանքը անցկացնում են նաեւ գերեզմանոց այցելելով: Համօն իր վաղամեռիկ կնոջն է այցելում, իսկ Քրտուհին՝ հայրենիքի համար զոհուած ամուսնուն: Երկուսի ճակատագիրը խաչւում է գերեզմանոցում: Կամաց-կամաց վերածւում է մտերմութեան: Մտերմութիւնը՝ սիրոյ...

Սա է Հինէր Սալէմի ժապաւէնի հիմնական նիւթը: Այս երկու կերպարների շուրջն են պտըտւում միւս իրադարձութիւնները: Ազգագրական ճշգրտութեամբ պատկերուած է քրտական հարսանիքը բոլոր մանրամասներով: Զուռնա նուագողների եւ դհոլ խփողների ուժնեակը ագդարարում է հարսանիքի սկիզբը, բայց հարսանիքը շարունակւում է Սալվաթորէ Ատամոյի հանրայայտ՝ «Թոմպը լա նէժը» երգով:

Ի միջի այլոց, այս երգը անընդհատ երգւում է ժապաւէնում, որպէս երկու քաղաքակրթութիւնների խաչաձեւման հիմն: Մի կողմից քրտական նահապետական գիւղը, ձիւների մէջ մոլորուած: Գրեթէ հեթանոսական բարքերով ապրող: Միւս կողմից Ատամոյի երգը, որպէս նոր ժամանակների առօրեայ: Մի կողմից 2000 տոլարով աղջկան ամուսնացնելու պայմանագիր, միւս կողմից քիւրտ Համօն հպարտ հպարտ պատմում է, որ իր տղան Ալֆորվիլում ֆրանսուհի ընկերուհի ունի եւ... հօրից խնդրում է շտապ նրան փող ուղարկի:

Թաքուն ու թախծոտ հումորով նկարահանուած մի ժապաւէն է Վոտկա – լեմոնը որը մերօրեայ Հայաստանի ազգային այս փոքրամասնութեան կեանքը, կենցաղը, ապրելակերպը, յոյսերն ու հիասթափութիւնն է ցուցադրում: Ժապաւէնի վերջում Քրտուհին որոշում է վաճառքի հանել միակ իր կահոյքը որ տունն է մնացել: Դաշնամուրը: Համոյի հետ միասին հանում են ճանապարհ, որ յաճախորդ գայ: Գալիս է:

«– Վաճառւո՞մ է» – հարցնում է գնորդը:

– Ո՛չ, – միաբերան պատասխանում են երկուսը: Բեմադիրն այստեղ դիմում է այլաբանութեան: Դաշնամուրը ինքնիրեն շարժւում է, ճանապարհ է ընկնում իր հետ տանելով քիւրտ Համոյին եւ վոտկա-լեմոն վաճառող կնոջը: Բայց դէպի ո՞ւր...

Այդ էլ Աստուած գիտի: Ժապաւէնը աւարտւում է այս տեսարանով:

Ժապաւէնում նկարահանուել են Ռոմիկ Աւինեանը, Լալա Սարգսեանը: Ռոմիկ Աւինեանը յայտնի դարձաւ այս ժապաւէնով, յետոյ նկարահանուեց Կէտիկեանի «Ճամբորդութիւն ի Հայաստան» ժապաւէնում:

Հայաստանը հիմա դարձել է ժապաւէնների նկարահանման վայր:

ԾԻՐԿՐՊԱԳՈՒ

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

1878ի Դեկտեմբեր ամսուան մէջ էինք. իմ հիւանդութիւնս մեծ մտահոգութիւն պատճառեց ծնողքիս, որ իսկոյն դիմեց բժիշկի:

Այս բժիշկն էր Տոքթ. Մինէճեանը, որուն ներկայութեանը կատուի մը կուրծքը բացած էի, արեան շրջանը, սրտի տըրոփիւնները, կծկումը, եւ լայնանալը ցոյց տալու: Տոքթ. Մինէճեան թէեւ նոր էր վկայուած Կ. Պոլսոյ բժշկական վարժարանէն, բայց ամէնէն բանուկ բժիշկն էր Սկիւտարի, եւ իր յառաջադիմութեան գլխաւոր ազդակ եղաւ մօրեղբայրս իր դեղարանով:

Բժիշկը դեռ չեկած, մեծ մայրս, իմ հիւանդ ըլլալս իմանալով վազեր եկեր էր քովս, ու անցեալէն զողտրիկ բաներ ինծի պատմելով, կ'ուզէր զբօսցնել զիս, մինչ ես սաստիկ կրակներու մէջ կը տապլտկէի:

Եւ ահա ներս մտաւ Հիպպոկրատի համբակը, իր սեւ մօրուքը, քան զինքն յառաջընթաց, դէպի ինչ ցցելով: Երկար - բարակ քննեց զիս. կուրծքիս, կռնակիս խոշորկէկ մատներովը զարկաւ ու զարկաւ. աջ ականջովը մտիկ ըրաւ թոքերս, չեղաւ. ձախ ականջովն ալ ունկնդրեց, փորս քննեց, լեարդս գննեց, լեզուս նայեցաւ, փայծաղս չափչփեց, զայն մեծացած չգտաւ. բայց ջերմաչափը ձախ անութիս կէս ժամ պահելէն յետոյ գտաւ որ 40 աստիճան տաքութիւն ունէի:

Մտածկոտ դէմքով գնաց նստաւ աթոռին վրայ. գրպանէն հանեց թուղթեր ու մատիտ, դեղագիր շարադրելու եղաւ, երբ մեծ մայրս զինքը ընդմիջելով հարցուց. «Տոքթոր, ի՞նչ է չոճուխիս հիւանդութիւնը»: Ես միշտ իմ մեծ մօրս չօճուխն էի, եւ չօճուխը եղայ շարունակ, մինչեւ իր խոր ծերութիւնն ու մահը՝ 1889ին:

Այստեղ պէտք է որ գրեմ թէ ի՞նչ եղաւ պատասխանը տօքթորին, ճիշդ ու ճիշդ իր բառերովը, զորս տարիներու երկար շարքը չեն կրցած սրբել միտքիս մէջէն ու սրտիս վրայէն:

«Տուտու հանըմ» ըսաւ Մինէճեան, ձեռքը գլխին տանելով ու թեփոտ մազերը քերքերելով. «պարոնին ունեցած այս տաքութիւնովը, քանի մը հիւանդութիւն շիւպհէ (կասկած) կ'ըլլուի: Մէյ մը հիմմա կրնայ ըլլալ, մէյ մ'ալ հիմմալը թիֆօ, վէ եախոտ սաթլըճանը հիմմա. մէյ մըն ալ՝ Աստուած չընէ ...»: Այս վերջին խօսքին վրայ մեծ մայրս յօնքերը պռստելով. «Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, լեզուիդ տակը ի՞նչ կայ, վերէ՞մ ըսել կ'ուզես, վո՛ւյ վրան բարի, ատ վո՞ւր տեղէդ հանեցիր, չօճուխս երկու-երեք օր առաջ բանիկ մը չունէր, վերէմ ինչո՞ւ պիտի ըլլայ ու վրան բարի» ըսաւ ու աչքերը սրբել սկսաւ:

«Ատ ըսել չուզեցի տուտու հանըմ» պատասխանեց տօքթորը սադրուանական քմծիծաղով ու մօրս դառնալով, «Հանըմ» ըսաւ «այս տղադ բժիշկ պիտի ըլլայ, զայիֆմիճազ է (նիհարակազմ), աղէկ կերցունելու էք. բժշկութիւնը դըժուար արհեստ է. պէտք է որ օրական երեք չորս քիլպաստը իրեն կերցունէք. երկու-երեք հաւկիթ. պօլ պօլ ուտելու է քի վրայ առնէ, դէմ դնէ դասերուն, շատ էզիյէթլի է բժշկութիւնը, իմ գլուխս եկած է տէ գիտեմ... եւ դեռ կը ճառաբանէր ու կ'ընդվայրաբանէր, երբ ես յանկարծ խօսքը կտրելով. «Ա՛հ մեծ մայր, թէ որ ես վերէմ ըսուած հիւանդութենէն չմեռնիմ ու բախտ ունենամ բժիշկ ըլլալու, էն առաջ հիւանդի քով ի՞նչպէս խօսելու է, պիտի սորվիմ» ըսի: ու քրտինքներու մէջ մտած, երեսս դարձուցի պատին ու սկսայ լալ: Տօքթորը լեզուն փոխելով իսկոյն, ջանաց ինքզինքը արդարացնել ու ըսել թէ սխալ հասկցուեր էին ըսածները եւայլն, եւայլն մինչ մայրս գունատ, քովս կեցած, ճակտիս ու երեսիս ջուրերը կը սրբէր թաշկինակովը:

Եւ ես այդ վայրկեանէն սկսայ թոքերուս մէջ ցաւեր զգալ, սուրեր, որոնք կը կարծէի թէ խոր մխուած էին հոգիս բաժնելու մարմինէս:

(Շար. 111)

Տիկին Ժանին Հրաչեան,
Տիկին Թամարա Սապունճեան եւ զաւակները՝ Լիտի եւ Ժիրայր,
Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան եւ զաւակները՝ Աստղիկ եւ Երուանդ,
Օրիորդ Սեդա Հրաչեան,
ինչպէս նաեւ Հրաչեան, Պանտիկեան եւ Կրասեան ընտանիքները (Մարսէյլ)
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՀՐԱՉԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 19ին:
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին՝
15 rue Jean-Goujon - 75008 Paris

Ո՛չ ծաղիկ, ո՛չ ծաղկեպսակ:
Նախընտրաբար փոխան ծաղիկի նուէրներ ընել հայկական հիմնարկներու կամ կազմակերպութիւններու:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Սապունճեան եւ Հրաչեան ընտանիքներուն:

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE
reçoit
PATRICK DEVEDJIAN
pour la présentation et dédicace de son livre :
«A MOI LE MINISTERE DE LA PAROLE»
le Jeudi 23 novembre à 19h30

⁂

RENCONTRE-DÉDICACE

avec Maître FETHIYE CETIN
pour son ouvrage
«LE LIVRE DE MA GRAND-MERE»
— Editions de l'Aube —
L'avocate turque retrace l'histoire douloureuse d'Heranouche GADARIAN, sa grand-mère arménienne...

Samedi 25 novembre à 19 heures

— Entrée libre —

(Շար. Ա. էջէն)

նոր յաւելում մը 15 միլիոն Եւրոյով: Թերթին վարչական խորհուրդը Նոյ. 20ին ալ վաւերացուց Լ. Ժոֆրէնի նշանակումը որպէս նախագահ խմբագրութեան գլուխը:

ՍՈՒՐԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Վալիտ էլ-Մուալլէմ Պաղտատ գացած է, ինչ որ նախընթաց չունէր Ս. Հիւսէյնի տապալումէն ի վեր: Սուրիացի նախարարը ապահովութիւն տուած է Իրաքի կառավարութեան որ պատրաստ է ամէն օժանդակութիւն բերելու որպէսզի ան պահպանէ իր միասնականութիւնը: Կը թուի որ Դամասկոս կ'ուզէ նաեւ հասկցնել Ուաշինկթընի որ ինք չէ Իրաքի զինուորական միակ օժանդակողը:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ Տնտեսութեան նախարարը՝ Իրաքլի Օքրուաշվիլի, որ միշտ բուռն դիրք ունեցած է Աբխազիոյ եւ Հարաւային Օսէթիոյ դէմ, իր հրաժարականը տուած է, նշանակուելէն շաբաթ մը յետոյ: Իր պաշտօնին նշանակուած է Գէորգի Առվելաձէ, նախագահական վարչութեան պետը:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ՝ Մակարիոս Արք.ի սիրտը, որ կազմալուծուած վիճակի մէջ է, ի վերջոյ պիտի թաղուի: 30 տարի է կը մնար ապակեայ տուփի մը մէջ հանրութեան առջեւ:

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le jeudi 30 novembre à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

L'EGLISE REFORMEE DE MARSEILLE
et SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
vous invitent à la

SOIREE SPECIALE DINER DES NATIONS

«2006 ANNEE DE L'ARMENIE»

le samedi 25 novembre, de 19h à 23h, à l'Espace Magnan
8 Boulevard Magnan, Marseille 9ème

Programme

— Echange avec le pasteur Samuel Sahagian, président de SPFA : **Racines chrétiennes et Arménie d'aujourd'hui**
— Action et projets œcuméniques, culturels et humanitaires de SPFA en Arménie et au Karabagh (avec vidéoprojection et repas arménien).

Tél. : Pasteur Joël Baumann : 04. 91. 41. 13. 76
ou Jacqueline Kéhayan : 04. 91. 73. 12. 66.

Conférence-Débat

Dans le cadre de l'Année de l'Arménie à Versailles
L'HISTOIRE ET LE SORT DES MINORITES
arménienne, assyro-chaldéenne, grecque pontique et kurde

M. Raymond Kevorkian, enseignant à l'Institut français de géopolitique, M. Raffi Kalfayan, secrétaire général de la Fédération internationale des Ligues des Droits de l'Homme, M. Kendal Nezan, président de l'Institut kurde de Paris, M. Naman Adlun, président de l'Association des Assyro-Chaldéens, Mme Vassia Karkayannis-Karabelias, historienne des Grecs Pontiques.

Samedi 25 novembre à 15 h
Université Inter-Ages —
6 impasse des Gendarmes
78000 Versailles

Entrée libre

⁂

Dans le cadre de l'Année de l'Arménie à Versailles
Soirée artistique
CHANTS POPULAIRES ARMENIENS
avec l'ensemble vocal Astres Mélodies sous la direction d'Astrig Dedeyan
Samedi 25 novembre à 20 h 30
Université Inter-Ages —
6 impasse des Gendarmes
78000 Versailles

Merci de réserver
Antoine Bagdikian : 06 84 84 74 74

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Գօմօնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

□

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

L'UCFAF Présente
label Arménie mon Amie

CONCERT DE MUSIQUE CLASSIQUE VOCALE ET INSTRUMENTALE

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30
Eglise Saint-Germain L'Auxerrois
Place du Louvre — 75001 Paris

1re partie
Airs d'opéras et Chants arméniens
LIANNA HARUTYUNIAN (soprano), ARMEN-VRAMI KARAPETYAN (baryton-basse), accompagnement au piano : MARIE-PASCALE TALBOT — œuvres de Komitas, Tigranian, Verdi, Puccini...

2e partie
Musique arménienne
FELIX SIMONIAN (violoncelle), LUCINE SIMONIAN (piano) — œuvres de Komitas, Mirzoyan, Spendarian, Babadjanian...

PAF : 25 euros. Tarif réduit : 15 euros.

Points de vente :
— Magasins FNAC
— Librairie Samuélian
51 rue Monsieur-Le-Prince — Paris 6e
— Cabinet Terzian
13 rue Lamartine — Paris 9e

Par téléphone :
Suzanne Tadjian 0139906628
U.C.A.F. : 0142087649 (15h - 17h)

⁂

l'UCFAF organise sa

VIIe foire aux livres

samedi 25 - dimanche 26 novembre
sans interruption de 10h à 19h

Le Livre à l'honneur
plus de 110 titres récents,
plus de 80 auteurs
nombreux livres anciens
un très grand nombre d'ouvrages réunis durant deux jours

Mais aussi . . .

- Les meilleurs titres de musique classique, traditionnelle et de variété arménienne • **CD** •
- Produits multimédias d'Arménie • **CD-rom** • vente de CD-rom de Katch Nazar et d'Ani CD-rom pour IBM PC ou compatibles
- Objets artisanaux d'Arménie

Le 25 novembre :

— à partir de 15 heures
Les auteurs dédicaceront leurs ouvrages
— à 16 heures
Table ronde avec les auteurs

Le 26 novembre :

— à 15 h 30
Après-midi de contes arméniens pour enfants avec la conteuse Anne Maillol.

Pour vos cadeaux ne manquez pas ce rendez-vous de fin d'année

U.C.F.A.F. — 6 Cité du Wauxhall
75010 Paris Métro: République
Tél. : 01 42 08 76 49

— Entrée libre —

Centre Culturel
SAINT MESROB

LES SOIREES CULTURELLES ET LITTERAIRES
«LUMIERE, VERITE ET LIBERTE»

Le Jeudi 23 Novembre à 20h30
Enquête sur la mystérieuse disparition de Khatchatour Abovian
1848-2006 : *Historiens et chercheurs ont publié des centaines d'études, depuis 158 ans, mais l'énigme n'est pas résolue pour autant...*

Conférence donné en langue française par
LEON KETCHEYAN

Présentation de
Karen SIMONIAN

10 bis rue Thouin — Paris 5ème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 21.582
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
82e ANNEE — N° 21.582

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Լ Ի Բ Ա Ն Ա Ն

ՓԻԷՐ ԺԷՄԱՅԷԼ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ՄԱՏ ԿԸ ԿԱԶՄԷՐ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԵՐԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՆ

Լիբանանի մարոնի ամէնէն համբաւաւոր ընտանիքներէն մէկուն զաւակն է, որ Նոյեմբեր 21ին, օր ցերեկով սպաննուեցաւ Պէյրութի կեդրոնը: Ինք կը վարէր իր կառքը, երբ [illegible] կին մէջ: Քանի մը վայրկեան ետք Փիէր Ժէմայէլ հոգին կ'աւանդէր:

Ժէմայէլները Լիբանանի մարոնի մեծ զերդաստաններէն մէկն է եւ ճարտարարուեստի 34ամեայ նախարարը կը կրէր իր մեծ հօր Փիէր անունը, որ քանիցս երեսփոխան եւ նախարար ու հիմնադիր եղած է Փալանժիստներու (Քաթայէպ) կուսակցութեան: Տղան Պէշիր, [illegible] 1978ին, նախագահ ընտրուեցաւ 1982ին եւ սպաննուեցաւ քանի մը օր ետք: Իր եղբայրն էր Ամին, որ իրեն յաջորդած է [illegible]

Առաջին վայրկեաններէն իսկ ամբաստանուեցաւ Սուրիա, [illegible]

Ահա արդէն, քաղաքական տագնապ մը ծընունդ առած էր 6 նախարարներու հրաժարումով կառավարութեան 24 անդամներուն վրայ: Կը բաւէր որ երկու նախարար եւս պակսին, որպէսզի Սինիորայի կառավարութիւնը կորսնցնէ իր օրինաւոր բնոյթը: Շիի երկու մեծ կուսակցութիւններուն Ամալի եւ Հեզպոլլահի [illegible] «Հայրենասիրական Հոսանք»ը եւ երեք միասին [illegible] Միացեալ-Նահանգներուն:

**

Փ. Ժէմայէլի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 23-ին. Ֆրանսան կը ներկայացնէ Արտաքին նախարարը Ֆիլիփ Տուսթ-Պլազի: Երեք օրուան սուգ հռչակուած է: [illegible] (1943, Նոյ. 22) եւ պարզ է որ բոլոր տօնակատարութիւնները ջնջուեցան:

**

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը, նոյն օրը փութացուց Միջազգային Դատարանի մը ստեղծման առաջարկը, զոր ներկայացուցած էր Լիբանանեան կառավարութիւնը եւ որուն կոչուած էր քննել Հարիրիի սպանութեան պարագաները: Նախքան Ժէմայէլի սպանութեան, Ամալ,

ԿԷՍՈՑԻ ՕՐԷՆՔԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ՞

Շուրջ հինգ տասնեակ իրաւաբաններ Նոյեմբեր 21ին կոչ մը հրապարակած են որով կը պահանջեն «յիշողութեան օրէնք»ներուն ջնջումը. անոնց նորագոյնն է Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը պատժելու կոչուածը որ Ազգային Ժողովէն Ծերակոյտի ճամբուն վրայ կը գտնուի: Այդ կարգի օրէնքները «օրէնսդրական իշխանութիւնը չարաշահող» եւ «մէկէ աւելի առումներով Սահմանադրութիւնը բռնաբարող» նկատուած են կոչին հեղինակներուն կողմէ: Այդ խումբը կը գլխաւորէ Սահմանադրական իրաւունքի հետազօտութեան կեդրոնի տնօրէնը Պ. Մաթիէօ:

Կոչին մէջ ըսուած է թէ նման կարգադրութիւններ կը մտնեն մտածումի արտայայտութիւնը, պատմութիւնը գրելու արարքը արգիլելու եւ այդ միջոցով տուեալ տարբերակ մը անառարկելի հռչակելու՝ ինչպէս՝ Հրէական Ողջակէզին, գերութեան կամ գաղթատիրութեան պարագաներուն վերաբերողներ:

«Անառարկելիօրէն գագրելի հռչակուած ոճիրի մը պարագային օրէնսդիրը պատմաբանի կը վերածուի, պատմական իրականութեան մասին յայտարարելով ու իր հաստատումին յարիր պատժական միջոց կիրարկելով, ժխտումի երեւոյթներու առջեւ» կ'ըսեն առարկող իրաւաբանները: Անոնք նաեւ կը շեշտեն Սահմանադրութեան ներհակ կէտերը, ըսելով թէ նման օրէնքներ համայնքամէտ տրամաբանութեան արդիւնք են, մինչ Սահմանադրութիւնը կը մերժէ որեւէ խումբի յատուկ օրէնքի հռչակումը: Կը շեշտուի տակաւին հաւասարութեան ըն-
չեչտուի տակաւին հաւասարութեան ըն-
խնդրոյ առարկայ օրէնքներով նկատի կ'առնուին որոշ ցեղասպանութիւններ, մինչ ուրիշներ կ'անտեսուին: Անոնք ներհակ կը գտնուին նաեւ արտայայտութեան եւ յատկապէս հետազօտութեան ազատութեան: Կը քննադատուի օրինազանցումի բնոյթին մեծ անորոշութիւնը:

Իրաւաբանները կը յիշեցնեն թէ պատմաբաններն ալ արդարացիօրէն դէմ են նման օրէնքներու:

Հետաքրքրական է սպասել ու տեսնել թէ կոչին հեղինակ իրաւաբանները գործնական քայլերու պիտի ձեռնարկե՞ն Կէսոյի օրէնքին ջնջումին ուղղութեամբ, ան ըլլալով առայժմ Ֆրանսայի մէջ ժխտումը պատժելու կոչուած օրէնսդրական տրամադրութեան միակ օրինակը:

Հեզպոլլա եւ զօր. Աունի «Հայրենասիրական հոսանք»ը կը պատրաստուէին փողոց իջնել, պահանջելու համար Ազգային Միասնական կառավարութեան մը կազմութիւնը, ուր ըլլան նաեւ Աունի հոսանքէն նախարարներ, ինչ որ պարագան չէ ներկայիս: Քրիստոնեայ ճակատին վրայ այս հոսանքը եւ իր ղեկավարը զօր. Աուն գլխաւոր մրցակիցներն են Քաթայէպներու: Եւ Ժէմայէլի սպանութենէն ետք, կ'ամբաստանուէր նոյնիսկ զօր. Աունը, որ ծրագրած կ'ըլլայ մահափորձը:

Ներկայի լարուած մթնոլորտին մէջ, Փիէր Ժէմայէլի հայրը՝ Ամին, հիւանդանոցին առջեւ ուր կը գտնուէր զաւկին դիակը, հանդարտութեան կոչ ըրած է, շեշտելով.– «Խորհեցէք Փիէրի նահատակութեան իմաստին մասին: Զափազանցեալ հակազդեցութիւն չեմ ուզեր»:

Առայժմ, բանակը կը ջանայ հանդարտութիւնը պահպանել:

**

Արեւմտեան ճակատը (ԱՄՆ, Մեծն-Բրիտանիա, Ֆրանսա, Եւրոպական Մի-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՀԱԶԱՆԳ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԵՐԻԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

Անհաւատալի ու սարսռացնող պարագայի մը անդրադարձած էր Նոյ. 21ի «Ազգ»ը. հայ երիտասարդ գերի մը կը գտնուի ազրպէջանցի գինուորական Ռ. Հիւսէյնովի ձեռքը, 12 տարիէ ի վեր ու պահանջուած փրկագին 6 հազար տոլարը կարելի չէ եղած գոյացնել, վճարել Զաւէն Ռամազեանը Հայաստան վերադարձնելու համար:

Ան այսօր 28 տարեկան է. մայրը թերթին խմբագրութեան պատմած է. «1994թ. փետրուարի 1ին, առաւօտեան ժամը 8:30ին երկու անյայտ անձինք տըղայիս՝ 15 տարեկան Զաւէն Գուրգէնի Ռամազեանին դուրս կանչեցին եւ տարան անյայտ ուղղութեամբ»: Եօթը օր ետք ահազանգ կը ստանայ Մառնէուլէն՝ բաքուցի գինուորական Ռ. Հիւսէյնովէն որ կ'ըսէ թէ պատանին իր մօտն է եւ կը վերադարձնէ, եթէ մայրը գտնէ ղարաբաղեան պատերազմին Հայաստանի գերի ինկած իր եղբայրը: Այս վերջինը, կը պարզուի որ մահցած է կռիւներու ընթացքին:

Վանաձորի բնակիչ դժբախտ մայրը փորձած է ոստիկանութեան միջոցով գտնել ու ետ բերել զաւակը, չէ յաջողած: Ան ծախած է նոյնիսկ տունը ու այսօր լումայ մը չունի այդ նպատակին յատկացնելու: Միւս կողմէն՝ Թուրք գերեվարողը պարբերաբար հեռաձայնած է, կամ մարդիկ ղրկած, 6 հազար տոլարի փրկագին պահանջելով: Վերջին անգամ անոր սպառնացած է թէ եթէ մինչեւ Նոյեմբերի վերջ չստանայ փրկագինը, մայրը այլեւս չի տեսներ որդին: Այս վերջինը ներկայիս իր «տիրոջ» հաշուին կ'աշխատի ազրպէջանական նաւթահանքերու մէջ:

Մայրը ըսած է թէ նամակով դիմած է նախագահ Ռ. Քոչարեանին, հարց տալով. «Մի՞թէ մի ամբողջ ժողովուրդ ու պետութիւն իրենց ղեկավարներով անճարակ են ինձ օգնութեան ձեռք մեկնելու»: Նամակներ գրած է նաեւ պաշտօնատարներու, թախծած բոլոր կարելի դուռները, բայց մնացած անօգնական: Մամուլը եւս արձագանգած է հարցին: Հայաստանի Կարմիր Խաչէն իրեն պատասխանած են թէ չեն կրնար օգնել, քանի որ իր որդին արձանագրուած չէ Ազրպէջանի Կարմիր Մահիկի ցանկերուն վրայ:

Օր մը առաջ Թուրքը կրկին հեռաձայնած է ու նոյն սպառնալիքը ըրած: Երիտասարդն ալ մարդ ղրկած է մօրը, խնդրելով անպայման գտնել գումարը:

«Ընդամէնը 6 հազար տոլար արժէ հայ երիտասարդի կեանքը, որն առանց խարխլելու այս իշխանութիւնների ունեցւածքը, կարող է վերջ դնել հայ մօր տանջանքին եւ հայրենիք վերադարձնել իր որդուն» կը գրէր «Ազգ»ը. սակայն, ապահովաբար յոյս չունենալով այդ ճակատէն, տուած էր Զաւէն Ռամազեանին փրկագինը գոյացնելու համար «Արդշինինվեստ» դրամատան մօտ բացուած հաշիւին թիւը. 247 170 000 001:

Երախաներու միջազգային օրուան ցուցական նշումներուն զուգադիպած այս անհաւատալին, եթէ ստոյգ են ըսուածները, երէկ մարդկային արդարութեան ճակտին թքնողներու անզօր արարքը միտք կը բերէ. անբարոյականին բոլո՛ր տարբերակներուն համար անհաշիւ մխող անտարբեր Հայաստանցիին ու ապա՝ ԻԱ. դարուն մեր քաղաքակիրթ, մարդկային իրաւունքներու յարգանքին տէր աշխարհին մէջ 12 տարիէ ի վեր անպատիժ, ամենայն հանդստութեամբ գերի պահող Ազրպէջանցիին թիրախներով:

Ա. Թ.

ԹՐՔԱԽՕՍ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

Թուրքիոյ Անթալիա քաղաքին մէջ Նոյեմբեր 17ին գումարուած Թրքախօս երկիրներու վեհաժողովը աւարտած է տընտեսական եւ հաղորդակցութեան կապերը զօրացնելու, ահաբեկչութեան, զանգուածային բնաջնջման զէնքերու տարածումին, թմրեցուցիչի, զէնքերու, մարդոց մաքսանենգութեան եւ կազմակերպուած այլ ոճիրներու դէմ միասնական պայքարի յայտարարութեամբ մը: Հոն շեշտուած է թէ զօրակցութիւն կը տրուի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան եւ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար անհրաժեշտ կը նկատուի որ հողամասը յանձնուի ազրպէջանական հակակշռին: Ինչպէս գրած էինք արդէն, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը յարատեւ նեցուկ խոստացած էր Բաքուի այս հարցին մէջ որ ըստ իրեն, պէտք է լուծուի Ազրպէջանի հողային ամբողջականութեան սկզբունքին հիմով:

Թրքախօս չորս երկիրները համաձայնած են նաեւ ռազմավարական կարեւորութեան տէր Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան քարիւղատարը ամբողջացնելու Բաքու – Թիֆլիս – Էրզրում կազատարով մը: Նկատի առնուած է նաեւ վերոյիշեալ երկու խողովակաշարերուն յարող անդրկասպեան հաղորդացութեան ուղիներու կառուցումը: Անգարա կը ձգտի Կասպեան աւազանէն դէպի Եւրոպա ուժանիւթի փոխադրութիւնը Թուրքիոյ միջոցով ապահովելու:

Ղազախստանի նախագահ Նազարբայեւ առաջարկած է կազմել Թրքական խորհրդարանական վեհաժողով մը, անոր որպէս առաջին նախագահ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահներէն Ս. Տէմիրէլը նշանակելով:

Հասկնալի է որ ամէն բան կը միտի կարելի առաւելագոյն գործակցութեամբ «200 միլիոն Թուրք»ի հաւաքական ազդեցութիւնը ապահովելու, յատկապէս քաղաքական հեռանկարներով:

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԻՆ

Թուրքիոյ վարչապետն ու Արտաքին գործերու նախարարը անմիջապէս հակազդած են երկրին օդակայաններն ու նաւահանգիստները կիպրական օդանաւերուն եւ նաւերուն բանալու Ֆինլանտիոյ վարչապետ Մ. Վանհանէնի տուած պայմանաժամին: Երկուքն ալ շեշտած են թէ Թուրքիոյ ընթացքին մէջ որեւէ փոփոխութիւն ակնկալելի չէ եւ թէ իրենք իրենց գիտցածին պէս կը շարունակեն:

Վարչապետ Թ. Էրտողան ըսած է թէ Կիպրոսի հարցով Թուրքիոյ համար անընդունելի առաջարկներու պարագային որեւէ ձեւով պիտի չշեղին իրենց ընթացքէն: Իսկ Ա. Կիւլ պայմանաժամը սպառնալիք նկատած է, աւելցնելով թէ նման միջոցներով չէ որ հարցին լուծում բերել կարելի կ'ըլլայ: Ըսած է նաեւ թէ Միութեան հետ տեսակցութիւնները կը շարունակուին ու ամէն բան լաւ աւարտի կը յանգի:

Ա. Կիւլ մօտ օրէն Հելսինքի կը մեկնի, ուր արդէն Թուրք պաշտօնատարներ շըփումներ կ'ունենան:

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԸ ՄԵՐ ՍԵՐՆԴԻ ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆՆ Է

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԱՐԱՄԵԱՆ
«Գանձասար» աստուածաբանական կենտրոնի նախագահ

Յաճախ է պատահում, որ մարդկային վէճերի եւ հակառակութիւնների արտաքին թեման կապ չունի հակառութեան ներքին բովանդակութեան հետ, եւ հազուադէպ է պատահում, որ խնդրի էութեանն անհաղորդ տրամախօսները անկեղծանան եւ խոնարհուեն ճշմարտութեան առջեւ: Սակայն բարոյապէս մաքուր հասարակութիւնը միշտ պէտք է ունենայ յստակ սահմաններ, որոնցից անդին մարդիկ պէտք է սթափուեն եւ զերծ մնան «արհեստավարժ» վէճեր ծաւալելու կամ սեփական կարծիքները բացարձակացնելու գայթակղութիւնից: Մենք պէտք է գիտակցենք, որ խորհրդային անցեալի նկատմամբ կարօտախտը կամ նոյն այդ անցեալի ժառանգութիւնից ազատուելու նախանձախնդրութիւնը կարող են քախուել սրբազան ասպարէզներում, ուր ոտք դնելիս պէտք են մեծագոյն զգուշութիւն եւ ակնածանք: Այսպիսի մի խնդրի են այսօր վերածուել հայերէնի ուղղագրութեան քննարկումները: Եւ թէպէտ մենք չունենք այս խնդրի հասարակական պահանջներ, պարզւում է, որ բազմաթիւ մարդիկ «մասնագիտական» համոզուածութեամբ ստանձնել են այս պաշտօնը եւ փորձում են պաշտպանել մեզ հայկազեան ուղղագրութեան զանազան «անյարմարութիւններից»: Նրանց ընդդիմախօսներն էլ չեն կարողանում պատշաճ կերպով ցոյց տալ, որ խնդիրը շատ աւելի լուրջ է եւ վեր է յարմարաւէտութիւնների եւ պայմանաւորուածութիւնների հարթութիւնից:

Ուղղագրութեան խնդիրը նախեւառաջ հոգեւոր արժէհամակարգային հարց է եւ ըստ էութեան կապուած է ազգի աշխարհընկալման, լեզուամտածողութեան, պատկերաձայնային վերարտադրութեան կարեւորագոյն կարողութիւնների հետ: Այս ամէնը, գալով մեր ծագումնաբանական ակունքներից, բիւրեղացել է դարերի ընթացքում եւ դարձել խօսք ու գիր, որոնք մեր ժառանգութիւնն ու հարստութիւնն են, մեզ իրար հետ կապող եւ ժողովուրդ դարձնող գոյութիւնը, մեր ինքնութեան թանձրացումը: Սա այն տեղն է, ուր ոչ թէ պէտք է մէկս միւսին զարմացրնենք կամ մեր աղաղակներով հասարակութեան ունկը պատռենք, այլ պէտք է լռութեամբ խոնարհուենք եւ ամէն տեսակ կեղծաւորութիւն մի կողմ դնենք (իսկ մենք երբեմն շատ ենք կեղծաւորում): Այստեղ լեզուաբանը ոչ մի առաւելութիւն չունի երաժշտի կամ քաղաքագէտի նկատմամբ, որովհետեւ ուղղագրութիւնը կամ գրագիտութիւնը մասնագիտութիւններ չեն, այլ ազգային ինքնագիտակցութեան դրսեւորումներ, ուր աղաւաղումները ծայրաստիճան վտանգաւոր են:

Եթէ մէկն ասի մեզ այսօր, որ ինչ-ինչ յարմարութեան կամ օգտակարութեան սկզբունքներից ելնելով պէտք է փոխել հայերէնի այբուբենը, ապա ոչ միայն կը մերժենք այդպիսի մօտեցումը, այլեւ կը պախարակենք ու կը դատապարտենք այդ առաջարկութեան հեղինակին: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ տառերը սրբազան նշանակներ են, եւ դրանց գրելաձեւը պատահական չէ, այլ սերտօրէն կապուած է մեր ներքին հոգեկերտուածքի եւ աշխարհընկալման առանձնայատկութիւնների հետ: Տառերի աղաւաղումը կը յանգեցնի ազգային ինքնագիտակցութեան եւ հոգեբանութեան աղաւաղման: Եթէ այսքան կարեւոր է տառերի գրելաձեւը, ապա ինչո՞ւ նոյնքան կարեւոր չէ բառերի գրելաձեւը: Կարեւո՛ր է, եւ՝ ո՛չ պակաս կարեւոր: Այդ տառերը մեզ տրուած են իրար հետ համադրելու եւ բառեր գրելու համար, եւ այդ գրելաձեւի մէջ կայ լեզուամտածելակերպային եւ հնչիւնապատկերային ներդաշնակութիւն: Բառի մէջ է իմաստաւորւում տառը, եւ բառն է լեզուի նուազագոյն գաղափարական արտայայտիչը: Հետեւաբար, ինչպէս տառերը, այնպէս էլ բառերը սրբազան նշանակներ են եւ հոգեւոր-ազգային ինքնագիտակցութեան հիմնարար բաղադրիչներ: Եթէ այսօր մենք ունենք մեր ինքնութեան, հոգեւոր արժէքների, պատմական յիշողութեան, լեզուամտածողութեան վընասուածքներ եւ աղճատումներ, ապա դրանք միանշանակ կերպով աղերսուած են բառերի գրելաձեւի աղաւաղման հետ: Բառերը իրենց մէջ ունեն հոգեղէն լիցքեր, եւ գրաւոր խօսքն է պատմական ժառանգութեան եւ յիշողութեան փոխանցման հիմնական գործիքը: Եթէ մենք բառերը գրում ենք այնպէս, ինչպէս գրել են Ս. Մեսրոպ Մաշտոցը, Ս. Սահակ Պարթեւը, Ս. Մովսէս Խորենացին, Ս. Յովհաննէս Օձնեցին, Ս. Ներսէս Շնորհալին, Ս. Գրիգոր Տաթեւացին եւ վերջապէս նոյն Խաչատուր Աբովեանը, Յովհաննէս Թումանեանը, Վահան Տէրեանը, ապա մենք կենդանի - գոյաբանական կապ ունենք այդ անձերի եւ նրանց շնորհիւ մեզ փոխանցուած ժառանգութեան հետ:

Բառը մտքի հագուստն է, եւ ինչպէս գրում ենք, այնպէս էլ մտածում ենք: Երբ մտքի արդիւնքն արտայայտւում է խորթ նշանակներով կամ գրելաձեւով, խախտւում է միտք-բառ փոխյարաբերութեան ներդաշնակութիւնը, որը տանում է մտածելակերպային կաշկանդումների: Այսօր մենք շատ ենք բողոքում մեր լեզուի զգացողութեան ցածր վիճակից եւ հայերէնի գործածութեան անմխիթար մակարդակից: Ասում ենք, թէ ինչպէ՞ս է, որ անցեալ դարասկզբին այդպիսի հզօր գրողների փաղանգ ենք ունեցել, իսկ այսօր կանգնած ենք այս կոտրած տաշտակի առջեւ: Գլխաւոր պատճառներից մէկն այն է, որ անցեալ դարասկզբին հայերէն են սովորել Մաշտոցով, Եղիշէով, Մանդակունիով, այսինքն՝ Հայոց լեզուի հիմնադիրներով, գրաբարը եղել է հայերէնի ուսուցման հիմքը եւ անցեալի հետ հաղորդակցութեան ուղղագրական պատնէշներ չեն եղել: Իսկ այսօր մեր հանրակրթական համակարգում ո՛չ գրաբարը կայ, ո՛չ էլ մեր ոսկեղէն լեզուի ուղղագրութիւնը: Եւ ունենք այն, ինչ ունենք: Միգուցէ շատերին զարմանալի թուայ, որ եւրոպական մի շարք երկրների, օրինակ՝ Աւստրիայի, հանրակրթական համակարգում պահպանուած է լատիներէնի եւ յունարէնի ուսուցումը: Ժամանակակից գերմաներէնը շատ աւելի հեռու է լատիներէնից եւ յունարէնից, քան հայերէնը՝ գրաբարից: Բայց մարդիկ հասկանում են, որ այդ երկու դասական լեզուները եւրոպական քաղաքակրթութեան եւ սեփական լեզուի հիմքն են: Իսկ մենք շարունակ վախենում ենք, որ յանկարծ մի երկու կանոն եւ մի երկու բառ աւել չսովորենք: Խօսքն իսկապէս մի քանի կանոնի եւ մի քանի բառի մասին է, եւ այդ ամէնը կարելի է զետեղել մէկ թերթի վրայ: Պատկերացրէք, թէ ինչպիսի ծաւալի մասին է խօսքը: Ուրիշ լեզուներ սովորելու համար հազարաւոր բառերի գրելաձեւ ենք անգիր անում (օրինակ՝ անգլերէնի պարագայում) եւ չենք բողոքում: Ընդամէնը մէկ թերթի մասին է խօսքը, եւ այսքան աղմուկ ենք հանել:

Մի փոքր խորհրդածենք Մեսրոպ Մաշտոցի գործի էութեան մասին: Մեսրոպ Մաշտոցը հնչիւնային այբուբեն չի ստեղծել: Հնչիւնային նշանագրեր ստեղծելն այնքան էլ մեծ առաքինութիւն չէ: Այդպիսի այբուբեններ յօրինուել են ամենատարբեր լեզուների համար, սակայն կիրառական չեն դարձել: Հնչիւնանշաններով բառեր չեն գրւում, որովհետեւ գրաւոր լեզուն ունի իր օրինաչափութիւնները: Տառերը ոչ միայն իրար հետ ճիշդ պէտք է համադրուեն եւ արտացոլեն լեզուի հնչիւնային համակարգը, այլեւ ճիշդ վերարտադրեն երկբարբառները: Այլ կերպ ասած՝ բառերն իրենք են պահանջում այս կամ այն տառի գոյութիւնը: Շատ խոր պէտք է ճանաչես լեզուն, նրա խօսքի շունչն ու էութիւնը, որպէսզի գտնես այդ լեզուն վերարտադրող տառերը: Այդ պատճառով է շարականագիրն ասում. «Որք զարդարեցին տնօրինաբար զիմաստս Անեղին, հաստատելով յերկրի զգիրս կենդանի...»: Այդ նշանագրերը իսկապէս եղել են կենդանի գրեր եւ կենդանի կերպով մարմնաւորել են Հայոց խօսքը: Սուրբ Մեսրոպի, Սահակի, եւ նրանց աշակերտների մեծագոյն գործը եղել է գրաւոր լեզուի ստեղծումը, լեզու, որի ողջ հզօրութիւնը արտայայտուեց ոչ միայն սեփականը ցոյց տալու կարողութեամբ, այլեւ համամարդկայինը իւրացնելու աննախադէպ ճկունութեամբ: Եւ իրաւամբ մենք նրանց կոչում ենք Սուրբ Թարգմանիչներ: Նրանք թարգմանեցին զիմաստս Անեղին, այսինքն՝ երկնային ճշմարտութիւնների թարգման դարձան հողեղէններիս համար, նրանք թարգմանեցին համամարդկային բարձր արժէքները, եւ մենք շատ արագ կանգնեցինք մշակութապէս հզօր ազգերի կողքին, նրանք նոյնիսկ թարգմանեցին մերն իսկ մեզ համար, եւ մենք ստացանք մեր ինքնութեան ու ազգային ներուժի բացայայտման գլխաւոր գործիքը՝ մեր գրաւոր խօսքը:

Սուրբ Թարգմանիչների այս հզօր գործի ժառանգորդները ինչպէ՞ս կարող են իրենց լեզուամտածողութեան մակարդակը իջեցնել հնչիւնագրական պարզունակութեան աստիճանի: Թէպէտ սա էլ մինչեւ վերջ չյաջողուեց որոշ բաղաձայնների յետագայ «վատ վարքագծի» պատճառով: Նորից կան բառեր, որ գրւում են մի կերպ, իսկ հնչւում այլ կերպ: Ի՞նչ է, նորի՞ց խորանանք հնչիւնագրութեան մէջ, որ յանկարծ մեր երեխաները չդժուարանա՞ն: Այն ժամանակ սա համայնավարական գաղափարախօսութեան կողմից պարտադրուեց՝ մշակութային միօրինակութիւն հաստատելու եւ ազգերի հաղորդակցութիւնը դիւրացնելու կեղծ մտահոգութեամբ: Լաւ է՝ չհասցրին այբուբենը փոխել: Այսօր էլ աւելի մեծ վտանգներ կան: Մենք ապրում ենք համընդհանրացուող աշխարհում, ուր ամէն ինչ կապուած է համակարգչի եւ նրա վրայ որոշակի գործողութիւններ կատարելու արագութեան հետ: Հնչում են կարծիքներ, թէ իբրեւ մեր տառերը շատ են եւ անգլիատառ ստեղնաշարը անյարմար է հայերէն գործածողի համար: Սա լուրջ մարտահրաւէր է: Եթէ մենք չարժեւորենք նոյն յարմարուողական մտայնութեամբ եւ մեր երեխաների մէջ ներդնենք սեփականը չյարգելու եւ «աւելորդ» գիտելիքներից զերծ մնալու հոգեբանութիւնը, ապա համայնավարների չհասցրածը կարող է իրագործուել մեր իսկ ձեռքով:

Եթէ այսօր այսքան խօսւում է մեր ազգային նշանակների վերականգնման մասին, եթէ մենք իսկապէս հասկանում ենք, որ մեր ինքնութիւնը նախ եւ առաջ արտայայտւում է մեր հոգեւոր-ազգային նշանական համակարգով, ապա ժամ առաջ պէտք է վերականգնել Հայկազեան լեզուի ուղղագրութեան կանոնները: Սա պակաս կարեւոր չէ, քան զինանշանի եւ օրհներգի խնդիրը: Եւ որպէս յաջորդ տրամաբանական քայլ պէտք է լրջօրէն մտածել դպրոցներում գրաբար դասաւանդելու մասին: Եւ վերջապէս, լեզուն պէտք է ճանաչել իր պատմութեան եւ ճիւղերի հարստութեան մէջ: Գրաբարը, միջին հայերէնը, արեւմտահայերէնը, արեւելահայերէնը տարբեր լեզուներ չեն, այլ մէկ միասնական լեզու իր զարգացման փուլերով եւ ճիւղերով: Այդ միասնական լեզուն ունի իր մէկ միասնական դասական հայկազեան ուղղագրութիւնը:

«Գանձասար» աստուածաբանական կենտրոնի կողմից այս անկախութեան տարիների ընթացքում հրատարակուել է աւելի քան կէս միլիոն տպաքանակով գիրք, բոլորը՝ դասական ուղղագրութեամբ: Երբեք որեւէ մէկը չի բողոքել ուղղագրութիւնից, ընդհակառակը՝ մարդիկ վկայում են, որ այդ ուղղագրութեան մէջ հոգեղէն շունչ կայ: Իսկ բազմաթիւ մարդիկ, որոնց սովորեցրել ենք դասական ուղղագրութեամբ գրել, խոստովանում են, որ իրենք այլեւս չեն կարող վերադառնալ սովետական ուղղագրութեանը, որովհետեւ զգում են, որ դասականն է մեր ճշմարիտ ուղղագրութիւնը, եւ դրա մէջ խորք կայ, հոգի կայ: Հաւատացէ՛ք, որ դասական ուղղագրութեան անցնելը մի երկարատեւ եւ ցաւատանջ գործընթաց չէ, այլ գրագէտ մարդու դէպքում ընդամէնը տեւում է մէկից երկու շաբաթ եւ մեծագոյն բաւականութիւն պատճառում սովորողին: Չէ՞ որ նրանք սկսում են գրել այնպէս, ինչպէս աւանդել է մեզ Մեծն Մեսրոպ Մաշտոցը:

Ես առաջարկում եմ, որ իրար հետ վիճելու փոխարէն մարդիկ մի փոքր ճիգ գործադրեն եւ փորձեն գրել դասական ուղղագրութեամբ, ե՛ւ դասական ուղղագրութեան նախանձայոյզ ջատագովները (որովհետեւ նրանց մեծ մասը այդ ուղղագրութեամբ գրել չգիտի), ե՛ւ դրա դէմ խռովայոյզ պայքարողները (որովհետեւ նա միայն կը հարստացնի նրանց): Իսկ ժողովրդի անգրագիտութեան մասին ոչ թէ պէտք է տեսականօրէն մտահոգութիւններ արտայայտել, այլ անգրագիտութեան յաղթահարումը սկսել մեր իսկ անձերից: Ես չեմ կարծում, թէ որեւէ մէկը, որ դասական ուղղագրութիւն չգիտի, գրաբար չգիտի եւ հետեւաբար հաղորդ չէ իր լեզուի ակունքներին, կարող է իրեն գրագէտ հայ մարդ համարել: Իսկ մեր ժողովրդի գը-

ԶՕՀՐԱՊԻ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՔՍԱ-ՅԻ ԴԻՒԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Օսմանեան կայսրութեան վերջին տարիներուն հոն գործունէութիւն ծաւալած ապահովագրական արեւմըտեան ընկերութիւններու դէմ Ցեղասպանութեան զոհերու շառաւիղներուն առնելիքներուն պահանջող երերայաջորդ դատեր կը բացուին: Գործին նախաձեռնարկ է Վարդգէս Եղիայեանի գլխաւորած հայ փաստաբաններու երրեակը որուն միւս երկու անդամներն են Մայքըլ Կարապետ եւ Մարք Կիրակոս:

Վերջերս աշխատանքի այցով Փըրանսա գտնուած է Վ. Եղիայեան ու հարցազրոյց մը տուած «Օրեր»ու գլխ. խմբագիր Յակոբ Ասատրեանի: «Ազգ»ը Նոյ. 17ի Թիւին մէջ կրճատուած տարբերակ մը հրատարակած էր նոյն զրոյցէն:

Գրած ենք արդէն (Նոյ. 10) թէ «Նիւ Եորք լայֆ»ը մօտ ութ միլիոն տոլարի հատուցումը պիտի սկսի վճարել: Ֆրանսական «ԱՔՍԱ»յին հետ բանակցութիւններն ալ, ինչպէս ըսած է Վ. Եղիայեան, վերջին փուլին հասած են. այս մէկն ալ 17.5 միլիոն տոլար կը յատկացնէ: Փաստաբաններու երրեակը Ֆրանսական կառավարութեան որոշումին կը սպասէ, համացանցին վրայ հրապարակելու համար այն անունները զորս գտած է նոյն ընկերութեան արխիւներուն մէջ:

Հաւաքուած եւ ուսումնասիրուած են գերմանական եւ աւստրիական ապահովագրական ընկերութիւններու արխիւները ու Գալիֆորնիայի մէջ ժառանգորդներ փնտռելու գործին ձեռնարկուած է, որպէսզի անոնց անունով դատ բանալ կարելի ըլլայ: Կը նախատեսուի որ մինչեւ տարեվերջ անգլիական 2-3 ընկերութիւններու եւ ֆրանսական դրամատան մը դէմ ալ դատեր բացուին: Կայ այլ դատերու ալ հեռանըկարը: Վ. Եղիայեան կ՚ըսէ. «Այս բոլորը շատ կարեւոր են: Մենք հայկական կոտորածներու, կամ հողային հարցերու դատեր չենք բանար: Առայժմ փոքր քայլերով կը յառաջդիմենք, բայց վերջաւորութեան անտարակոյս Թուրք կառավարութեան դէմ դատ պէտք է բանալ: Եւ արդէն փրոֆէսէօրներ կան որոնք օգնած են մեզի, որպէսզի տեսնենք թէ ինչպէս կարելի է դատ բանալ ուրիշ երկրի դէմ: ԱՄՆ-ու մէջ տակաւին դիւրին բաներ չեն ատոնք, բայց անկարելի չեն»:

ԱՔՍԱ-յի հետ շփումներէն արձանագրած հետաքրքրական դրըւագ մըն ալ կը պատմէ Վ. Եղիայեան:

«Ֆրանսական արխիւներուն վրայ աշխատելու ընթացքին մենք խոստացանք որեւէ Հայու անուն չարձանագրել, քանի որ Ֆրանսայի օրէնքով ատիկա յանցանք կը նկատուի: Բայց ես երկու անուն արձանագրեցի եւ երբ դուրս ելանք, ըսի որ երկու անուն արձանագրած եմ: Հարց տուին թէ իմ ընտանիքի՞ս անդամներուն անուններն են: Ո՛չ, պատասխանեցի: Գրած էի երկու Թուրքի անուն. Թալաթ փաշայի եւ Տոքթ. Նազըմի որոնք եւս կեանքի ապահովագրութիւն ունէին: Կ՚ուզէինք գիտնալ թէ Հայերու ցեղասպանութեան կազմակերպիչներուն մահէն ետք անոնց զաւակները ըստացա՞ն ապահովագրական գումարները:

Անոնք ստուգեցին եւ ըսին որ գումարները չեն գանձուած եւ ոչ ալ իրենց ընտանիքները գիտէին թէ նման գումարներ կան: Պէտք է ըսել որ ԱՔՍԱ-ն իր ապահովագրութիւնները մեծ մասով քրիստոնեաներուն կը ծախէր. ընկերութեան Թուրքիոյ գլխ. տնօրէնը Հայ էր. Սիմոն Գայսէրլեան: Իսկ փաստաբանը Գրիգոր Զօհրապն էր: Անոր մահը իրենց դիւաններուն մէջ արձանագրուած է, թէ «այսօր մեր փաստաբան Գր. Զօհրապը սպաննուեցաւ». նոյնիսկ սպանութեան վայրն ու ժամն ալ նշուած է: Ցայտարարութիւն ալ եղած էր որ որքան ատեն որ այս հարցը չարունակուի, կ՚ուզենք Զօհրապի ամսականը իր կնոջը վճարել»:

ըագիտութեան մակարդակը գնալով ընկնում է: Եւ պատճառներից մէկն այն է, որ մենք մեր երեխաներին զրկում ենք սեփական լեզուի ակունքներին հաղորդ լինելու եւ սեփական լեզուն իր պատմական զարգացման մէջ ճանաչելու հնարաւորութիւնից: Իսկ արդեօ՞ք մենք դրա իրաւունքն ունենք: Սխալը չըգիտակցելն աւելի մեծ մեղք է, քան սխալը գործելը: Եւ եթէ ոչ մեզ, գոնէ մեր գալիք սերունդների համար մենք պարտաւոր ենք ընդունել որոշ ճշմարտութիւններ:

Մ. Ա.

ԴՈՂՈՒԹԻ ԴՈՂՈՒՄ

ԿԱԼԿԱԹԱՅԻ Հայոց մարդասիրական ճեմարանին 185ամեակի նըշումներուն շրջանակին մէջ (Նոյ. 14-15) դասախօսած է Լոնտոնի Բրիտանական գրադարանին Քրիստոնեայ Արեւելք բաժնին ղեկավար Ներսէս Ա. Քհնյ. Ներսէսեան որ նախկին սան մըն է նոյն ճեմարանին: Դասախօսութիւնները ունեցած են «Պատարագի մեկնութիւնը» եւ «Հայոց եկեղեցական տօները ըստ հայկական մանրանկարչութեան» թեմաները: Ներսէս Քհնյ. Ներսէսեան սահիկներու ցուցադրութեամբ բացատրած է Պատարագի խորհուրդը, եկեղեցական տօները: Աւարտին ան պատասխանած է ներկաներու բազմազան հարցումներուն:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտ. 27ին նշուած է Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 160ամեակը, կազմակերպութեամբ Լեւոն Ֆերմանեան գրադարանի յանձնախումբին: Բանախօսած է բանաստեղծ Ժագ Ս. Յակոբեան (Լոս-Անճըլըսէն) նիւթ ունենալով «Հայ արդի հոգեւոր գրականութիւնը»: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Գրադարանին յանձնախումբի ատենապետ՝ Միհրան Ճեզմէճեան, որ պատմականը ըրած է Հայ Աւետարանական շարժումին: Ապա, խօսք առած է հանդիսավարը՝ Անի Հասըրճեան, որ անդրադարձած է Հայ Աւետարանական շարժման տօնակատարութիւններուն եւ նշած Հոկտեմբեր ամսուան ընթացքին Թարգմանչաց յիշատակը պանծացնելու տօնակատարութիւնը: Իրեն յաջորդած է Սարգիս Համպոյեան որ ներկայացուցած է «Կենաց հացը» հատորը: Ժագ Ս. Յակոբեան 45 վայրկեան խօսած է «Հայ հոգեւոր գրականութիւնը» նիւթին մասին սկսելով Ե. դարէն անդրադառնալով յատկապէս Շնորհալիի, Ս. Գրիգոր Նարեկացիի եւ այլ հոգեւորականներու բանաստեղծութիւններուն, շարականներուն եւ հոգեւոր գրականութեան մասին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Փիէռ Փէլարօ կեդրոնի Փիէռ Մէրքիւր սրահին մէջ, Հոկտ. 21ին, ելոյթ ունեցած է Համազգայինի Սանահին մանկապատանեկան Անի պարախումբը, որ կը կոչուէր՝ «Հին դար, նոր դար»: Անի պարախումբի երէցներու եւ կրտսեր խումբերու նուիրուած նախաբան պարէն ետք, բեմ բարձրացած են 4էն 17 տարեկան պարողներու եւ պարուհիներու խումբերը, որոնք ներկայացուցած են հայկական աւանդական պարեր:

***

ՖՐԷԶՆՈՅԻ վեթերաններու սըրահին մէջ, Հոկտ. 21ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղի նորակազմ մանկապատանեկան պարախումբին անդրանիկ երեկոյթը: Բացման խօսքը արտասանած է Մարօ Մազարեան: 40 անդամներէ բաղկացած պարախումբը, Կարինէ Յովհաննիսեանի ղեկավարութեամբ ներկայացուցած է 24 այլազան պարեր, արժանանալով 500 ներկաներու ջերմ գնահատանքին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԴԱՒԱՃԱՆԻ ՄԸ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏԵԼՈՒ ԱՐՇԱՒ

Մինչ աշխարհ կ՚ակնկալէ որ Թուրքիա ճանչնայ, ընդունի իր անցեալին սխալները, հոն աւելի ուշագրաւ է հակառակ ուղղութեամբ ընթացք մը. վերջին դըրւագը կը վերաբերի Չէրքէզ Էթհէմ անունով ծանօթ չարագործին որ իր հրոսախումբներով սարսափ տարածած է Թուրքիոյ անկախութեան պատերազմին, յատկապէս հալածելով յունական զօրքերը: Հանրապետութեան հիմնումի շրջանին ան չնորհազրկուած է, մերժելով մասնակցիլ Մ. Քէմալի բանակին ու հակառակելով անոր: Այդ կեցուածքը «դաւաճան» նկատել տուած է զինքը, որուն հետեւանքով մեկնած է Պէրլին, ապա Գահիրէ եւ Յորդանան: Մահացած է Լիբանանի մէջ, 1948ին:

Ներկայիս համացանցի արշաւ մը բացուած է Թուրքիոյ մէջ, նպատակ ունենալով վերարժանաւորել Չէրքէզ Էթհէմը: Անոր հետամուտ եղողները կը չեշտեն թէ սխալ է զինք դաւաճան նկատել, թէ առանց անոր մասնակցութեան, լըջօրէն վտանգուած կ՚ըլլար անկախութեան պատերազմին յաջող ելքը: Անոնք կը պահանջեն որ Էնվէրի աճիւններուն նման Չէրքէզ Էթհէմի աճիւններն ալ Թուրքիա փոխադրուին, ծննդավայրին մէջ վերաթաղուին եւ յուշակոթող մը զետեղուի շիրիմին վրան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
Թիւ 14, ամառ 2006

ԹԵՀՐԱՆ

ԱՆՑՈՒԿԸ - ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Սիրտս սաստիկ կը տրոփէր, բարկութեան մէջ էի չարունակ, թէ ինչո՞ւ ես վէրէմ (թոքային հիւծախտ) պիտի ունենայի. ես որ այնքան ծրագիրներ չինած էի ապագայիս ու ազգիս համար, ինչո՞ւ գերեզման տանէի ատոնք, կ՚ըսէի ու ահա լաց մը դոյզն ինչ կը հանդարտեցնէր զիս:

Բժիշկ Մինէճեան առտու իրիկուն կու գար ջերմութիւնս մարելու համար, ինձ կը կլլեցնէր Սօլփաթօ (իր բառով) սիւլ-փաթ տը քինինի դեղահատեր, զորս մօրեղբայրս անձամբ կը պատրաստէր եւ իր ձեռքովը կու տար ինձ որ առնէի. բայց տաքութիւնս կը մնար անփոփոխ: Կը վառէի ամբողջ մարմինովս:

Հայրս, մայրս, մեծ մայրս, կ՚ուզէին ուրիշ բժիշկ կանչել, բայց մօրեղբայրս քանի մը օր ալ սպասենք կ՚ըսէր:

Զմոռնամ ըսել, որ սնունդս միմիայն խաշլամայի ջուր էր (ըստ Մինէճեան բառարանի), անօթութիւն կը զգայի, բայց ուտելու հրաման չկար. միս ջուրն էր կերակուրս:

***

Այսպէս անցան տասնեւհինգ օրեր: «Պ. Վահրամը ծանր հիւանդ է եղեր»ի լուրը տարածուեր էր չուտով չորս կողմ. ընկերներս սկսան մի զմիոյ կնի հիւանդտես ինձ գալ. զիրենք կ՚ընդունէի անկողնէս չելլալու պայմանաւ, որուն համար կ՚ամօթահարէի:

Գրեթէ ամէն օր կու գար զիս տեսնալ Թաղային դպրոցի ընկերս՝ Խամերեան Նիկողոսը (յետագային ճարտար ակնաբոյժ) նաեւ Անտոն Արաքեան՝ բժշկական կարգի ընկերս (ապա մեծարուեստ կոկորդաբոյժ Գահիրէի մէջ ուր եւ մեռաւ). կու գային դեռ ուրիշներ եւ «Ուսումնատարած»ի աշակերտներս. կը խօսէին ազգային լուրերու մասին, կու տային Հայաստանէն հասած խապրիկներ, որոնք զիս ա՛լ աւելի նեղութեան ու տագնապի կը մատնէին, զի զրկուած էի իմ տկար գործունէութիւնս նուիրելէ հայրենիքի, հայրենակիցներու բարօրութեան նպատակին:

Օր մ՚ալ եկաւ Սարգիս Սէմէրճեան պատուական բարեկամս, որուն ներկայութիւնն ինձ հաճելի էր թէեւ, բայց երբ լուր տուաւ թէ ֆրանսական դեսպան Պ. Ֆուռնիէի հովանաւորութեամբը «Միացեալ ընկերութիւն»ը չքեղ պարահանդէս մը սարքելու ձեռնարկած է, սրտիս խղեբը հալիլ սկսան եւ լալով յիշեցի դեսպանական նամակը, զոր արտագրած եմ:

***

Միտքս բերի մեր ապարդիւն յոգնութիւնները բարերար մը մեզ գտնալու համար, Փարիզի մէջ ուսումս առնելու ջերմ իղձս, եւ կը կարծէի հիւանդութիւնս աւելի պիտի սաստկանար:

Սէմէրճեան տխրամած մեկնեցաւ քովէս, ու ես մնացի խորհելով թէ ի՞նչ էր ինձ վերապահուած:

Վիճակս փոփոխութիւն չէր կրած. տաքութեանս աստիճանը մի քիչ նուազիլ սկսած էր, բայց վէրէմ բառը կը ակէր միտքս ու ինձ սարսափ կ՚ազդէր. եւ «Մինէճեան» անունը նողկանքով կը յածէր շրթունքիս վրայ: Քսան օրէ ի վեր զիս կը դարմանէր, Ջղային դրութիւնս տակնուվրայ խանգարելով:

Մեծ էր տրտմութիւնս. քունս ընդհատուած, սեւ գաղափարներով կը տանջուէի. մօրս, քոյրերուս, եղբօրս վրայ նայելով չէի կրնար զսպել զիս ու կու լայի լռին:

(Շար. 112)

(Շար. Ա. էջէն)

ութիւն) դատապարտելով արարքը կ'ուզեն ջանք չխնայել որպէսզի պաշտպանուին Լիբանանի ժողովրդավարութիւնը եւ վարչապետը՝ Ֆուատ Սինիորա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Նոյեմբեր 21ին, տողանցեցին աւելի քան 6.000 հրշէջներ, պահանջելով մասնաւորաբար ամսական պարգեւ մը բոլորին համար եւ հանգստեան կոչուելու առեն «պատշաճ թոշակ մը», 55 տարեկանին: Ցոյցը ծանր միջադէպերու առիթ տուաւ եւ ծանր վիրաւորներ ալ եղան: 35 հոգի հարցաքննուեցան, ութ Սէ. էՍ. էՍ. եւ 7 ոստիկան վիրաւորուեցան, որոնց երկուքը ծանրօրէն:

ՍԻՒԷԶ - ԿԱԶ ՏԸ ՖՐԱՆՍ ձուլումի հարցը անակնկալօրէն յետաձգուեցաւ դատաքննիչ ատեանի դատաւորին որոշումով Նոյեմբեր 21ին: Դատաւորը ընդառաջ գնաց կազի ձեռնարկութեան եւրոպական մարմնին դիմումին, որ կ'ուզէր յետաձգել կարգադրութիւնը: Կ'առարկէին որ յաւելեալ տարրերու քննութիւնները պէտք եղածին պէս չեն եղած, երբ Սուէզ եւ Կազ տը Ֆրանս կը բանակցէին: Կազ տը Ֆրանս անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց, բայց Վերաքննիչ ատեանն ալ հաստատեց որոշումը:

ՌՈԲԸՐԹ ԱԼԹՄԱՆ, ամերիկացի մեծագոյն բեմադիրներէն մէկը, որու ֆիլմերը մեծ համբաւ վայելած են, մեռաւ 81 տարեկանին խլիրդէ: Իր ծանօթ ֆիլմերէն են՝ Մաշ, Նաշվիլ եւ շատ ուրիշներ:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE

RENCONTRE-DÉDICACE

avec Maître FETHIYE CETIN
pour son ouvrage
«LE LIVRE DE MA GRAND-MERE»
— Editions de l'Aube —
L'avocate turque retrace l'histoire douloureuse d'Heranouche GADARIAN, sa grand-mère arménienne...

Samedi 25 novembre à 19 heures

— Entrée libre —

l'UCFAF organise sa

VIIe foire aux livres

samedi 25 - dimanche 26 novembre
sans interruption de 10h à 19h

Le Livre à l'honneur
plus de 110 titres récents,
plus de 80 auteurs
nombreux livres anciens
un très grand nombre d'ouvrages
réunis durant deux jours

Mais aussi . . .

- Les meilleurs titres de musique classique, traditionnelle et de variété arménienne • **CD** •
- Produits multimédias d'Arménie
- **CD-rom** • vente de CD-rom de Katch Nazar et d'Ani CD-rom pour IBM PC ou compatibles
- Objets artisanaux d'Arménie

Le 25 novembre :

— à partir de 15 heures
Les auteurs dédicaceront leurs ouvrages
— à 16 heures
Table ronde avec les auteurs

Le 26 novembre :

— à 15 h 30
Après-midi de contes arméniens pour enfants avec la conteuse Anne Maillol.

Pour vos cadeaux ne manquez pas ce rendez-vous de fin d'année

U.C.F.A.F. — 6 Cité du Wauxhall
75010 Paris Métro: République
Tél. : 01 42 08 76 49

— Entrée libre —

VARDAN MAMIKONIAN

à Avignon

RECITAL DE PIANO
Komitas, Babadjanian, Chopin, Liszt

Dimanche 10 décembre à 16 heures

Salle Polyvalente de Montfavet
rue Félicien Florent - Zone d'Agroparc
84140 MONTFAVET

Une coproduction
VILLE D'AVIGNON
& COOPERATION ARMENIE
Concert donné au bénéfice des activités de Coopération Arménie

Réservation : 06 08 92 17 01
Places non numérotées
Tarif unique : 20 euros

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայ տիկին մը որեւէ գործ կը փնտռէ:
Հեռաձայնել՝ Գարինին կամ Նաթիային՝
06.77.71.97.99 կամ 06.16.05.84.15

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարուան» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ՁԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի
Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ - Պէթհովէն - Շուման - Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes
Մասնակցութիւն՝ 29 Եւրօ

Տոմսերը ապահովելու համար
հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—
- 01. 45. 93. 00. 25
- 06. 14. 74. 92. 97
- 06. 64. 91. 51. 74

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

A tous nos amis donateurs,

Vous avez répondu généreusement à l'appel de la Croix Bleue des Arméniens de France lors de la guerre du Liban et nous vous en remercions chaleureusement.

Votre générosité nous a permis de collecter la somme de 10 920 euros et d'adresser cette somme par virement bancair à la Croix de Secours Arménienne du Liban, en faveur de la population nécessiteuse arménienne.

Merci de tout cœur.

□

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Գիլիճեան ընտանիքին բոլոր պարագաներուն, Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի անդամուհի Տիկին Մարի Գիլիճեանի մահուան առթիւ:

□

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

□

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...
Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne — **Séjour:**Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'île St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).
Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).
Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90
Date limite d'inscription :
30 novembre

L'EGLISE REFORMEE DE MARSEILLE
et SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
vous invitent à la

SOIREE SPECIALE DINER DES NATIONS

«2006 ANNEE DE L'ARMENIE»

le samedi 25 novembre, de 19h à 23h, à l'Espace Magnan
8 Boulevard Magnan, Marseille 9ème

Programme

— Echange avec le pasteur Samuel Sahagian, président de SPFA : **Racines chrétiennes et Arménie d'aujourd'hui**

— Action et projets œcuméniques, culturels et humanitaires de SPFA en Arménie et au Karabagh (avec vidéoprojection et repas arménien).

Tél. : Pasteur Joël Baumann : 04. 91. 41. 13. 76
ou Jacqueline Kéhayan : 04. 91. 73. 12. 66.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

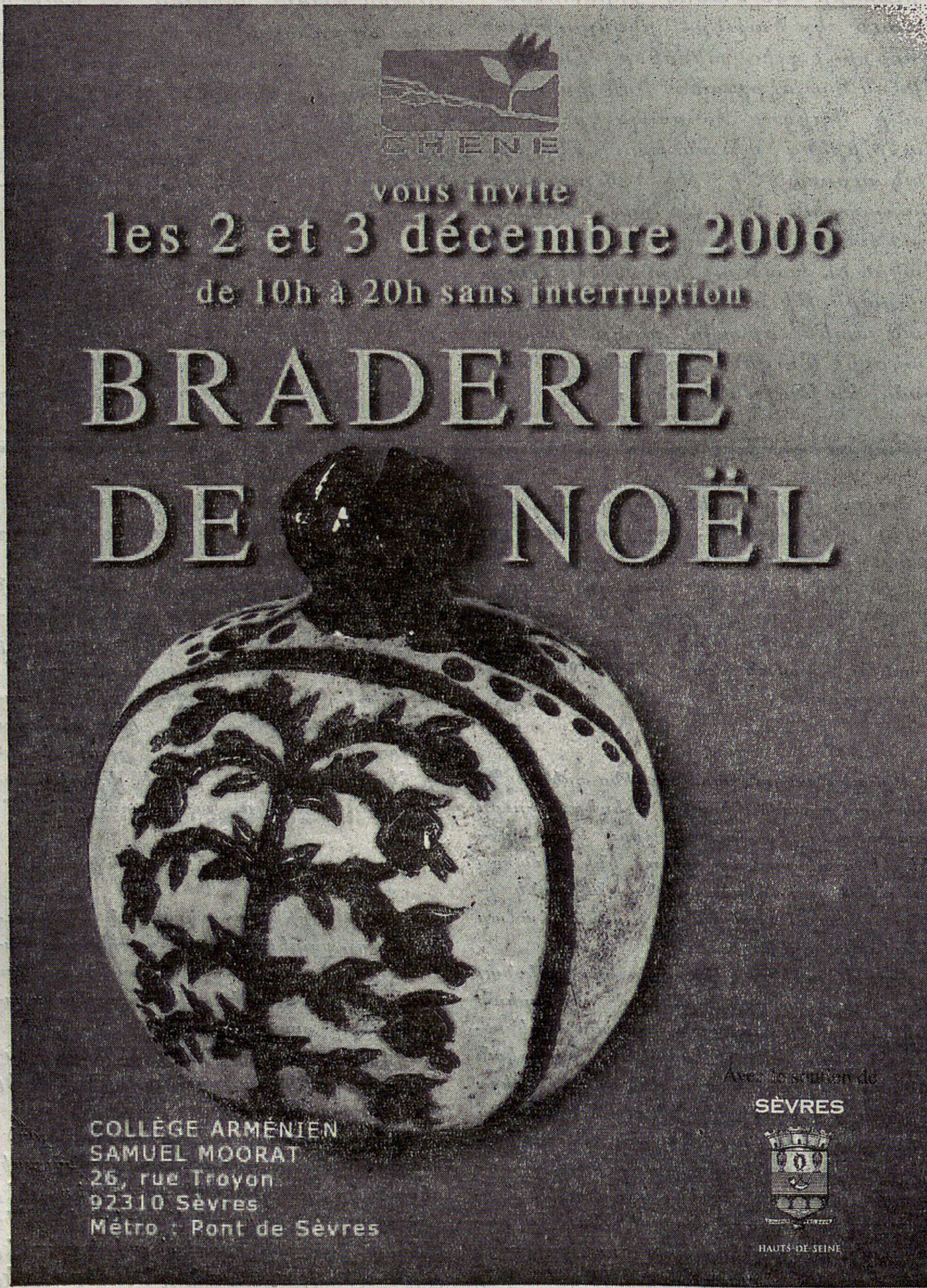

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.583 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.583

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՊԸ ԳՐԵԹԷ ԱՆԲԱՂՁԱԼԻ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Բենետիկտոս ԺԶ.ի Թուրքիա այցին նախօրեակին ընդդիմութիւնը կը չէզոքուի. կրօնական, նաեւ քաղաքական հատուածներէ կոչեր կը բարձրանան ցոյցերով դէմ արտայայտուելու այդ այցին: Կոչերը յաջողութիւն ալ կը գտնեն եւ արդէն Նոյեմբեր 21ին ցուցարարներ բողոքի ցոյց մը ըրած են Այա Սոֆիա տաճարին մէջ: Անոնք հասարակ այցելուներու տեսքով անջատաբար մըտած են եկեղեցի, յետոյ միանալով սկըսած Պապին այցին դէմ լոզունգներ արձակել, ապա երեկոյեան իրենց աղօթքը ընել փորձել հոն: Ոստիկանական միջամըտութեամբ ցուցարարները դուրս հանուած են, 39 հոգի հսկողութեան տակ առնուած:

Քաղաքական դաշտին մէջ ալ չատ հակասական դատումներու նիւթ կ'ըլլայ այցը: Հանդիպումներու օրակարգը քաղմաթիւ խոչընդոտներու կը բախի, զանազան նկատումներու միջամտութեամբ: Մեծ է թիւը քաղաքական այն դէմքերուն, նոյնիսկ իշխանութեան գլուխ գըտնուող կուսակցութենէն որոնք՝ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ Պապը իսլամական աշխարհին հայհոյած է ու ներողութիւն չէ խնդրած. իր այցը չատ տարօրինակ բընոյթ կը կրէ: Հակադրութեան հոսանքը զօրացուցած վերջին կէտ մը եղած է Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլի ճաշի հրաւէրին մերժումը Պապին կողմէ որ «աշխարհիկ հաճոյք» նկատած է ճաշը:

Բացայայտ է որ այս այցին դէմ ժըխտական տրամադրութիւնները հիմ ունին Պապին Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքին հետ ծրագրուած հանդիպումը, պատրիարքարան այցը. բաներ որոնք անխուսափելիօրէն պիտի չեչտեն Յունաց պատրիարքին «տիեզերական» կոչումը որուն դէմ Թուրքիա կը մղէ ապարդիւն պայքար մը տարիներէ ի վեր:

***

Երջանկութեան կուսակցութիւնը Նոյեմբեր 26 Կիրակի օրը Պոլսոյ մէջ ցոյց մը կազմակերպած է. նախապէս որոշուած «Ո՛չ նենգամիտ ու տգէտ Պապին» լոզունգը կուսակալութեան հրահանգով սրբագրուած եւ վերածուած է «Ո՛չ Պապին» ձեւին:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹ

Ֆրանսական Թղթատարութիւնը «անձնականացուած դրոշմաթուղթ»երու համակարգ մը հաստատած է որ թոյլ կու տայ մասնաւորներու կողմէ յատուկ աւիթներով պատրաստուած դրոշմաթուղթերու գործածութեան: Քրիսթիան Ժընըվիէ Հայկական Ցեղասպանութեան նիւթով այդ կարգի դրոշմաթուղթ մը պատրաստած է, ազդուելով Ազգային Ժողովին մէջ այդ հարցով ծաւալած քննարկումներէն:

Ֆրանսական Թղթատարութիւնը տպած է այդ դրոշմաթուղթը ուր կայ հայկական եռագոյնը, արխիւային լուսանկարի մը ու հայերէն եւ ֆրանսերէն տողերու հետ: Ան չի վաճառուիր Թղթատարութեան գրասենեակներուն մէջ, այլ միայն համացանցի ճամբով: Ներկայացուած պահանջին համաձայն պիտի վերատպուի: Գինը 2,5 Եւրօ է:

Դիմելու համար՝
«infos@letimbrepostepersonnalise.fr».

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԻՊՐՈՍ ՄԵԿՆԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 22ին եռօրեայ պետական այցով մեկնած է Կիպրոս: Իրեն ընկերացած է Արտաքին գործերու, Արդարութեան նախարարներէն, Կեդրոնական դրամատան նախագահէն, գործարար դէմքերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը: Այցը պատասխան է Կիպրոսի հանրապետութեան նախագահ Թ. Փափատոփուլոսի հրաւէրին. անոր ընթացքին երկու նախագահները տեսակցութիւն կ'ունենան, հայեւկիպրական լայն կազմով բանակցութիւններ կը տարուին:

***

ՀԱՅԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Երեւանի պետական լեզուաբանական Բրիւսով համալսարանին մէջ Նոյ. 22ին բացուած է «Հայեւֆրանսական լեզուամշակութային կապերը» թեմայով միջազգային երկօրեայ գիտաժողով մը: Տեսուչ Ս. Զոլեան բացման խօսքին մէջ նըշած է թէ հայեւֆրանսական դարաւոր կապերը հետզհետէ կը սերտանան եւ ատոր մէջ մեծ դեր ունի նաեւ Հայաստանի մէջ ֆրանսերէնի ուսուցումը: Ֆըրանսայի դեսպանատան մշակութային կցորդ Անի Մոնրի ըսած է թէ իրենք ամէն բան կ'ընեն երկկողմանի յարաբերութիւններուն աւելի խորացման համար:

Յաջորդ օրը ելոյթ ունեցողները անդրադարձած են Ֆրանսայի մէջ Ի.–ԻԱ. դարերուն կատարուած հայագիտական աշխատանքներուն, ֆրանսական գրականութենէ թարգմանութիւններուն, լեզուական եւ միջմշակութային խնդիրներուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ՋՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպական Խորհրդարանի բրիտանացի երեք երեսփոխաններ հանրագրութեամբ մը խստօրէն քննադատած են Ֆըրանսայի Ազգային Ժողովին Հոկտեմբեր 12ին քուէարկած օրինագիծը որով պատժելի արարք կը նկատուի Հայկական Ցեղասպանութեան ժխտումը:

Բանուորական կուսակցութենէն Մայքըլ Գէշմըն, Ռիչըրտ Հուըթի և ազատական ընտրիւ Տաֆի նախաձեռնութիւնը «կ'ափսոսայ» նշուած քուէարկութեան որ «կը հակասէ արտայայտութեան ազատութեան սկզբունքին. համաշխարհային իրաւունք մը որ ծագում առած է Ֆրանսայի Լոյսի շրջանին»: Չէ մոռցուած Թուրքիոյ մէջ արտայայտութեան ազատութեան բարելաւումին ջանքին լծուածներու փորձը դժուարացնելու պարագան ալ: Օրէնքը որ «ոչինչով պիտի նպաստէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն» պէտք է մերժուի Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ:

Հանրագրութեան բուն նպատակը, բընականաբար, զօրակից է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: եւ ըստ Մ. Գէշմընի, ֆրանսական օրինագիծը կը խանգարէ զայն. իսկ Ֆրանսայի Խորհրդարանին Հոկտեմբեր 12ի որոշումը «կեղծաւոր եւ գրգռիչ» բնոյթ կը կրէ:

Նախաձեռնարկ երրեակը հրաւիրած է Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահը որ այդ փաստաթուղթը ներկայացնէ Ֆըրանսայի Ազգային Ժողովին, կառավարութեան, Եւրոպական Խորհուրդին ու յանձնախումբին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ սուգն ու բարկութիւնը անգամ մը եւս պատճառ եղած են, որ ազգային համախմբում մը գոյանայ ինչպէս եղած էր Հարիրիի սպանութեան վաղորդայնին: Նոյեմբեր 22ին, Փիէր Ժեմայէլի մարմինը փոխադրուեցաւ Պիքֆայա, ուր իր ծննդավայրն է ու նաեւ Ժեմայէլներու բերդը: Յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 23ին կը կատարուէր յուղարկաւորութիւնը Պէյրութի մարոնիներու Ս. Գէորգ մայր տաճարին մէջ: Ընտանիքը ուզած էր որ այդ յուղարկաւորութիւնը ժողովրդական մեծ համախմբումի մը բնոյթն ունենայ: Լիպէրասիոնի մէջ (Նոյեմբեր 23), Միշէլ Ֆարաոն (Սուրիոյ ընդդիմադիր նախարար) կը գտնէ որ Սուրիա եւ Իսրայէլ շահ ունին որ ներքին լարուածութիւններ ըլլան: Իրեն համար Հեզպոլլան, Ամալը եւ Մ. Աունի «Ազատ Հայրենասիրական Հոսանք»ը ծնունդ տըւին քաղաքական տագնապին եւ վեց նախարարներ հրաժարեցան: Իսկ սուրիամէտ Եաքուպ Սարաֆ (Շրջապատի նախկին նախարարը) չի կրնար մէկը կամ միւսը ամբաստանել Ժեմայէլի սպանութեան համար, բայց կը խորհի որ այդ մահափորձը ոչ մէկ կապ ունի միջազգային դատարանին հետ: Բայց Ֆիկառոյի մէջ (Նոյ. 23) զոհին հայրը՝ Ամին Ժեմայէլ համոզուած է որ Սուրիա կ'ուզէ Լիբանանը քանդել վերածել: Նոյն թիւին մէջ, Իտալիոյ նախարարապետը՝ Ռոմանօ Փրոտի հարցազրոյցով մը կը գտնէ որ պէտք է խօսիլ Սուրիոյ հետ, զայն անտեսելը լուծում մը չէ իրեն համար:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ նախագահը՝ Փոլ Քակամէ ձայնը բարձրացուցած է Ֆրանսայի դէմ, որու արդարութեան լռութիւնը կը ձաղկէ դատաւոր Պրիւկէրի քննութեան արդիւնքէն ի վեր: Իրեն համար Պրիւկէր դատաւոր մը չէ, խաբեբայ մըն է: Եթէ դատաւոր եղած ըլլար, պէտք է հրապարակ հանած ըլլար Ֆրանսայի դերը ցեղասպանութեան մէջ: Ֆրանսայի եւ Ռուանտայի յարաբերութիւնները պիտի վատթարանան: Պրիւկէրի համար ցեղասպանութիւնը տարիներէ ի վեր պատրաստուած էր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, աղքատութիւնը նահանջած է վերջին տարիներուն (1996էն 2004): 2004ին ԻՆՍԷ–ն (Վիճակագրական հիմնարկ) 6.860.000 աղքատ արձանագրած է, որոնք 788 Եւրոյէն նուազ ամսականով կ'ապրին, ինչ որ 741 հազարի նուազում մը կը նշանակէ 1996ի բաղդատմամբ:

Գ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ նուազեցուցած է իր մասնակցութիւնը Ճէնըրըլ Մոթորսի մէջ եւ ներկայիս 9,9%ի տեղ իր մասնակցութիւնը իջած է 7,4%ի: Ինք է որ փորձած էր մօտեցնել Ճէնըրըլ Մոթորսը եւ Ռընօ–Նիսանը եւ իր այս գործողութեամբ 2%ի համեմատութեամբ նուազում մը կ'արձանագրուի բաժնեթուղթին վրայ:

ԼՈՆՏՈՆԻ հիւանդանոցը գտնուող ռուս նախկին լրտեսը՝ Լիտվինենկօ միշտ ծանր վիճակի մէջ է: Իր մէկ բարեկամ այցելուն յայտարարած է (Նոյ. 22) որ իր վիճակը զգալի կերպով վատթարացած է բաղդատմամբ նախորդ օրուան:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ զօրավիգ է Սեկոլէն Ռուայալի, թէեւ մինչեւ Նոյեմբեր 16ի ընտրութիւնը բոլորովին դէմ էր եւ իրեն կը վերագրուէր սա լոզունգը՝ «ամէն բան, բացի Սեկոլէնէն»: Նոյեմբեր 22ին, հաղորդագրութեամբ մը կը չեշտէ թէ Սեկոլէն Ռուայալ չատ յստակ կերպով նըշանակուեցաւ ընկերվարականներուն կողմէ, ուրեմն բոլոր ընկերվարականներուն, որոնցմէ մէկն է, թեկնածուն է: Պայքարը դժուար կը նախատեսէ, բայց որեւէ ձեւով պիտի փորձէ իր օժանդակութիւնը բերել աջին դէմ, յաղթելու համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետը ամէն օր առիթ մը կը գտնէ Սարքոզիի դէմ արտայայտուելու համար: Ֆիկառօ դիտել կու տայ, որ ցարդ իր դատապարտումները չարաթական բնոյթ ունէին, այժմ օրական վերածուած են: Վերջին անգամ քաղաքապետներու 89րդ համագումարին է, որ տուժ էջնոց իր ելոյթին մէջ, չորս դիրքորոշում յայտնած է Սարքոզիի դէմ: Այդ նիւթերը կը վերաբերին թաղապետական ընտրութիւններուն, անչափահաս յանցագործներու, քաղաքապետներու դերին՝ յանցագործութիւնը կանխելու գործին մէջ եւ «դրական խտրականութեան»:

Տ. ՏԸ ՎԻԼԸՓԷՆ ո՛չ կ'ըսէ Լը Փէնի, իրեն ըրած գրաւոր առաջարկին, որ նախագահութեան թեկնածուի մը ստորագրութիւն տուած քաղաքապետներու ցանկը անանուն ըլլայ: Լը Փէն կ'ուզէ որ նախարարապետը Խորհրդարանին առաջարկէ որ, այդ հարցը ծեծէ եւ վերահաստատուի 500 անհրաժեշտ կնքահայրութեան անանուն բնոյթը: Տը Վիլըփէն որեւէ պատճառ չի տեսներ այդ փոփոխութեան համար, մինչ Լը Փէն անուններու հրատարակութիւնը Սահմանադրական Խորհուրդին կողմէ «քաղաքական շանթաժ» կը նկատէ, նոյնիսկ ֆիզիքական սպառնալիք ստորագրող քաղաքապետներուն համար:

ՍԻԼԵԶԻՈՅ մէջ (Լեհաստան) հանքային ծանր արկած մը պատահած է, որու հետեւանքով 23 հանքագործներ մեռած են Նոյեմբեր 23ին: Հանքին մէջ պայթում մը պատահած էր:

ԱՄՆ–ու փոխ նախագահը՝ Տիք Չէնէ, անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Պաղտատ Թէնքսկիվինկի առթիւ: Ամերիկեան գովաբանական այս տօնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբերի չորրորդ Հինգշաբթին, առիթ է նաեւ որ ամբողջ Ամերիկայի մէջ, ժողովուրդին 92%ը հընդկահաւ ուտէ: Ուտելու (պուֆ) մրցում կ'ըլլայ այդ օրը, ինչ որ աւանդութիւն մըն է երկրի մը մէջ, ուր սաստիկ գիրութիւնը օրէ օր կը տարածուի:

ԳՐՈԶՆԻԷՆ (Չէչէնիա) եկած ոստիկաններ Մոսկուայի մէջ սպաննած են ուսամէտ պետ մը չէչէն քաղաքագործքին: Ռուսաստանի հետատեսիլը լայն արձագանգ տուած է Մովլադի Բայսարովի սպանութեան, արեան լողանքի մը մէջ, Լենինսկի պողոտային վրայ:

ԲԱՑ ՓՇԱԼԱՐԴ, ՎԵՐՑՐՈՒ ԻՆՁ ՔՈ ՄԷՋ. «ՆՈՐԱՆԿԱՐ» ՀԱՅԱՍՏԱՆՑՈՒ ՀԱՅԵԱՑՔԸ ՓՇԱԼԱՐԻ ՄԻՋՈՎ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Երբ ուսուցիչը հերթական ձանձրալի դասն էր բացատրում, ես ու ընկերս՝ Աշոտը, դասարանի վերջին նստարանին նստած, ծրագրում էինք կտրել–անցնել Հայաստանի սահմանը փակող փշալարը: Փախուստի ծրագիրը, որ այդպէս էլ չիրականացաւ, յիշողութեանս մէջ ամենաթարմ մնացածներից է: Ծրագրում էինք կատարել մի յանցանք, որ կոչւում էր «ապօրինաբար արտասահման մեկնել», եւ որի համար քրէական օրէնսգիրքը սահմանել էր մէկից երեք տարուայ ազատազրկում: Վախն աւելի ուժեղ դուրս եկաւ, քան մեր երազանքը: Փշալարը մեզ համար յաղթահարելի էր միայն հարեւանների այգիներում, որտեղ փշալարի վրայով շորերը պատռելով գողանում էինք մրգեր:

Իսկ հազարաւոր քիլոմեթրեր ձգուող գլխաւոր փշալարի միւս կողմում անհասանելի հրաշալի աշխարհն էր, որտեղից գալիս էին գոյնզգոյն ծամոններ, որակեալ էլեկտրոնային սարքեր, պոռնոամսագրեր, համեղ շոկոլադներ, նորաձեւ շորեր: Ամէն անգամ, երբ փշալարի այն կողմից մէկը գալիս էր մեր տուն, ես սպասում էի, թէ երբ է գնալու, որ տեսնեմ նրա բերած հրաշալիքները:

Ուսանողական տարիներին մեր հետաքրքրութիւնների սահմանն ընդլայնուեց, ու փշալարի միւս կողմից մենք սպասում էինք նաեւ մեզ համար արգելուած գրականութիւն: Լինում էր, որ անորակ պատճէնահանուած կամ մեքենագրուած հակասովետական գրականութիւնը յայտնւում էր մեր տանը, բայց լինում էր, որ փշալարերը աշխարհը հսկող Քա.Կէ.Պէ–ի հայեացքից չէին վրիպում ճամպրուկների խորքերում թաքնուած գրքերը: Այդպէս՝ 1985 թուականին Սփիւռքից գրականութիւն բերելու համար ձերբակալուեց բանասիրականի ուսանող Րաֆֆի Մելքոնը, դատարանի կողմից մեղաւոր ճանաչուեց հակասովետական ագիտացիայի եւ պրոպագանդայի մէջ եւ արտաքսուեց փշալարից այն կողմ:

Մենք մեր սովետական տաղտկալի առօրեայի մէջ աշխարհի բոյրը ստանալու յոյս չունէինք, մինչեւ մեզ համար անսպասելի սկսեց փլուզուել հսկան՝ Սովետը, որ անփլուզելի էր թւում: Մենք նայում էինք, թէ ինչպէս է փլչում Պերլինի պատը, ու աչքներիս տեսածին չէինք հաւատում: Մի՞թէ փլչում էին պատերն այն բանտի, որտեղ մենք ծնուել ու ապրում էինք ոչ մեր կամքով: Բայց մեզ այլ ճակատագիր էր վիճակուած, մենք պիտի դեռ երկար տանենք սովետական ժառանգութեան ծանրութիւնը:

Անկախանալուց անմիջապէս յետոյ Հայաստանը յայտնուեց պատերազմի մէջ՝ փորձելով ճղել Սովետի ներսում գծուած սահմանները, որոնք հայաբնակ Ղարաբաղը մտցրել էին Ադրբեջանի մէջ:

Արագ փոփոխուող իրադարձութիւնների ոլորապտոյտում ես անմիջապէս չհասկացայ, որ անկախութիւնը փշալարերից մեզ չի ազատագրել: Սովետի փլուզումից 15 տարի անց Թուրքիայի սահմանի փշալարը մնացել է նոյնքան անանցանելի, որքան Սովետի ժամանակ, եւ դրանք հսկում են նոյն սովետական համազգեստով ռուս զինուորները՝ ինչպէս նախկինում: Մի կողմից Թուրքիան մեզ պատժում է իր փոքր եղբօր հետ պատերազմի մէջ մտնելո՞ւ, թէ՞ պետական մակարդակով ցեղասպանութեան խնդիրը միջազգային ասպարէզում բարձրացնելու համար, միւս կողմից՝ Հայաստանի իշխանութիւնները, յանուն Թուրքերի ու Ադրբեջանցիների հետ թշնամութեան, անկախութիւնը զիջել են Ռուսաստանի բանակին ու Թուրքիայի հետ յարաբերութիւնները չեն փորձում կարգաւորել ու մեզ վարժեցրել են փշալարերի մէջ ապրելուն: Այդպէս՝ արտգործնախարար Օսկանեանը յայտարարեց, որ մենք հարիւր տարի էլ շրջափակուած կարող ենք ապրել, թէեւ ես վստահ եմ, որ այդ «մենք»ի մէջ ինքը, իր ընտանիքն ու միւս իշխանաւորները չեն մտնում:

Իրանի հետ սահմանը թէեւ անցանելի է, բայց այնտեղ էլ նոյն սովետական համազգեստով ռուս սահմանապահները խնամքով պահպանում են փշալարերը, որոնք այդպէս էլ չեն վերածւում Պերլինի պատի բեկորների պէս յուշարձանի:

Միայն ադրբեջանական գրաւեալ տարածքներում է պատերազմի քաոսն աւերել Իրանի սահմանի փշալարերը: Մի քանի տարի առաջ Զանգելանում, որ Հայերը Կովսական են վերանուանել, բախտ եմ ունեցել գետնին տապալուած փշալարերի վրայով անցնել ու Արաքսի ափին մի կտոր հաց ուտել:

Պատերա՞զմն էր պատճառը, ժողովրդավարական պետութիւն կառուցելու անփորձութի՞ւնը, էթնիկայի պակա՞սը, թէ՞ ազգային իղձն էր փխրուն, որ երկիրը նետուեց աղքատութեան ու անարդարութեան մէջ, եւ արդիւնքում նոր փշալարեր սկսեցին գծագրուել:

Աշխարհը մուտք գործեց Հայաստան, սակայն Հայաստանը մուտք չգործեց աշխարհ, ու նրա ճանապարհը արգելափակուեց: Երեւանում իմ աչքն առաջինը ծակեցին գերմանական դեսպանատան փշալարերը, որ ասոցիացուեցին սովետական կինոների յիշողութիւնից մնացած նացիստական համակենտրոնացման ճամբարների հետ: Բայց սա ուղղակի յիշողութեան խաղ էր: Ամերիկեան դեսպանատունն իր փշալարերը քաշեց, իսկ Բաղրամեան պողոտայի շէնքի դիմաց պետոնէ պատնէշներ բարձրացրեց: Յետոյ դեսպանատունը տեղափոխուեց նորակառոյց շէնք, որի փշալարերը երեւում են մեքենայի լուսամուտից, հեռու հետիոտնի աչքից: Ու սկսում ես ըզգալ, որ նոր փշալարերը շրջափակում են ոչ թէ դեսպանատների տարածքները, այլ կրկին Հայաստանը, այսինքն՝ քեզ:

Փշալարերով գծուեցին նաեւ սահմաններն իշխանութեան ու նրա հպատակների միջեւ: 2004 թ. Ապրիլի 12ին, երբ ցուցարարները քայլում էին դէպի նախագահական պալատ՝ նրա հրաժարականը պահանջելու, Բաղրամեան փողոցը նրանց առջեւ փակուեց փշալարի գալարներով, իսկ գիշերը փշալարը բացուեց, որ այն կողմից պատժիչ ջոկատները յարձակուեն ու ջարդու-փշուր անեն անպէն մարդկանց: Անկախ Հայաստանում սովետական սահմանը հատելու յանցանքին փոխարինեց իշխանութեան սահմանը հատելու յանցանքը, եւ բազմաթիւ մարդիկ ձերբակալուեցին՝ իշխանութիւնը տապալելու կոչեր անելու մեղադրանքով:

«Փշալարին մնաց» թեւաւոր խօսքը, երեւի, միայն Հայերին է հասկանալի, որ նշանակում է «խորտակուած անուրջներ»:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԵՒ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ ԽՕՍԵՑԱՒ»

ՍՓԻՒՌՔԻՆ ԽՕՍՈՂՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 17ի մեր թիւով սկսած էինք թարգմանաբար արձագանգել Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթին նախորդ օրուընէ այս խորագիրով սկսած շարքին: Լրագրողուհի Էճէ Թեմէլքուրան նախաբանի էջով մը յայտնած էր թէ կարեւոր կը նկատէ ապրողներուն խօսքը ու առ այդ ունկնդիր եղած է Հայ Սփիւռքին Ֆրանսայի հատուածին բաժնեւորուն: Շարքին առաջին երեք դրուագներուն մէջ տրուած էին Փ. Տէվճեանի, Ա. Կէօվճեանի ու Ա. Թորանեանի հետ թարգմանչուհիի մը միջոցով կատարուած զրոյցներ:

Հայկական Սփիւռքին ունկնդիր ըլլալու առաջադրութեամբ գործի սկսող մը բնական է որ խօսակից ընտրէր այդ գանգուածէն քիչ կամ շատ ներկայացուցչական հանգամանք ունեցողներ: Այլապէս շարքը պէտք էր խորագրուէր «Սփիւռքէն Հայեր խօսեցան» եւլն.: Նշուած առաջին երեք անուններէն երկու վերջինները Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու խորհուրդին որպէս ներկայի ու նախորդ նախագահներ, տէր էին ներկայացուցչական հանգամանքի. ինչ կը վերաբերի Փ. Տէվճեանի, բառին բուն իմաստով չունենալով հանդերձ այդ հանգամանքը, նման զրոյցներէ դժուար բացառելի անուն է, նկատի առած Հայ Դատի կալուածին մէջ ունեցած ծանօթ վաստակը եւ այսօր՝ որպէս Հայկական ցեղասպանութեան ժխտումը պատժող օրինագիծին քաղաքական շրջանակին մէջ գլխաւոր հետապնդողներէն ու զօրակիցներէն մէկը:

Սակայն Թուրք լրագրողուհին նոյն շարքին մէջ տեղ տուած է նաեւ խօսակիցներու որոնք ներկայացուցչական դէմքի յատկանիշ չէին կրեր, որքան ալ իրենց բնագաւառներուն մէջ նկատելի դէմք ներկայանան: Եւ անմիջապէս պէտք է աւելցնել որ այս խումբին առաջին չորս անունները,– Սերժ Աւետիքեան, Արթօ Քիլիմլի, Տրնի Տօնիկեան, Հելէն Փիրալեան – ունեցած են արտայայտութիւններ որոնք ցեղասպանութեան քաղաքական հարց ըլլալու չեշտումը մէկդի ձգելէ զատ, լայնքին ու երկայնքին կը շաղուեն նիւթը, ջանալով իրենց յարմար դատած կաղապարին մէջ թխմել զայն: Զուգադիպութի՞ւն մըն է որ անոնց այդ ջանքին մէջ Թուրքերու հացին վրայ կարագ քսելու տուեալներ կան:

Մէկը Ֆրանսահայերը կը սահմանէ որպէս «Սփիւռքին ախտաբանական հետեւանքը», յայտարարելով որ Պոլսոյ շրջաններէն – Սէօլէօզ, Կէմլիք, Կիւրլէ – «մեկնող» Հայերը ցեղասպանութեան պատճառով չէ որ մեկնած են, այլ՝ «փոխադարձութեան»... աւելի՛ն. ըՍփիւռքի Հայը մեղադրանքի մըն ալ թիրախ կ՚ըլլայ, «այս մասին երբեք չխօսելով»: Կը յաջորդէ եզրակացութիւնն ալ. «Իրականութեան մէջ 1915էն վերապրողները շարունակած են ապրիլ Թուրքիոյ մէջ»:

Այս արտայայտութիւնները կը պատկանին Սերժ Աւետիքեանի. ան եւս «յոգնած է» ցեղասպանութեան խնդիրէն, այդ պատճառով կարեւոր կը նկատէ երկխօսութիւնը. կը բացատրէ առիկա ընելու ձեւն ալ. «Պէտք է խօսիլ, գիտնալով որ նոր սերունդները յանցաւոր չեն»: «Հարկ է փոխանակ իրար ամբաստանելու, միանանք ու իշխանութիւնները ամբաստանենք: Ու ոչ մէկ Հայ կրնայ որեւէ Թուրք ամբաստանել, ըսելով. "այս պատմութիւնը չի գիտեր, կը մերժէ ընդունիլ": Մենք միմիայն մեր պատմութիւնները պէտք է պատմենք իրարու»:

Ազգային քաղաքական հարցին փոխադարձ պատմութիւններ պատմելով ճար գտնելու, «ցեղասպանութիւն»ը «փոխանակում»ով փոխարինելու այս տեսակէտներէն ետք, նոյն էջին վրայ (Նոյ. 18) տեղ տրուած է նախկին պոլսեցի Արթօ Քիլիմլիի ըսածներուն: Նախ նկարագրուած է անոր տանը պարտէզին մէջ կառուցուած «աշխարհի ամէնէն փոքր»ը յայտարարուած «երկու հոգինոց» մատուռը... հոն հայելիի մէջ ուրուանկարի ձեւով կը ցոլանայ Քրիստոսի նկար մը որուն համար իր այցելուներուն կ'ըսէ թէ միայն հաւատացեալը կրնայ տեսնել. ու մարդիկ որքա՜ն կ'ուրախանան երբ կը տեսնեն զայն ... այդ մատուռին մէջ կան Հայաստանէն բերուած մոմեր, Թուրքիայէն հարիւր տարուան կարպետի կտոր մը որուն վրայ մեծ հօրը անունը գործուած է: Ցեղասպանութեան նիւթին հետ այս բաներուն կա՞պը. չկայ այդ կարգի կապ. ինք ալ մտածողներէն է թէ մարդիկ կը կրնան խօսիլ: Կայ մէյ մըն ալ Թուրք լրագրողուհիին ըրած թելադրանքը. «Դուն հոս խիստ արտայայտութիւններուն մի՛ նայիր: Մեծ մասը Թուրքիա չէ գացած: Կը վախնան երթալէ. կը կարծեն որ հայ ըլլալնուն պատճառով բան մը կը պատահի իրենց»: Էջը փակուած է լրագրողուհիին նօթով. «Ան աւելի կը վախնար որ իր խօսքերը կը վշտացնէին ո՛չ թէ Սփիւռքի մէջ միասին ապրած Հայերը, այլ Թուրքիոյ բարեկամները»:

⁂

Է. Թեմէլքուրանի յաջորդ զրուցակիցը բանաստեղծ Տրնի Տօնիկեանն է: Խիստ ոճով, զայրոյթի ու ցաւի արտայայտութիւններով, երբեմն նոյնիսկ հաշիւ պահանջող դիրքէ կը խօսի: Անոր ընթացքը լրագրողուհիին այն մտածումը կը թելադրէ թէ ցեղասպանութիւնը մանկութեան պատմուած ու ցաւ պատճառող պատմութեան մը արձագանգն է: «Սփիւռքը իրենց մայրերուն մանկութիւնը փրկելու հետամուտ զաւակներէ կազմուած էր. զաւակներ որոնք կը ջանային անկարելի ցաւ մը բուժել: Իրենց զայրոյթն ալ ատկէ կու գար»:

Տ. Տօնիկեան համաձայն է այս սահմանումին. կ'ըսէ «Ճիշդ է. թէ ոչ ինչո՞ւ գրէի աքսորի մասին: Հոս ծնած ու մեծցած եմ, երբեք չեմ աքսորուած. այսուհանդերձ...»: Ինք իր զաւակներուն չէ պատմած 1915ը, որովհետեւ ծնողքին կորսուած մանկութեան պատմութիւնները իր մանկութեան կորուստին

ՇՈԳԵՆԱՒԻ

ՆՈՐ ԽՕՍՔԵՐ

ԳԱՐԻՆ ԳԱՐԱԳԱՇԼԸ

Երբ մանուկ էինք, լեզուն մեծ հրաշք մըն էր մեզի համար: Ցանկարծ անդրադարձանք թէ այլեւս պատմելիք բաներ մը ունէինք, քանի որ կրնայինք խօսիլ: Որքան շատ հարցում կար մեր մէջը. «Աս ի՞նչ է, ան ո՞վ է, ինչո՞ւ անանկ է...»: Մեր ծնողքը կը զգուէր մեզի պատասխանելէ, բայց հարցումները չէին վերջանար: Նոյնիսկ գիշերը, երազներու մէջ կը շարունակէինք խօսիլ եւ առատն դաձեալ աճագին բան կ'ունենայինք պատմելու: Մեր առօրեայ կեանքը լեցուն էր պատմութիւններով եւ պէտք էր որ ամէնքն ալ բաժնէինք մեր սիրելիներուն հետ:

Յետոյ պատահեցաւ այն մէկը, որ անխուսափելի էր: Մեծցանք: Եւ քանի որ մեծցանք, խօսքերու հրաշքն ալ կորսնցուցինք: Ալ մեր խօսքերով նոր աշխարհներ չէինք կրնար ստեղծել: Ընդհակառակն, սուտը սորված էինք եւ նախատինքը: Զիրար կը վիրաւորէինք եւ ամէն անգամ աւելի տկար կը մնար մեր «ներողութիւն»ը:

Ո՛չ միայն մեր խօսքերը, այլ նաեւ մեր սիրուն հարցումներուն ալ կորսնցուցինք: Դպրոցի գիրքերուն մէջ ամէն բանին պատասխանը կար, այդպէս կ'ըսէին: Ուրեմն պէտք չէր ուրիշ բաներ հարցնել, քանի որ այս պատասխանները կը բաւէին:

Բայց անշուշտ չբաւեցին: Ծանօթացանք բուն կեանքին հետ, որ ո՛չ մէկ դասագիրքի մէջ կը սեղմէր: Մեր հարցումները ճարահատ շատցան, բայց պատասխանները այլեւս անբաւարար էին: Պաշտօնական տեսակէտն ու պատրաստըւած բացատրութիւնները լսելու փոխարէն՝ կը բազմացնէին հարցերը: Այն ատեն անդրադարձանք թէ կեանքը դպրոցական ցանկէն ալ աւելին կը բովանդակէր եւ մենք ըստիպուած էինք առանձին փնտռել մեր պատասխանները:

Ուրեմն ճամբայ ելանք: Բայց տեսանք որ կեանքն ալ նոր խօսքերու կը կարօտէր: Մեր մանկութեան թարմ բառերը կորսնցուցած էին իրենց նախկին հմայքը: Կուլիսներու մէջէւ մոռցուած էր թէ նախ եւ առաջ պէտք է յարգանք ցոյց տալ այն անձին, որուն հետ կը վիճաբանինք, որպէսզի իրար լսենք, հասկնանք եւ կարենանք համոզել:

Հիմա որ կրկին նման հրջանէ մը կ'անցնինք, ուր հարցը, ոչ թէ տարբեր կամ ներհակ տեսակէտներ պաշտպանելու, այլ նոր եւ անաղարտ խօսքեր գտնելու հարցն է, յուսամ որ կ'ունենանք մանուկի մը քաջութիւնը եւ չափահասի մը ողջմտութիւնը, որպէսզի մեր այնքան կարօտցած նոր խօսքերն ալ ծիլ տան մեր սրտէն եւ խիղճէն դուրս: Յուսամ որ կը տեսնենք, թէ նոր խօսքերը ո՛չ թէ մտքէն, այլ խիղճէն կը բխին:

«Ակօս»

ՀԱՋՈՂԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ «ՖՐԱՆՔՕ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՕՐԵՐ»

Հաւանաբար, Ֆրանսայի Հայաստանի նուիրուած տարուան ամէնէն հետաքրքրական այս ձեռնարկը տեղի ունեցաւ 13, 14 եւ 15 Նոյեմբերին, Ֆրանսական բժշկական եւ գիտական կաճառներուն մէջ: Ինչպէս նկատուեցաւ, եթէ կազմակերպող Արարատ Միջազգային Գիտական Ակադեմիան կրցաւ այս հուշակաւոր յարկերուն տակ պատրաստել այս ձեռնարկը, պատճառը միայն այս երկու հաստատութիւններուն տնօրէնութեան լաւագոյն գաղափար ունենալն էր հայ գիտաշխատողներուն վրայ:

Եթէ այս տարուան ձեռնարկներուն մեծ մասը յատկացուած է հայկական հին կամ ներկայ պատմական թէ գեղարուեստական գործերուն, այս գիտական օրերը միակն են Հայաստանի ապագան հետաքրքրող հարցեր արծարծելու, նկատի ունենալով որ ներկայ դարուս գիտութեան մակարդակն է որ երկրի մը ապագան կը ներկայացընէ, մանաւանդ Հայաստանի նման փոքր պետութեան մը պարագային:

Աւելի քան քառասուն օտար երկիրներէ եկած քան Հայաստանցիներէ զատ, վեց Պուլկարացիներ, չորս Ճափոնցիներ ինչպէս նաեւ տարբեր երկիրներէ եկած օտարազգի հիւրեր մասնակցեցան այս եռօրեայ ժողովին, մեծ մասամբ դասախօսներէ բաղկացած: Ցիշենք որ ներկայ օտար դասախօսները մեծ մասամբ Հայաստանի եւ հայ գիտաշխատողներուն ծանօթ են, անոնց գիտական աշխատանքներու շնորհիւ:

Առաջին օրը, Նոյեմբեր 13ին, բժշկական կաճառին սրահներուն մէջ տեղի ունեցաւ այս գիտական հաւաքոյթին բացումը, հաստատութեան նախագահին եւ ցկեանս քարտուղարին ինչպէս նաեւ բարձրաստիճան հիւրերուն խօսքերով: Սրահին մէջ, հայկական եւ Հայաստանի մասին գրուած հին թէ նոր գիրքեր եւ ազգային գեղարուեստական հին եւ նոր իրեր, մասնաւոր տասը ցուցափեղկերու մէջ զետեղուած, հայկական մշակոյթը կը ներկայացնէին ներկաներուն: Իրիկուան, Պարոն Ա. Սանթինի Իսիլէ Մուլինոյի քաղաքապետարանին մէջ հիւրասիրեց մասնակցողները:

Յաջորդ օրը, բազմատեսակ գիտական դասախօսութիւններ տեղի ունեցան Գիտութեանց կաճառին մէջ որուն թէ' բացման եւ թէ փակման ջերմ գնահատական խօսքեր արտասանեցին կաճառին նախագահը եւ ցկեանս քարտուղարը: Զանազան դասախօսութիւններ տուին Հայաստանցի թէ օտարազգի մասնագէտներ, քիմիական, կենսաբանական, աստղաբաշխական եւ գիտատնտեսական նիւթերու մասին: Կէսօրէն ետք, այս անգամ Փարիզի իններորդ թաղամասի քաղաքապետ Պարոն Ժագ Պրավօն էր որ հիւրասիրեց ներկաները:

Երրորդ օրը աւելի քան քսան դասախօսութիւններ տեղի ունեցան բժշկական կաճառին հոյակապ ամփիթատրոնին մէջ, բժշկական զանազան նիւթերու վրայ, որոնց կարգին հատ մը Գլաձորի Միջնադարեան համալսարանին մասին, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի կողմէ: Այս առթիւ, նոյնպէս կաճառին նախագահը եւ ցկեանս քարտուղարը իրենց գոհունակութիւնը եւ գնահատանքը յայտնեցին հայազգի գիտաշխատողներուն գործունէութեան:

Այս ձեռնարկը փակուեցաւ գեղեցիկ ճաշահանդէսով մը, որուն ընթացքին ներկաները հաճոյքը ունեցան դիտելու հայկական շուրջպար մը, կատարուած՝ ճափոնացի, սպանացի, պուլկար եւ հայաստանցի ներկայ գիտնականներուն կողմէ:

Շուրջ ութսուն գիտաշխատողներ եւ գիտութեամբ հետաքրքրուողներ հետեւեցան այս եռօրեայ ձեռնարկին, Հայ թէ օտար: Բացասական միակ կէտը, ներկայ Ֆրանսահայ գիտաշխատաւորներուն եւ բժիշկներուն փոքր թիւն էր: Շատ բաղձալի պիտի ըլլար որ օտար թէ Հայաստանցի հիւրերուն կողքին, աւելի ստուար թիւով Ֆրանսահայեր ներկայ ըլլային յօգուտ մեր ազգին, մանաւանդ որ այս դասախօսութիւններուն մուտքը բաց եւ ազատ էր բոլորին:

ՆՇԱՆ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՌ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ Նոյեմբեր 19ին Գարեգին Բ. եպիսկոպոս օծած է Մայր Աթոռի վանքերու տեսուչ Արարատ Ծ. Վրդ. Գալթաքճեանը, Երեւանի համալսարանի Աստուածաբանութեան ճիւղի վարիչ եւ Երեւանի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարի վանահայր Անուշաւան Վրդ. Ժամկոչեանը եւ Գեղարքունիքի թեմի առաջնորդական տեղապահ Մարկոս Վրդ. Յովհաննիսեանը:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը որուն ընթացքին Կաթողիկոսը պանակներ նուիրած է, որպէս եպիսկոպոսական իշխանութեան խորհրդանիշ:

պատճառ եղած են: Չէ ուզած որ իր զաւակներուն մանկութիւնն ալ զողցուի: Բայց օր մը իր մայրը պատմած է անոնց ու դարձած են «երկրագունտին անտունները»:

Պատմուածները իրենցմէ խլուած երկիրը գեղեցիկ, փառաւոր ցոյց տուած են միշտ: «Անշուշտ սուտ էին ասոնք: Այդ գիւղերը, այդ երկիրը պատմուածին չափ անթերի չէին: Մեր սերունդը սուտի սերունդ մըն է այս պատճառով» կ'ըսէ Տ. Տօնիկեան: Ապա կ'աւելցնէ. «Իրականութեան մէջ մենք կը պայքարինք, յանուն միթաքանական երկրի մը: Անկեղծօրէն երբեմն կը մտածեմ թէ Հայերը քիչ մը խենթեն: Որովհետեւ ծայր աստիճան տարօրինակ կացութիւն է երբ մարդիկ իրենց ամբողջ գոյութիւնը կը հիմնեն այն մտածումին վրայ թէ չեն գտնուիր հոն ուր պէտք է գտնուէին»:

Տօնիկեանի խիստ արտայայտութիւնները որոնցմէ շատ բան արձանագրուած չէ անոր յատկացուած բաժինին մէջ, կը ջղայնացնեն թարգմանչուհի Իզապէլը որ միջամուխ կ'ըլլայ զրոյցին, թուելով Ֆրանսայի մէջ 1915ի նիւթին մասին տարիներով կիրարկուած ճնշումները, արգելքները:

Շարունակելի

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ցորեկ մը, երբ մինակ էի մնացած եւ մայրս կը գտնուէր խոհանոցը, անկողնէս ցատքեցի, վար իջայ քովը եւ իրեն ըսի. «Մայր, դանակ մը տուր ինծի, ինքզինքս պիտի սպաննեմ. չեմ ուզեր որ ինծի համար "վէրկմէն մեռաւ" ըսեն. քոյրեր ունիմ ես. անոնց անունը հիւանդութեան հետ խառնել չեմ ուզեր, ինքզինքս կ'ուզեմ զոհել անոնց համար»: Մայրս խոհանոցին մէջ ունեցած զբաղումը թողուց եւ իր թաց ձեռքերովը եւ թեւերովը վիզս փաթթուեցաւ ու լալով.– «Առաջ զիս մեռցուր, յետոյ քեզ» ըսաւ: Զիս դուրս հանեց խոհանոցէն, տարաւ վեր անկողինս պառկեցուց, հոծ արցունքներ թափելով, ճակատս շոյել սկսաւ, երեսներս համբուրեց, անոյշ խօսքերով սիրտ տըւաւ ինծի՝ «պիտի բժշկուիս, քեզ բժիշկ պիտի տեսնանք» ըսաւ, մայրական այնպիսի զօրովալից արտասանութեամբ, որ կը կարծեմ թէ դեռ կը հնչէ ականջիս, հակառակ որ 63 երկար տարիներ սահած անցած են այդ խօսքերէն ի վեր:

Ա՛հ մայրիկս, մայրերու օրինակելին, անձնանուէր՝ իր զաւակներուն, մայր քաջ եւ կորովի, որ իր արտասանած խօսքերը կատարեալ մարգարէութիւններ եղան. եւ զիս տեսաւ արդարեւ բժիշկ:

***

Մեր մայր – որդիական գիրկընդխառն արտասուքներու միջոցին, տանը դուռը զարնուեցաւ, մայրս վար իջաւ բանալ եւ քիչ յետոյ վեր եկաւ, իր փոքր քրոջը հետ որ զիս տեսնալ կու գար:

Շա՛տ ուրախ եղայ տեսնելով այդ մորաքոյրս որուն հետ մեծցած էի, թէեւ ինձմէ երկու–երեք տարի մեծ էր: Փոքր եղած ժամանակս Սաղմոսի ընթերցանութիւնը ինքը կը սորվեցնէր եւ երբ այդի օդափոխութեան կ'երթայինք, միասին օրն ի բուն կը խաղայինք հոն: Մեծ հայրս զինքը Բերիկ կը կոչէր, անունը Բերրոն էր թէեւ:

Կ'երեւի թէ, մինչեւ վեր գալերնին, մայրս պատմած էր իրեն, իմ անկողինէս ելլել ու վար իջնելս: Նաեւ ըսածներս, որովհետեւ երբ սենեակէս ներս մտաւ, ժպտալից դէմքով քովս եկաւ զիս համբուրեց եւ «Ալ աղէկ ես Վահրամ, անանկ չէ՞» ըսաւ ու սկսաւ կատակել: Յետոյ գնաց հայելիին վերեւը կախուած մեր պարտէզին բերքերէն հոն դրուած սերկեւիլներուն մէկ հատը վար առաւ եւ բերաւ ինծի որ հոտոտեմ, զի անոյշ հոտ մը ունէր:

***

Ես հոտոտել ըսելով, զայն սկսայ ուտել, կամ լաւ է ըսել, լափել առանց ժամանակ կորսնցնելու, որպէսզի ձեռքէս չառնէր. դող ելաւ մօրաքոյրս, եւ «ի՞նչ ըրիր» ըսաւ. գնաց մայրս կանչեց, բայց սերկեւիլը արդէն տեղաւորուած էր ստամոքսիս մէջ, եւ կարծեցի թէ կենդանութիւն մը ինծ տուաւ, զի քսան օրը անցած էր, բերանս խաշլամայի ջուրէն եւ Սոլփաթոյէն զատ ուրիշ բան չէի դրած: Տաքութիւնս իջեցնելու եռեւէ էր շարունակ բժիշկը, զիս անօթութեան դատապարտելով եւ կասկածելի հիւանդութիւններ երեւակայելով:

Մայրս դիտողութիւն մը հըրաւ, բայց կամացուկ մը հայելիին վրայի միւս սերկեւիլները, զորս ձմեռուան համար պահել սովորութիւն էր, անհետացուց, զի դուցէ զանոնք ալ կուլ տալու համարձակէի:

Ես հանդարտ մնացի անկողնիս մէջ եւ սկսայ քնել. ժամու մը չափ քնացեր եմ. երբ աչքս բացի, տեսայ որ հայրս նստած էր քովս:

***

Մայրս փողոցէն անցնողէ մը կը խնդրէ որ հայրս տուն դրկէ խանութէն որ շատ մօտն էր: Մայրս պատմեր էր իրեն քիչ առաջ ըրածներս. հայրս առանց բան մը յայտնելու, «ինտո՞ր ես տղաս» հարցուց. ես ալ՝ «սերկեւիլ մ'ալ ուտելու ըլլամ նէ, ա՛լ աւելի աղէկ պիտի ըլլամ» պատասխանեցի ու «ես այս բժիշկը չեմ ուզեր, ուրիշ մը կանչեցէք» յարեցի. «Նայինք, բան մը կ'ընենք, ատոր համար մի՛ նեղանար» ըսաւ ու ելաւ գնաց:

(Շար. 113)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յարութիւն Հրաչեանի յիշատակին կը նուիրեն.—

Քոյրը՝ Տիկին Թամարա Սապունճեան 100 Եւրօ «Յառաջ»ին, 100 Եւրօ «Շէն»ին, 100 Եւրօ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ 100 Եւրօ ԻՒՄԱՖ-ին (վերջին երկու գումարները սահմանել «Յառաջ»էն):

Եղբօր զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Հրբայր Հրաչեան 100 Եւրօ «Յառաջ»ին, 100 Եւրօ «Ակն»ին, 100 Եւրօ Երկիր եւ Մշակոյթին եւ 100 Եւրօ Շաւիլի Լեւոն Շանթ դպրոցին:

Զարմիկները՝ Տէր եւ Տիկին Ֆերտինան Կրասեան (Մարսէյլ) 100 Եւրօ «Շէն»ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարօւան» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ՋԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի
Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ – Պէթհովէն – Շուման – Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20·30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes

Մասնակցութիւն՝ 29 Եւրօ

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—
- 01· 45· 93· 00· 25
- 06· 14· 74· 92· 97
- 06· 64· 91· 51· 74

l'UCFAF organise sa

VIIe foire aux livres

samedi 25 - dimanche 26 novembre
sans interruption de 10h à 19h

Le Livre à l'honneur
plus de 110 titres récents,
plus de 80 auteurs
nombreux livres anciens
un très grand nombre d'ouvrages
réunis durant deux jours

Mais aussi . . .

- Les meilleurs titres de musique classique, traditionnelle et de variété arménienne • **CD** •
- Produits multimédias d'Arménie
  - **CD-rom** • vente de CD-rom de Katch Nazar et d'Ani CD-rom pour IBM PC ou compatibles
- Objets artisanaux d'Arménie

Le 25 novembre :

— à partir de 15 heures
Les auteurs dédicaceront leurs ouvrages
— à 16 heures
Table ronde avec les auteurs

Le 26 novembre :

— à 15 h 30
Après-midi de contes arméniens pour enfants avec la conteuse Anne Maillol.

Pour vos cadeaux ne manquez pas ce rendez-vous de fin d'année

U.C.F.A.F. — 6 Cité du Wauxhall
75010 Paris Métro: République
Tél. : 01 42 08 76 49

— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place

au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

L'EGLISE REFORMEE DE MARSEILLE
et SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE
vous invitent à la

SOIREE SPECIALE DINER DES NATIONS
«2006 ANNEE DE L'ARMENIE»

le samedi 25 novembre, de 19h à 23h, à l'Espace Magnan
8 Boulevard Magnan, Marseille 9ème

Programme

- Echange avec le pasteur Samuel Sahagian, président de SPFA : **Racines chrétiennes et Arménie d'aujourd'hui**
- Action et projets œcuméniques, culturels et humanitaires de SPFA en Arménie et au Karabagh (avec vidéoprojection et repas arménien).

Tél. : Pasteur Joël Baumann : 04. 91. 41. 13. 76
ou Jacqueline Kéhayan : 04. 91. 73. 12. 66.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998
dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

VOL • SÉJOUR À LA CARTE • CIRCUITS ACCOMPAGNÉS
Les Spécialistes des Voyages en Arménie
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES
Paris ▸ 01 42 96 10 10 armenie@saberatours.fr
Lyon ▸ 04 78 60 13 66 sevan@selectour.com
Marseille ▸ 04 95 09 30 60 marseille@wasteels.fr
www.saberatours.fr

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE

RENCONTRE-DÉDICACE

avec Maître FETHIYE CETIN
pour son ouvrage
«LE LIVRE DE MA GRAND-MERE»
— Editions de l'Aube —
L'avocate turque retrace l'histoire douloureuse d'Heranouche GADARIAN, sa grand-mère arménienne...
Samedi 25 novembre à 19 heures
— Entrée libre —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր-Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեանէ եւ 20 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեանէ Վարդուհի Տէմիրճեանի մահուան առթիւ, նաեւ 50 Եւրօ Տիկին Էլիզ Սամուրքաշեանէ Տիկին Մարիամ Պէկեանի մահուան առթիւ:

□

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՕյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9^e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).
Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

□

ԼՈԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի «Լէօլա Սասունի» մասնաճիւղի ԼՈԹՕ-ն՝
Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15ին
M.A.J.C. — 12-14 rue Saint-Bazile
13001 MARSEILLE

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL
du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...
Comprenant les prestations suivantes :
Transport:en car au départ de Vienne —
Séjour: Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:**La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).
Prix du voyage : **370** Euros par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).
Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90
Date limite d'inscription :
30 novembre

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI-DIMANCHE
25-26 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO: 1,20€

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.584
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
82e ANNEE — N° 21.584

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ԽՈՒՄԲԸ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Միջազգային տագնապի խումբը զեկուցումով մը անդրադարձած է Ջաւախքի կացութեան. հոն շեշտուած է թէ Վրաստանի իշխանութիւնները պէտք է լուրջ քայլերու ձեռնարկեն երկրին հայաբնակ եւ ազրպէյճանաբնակ շրջաններուն մէջ հակամարտութիւններէ խուսափելու համար: Խումբին տեղեկաբերները ըսած են այսուհանդերձ թէ երկու համայնքները ճիշդ է որ դժգոհութիւններ ունին, սակայն անոնց առընչուած կացութիւնը Օսէթիոյ եւ Աբխազիոյ նման չի սպառնար Վրաստանի ամբողջականութեան:

Վրաստանը կ'ամբաստանուի թէ իր բնակչութեան 12%ը կազմող այս փոքրամասնութիւններուն համարկումին համար լուրջ ջանք չէ կատարած. անոնք լաւ չեն ներկայացուած հանրային կեանքին մէջ, յատկապէս կառավարութեան: Անոնց ու Թիֆլիսի միջեւ երկխօսութեան անբաւարար բնոյթը, յաճախ բացակայութիւնը կը զօրացնէ խտրականութեան եւ օտարացման թիրախ ըլլալու անոնց տպաւորութիւնը: Տնտեսական հարցերը, նաեւ անգործութիւնն ու քայքայուած ենթակառոյցները աւելի կը բարդացնեն վիճակը, ըստ նոյն տեղեկագրին:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՀԱՅՈՒ ՆՈՐ ՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 23ի առաջին ժամերուն ոստիկանութեան ուշադրութիւնը գրաւած է ինքնաշարժ մը որ կ'ընթանար լոյսերը մարած: Շարժավարը խոյս տալ փորձած է ոստիկանութեան ազդարարութիւններուն եւ փախուստին ընթացքին բախած է ուրիշ ինքնաշարժի մը, պատճառ ըլլալով անոր շարժավարին մահուան: Ապա իր ինքնաշարժէն ելլելով փորձած է դէպքին վայրէն խոյս տալ: Ոստիկանները անոր լքած կառքը քննելով հոն գտած են 29 տարեկան Հայու մը՝ Աշոտ Իսախանեանի դիակը որ նոյն ինքնաշարժին տէրը յայտնուած է եւ սպաննուած դաշունահար:

ԹԵՀՐԱՆ

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԸ ՎՐԴՈՎՈՂ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աթէնքէն «Հայաստան» լրատու կայքէջը իրանահայ համայնքէն առնուած լուրերու հիմով Նոյեմբեր 23ին կը տեղեկացնէր թէ վրդովիչ իրադարձութիւն մը արձանագրուած է այդ նոյն համայնքին մէջ, լարուած վիճակ ստեղծելով:

Երկրին Խորհրդարանը 2005 Մարտ 9ի որոշումին համաձայն պետական պիւտճէէն մօտ երկու միլիոն տոլար յատկացում ըրած է սահմանադրութեամբ ճանչցուած կրօնական փոքրամասնութիւններուն մշակութային, մարզական, մամուլի մարզերուն: Յատկացումէն հայ համայնքին շուրջ 535 հազար տոլար բաժին ինկած է. գումարը տրուած է Թեհրանի եւ հիւսիսային իրանահայութեան երեսփոխան Գէորգ Վարդանին որ զայն բաշխած է միայն Հ.Յ.Դ. կառոյցներուն:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԹԵԼԵԹՈՆԻ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ՝ 13,6 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ

Ֆրանսայի Ֆոնէթոնէն ետք, Նոյեմբեր 23ին տեղի ունեցաւ Միացեալ-Նահանգներու թելեթոնը որուն արդիւնքն է 13.6 միլիոն տոլար (74%ի յաւելում մը բաղդատմամբ 2005ին, որ 7.8 միլիոն տոլար էր):

Գլխաւոր նուէրները եղած են.— Լինսի հիմնարկ 2 միլիոն տոլար, Փրոճէքթ Ջուր 2 միլիոն տոլար (Հադրութի հիւանդանոցի սարքաւորումներ), Եւրոպայի Ֆոնէթոն 1.4 միլիոն տոլար, Վահէ Կարապետեան 1.5 միլիոն տոլար, Պ. Թըրփանճեան մէկ միլիոն տոլար, Տիկին Լուիզ Սիմոն 0.5 միլիոն տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏ, Նոյեմբեր 23ին, իր ամէնէն մահացու օրը ապրած է եւ այլեւս մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւն ալ կարելի չէ ճշդել: Զօրս կառքեր յաջորդաբար պայթած են քաղաքին կեդրոնը՝ Սատր-Սիթի, որուն հետեւանքով առնուազն 200 հոգի մեռած է եւ 236 հոգի ալ վիրաւորուած են: Կառքերու պայթումէն զատ, հրացանդեր ալ ինկած են թաղամասին վրայ, ահաւոր խուճապ եւ սարսափ ստեղծելով: Պարզուած տեսարանը անհանդուրժելի եղած է եւ ամէնէն սարսափելին ամերիկեան յարձակումէն ի վեր: Միւս կողմէ, անգամ մը եւս փորձ եղած է գրաւելու Առողջապահութեան նախարարութիւնը, որ շիիներու ձեռքն է: Զինեալ 100 հոգի յարձակում գործած են: Լուր չկայ արդէն 3 օր առաջ առեւանգուած առողջապահութեան փոխնախարարէն: Կացութիւնը շատ ծանր է, Իրաքէն անդին ալ, ամբողջ շրջանին մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նահատակներու հրապարակը եւ շրջակայքը աւելի քան 500 հազար հոգի հաւաքուած են, Նոյ. 23ին, Փիէր Ժեմայէլի յուղարկաւորութեան համար, ժողովրդական հակասուրիական արարքի մը վերածելով համախմբումը: Լոզունգներն ալ չեն պակսած, որոնց գլխաւորը եղած է նախագահ Լահուտի հրաժարման պահանջը: Այս վերջինը արդէն ներկայ ալ չէ եղած յուղարկաւորութեան: Օտար պաշտօնական ներկաներու կարգին, Ֆ. Տուսթ-Պլազի միակ նախարարը եղած է, արտասահմանեան միւս ներկայացուցիչներուն մէջ ոչ մէկ նախարար կար: Քաթայէպներու մրցակից Զօր. Աունի հոսանքն ալ ոչ մէկ ներկայացուցիչ ղրկած է, քանի ինք ալ ցուցարարներու քննադատութեանց առարկայ է, Հեզպոլլայի եւ Ամալի հետ իր գինակցութեան պատճառաւ:

ԼՈՆՏՈՆԻ հիւանդանոցը գտնուող ռուս նախկին լրտեսը՝ Ալեքսանդր Լիտվինէնքօ մեռած է Նոյեմբեր 23ի գիշերը, ինչ որ անակնկալ մը չէր, օրերէ ի վեր վիճակը վատթարացած ըլլալով: Ենթական թունաւորուած էր, բայց, կարելի չէր եղած ճշդել թէ ի՞նչ թոյն առած էր: Կ'ամբաստանուէր Քրեմլինը, որուն բուռն ընդդիմադիր մըն էր, բայց, Կրեմլին հերքեց: Ենթական որ Անգլիա ապաստան գտած էր, քննութիւն մը կը կատարէր լրագրողուհիին՝ Պոլիտկովսկայայի սպանութեան պարագաներուն վրայ:

ՓԱՐԻԶԻ Փառք տէ Փրէնսի մարզադաշտին ելքին, Նոյ. 23ի գիշերը, ողբերգական միջադէպի մը հետեւանքով, ոստիկան մը կրակ բացած է. սպաննած է մէկ հոգի ու ծանրօրէն վիրաւորած ուրիշ մը: Մրցումը դէմ առ դէմ հանած է Փարի-Սէն-Ժերմէնի եւ Թել-Աւիվի ֆութպոլի խումբերը եւ ելքին Թել-Աւիվի խումբի համակիրներ օգնութեան կանչած են ոստիկանները, պաշտպանուելու համար Փարի-Սէն-Ժերմէնի կողնակիցներու հարուածներէն: Ոստիկանները փորձած են մօտենալ եւ վերջ տալ բախումին, երբ յարձակումի ենթարկուած են Փարի-Սէն-Ժերմէնի համակիրներուն կողմէ: Ըստ ականատեսներու, ոստիկանը (Անթիլլացի) արտասովոր ռումբ ալ գործածած է, բայց, ինք ալ յարձակման ենթարկուելով, կրակ բացած է, սպաննելով Փարի-Սէն-Ժերմէնի մէկ համակիրը եւ ծանրօրէն վիրաւորելով ուրիշ մը: Ոստիկանութեան ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, դէպքին նկարագրութիւնը անորոշ կէտեր ունենալով: Ոստիկանին համար օրինաւոր ինքնա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻԻ ՄԸ ԴԻԱԿԸ ԳՏՆՈՒԱԾ ԹԱՐԱՐԻ ՄԷՋ

Պուր-ան-Պրէսէն 15 քմ. հեռաւորութեան վրայ, Պաշաս կոչուած վայրին մէջ Նոյ. 19ին որսորդներ գտած են Ռոնի շրջանին համարանիշով հրկիզուած ինքնաշարժ մը, անկէ քանի մը մեթր անդին ալ դիակ մը: Ստուգուած է որ դիակը կը պատկանի Հայաստանի քաղաքացի, 29 տարեկան Ֆելիքս Մակարեանի. ըստ դիագննութեան արդիւնքներուն ան խեղդամահ եղած է այլուր, Շաբաթ օրը:

Դիակին գտնուած վայրը, կ'ըսուի թէ մութ նպատակով հանդիպումներու ծանօթ վայր է, ուր յաճախ գողցուած ինքնաշարժեր կը լքուին, կը հրկիզուին:

Ֆ. Մակարեան Թարարի մէջ կը կենակցէր հայուհիի մը հետ որ վրդոված էր անոր անյայտացումէն: Երիտասարդը կեցութեան օրինաւոր պայմաններ ունէր, գործ ունեցած չէր ոստիկանութեան հետ, բացի գողութեան փոքր դէպքէ մը, անցեալ Օգոստոսին:

Ոստիկանութիւնը հետաքննութիւն բացած է, սկսելով Ֆ. Մակարեանի անմիջական շրջանակէն. Թունաւորման պարագան ալ կը ստուգուի, ճշդելու համար թէ սպաննուելէ առաջ թմրեցուցիչ գործածա՞ծ էր ան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՃԱՄԲՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Կապան-Մեղրի 92 քիլոմեթրնոց երկրորդ ճամբուն առաջին 19.7 քմ.-նոց հատուածը բացուած է գործածութեան: Անոր շինութիւնը արժած է 2 միլիառ 350 միլիոն դրամ: Կ'անցնի լեռնային բարդ վայրերէ: Կը նախատեսուի այս տարի գործածութեան դնել 40 քմ. եւս, իսկ մնացածին հողահարթումի աշխատանքները կը կատարուին, որպէսզի գարնան կալրապատուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(23/29 novembre)

EUROPE - TURQUIE
Le désamour

Շաբաթաթերթը 6 էջ յատկացուցած է Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան նիւթին: Կը շեշտուի թէ այդ անդամակցութիւնը նախկինին չափ չի հետաքրքրեր Թուրքիան, ինչպէս Թուրք մամուլէն արտատպուած էջեր կը վկայեն: Այդ ճամբուն վրայ փորձաքար կը նկատուի Պապին այցը, ինչպէս գըրած է Մ.-Ա. Պիրանտ: Տեղ տրուած է Լոնտոնի «Բաց ժողովրդավարութիւն» կայքէջին վերլուծումին:

Հետաքրքրական է արտատպումը «Պուկիւն» («Այսօր») թերթէն Կիւլայ Կէօքթիւրքի գրութեան ուր կ'առաջարկուի Թուրքիոյ համար մղձաւանջի վերածուած Հայկ. Հարցին մէջ ուրացումի յամառութեան տեղ ընտրել հրապարակային վիճարկումը: Լրագրողը համոզուած է որ ազատ վիճարկումի պայմաններով որոնցմէ բացառուի արգիլելու ամէն տրամադրութիւն, կարելի կ'ըլլայ անելէն ելք գտնել:

«Նոքթա» թերթէն Ն. Ջիչէքի գրութենէն առնուած հատուած մըն ալ կ'անդրադառնայ երկրին քրտական շրջաններուն մէջ կրօնամոլ հոսանքին հզօրացումին:

Երկրին մէջ աշխարհականութեան պահպանումն ալ հարցադրումի ենթակայ մարզ է, նկատի առած 2007ի նախագահական ընտրութիւնը որ կրնայ աւարտիլ ներկայի վարչապետին յաղթանակով: Այդ հեռանկարը կը խրտչեցնէ աշխարհականութեան կողմնակիցները, Թ. Էրտողան կրօնամոլ հակումներու մարմնաւորումը համարուելով: Շաբաթաթերթը տեղ տուած է «Միլլիյէթ»էն Հ. Ճէմալի մէկ գրութեան ուր բանակը պատուար կը ներկայացուի նման վտանգի մը:

⁂

LE MONDE 2

(24 novembre)

A QUOI REVENT LES JEUNES ARMENIENS ?

Մոնտի Ուրբաթ օրուան յաւելուածը եօթը էջ նուիրած է Երեւանի եւ իր երիտասարդներուն: Յօդուածը ճոխացած է նկարներով եւ սկիզբէն կը յիշուի Ֆրանսայի «Հայաստանի տարին»: Թերթին թղթակիցները Երեւան գացած են Հոկտեմբերին եւ իրենց թղթակցութիւնը շատ թարմ է:

Հակիրճ պատմականէ մը ետք, գրութիւնը կը վերաբերի առաւելաբար Երեւանի եւ անոր պարզած պատկերին: Կ'արտայայտուին երիտասարդներ, ձեռնհաս անձնաւորութիւններ եւ ընդհանուր արտայայտութիւն մը կայ, որ նոյնն է՝ «Պետութեան իսկական իմաստն է որ, կը պակսի մեզի, իսկական ժողովրդավարութեան մը տարրերը»:

Կը խօսուի թատրոնի, երաժշտութեան, սինեմայի եւ ընդհանուր ձեւով արուեստի մասին ու քաղաքին ամէնօրեայ կեանքին: Նկարագրուած ընդհանուր պատկերը յատուկ նորութիւն մը չի բերեր: Արձագանգներ կան նաեւ երիտասարդներու դժգոհութենէն, յոյսերէն եւ մաղթանքներէն:

ԲԱՑ ՓՇԱԼԱՐԴ, ՎԵՐՑՐՈՒ ԻՆՁ ՔՈ ՄԷՋ. «ՆՈՐԱՆԿԱԽ» ՀԱՅԱՍՏԱՆՑՈՒ ՀԱՅԵԱՑՔԸ ՓՇԱԼԱՐԻ ՄԻՋՈՎ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ի տարբերութիւն սովետական փշալարի, որ մետաղալարի անկանոն հիւսուածք էր, իշխանութեան ու դեսպանատների քաշածները արդիական են՝ մետաղալարի վրայ սիմետրիկ ցցուած փշերով:

Այսուհանդերձ, փշալարերը Հայաստանի ոչ բոլոր քաղաքացիներին են վերաբերում: Իշխանութիւն ունեցողների ու փողատէրերի առաջ բաց են բոլոր երկրների դռները, նրանք երբեք մուտքի վիզա ունենալու խնդիր չունեն: Երկու փշալարերն էլ նախատեսուած են խոցելու միայն Հայաստանի անպաշտպան քաղաքացիներին, որոնք նոր ու հին փշալարերը եթէ ճեղքում են, ապա յաճախ այլեւս բացուած անցքից յետ չմտնելու նպատակով, քանի որ այդ անցքը միշտ կարող է փակուել: Ուսանողական ընկերս անկախութեան առաջին տարիներին իրեն նետեց Եւրոպա՝ աշխարհի բոյրը առնելու, երեւի հէնց սկզբից ջոկելով, որ փշալարերը մնալու են իրենց տեղում: Թափառումներից յետոյ մի քանի տարի անց եկաւ այն օրերին, երբ փողոցներում զինուորականները շուրջկալներ էին անում ու տղամարդկանց որսում, ուղարկում ճակատ: Նա սարսափած յետ փախաւ ու միայն անցեալ տարի կրկին եկաւ Հայաստան՝ արդէն հանգիստ, գրպանում ԱՄՆ քաղաքացու անձնագիրը, որ ձեռք էր բերել ամուսնանալով: Նոր քաղաքացիութեամբ աշխարհով ազատօրէն շրջելու եւ Հայաստանում պաշտպանուած լինելու կարգավիճակով հաւասարուեց այն մարդկանց, ովքեր փողոցներից ուզում էին բռնել նրան ու ճակատ ուղարկել: Այսպէս առաջանում են նոր անջրպետներ՝ մի կողմից իշխանութիւն ունեցողների ու արեւմտեան քաղաքացիների, որոնց առաջ բաց են սահմանները, միւս կողմից՝ շարքային Հայաստանցիների միջեւ:

Տեղացիներիս համար արտասահման մեկնելու թոյլտուութիւնը մի նուաստացուցիչ ու տաղտկալի պրոցես է, որ յամառօրէն պիտի յաղթահարես՝ վերջում մերժում ստանալու մեծ հաւանականութեամբ: Ազգականս Սեպտեմբերին Ֆրանսիա մեկնելու համար դեսպանատան պահանջած փաստաթղթերի տրցակը մի շաբաթ հաւաքում ու պատրաստում էր՝ սեփականութեան վկայականից, ամուսնու եւ երեխաների անձերը հաստատող փաստաթղթերից, ամուսնութեան վկայականից՝ Ֆրանսերէն թարգմանուած ու նոտարով հաստատուած, մինչեւ աշխատավարձի տուեալներ: Բայց նրա բախտը բերել էր. նոյն դեսպանատունը ընկերներիցս պահանջել էր այդ բոլոր փաստաթղթերի հետ նաեւ դրամատնային հաշիւներ, իսկ նրանք չունէին: Ինչ արած, ստիպուած պարտքով փող էին վերցրել, հաշիւ բացել, թուղթ հանել, որ գումար ունեն, յետոյ փողը յետ հանել ու վերադարձրել պարտատիրոջը, դրամատան թուղթն էլ՝ դեսպանատուն: Նրանք երեւի «մեղաւոր են», որ իշխանութիւն չունեն, կաշառքներ չեն վերցրել ու չեն հարստացել, որ իրենց առջեւ բացուէին Եւրամիութեան դռները:

Բայց նրանք դեռ ձեռնարկների ու հանդիպումների մասնակցելու հրաւէրներն ունէին, որ մուտքի վիզա ստանալու հաւանականութիւնը մեծացնում է: Իսկ ովքեր չունե՞ն: Մի գրախանութում գրքեր էի նայում, մէկ էլ ներս մտաւ ֆրանսիական դեսպանատան աշխատակիցն ու վաճառողուհուն ժպտալով յանձնեց Ֆրանսիական օրերի քաթալոկ: Հէնց դուրս եկաւ, վաճառողուհին յետեւից ասեց. «Սէնց կը գաք, գրքոյկներ կը բերէք, Հայաստա՛ն, Ֆրանսիա՛, բարեկամութի՛ւն, բայց սաղ ընկերուհիներիս մերժեցիք»: «Ո՞նց, սաղի՞ն»,– հարցրի,– «Հա, սաղին, մենակ մէկը փողով գործը գցեց, իրեք հազար տոլարով վիզան դրին, միւսները, դէ, տէնց փողեր չունէին»:

Ես պատճառ չունէի նրան չհաւատալու, չէ՞ որ վերջերս ամերիկեան դեսպանատան մի պաշտօնեայի դէմ գործ բացուեց, որ կաշառքով մուտքի վիզաներ է դասաւորել: Երբ փշալարեր են քաշում դէմդ, միշտ դրանից ազատուելու համար քեզնից փող վերցնող կը ճարուի:

Ինձ երեք անգամ յաջողուել է ճեղքել նախկին սովետական սահմանը: Ես էլ մի «էլիտայի» մէջ եմ յայտնուել, որ կոչւում է լրագրողութիւն, եւ որը հնարաւորութիւն է ընձեռում յայտնուել արտասահման տանող ինչ–որ զարգացման ծրագրի մէջ ու փշալարը յաղթահարել առանց ծածկուելու: Մեր նախկին եղբայրական սոցիալիստական հանրապետութիւններ Չեխիա ու Լեհաստան մեկնելիս հարցեր չառաջացան, ինչ–որ թուղթ լրացրի, անձնագիրս տուի ու վիզան մէջը մի երկու օրից ստացայ: 2000 թուին մի ծրագրով մեկնեցի նաեւ ԱՄՆ: Լաւ էր, որ ԱՄՆ զարգացման կառավարական ծրագրով էինք մեկնում, քանի որ դեսպանատան բոլոր փաստաթղթային հարցերը լուծեց հրաւիրող կողմը: Բայց մեզ անցկացրին բազմաբուժարանի բոլոր բաժիններով, որ առողջներին միայն ընտրեն: Մի աղջկայ չտարան, քանի որ լեղապարկում քար ունէր: Իմ երիկամների աւազն այնքան չէր, որ թոյլ չտային Ամերիկա մտնել: Լրացրեցի մի թերթիկ, որտեղ նշում էի մաշկիս, մազերիս ու, կարծեմ, աչքերիս գոյնը եւ առաջին անգամ արձանագրեցի, որ սպիտակամորթ եմ: ԱՄՆ–ում երրորդ շաբաթուայ վերջին արդէն սպասում էի, թէ երբ պիտի վերադառնամ, թէեւ ոչ մէկին չէի կարօտել:

Կ'ուզէի՞ մշտապէս ազատուել փշալարերից: Վերջերս արտասահմանից վերադարձած մի ծանօթ հարցրեց՝ չէ՞ս ուզում դու էլ ցվըրուես, ասի՝ չէ: Ինչո՞ւ: Ուզեցի ճշգրիտ պատասխան գտնել: «Յարմարուել եմ»,– ասում եմ: Փշալարը դարձաւ մեր դատապարտուածութեան խորհրդանիշը, որն այնքան վաղուց է փաթթուած ինձ, որ տարիների ընթացքում մխրճուել է մէջս, ու այլեւս չեմ զգում այն: Տասը տարի առաջ դեռ գուցէ հնարաւոր էր ազատուել այդ կապանքից: Հիմա հասկացայ, որ ուշ է, հիմա վախենում եմ հանել, որ փշերը դուրս պրծնելուց յանկարծ չցաւացնեն: Ինչպէս Կոբո Աբէի՝ փոսում ազատազրկուած հերոսն անընդհատ փորձում է դուրս պրծնել, բայց չի յաջողւում, իսկ տարիներ անց, երբ սատիճան են իջեցնում, նա բարձրանում է, փոսի շուրջը պտտւում ու էլի իջնում:

Աշոտի ու իմ երազանքն այդպէս էլ մնաց փշալարին, Աշոտը գնաց Մոսկուա, բայց այդպէս էլ փշալարի այն կողմը չտեսած՝ մի քանի տարի առաջ մահացաւ: Թաղումից յետոյ մանկութեան ընկերներով գնացինք խմելու: Տղերքից մէկի քոյրն Ամերիկայում է, ինքն էլ ասաց, որ պատրաստւում է գնալ. «Վահան ջան, ի՞նչ անեմ, տղերքս մեծանում են, հօ չե՞մ կարայ թողնեմ գնան էս անտէր բանակ»: Բոլորս գլխով արինք, միւսների մտքով էլ անցաւ փշալարի միւս կողմում ապրել: Բայց չենք գնայ, ուշ է նոր կեանք սկսելու համար, արդէն քառասունն անց ենք: Մի քէֆի ժամանակ մի քաղաքական գործիչ գովում էր ազգը, ասում, որ քաջ ենք, ասում էր, որ երկրից գնացողներն էլ ուժեղ ու քաջ մարդիկ են, քանի որ խիզախութիւն ունեն ամէն ինչ թողնել ու նոր կեանք սկսել: Դէ, ես էլ աւելացնեմ, որ երեւի միւս քաջերն էլ իշխանութեան մէջ մըտածներն են: Իսկ մենք վախկոտների ու թոյլերի մէջ մնացինք: Հայրենիքն այնքան ինձ չի պատկանում, որ սիրեմ, եւ այնքան խիզախութիւն չունեմ, որ լքեմ:

«Արմէնիանաու»

«ԵՒ ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔԸ ԽՕՍԵՑԱՒ»

ՍՓԻՒՌՔԸ ՀՈԳԵՎԵՐԼՈՒԾՈՒՄԻ ԲԱԶՄՈՑԻՆ ԵՒ ԳԻՆԵՏԱՆ ՍԵՂԱՆԻՆ ՄԻՋԵՒ

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Սփիւռքի Հայուն տրուած «խենթ» որակումը բանաստեղծ Տ. Տօնիկեանէն ետք հոգեվերլուծող Հելէն Փիրալեանի կողմէ ալ կը կրկնուի: Սակայն, մինչ առաջինը արուեստագէտի քմայք, կամ կատակ կրնայ նկատուիլ, երկրորդը վաւերական ըլլալու վտանգը կրնայ ներկայացնել, բողին մասնագիտութենէն մեկնած դատումներու համար:

Փիրալեան կ'ուզէ որ ցեղասպանութիւնը «պատմական եւ քաղաքական նիւթերէ անդին, հոգեբանական մակարդակի խօսակցութեան նիւթ» ըլլայ: Այդ խօսակցութեան ալ ոտքերը խրած են «միասնական»ին տաշտին մէջ: Կ'ըսէ. «Սուգի անկատար աշխատանք մը ունինք, զոր միասնաբար պիտի կատարենք. պէտք է լրացնենք ատիկա»: Սփիւռքին վիճակած բաժինը այդ աշխատանքին մէջ՝ «իրենց մանկութեան մասին հոգեվերլուծումի ենթարկուիլն է»: «Գիտական» այս ախտաճանաչումին պատճառաբանութիւնն ալ տրուած է. «Որովհետեւ իրենց մանկութեան լսուած պատմութիւնները մեծ ազդեցութիւն կ'ունենան անոնց վրայ»: Ինչ կը վերաբերի Թուրքերուն, «պէտք է ընդունին ունկընդրել այս մարդոց: Որովհետեւ իրենց լսածները կրնան Թուրքերու անգիտակից ցաւն ալ ի յայտ բերել»: Եղբայրակցութիւնը ջանք չի պահանջեր. «երկու հաւաքականութիւնն ալ հոգեցնցումի ենթարկըւած է: Հայերը՝ որովհետեւ իրենք զոհի վիճակին մատնած են, իսկ Թուրքերը՝ որովհետեւ յարատեւօրէն ամբաստանուած են»:

Ցեղասպանութիւնը, վերապրողը, անոր շառաւիղը առանց այլեւայլի, հաւասարապէս հոգեվերլուծումի արժանի տեսնող, նման մօտեցումի մասին կ'արժէ՞ շարունակել: Թերեւս, քանի որ շատ բան կը գրուի, կը կարդանք ցեղասպանութեան նիւթով, բայց Հ. Փիրալեանի մօտեցումին իւրայատուկ բնոյթը յաճախադէպ չէ: Անոր ախտորոշումը սիրոյ կայանէն ալ անցած է. Սփիւռքի «խենթ»երը իրենց մանկութեան պատմութիւններուն պատճառով տակաւին հոգեբանական վախ կը զգան: Ատոր համար ալ կը կարծեն որ ժխտումը պատժող Ֆրանսական օրէնքը կրնայ զիրենք իրենց վախերէն պաշտպանել:

«Բայց վախին չափ սէրն ալ խնդրոյ առարկայ է: Սփիւռքը սիրահար է իր վախցած երկրին. այդ հողերուն սէրն ալ կէս մնացած է», եւլն., եւլն., ու անխուսափելի հոգեվերլուծողավճիռը. «Անպայմա՛ն պէտք է հոգեվերլուծում»: Չիք այլ փրկութիւն:

Շարքին վերջին էջին գինեպանով վերջաբանը ցեղասպանութեան հարցը հոգեվերլուծումի սեղանէն կը ձգէ «գինեպան» Մարթէն Եօրկանցի գինետունը: Այս վերջինն ալ գրուցակից ընտրուածներէն է: Սեղան բերած օղիին Թրքական մակնիշը «Սփիւռքին անառողջութեան զարմացնող չափանիշ»ը կը նկատուի: «Ինչ առընչութիւն Սեպտ. 6–7–ին, ցեղասպանութեան եւայլնին հետ. ես Փարիզ եկայ Ճոնի Հալիտէյ ըլլալու» կ'ըսէ այս վերջին գրուցակիցը որուն մէջ սակայն գինեպան մը միայն կը տեսնէ Թուրք լրագրողուհին: Պոլսոյ կարօտ, գովք, հոն աւելի հայ մնալու հաւաստումներէն ետք. «Ես երաժիշտ մարդ եմ, քաղաքական հարցերը մէկ ականջէս կը մտնեն, միւսէն կ'ելլեն»: Հայկական ու Թրքական պարեղանակներով, պարերով կ'աւարտի շարքը որ սկսած էր Սփիւռքին ունկնդիր ըլլալու լրջատիպ նըպատակով:

**

Կարդալէ ետք վեց օր տեւած շարքը, մարդ չի կրնար արգիլել մէկ-երկու հարցում: Երբ չկայ լուրջ մօտեցում, հետաքրքրութիւն, ի՞նչ բան կը մղէ Թուրք լրագրող մը որ գայ մինչեւ Փարիզ, թարգման ճարէ, մարդոց հետ ժամադրուի, խօսի, խօսեցնէ, արձանագրէ անոնց ըսածները, յետոյ նստի շարադրելու, յօդուածաշարք պատրաստելու: Այդքա՞ն մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այդ փշոտ հարցը անտեսած չըլլալու երեւոյթին:

Կայ խօսակիցներու ընտրութեան պարագան ալ. ըսե՛նք որ Տէվէճեանի, Կէօվճեանի, Թորանեանի նման դէմքեր միջնորդի կարծիքի պէտք չունին ատոր համար: Բայց մնացեա՞լը. ո՞վ, ի՞նչ բան Թուրք լրագրող մը իբրեւ թէ իր ընտրած նիւթին բամպակէ դերձանով կապուած, կամ բոլորովին անկապ մարդոց հետ շփման մէջ կը դնէ: Թէեւ պէտք է խոստովանիլ որ այդ պաշտօնը ստանձնածները յաջողու-

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Լ Ի Ո Ն

ԿՈՄԻՏԱՍ ԿԻԼԻԿԻԱ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Հայաստանի տարուան ձեռնարկներուն շարքին անցեալ ամիս Վիէնի հայ գաղութը ուրախութիւնը ունեցաւ ունկնդրելու Կոմիտաս Կիլիկիա երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի, Սէն Մօրիս տաճարին մէջ, կազմակերպութեամբ «Կենդանի տաճար ընկերակցութեան» եւ Հայ Մշակոյթի Տան: Համերգը չափազանց Վիէննայ Գ. Տամիռ Պառապեան սրինգով նուագեց քանի մը հայկական գեղեցիկ կտորներ:

Երգչախումբի նախագահուհի Օրդ. Ալիս Պօտուրեան համառօտ կերպով ներկայացուց երկու երգչախումբերը որոնք 1998էն ի վեր միասին կ՚աշխատին Գ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի ղեկավարութեան:

Յայտագիրը կը բաղկանար երկու բաժիններէ, առաջինը Կոմիտասի պատարագէն «Սուրբ սուրբ», «Սրբոյ լեր», «Ամէն Հայր»... իսկ երկրորդը՝ ժողովրդային երգեր. «Ծօճան», «Հայրենիքիս հետ», «Անդրանիկ», «Շուշօ»...

Աննպաստ օդը չէր վհատեցուցած ժողովուրդը որ խուռներամ բազմութեամբ եկած եւ տաճարը լեցուցած էր:

Համերգը տեւեց մօտաւորապէս երկու ժամ: Շատ մեծ գնահատանքի արժանացաւ երգչախումբի մեներգիչ Գ. Մառուէլ իր պայծառ եւ բացառիկ ձայնով, Թնդացուց կամարները իր մեներգներով, «Տէր կեցո», «Ով զարմանալի»... Երգչախումբին կ՚ընկերանար երգեհոնով եւ դաշնակով կրկնորդ Պալեօթերոս: Ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ. ժողովուրդին ծափահարութիւնները աւելի կենդանացուցին որ իրենց փափաքներուն ընդառաջելով Գ. Պէրպէրեան կրկնել տուաւ մեր ժողովրդային «Ես իմ անուշ Հայաստանի» եւ «Կռունկ երգը»:

Տաճարին կից սրահին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ երգչախումբին:

Ընդառաջելով Գ. Խոմոն Կարապետեանի հրաւէրին, Caluire et Croix Rousse OEcuménique միութեան կողմէ նոյն համերգը ներկայացուեցաւ Լիոնի Ս. Էլիզապէթ եկեղեցւոյ մէջ: Ներկաները մեծ յուզումով ունկնդրեցին եկեղեցական շարականները եւ ժողովրդային երգերը:

Մեծ գնահատանքի արժանացաւ Գ. Յովհաննէս Պէրպէրեան:

Լիոնի հայ գաղութը բախտաւոր է իր ծոցին մէջ ունենալով Գ. Պէրպէրեանի նման անձնաւորութիւն մը: Ամէն կիրակի իր երգչախումբով կը պայծառացնէ Պատարագը Սուրբ Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք Կոմիտաս Կիլիկիա երգչախումբին:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ԼԱՐՔ» ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Հոկտ. 21ին, տեղի ունեցած է «Լարք» երաժշտանոցի վերակառուցուած շէնքին բացումը, որուն ներկայ եղած են թեմին զոյգ Առաջնորդները, պետական պաշտօնատարներ եւ արուեստասէր հանրութիւն մը: Պաշտօնական արարողութենէն ետք, Փրէսպիթերեըն եկեղեցւոյ մէջ տրուած է համերգ մը սէնֆոնիք նուագախումբի, երգչախումբի եւ մեներգիչներու մասնակցութեամբ, ղեկավարութեամբ Վաչէ Պարսումեանի: Համերգը նուիրուած է վաղամեռիկ Մկրտիչ Ֆիտանեանի յիշատակին: Մեկնաբանուած են Մոցարթի «Ռէքուիէմ»ը, պատանի երաժիշտ Վարդան Սիմոնեանի «Գոնիֆերա» գործը սէնֆոնիք նուագախումբի համար, Ա. Բաբաջանեանի «Արիա վոգալիզ»ը եւ Տիգրան Մանսուրեանի՝ իբրեւ հայրենիքի հիմն գրած երաժշտութիւնը, Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» բանաստեղծութեան խօսքերով:

*
**

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 40ԱՄԵԱԿԸ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Հոկտ. 28ին, տօնուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ 40ամեակը, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ Տիկնանց միութեան: Յայտագիրը վարած է Արաքս Սարեան: Շնորհաւորութեան եւ սրտի խօսքերով հանդէս եկած են Հոգաբարձութեան ատենապետը, Ազգ. վարչութեան ներկայացուցիչը, Հոգեւոր հովիւը եւ ուրիշներ, ոգեկոչելով յիշատակներ եւ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան հետ առընչուած դրուագներ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արք. Մարտիրոսեան:

Հոկտ. 29ին, եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Առաջնորդը:

Հոկտ. 30ին, Մուշեղ Արք. այցելած է «Գուլզեան – Զաքարեան – Վասպուրական» ազգային վարժարան, ներկայ ըլլալու մշակոյթի ամսուան առթիւ աշակերտութեան կողմէ կազմակերպուած հանդէսին: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութեան աւարտին գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը:

ԼՐԱՏՈՒ

Թ Ո Ւ Ր Ք Ի Ա

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»ՈՒ ՄԱՍԻՆ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՏՈՐԸ

Թրքական լրատուները կը տեղեկացնեն թէ լոյս տեսած է Սպայակոյտի նախագահութեան նախաձեռնած «Դիւանային նիւթերով հայկական գործունէութիւնները 1914–1918» ուսումնասիրական շարքին հինգերորդ հատորը: Հոն տեղ գտած են, կ՚ըսուի, տեղահանութեան ընթացքին հայ քաղաքացիներու օրինական իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին փաստաթուղթեր, ինչպէս օրինակ Էսկիշէհիրի մէկ գաւառապետին հայկական կալուածներ իւրացնելու փորձին պատճառով Պատերազմական ատեան հանուելուն վերաբերողները: Իսկ այդ գաւառապետը կը կոչուի Եւանաքի...

Հատորին մէջ տեղ տրուած է հայկական փաստաթուղթերու ալ որոնք ապացոյց կը նկատուին Անատոլուի մէջ գրգռութիւն հրահրելու արտաքին ջանքերու, հայ դատաւորներու հակապետական գործունէութեան, եւլն.:

Թեամբ կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, ցեղասպանութեան հարցին առջեւ ճամբայ հարթելով մինչեւ հոգեվերլուծումի բազմոցը եւ գինետունները:

Ինչ կը վերաբերի հետաքրքրութեան վերջին կէտին, նման յողւածաշարքի մը թիրախ ենթադրըւած զանգուածն է. վստահաբար անով Թուրք ընթերցողին կ՚ըսուի թէ տագնապելու շատ բան չկայ, մէկ-երկու խելքը գլուխը խօսող ունենալով հանդերձ, հայանուն մասնագէտին իսկ ախտորոշումով Սփիւռքի Հայերը բուժումի կարօտ խենթեր են. յետոյ կը տրուի թափուն խորտակած, ազատամիտ, արձակախօս մամուլին պատկերը:

Այն որ մեր բաժինը կրնայ ըլլալ նման էջերու ընթերցումէն, հաւանօրէն «մերիններ»ը լաւ ճանչնալու առիթն է ու Թրքական ներյայտ տագնապները նշմարելու, մեր հաշիւներուն մէջ զանոնք ճիշդ արժեւորելու կարելիութիւնը: Անշուշտ կայ աւելի դիւրինն ալ որ Սփիւռք կոչուածէն տրուած նման կէս լուրջ – կէս ծիծաղելի պատկերի գայրոյթով հակազդելն է, քակելով լուտանքի, ախտանքի կծիկը:

Բայց մինչ Թուրք լրագրողը գինետան մէջ վրիպած հալիտէյներու հետ զբօսանք կրնայ թոյլատրեր ինքն իրեն, մեր հարցն ու 90 տարուան յապաղումը չեն տեղաւորուիր ոչ հոգեվերլուծողի բազմոցին վրայ, ոչ ալ գինեպանին սեղանին շուրջը:

Ա. Թ.

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Տունէն մեկնած պահուն, հայրս ինչպէս կ՚ըլլայ, փողոցը տոքթ. Մանանեանին կը հանդիպի, բժշկական վարժարանի մեր ֆրանսերէնի դասատուին, որ կը բնակէր Սկիւտար, Զինչքեան Մանուկ էֆէնտիին տունը, իմ այն պատուական բարեկամիս որ պելժիական հիւպատոսարանին առաջին շանսըլիէն էր, ինչպէս գրած եմ: Տոքթ. Մանանեան հօրս կը հարցնէ Թըրքերէն լեզուաւ, զի հայերէն աղէկ չէր խօսեր. «Ծանըմ պիզիմ միւսիւ Վահրամ ն՞ իչիւն մէքթէպէ տէվամ էթմէեօր» (մեր Պ. Վահրամը ինչո՞ւ դպրոցը չի շարունակեր կոր): Հայրս ալ մանրամասն կը պատմէ եղածը չեղածը, որոնց ի լուր Մանանեան կ՚ուզէ գալ մեր տունը, եւ զիս տեսնալ:

*
**

Բժշկական վարժարանիս մէկ դասատուն անակնկալօրէն անողնիս մօտ տեսնալովս, այլայլեցայ եւ խիկոյն, տեղէս ելլալու պէս շարժում մը ըրի. «Քալքմա՛, քալքմա՛» գոչեց (մի՛ ելլար, մի՛ ելլար) եւ սկսաւ Թրքերէն լեզուաւ «Սէն ուԹանմազըմ՞ն, աուլանմազըմ՞ն քի պօշ լաֆլարա քուլաք ասըպ քէնտինի իչկէնճէյէ սօքարսըն» (չե՞ս խպնիր, չե՞ս ամըչնար, որ պարապ խօսքերու ականջ կախելով ինքզինքդ նեղութեան կը մատնես) պոռալ, այնպիսի խիստ ձայնարձակութեամբ, որ իր ամէն մէկ բառը ինծի կը թուէր, թէ կոնծքէս դուրս կը քաշէին կը հանէին այն սուրերը, զորս քանի մը օր առաջ հոն մխած էր Մինէճեան իր անողոք ախտազննութեամբ ու զիս ըրած էր կասկածահար: Տոքթ. Մանանեան դեռ ուրիշ յանդիմանութիւններ ալ ըրաւ, եւ յետոյ զիս քննեց ու գտաւ որ ունեցածս սըթմա էր (փիէվր էնթէրմիթանթ): Գրեց քանի մը տողեր, որոնց շնորհիւ չուշացաւ ապաքինումս:

Տոքթ. Մանանեան աւելի իր խօսքերով ինծ բժշկեց քան թէ տուած դեղերովը, եւ ես կարող եղայ առանց վէրէմի ենթակայ ըլլալու, արժանանալ բժշկական վկայական առնելու, եւ հասնիլ բոլորելու իմ 84րդ գարունս (1941 Ապրիլ 20ին), հակառակ կրած դառնակսկիծ ցաւերուս, զորս ունիմ հոգեհատոր զաւակներուս վաղաժամ մահերուն պատճառաւ:

*
**

Կ՚ապրիմ, փառք Աստուծոյ, բայց միտքս կու գայ, որ անգամ մը ես մեռած եմ, եւ ինքնիրենս ալ ողջնցած:

Հազիւ 13 տարեկան էի, մեծ հօրս պարտէզին սալորի ծառէն վար ժիմնասթիքի յակուրջի մը կախեցի մարմնամարզութիւն ընելու համար. դպրոցէ ազատ ըլլալէս յետոյ, ամէն երեկոյ կ՚ելլայի այդ տրապէզին վրայ, այլեւայլ դարձդարձիկ շարժումներով կը խաղայի. օր մը այդպիսի շարժումներ ըրած միջոցիս հաւասարակշռութիւնս կորսնցուցի, ինկայ գետինը գլխիվայր. հոն անզգայ մընացեր եմ գրեթէ մէկ ժամու չափ. մինս մինակս էի, եւ չգիտեմ թէ ի՞նչպէս ուշաբերուեցայ. ոտքի ելայ, սկսայ լալ ու պոռալ, զի սաստիկ ցաւեր կ՚իմանայի կուշտերուս մէջ. մեծ մայրս ձայնս լսելով, վազեց քովս. «Ի՞նչ եղար, ի՞նչ ունիս» ըսաւ. «չեմ գիտեր ի՛նչ ըլլալս, կը խաղայի կոր, խաղացած ատենս վար ինկայ. ինալս միտքս է, անկէ ետքը չեմ յիշեր, ի՛նչ եղայ նէ չգիտեմ» պատասխանեցի, լալս շարունակելով: Զիս տուն մտցուց, երեսս գլուխս լուաց, քիչ մը լիմոնով ջուր ինծ խմցուց, տարաւ զիս պառկեցուց, ցաւած տեղերը շփեց, տաք լաթեր դրաւ վրան. քիչ մը քնեցի, արթընցած ժամանակս տեսայ որ աղէկ էի. անկումս չար հետեւանք չունեցաւ, բայց արգիլուեցայ ժիմնասթիքով խաղալէ: Մեծ մայրս վար առնել տուաւ սալորենիէն կախած յակուրջիս, եւ այլեւս տրապէզ մրապէզ անհետացաւ, ուրիշ խաղերու ետեւէ եղայ:

Մանկութեանս օրերու պատմութենէն դուրս չուզեցի թողուլ այս անկումս որ կրնար մահացու ըլլալ: Անցուկը-Մոռցուկիս մէջ զայն յիշատակելով, կարեւոր կը համարիմ ըսել, թէ ի՛նչ քաղցր բան է եղեր մեռնիլը:

*
**

Տոքթ. Մինէճեանի ձախող ախտաճանաչութենէն օձիքս ազատելէս ու չարափոյժ վէրէմ – հիւծախտին երկիւղը սրտէս փարատելէն յետոյ ես վերսկսայ մեծ թափով շարունակել բժշկական ուսումս, հետեւիլ դասերուն, եւ միանգամայն եռանդուն կերպով հետամուտ ըլլալ ազգային լուրերուն, որոնք օրէ օր թէեւ աւելի յուսատու կը թուէին, բայց նաեւ կ՚ունենային յուսալքիչ հանգամանքներ:

Խրիմեան Հայրիկ եւ Մինաս Չերազ վերադարձած էին Պէրլինի վեհաժողովին մօտ ունեցած իրենց առաքելութենէն՝ 1878ի Օգոստոսին եւ համարատու կամ տեղեկատու կ՚ըլլային Ազգային Երեսփոխանական ընդհանուր ժողովին առաջ: Օրուան թերթերուն մէջ հետաքրքրութեամբ կը կարդայինք երեսփոխաններուն այդ առթիւ խօսած երկարաբան ճառերն եւ ատոնց հոգեսպառ նկարագրութիւնները՝ մերթ՝ թեր, մերթ դէմ պատուիրակութեան առած քայլերուն, ու մենք կը մնայինք շուարած:

Խրիմեան Սրբազան փոխադրուած էր Գումգաբուի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր կ՚երթայինք շատ Կիրակի լսել անոր հայրենաշունչ քարոզները, միշտ լի Հայաստանի պատմութիւններով, որոնք մեր պատանեկան միտքերուն վրայ խոր տպաւորութիւն կ՚ընէին, մանաւանդ երբ իր քարոզներուն կը խառնէր՝ սրտառուչ հառաչներ...:

(Շար. 114)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք յիշատակեսցուք

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2

Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
տօնին առիթով
հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոյ՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14 rue Saint Bazile 13001 MARSEILLE

RENCONTRE-DÉDICACE

avec Maître FETHIYE CETIN
pour son ouvrage
«LE LIVRE DE MA GRAND-MERE»
— Editions de l'Aube —
L'avocate turque retrace l'histoire douloureuse d'Heranouche GADARIAN, sa grand-mère arménienne...

Samedi 25 novembre à 19 heures

— Entrée libre —

(Շար. Ա. էջէն)

պաշտպանութեան հարց էր: Ինչ կը վերաբերի ՈՒԷՖԱ-ի մրցաշարքի արդիւնքին, Թել-Ավիվի տկարի համբաւ ունեցող խումբը 4-2 յաղթած է Ֆրանսացիներուն:

ԴԱՆԻԱ կրկին թիրախ է իսլամական զայրոյթին. Գոփընհակընի մօտակայ իսլամական գերեզմանատան մէջ անծանօթներ խոզի գլուխներ զետեղած են, ինչ որ աննախադէպ լուրջ գրգռութիւն համարուած է իսլամ կրօնական պետերու կողմէ:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ խորհրդարանական ընտրութեան արդիւնքներով երեք Թուրք ընտրուած են. Նախապէս խորհրդարանը վեց Թուրք երեսփոխան ունէր: Տարբերութիւնը կը բացատրուի Հայկական հարցին առընչութեամբ ընտրութեան նախօրեակին երեք Թուրք թեկնածուի իրենց պատկանած կուսակցութիւններուն ցանկերէն արտաքսումով:

ՖԻԼԻՓ ՆՈՒԱՐԷ, ֆրանսական շարժանկարի ամէնէն տաղանդաւոր դերասաններէն մէկը, մեռաւ Նոյ. 23ին, 76 տարեկանին խլիրդի հետեւանքով: 50 տարուան իր ասպարէզի երկայնքին, խաղացած է աւելի քան 120 ֆիլմերու մէջ: Մեծ դերասան մըն է եւ ուրեմն՝ պարզ եւ համեստ, ինչպէս կ'ըլլան իսկական մեծերը: Ժ. Շիրաքէն սկսեալ, բոլորը իրենց գնահատանքը յայտնեցին այս առթիւ, այն եզակի արուեստագէտին հանդէպ, որ Ֆ. Նուարէն էր: Ամուսնացած էր դերասանուհիի մը հետ՝ Մոնիք Շօմէթ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

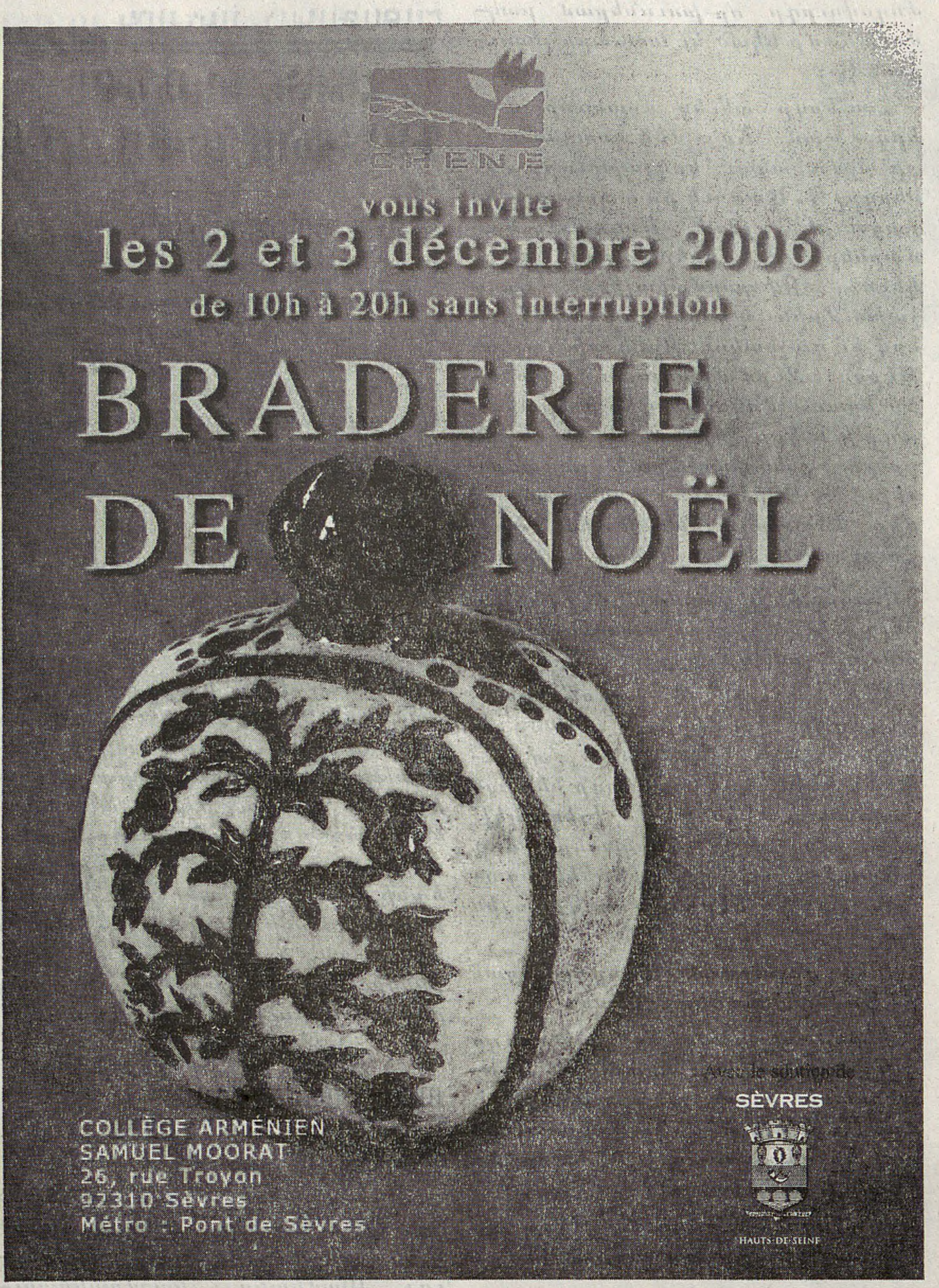

Հ. Մ. Ը. Մ. – ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
«ԿՈՄԻՏԱՍ» նուագախումբին
Երգիչ՝ ՅՈՎՍԷՓ

Շաբաթ, Յունուար 13ին

Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE» — Salon «RENOIR»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris
Տեղերը ապահովելու համար կարելի է հեռաձայնել 01. 44. 05. 17. 77 կամ 01. 43. 78. 57. 67 թիւերուն:
Եւ կամ այցելել Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի կայքէջը՝
www.homenetmen-france.com
comite@homenetmen-france.com

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	150	(179,40)
Հոգեհանգիստ	135	(161,46)
Շնորհակալիք	135	(161,46)
Հարսնիք-Նշանտուք	135	(161,46)
Ծնունդ	135	(161,46)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհանուր գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.-

Պ. Հրայր Ասատուրեան 35 Եւրօ, Տիկին Մարիա Ասատուրեան 35, Տիկին Գլոտին Մոնթէյլ-Արգունեան 70, Տիկին Պօյաճեան 20, Տիկին Մոնիք Փանոսեան 30, Տիկին Մարիամ Թորոսն 30, Տիկին Ալիս Գոլար 25, Տիկին Սօսի Յակոբեան 100, Տիկին Անի Պէրպէրեան 80, Տիկին Նիքոլ Հանչէրեան 60, Տիկին Ժան-Մարի Թասումեան 40, Օրիորդ Արմենուհի Գրիգորեան 75, Պ. Հիւկ Գրիգորեան 100, Տիկին Աննիկ Թէհրիլճեան 20, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 25, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէպապճեան 300, Պ. Խաչիկ Հէրման 50, Տէր եւ Տիկին Նիքոլա Քէօսէեան 50, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանդր Պասմաճեան 50, Պ. Էտուար Մուրատեան 150, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 150, Պ. Ֆիլիփ Սարգիսեան 60, Տիկին Վարդուհի Սթեփանօ 30, Տիկին Էտկար Շահվէքիլեան 450, Տիկին Հ. Աբրահամ 30, Օրիորդ Օֆելիա Գոմպաճեան 50, Պ. Հանրի Պալոն 50, Պ. Միշէլ Բագումեան 150 Եւրօ:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

□

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VIENNE
proposent

UNE ESCAPADE A VENISE

A L'OCCASION DU CARNAVAL

du 16 au 19 février
L'ambiance toute particulière du Carnaval de Venise vous séduira...

Comprenant les prestations suivantes : **Transport:** en car au départ de Vienne — **Séjour:** Trois nuits en hôtel 3* et 4 jours en demi-pension — **Excursions:** La visite guidée de Venise et de son centre historique, la visite du monastère de l'Ile St Lazare, les îles de la lagune (Murano, Burano).

Prix du voyage : **370 Euros** par pers. sur base de chambre double (supplément chambre individuelle).

Renseignements et inscriptions :
— **Odette** : 04. 74. 53. 25. 91
— **Laurence** : 04. 74. 53. 75. 90

Date limite d'inscription :
30 novembre

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարուան» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ՉԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ - Պէթհովէն - Շումանն - Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes

Մասնակցութիւն՝ 29 Եւրօ

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.-
- 01. 45. 93. 00. 25
- 06. 14. 74. 92. 97
- 06. 64. 91. 51. 74

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20 €

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.585 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 82e ANNEE — N° 21.585

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՊԱՊԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՊՈԼՍՈՅ ՑՈՅՑԸ ՄԵԾ ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ՈՒՆԵՑԱԾ

Երջանկութեան կուսակցութեան կոչը ցոյցի մը համար Պոլսոյ մէջ Նոյեմբեր 26ին, ակնկալուած ծաւալը չէ ունեցած: Կը սպասուէր մէկ միլիոն ցուցարար, մինչ տրուած թիւերը 15էն 20 հազար են: Ցուցարարներու լոզունգներն ալ յատուկ էին իսլամապաշտ ծայրայեղ տարրերու, ինչպէս՝ «Յիսուս Աստուծոյ որդին չէ, Իսլամի մէկ մարգարէն է», «Ո՛չ Պոլսոյ մէջ Վատիկանի մը», «Պապը չենք ուզեր», «Ազատեցէ՛ք Այա Սոֆիան. մերն է. մահմետականներու արիւնը կայ վրան», եւլն., եւլն.:

Փարիզեան օրաթերթերը լայն տեղ կու տային Թուրքիոյ եւ հոն մնացած քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն, Նոյեմբեր 27ին, այսինքն Պապին այցելութեան նախօրեակին (այցելութիւնը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 28էն Դեկտ. 1):

Այս առնչութեամբ կը խօսուի վերջին քրիստոնեաներու մասին, որոնք դեռ կը մնան: Հայերու թիւը 60 հազար է Լիպէրասիոնի համար եւ 80 հազար՝ Ֆիկառոյի, որ ամէնէն բազմամարդ համայնքը կը նկատէ:

Ցեղուածները, ընդհանուր ձեւով չատ նպաստաւոր չեն Թուրքիոյ: Լիպերասիոն խորագրած է՝ «Թուրքիա գթասէր չէ իր քրիստոնեաներուն հանդէպ», իսկ Ֆիկառօ՝ «Թուրքիոյ վերջին քրիստոնեաները Պապին կը սպասեն»: Ֆիկառօ իր երկար թղթակցութեան մէջ առանձին կ'անդրադառնայ Հայ համայնքին որ, կ'ըսէ, մըտահոգութիւններ ունի արեւմտեաններուն հետ: Չեն պահանջեր, կը գրէ, Ցեղասպանութեան ճանաչումը որպէս նախապայման իրենց երկրին անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: «Մեզի համար կ'ըսէ Լուիզ Պաքար, Պատրիարքարանի բանբերը, ամէնէն կարեւոր հարցը մեր վագըֆներուն ճանաչումն է: Թոյլ կու տայ մեզի, 2002էն ի վեր, որ մատակարարենք կալուածային ինչքերը եւ ուրեմն ֆինանսաւորենք մեր դպրոցները»: Կը յիշուի որ 1915ին աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր ջարդուած կամ տեղահանուած են: 1971ի եւ 1980ի պետական հարուածները նոր մեկնումներու պատճառ եղան ու այդ առթիւ Լ. Պաքար կը բացատրէ՝ «ժողովրդավարութեան վերածնունդ մը եւ հանդարտ կեանք մըն է որ կրնայ մղել ծագումով հայ Թուրքերը որ հոս մնան»:

*
* *

Պապին Թուրքիա այցին առիթով անգամ մը եւս օրակարգի եկած է Մ.-Ա. Աղճայի ոճրափորձը: Թուրք մամուլը յետադարձ ակնարկներով, հարցազրոյցներով կ'անդրադառնայ այդ արարքին մինչեւ այսօր մութ մնացած ծալքերուն, ինչպէս՝ Աղճայի բուն դրդապատճառին:

Այդ առնչելին ակնարկած է Արտաքին գործերու նախարար Ա. Կիւլ եւս. խառակ «Գոռիէռէ տելլա Սեռա» թերթին տուած հարցազրոյցին ըսած է. «Պապին այցին ընթացքին ոչինչ պիտի պատահի: Չենք կրնար մոռնալ 1981ին Ս. Պետրոս հրապարակին վրայ պատահածը: Ախսո՛ս, Թուրք քաղաքացի մըն էր Յովհաննէս-Պօղոս Բ.ի կրակողը»: Ա. Կիւլ աւելցուցած է թէ Ճ. Պուշի այցին առնըւած ապահովութեան միջոցներէն աւելին պիտի առնուի Բենեդիկտոս ԺԶ.ի այցին եւ թէ ոստիկանութեան բոլոր արձակուրդները ջնջուած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱԹՐԻՔ ՏԷՎԷՃԵԱՆ հիւրն էր Ժ.-Փ. Էլքապաշի, Նոյ. 27ի առաւօտուն, ձայնասփիւռի Եւրոպա 1 կայանէն եւ խօսակցութեան առաջին նիւթը եղաւ Պապին Թուրքիա այցելութիւնը: Տէվէճեան յայտնեց թէ Բենեդիկտոս ԺԶ.ի արժանիքն էր այդ այցելութիւնը: Ծշդեց թէ ան հաւանաբար խօսի Հայոց Ցեղասպանութեան եւ մանաւանդ ընդհանուր ձեւով փոքրամասնութեանց մասին: Յիշեց որ դար մը առաջ բնակչութեան 30%ը քրիստոնեայ էր, իսկ այսօր այդ համեմատութիւնը 1% է: Կողմնակից չէ որ Թուրքիա անդամակցի Եւրոպայի, քանի ինչպէս ըսած է Փամուք, իր ինքնութիւնն իսկ կը կորսնցնէր:

ՍԵԿՈԼԷՆ ՌՈՒԱՅԱԼ պաշտօնապէս վաւերացուեցաւ Ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ, Նոյեմբեր 26ին, Փարիզի Միւթիւալիթէի սրահը եւ իր ելոյթով չծածկեց իր գոհունակութիւնը: Շեշտեց նոյնիսկ.— «Կին մը ընտրելով՝ տանելու համար գաղափարներու պայքարը եւ մարմնացնելու յոյսը, իսկական յեղափոխական արարք մը գործեցիք»: Այս պատմական հանդիպումին բացակայ էին Լ. Ժոսփէն եւ Ժ.-Լ. Մելանշոն:

ՓԱՌՔ ՏԷ ՓՐԷՆՍԻ մարզադաշտէն ելքին պատահած ողբերգական միջադէպին Նոյեմբեր 23ին, ցեղապաշտ բնոյթը հաստատուեցաւ եւ այդ իսկ պատճառաւ կրակ բացող ոստիկանը ազատ արձակուեցաւ: Ոստիկանը ուզած է պաշտպանել հրեայ համակիր մը, որ յարձակման ենթարկուած էր եւ ինք ալ ցեղապաշտ յարձակման ենթարկուած է որպէս սեւամորթ: Ներքին նախարարը տեսնուելէ ետք կողմերու պատասխանատուներուն հետ, խիստ միջոցներ ձեռք առաւ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի խումբերու կողմնակիցներուն մարզադաշտ մուտքին: Նոյեմբեր 26ին, Նանթի մէջ, ուր Փէ.ԷՍ.Ժէ.ն մրցում մը ունէր, լուռ տողանցք մը տեղի ունեցաւ սպաննուած քսանամեայ երիտասարդին յիշատակին:

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ, ԻՒ. ՏԷ. ԷՖ.ի նախագահը, պաշտօնապէս յայտարարած է որ նախագահական իր թեկնածութիւնը պիտի յայտարարէ Դեկտեմբեր 2ին, Պէարնի իր ծննդավայրէն, բացատրելով թէ աւելի արդար եւ հարազատ է նման յայտարարութիւն մը ընել հոնկէ ուր կը գտնուին ենթակայ արմատները:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետը՝ Սթեֆըն Հարփըր յայտարարած է Երեսփոխանական ժողովին առջեւ, թէ Քէպէքը «ազգ մըն է», ճշդելով սակայն որ ֆրանսախօս այդ գաւառը պէտք է մնայ «միացեալ Գանատայի ծոցը»:

ՊԱՏՄԱԲԱՆ Պ. ԼԷՈՒԻՍ՝ Միջին Արեւելքի մասնագէտը որ քանի մը տարի առաջ ֆրանսական արդարադատութեան կողմէ դատապարտուած էր Հայկական Ցեղասպանութիւնը ժխտող արտայայտութիւններով, Նախագահ Պուշի կողմէ պարգեւատրուած է: ԱՄՆ-ու Հայ Դատի մարմինը անմիջապէս դատապարտած է մեծարանքի որոշումը «հանրային վստահութեան բացարձակ դաւաճանութիւն» նկատելով զայն:

Ա. ԼԻՏՎԻՆԵՆԿՕ, խորհրդային նախկին լրտեսը որ թունաւորումէ մեռաւ Լոնտոնի մէջ, զոհ գացած է չողարձակումի, ինչպէս քննութիւնները հաստատեցին: Մասնագէտները յայտնաբերած են որ Փոլոնիոմ 210 թոյնն է որ իրեն տրըւած է խմիչքի միջոցաւ: Ցետ մահու նամակով մը կ'ամբաստանէր Պուտինը, որ բոլորովին հերքեց: Նման թունաւորումներ գործուած են անցեալին ալ, որոնց կարգին ամէնէն յատկանշականներէն մէկն էր պուլկար այլախոհի մը մահը Լոնտոն, 1978ին, որ թունաւորուած էր հովանոցի մը միջոցաւ իրեն ներարկուած ռիսին թոյնէն:

ԹԵՀՐԱՆԻ օդակայանը ջախջախուած է զինուորական օդանաւ մը, այն պահուն երբ թռիչք կ'առնէր: Արկածը պատահած է Նոյեմբեր 27ին: Մեռած են 36 ճամբորդները, որոնք բոլորն ալ Ցեղափոխութեան պահապաններն են:

Ս. ՊԷՐԼՈՒՍՔՈՆԻ, 70 տարեկան, թեթեւ անհանգստութիւն մը ունեցաւ Նոյեմբեր 26ին, Թոսքանի մէջ տրուած հանրաժողովի մը ընթացքին, երբ ելոյթ կ'ունենար: Փոխադրուած է Միլանոյի մէկ հիւանդանոցը, բայց հաստատուած է որ սրտի չատ թեթեւ տագնապի մը զոհ գացած էր, որ հետեւանք չունի:

ԼԸ ՓԷՆԻ դիրքը կրնայ, եթէ վերջին հարցախոյզը (Սէ.Էս.Ա., Լը Մոնտ) չի սխալիր, աւելի լաւ իսկ ըլլալ քան 2002 Ապրիլ 21ին: Այս անգամ, առաջին շրջանին կը ստանայ ձայներու 17%ը:

ՎԵՆԵՏԻԿ պիտի փրկուի ծովու ողողումներէն մինչեւ 2012, ինչ որ վարչապետ Ռ. Փրոտի հաստատած է: Շարժուն ամբարտակներու ծրագիրը մէջտեղ հանած էր Ս. Պէրլուսքոնի եւ առաջին մասը, որ աշխատանքներու 28%ը կը ներկայացնէր արդէն վերջացած է: Ցայսօր 964 միլիոն Եւրօ արժած է ինչ որ կատարուած է: Մնացեալը պիտի արժէ 4.271 միլիառ Եւրօ եւ դրամը հայթայթուի տարուէ տարի: Անցեալին համայնավարներն ու կանաչները առաջարկած էին քանդել կամ բարեփոխել շինուած ամբարտակները, բայց, մերժուած էր Հանրային աշխատանքներու Նախարարին Անթոնիօ տի Փիէթրոյի կողմէ, որու իրաւունք տուած են բազմաթիւ նախարարներ: Տի Փիէթրօ յայտարարած է «Վենետիկ Սիկստինեան մատրան նման է, կ'ուզենք որ տեւէ յաւիտեան»:

ՀՌՈՄ

ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ

Նոյեմբեր 23 Հինգշաբթի օր Հռոմի Լեւոնեան դպրեվանքին ու Ս. Նիկողայոս հայկական եկեղեցիին գտնուած հրապարակին վրայ հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է Եղեռնի յուշաքարին: Հանդիսութեան մասնակցած են Հայաստանի Իտալիոյ դեսպանը՝ Ռ. Շուգարեան, Հռոմի քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Ս. Կալէօթթա, Լեւոնեան դպրեվանքի մեծաւորը գերյ. Միքայէլ Ծ.Վրդ. Մուրատեան, Անարատ Ցղութեան քոյրերու մեծաւորուհին Եւտոքսիա Քէչիշեան, գաղութի ներկայացուցիչներ, մամուլի մարդիկ:

Հանդիսութեան հետեւած է Լեւոնեան վարժարանին մէջ հիւրասիրութիւն մը:

Առանձին թղթակցութեամբ կ'անդրադառնանք մանրամասնօրէն:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑՈՎ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԿԻՆ ՁԱԽՈՂԱԾ

Անգարա վճռապէս մերժելով Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար Եւրոպական Միութենէն պահանջուած քայլերը, յայտարարած էր թէ արտաքին գործերու նախարար Կիւլ Ֆինլանտիոյ մէջ այդ ուղղութեամբ հանդիպումներ կ'ունենայ: Այդ հանդիպումներն ալ սակայն ոչ մէկ արդիւնք տուած են ու ձախողած է Ա. Կիւլի Ֆինլանտիոյ իր պաշտօնակիցին հետ Կիպրոսի հարցին մասին ունեցած տեսակցութիւնը: Լուրը հաղորդած է Ֆինլանտիացի նախարարը Թուոմիոժա որ Ա. Կիւլէն զատ տեսակցած է Կիպրոսի արտաքին գործերու նախարարին հետ ալ: Թուոմիոժա յայտարարած է թէ Կիպրոսի մասին բանակցութեան մէջ յառաջդիմութեան ոչ մէկ գետին մնացած է:

Ֆինլանտական առաջարկով կը նախատեսուէր կիպրական նաւերու եւ օդանաւերու Թրքական նաւահանգիստներուն եւ օդակայաններուն բացումին փոխարէն վերջ տալ կղզիին Թրքական գօտիին մեկուսացումին:

Ֆինլանտիոյ մէջ արձանագրուած այս ձախողութենէն ետք կը սպասուի որ հարցը Եւրոպական յանձնախումբին կողմէ քննարկուի եւ Դեկտ. 6ին այս մասին յանձնարարութիւն մը կատարուի: Ցանձնարարութիւնը Եւրոպական Միութեան արտաքին գործերու նախարարներու Դեկտ. 11ի ժողովին ալ տեսակցութեան նիւթ կ'ըլլայ ու կը փոխանցուի Դեկտ. 14–15ի միութենական պետութիւններու նախագահներուն վեհաժողովին օրակարգին:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՓԱՓԱՏՈՓՈՒԼՈՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

«Ջերմ ու գործնական» մթնոլորտի մը մէջ անցած է Հայաստանի ու Կիպրոսի նախագահներուն տեսակցութիւնը: Ցաջորդած մամուլի միասնական ասուլիսին Թ. Փափատոփուլոս ըսած է թէ պատրաստ են խորացնելու բարեկամական կապերը եւ ընդլայնելու գործակցութիւնը: Փոխադարձ յարաբերութիւններուն մէջ Կիպրոսի Նախագահը շեշտած է հայ համայնքին դերը. ըսած է թէ ան բարձր մակարդակի տէր է եւ բոլոր ոլորտներուն մէջ առաջատար:

Պատասխանելով Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան մասին հարցումին, Կիպրոսի Նախագահը պատասխանած է. «Թուրքիա իր կամքով յանձն առած է պարտաւորութիւնները: Բոլոր երկիրները համաձայն են որ գանոնք պէտք է յարգէ, բայց նոյն ատեն չեն ուզեր որ այդ երկրին հետ բանակցութիւնները խզուին: Պատիժի ճամբով պէտք է ցոյց տալ Թուրքիոյ որ պէտք է պարտաճանաչ ըլլայ»: Ռ. Քոչարեան աւելցուցած է. «Հայաստան հետաքրքրըւած է այդ հարցով, քանի որ խօսքը կը վերաբերի իր դրացիներուն հետ յարաբերութիւնները կարգաւորելու Թուրքիոյ պատրաստակամութեան եւ փափաքին, ինչ որ կ'առնչուի նաեւ Հայաստանին»:

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱԶԼԵԱՆ

Երիտթուրք կառավարութեան նախօրօք ծրագրած եւ 1915 թ. կազմակերպած բռնի տեղահանութիւնների եւ ցեղասպանութեան հետեւանքով արեւմտահայութիւնն արտաքսուեց իր բնօրրանից՝ կորցնելով իր պատմական հայրենիքը: Նա քշուեց Սուրուճի, Ռաս ուլ Այնի, Մեսքենէի, Ռաքքայի, Տէր Զօրի եւ այլ անապատներ՝ թուրքական եաթաղանին զոհ տալով իր գենոֆոնդի ստուար մասը՝ 1.5 միլիոնից աւելին, իսկ հրաշքով փրկուածները ցրուեցին աշխարհի տարբեր երկրներ՝ հանապազօրեայ ապրուստ հայթայթելու: Ստեղծուեց հայ սփիւռքը որպէս պատմական իրողութիւն:

Պապենական հողերից արմատախիլ եղած հայ տարագիրներն անծանօթ երկրներում, անտեղեակ օտար լեզուներին եւ օրէնքներին, սակ էժան աշխատուժ էին, ինչքան էլ որ օտարների հիացմունքին արժանանային հայկական տոհմիկ արհեստաւորների՝ դերձակների, կօշկակարների, ոսկերիչների, երկաթագործների հմուտ վարպետութիւնը եւ կամ շնորհալի հայ կանանց ստեղծագործութիւններն ու նրանց գործած նախշազարդ գորգերը:

Թէպէտ Սփիւռքում հայրենակցական միութիւնները, Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը (ՀԲԸՄ) եւ ազգային այլ կառոյցներն իրենց նպաստն էին բերում հայ տարագիրներին, սակայն օտարութեան մէջ ձուլումի, այլասերումի եւ մանաւանդ գործազրկութեան սարսափները հանգիստ չէին տալիս աստանդական Հայերին: Եւ որպէս սփոփանք հիւսւում էին հայութեան հայրենակարօտ երգերը.

Հեռացեր եմ տունէս-տեղէս,
Կորուցեր եմ հարազատներ,
Կարօտ մնացեր հայրենիքէս.
Համբերէ՛, հոգի՛ս, համբերէ՛:

Օտարութեան մէջ ինկեր ենք,
Կու լամ կարօտո՛վ-կարօտո՛վ.
Հայ խնդիրը լուծուէր շուտով.
Համբերէ՛, հոգի՛ս, համբերէ՛:

Ուրախացիր, մի՛ լար տխուր,
Ոտքիդ վրայ կայնի՛ր ամուր.
Շուտով կը լսես ներգաղթի լուր.
Համբերէ՛, հոգի՛ս, համբերէ՛:

Ներգաղթի իրարյաջորդ քարաւաններով սկսւում է անտուն ու անհայրենիք մնացած արեւմտահայութեան ներգաղթը դէպի Արեւելեան Հայաստան: Նախ՝ 1920–1930-ական թուականներին Կ. Պոլսից, Ֆրանսիայից եւ Յունաստանից, ապա՝ 1946–1948 թթ. զանգուածային ներգաղթը Սիրիայից, Լիբանանից, Եգիպտոսից, Իրաքից, Ֆրանսիայից, Յունաստանից, Պալքանեան երկրներից, Ամերիկայից, եւ ի վերջոյ՝ 1962–1965 թթ. Եգիպտոսից, Կիպրոսից եւ Իրանից: Ըստ այդմ ստեղծւում են կարօտախառն երգերը.

Կարօտցեր եմ քեզի, շքեղ Երեւան,
Շատ ծովերէն բարձր, ոսկէ լիճ Սեւան,
Զկներ ունիս խորքումդ՝ կողակ ու իշխան,
Հոգիս վկայ լինի, կեանքս քեզ կու տամ:
Հէ՜յ ջան, Երեւա՛ն, դու իմ Հայաստան,
Հէ՜յ ջան, հէ՜յ ջան, սիրուն Երեւան:

Երեւա՛ն սիրելիս, դու միշտ անսասան,
Շրջապատուած ունիս այգի, բուրաստան,
Օդդ, ջուրդ՝ անոյշ, տեսքդ՝ աննման,
Ով չի սիրում քեզի՝ Հայ չէ իսկական:

Հէ՜յ ջան, Երեւա՛ն, դու իմ Հայաստան,
Հէ՜յ ջան, հէ՜յ ջան, սիրուն Երեւան:

Հայրենադարձները Մայր Հայաստան էին գալիս լի յոյսերով ու խանդավառութեամբ: Նրանք գալիս էին երգելով «Սովետական ազատ աշխարհ Հայաստան...» օրհներգը: Նրանք գալիս էին իրենց հայրենիք քոյր-եղբայրների հետ ձեռք-ձեռքի տալու եւ Երկրորդ աշխարհամարտից հայրենիքի ստացած վէրքերին սպեղանի դնելու:

Այդ վեհ եւ ազնիւ նպատակի համար բանուորները բերում էին իրենց բազկի ուժը, արհեստաւորները՝ իրենց ձեռքի շնորհքը, մտաւորականները՝ իրենց գիտելիքները, հարուստները՝ իրենց ունեցուածքն ու գործարանները, ծնողները՝ իրենց զաւակներին...

Հայաստան երթալու եմ,
Մշտական մնալու եմ,
Ես ի՞նչ ընեմ օտար աշխարհ,
Ահա կ՚երթամ Հայաստան:

Գալիս էին հայրենադարձների խումբերամ քարաւանները՝ ոգեւորւած պատերազմում Խորհրդային Միութեան տարած յաղթանակով եւ մանաւանդ նրա 1945 թ. Նոյեմբերի 1ին Թուրքիային առաջադրած հայկական եւ վրացական հողերի պաշտօնական պահանջով: Եւ մեծ յոյսերի հետ բերնիցբերան հիւսւում էր նաեւ ժողովրդական երգը.

Հայաստան երթալ կ՚ուզեմ,
Երեւան տեսնալ կ՚ուզեմ,
Մասիս սարի կատարին
Դրօշակ պարզել կ՚ուզեմ:

Այնպէս որ ժողովրդի երգը հընչում էր որպէս պահանջատիրութիւն.

Կ՚ուզե՛նք զայն, կ՚ուզե՛նք զայն.
Մերն է Կարսն ու Արտահան...
Կարս, Արտահանը մեզի
Պիտի շուտով դարձուի,
Որ այդ հողերն ամայի
Փոխակերպենք դրախտի:

Սակայն Թուրք դիւանագէտները, մոռացութեան մատնելով մօտիկ անցեալում Օսմանեան կայսրութեան տիրապետութեան պայմաններում Հայերի կրած անասելի տառապանքները, պատասխանում են. «Ոչ ոքի պարտք ունինք Թուրք հողերէն եւ իրաւունքներէն: Պիտի ապրինք իբրեւ պատուաւոր մարդիկ» (Լազեան Գաբրիէլ, Հայաստան եւ Հայ դատը (Վաւերագրեր), Գահիրէ, 1946, էջ 372–373): Այնինչ, ինչպէս վկայում են Հայոց ցեղասպանութեան պատմական ընտոյդ փաստերը եւ ականատես վերապրողներից մեր գրառած, ձայնագրած, տեսագրած, ուսումնասիրած եւ հրատարակած 700 միաւոր վկայութիւնները, օսմանեան Թուրքիայի անցեալը երբեք էլ «պատուաւոր» չի եղել:

Այնպէս որ հայրենադարձները գալիս էին Արեւելեան Հայաստան նաեւ իրենց կորցրած երկրի արդարահատոյցի մեծ յոյսերով...

Ստալինի ղրկած նաւը
Այնքան խոշոր է՝
Միջերկրական ծովուն մէջը
Հազիւ կը բաւէ...
Հէ՜յ, ջա՛ն, քարաւան,
Քշէ՛ր քո ճամբան:

Սակայն այլ էին հայրենիքում նրանց սպասող իրական կեանքի պայմանները: Միջերկրական ծովի բարեխառն ափերից դէպի կլիմայական չեշտակի փոփոխութիւններ ունեցող հայրենիքը սոսկ աշխարհագրական տեղաշարժ չէր հայրենադարձների համար: Ետպատերազմեան համընդհանուր դժուարութիւնների հետ միասին, այն նախ եւ առաջ ենթադրում էր հասարակական – քաղաքական կեանքի նոր՝ սոցիալիստական կացութաձեւ իր արտասովոր համակարգով եւ կամայական օրէնքներով, որոնք յաճախ անհասկանալի եւ անըմբռնելի էին նորեկ Հայերին:

Հայրենադարձները դեռ հազիւ սկսել էին ընտելանալ կեանքի նոր պայմաններին, երբ 1937 թ. սարսափները կրկնուեցին նաեւ 1949թ.: Հայրենադարձներից շատ շատերին, միլիոնաւոր այլ անմեղների հետ աքսորեցին Սիպիր: Եթէ երիտթուրքերը Հայոց ցեղասպանութեան ժամանակ Հայերին բռնի տեղահանում էին, աքսորելով սիրիական ամենակիզիչ անապատները, ապա՝ բռնակալ Ստալինի եւ Լավրենտի Բերիայի խելացնոր հրամաններով նրանց աքսորում էին Սովետական միութեան ամենադաժան սիպիրեան սառցակալած տափաստանները՝ վիթխարի ծառեր սղոցելու եւ այդ վայրերում քաղաքներ կառուցելու...

Հայրենադարձների սոցիալ – հոգեբանական ընտելացումն իրենց համար միանգամայն արտասովոր քաղաքական–տնտեսական նոր հանգամանքներում եւ այդ իրավիճակների հետ կապուած հոգեբանական բազում բարդոյթները յաղթահարելու նրանց դիմագրաւած դժուարութիւնները գեղարուեստական գունեղ պատկերներով են ներկայացուած հայրենադարձներից մեր գրառած բանահիւսական նիւթերի, յատկապէս մեր «Կիլիկիա. Արեւմտահայոց բանաւոր աւանդութիւնը» (Երեւան, ՀՀ ԳԱԱ «Գիտութիւն» հրատ., 1994) ստուար հատորի «Նոր էկողները» բաժնի ողբերգազաւեշտական զրոյցների մէջ, որոնց վերնագրերն իսկ խօսուն են ու պատկերաւոր՝ «Նոր էկողը եւ գողը», «Նոր էկողը եւ փոսը», «Նոր էկողը եւ միլիցա Անդրէն», «Նոր էկողը եւ ագիտատորը», «Նոր էկողի գրած նամակը», «Նոր էկողը հերթի մէջ», «Նոր էկողը եւ աւազակը», «Նոր էկողը եւ Հայր-Ստալինը», «Նոր էկողը Քա.Կէ.Պէ-ի մէջ» եւ այլն:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՋՈՒՂԱՅԻ ԽԱՉՔԱՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ՝ ԿԱՏԱՐՈՒԱԾՆԵՐԸ, ԹԵՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Նախիջեւանի մշակութային – կրօնական մեր ժառանգութեան անհետ կորուստին դէմ տասնամեակներու իր պայքարով ծանօթ դէմք է Արգամ Այվազեան: Նախիջեւանը իր ծննդավայրն է ուրկէ հայկական յետին հետքն ալ ջնջելու ադրբեջանական պետական քաղաքականութեան դէմ կը պայքարի ան. լուսանկարած, տեսագրած, չափագրած, հատորներու մէջ ամփոփած է ինչ որ մնացած է իր այցերուն. խաչքար, եկեղեցի, շիրմաքար, եւլն.: Անոր Փարիզ ներկայութիւնը առիթ եղաւ երեկոյթի մը որ այս նորագոյն կորուստով հետաքրքրուածներու ստուար բազմութիւն մը խմբած էր Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ տաճարին Ն. Ֆրէնկեան սրահը, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17ին:

Կազմակերպիչ «Երկիր եւ մշակոյթ» միութեան Փարիզի մասնաճիւղին պատասխանատու Վահան Քերովբեանի ողջոյնի խօսքէն ետք օրուան հիւրը հակիրճ ներկայացումը ըրաւ իր պատրաստած «Բանտրուած հայաշխարհ» շարքին, որուն Ջուղայի խաչքարներուն առընչուած երկու առաջին մասերը պիտի ցուցադրուէին: Ըսաւ որ պաշտօնական մարմիններէ ոչ մէկ աջակցութիւն տրուած էր, ուստի ֆիլմը կարելի եղած էր իր եւ 10–12 հայրենակիցներուն միջոցներով: Որոշ չափով մը անհարկի կրկնութիւններով, յամեցումներով երկարած ֆիլմին մէջ ամէնէն տպաւորիչն էր վերջաւորութեան այն քանի մը վայրկեանի հատուածը որ տեսագրուած էր Պարսկաստանէն եւ ցոյց կու տար խաչքարի անտառին վերջին մնացորդացին քանդումը ադրբեջանցի զինուորներու կողմէ, փշրուած բեկորներուն Արաքսի մէջ լեցուիլը:

Երեկոյթին Բ. մասը յատկացուած էր կատարուած բարբարոսութեան միջազգային պատկան մարմիններուն ներկայացումին համար առնուած քայլերուն. այդ մարմիններուն գլխաւորն էր բնականաբար ԻՒՆԷՍՔՕ-ն որուն դիմած էր «Երկիր եւ մշակոյթ»ը 1998ի առաջին քանդումներէն անմիջապէս ետք, պահանջելով որ դադրի աւերումը, այլուր փոխադրուած խաչքարերը ետ բերուին եւ փորձագէտներու քննիչ մարմին մը ղրկուի տեղւոյն վրայ, ստուգելու համար կատարուածը: Որոշուած ըլլալով հանդերձ քննիչները ղրկել, եւ հակառակ Ա. Այվազեանի 2000ին անոնցմէ մէկուն հետ հանդիպումին, քննիչ մարմինը չէր գացած Նախիջեւան ու 2002ին Ադրբեջան ձեռնարկած էր քանդումի Բ. փուլին: Այս անգամ «Երկիր եւ մշակոյթ»ի նախագահը Գեղամ Գեւոնեան պարսկական ափէն ականատես եղած էր քանդումին ու Հայաստան երթալով Արտաքին գործերու նախարարութիւնը տեղեակ պահած: Յաջորդած էին նոր դիմումներ, նոր պահանջներ ԻՒՆԷՍՔՕ-ին մօտ. խոստումներ տրուած էին հարկաւորը ընելու, եւլն., բայց ոչինչ եղած է մինչեւ այսօր: Ծանօթ է որ անցեալ Դեկտեմբերի վերջին քանդումները Ջուղայի խաչքարերու անտառէն տափարակ գետին մը ձգած են որ նշանառութեան դաշտի վերածուած է:

Դիւրին է, անշուշտ, իբրեւ թէ մարդկութեան մշակութային հարստութեան պահպանումին կոչուած միջազգային կազմակերպութեան անտարբերութիւնը, ապիկարութիւնը, իր իսկ կոչումին դաւաճանող ընթացքը այպանել, քննադատել, եւլն.: Սակայն նոյն ատեն հարկ է մտածել Հայաստանէն ցոյց տրուած անփութութեան մասին որ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մարդոց ներշնչած է համոզումը թէ հայ ժողովուրդը որ ինքզինք քաղաքակիրթներու շարքին կը դասէ, չունի իրեն արժանի պատասխանատուներ:

Գ. Գեւոնեան զարմանալի շատ բան չէր տեսներ այս հոլովոյթին

մէջ, երբ Հայաստան գրաւեննեալ, հարցերուն կ'հիւրոյ ներկայացուց չունէր ԻՒՆԵՍՔՕ–ի մօտ որպէսզի հարկաւոր գլխմունները ըլլայի անյապաղ եւ ճիշդ ձեւով»։

«Երկիր եւ մշակոյթ»ին կողմէ հարցին առընչութեամբ յայտարարուած հանրագրութեան բնագիրին ընթերցումէն ետք Մոլինար Գեւոնեան ամփոփ, բայց հանրամատչելի կերպով ներկայացուց մշակութային ժառանգութեան մը ծրագրուած քանդումին առընչուած օրէնքի սահմանները։ Կային օրէնքի արամադրութիւններ, բայց հարցը անոնց գիտակ, ազգային առաջադրուող նախաձեռնութեան մէջ ու այդ ուղղութեամբ քայլերու պարտականութեան գիտակից ըլլալու ունեցումն մէջ կը կայանար մեր պարտքը։ Բանիք որոնց անհնարինին մեր կատաւն բացակայութիւնը ազատ ազատող հարցման էր Ադրբեջանցին որ անարդել աւերոյ քանդումի իր քաղաքականութիւնը, միջազգային կազմակերպութեան ալ նեցուկով։

Վերջաւորութեան խօսք առաւ Ա. Այվազեան. բսաւ թէ սովետական օրով ու ոք Նախիջեւանով զբաղած էր եւ թէ ինք չըլլայի 40 տարուան իր քննելը, մեծ վկայութիւն մնացած պիտի չըլլար հայկական այդ հողէն, որովհետեւ հոն ոչ միայն խաչքարեր, այլեւ հայկական բոլոր կոթողները — տաճար, գերեզման, եւլն. — հոն համակարգուած են այսօր։ Իր լուսանկարներուն, չափագրութիւններուն հրատարակութեան համար անընդունած համաձայնութեան երկու հատոր լոյս տեսած է արդէն, մնացեալ չորսը կը սպասեն հարկաւոր պայմաններու։ Այսքանէն ետք պարտադիր է ըսել, թէ ձեռնակի վրայ սեւով թէ օժանդակելու, զորակցելու պարտք մը կը վճռակի ամէն մէկուս. կարելի է օրինակ Ա. Այվազեանի հատորները, Նախիջեւանի նորաւոր, պատմական բոլոր մեր յուշարձաններուն ներկայացուած քարտէսը գնել, յատկացում մը ընել, եւլն. որպէսզի գոնէ պատկերով, գիրով շարունակէ ապրիլ ադրբեջանական բարբարոսութեան զոհ մեր այս հրաշալի հարստութիւնը։

Ա. Այվազեան ապա պատասխանեց ներկաներու բազմաթիւ հարցումներուն ․ամէն մէկ պատասխան աւելնալով երեկոյթին ընթացքին եղած բազմաթիւ շեշտումներուն վրայ, աւելի յստակ կը դարձնէր հարցին քաղաքական բնոյթը։ Նոյնիսկ միջազգային մակարդակով, մշակոյթի պահպանութեան մարզն ալ զերծ չէր այդ բնոյթով կատարուած ճնշումներէ ու աւելին՝ հանդիսատես մնալու դիրքէն։ Այս հաստատումը անհրաժեշտ կ'ընէր պաշտօնական եւ կազմակերպութիւններու մակարդակով պատրաստ գտնուիլ, ամէն առիթ դործածելու համար։

Երեկոյթին զուգահեռ՝ վաճառքի դրուած էին Ա. Այվազեանի հատորները, քարտէսը։ Իսկ «Երկիր եւ մշակոյթ»ը պատրաստած էր մամուլի նկարազարդ թղթածրար մը ուր տասնեակ մը էջով ներկայացուած են Նախիջեւանի խաչքարերուն քանդումը, եղած դիմումները։

Ա. Թ.

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԱՅՆՃԱՐԻ «Յառաջ» ազգային նախակրթարանը հիմնական նորոգութեան ենթարկուած է շնորհիւ Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան օժանդակութեան (64 հազար տոլար)։ Շէնքին կառոյցը Այնճարի մէջ ամէնէն հինն էր (1941) եւ արդէն 65 տարի անցած էր։ Անհրաժեշտ նորոգութիւններ եղած էին կառոյցը օգտագործելի պահելու համար, սակայն ժամանակի ընթացքին տանիքը մաշած էր եւ անձրեւի ջուրերը կը թափէին աշակերտներու գլխուն։ Սրահին տանիքն ալ սկսած էր աւազի պէս քայքայուիլ։ Հիմնական նորոգութիւնը անհրաժեշտ էր։ Գ. Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքի տնօրէնը՝ Տոքթ. Զաւէն Եկաւեանի կատարած մէկ այցելութեան ընթացքին, դպրոցին խնամակալութիւնը եւ տեղւոյն հոգեւոր հովիւը Աշոտ Ա. Քհնյ. Գարագաշեան իրեն պարզած են շէնքին թշուառ վիճակը եւ Տոքթ. Եկաւեան խոստացած է օժանդակել, խնդրելով որ իրեն յանձնուի մանրամասն ծրագիր մը ճշդելով ծախքերու ընդհանուր պատկերը։ Վարժարանի նախկին ուսանողներէն ճարտարապետ Հրակ Սթամպուլեան պատրաստած է ծրագիրը եւ Տոքթ. Զաւէն Եկաւեանի ջանքերուն շնորհիւ կարելի եղած է նորոգութիւնը կատարել։ Այժմ, Ազգային «Յառաջ» նախակրթարանը, վերածուած է մաքուր եւ ջերմ կրթական հաստատութեան մը։

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլէժի հրջափակին մէջ, Հոկտ. 22ին, տեղի ունեցած է ՀՄԸՄ–ի Պուրճ Համուտի մասնաճիւղի 2006–07 տարեշրջանի սկաուտական աշխատանքներու վերամուտը։ Նախ սկսած է մասնաճիւղի սկաուտներուն տողանցքը առաջնորդութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.–ի փողերախումբին, որ հրջան ըրած է Պուրճ–Համուտի թաղերուն մէջ։ Տողանցքէն ետք, տեղի ունեցած է պաշտօնական հանդիսութիւնը, որու ընթացքին կատարուած են ատրճանի եւ պաշտօնի տուչութիւնները։ Խօսք առած է Պուրճ Համուտի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ ատենապետը՝ Յովիկ Պիլէմճեան։ Ան դիտել տուած է որ վերամուտ կը նշանակէ վերահաստատում այն յանձնառութեան, զոր ամէն մէկ ՀՄԸՄ–ական կը ստանձնէ, երբ կը կրէ միութեան տարազը, կը հաւատայ անոր սկզբունքներուն ու նշանաբանին եւ աշխատանք կը տանի յանուն բարձրանալու եւ բարձրացնելու։ Ապա, Լիբանանի Հ.Մ.Ը.Մ իութեան Շրջանային սկաուտական խորհուրդի անունով խօսք առած է Արաքս Գուլաճեան, որ հաստատած է որ միութեան մէջ մեծ ու փոքր պաշտօններ չկան, այլ կայ ՀՄԸՄ–ականի գիտակցութիւն։ Ներկայացուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Յակոբ Տէր Մելքոնեան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 21ին, կազմակերպութեամբ Լիբանանի ՀՅԴ պատանեկան միութիւններու ընդհանուր վարիչ մարմնին, տեղի ունեցած է 115 պատանիներու դաշնակցականի խոստման արարողութիւնը։ Բացման խօսքը արտասանած է Մարալ Գալէմքէրեան, նշելով թէ խոստման արարողութեան մասնակիցները ապագային պիտի դառնան Հայ դատի զինուորագրեալներ, որոնք հաւատարիմ պիտի մնան Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան նպատակին եւ գործին։ Ապա, բեմ բարձրացած են 115 պատանիները եւ կնքահայրը՝ Սուրէն Անթոյեան։ Խոստում տուած 115 պատանիներու սերունդը կոչուած է «Քեռիի սերունդ»։

ԱՍԻԿ ԱՆԿԻ

ՏԱՍԸ ԿԻՆԵՐ ԿԸ ՏԻՐԱՊԵՏԵՆ ՓԱՐԻԶԻ ՎՐԱՅ

ԱՆՈՆՑՄԷ ՄԷԿԸ՝ ՎԱԼԵՐԻ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

ՄԱՋ շաբաթաթերթը իր 3000րդ թիւին տուած է բացառիկ եւ պատմական բնոյթ մը։ Էջ մըն ալ նուիրած է այն 10 կիներուն, որոնք կը տիրապետեն Փարիզի մէջ – ինք խորագրած է «Les dix femmes qui font la loi à Paris» եւ որոնց կարգին է Վալերի Թորանեան, խմբագրապետուհի էլ շաբաթաթերթին։

Միւս կիներն են, ըստ թերթին, Գլօտ Գոհէն (հեռատեսիլի Ա. կայանի ծանուցումներու նախագահ), Արլեթ Շապօ (Բ. կայանի լրատուութեան տնօրէնուհի), Թերեզա Գրեմեզի (Ֆլամարիոն), Անն Մօ (Իմաժ 7), Էվլի Ֆիւլընպախ (Գանալ +), Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօ (քաղաքապետուհի 17րդ թաղամասի), Հէլէն Գառէր տ'Անքոս (Ֆրանսական կաճառ), Նահէտ Տրժէն (մեկենաս), Մոնիք Քուզնեցոֆ ("Աշ է Քա"ի տնօրէնուհի)։

ԱՆՑՈՒԿԸ – ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Ս. Խաչի քարոզիչ կը մնար միշտ նախկին մխիթարեան Մեսրոպ Վրդ. Ճերմակեանը, որուն հետ մեր մտերմութիւնը ալ աւելի սերտ եղած էր, «Ուսումնատարած»ի գործառնութիւններուն պատճառաւ, զի Ճերմակեան միշտ խրախուսիչ ու քալաջեր կ'ըլլար մեզ։

Քարոզիչ Հայր Սուրբը գիշեր մը մեր համեստ սեղանը պատուելու եկած ըլլալով, ըսաւ թէ «Հարկ անհրաժեշտ էր, որ Թաղին մէջ հաստատուած ամերիկացի միսիոնարներուն ունեցած ձեռնարկներուն հակազդեցիկ նոր ընկերութիւն մը կազմուէր, բաղկացած՝ հայ, հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական տարրերէ։ Համահայկական ընկերութիւն մը, որուն նպատակը պիտի ըլլար աշխատիլ հայ մտքին զարգացմանը»։

Վարդապետին այս առաջարկը խկոյն հաղորդեցի «Ուսումնատարած»ի ընկերներուս, որոնք սիրով ողջեգրեցին գաղափարը եւ քանի մը անգամ խորհրդակցական ժողովներ գումարելէ յետոյ, որոշեցինք հրաւիրել կաթոլիկ ու բողոքական ազգայիններ. ասոնք մեծ հաճոյքով միաբան գտնուեցան նպատակին շուրջը ու ձեռք ձեռքի տալով հիմը դըրուեցաւ նոր ընկերութեան, որ կոչուեցաւ «Կրթասիրաց», փոխանակ «Ուսումնատարած»ի։

Նորակազմ «Կրթասիրաց» ընկերութեան ատենապետ ընտրուեցաւ Գառնիկ Գալէմքեարեան (յետագային քարոզիչ պատուելի Նիւ Եորքի մէջ) հայ բողոքականը. ատենադպիր՝ Յարութիւն Մըրմըրեանը, իսկ գանձապետ՝ Յովհաննէս Թօփուզեան հայ կաթոլիկը. իսկ ես ու Սարգիս Սէմէրճեան եւ եղբայրս, նաեւ ուրիշ երեք բարեկամներ եղանք գործակից անդամ դիւանի 1879 տարւոյն գարնան օրերուն մէջ էինք։

«Կրթասիրաց»ը «Ուսումնատարած»ին նպատակը անփոփոխ պահելով հանդերձ, որոշեց բանալ Լսարան մը, ուր գիշերային բանախօսութիւններ տեղի պիտի ունենային, ու հաստատել նաեւ ժողովրդային Ընթերցարան — Մատենադարան։

Լսարանին տեղը պիտի ըլլար այն ընդարձակ սրահը, որ Թատերաբեմ ունէր եւ զոր Ս. Խաչի Թաղական խորհուրդն ու հոգաբարձութիւնը միակամ շինել տուած էին, ինչպէս յիշած եմ։ Նոյն այն սրահը պիտի ծառայէր թէ՛ լսարանի եւ թէ մատենադարան–ընթերցարանի։

***

Դիմեցինք նախ Թաղական խորհուրդին, եւ արտօնութիւն խնդրեցինք սրահին համար։ Ինչ որ չուշացաւ ու մենք անմիջապէս սկսանք սրահին կահաւորումովն զբաղիլ ու ձեռնարկել յարդարումին։

Այլեւայլ տուներէ ու սրճարաններէ փոխ առինք աթոռներ ու շարեցինք կարգ կարգ սրահին մէջ. պատուհաններուն վարագոյրներ ճարեցինք. ձեղունէն ալ խել մը լուսարձակ կանթեղներ կախել տուինք, կանթեղներ կազի, որպէս զի սրահը կարելի եղածին չափ լաւ լուսաւորուած ըլլայ։

Ես ինքս խոշոր գիրերով պատրաստեցի «Լուռ լե՛ր», «Մի՛ ծխեր» խօսքերը և զանոնք փակցուցի բեմին քովի աջ ու ձախ պատերուն վրայ. որոշուեցաւ առաջին բանախօսութիւնը սարքել 1879ի Զատկի յաջորդ շաբաթներուն մէկ գիշերը։

Կարծեմ Նոր Կիրակիէն յետոյ էր որ տեղի ունեցաւ ան։

***

Երկսեռ խուռն բազմութիւն մը կանուխէն եկած գրաւած էր սրահը եւ ա՛յն աստիճան, որ շատեր ոտքի վրայ մնալու ստիպուած եղան։

Երեկոյթին բացումը ինծ վիճակեցաւ կատարել. մեծ յուզումով ես բարձրացայ բեմ, զի նոր էր ինծ համար խօսիլ ժողովրդային բազմութեան առաջ. քաջութիւնս կրցայ պահել, յուզումս զսպել եւ համարձակ արտասանութեամբ ուրախութիւնս յայտնեցի Սկիւտարի Հայութեան, որ նախաձեռնարկ կ'ըլլար համահայկական բաղձալի միութիւնը ստեղծելու, կրօնական ճղճիմ խտիրներն առ ոտն կոխելով։

Յարատեւութիւն մաղթեցի «Կրթասիրաց» նորահաստատ ընկերութեան, որ ատրեան մը շարունակութիւնն էր «Ուսումնատարած»ին։ Յետոյ շնորհակալութիւնս ուղղելով ներկայ երկսեռ ունկնդիրներուն, որ այդքան հոծ թուով փութացած էին պատուել սարքուած երեկոյթը, բեմ հրաւիրեցի այդ գիշերուան գերապատիւ բանախօսը, որ էր Մեսրոպ Վրդ. Ճերմակեան։

***

Ծիշդ ժամ մը բանախօսեց Հայր Սուրբը եւ ունկնդիրները պահեց լարուած ուշադրութեան մէջ. գեղեցիկ պերճախօսութեամբ ներկայացուց ազգային կեանքի վիճակը դար մը առաջ և անոր հետըզհետէ կրած բարեփոխութիւնները ու ունեցած զգալի յառաջդիմութիւնները։ Թուեց մի առ մի կրթական բարեշրջումները ու քաջալեր կարդաց նորահաս հայ սերունդին, դէպի յառաջ, միշտ յառաջ ընթանալու, հայ անունը փառաւորելու։

Լաւ ու գոհունակ տպաւորութեան տակ մեկնեցաւ ժողովուրդը, կէս գիշերը անց։

Յաջորդ շաբթու տեղի ունեցաւ երկրորդ երեկոյթը, որուն բացումը կատարեց ընկերութեան դիւանի անդամներէն Պրն. Գրիգոր Սանտալճեան (Պելժիա ուսած հանքաբան) եւ ներկայացուց օրուան բանախօսը, որ էր Նշան Ծիվանեան («Հօրոյ» ծածկանունով հրապարակագիրը). սա նիւթ առած էր իրեն՝ Սկիւտարի վարժարանները, որոնք վաղ ժամանակներէ ի վեր ազգին ընծայած են հանրօգուտ գիտուն զաւակներ։

(Շար. 115)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը կ'ողբայ իր վեթերան ընկերուհի՝ Մարի Գըլըճեանի կորուստը, որուն թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Նոյեմբեր 15ին, տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Վարչութիւնս իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

□

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 150 Եւրօ Տիկին Իւէն Հախնազարեանէ Տիկին Աշխէն Սողոմոնեանցի յիշատակին:

□

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France présente pour la première fois en France !

le Samedi 23 décembre

«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e

2 séances :

14 heures et 17 heures précises

Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

- Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
- Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր վարժարանը հաճոյքը ունի տեղեկացնելու, որ կ'ընդարձակէ իր կրթական գործունէութիւնը. կը կառուցուին «Նուարդ Կիւլպէնկեան» երկրորդական բաժանմունքը ու «Դպրոցասէր Մշակութային Միութիւնը»:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք յիշատակեսցուք

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2

Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
տօնին առիթով
հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի:

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2

Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոյ՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարուան» շրջանակին մէջ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ԶԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ - Պէթհովէն - Շումաննը - Շոփէն

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes

Մասնակցութիւն՝ 29 Եւրօ

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—
- 01. 45. 93. 00. 25
- 06. 14. 74. 92. 97
- 06. 64. 91. 51. 74

arménie mon amie

Dans le cadre de l'Année de l'Arménie en France, l'Association Lyon-Erevan APECLE organise une soirée musicale humanitaire

Concert Exceptionnel de Piano

Samedi 2 décembre à 20 heures 30
Salle Molière
18-20 Quai de Bondy — Lyon 5ème
«Do Ré Mi Fa Sol...idarité Musique»
En présence de la Marraine de la soirée
Claire GIBAULT,
Chef d'Orchestre international.

Musiciens invités :
Le jeune pianiste Tigran POGHOSSIAN (Arménie) — Quatre mains: Lilit GHAZARIAN-ARAGONA et Wilhem LATCHOUMIA — La concertiste internationale Svetlana NAVASSARDIAN (Arménie).

Au programme :
Chopin — Schubert — Khatchatrian — Satounts — Ravel — G. Tchetchian — Haydn — Beethoven — Babadjanian — Komitas ... —

Tarif : 20 euros
Tarif réduit : 15 euros (étudiants, demandeurs d'emploi)
Gratuité : moins de 12 ans.
Réservations :

APECLE, Auchan, FNAC, Le Progrès, Carrefour.

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու - Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ բոլոր ծառայողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն հոգւոյն ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ կը կատարէ՝

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Ռուբէն Մելիք 400 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ժ.-Մ. Գոլան-Թադէոսեան 150, Տէր եւ Տիկին Հ. Սուքիասեան 20, Պ. Մուշեղ Զալոյեան 300, Տիկին Մարինա Պետրոսեան-Անթէն 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէշիշեան 150, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Առաքելեան 27,44, Տիկին Հ. Գալֆայեան 100, Տիկին Լուիզ Հիթիէ 50, Անն Ֆրէնչ Փարիզ 300, Տիկին Օտէթ Լըփաժ 150, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 200, Տիկին Անն Փաստրմաճեան 15, Պ. Հ. Կարիպեան 100, Պ. Տամլամեան 100, Տիկին Գրասի Տէրտէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Աբէլեան-Պօղոսեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժ. Քարեան 100, Օր. Ֆրանսին Գազանճեան 15,24, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կայծակեան 50, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Տէր Յակոբեան 100, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Լասիր 120, Տէր եւ Տիկին Անրի Սարաֆեան 30, Տէր եւ Տիկին Պերնար Էմիրեան 150, Տիկին Գրիգոր Թեւանեան 100, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պուրժէ 30:

(Շար.)

Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
«ԿՈՄԻՏԱՍ» նուագախումբին
Երգիչ՝ ՑՈՎՍԷՓ

Շաբաթ, Յունուար 13ին

Հասցէ՝
Le Méridien «ETOILE» — Salon «RENOIR»
81 Boulevard Gouvion Saint Cyr — 75017 Paris

Տեղերը ապահովելու համար կարելի է հեռաձայնել 01. 44. 05. 17. 77 կամ 01. 43. 78. 57. 67 թիւերուն:
Եւ կամ այցելել Հ.Մ.Ը.Մ.-Ֆրանսի կայքէջը՝
www.homenetmen-france.com
comite@homenetmen-france.com

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
organise comme chaque année

UN SÉJOUR d'HIVER AU SKI

pour les enfants nés entre le 1er janvier 1991 et le 31 décembre 1998 dans son centre de vacances de Bellefontaine, dans le Jura
du 17 au 24 février 2007

Renseignements et inscriptions jusqu'au **10 décembre :**
par téléphone au : 01. 53. 34. 18. 18, par e-mail : cbaf@wanadoo.fr
par fax : 01. 53. 34. 12. 13

■

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECRUTE
POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE (JURA)
Hiver : du 17 au 24 février 2007
Séjours de juillet et août 2007

- **Directeurs diplômés BAFD**
- **Animateurs diplômés BAFA ou stagiaires BAFA** (bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)
- **Assistants sanitaires**

Candidatures à adresser à :

CBAF — 17 rue Bleue - 75009 PARIS,
par e-mail: cbaf@wanadoo.fr ou par fax : 01. 53. 34. 12. 13
Date limite des candidatures pour le séjour d'hiver : 10 décembre
pour les séjours d'été : 31 janvier

ANNEE DE L'ARMENIE

GRANDE EXPOSITION d'ART ET DE TRADITION POPULAIRE

du dimanche 26 au jeudi 30 novembre — de 15 heures à 19 heures
nocturne le **jeudi 30 novembre** à 21 heures
HAIK SOGHOMONYAN
sculpteur d'Arménie
réalisera une œuvre sur place
au Collège Arménien Samuel-Moorat
26 rue Troyon 92310 Sèvres — Métro : Pont de Sèvres

CHENE

chene.france@wanadoo.fr
Association CHENE
24 rue de Maubeuge
75009 Paris

Avec le soutien de la Ville de Sèvres — Hauts-de-Seine

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 NOVEMBRE
2006

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO: 1,20€

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 եւրօ — Վեցամսեայ : 135 եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.586 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 82e ANNEE — N° 21.586

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՊԸ ԱՆԳԱՐԱ ԺԱՄԱՆԵՑ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28ԻՆ

ԶԻՆՔ ԸՆԴՈՒՆԵՑԱՒ ԷՐՏՈՂԱՆ

Շաբաթներէ ի վեր կը կրկնուէր որ Թուրքիոյ վարչապետը Ռ.-Թ. Էրտողան պիտի չտեսնուէր Պապին հետ եւ որպէս պատրուակ կը տրուէր իր մեկնումը Ռիգա, մասնակցելու համար ՕԹԱՆ-ի ժողովին: Վերջին պահուն, սակայն, ամէն բան փոխուեցաւ եւ Էրտողան որոշեց ընդունիլ Պապը, Երեքշաբթի ցերեկ, երբ Բենեդիկտոս ԺԶ. կը ժամանէր Անգարա: Նախատեսուած էր որ շուրջ քսան վայրկեան տեսակցութիւն մըն ալ ունենային եւ աւելի ոչ մեկնի Լատվիա: Պապին այցելութիւնը պիտի տեւէ չորս օր եւ Եփեսոսէն ետք, պիտի անցնի Պոլիս: Եփեսոսի մէջ, պիտի պատարագէ եւ այցելէ այն տունը, ուր կ'ըսուի թէ մեռած է Մարիամ: Պոլսոյ մէջ նախատեսուած է որ այցելէ Այա Սոֆիայի նախկին Մայր Տաճարը եւ Կապոյտ Մզկիթը:

Այս այցելութիւնը շատ վտանգաւոր ալ նկատուած է Սեպտ. 12էն Ռաթիզպոնի (Գերմանիա) մէջ Պապին արտասանած դասախօսութեան պատճառաւ, որու ընթացքին ոգեկոչած էր 14րդ դարու Մանուէլ կայսեր խօսքերը, ուր ան ըսած էր թէ Մոհամմէտ միայն չար և տմարդի բաներ բերած էր աշխարհի վրայ. ճիշդ ու ճիշդ՝ «Մոհամմէտ իր քարոզած հաւատքը Թուրով պարտադրելու հրահանգէն զատ ի՞նչ նորութիւն բերած է, ցոյց տուէք»: Ամիսներու երկայնքին, այս արտայայտութիւնները ծաւալ առին, նոյնիսկ Պապին վերագրուեցան խօսքերը, անտեսելով որ Բենեդիկտոս ԺԶ. դասախօսութիւն մը տուած էր համալսարանը եւ ելոյթ մը չէ որ ունեցած էր:

Այսօր, Թուրքիա 12 հազար ոստիկան զօրակոչի ենթարկած է, այսինքն շատ աւելի քան Պուշի այցելութեան ատեն:

Փարիզիէնի մէջ (Նոյ. 28) կարճ հարցազրոյց մը կայ Պոլսոյ եւ Անգարայի առաքելական ժողովրդապետ՝ գերպ. Լուի Փելաթրի հետ: Ան կը բացատրէ քրիստոնեաներու վիճակը Թուրքիոյ մէջ, ուր կրնան պատարագել եկեղեցիներուն մէջ, բայց անկէ դուրս այլ հարց է: Օրինակ, կ'ըսէ, սկաուտական խումբեր կազմել շատ դժուար է: Չուզեր ընդունիլ որ հակաքրիստոնէական հով մը կը փչէ Թուրքիոյ մէջ եւ իտալացի վարդապետին սպանութիւնը առանձին պարագայ մը կը նկատէ: Կ'արդարացնէ Պապին յայտարարութիւնը, քանի ան բացատրեց թէ զինք սխալ հասկցած էին: Իսկ տիեզերական պատրիարքութեան բանբերը կը ճշդէր ձայնասփիւռէն (Ֆրանս-էնֆօ, Նոյ. 28), որ կաթողիկէ եկեղեցին լաւ չէ հասկցած Իսլամը, մինչ օրթոտոքսները 15 տարի է լաւ յարաբերութիւն ունին եւ ուրեմն կրնան կամուրջի դեր կատարել:

***

Ընդհանուր ձեւով պաղ ընդունելութիւն մը կը նախատեսուէր սկսելով Անգարայէն, որ մեռած մայրաքաղաքի մը պատկերը պէտք է պարզէր: Այցելութեան ընդդիմադիրները մանաւանդ, պէտք է հեռու մնային: Նման Աշխատաւորներու կուսակցութեան մէկ պատասխանատուին՝ Էրցան Էօնէչէյի, որ չի վարանիր յայտարարել Պապին համար.— «Ամերիկացիներու լրտես, աշխարհակալ կրօնքի մը պարագլուխը»: Շատ են արդէն անոնք որոնք անտեղի կը գտնեն այս այցելութիւնը: Ազգայնական Շարժումի մէկ ղեկավարին՝ Մ. Ըշըքի համար անընդունելի է այս այցելութիւնը, քանի անով Պապը Էքիւմէնիք տարողութիւն կու տայ Բարթուղիմէոս պատրիարքին եւ այդ ձեւով կը վնասէ, կ'ըսէ, Թուրքիոյ գերիշխանութեան: Բողոքները շատ են Պապին դէմ եւ գործի անցած են, ինչպէս փաստաբան Քէմալ Քէրինչսիզի «հակապապ զօրքերը», որոնք որմնագծեր կը ցուցադրեն ուր երկգլխանի օձ մը կայ, մէկ գլուխը՝ Բենեդիկտոս ԺԶ., միւսն ալ Բարթուղիմէոս Ա., վրան ալ երկու լեզուներով՝ «Ո՞ւր է Թուրք ազգը»:

***

«Քրիստոնեաներու լռութիւնը» խորագրին տակ, Լը Մոնտ (Նոյ. 28) լայն տեղ կու տայ Պապին այցելութեան Սոֆի Շիհապի ստորագրութեան տակ: Վկայութիւններ ալ կան Պոլսոյ կամ գաւառի Հայերէն: Արեգ կ'ըսէ.— «Ուրախ եմ Ֆրանսայի Հայերուն համար, որոնք յաջողեցան իրենց տեսակէտը պարտադրել Ցեղասպանութեան մասին, որ իրենց ինքնութիւնն է: Բայց, իմ պատմութիւնս չէ: Պիտի ըսէի որ մենք, Թուրքիոյ 50 հազար Հայերս, մեր 30 եկեղեցիներով եւ տասնեակ մը դպրոցներով, լաւագոյն պայմաններ կը վայելենք: Բախտն ունինք մանաւանդ դեռ Պոլիս ըլլալու, պատմական վայր մը Հայերուն համար եւ պէտք է զարգացնենք: Վասնզի, եթէ Թուրքերը ուզէին, մեզ ալ կրնային ըսպաննել»:

Ֆիկառոյի Նոյեմբեր 28ի վիճարկումներու էջին մէջ ալ, լոյս տեսած են երկու յօդուածներ: Մէկը ստորագրած է Օտոն Վալէ, կրօնքներու պատմաբան, որ կ'անդրադառնայ Պոլսոյ հանգամանքին եւ դերին հինէն ցայսօր, իսկ միւսը, զոր ստորագրած է Անրի Ամուրու, որու խորագիրն ալ իւմուրի փորձ մըն է. «Et si les Turcs punissaient la négation du génocide vendéen?»: Խորագիրը կը բացատրէ արդէն յօդուածագրին յետին միտքը, որ կը վերաբերի Ազգային Ժողովին Հոկտեմբեր 12ին քուէարկած օրինագիծին: Ամուրուի ըսածն այն է որ «քաղաքագէտներուն չի մնար պարտադրել իրենց ճշմարտութիւնը»: Կը յիշէ որ ոչ մէկ օրէնք կայ Ֆրանսայի մէջ, որ կ'արգիլէ ժխտել Վանտեցիներու ցեղասպանութիւնը, որու հակիրճ պատմականն ալ կ'ընէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒԱՆՏԱ խզած է դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Ֆրանսայի հետ Նոյեբեր 24ին եւ Ֆրանսայի դեսպանը 24 ժամ յետոյ Ֆրանսա վերադարձած է: Նախագահ Քակամէ հեռատեսիլէն տուած իր հարցազրոյցին մէջ շեշտած է որ Ֆրանսա մաս ունի ցեղասպանութեան մէջ եւ այդ մասին ոչ մէկ կասկած կայ: Աւելցուցած է որ Ֆրանսա հարուստ երկիր մըն է, ուրեմն կը խորհի որ միշտ իրաւունք ունի, բայց ան չի կրնար վարուիլ Ռուանտայի հետ, ինչպէս վարուեցաւ թերաճ այլ երկիրներու հետ: Այս ամբողջը հետեւանք է դատաւոր Պրիւկէրի քննութեան եզրակացութեան, ուր կ'ամբաստանուէր Նախագահ Քակամէ 1994ի ոճրափորձին համար:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մայրաքաղաքին գլուխը անցած է Հաննա Կրոնիքեւիչ-Վալց, որ մաս կը կազմէ ազատական աջ կեդրոնին եւ այս ձեւով, Նոյեմբեր 26ին, Քաչինսկի եղբայրները կը կորսնցնեն Վարշաւայի քաղաքապետարանը: Նոր քաղաքապետուհին յայտարարած է որ Վարշաւացիները այս ընտրութեամբ պատժած են չորս տարիէ ի վեր մայրաքաղաքին գլուխը գտնուող իշխանութիւնը: Ազատական ընդդիմութեան այս յաղթանակը քաղաքական գետնի վրայ խիստ խորհրդանշական կը նկատուի:

ՊԱՍՐԱՅԻ (Իրաք) մէջ, Ֆրանսական գաղտնի սպասարկութեանց (Տէ.Ժէ.էՍ.Ը.) մէկ զինուորականը սպաննուած է եւ թաղումն ալ կատարուած է Փերփինեան: Ըստ սովորութեան անունը եւ պաշտօնը գաղտնի կը մնան:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Օլմերթ տրամադիր է թանտարկեալներու փոխանակումի մը շուրջ համաձայնութեան գալու, եթէ Պաղեստինցիներու հռչակած հրադադարը գործադրուի: Յայտարարած է թէ պատրաստ են քաշուելու բազմաթիւ հողամասերէ յանուն Պաղեստինցիներու հետ խաղաղութեան: Օլմերթ կ'ըսէ նոյնիսկ «յանուն իսկական խաղաղութեան մը» երբ քաշուինք Այսրյորդանանէն, կրնաք պաղեստինեան պետութիւն մը ստեղծել, պետութիւն մը որ ամբողջական գերիշխանութիւն կը վայելէ, ճշդուած սահմաններով»: Հրադադարը, սակայն, բաւական խախուտ կը թուի, քանի հրթիռներ կ'իյնան Ստերոթի վրայ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լ'Օրիան – Լը Ժուր թերթին համաձայն, Սեկոլէն Ռուայալ կը պատրաստուի Պէյրութ երթալու, եւ Հինգշաբթի օր (Նոյ. 30) Պիքֆայայի մէջ իր ցաւակցութիւնները պիտի յայտնէ Ժեմայէլ ընտանիքին: Այս ճամբորդութիւնը արտասահմանեան առաջինը կ'ըլլայ Սեկոլէն Ռուայալի թեկնածութեան պաշտօնական հանգամանքէն ի վեր:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԻՒԹՈՎ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶ ՄԸ

Թուրքիոյ «Անհիմն ցեղասպանութեան ենդումներուն դէմ պայքարի միութիւն»ը Պոլսոյ, Էրզրումի եւ Անգարայի մէջ 8,714 հոգիով հարցախոյզ մը կատարած է, հասկնալու համար թէ Թուրք ժողովուրդը ի՛նչ տեսակէտի տէր է Հայաստանի հետ ընկերային ու տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին: Հարցախոյզին արդիւնքները ղրկուեր են նաեւ Նախագահ Ռ. Քոչարեանի:

Ըստ այդ արդիւնքներուն Թուրքերը դէմ չեն այդ յարաբերութիւններուն, եթէ Հայաստան յարգէ կարգ մը պայմաններ... Պատասխանողներու աւելի քան 50%ը կը պահանջէ որ Երեւան ներողութիւն խնդրէ Թուրք ժողովուրդէն, Ա. աշխարհամարտին կատարած կոտորածներուն համար, Ցեղասպանութեան յուշարձանը փլցնէ և երկրին սահմանադրութենէն հանուին Թուրքերուն եւ «Թրքական հողեր»ու ուղղուած յօդուածներն ու արտայայտութիւնները. տակաւին Հայաստան պէտք է Սփիւռքին հետ իր յարաբերութիւնները խզէ, Ցեղասպանութիւնը մերժէ, Ղարաբաղէն դուրս բերէ իր զօրքերը: Այս բոլորը կատարուելու պարագային Թուրքիա կրնայ Հայաստանի հետ յարաբերութիւն հաստատել: Պատասխանողներու 18%ը դէմ արտայայտուած է այդ յարաբերութիւններուն, առանց այլեւայլի:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԴԱՆԴԱՂԻ՞Ն

Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարարը որ Եւրոպա – Միջերկրական ժողովին մասնակցելու համար Ֆինլանտիա կը գտնուէր, ուր ձախողեցաւ Կիպրոսի հարցով Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու վերջին փուլը, հարցին մասին պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն: «Կը խորհիմ թէ բանակցութիւններու դանդաղեցումին արգելք ըլլալ անկարելի պիտի ըլլայ, այնքան ատեն որ Թուրքիա իր պարտաւորութիւնները չի կատարեր» ըսած է Ֆրանսացի նախարարը, առանց յստակացնելու թէ այդ դանդաղեցումը առկախում կը նշանակէ՞ թէ ոչ:

Ֆ. Տուսթ-Պլազի աւելցուցած է թէ երբ Թուրքիա յարգէ Եւրոպայի մաքսային միութեան իր պարտաւորութիւնները, հարկաւորը պիտի կատարուի, որպէսզի բանակցութիւնները վերսկսին:

Գերմանիոյ վարչապետուհին Ա. Մերքէլ ալ կրկին շեշտած է այդ երկրին հետ առանձնաշնորհեալ գործընկերութիւն հաստատելու տեսակէտը: Ըսած է թէ Եւրոպական Միութիւնը քրիստոնէական ակումբ մը չէ, սակայն «հիմնական արժէքներ»ու դաւանող ամբողջութիւն մըն է ուր կը յարգուին մարդու եւ քաղաքացիի իրաւունքները: Բաներ որոնք մեծ մասով հիմնուած են քրիստոնէութեան մարդկային ըմբռնումին վրայ: Եւ արժէքներու այս համակարգը ի զօրու է նաեւ Թուրքիոյ հետ տարուած բանակցութիւններուն համար: Ապա անդրադառնալով Կիպրոսի հարցին մէջ Անգարայի յանձնառութեան յարգուած չըլլալուն, յստակօրէն աւելցուցած է. «Եթէ մինչեւ տարեվերջ կացութիւնը անփոփոխ մնայ, բանակցութիւնները չեն կրնար շարունակուիլ»:

Իսկ Միութեան ընդլայնումի պատասխանատուն Օ. Ռեն ըսած է. «Գնացքը պիտի դանդաղի, բայց կանգ պիտի չառնէ»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ-ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի Նախագահը Նոյեմբեր 28-ին կը մեկնէր Մինսկ, մասնակցելու ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին հերթական նիստին: Այդ նիստը առիթ կ'ըլլար նաեւ Ազրպէյճանի նախագահին հետ նոր, այս տարուան երրորդ հանդիպումին: Թէ ի՛նչ արդիւնք կարելի է ակնկալել այս հանդիպումէն, մինչ Բաքու կը պնդէ հարցը կարգաւորել հողային ամբողջականութեան սկզբունքով, իսկ Մինսկի խմբակին նախագահները կը ջանան այդ մէկը և ինքնորոշման սկզբունքը հաշտեցնել, դժուար չէ կռահել: Ինչ կը վերաբերի հայկական կողմին կեցուածքին, ան նոր-նոր արտայայտուած էր Ռ. Քոչարեանի կողմէ, Կիպրոս այցին ընթացքին, երբ ան հանդիպում կ'ունենար տեղւոյն հայ համայնքին հետ: «Պարզ է որ Ղարաբաղը երբեք չի համաձայնի վերադառնալ նախկին կարգավիճակին: Պարզ է որ բացառուած է Ազրբեջանի ուղիղ ենթակայութեան որեւէ տարբերակ: Պարզ է որ Ղարաբաղը ոչ մի դէպքում չի հրաժարուի իր անկախութիւնից» ըսած էր ան:

ՀԱՅՐԵՆԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱԶԼԵԱՆ

Հակառակ երկրում ստեղծուած քաղաքական, տնտեսական եւ բարոյահոգեբանական կարգի դժուարութիւններին, հայրենադարձներից շատ-շատերը, օգտուելով հայրենիքում ձրի ուսում-կրթութիւն ստանալու հնարաւորութիւնից, լծուեցին ստեղծագործ աշխատանքի: Նրանք սկսեցին եռանդուն կերպով սովորել ցերեկային եւ գիշերային ուսումնական հաստատութիւններում՝ զարգացնելով իրենց միջնակարգ եւ բարձրագոյն մասնագիտական կրթութեան մակարդակը: Նրանցից շատերը տարիների ընթացքում դարձան համայնական դաշտերի աշխատանքի հերոսներ, գիտութեան, արուեստի եւ մշակոյթի անուանի գործիչներ: Նրանք իրենց աշխատասիրութեամբ եւ դժուարութիւնները յաղթահարելու տարագիրներին յատուկ կենսափորձով եւ ջանասիրութեամբ իրենց կորցրած Երկրի ընդամէնը 1/10ը մնացած տարածքի վրայ սկսեցին կառուցել հայրենի տունն ու չէնը: Հայրենադարձները, Սփիւռքի հայրենակցական միութիւնների նիւթական օժանդակութեամբ եւ հայրենի կառավարութեան աջակցութեամբ, Երեւանի շրջակայքում հիմնադրեցին իրենց երբեմնի ոստանների յիշատակները խորհրդանշող աւաններ ու թաղամասեր (Նոր Արաբկիր, Նոր Բիւթանիա, Նոր Մալաթիա, Նոր Սեբաստիա, Նոր Արէշ, Նոր Կիլիկիա, Նոր Զէյթուն, Նոր Հաճըն, Նոր Մարաշ, Նոր Այնթապ, Նոր Մուսա լեռ եւ այլն)՝ բարեկարգ առանձնատներով եւ մրշակուած տնամերձ այգիներով: Սակայն երբեմնի աւերակուած տան, յանգած օջախի մրմուռը շարունակւում էր մնալ նրանց յիշողութեան մէջ, եւ կորցրած երկրի երազանքը հոգու կանչ դարձած ժողովրդական երգի ձեւով աւանդւում սերնդից սերունդ.

Երբ որ բացուին դռներն յոյսի,
Եւ մենք Երկիր դառնանք կրկին,
Զքնաղ երկիր մեր հայրենեաց,
Որ բռնութեամբ առին մեզնից:
Ցանկամ տեսնել իմ Կիլիկեան.
Օդը՝ մաքուր, ջուրը՝ զուլալ,
Ցանկամ տեսնել իմ Կիլիկեան.
Վանքեր, բերդեր հոնտեղ շա՜տ կան:
Երբ որ լուծուի Հայոց հարցը,
Եւ մեզ տրուի նախնեաց հողը,
Մենք կը վարենք մեր արտերը,
Կը շէնցնենք մեր գիւղերը:
Ցանկամ տեսնել Սասուն ու Վան,
Զէյթուն, Հաճըն եւ Մուսա տաղ,
Տարսոն, Մարաշ, Սիս ու Այնթապ,
Կը ծաղկեցնենք մենք անպայման:

Յատկանշական է, որ հայրենադարձները դեռեւս կրում էին մեր կորցրած երկրի աւանդական, հարուստ եւ ինքնատիպ հոգեւոր ժառանգութիւնը, որը պէտք է փրկել անհետ կորստից:

Հայրենաբնակ հայրենադարձներից ժողովրդագիտական նիւթեր եւ պատմական յիշողութեան փաստավաւերական վկայութիւններ սկսել եմ գրի առնել տակաւին 1955 թուականից՝ արեւմտահայի արեան կանչով եւ անձնական նախաձեռնութեամբ: Տարիների ընթացքում գրի է առնուել սեռատարիքային տարբեր խմբերի ներկայացուցիչների հաղորդած ժողովրդական արձակ, չափածոյ եւ բանաձեւային բանահիւսութեան նշխարները, ինչպէս նաեւ Հայոց ցեղասպանութեան ականատես վերապրողների հաղորդած վկայութիւնները:

Արեւմտահայ հայրենադարձների յիշողութեան մէջ անթեղուած բանահիւսական, ազգագրական, բարբառագիտական եւ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ պատմափաստագրական սկզբնաղբիւրային այդ նիւթերը (շուրջ 10.000 միաւոր) ոչ միայն 50 տարիների ընթացքում գրառել, ձայնագրել, տեսագրել ու վերծանել եմ, այլեւ գիտական տարբեր տեսանկիւններով ուսումնասիրել եւ հրատարակել իմ 23 մեծ ու փոքր, նաեւ տարբեր լեզուներով թարգմանուած գրքերով:

Երկարատեւ եւ հետեւողական ուսումնասիրութիւններից պարզուել է, որ ժամանակի եւ տարածութեան մէջ փոփոխութիւններ են կատարուել ոչ միայն բանահիւսական նիւթերի եւ բանասացների քանակական ցուցանիշների մէջ, այլեւ՝ ժանրերի ներսում եւ ժանրերի միջեւ զգացւում են քայքայման, տարրալուծման եւ փոխակերպման որոշ որակական երեւոյթներ:

Ինչ վերաբերում է նրանց լեզուական առանձնայատկութիւններին, պէտք է նշել, որ հայրենադարձներն անցեալում պատմական իրադարձութիւնների բերումով Սփիւռքի տարբեր գաղթօջախներում գոյատեւել են տարբեր ազգերի (Թուրքեր, Արաբներ, Յոյներ, Հրեաներ, Ֆրանսիացիներ եւ այլն) հարեւանութեամբ, ուստի բնականաբար նրանց բանաւոր խօսքը կրել էր որոշ ազդեցութիւններ եւ փոխազդեցութիւններ, սակայն բուն բարբառների ու արեւմտահայ գրական լեզուի խօսակցականի քերականական կառուցուածքը մնացել էր կայուն, քանի որ օտարութեան մէջ մայրենի լեզուն եղել էր նրանց ազգային ինքնութեան եւ հայապահպանման միակ միջոցը:

Եթէ անցեալում որոշիչ գործօնը ժամանակն էր, իսկ օտար շրջապատի ներգործութիւնը՝ երկրորդական պայման, ապա Հայաստան տեղափոխուած բարբառների համար նոր՝ հարազատ միջավայրի ազդեցութիւնն է դարձել որոշիչ, իսկ ժամանակը՝ երկրորդական պայման:

Հայրենիքում համատարած գրագիտութեան եւ մասնագիտական զարգացման, գրական, համազգային պետական արեւելահայերէնի հեղինակաւոր եւ անդիմադրելի ներգործութեան շնորհիւ (դպրոցներ, ուսումնարաններ, համալսարաններ, մամուլ, ձայնասփիւռ, հեռատեսիլ եւ այլն) պատմականօրէն համեմատաբար կարճ՝ 3–4 տասնամեակների ընթացքում, նրանց խրթին բարբառներն ու արեւմտահայ խօսակցականն աստիճանաբար իրենց տեղը զիջել են գրական արեւելահայերէնին կամ տրուեալ տեղավայրի բարբառին:

Մինչեւ 1980ական թուականները հայրենադարձ ընտանիքներում նկատելի էր բանաւոր խօսքի բազմաշերտայնութիւն՝ մեծահասակները դեռեւս միմեանց հետ շարունակում էին խօսել իրենց բնիկ բարբառներով, միջին տարիքի մարդիկ՝ գրականախառն հայերէնով, իսկ Հայաստանում ծնուած եւ ուսում ստացած նոր սերնդին գրեթէ անհասկանալի էին աւագների բնիկ բարբառները: Այժմ նոր սերունդները տիրապետում են արդի գրական հայերէնին եւ օտար լեզուներին, բանահիւսական անցեալի աւանդներից եւս գրեթէ ոչինչ չեն պահպանում, բայց փոխարէնը հարստանում են ազգային եւ համաշխարհային մշակոյթի արժէքներով:

Այսպիսով, հայրենիքում ստացած բարձրագոյն մասնագիտական զարգացման, գիտատեխնիկական յարաճուն տեղեկատուութեան, հասարակական արտադրական յարաբերութիւնների բովում աստիճանաբար ձեւաւորուել եւ կազմաւորուել են հայրենաբնակ հայրենադարձների սոցիալական նոր որակը, հոգեգիտակցական աշխարհը եւ մտածելակերպը: Նրանց մշակութային զարգացումը եւ հասարակականօրէն յարմարուելու կարողութիւնը՝ ընթանալով մերձեցման ուղղութեամբ, դառնում է հայ ժողովրդի ազգային ինքնահաստատման եւ ամբողջականութեան բաղկացուցիչ մասը:

Ուշագրաւ է, որ ներկայումս եւս նկատւում են նոր հայրենադարձութեան միտումներ: Շատ ու շատ սփիւռքահայեր Հայաստանում ոչ միայն ներդրումներ են կատարում, նոր ձեռնարկութիւններ ստեղծում, այլեւ տներ, առանձնատներ են գնում կամ կառուցում՝ մասամբ կամ հիմնովին հայրենիքում բնակութիւն հաստատելու նպատակով: Քանի որ իրենց ապրած երկրներում առկայ կեանքի պայմաններն ու այլասերման վախը ստիպում են նրանց մտածել նաեւ իրենց զաւակների ապագայի, նրանց հայեցի դաստիարակութեան եւ ազգային ինքնութեան պահպանման մասին:

2005թ. Տէր Զօրի անապատում գրանցել եմ մի վկայութիւն, որտեղ պատմւում է 1915թ. Հայոց ցեղասպանութիւնից մազապուրծ, արաբ անապատականների մօտ ապաստան գտած, ստիպուած իրենց մայրենի լեզուն եւ հաւատքը փոխած վերապրողների յետագայ՝ երրորդ եւ չորրորդ սերնդի ներկայացուցիչների մասին: Նրանք նոյնպէս արաբերէն են խօսում, բայց իրենց ակամայ օտարացած երբեմնի հայ տատիկների եւ պապիկների ազգային ինքնութիւնը դեռ շարունակում են պահպանել: Նրանք լսել էին, որ Հայերը երկիր ունեն Հայաստան անունով, որ Թուրք-ազերիների ձեռքից Ղարաբաղը ազատագրուած է, եւ այնտեղ գնացող, բնակութիւն հաստատողին կառավարութիւնը հող է տալիս, որ վարեն, փող է տալիս, որ տուն կառուցեն: Այնպէս, որ սիրիական անապատներում ձուլուած, օտարացած, բայց իրենց ազգային ինքնութիւնը տակաւին պահպանած բազմահազար Հայեր կան, որոնք այդ մասին բացայայտ վարանում են արտայայտել: Ուստի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մէջ նրանց վերաբնակեցումը կազմակերպելը մեր կառավարութեան առաջնահերթ խնդիրներից է:

Քանի որ ազգը յարատեւում է միայն իր հայրենի հողի վրայ: Ժողովրդի գոյութիւնն իր հողից դուրս՝ վաղ թէ ուշ դատապարտուած է անէացման...

«Ազգ»

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29...

ԿԱՐՊԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Անցեալում, 1970 թուին, Փարիզի Լէ զ'Ար Տէքորաթիֆ թանգարանում տեղի ունեցաւ անսպասելի մի ցուցահանդէս, նուիրուած՝ հայկական արուեստին, պաստառներ գլխագիրով՝ Լ'ար Արմէնիէն տը լ'Ուրարթու ա նօ ժուռ: Երկար տարիներ լքուած, անտեսուած մեր հայրենիքը վերջապէս վայելչօրէն ներկայացաւ Ֆրանսացիներին. Հայաստան միայն փափիէ տ'Արմէնի չէր...

Ահա այս տարի, մենք որ միշտ երազներով ենք տարուել, բնաւ մեր մտքից չէր անցել որ պետական լայն մակարդակով պիտի ներկայացուի, պանծացուի մեր հինաւուրց ու ժամանակակից մշակոյթը: Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքներում, ինքնատիպ եւ մասամբ յուզիչ ոգեկոչումով տարածուեց «Հայաստանի տարին»: Այլ խօսքով՝ մի տօնակատարութիւն, մասնակցութեամբ մամուլի ռատիոյի, հեռատեսիլի, ինչպէս նաեւ այլ համերգներ, ցուցահանդէսներ: Անհաւատալի բայց իրաւ:

Այնպէս պատահում է որ երազը դառնում է իրականութիւն: Կարելի է յիշել որ քսան տարի առաջ Հայաստանի անկախութիւնը մի երազ էր եւ որի մասին Երեւանցին համարում էր «ուտո՞պիա»... Մինչդեռ 1991ին վերածնուեց անկախ պետութիւնը, առանց զէնքի, առանց արիւնի: Ջնջուեց վերջնականապէս «Փառք Ս.Մ.Կ.Կ.»ի տիրապետութիւնը...

«Հայաստանի տարին»... Հաշմանդամ, պաշարուած Հայաստան, որ վերջապէս, առաջին անգամ արժանացաւ վայելե՛լ Ֆրանսայի Նախագահի այցելութիւնը: Ու Նայիրեան մեր երկիրը քնքշութեա՛մբ մկրտուեց՝ «Արմէնի մօն ամի»:

Այո՛, ժամանակները փոխուել են եւ ինչպէս ասում է գուսանը. «Որքան արագ է պտըտւում այս անիծեալ խենթ մոլորակը»:

Ի մտի ունենանք սակայն որ ուրախ յիշւում են մեզնից հեռացած հարազատները, բարեկամները կամ մեր սիրած անձնաւորութիւնները: Այդ նկատմամբ շատ դիպուկ եւ յուզիչ էր Շառլ Ազնաւուրի տրտունջը, Հայաստանի անկախութեան 15րդ տարեդարձի փառահեղ ընդունելութեան առթիւ՝ «Եթէ մեր ծնողները տեսնէին այս տօնակատարութիւնը, պիտի ասէին՝ ո՞ւր էինք, եւ ուր հասանք...»:

«Ուր հասա՞նք»... կիսուած, ճողուած մի ազգ որ ամէնուրեք, ուր որ կանգ առաւ, դրաւ իր դրօշմը եւ փաստեց որ արժանի է յարգանքի ու գնահատանքի: Ինչ վերաբերում է Սովետական Հայաստանի, կարմրաշող մի պետութիւն ստեղծուեց, մարքսիստական ժողովրդավար կիրարկումով, այսինքն՝ «պրոլետարական տիկտատուրա»: Ու եօթանասուն երկար տարիներ բիրտ սիստեմի լուծին տակ, հայ ժողովուրդը վերապրեց, կառուցեց, ստեղծագործեց ու զարգացաւ կրթական, գրական, գիտական, մշակութային այլ մարզերու մէջ: Այո՛. կարմիր բանակի մուտքը 1920ին, արգիլեց որ Քարաբէքիրի նախայարձակ բանակը յաջողի մեր ազգի «վերջնական լուծումը»...: Իսկ համայնավար վարչաձեւի այդ բոլոր բարիքները, տասնեակ տարիներ ենթակայ եղան շռայլ փառասիրութեան: Մասամբ հաւատում էինք: Ու ամէն տարի, Նոյեմբեր 29ին ծայրէ ծայր լեցուն էր Փարիզի Փլէյէլի սրահը, տօնելու Սովետական Հայաստանի տարեդարձը: Հանդիսականները միայն համայնավարներ չէին, այլ մեծամասնութեամբ արմատախիլ Արեւմտահայեր, որոնք սաստիկ պահանջ ունէին հաւատալու Հայաստանի գոյութեան, վառւում էին հայրենիքի կարօտով:

Իսկ ի՞նչ եղաւ վերապրող Հայաստանաբնակ ժողովուրդի վճարած փրկագիպահերին, խնջոյքի ժամերին, Հայաստանցիների կերուխումի սեղանում, միշտ

նը այդ կրճատուած քարաստան հայրենիքին: Դաժան դարու, տարիների ի՜նչ զոհեր, անարդարութիւններ ու ոճիրներ եղան որոնք ոտնակոխ արին, ճզմեցին խեղճ հայրենասէրները: Ապրելու հրամայականն էր՝ լռութիւնը, սուտը եւ «փախախ»ը ···

Անուամենայնիւ 1991ի Հայաստանի վերածնուած անկախ պետութիւնը ժառանգորդը եղաւ սովետականացած այդ երկրին, իր վարդերով, իր փուշերով···:
Առածը ասում է՝ «յիշողութիւնը մտքի պահակն է»: Թւում է որ քաղաքական գործիչները այնքան էլ կարիք չունեն մտքի պահակի: Անցեալում անտեսւում էր Մայիս 28ի պատմական իրողութիւնը: Այժմ եօթանասուն տարիներ խորհրդանշող Նոյեմբեր 29ը մատնուած է մոռացութեան փոսին: Մինչդեռ, այդ շրջանին զոհուած մեր հայրենակիցների հանդէպ մնում ենք պարտական:

«Հայաստանի Տարի»ն··· Նոյեմբեր 29ի սեմին, միտքս խայթում է մեր գերդաստանի զոհուած Աւետիսը: Նա, 1921ին, երիտասարդ տարիքում, իբր կրթաթոշակառու, յաճախեց Փարիզի Հանքագիտական ազգային վարժարանը. փայլուն նիշերով աւարտեց (1926) ու վերադարձաւ Երեւան: Նա կատարեց բազմաթիւ ազգօգուտ պրպտումներ երկրաբանական ասպարէզում, ձեռք բերեց շահեկան յայտնութիւններ: Անխուսափելիօրէն 1937 թուին ամբաստանուեց իբր «հայրենիքի թշնամի» եւ գնդակահարուեց, ինչպէս հազարաւոր ուրիշ անմեղներ: Նրա յանցա՞նքը. եղել էր արտասահմանում: Կամ աւելի ճիշդ՝ վերադարձել էր հայրենիք ···Այնքան որ Աւետիսից խլեցին ապրելու իրաւունքը: Այլեւս ատամի ցաւի ենթակայ չեղաւ··· բայց ընտանիքը համաձայն կոմունիստական «հումանիտար» օրէնքին, վայրագօրէն տնից վտարեցին եւ քսան երկու տարիներ Արուսեակ՝ իր կինը, երկու երեխայով ապրեց մութ ու խոնաւ գետնայարկում: Դեռ աչքիս առջեւ տեսնում եմ Արուսեակի դէմքի ակօսները, ստալինեան դաժան տարիների վկայութիւնը: Միշտ մտքումս է այն երեկոն, երբ ինձ պատմեց ի՜նչ ծանր պայմաններում դիմացաւ եւ մեծացրեց իր երկու զաւակները «Աւօն տարին եւ կորաւ: Մեր քաշած "զուլումը" այլեւս պատկանում է անցեալին: Բայց հաւատա ինձ, սիրելիս, երազումս յաճախ ինձ արթնացնում է այն դրան "չխկոց"ը, երբ գիշերուայ բարբարոս ժամին եկան տարան Աւոյին»:

Նոյեմբեր 29··· այդ «չխկոց»ի վախից, մի ողջ ժողովուրդ գիշերները գլուխը դնում էր բարձին, այդ դրան «չխկոց»ի սարսափով:

Մտքումս է նաեւ Արտակ քեռին: Երբ հայրս բանտարկուեց, մերինները յաջողեցին «դղեցի» (տակի) ուժով պարսկական անձնագիր ձեռք բերել ու հօրս հետ ազատուել սովետական «դրախտից»: Բայց Արտակ մերժեց փախուստի անձնագիրը, յայտնելով՝ «Ձեզ գալու ձեզ հետ. այս երկրից դուրս չեմ կանայ ապրել»: Մնաց եւ Սիպիրը եղաւ իր վերջին կայանը··· Նրա նման, տասնեակ հազարներ կորան, անյայտ, անշիրիմ···

Նոյեմբեր 29ին··· «ագիտացիա»յի շեփորները խցանուել են: Վաղեմի յառաջդիմական «կարմիր լալա»ները լռել, կծկուել են, ամօթխածութեան զգացումով տարուած··· Մինչդեռ հայրենի զոհերը պատկանում են մեր արթուն յիշողութեան:

Անցեալում, 1980 թուին, պատշաճօրէն նշուեց Սովետական Հայաստանի 60ամեակը: «Քասքատ»ի վերի բլուրի վրայ, զետեղուեց երկնասլաց մի կոթող: Ցիշեցի երեւանցու մէկի հեգնանքը, ականջիս փսփսալով. «Դա "իմփոթենթ"ի երազանքն ա»: Թող մնայ այդ պատմական վկայութիւնը: Գոնէ մի ուրիշ բլուրի վրայ կառուցուի բազալտից մի պատ որի վրայ քանդակուեն Նոյեմբեր 29ի զոհերի անունները: Զարմիկս առաջարկս լսելիս, թեւերը վեր բարձրացնելով բացագանչեց. «Արա, դու ի զուր ես երազում. մի՞ թէ պէտք է երեւակայե՞լ թէ քանի՜ քիլոմեթր պատ պիտի սարքեն տեղաւորելու համար ոչ միայն բոլոր ստալինեան զոհերը այլ նաեւ հայրենական մեծ պատերազմի սպաննուած-կորածները: Ի զուր, մի՛ երազիր···»:

Երազենք կամ ոչ, հողը չի ստում: Վկայ Ծիծեռնակաբերդի Եղեռնի կսկծալի յուշարձանը: Հաւատանք հայաստանցու ազգային արժանապատուութեան եւ մաղթենք որ շուտով կառուցուի Նոյեմբեր 29ի զոհերը յաւերժացնող յիշատակի պատը: Անշուշտ Սփիւռքի դասական ու ազնի՜ւ մասնակցութեամբ···

Կ. Զ.

«ՆԻՍ ՄԱԿԱԶԻՆ»Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նիսի թերթին Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր թիւին մէջ Հայաստանի տարուան բացումին առթիւ կարճ հարցազրոյց մը կատարուած է առաջին փոխ քաղաքապետ Ժիւլիանա Շիշմանեանի հետ: Ան կը յիշեցընէ շուրջ 80 տարի առաջ առաջին Հայերու ժամանումը, Պուլվար տը լա Մատլէնի վրայ Նիսահայ փոքր կեդրոնի մը կազմաւորումը, Հայերու համարկումի յաջողութիւնը: Ինք իր պաշտօնին բերումով Նիսի հայկական կազմակերպութիւններուն եւ նիսաբնակ Հայերու հետ մասնաւոր կապ կը պահէ, ինչ որ կ'արծարծէ հօրը դաւանած արժէքներուն գիտակցութիւնը. աշխատանք, պատիւ, հաւատարմութիւն եւ Ֆրանսայի ժողովուրդին նկատմամբ անսահման երախտագիտութիւն:

Թերթը նոյն թիւով արձագանգած է լուսանկարիչ Քարշի ցուցահանդէսին որ մինչեւ Նոյ. 19 տեւած է Նիսի մէջ: Շեշտած է յատկապէս անոր դիմանկարներուն բացառիկ որակը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՍԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՊՕՂՈՍ ԳՈՒԲԵԼԵԱՆԻ ԱՆԳԼԵՐԷՆ ՀԱՏՈՐԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գույումճեան» սրահին մէջ, Նոյ. 3ին, տեղի ունեցած է Պօղոս Գուբելեանի «Ափրիկեան համանուագ» պատմուածքներու անգլերէն հատորին գինեձօնը: Հատորը, որ ափրիկեան ցամաքամասի եւ անոր տեղացիներուն կեանքէն առնուած՝ հեղինակին հայերէն 3 հատորներէն վերցուած 18 պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն է, անգլերէնի թարգմանած են Նորա Արմանի, Իշխան Ճինպաշեան եւ Երուանդ Գոչունեան: Բացումը կատարած է Հ. Անտոն Վրդ. Սարոյեան: Անթուան Գարամանլեան տուած է հեղինակին կենսագրականը: Հանդիսավարը՝ Տօքթ. Ժոզէֆ Քէչիշեան, նշած է թէ «Հատորը իր տեսակին մէջ նորութիւն մըն է, որովհետեւ լոյսի կը բերէ չլուսաբանուած ցամաքամաս մը ու անոր բնակիչներուն կեանքէն վերցուած հետաքրքրական նորութիւններ»: Տօքթ. Ռազմիկ Շիրինեան ներկայացնելով հատորը, նշած է թէ անիկա իրեն համար կը բանայ նոր աշխարհ մը, ուր Ափրիկէն եւ ափրիկեցին իրենց ընկերային, հանրային եւ տնտեսական կեանքով կը պարզեն մարդկային վերաբերումը եւ վարմունքը՝ հարազատ կերպով: Սրտի խօսք արտասանած է թարգմանիչ Երուանդ Գոչունեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է հեղինակը: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որմէ ետք կատարուած է հատորին գինեձօնը:

***

«ԼԻԼԻԱ» պարախումբին ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» թատերասրահին մէջ, Հոկտ. 29ին, տեղի ունեցած է «Լիլիա» մանկա-պատանեկան պարախումբին երեկոյթը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Հարիւր հոգիէ բաղկացած պարախումբը մեկնաբանած է հայկական եւ օտար 28 պարեր, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով ներկաներուն մօտ: Պարուսոյցը՝ Լիլիա Մարգարեան, որ 16 տարի առաջ հիմնած է պարի դպրոցը, ծնած է Երեւան, 1978ին ընդունուած է Սայաթ Նովա պարարուեստի ուսումնարանը, զոր աւարտելէ ետք մաս կազմած է պետական «Կռունկ» պարախումբին: 1989ին հաստատուելով Կլէնտէյլ, հիմնած է պարարուեստի իր սեփական դպրոցը. այս տարի պարի երկրորդ դպրոց մըն ալ բացած է Փասատինայի մէջ:

ԼՐԱՍՈՒ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՂԵՌՆԱՊԱՏՈՒՄ
(վերհրատարակութիւն)

ԳՈՒՐԳԷՆ ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ
(Կ. Գաբիկեան)

Անթիլիաս 2006

ԱՆՅՈՒԿԸ - ՄՈՒՏՅՈՒԿ

Բժ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Հօրոյի բանախօսութիւնը չունեցաւ այն համը, զոր ունեցած էր առաջին երեկոյթը: Ճիվանեան գրաւիչ չէր, տափակ էր, բարեբախտաբար Սանտալճեան սրբագրեց յետոյ զայն, եռանդուն խօսքեր արտասանեց, եւ երեկոյթը փակեց իր հրաժեշտի ողջոյնը տալով, զի յայտարարեց թէ Կ. Պոլիսը պիտի թողուր, պիտի մեկնէր երթար Կիլիկիա, իբրեւ կրթական ընդհանուր տեսուչ «Միացեալ ընկերակցութեան» բացած վարժարաններուն:

Գր. Սանտալճեան զարգացած, ուսեալ եւ ջերմ ազգասէր երիտասարդ մ'էր, իրեն տրուած պաշտօնին լիուլի գիտակից ու յարմար, որով Կիլիկիոյ մէջ ունեցաւ խիստ վառ գործունէութիւն. բայց դժբախտաբար անողոք հիւանդութիւն մը կարճեց անոր խոստմնալից կեանքը. ազդը զրկուեցաւ յոյժ օգտակար մէկ զաւակէն:

***

Երրորդ երեկոյթին համար մտածել ըսկըսանք, թէ ո՞վ կարելի էր որոշել իբրեւ բանախօս, ու բաւական երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ միտեցանք հրաւիրել՝ Անտոնեան միաբանութեան անդամ Մաղաքիա Վրդ. Օրմանեանը, որուն արտասանած դամբանական դրուատիքը ողբացեալ Հ. Կղեմէս Վ. Սիպիլեանի յիշատակին, ա՛յնքան խոր տպաւորութիւն թողած էր մեր վրայ, տարի մը առաջ:

Բայց Օրմանեան կու գա՞ր: Առաջարկութիւնը ըրողը ես ու Մրմրեան եղանք, որով պաշտօն մեզ տրուեցաւ երթալ հրաւիրել Վարդապետը:

Ցաջորդ օրը երկուքս ելանք գացինք Բերա, Ըթըռ փողոց, Օրմանեաններու բնակարանը եւ ուզեցինք տեսնալ Հ. Վարդապետը, որ անմիջապէս ընդունեց մեզ ժպտալից դէմքով, մեծ համակրութեամբ:

Ցայտնեցինք մեր այցելութեան նպատակը, որ էր՝ բանախօսութեան գինքը հրաւիրել «Կրթասիրաց» գիշերային լըսարանին մէջ: «Սիրով կ'ընդունիմ ձեր հրաւէրը». եւ երբ բանախօսութեան նիւթը հարցուցինք, պահ մը մտածելէն ու ճակատը քերելէն վերջը պատասխանեց՝ «Բանախօսութեանս նիւթ պիտի ըլլայ՝ Հայութեան ոգին»:

***

Մեծ ուրախութեամբ վերադարձանք Սկիւտար, եւ բարի լուրը հաղորդեցինք մեր ընկերներուն, թէ Մաղաքիա Վրդ. Օրմանեան սիրայօժար յանձն առած էր գալ բանախօսել, նիւթ ունենալով «Հայութեան ոգին», որ ոգեւորելով ոգեւորեց ընկերութեան դիւանին անդամները:

Իսկոյն խմբագրեցինք ծանուցումներ եւ կախեցինք զանոնք եկեղեցիներուն բակը, եւ քարոզիչներուն միջոցաւ ալ գեկուցանել տուինք ժողովուրդին, երեկոյթին օրը, բանախօսին անունը եւ բանախօսութեան համար ընտրուած նիւթը:

Ս. Խաչի թաղական խորհուրդին ատենապետ Հարենց Աբրահամ էֆէնտիէն գացինք խնդրել, որ գիշերը իր տունը հիւրընկալէր Վարդապետը: Հարենց Աբրահամ հաճութեամբ ընդունեց մեր առաջարկը եւ որոշուած օրը դարձեալ ես ու Մրմրեան գացինք Բերա, Օրմանեանը բերինք Սկիւտար ու փառաւոր կառքով մը գինքը ուղղակի առաջնորդեցինք Թոփհանէլիօղլու կոչուած մեծ պողոտային վըրայ Հարենցին բնակարանը, ուր ամէն կերպ հիւրասիրութիւնը ընծայուեցաւ անտոնեան միաբանին:

***

Ճաշէն յետոյ ես մինակս գացի Հարենցին տունը եւ Օրմանեանը բերի լսարան քալելով, զի գիշեր ատեն կառք չկար:

Օրմանեան կաթոլիկ վարդապետի յատուկ շղարշածածկ փակեղը առանց գըլխէն հանելու բեմ բարձրացաւ եւ ողջունեցաւ խլացուցիչ բուռն ծափահարութիւններով:

Սրահին բազմութիւնը ալ աւելի հոծ էր, քան առաջին երեկոյթին. շատեր ոչ միայն ոտքի վրայ մնացած էին, այլեւ պարտէզը կեցած էին՝ բաց պատուհաններէն լսելու բանախօսութիւնը. եղանակը ամառ էր:

Ճերմակեան վարդապետ, երեկոյթին նախագահը, ողջագուրուելով Օրմանեանի հետ, կատարեց բացումը, եւ շատ մը դրուատալից խօսքերով ժողովուրդին ներկայացուց բանախօս վարդապետը. բոլոր սկիւտարցիներու կողմէ շնորհակալութիւն յայտնեց Հ. Օրմանեանին, որ բարեհաճեցաւ գալ մինչեւ Սկիւտար, հայ երիտասարդներու հաստատած այս լսարանին ոչ միայն մղում տալու, այլեւ անոր փայլը աւելցնելու. եւ հրաւիրեց Հայր բանախօսը, սկսիլ իր շահեկան նիւթը:

***

Ինչպէս ըսած եմ, Հ. Մ. Օրմանեանի բանախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայութեան ոգին»: Օրմանեան նախ շնորհակալութիւն յայտնելէ յետոյ իրեն եղած հրաւէրին համար, անցաւ ընտրած նիւթին եւ ճիշդ երկու ժամ գեղեցիկ առոգանութեամբ կարդաց իր ճառը, ներկայացուց Հայութեան անընկճելի ոգին, դարերու ընթացքին մէջ ցոյց տուած դիմադրութիւնը ամենակերպ փորձանքներու հեղեղին դէմ, եւ վերջացուց իր խօսքը՝ հաւաստալով թէ անմահ է եւ անմահ կը մնայ Հայութեան ոգին:

(Շար. 116)

CONCERT EXCEPTIONNEL

Centenaire de l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance

Dimanche 10 décembre à 17h
au Théâtre des Champs-Elysées
15 avenue Montaigne — 75008 Paris
Métro : Alma-Marceau
Solistes :
Vahan MARDIROSSIAN (piano)
Iris TOROSSIAN (harpe)
Xavier PHILLIPS (violoncelle)
Jean-Marc PHILLIPS-VARJABEDIAN (violon).
Ensemble «MAESTRIA»
sous la direction
de Vahan MARDIROSSIAN
Oeuvres de :
Grieg, de Falla, Khatchatrian, Piazzola, Babadjanian, Debussy, Tchaïkovski, Pugnani-Kreisler, Mirzoyan.
Location des places :
55, 40, 20 et 10 euros.
www.theatrechampselysees.fr
ou 01 49 52 50 50 •
UGAB 01 45 20 03 18, Fnac et Virgin.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Ֆլորիտա Տիմա 80 Եւրօ, Օր. Ամենուհի Գրիգորեան 75, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պագըրճեան 80, Տէր եւ Տիկին Արման Օհանեան 80, Պ. Զարեհ Գավաֆեան 100, Պ. Գրիգոր Թուղլուեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան Առաքելեան 50, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպաքանեան 100, Օր. Աստղիկ Տէր Պարսամեան 80, Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 70, Պ. Ահարոն Պօյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 80, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 150, Պ. Եդուարդ Տէր Յակոբեան 30, Պ. Ֆիլիփ Սէմէրճեան 20, Տիկին Արուսեակ Սարգիսովա 600, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ղազարեան 800, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրճեան 100, Պ. Ժագ Այճեան 100, Պ. Ժան Գարակէօզեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 200, Պ. Խոսւար Աճէմեան 100, Տիկին Մելինէ Նահապետեան 100, Տիկին Շաքէ Շվարց 20, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան 150, Պ. Նուպար Մազլումեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէչիեան 100, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահէ Թագւորեան 60 Եւրօ։

(Շար.)

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAINE

«Հայաստանի Տարուան» շրջանակին մէջ
ԲԱՅԱՐԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
(Դաշնակ)

ԱԼՏՕ ՉԻՔՕԼԻՆԻ

ի նպաստ Մարսէյլի Համազգայինի ճեմարանին

Յայտագիր՝
Մոցարթ – Պէթհովէն – Շուման – Շոփէն
Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.30ին
«Salle Jean-Renoir»
7 Villa des Aubépines à Bois-Colombes
Մասնակցութիւն՝ 29 *Եւրօ*

Տոմսերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.—
• 01 · 45 · 93 · 00 · 25
• 06 · 14 · 74 · 92 · 97
• 06 · 64 · 91 · 51 · 74

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք յիշատակեսցուք

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2
Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
տօնին առիթով
հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի։

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2
Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոյ՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն
Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԵ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԱԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աէն Լու – Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ բոլոր ծառայողներու եւ համայն Թաղեցիներու ննջեցեալներուն հոգւոյն ՀՈԳԵՀԱՆԳԸՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ կը կատարէ՝
Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆԵ. ՏԷՏԷԵԱՆ

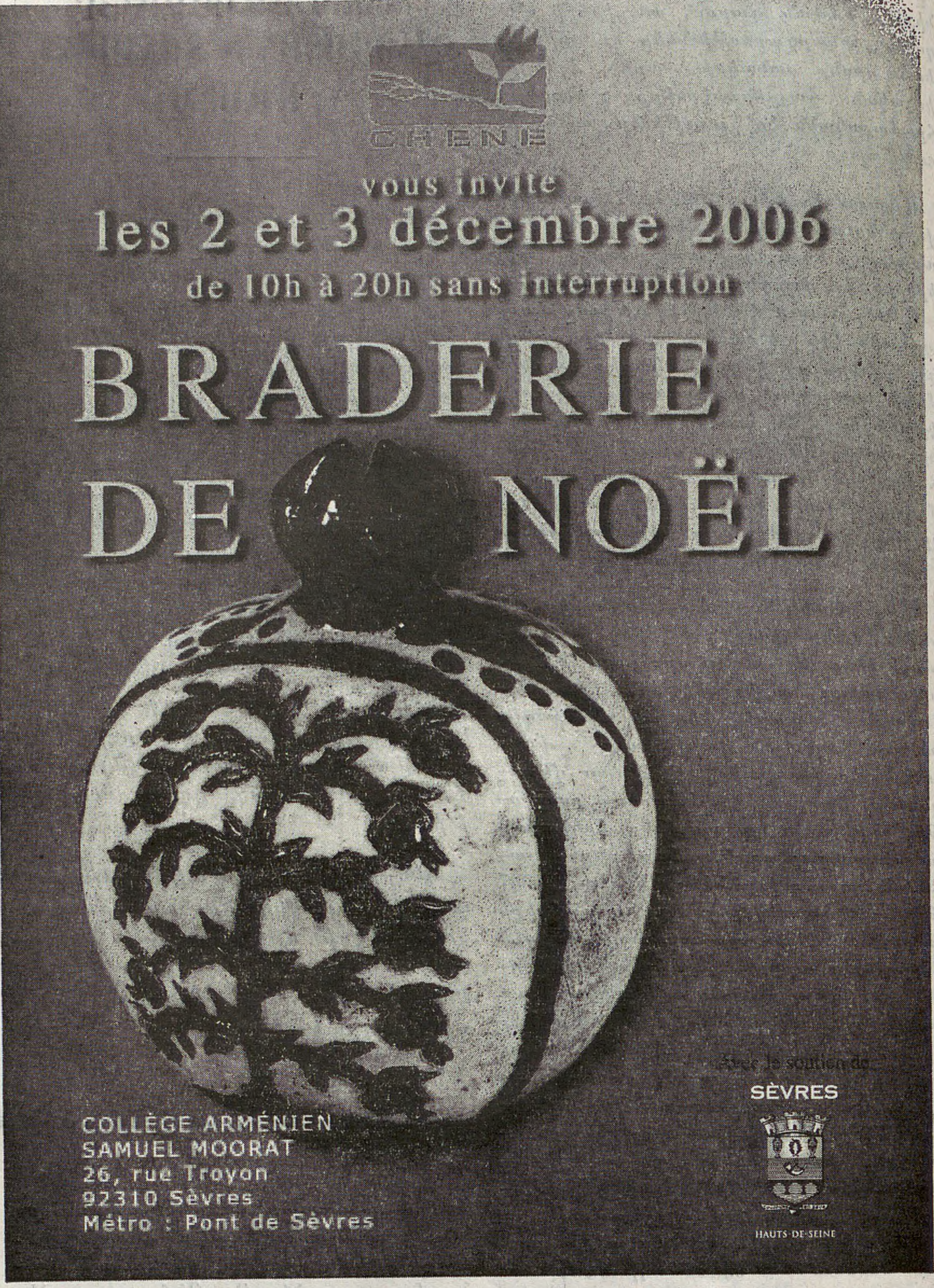

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ իր բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Կէնճեան, Պէղեան եւ Օրիոլ ընտանիքներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգական եւ բարեկամներուն ընկերուհի Անժէլ Կէնճեանի *մահուան առթիւ։*

Այս տխուր առթիւ մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ֆաքրիկեան 30 *Եւրօ, Պ. Ժան Պաթվապան* 50 *Եւրօ եւ Պէնժամէն Պաթվապան* 50 *Եւրօ։*

□

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, *ժամը* 15*ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։*

□

TALINE

La Section «ASTRIG» d'Arnouville de la Croix Bleue des Arméniens de France
présente pour la première fois en France !
le Samedi 23 décembre
«Salle Rossini» — 6 rue Drouot Paris 9e
2 séances :
14 heures et 17 heures précises
Les horaires seront impérativement respectés (fermeture des portes).

Réservations :

•Carmen: 01 39 94 84 23 / 06 14 65 65 61
•Chaké: 01 39 85 12 35 / 06 11 19 87 33

Manifestation organisée avec le soutien d'«Arménie, mon Amie», Année de l'Arménie en France.

arménie mon amie

Dans le cadre de l'Année de l'Arménie en France,
l'Association Lyon-Erevan APECLE
organise une soirée musicale humanitaire

Concert Exceptionnel de Piano

Samedi 2 décembre à 20 heures 30
Salle Molière
18-20 Quai de Bondy — Lyon 5ème
«Do Ré Mi Fa Sol...idarité Musique»
En présence de la Marraine de la soirée
Claire GIBAULT,
Chef d'Orchestre international.

Musiciens invités :
Le jeune pianiste Tigran POGHOSSIAN (Arménie) — Quatre mains: Lilit GHAZARIAN-ARAGONA et Wilhem LATCHOUMIA — La concertiste internationale Svetlana NAVASSARDIAN (Arménie).

Au programme :
Chopin — Schubert — Khatchatrian —
Satounts — Ravel — G. Tchetchian —
Haydn — Beethoven — Babadjanian —
Komitas ...

Tarif : 20 euros
Tarif réduit : 15 euros (étudiants, demandeurs d'emploi)
Gratuité : moins de 12 ans.

Réservations :
APECLE, Auchan, FNAC, Le Progrès, Carrefour.

VISITE A PARIS DU PASTEUR KRIKOR AGABALOGLU D'ISTANBUL

PROGRAMME DES REUNIONS

• Réunions à l'Eglise Evangélique Arménienne des frères, Place de l'Europe — Alfortville
  — **Jeudi 30 novembre à 9h30 : Réunion de dames**
  — **Jeudi 30 novembre à 20h30 : Réunion publique**
  — **Vendredi 1er décembre à 20h45 : Réunion publique.**
• Réunion à Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse
  — **Samedi 2 décembre à 20h30 : Réunion publique.**

Célébration du 160ème anniversaire du Mouvement Evangélique Arménien
Dimanche 3 décembre
à l'Eglise Evangélique Arménienne — 28 avenue Bourgain — Issy-les-Mlnx
Culte à 11 heures
160ème Anniversaire à 15h30 (Programme culturel et historique)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15 — Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30

JEUDI
30 NOVEMBRE
2006

LE NUMERO: 1,20€

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884–1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 250 Եւրօ — Վեցամսեայ : 135 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 300 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
270 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1,20 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

82ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 21.587

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

82e ANNEE — N° 21.587

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Ի՞ՆՉ ԸՍԱԾ Է ՊԱՊԸ ԷՐՏՈՂԱՆԻ

ԲԵՆԵԴԻԿՏՈՍ ԺԶ. ԵՓԵՍՈՍԷՆ ՊՈԼԻՍ ԱՆՑԱՒ

Ֆրանսական մետիաները հապճեպ կերպով կը դիմեն լրատուութեան եւ Նոյեմբեր 29ին, բոլորն ալ կը հաղորդէին՝ «Պապը Եւրոպայի դուռը կը բանայ Թուրքիոյ»: Արդ, ոչինչ կը հաստատէ որ Բենեդիկտոս ԺԶ. այդքան արագ կերպով կարծիք փոխած ըլլայ, քանի երբ դեռ Ծիրանաւոր Ռացինկէր էր միայն, բոլորովին դէմ արտայայտուած էր նման հաւանականութեան մը: Այս նոր կարծիքին աղբիւրն է Էրտողան, որ Նոյեմբեր 28ին դիմաւորած էր Պապը, քառորդ ժամ խօսած հետը, ապա յայտարարած էր, ի պատասխան իր փափաքին որ Պապը օժանդակէ Թուրքիոյ անդամակցութեան. «Իրեն դիմեցի որ օգնէ դէպի Եւրոպա մեր ճամբուն վրայ, ու ան ըսաւ "կ'ուզենք որ Թուրքիա մաս կազմէ Միութեան"»: Այլ խօսքով յայտնի չէ թէ իսկապէս ի՞նչ ըսած է Պապը: Ս. Աթոռի մամուլի գրասենեակին տնօրէնը՝ Հ. Ֆետերիքօ Լոմպարտի յայտարարած է. «Քաղաքականութեամբ չենք զբաղիր, բայց կողմնակից ենք Թուրքիոյ անդամակցութեան: Ս. Աթոռը ոչ լիազօրութիւնն ունի, ոչ ալ ձեռնհասութիւնը միջամտելու համար ճշգրիտ կէտերու վրայ, որոնք կը վերաբերին Թուրքիոյ անդամակցութեան: Բայց եւ այնպէս դրական դիրք ունի եւ կը քաջալերէ երկխօսութեան ճամբան հասարակաց արժէքներու հիման վրայ»: Կը թուի որ Պապին բուն ըսածը սա է. «Թուրքիա կրնայ անդամակցիլ, եթէ յարգէ փոքրամասնութեանց եւ քրիստոնեաներու իրաւունքները»:

Ընդհանուր ձեւով, Բենեդիկտոս ԺԶ. խաղաղութիւն եւ մանաւանդ հաշտութիւն քարոզած է: Իր Թուրք խօսակիցներուն կրկնած է.– «Կրօնքները եղած են խաղաղութեան եւ հաշտութեան համար եւ պէտք չէ այլ մեկնաբանութիւններու պատճառ ըլլան»: Էրտողան ըսած է նաեւ որ Պապին գլխաւոր պատգամը Իսլամի հանդէպ, այն է որ Իսլամը խաղաղասէր է եւ գթասէր:

Մամուլին առջեւ ալ Պապը ճշդած է աշխարհականի եւ աշխարհապաշտի (լայիքթէ եւ լայիքիզմ) տարբերութիւնը ու չեշտած՝ «Եւրոպայի մէջ վիճարկում մը ունինք այդ մասին եւ այդ ինծի յատկապէս կարեւոր կը թուի Թուրքիոյ հետ երկխօսութեան համար: Մենք, Եւրոպացիներս պէտք է խորհինք այդ մասին, Թուրքիան պարտի մեկնելով իր պատմութենէն եւ ծագումէն, խորհրդածել մեզի հետ, թէ ինչպէս պէտք է կառուցանել ապագային համար այդ կապը աշխարհականութեան եւ աւանդութեան միջեւ, բաց եւ հանդուրժող իմաստութեան մը, որու հիմնական տարրն է ազատութիւնը»: Դեռ, դիւանագիտական մարմնին առջեւ ալ բառերը շատ չէ ծամծմած, երբ յայտարարած է «ժողովրդավար որեւէ երկրի իշխանութեանց պարտականութիւնն է երաշխաւորել բոլոր հաւատացեալներուն իսկական ազատութիւնը եւ թոյլ տալ անոնց ազատօրէն կազմակերպելու իրենց իսկ համայնքին կեանքը»:

Ծաղկեպսակ մը դնելէ ետք Աթաթիւրքի դամբարանին, Պապը յուշամատեանին մէջ արձանագրած է. «Ասիոյ եւ Եւրոպայի միջեւ կամուրջ կապած այս հողերուն վրայ ուր տարբեր կրօնքներ ու մշակոյթներ իրար կը խաչաձեւեն, գոհունակութեամբ կ'արձանագրեմ Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրին խօսքը որպէս իմս. "Խաղաղութիւն երկրին մէջ ու ամբողջ աշխարհին"»: Ապա երկարօրէն խօսած է կրօնական հարցերու տնօրէն՝ մուֆթի Ալի Պարտաքօղլուի հետ եւ բացատրած Ռաթիզպոնի խնդրայարոյց դասախօսութեան միտքը:

Անգարայէն, Պապը եւ իր շքախումբը Եփեսոս անցած են:

*
**

Մամուլը կը շարունակէ լայն տեղ տալ այս այցելութեան եւ որոշ յօդուածներ նոյնիսկ դասընթացքի բնոյթ ունին, քանի կը բացատրուին օրթոտոքսին, պատրիարքութեան, առաքելական պատրիարքներու հանգամանքը, միւս պատրիարքութիւնները, ինքնագլուխ եկեղեցիները, եւլն., եւլն.:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ ընդառաջելով ամերիկեան բողոքներուն, հրաժարած է ճաշ մը կազմակերպելէ Շիրաքի 74րդ տարեդարձին առթիւ, Նոյեմբեր 29ին, Ռիգայի մէջ, ուր տեղի կ'ունենայ ՕԹԱՆ-ի վեհաժողովը: Ֆիկառոյի թղթակիցին համաձայն, Շիրաք նախ որոշած կ'ըլլայ իր տարեդարձը տօնել հայկական ճաշարանի մը մէջ եւրոպացի իր ընկերակիցներուն հետ, առանց Թ. Պլէրի եւ Պուշի, բայց Պուշ ձախողեցնել տուած է այդ ծրագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, առաջին անգամն է որ ՕԹԱՆ-ի ժողով մը տեղի կ'ունենայ նախկին խորհրդային երկրի մը մէջ եւ Պուտինի ժամանումն ալ աննախընթաց է պալթեան երկիր մը:

ՌԱՄԱՏԻԻ (Պաղտատի արեւմուտքը) 5 երիտասարդ Իրաքուհիներ սպաննուած են, երբ ամերիկեան հրասայլ մը կրակ բացած է ապստամբներու վրայ, որոնք շէնքէ մը ներս մտած էին:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ Խորհրդարանը օրէնք մը քուէարկած է Նոյեմբեր 28ին, որ «ցեղասպանութիւն» կ'որակէ այն մեծ սովը, որու նախաձեռնած էր Խորհ. Միութիւնը 1932ին եւ 1933ին եւ որ տասը միլիոն Ուկրանացիներու մահուան պատճառ եղած էր:

«ԼԻՊԷՐԱՍԻՈՆ»ի աշխատաւորները գործադուլի որոշում մը տուած են, Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 4էն սկսեալ, ինչ որ ազդարարութիւն մը կը նկատուի նոր տնօրէն-նախագահ Լօրան Ժոֆրէնի: Այս վերջինը 76 պաշտօնազրկում որոշած էր եւ այդ իսկ է գործադուլին դրդապատճառը: Գործադուլի որոշումը տրուած է Նոյեմբեր 28ին եւ հանդիպումին ընթացքին 143 հոգի ստորագրած են գործադուլի ի նպաստ Դեկտ. 4էն սկսեալ, 110 հոգի անմիջական գործադուլ կ'ուզէին. 10 հոգի ալ սպիտակ քուէ տուած է:

ԻՔՈՒԱԹՈՐԻ նախագահ ընտրուած է Ռաֆայէլ Գորէա, որ ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս մարդասէր, քրիստոնեայ եւ ձախ: Իրեն համար քաղաքականութիւնը եւ տնտեսութիւնը կը ծառայեն մարդուն:

ԶՈՒԻՑԵՐԱՑԻՆԵՐԸ ձայներու 53,4% համեմատութեամբ, հանրաքուէով իրենց հաւանութիւնը տուին զօրակցութեան օժանդակութեան մը (650 միլիոն Եւրօ) սահմանուած Եւրոպական Միութեան 10 նոր անդամներուն: Խորքին մէջ, օժանդակութիւնը փոխանակութիւն մըն է, զոր պահանջած է Պրիւքսէլ, երկկողմանի համաձայնութեանց որոնք կը կապեն Զուիցերիան Եւրոպական Միութեան եւ որոնք կը պահպանեն դրամատնային գաղտնիքը:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Քուինզ թաղամասին մէջ, Նոյեմբեր 26ին ցոյց մը կատարուած է բողոքելու համար երկու օր առաջ գործուած ոստիկանական կոպիտ «սխալ»ի մը դէմ (ինչ որ Ֆրանսացիք պավիւռ մըկըրտած են), որու զոհ գացած է 23ամեայ սեւամորթ մը: Այս վերջինը, որ պիտի ամուսնանար Նոյեմբեր 25ին իր երկու զաւակներուն մօր հետ, դուրս կ'ելլէր գիշերարոյնէ մը, ուր կը թաղէր ամուրիութեան շրջանը երկու ընկերներու հետ, երբ դէմ յանդիման գտնուած է բուռն կրակոցի մը: Ենթակաները զինուած չէին եւ ոստիկանները գործազուրկ եղած են անմիջապէս, մինչ քննութիւն մը բացուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՆԱԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԻՐԻՄՆԵՐ ՊՂԾՈՒԱԾ

Մարսէյլի 13րդ թաղամասին Սէն Ժէրոմի գերեզմանատան մէջ Կիրակի յետմիջօրէին 38 շիրիմներ պղծուած են. անոնցմէ 18ը կը պատկանին Հայերու: Թաղապետութեան խորհրդական Ժ. – Մ. Պէնզի յայտնած է թէ պղծողները կոտրած են գերեզմանատան ճաղերը, ներս մտած ու վնասած շիրիմներու. տապանաքարերը տապալած են, խաչերը կոտրտած:

Քաղաքապետ Ժ.-Գ. Կօտէն դատապարտած է արարքը որուն զոհերը մեծ մասով քրիստոնեաներու շիրիմներ եղած են: «Նման արարք չի կրնար անպատիժ մնալ և մեծագոյն ուշադրութեամբ պիտի հետեւիմ հետաքննութեան փուլերուն» ըսած է ան:

Վնասուած շիրիմները ամէնէն կարճ ատենէն պիտի նորոգուին քաղաքապետական յատկացումով, ինչպէս հաւաստած է քաղաքապետը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՄԱՐ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՓՈՒԼ ՄԸ

Նոյեմբեր 29ի առաւօտեան լուրերով ստոյգ կը նկատուէր Թուրքիոյ հետ բանակցութիւններու առկախում մը, որպէս հակազդեցութիւն Կիպրոսի հարցին մէջ ակնկալուած քայլերը չառնելու Անգարայի յամառութեան: Նորութիւնը այն էր որ Ֆրանսայի, Աւստրիոյ, Յունաստանի ու Կիպրոսի պնդումով Նոյեմբեր 28ի երեկոյեան արտակարգ ժողովի հրաւիրուած էին այն պաշտօնատարները որոնց յանձնարարութեամբ պիտի որոշուէր Թուրքիոյ հանդէպ միասնական կեցուածքը: Որոշուած էր նաեւ այդ կեցուածքը ճշդել ոչ թէ Դեկտեմբեր 6ին, ինչպէս ծրագրուած էր նախապէս, այլ Նոյեմբեր 29ին, երբ յանձնախումբը ժողով կը գումարէր:

Նոյեմբեր 28ին յստակ դարձած էր որ Կիպրոսի առընչուած յանձնառութիւնը յարգած չըլլալ, Անգարայի ակնկալածէն աւելի ժխտական կէտեր կուտակած էր Թուրքիոյ հանդէպ: Ատիկա ենթադրել կու տար բանակցութիւնները առկախելու որոշում մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՂ ԱԼ ԿԱՅ

Լրագրող ու դիւանագէտ, Թուրքիոյ Մոնաքոյի հիւպատոս Թ. Քէօփրիւլիւ «Թուրքիան դուրսէն դիտուած» թեմայով դասախօսութիւն մը տուած է Ատանայի մէջ, արտայայտուելով նաեւ Ցեղասպանութեան նիւթին մասին: Ըսելէ ետք թէ Թուրքիա պէտք է դառնայ դէպի Ասիա, յատկապէս միջին ասիական հանրապետութիւնները, անդրադարձած է Ցեղասպանութեան կալուածին մէջ տարուած թրքական ռազմավարութեան: «Անպայման հարկ է ռազմավարական փոփոխութիւն կատարենք. անկարելի է որ որեւէ բան ձեռք ձգենք, պնդելով թէ "Հայերը չենք կոտորած": Տարիներով գումարներով ողողեցինք ԱՄՆ-ու ընտրարշաւները, որպէսզի թեկնածուները յայտարարեն թէ Թուրքերը չեն սպաննած: Չենք կրնար յաւիտեան նոյն ընթացքով շարունակել ու արդիւնքի յանգիլ: Դիւանները պէտք է բացուին. ամէնէն կարեւորները ռուսականներն են: Բոլոր փաստաթուղթերը թող յղուին Լա Հէյի Արդարութեան միջազգային ատեանին եւ հարցը լուծում գտնէ» ըսած է լրագրող-դիւանագէտը:

Ան ժխտած է նաեւ Օ. Փամուքի Նոպէլեան մրցանակը Հայեր ու Քիւրտեր սպաննած ըլլալու անոր խոստովանութեամբ բացատրող թեզը: Թելադրած է հրաժարիլ փոխադարձ ամբաստանութիւններէ ու տէր կանգնիլ ազգային արժէքներու:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ-Ի. ԱԼԻԵՒԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մինսկի ռուսական դեսպանատան մէջ Նոյեմբեր 28ին տեղի ունեցած է Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն հանդիպումը: Ան յաջորդած է ՀԱՊ-ի երկիրներու նախագահներուն վեհաժողովին: Երկու նախագահները նախ հանդիպում ունեցած են Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն, Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.ի ներկայի նախագահ Պելժիոյ Արտաքին գործերու նախարարին եւ անոր յատուկ ներկայացուցիչին հետ, Արտաքին գործերու նախարարներ Վ. Օսկանեանի եւ Է. Մամէդեարովի մասնակցութեամբ: Յաջորդած է Քոչարեան – Ալիեւ առանձին հանդիպումը որ տեւած է երկուուկէս ժամ: Այս հանդիպումէն ետք նախագահ Քոչարեան վերադարձած է Երեւան:

ԱՄԷՆԷՆ ՉՍԻՐՈՒԱԾՆԵՐԸ

«Կլոպալ մարքէթ» անուն կազմակերպութեան մը ամբողջ աշխարհի մէջ մօտ 26.000 հոգիով կատարած հարցախոյզին արդիւնքով պարզուած է որ ամէնէն չսիրուած երկու երկիրներն են Թուրքիան ու Իսրայէլը: Այս վերջինը ցանկին յետին դիրքը գրաւած է որպէս երկիր ուր մարդիկ չեն ուզեր այցելել, ուր հիւրընկալութիւնը ամէնէն ցած աստիճանի վրայ է:

Ամէնէն սիրուած երկիրը յայտնուած է Մեծն Բրիտանիան. կը յաջորդեն Գերմանիան, Իտալիան, Գանատան, Զուիցերիան, Ֆրանսան եւլն.:

ԿԱՍԻՈՍ ԼԵՌԸ

ՅԱԿՈԲ ԱՐՔ. ԳԼՃԵԱՆ
Առաջնորդ Ուրուկուէյի Հայոց Թեմին

Աշնան վերջին օրերն էին: Բերքահաւաքից յետոյ մարդիկ պատրաստուելութիւն էին տեսնում գիմագրաւելու ցրտաշունչ ձմեռը: Թէեւ արեւը դեռ շողում էր, սակայն նրա ջերմութիւնը չափազանց նուազել էր, իսկ փայլն էլ կորցրել էր իր երիտասարդական թարմութիւնը: Օրերը կարճացել էին:

Հայրս աշխատանքի գնալուց առաջ ջուր խնդրեց, եւ մայրս մեր տան արծաթափայլ թասը ջրով լցրեց ու տուեց նրան, որից մի քիչ ըմպելուց յետոյ՝ ասաց.

– Ջուրն իր համը փոխել է, Կասիոսի կատարին անպայման ձիւն է իջել:

Անմիջապէս դուրս եկայ նայելու Կասիոսի գագաթին, եւ իրօք այնտեղ գիշերով ձիւն էր իջել: Տեսարանը հոյակապ էր: Արեւի հետ միաժամանակ փայլում էր ալեհեր Կասիոսը՝ նորահարսի պէս սպիտակ քօղով պճնազարդուած, բայց ցրտաշունչ ու մենակ:

Գարնան ձնհալին դարձեալ երեւում էր նրա լերկ ու վրանաձեւ գագաթը, մինչ նրա դալարագեղ լանջերին յորդում էր վերանորոգ ու ցնծալից կեանքը՝ գունագեղ ծաղիկների հազարաբնոյթ հրապոյրներով պսակուած եւ առուակների ու թռչունների քաղցրահնչիւն մեղեդիներով ճոխացած:

Երբեմն նրա գագաթը ամբողջովին կորչում էր մառախուղի կամ թխպոտ ամպերի մէջ: Այնուհետեւ անձրեւն սկսում էր մաղել՝ խորհրդաւոր եւ ախորժալուր մի չըրչիւնով: Մէկէն լսւում էր ամպրոպի ահեղաշունչ ձայնը, շանթեր էին փայլատակում նրա բարձունքներում, անձրեւը դառնում էր տեղատարափ: Փայլատակումներն աւելի սարսափազդու էին յատկապէս գիշերով, երբ խոր մթութեան միջից մի ակնթարթ լուսաւորւում էր լերան կատարը, իսկ որոտի ձայնից էլ դղրդում էր երկիրը, մինչ շանթերը բեկանւում էին Կասիոսի կողից դուրս ցցուած մի անմատչելի ժայռազանգուածի պռնկին, որը գիւղացիների կողմից կոչւում էր Կայծակի սար, որից ներքեւ բացւում էր մի անդնդախոր կիրճ՝ ըշտեմարան մոլեգնող քամիների:

Կայծակի սարից ոչ հեռու հայ գիւղացիք մի ուխտատեղի ունէին՝ Բալլում անունով: Նրանից մի քիչ ներքեւ կար սառնորակ ջրով մի զուլալ աղբիւր: Այսօր թէ՛ այդ ուխտատեղին եւ թէ՛ Կասիոս լեռը մընում են սահմանից այն կողմ, Թուրքերի ձեռքում, այդուհանդերձ նրանց անմահական ու քաղցրաթախիծ տեսքին ոչ մի բիրտ ուժ չի կարող վարագոյր քաշել:

Տխրահռչակ սահմանից այս կողմ հէնց որ աչք բացեցինք՝ մեր հայեացքը դիպաւ Կասիոսի ճաղատ գագաթին, որ կարծես թէ մի դարաւոր ու խորհրդաւոր պատգամ ունէր մեզ հաղորդելու: Այնուհետեւ մեր մեծերից յաճախ լսում էինք, որ այդ լերան բարձունքներում գտնուել են բազմաթիւ հնութիւններ, որ այնտեղ է փորձել Աբրահամը զոհել իր որդուն Աստծուն, որ այնտեղ են հաւաքւում գիւցազունների ոգիները ու ժողովներ գումարում՝ որոշելու աշխարհի ճակատագիրը, որ Բալլումի մօտով հոսող աղբիւրի ջուրը բուժիչ յատկութիւն ունի եւ նրանից խմողը էլ ուրիշ ջրի համը չի զգայ: Եւ, իհարկէ էլ, մեծահասակ մարդիկ կարօտն էին քաշում այդ սրբազան աղբիւրի ախորժահամ ջրի:

Կասիոսի շուրջբոլորը գտնուող գիւղերն ու աւանները ամբողջութեամբ կանաչապատ են, մինչդեռ ինքը՝ լեռը, բոլորովին լերկ, այն աստիճան, որ այսօր Արաբները այն կոչում են Ճեպէլ Էլ-Ակրա, այսինքն Ճաղատ լեռ: Ժամանակին նրա գագաթից կրակ է ժայթքել եւ հրաշէկ լաւաները հոսել են նրա կողերն ի վար՝ ձեւաւորելով նրա այսօրուայ բնանկարը:

Մեզանից համարեայ չորս հազար տարի առաջ Հայաստանի եւ Զագրոշեան լեռների կողմերից եկած ու Միջագետքում բնակութիւն հաստատած Խուրրիները վերոյիշեալ լեռը կոչել են Քազզի կամ Խազզի, որից գալիս է լատինացած Կասիոս անունը՝ Հռոմէացիների տիրապետութեան ժամանակից: Հիւքոսները Ն. Ք. ԺԸ. դարում Սիրիայից գնալով՝ գրաւել են Եգիպտոսը եւ իրենց հետ են տարել ոչ միայն փիւնիկեան աստուածների պաշտամունքը, այլեւ Քազզի լերան անունը, որն յետագայում Եգիպտացիների կողմից աղաւաղուելով՝ դարձել է Քասավ, որից մեծ հաւանականութեամբ ծագում է Կասիոսի լանջին գտնուող այսօրուայ Քեսաբ գիւղի անուանումը, քանի որ «վ» եւ «բ» տառերը հնչիւնային առումով իրար լծորդ են:

Փիւնիկեցիները Կասիոս լեռը անուանել են Սափոն կամ Սափունու, որը Հին կտակարանում հանդէս է գալիս Ցեփոն անունով (տե՛ս Ելից ԺԴ, 1–3 Թիւք ԼԳ, 6–ը, ուր Բահալ-Ցեփոնը գրաբարում նշուել է իբրեւ Բեհէլսեփոն):

Սափոն լեռը կամ Կասիոսը եղել է փիւնիկ-քանաանական Բահալ (Բահաղ) աստծոյ նստավայրը, որի համար էլ այդ աստուածը կոչուել է Բահալ-Սափոն՝ ի տարբերութիւն Բահալ-Հաղադի կամ Բահալ-Կարմելոսի: Այս վերջինը Հրեաների պաշտած Աստծու՝ Եհովայի մրցակիցն է եղել, որի քուրմերի դէմ ուժեղ պայքար է մղել Եղիա մարգարէն:

Բահալ նշանակում է տէր կամ սեփականատէր, իսկ Բահալ-Սափոն՝ տէր հիւսիսի, քանզի Կասիոսը Պաղեստինի հիւսիսում է: Բահալ-Սափոնը եղել է նաեւ Կասիոսի ըստորոտում գտնուող հռչակաւոր Ուգարիտ քաղաքի (Ռաս էլ-Շամրա) պաշտպան աստուածը՝ փոխարինելով Էլ աստծուն: Բահալը Բաբելոնում եւ Պալմիրայում կոչուել է Բէլ, որն աքքադերէն նոյնպէս նշանակում է տէր: Նա հանդէս է եկել իբրեւ ամպրոպի ու պտղաբերութեան աստուած:

Բահալ-Սափոնը համեմատուել է յունական Զեւսի կամ հռոմէական Եուպիտերի հետ, իսկ Սափոն կամ Կասիոս լեռը նոյն արժէքն է ունեցել ինչ որ Օլիմպոսը՝ Յոյների համար, իբրեւ Զեւսի եւ այլ աստուածների բնակավայր: Այդ պատճառով էլ Կասիոսի լանջին գտնուող գեղատեսիլ վայրը կոչուել է Բահալիմ կամ Բահալում՝ իբրեւ օթեւան բոլոր աստուածների, որն այսօր յայտնի է Բալլում անունով:

Աւանդապատումները եւ Ուգարիտում յայտնաբերուած գրութիւններ խօսում են Կասիոսի գագաթին իր բնակավայրն հաստատած Բահալի կառուցած չքեղ ապարանքի մասին: Այնուհետեւ այնտեղ տեղի է ունենում մի կատաղի պայքար, մի արիւնալի բախում Բահալի եւ Մովթի միջեւ: Վերջինս փիւնիկեցիների անբերրիութեան, երաշտի ու մահուան աստուածն էր՝ տէրը ստորերկրեայ աշխարհի կամ «դիակների հաւաքավայրի»: Նա թէեւ եղբայրն էր Բահալի, բայց զայրացել էր նրա դէմ, քանի որ այս վերջինը ժառանգել էր բարձրագոյն աստծոյ՝ Էլի աթոռը:

Բահալի եւ Մովթի զէնքերի շաչիւնից երկրաշարժ է տեղի ունենում, Սափոնայի բարձունքներից ժայռաբեկորներ են պոկւում ու ցած գլորուելով՝ բլուրներ կազմում, կիրճեր են գոյանում ու յաճախ լցւում ծովի ջրով: Կատաղում է նաեւ ծովի աստուած Եամը:

Ի վերջոյ Մովթին յաջողւում է սպանել Բահալին: Դրա վրայ Անատ աստուածուհին, որը քոյրն էր Բահալի, արդար վրէժխնդրութեան կրակով բորբոքուած՝ իջնում է ստորերկրեայ աշխարհ, գտնում է Մովթին եւ իր սրով կտրատում նրա մարմինը: Մովթի ոչնչացումից անմիջապէս յետոյ՝ Բահալը յարութիւն է առնում ու վերստին յայտնըւում Կասիոսի վրայ: Նրան այնուհետեւ սկսում են կոչել՝ «անպարտելի տէր Սափոնի», իսկ Կասիոս լեռն էլ դրանից յետոյ նկատւում է առնւում իբրեւ «Յաղթանակի բարձունք»:

Այս բոլորից յետոյ, հիմա առաւել եւս հասկանալի է, թէ Կասիոսի հիասաքնչ ու կախարդական գեղեցկութիւնը ըմբռշխնած մեր տարեց գիւղացիները ինչպիսի՜ կարօտով չէին նայում նրա խորհրդաւոր գագաթին: Իսկ նրանք, ովքեր խմել էին Բալլումի մօտակայքից բխող սառնորակ աղբիւրի քաղցրահամ ջրից, պատահում էր, որ իրենց մահուան պահին բուռն ցանկութիւն ունենային մի վերջին անգամ խմելու նրանից, այդպիսով մարելու իրենց կարօտը եւ հովացած սրտով բաժանուելու այս աշխարհից, բայց այդ անիծեալ սահմանը արգելք էր մարդկային այդ նուիրական փափաքի յագեցմանը...:

Այս պահին միտքս ընկաւ վանեցի Աստնէթը, Թող Աստուած ողորմի հոգուն, որն իր պաշտելի ծննդավայրից տասնեակ հազարաւոր քիլոմեթր հեռու, մահուանից առաջ, հոգեվարքի ժամանակ, Արտամետի խնձոր էր ուզում կամ մի թաս ջուր՝ Ապարանջան աղբիւրից: Համարեայ ոչ ոք չէր հասկանում նրա ուզածի իմաստը, մինչդեռ ես, լինելով նոյնպէս վտարանդի, լաւ էի ըմբռնում խեղճ Աստնէթի ապրած տագնապը:

Գալով ինձ, եթէ պատահի, որ այս հեռաւոր եւ օտարամերժ (այն դէպքում, երբ ցանկանաս պահել ազգային մշակոյթդ եւ ինքնութիւնըդ) ափերում գտնեմ իմ վախճանը, պիտի ուզէի կենացս գէթ վերջին պահին մտքով գնալ-հասնել այնտեղ, ուր եղել է իմ ծննդավայրը, ուր անցել է իմ մանկութիւնը, ուր այն երանական օրերին բնութիւնը սուրբ էր եւ անարատ: Կ՚ուզենայի վերջին անգամ նայել Կասիոսի ձիւնապատ գագաթին, որպէսզի հովացնեմ կարօտակէզ սիրտըս: Իսկ եթէ կենացս այդ վերջին պահը համընկնի ձնհալին, կ՚ուզենայի տեսնել մեր գիւղի արեւածագը, երբ արեգակի առաջին ճառագայթները դիպչում են Կասիոսին եւ կարմիր գոյնով ներկում նրա դարաւոր գագաթը՝ ինձ յիշեցնելով Բահալի ու Մովթի արիւնալի բախումը, երբ ձիւնի նօսրացող ըսպիտակ շերտերը վերածւում են արեան վտակների: Իսկ ես հիմակուանից արդէն զգում եմ Մովթի պարտութիւնը: Որքա՜ն պիտի ուզէի ըմբռշխնել այդ տեսարանը. Մովթը՝ մարդկութեան այդ անխիղճ ոսոխը, ծնկի եկած ու պարտուած յաւիտեան...:

ՔԱՂԵՒՏՈՍՔՈՓ

առանձնատանէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ ԿԱՄ ԱՆՁԻՋՈՂ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(Փարիզ, 22 Նոյ. 2006, «Սալ Գոբբօ»)

Ի՞նչու կարգ մը մեկնաբանութիւններ աւելի խորունկ կը թուին: Ի՞նչ կարգի ցոլարձակման ուժ մը կ՚ընդունի հոգին, հաղորդուելու համար կարծես ստեղծագործ մըտքին հետ որ յղացեր է գործը:

Արուեստի մեկնաբանութեան գործողութիւնը, առաւելաբար երաժշտական գետնի վրայ, կը ձգտի իմացնել տալու՝ փղձկող ձայն մը՝ որ գալով սրտէն ուզէր նախնականօրէն բախել սիրտերուն:

Սվետլանա Նաւասարդեանը ե՞րբ էր որ լսեցինք վերջին անգամ: Աւելի քան տասը տարիներ առաջ:

Ձեր կորսուած անոր խաղին ձըգած տպաւորութիւնը:

Վերզգացինք դարձեալ նոյն հոգեկան թուիչքը: Մեկնաբանական շնորհը:

Յայտագիրը գիշերուան՝ ընտրըւած երեք հսկաներու գործերէն՝ Շուպէրթ, Պէթհովէն, Շոփէն՝ կը կազմէր այն ամենահաստատ խարիսխը՝ որով պիտի կարենար ցոլացնել իր երաժշտական հասկացողութիւնը: Անզիջող յայտագիր:

Երբ խօսիս իրեն հետ՝ հապճեպ կերպով դուրս կու գան բառերը՝ բայց երբ լսես զինքը ստեղնաշարին յանձնուած՝ ջինջ մարգարտային գեղեցկութեամբ ու յստակօրէն կ՚արտայայտէ նախադասութիւնը

ԻՍՐԱՅԷԼ

ՌՈՒՍԱԽՕՍՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Այլեւս սովորոյթ կը համարուի որ Ռուսաստանէն գաղթած մէկ միլիոն ռուսախօս Հրեաները իրենց խօսքը ունենան երկրին քաղաքական կեանքին մէջ: Ա. Լիպէրման այդ զանգուածէն մէկն է ու այսօր փոխ վարչապետ է. իրեն յանձնուած է մարտավարական հարցերու թղթածրարը: Իրեն հետ իր ղեկավարած Իսրայէլ Պէյթէնու կուսակցութիւնն ալ մաս կազմած է համախոհական կառավարութեան: Ատով ցեղապաշտ ծրագրի տէր նոյն կուսակցութիւնը կը վայելէ որոշ օրինականութիւն մը:

Ճիշդ է որ 1996էն ի վեր ռուսախօս երեսփոխաններ նախարարական պաշտօններ կը ստանային. սակայն իրենց նշանակումը իրենց համայնքին մէջ ունեցած ներկայացուցչական բնոյթին արդիւնքը կ'ըլլար: Իսկ անցեալ Հոկտեմբերին Լիպէրմանի պաշտօնակոչումը նշանակեց թէ Իսրայէլի «ռուսական» որակուած քաղաքականութիւնը կարեւոր հանգրուանի մը հասած է: Մանաւանդ Օլմէրթի Քատիմային հետ Լիպէրմանի կնքած համաձայնութիւնը զինք բարձրացուցած է գաղափարախօսի եւ մարտավարութիւն որոշողի դիրքին:

Ռուսախօս զանգուածէն վայելած մեծ ժողովրդականութեան շնորհիւ ան Ռուսաստանէն ներգաղթածներուն գործի աշխարհին մէջ դիրքի տիրանալու ձգտումը իրականացնելու կ'աշխատի: Անոնք այլեւս հետամուտ չեն իրենց նոր ընկերութեան համարկուելու, այլ կ'ուզեն իշխանութեան տէր դառնալ: Ատոր մէջ կարեւոր դեր կը կատարէ հզօր պետութեան մը քաղաքացին եղած ըլլալու գերակայութիւնը:

Լիբանանի երկրորդ պատերազմին պարտութիւնը հզօրացուցած է իրենց համոզումը թէ Իսրայէլի վեթերաններէն աւելի յաջողութեամբ կը վերլուծեն Միջին արեւելքի իրենց կացութեան իրականութիւնը ու կ'ըսեն անոնց. «Դուք ձեր բախտը փորձեցիք ու ձախողեցաք: Հիմա իշխանութիւնը վարելու կարգը մերն է»: Ռուսաստանէն ներգաղթածներուն գլխաւոր քննադատութիւնը այն է որ «վեթերան»ները մարտավարական իրական մտածումի կարողութենէն զուրկ են ու միայն կարճ ժամանակի հեռանկարներով կը գործեն: Ուստի իրենցմէ շատեր համոզուած են որ Լիպէրմանի նշանակումը Իսրայէլի կարեւոր այդ տկարութեան դարման պիտի ըլլայ:

Այս պայմաններուն մէջ հետաքրքրական է ռուս-իսրայէլցի գործարար Ա. Կայտամաքի ձեռք ձգած անշրջանցելի օրինավիճակը. Լիպէրման ու այս վերջինը առընչուած են իրարու թէ՛ քաղաքական կապերով, թէ՛ խորհրդանշական կերպով, մարմնաւորելով տեղացիներուն տկարութեան դարմանը: Այս բոլորը կը հաստատեն Հայֆայի համալսարանին կողմէ վերջերս կատարուած ուսումնասիրութեան մը արդիւնքը թէ Իսրայէլի վաղուան ընտրանին պիտի կազմուի «ռուսախօս»ներով:

ՔԱՂՀԱՆ

որմէ կը բխի ճշգրիտ խորունկ բանականութիւն:

Մերթ ընդ մերթ Թաւշային թէ խռովիչ նուագ մըն է իրը: Խօսուն մատները Սվետլանայի շողշողուն հնչականութիւններու պրիսմակի մը կը վերածեն իր նուագը՝ ըլլա՛յ Շուպէրթի վեց «Երաժշտական պահեր», թէ Պէթհովէնի «Ֆլէր տը Լիզ» սոնաթին կատարման եւ թէ Շոփէնի լա պէմոլ Փոլոնէզի կատարման ընթացքին:

Առաւելապէս զիս խրախուսեց նաեւ իր ճշգրիտ ու կենսունակ մօտեցումը Շոփէնի «Մազուրգաներուն»: Անգլիջող յայտագիր, ուր կոթողներու եռոտանիի մըն էր ուզած կոթնիլ ան այս գիշեր: Տալու համար իր ներաշխարհը: Դժուար է դիմադրել այս կարգի արուեստագէտի մը տեսիլքին մինչեւ իսկ տարբեր ըլլան ա՛ն քու երազած հոգեվիճակէն:

Եղան բազմաթիւ կրկնութիւններ, կրքոտ, որոնց կարգին երկու «Վալսեր» Շոփէնի, ու գգլիչ «Սուրերու պար» մը Խաչատրեանէ:

Տպաւորիչ ու յուզիչ՝ գեղեցիկ համերգ:

Փ. Հ.

ՇՐՋԱՀԱՄԱՐ

ԽՈՀԵՐ՝ ԳՐՔԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԻԼԵԱՆ

«Թիւյափ»ի 25րդ Գրքի Տօնավաճառին առթիւ, ընդհանուր խանդավառութիւն մը սկսաւ երկրին մէջ եւ այս առթիւ աւելի մեծ շահագրգռութիւն սկսաւ մանաւանդ Օրհան Փամուքի տրուած Նոպէլեան Գրական Մրցանակին առիթով:

Պէյլիքտուզիւի տաղաւարները, ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ժողովրդային մեծ խռնումներու առարկայ սկսան դառնալ առաջին իսկ օրէն, Փամուքի գիրքերը շուտով սպառեցան եւ նորանոր տպագրութիւններ կը յաջորդեն իրարու:

«Արաս» հրատարակչատունը եւս իր մասնաւոր տաղաւարը ունի այս Տօնավաճառին մէջ, ուր այցելու ընթերցասէրներուն կը ներկայանայ մի քանի Թրքերէն հրատարակութիւններով, ինչպէս նաեւ հայերէն նոր գիրքերով, որոնց մասին օրին հարկ եղած տեղեկութիւնները տուած էինք մեր ընթերցողներուն:

Կարելի է ըսել, որ Իսթանպուլահայութիւնը իր գոյութեան ամէնէն ամուլ շրջաններէն մէկը կ'ապրի ներկայիս եւ գիրք ըսուածը գրժբախտաբար պերճանքի առարկայ մը դարձած է մեր տուներէն ներս ու գրադարանն ալ դէն շպրտուած է տնական կարասիներուն մէջէն: Օրուան պայմանները անշուշտ որ իրենց ժխտական դերը ունեցած են ժամանակի ընթացքին եւ գրատունն ու գրախանութը իրենց տեղը զիջած այլ առեւտրական հաստատութիւններու եւ շահաբեր գործերու: Տակաւին մինչեւ քանի մը տասնեակ տարիներ առաջ, քաղաքիս մէջ բազմաթիւ հայ գրավաճառներ կային, ուրկէ ընտանիքներ կ'ապահովէին իրենց գիրքերը, ոմանք նոյնիսկ վարձու գիրքեր ալ կու տային՝ ամսական ճղճիմ գումարներու փոխարէն: Այս գրավաճառները, օրին՝ բազմաթիւ գիրքեր հրատարակած ու ցրուած էին թէ՛ քաղաքիս եւ թէ՛ այդ շրջանին մեծ թիւով Հայերէ բնակուած Անատոլուի մէջ, առանց մոռնալու պատմական «Զարդարեան Գրատուն»ը:

Իսթանպուլի այս գրավաճառներէն մինչեւ մեր սկզբնական տարիները հասնողներէն են՝ Զաքմաքճըլար Սիւմպիւլլիւ խանի մէջ Պալենցի գրատունը, որ մեր տարիներուն Թրքախօս Պօղոս Աղայի մը կողմէ կը մատակարարուէր, ինչպէս նաեւ Մեծ Նոր Խանի մէջ Օր. Արմենուհի Միսաքեանի «Հայկաշէն» գրատունը, որ միջոց մըն ալ Զաքմաքճըլար խան փոխադրուելէ վերջ փակուեցաւ: Միջոց մըն ալ Յակոբ Աբրահամեան Ճաղալօղլուի մէջ շարունակեց եւ իր մահէն վերջ հարազատները Թողոնը յանձնեցին Ուսուցչաց հիմնարկին:

Մինչեւ «Արաս»ի հիմնումը, Պոլսահայութիւնը երկար տարիներ գրեթէ մնաց առանց գրատան, բաւականանալով անհատական հրատարակութիւններով ու մամուլին կողմէ հրատարակուած հատ ու կենտ գիրքերով: Թէեւ վերջին տասնամեակներուն՝ գաղութին մէջ վերակենդանացման նշաններ սկըսան յայտնուիլ եւ «Դէպի Լոյս» մատենաշարը մի քանի ժամանակակից հեղինակներուն գիրքերը հրատարակեց, բայց Ռուբէն Մաշոյեանի հրապարակէն քաշուելէն վերջ՝ այս շարժումն ալ կասեցաւ: «Գրական ակումբ»ի յարդի բոյնի մը չափ կարճատեւ յայտնութիւնը վերջ տուաւ Պոլսահայութեան բոլոր յոյսերուն եւ ակնկալութիւններուն: Հրատարակող հանդէսներն ալ իրարու ետեւէ վերջ տուին իրենց գոյութեան: Յիսունամեայ «Քուլիս»ն ալ, որ անձնուէր ու չարքաշ Այվազը գերմարդկային զոհողութիւններով ապրեցուց որպէս իր հարազատը, արդէն բաւական առաջ դադրած էր եւ ինքն ալ մեկնեցաւ այս աշխարհէն: Լոյսերու մէջ պառկի...:

Հիմա, Պոլսահայութիւնը իր ամբողջ յոյսը կապած է երիտասարդ «Արաս»ին, որ ոգի ի բռին կ'աշխատի ի փառս եւ ի պատիւ մեր Մեծասքանչին:

Յարգա՛նք իր հերոսական պայքարին ու սրբազան եւ նուիրական վաստակին:

«Ակօս»

ԱՆՑՈՒԿԸ — ՄՈՌՑՈՒԿ

ԲԺ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

Կէս ժամու հանգիստի դադար մը տրըւեցաւ այս գերազանցապէս ընտիր բանախօսութեան, զոր ժողովուրդը մտիկ ըրաւ անյագ ծարաւով, և բազմիցս թունդ ծափահարութիւններով զայն ընդմիջելով:

Յետ աւարտման ամէն ոք ուզեց երթալ բանախօս վարդապետին ձեռքը համբուրել. բայց կէս գիշերը կ'անցնէր, պէտք էր վարդապետը տանիլ Հարենցին տունը, լսարանէն բաւական հեռու էր:

***

Երկու ժամակոչ մէկ մէկ մեծկակ լապտեր ձեռքերնին, վարդապետը տարին Հարենցին տունը, ուր գիշերեց: Հետեւեալ առտու գացի ես զինքը բերել մեր խոնարհ յարկը, ուր ցորեկի ճաշը մեզ հետ ընելէ յետոյ մեկնեցաւ, խիստ լաւ տպաւորութիւն մը թողլով Սկիւտարի հայութեան մէջ:

Ինչպէս ըսի, 1879ի ամրան մէջ էր, որ տեղի ունեցաւ այս սքանչելի բանախօսութիւնը եւ ո՞վ կրնար ըսել կամ գուշակել այդ գիշերը, թէ Օրմանեան Մաղաքիա կաթոլիկ վարդապետը մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը պիտի վերադառնար ընդհուպ խումբ մը կաթոլիկ ընտանիքներ ալ հետը բերելով ու յետագային ալ պիտի բարձրանար Կ.Պոլսոյ պատրիարքական աթոռը, ու ես ալ բժշկական վկայական Փարիզի մէջ առնելու բախտը պիտի ունենայի եւ օրին մէկն ալ Օրմանեան Մաղաքիա պատրիարքին բժիշկն ըլլալու պատիւը պիտի վայելէի... ո՞վ կրնար մարգարէանալ այս բոլորը. կեանք ըսուածը, որչա՜փ լի է խորհրդաւոր գաղտնիքներով:

***

«Հայութեան ոգին» բանախօսութիւնը այնքան մեծ ընդունելութեան արժանացաւ, որ շատեր ուզեցին զայն տպագրուած տեսնալ. «Կրթասիրաց» ընկերութիւնը սոյն փափաքին գոհացում տալու նպատակաւ դիմեց Մաղաքիա վարդապետին, որ սիրով յանձնեց խօսածը եւ ընկերութիւնը յատուկ տետրակի մէջ հրատարակեց զայն 1879ին, ի նպաստ ընթերցարան – մատենադարանին:

Հակառակ որ Օրմանեան շատ սիրուեցաւ ու յարգուեցաւ Սկիւտարի հայութենէն, եղան սակայն քանի մը խաւարամիտ քառանկիւնաւոր գլուխներ հօրս յաճախորդներէն, որոնք եկեր դիտողութիւն էին ըրեր, թէ ինչո՞ւ համար կաթոլիկ վարդապետի մը այդքան պատիւ էինք ըրեր: Հայրս ալ տտանկներուն պատասխան է տուեր՝ ըսելով, թէ «Իմ տղաքս մինակ չեն պատիւ ընողները, այլ ընկերութիւնը ամբողջ» եւ աւելցուցեր է նաեւ, թէ «Տղաքս ալ մեծցած են, անոնց գործին չեմ կրնար խառնուիլ. ազգային բաներէ չեմ հասկնար ես»: Եւ այսպէս լռեցուցեր է զանոնք:

Ի հեճուկս դիտողութիւն ընող չար լեզուներու, Մաղաքիա Վրդ. Օրմանեան քանի մը ամիս վերջը դարձեալ կը հրաւիրուէր «Կրթասիրաց» ընկերութեան կողմէ եւ կը բանախօսէ լսարանին մէջ արտակարգ յաջողութիւն ունենալով. այդ բանախօսութեան նիւթն էր՝ «Հայութեան Միութիւնը». ես ներկայ չէի, զի արդէն մեկնած էի Պոլսէն:

***

Իր նորաստեղծ լսարանին գտած մեծ ընդունելութենէն քաջալերուած, Կրթասիրաց ընկերութիւնը սկսաւ դիմել բարեսիրտ անձերու, ժողվեց բաւական թըւով ընտիր հայերէն գիրքեր եւ հայերէն թերթեր եւ շուտով հաստատեց Ընթերցարան – Մատենադարանը, որուն բացումը տեղի ունեցաւ 1879 Յուլիսին:

Ինծ վիճակեցաւ դարձեալ արտասանել այդ առթիւ ճառ մը, զոր պատրաստած էի գրաւոր, նիւթս էր՝ «Ընթերցասիրութիւն»:

Թուած էի մատենադարանի մը օգուտները. մտքի զարգացման այդ ամենահզօր միջոցը, որու շնորհիւ միայն կարելի է յառաջդիմել ո՛րեւէ գիտութեան կամ ուսման մէջ. «Կրթութիւնը դաստիարակութիւնը բուրգ մ'է» ըսած էի, «Բուրգ մը որուն խարիսխը դպրոցը կը յօրինէ, բայց անոր մարմինը, բարձրութիւնը կերտողը կ'ըլլայ մատենադարանը, իմա՛ ընթերցասիրութիւնը»:

Ներկաներէն շա՛տ գնահատուեցաւ այս ճառս, եւ ուզուեցաւ, որ զայն հրատարակել տայի: Այս յօժ պատուաբեր առաջարկին փութացի գոհացում տալ. արտասանածս լոյս տեսաւ ապա Կ. Պոլսոյ «Թէրճիւման էֆքեար» օրաթերթին, 1879 տարւոյն Օգոստոս ամսին 651րդ թիւին մէջ. ինչպէս ասկէ առաջ ալ նոյն թերթին 621րդ թուով հրատարակած էի «Սկիւտարու Կրթասիրաց ընկերութիւնը» վերնագրով մէկ յօդուածս, զոր շարադրած էի ընդդէմ Քէչեան Բիւզանդի այն ճղճիմ քննադատութեան, որով անգիտանալ կը կեղծէր «Կրթասիրաց» ընկերութեան գոյութիւնը, եւ անոր լսարանին ու ընթերցարան – մատենադարանին խօսքն անգամ չէր ըներ:

(Շար. 117)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ.– Ոմն 50 Եւրօ առ. ի գնահատութիւն Մեսրոպ Քհնյ. Արամեանի յօդուածին։

CINE-CLUB

«Achkhar» / UCFAF

Ciné-Club
«Rouben Mamoulian»

Sous le parrainage
de **Robert GUEDIGUIAN,**
réalisateur

Directeur des programmes :
ARTO PEHLIVANIAN

Vendredi 1er décembre à 20 heures
SOIREE SERGE AVEDIKIAN
et JACQUES KEBADIAN
en présence des réalisateurs

SANS RETOUR POSSIBLE

Production Antenne 2, Kics,
Ministère de la Culture
1983, durée 1h20
Mis en scène : **Jacques Kébadian**
Scénario : **Serge Avédikian**
Prise de vue :
Renan Polles et **J.-Y. Escoffier**

- Participation aux frais : 5 Euros
- Adhérents et Abonnements : 3 Euros

UCFAF
6 Cité du Wauxhall 75010 Paris
M° République

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոն-Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղի վարչութիւնը եւ բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ատենապետուհի Տըն․ Աղայէքեանի, ինչպէս նաեւ իր ամուսնոյն՝ Հմայեակ Աղայէքեանի, իրենց սիրելի քրոջ՝ Վանուհի Գըլըճեանի (Կիրակոսեան) *մահուան առթիւ։*

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու – Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ հայրերու, հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու եւ բոլոր ծառայողներու եւ համայն թաղեցիներու ննջեցեալներուն հոգւոյն ՀՈԳԵՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՊԱՇՏՕՆ կը կատարէ՝

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

CONCERT EXCEPTIONNEL

Centenaire
de l'Union Générale
Arménienne de Bienfaisance

Dimanche 10 décembre à 17h
au Théâtre des Champs-Elysées
15 avenue Montaigne — 75008 Paris
Métro : Alma-Marceau

Solistes :
Vahan MARDIROSSIAN (piano)
Iris TOROSSIAN (harpe)
Xavier PHILLIPS (violoncelle)
Jean-Marc PHILLIPS-VARJABEDIAN (violon).

Ensemble «MAESTRIA»
sous la direction
de Vahan MARDIROSSIAN

Oeuvres de :
Grieg, de Falla, Khatchatrian, Piazzola, Babadjanian, Debussy, Tchaïkovski, Pugnani-Kreisler, Mirzoyan.

Location des places :
55, 40, 20 et 10 euros.
www.theatrechampselysees.fr

ou 01 49 52 50 50 •
UGAB 01 45 20 03 18, Fnac et Virgin.

ՀԱՅ ԴԱՍ

Անկէնի «Հայ Դաս» դպրոցի դասընթացքները կը շարունակուին։ Կրնան դիմել 5էն 12 տարեկան մանուկները։ Դասընթացքները ձրի են եւ տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը ժամը 13էն 17, Մոնմորանսիի հանգստեան տունը, ավընիւ տը Կօլ։

Դիմել Պ. Արթօ Քէլիմլիի.–
06· 09· 02· 04· 54

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Եկայք յիշատակեսցուք

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2
Սրբոց Առաքելոցն
Եւ Առաջին Լուսաւորչացն
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
տօնին առիթով
հանդիսաւոր ժամերգութիւն եւ պատարագ կը մատուցուի։

***

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 2
Տօնն է Սրբոց Առաքելոցն
Եւ Առաջին Լուսաւորչացն Մերոյ՝
Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի
Առաքեալներուն

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83 rue d'Hauteville 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 0609 K 84976

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տէր եւ Տիկին Գլոտ Քէչիչեան 200 Եւրօ, Պ. Մուշեղ Զալոյեան 300, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 50, Օրիորդ Սըրմաքէշեան 100, Տիկին Պրէնտա Պալըօղեան 350, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրէնկիւլեան 250, Տէր եւ Տիկին Պերնար Էմիրեան 100, Օրիորդ Սոնիկ Յովսէփեան 1.500, Տոքթ. Տիգրան Գավաֆեան 100, Տէր եւ Տիկին Սեպասթիէն Փիլէ 150, Տիկին Սոնա Պոստաքեան 300, Պ. Շառլ Եզէկեան 100, Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան 30, Տիկին Արաքսի Թերճանեան 100 Եւրօ։

(Շար.)

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

SUPER LOTO

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը ձեզ կը հրաւիրէ իր տարեկան ԼՈԹՈյին՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, *ժամը 15ին, տեղւոյն եկեղեցւոյ սրահին մէջ։*

□

Section Paris

SEJOUR FAMILIAL

25 février au 4 mars

La Section **«Archalouys Tathéossian»** de Paris organise son séjour familial dans le centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Ambiance arménienne assurée ! ! !

Venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre ! ! !

Renseignements et inscriptions auprès de :

- Araxie 01 39 83 71 19 (19h à 21h);
- Alice 01 42 93 03 56 (19h à 21h).

Date limite : 31 JANVIER

VARDAN MAMIKONIAN

à Avignon

RECITAL DE PIANO
Komitas, Babadjanian, Chopin, Liszt

Dimanche 10 décembre à 16 heures

Salle Polyvalente de Montfavet
rue Félicien Florent - Zone d'Agroparc
84140 MONTFAVET

Une coproduction
VILLE D'AVIGNON
& COOPERATION ARMENIE
Concert donné au bénéfice
des activités de Coopération Arménie

Réservation : 06 08 92 17 01
Places non numérotées
Tarif unique : 20 euros

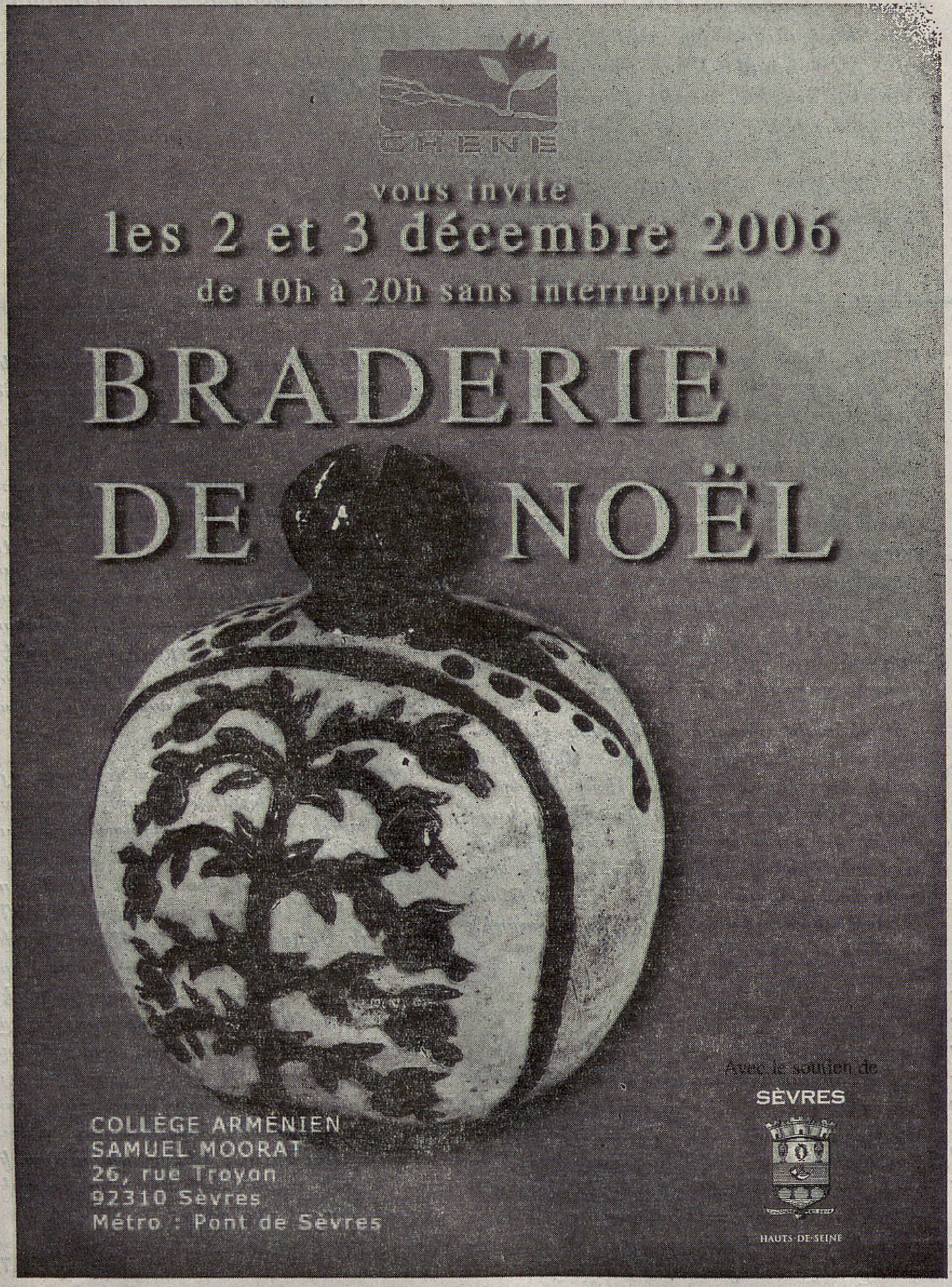

Les Activités du Mois de Décembre du Centre Culturel de Marseille SAHAK - MESROP

Directeur : **KHATCHIG YILMAZIAN**
Dans le cadre de l'Année de l'Arménie en France

1.- CONCERT **Dimanche 3 décembre à 15 heures**
Eglise du Sacré-Cœur, Marseille-Prado
avec l'Ensemble **Naïri** dirigé par Haïk DAVTIAN
et le Chœur **Sahak-Mesrop**

(à suivre)

VISITE A PARIS DU PASTEUR KRIKOR AGABALOGLU D'ISTANBUL

PROGRAMME DES REUNIONS

- Réunions à l'Eglise Evangélique Arménienne des frères, Place de l'Europe — Alfortville
  - **Jeudi 30 novembre à 9h30 : Réunion de dames**
  - **Jeudi 30 novembre à 20h30 : Réunion publique**
  - **Vendredi 1er décembre à 20h45 : Réunion publique.**
- Réunion à Arnouville-lès-Gonesse, 69 avenue Henri Barbusse
  - **Samedi 2 décembre à 20h30 : Réunion publique.**

Célébration du 160ème anniversaire du Mouvement Evangélique Arménien
Dimanche 3 décembre
à l'Eglise Evangélique Arménienne — 28 avenue Bourgain — Issy-les-Mlnx
Culte à 11 heures
160ème Anniversaire à 15h30 (Programme culturel et historique)